

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Κ. Σ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ
ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΥ

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΕΚΔΟΣΙΣ «ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ»
ΑΘΗΝΑΙ, 1959

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Κ. Σ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΥ

«...ἐν καλὸν ἀπλῶς καὶ
δίκαιον ἐστίν· τὸ τῆς
πατρίδος συμφέρον...»
(Πλούταρχος, Ἀλκιβιά-
δου βίος, κεφάλαιον
XXXI, παράγραφος 16)

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

ΤΙΜΗΣ ΕΝΕΚΕΝ

Δίδοντας εις τὴν δημοσιότητα μὲ τὸ βιβλίον αὐτό, τ' ἀπομνημονεύματα τοῦ συζύγου μου, Στρατηγοῦ Γεωργίου Τσολάκογλου, πραγματοποιῶ ἐκεῖνο πὺν εἶχε σκοπὸ νὰ κάμῃ ὁ ἴδιος.

Ὅ,τι περιέχεται σ' αὐτό, δὲν εἶνε, κυρίως εἰπεῖν, ἀπομνημονεύματα, ἀλλὰ ἐξιστόρησις τῶν γεγονότων, πὺν καλύπτουν χρονικῶς τὸν Ἑλληνοῖ-ταλικὸν πόλεμον τοῦ 1940—1941, τὴν Συνθηκολόγησιν καὶ τὴν περίοδον τῆς Κατοχῆς, καθ' ἣν διετέλεσε Πρωθυπουργός.

Ὅπως βλέπει ὁ ἀναγνώστης, εἶνε γραμμένον σὲ ὕψος αὐστηρὰ λιτό, στρατιωτικόν, μὲ προσθήκας καὶ συμπληρωματικὰς διορθώσεις, αἱ ὁποῖαι ἐγίναν παρὰ τοῦ ἰδίου ἐκ τῶν μέχρι τοῦ θανάτου του, κατὰ τὸ ἔτος 1948, ἐκδόσεων καὶ δημοσιευμάτων.

Ἀθῆναι, Ὀκτώβριος 1959

ΚΑΙΤΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Πάντοτε, κατὰ τὰς ἐθνικὰς των συμφορὰς, οἱ λαοὶ ἀναζητοῦν εὐθύνας. Τὸ αὐτὸ συνέβη, προκειμένου καὶ περὶ τῆς στρατιωτικῆς κόμψεως, τῆς καταλήψεως τῆς χώρας καὶ τῆς ἀνακωχῆς τοῦ Στρατοῦ μας. Ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲν νομίζω, ὅτι πρόκειται περὶ συμφορὰς, ἀλλὰ περὶ ἐπιτυχίας, ἣτις, χωρὶς νὰ ζημιώῃ τὸν συμμαχικὸν ἀγῶνα ἢ νὰ τὸν ἐπηρεάξῃ, δὲν ἡμαύρωσε τὴν ἐποποιίαν τὸ παράπαν.

Προσεπάθησα μὲ ὅλας μου τὰς δυνάμεις ν' ἀνεύρω ἱστορικὸν γεγονὸς, παρόμοιον ἢ παραπλήσιον μὲ τὸ ἰδικόν μας, ἀλλὰ κατέστη ἀδύνατον. Ἡ συνθηκολόγησις τοῦ Βελγικοῦ Στρατοῦ ὑπὸ τὸν Βασιλέα του, οὐδόλως ὁμοιάζει, διότι ἐκεῖ ὁ Βελγικὸς Στρατὸς ἦτο ἐντεταγμένος μεταξὺ Ἀγγλικῶν καὶ Γαλλικῶν δυνάμεων καὶ ἡ συνθηκολόγησις συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ ἀπειληθοῦν σοβαρῶς τὰ πλευρὰ ἀμφοτέρων τῶν ἐκατέρωθεν δυνάμεων. Ἡ συνθηκολόγησις ἐξ ἑτέρου τῆς εἰς Ἱταλίαν ἀγωνιζομένης Γερμανικῆς Στρατιᾶς, δυνάμεως ἐνὸς περίπου ἑκατομμυρίου, χωρὶς ν' ἀπειληθοῦν πού τὰ πλευρὰ καὶ τὰ νῶτα τῆς παρὰ τῶν στρατιῶν (ἀγγλικῶν καὶ ἀμερικανικῶν τοῦ Στρατάρχου Ἀλεξάντερ), πολὺ ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ ὁμοιάσῃ μὲ τὴν ἰδικήν μας περίπτωσιν.

Ἡ διάσωσις τῶν ψυχῶν τῶν νικητῶν τοῦ Ἀλβανικοῦ πολέμου καὶ συντελεστῶν τῆς παρατάσεως τοῦ ἀγῶνος, ἀπέτρεψε τὸν ἐκ μέρους τῶν Ἱταλῶν ἐξευτελισμὸν τούτων, προέλαβε

τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὸν θάνατον τῶν πλείστων καὶ ἐπέτρεψε τὴν συνέχισιν τῆς Ἑθνικῆς Ἀντιστάσεως καὶ τὴν σημερινὴν δημιουργίαν Ἑθνικοῦ Στρατοῦ πρὸς φρούρησιν τῶν συνόρων καὶ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως καὶ ἀσφαλείας ἐν τῇ χώρᾳ.

Ἐπειδὴ πρόκειται περὶ τοῦ Στρατοῦ μας, ὅστις ἀπεδείχθη ὑπέρτερος ὅλων τῶν προγενεστέρων καὶ ἐπειδὴ πρόκειται περὶ τῆς τιμῆς τῶν Ἑλληνικῶν Ὀπλῶν, θὰ ἐκθῶ ὅλα τὰ γεγονότα διὰ τὴν διαφώτισιν τῆς κοινῆς γνώμης, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν κρίσιν τῶν μεταγενεστέρων.

Ὅλοι ὅσοι ἔζησαν τὰς κρίσιμωτάτας στιγμὰς τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος τοῦ 1941 καὶ ἰδιαιτέρως τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς καὶ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἐλησμόνησαν τὸν συντελούμενον ἄσκοπον διὰ τῆς ἐχθρικῆς ἀεροπορίας σφαγιασμόν τῶν διαρρεόντων ὀπλιτῶν καὶ τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ τῆς Ἡπείρου, οὐδὲ τὴν μετατροπὴν τοῦ Στρατεύματος εἰς μάζαν ἀναρχουμένην, ἣτις ἔστρεφε μὲ πείσμα τὰ ὄπλα ἐναντίον τῶν ἀξιωματικῶν, ποὺ ἤθελον νὰ φρονηματίσωσι ταύτην καὶ ἣτις ἐπεκαλεῖτο τὴν παύσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν. Ἀλλ' ἂν τὸ ἐλησμόνησαν λόγω τῆς παρόδου τοῦ χρόνου καὶ τοῦ προφανοῦς τότε κινδύνου, θὰ ἐνθυμοῦνται πάντως, πῶς ἐνητένιζον πρὸς τοὺς Στρατηγοὺς των, τίνα σημασίαν εἶχεν τὸ ἐνατένισμα ἐκεῖνο καὶ τί ἀνέμενον ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἔστεψαν μὲ δόξας καὶ δάφνας.

Ὁ θρυλικὸς πατριώτης καὶ σεβασμιος Μητροπολίτης Ἰωαννίνων Σπυρίδων, διεκήρυξε δημοσίᾳ ὅτι θὰ ἐβυσίαζε καὶ τὴν τιμὴν του διὰ νὰ ἐπιτευχῇ ἡ ΑΝΑΚΛΩΧΗ καὶ νὰ ἀποτραπῇ ἡ δεξαῖα ἀτίμωσις καὶ πιθανῶς τὸ ὀλοκαῦτωμα μιᾶς γενεᾶς, ποὺ κατενίκησε μίαν Αὐτοκρατορίαν. Ὁ ἱεράρχης ἐκεῖνος, ἔδιδε τὸ πᾶν διὰ ν' ἀποτραπῇ ἡ ἐξόντωσις τῶν νικητῶν παρὰ τῶν ἡττημένων. Ἐκεῖνοι ποὺ ἦσαν ἀρμόδιοι νὰ ἐκτιμήσουν τὴν κατὰστασιν καὶ νὰ ἀποφασίσουν, ἡδιαφόρησαν, διότι ἐγνώριζον, ὅτι ἐν Ἑλλάδι δὲν δοσιλογεῖ τις δι' ὅσα ΔΕΝ ΠΡΑΤΤΕΙ, ἀλλὰ δι' ὅσα πράττει.

Κρίνω πάντως καθήκον μου νὰ διακηρύξω ἀπὸ τῶν πρώτων γραμμῶν μου, ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς Στρατός, ὁ ὁποῖος ἐστάλη εἰς τὸ μέτωπον διὰ νὰ ἀγωνισθῇ ἐπὶ 15—20 ἡμέρας καὶ νὰ πέσῃ, ΠΑΡΕΤΕΙΝΕ τὸν πόλεμον πρὸς τιμὴν καὶ δόξαν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ συμμαχικοῦ ἀγώνος ἐπὶ ἑξή μηνας, ἔδωκε πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο προθύμως, ἀγογγύστως, ἐνθουσιωδῶς, μὲ αὐταπάρησιν καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ ἀπροχώρητον, ἀφοῦ προηγουμένως ἐξήντηλσε πᾶν ὅ,τι ἡ τιμὴ καὶ τὸ καθήκον ἐπέβαλλον καὶ ἀφοῦ διὰ τῆς ραγδαίας καταρρεύσεως τῆς Νοτιοσλαβίας καὶ τῆς προελάσεως τῶν Γερμανῶν πρὸς Θεσσαλονίκην καὶ πρὸς Μοναστηρίον — Φλώρινα — Λάρισα — Λαμία, κατεδικάσθημεν εἰς αἰχμαλωσίαν, εἰς ἀτιμώσεις καὶ ἐξευτελισμούς, χωρὶς νὰ ὑπάρχουν αἱ προϋποθέσεις νὰ συνεχίσωμεν τὸν ἀγῶνα περαιτέρω.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΕΛΛΗΝΟ-ΙΤΑΛΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ. - ΑΝΑΚΩΧΗ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΣ ΤΩΝ ΠΡΟ-ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΜΟΥ

Γόνος τών Κωνσταντίνου καὶ Δημητρίου Τσολάκογλου, οἵτινες ὡς μέλη τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας ἀπηγγονίσθησαν τὸ 1820 ἐν Λαρίσῃ παρὰ τοῦ Χουραϊτ πασᾶ, ἀνετράφην μὲ πᾶσαν ἐπιμέλειαν εἰς τὴν Πίστιν καὶ τὴν Πατρίδα.

Τὴν 7 Ἰουλίου 1912 ἐξελθὼν τοῦ Στρατ. Σχολ. Ὑπαξιωματικῶν ὠνομάσθη Ἀνθυπολοχαγὸς καὶ ἐποθετήθη εἰς τὸ 4ον Σύνταγμα Πεζικοῦ ἐν Λαρίσῃ.

Μετὰ τρίμηνον ἐκηρύχθη ὁ Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος, καθ' ὃν μετέσχον εἰς τὰς μάχας Ἐλασσόνος, Σαρανταπόρου, Γιαννιτσῶν, Μπανίσης καὶ Δρίσκου. Κατὰ τὰς τρεῖς πρώτας μάχας ἀνήκον εἰς τὸ Τάγμα Βελισσαρίου, ὅστις καθιέρωσε τὴν τακτικὴν τοῦ «Ἐμπρός, ἀέρα, παιδιῶν».

Κατὰ τὸν Ἑλληνοβουλγαρικὸν πόλεμον μετέσχον εἰς ἀπάσας τὰς μέχρις Ἀνω Τζουμαγιάς μάχας, ἥτοι: Βυσσώκας, Λαχανᾶ, Δεμίρ - Ἰσάφ, Κρέσνα, Ἀνω Τζουμαγιά.

Προήχθη: Εἰς Ὑπολοχαγὸν τὸν Νοέμβριον 1913, εἰς Λοχαγὸν 25 Μαρτίου 1915, εἰς Ταγματάρχην 19 Μαΐου 1918.

Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1917 ἐποθετήθη εἰς τὸ Ἐπιτελεῖον Ἱ Μεραρχίας, ἥτις κατὰ Μάρτιον τοῦ 1918 ἐνετάχθη εἰς τὸ μέτωπον Στρυμόνος, κατὰ τὼν Βουλγάρων καὶ τὼν Γερμανῶν.

Ἀπὸ 1ης Ἰουνίου 1918 ἐξετέλουν καθήκοντα Ἐπιτελάρχου Ἱ Μεραρχίας μέχρι τῆς ἀνακαταλήψεως τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ μετέπειτα μέχρι Φεβρουαρίου 1919, ὅτε μετετέθη εἰς τὸ Ἐπιτελεῖον Α' Σώματος διὰ τὰ συμμετάσχω τῆς εἰς Ῥωσίαν ἐκστρατείας (Ὁδησὸν — Βεσσαραβία — Γαλάτσι).

Τὴν 2 Ἰουνίου ἐκ Ρουμανίας μετεσταθμεύσαμεν εἰς Σμύρνην καὶ ἔκτοτε παρέμεινα διαρκῶς εἰς Μικρὰν Ἀσίαν μέχρι τῆς καταρρέουσας, ὑπηρετήσας:

4 μῆνας ὡς ἐπιτελὴς Α' Σώματος Στρατοῦ.
20 μῆνας ὡς διοικητὴς τάγματος τοῦ 1)38 Συντάγματος Εὐζώνων.
14 μῆνας ὡς ἐπιτελάρχης τῆς ΙΥ Μεραρχίας.

Προήχθη: Εἰς Ἀντισυνταγματάρχην τὸν Αὐγούστον 1923, εἰς Συνταγματάρχην τὸν Σεπτέμβριον 1925, εἰς Ὑποστράτηγον τὸν Μάρτιον 1934, εἰς Ἀντιστράτηγον τὸν Αὐγούστον 1940.

Διόκησα Μεραρχίαν ὡς Συνταγματάρχης καὶ Ὑποστράτηγος ἐπὶ 4 ἔτη.

Διετέλεσα ἐπὶ 5 μῆνας Φρούραρχος Ἀθηνῶν, Ἀπρίλιος — Αὐγούστος 1935, ἐπὶ ἓν ἔτος Διοικητὴς Σχολῆς Εὐελπίδων, ἐπὶ 1½ ἔτος Ἐπιθεωρητὴς Πεζικοῦ. Διοικητὴς Σώματος Στρατοῦ ἐπὶ 20 μῆνας. Τέλος, ὠνομάσθη Διοικητὴς Τμήματος Στρατιάς τὴν 9.3.41.

Ἡ ὀνομασία μου ὡς Διοικητοῦ Τμήματος Στρατιάς ἐπὶ τοῦ πε-

δίου τῆς μάχης ἔχει ἰδιαίτεραν σημασίαν, δεδομένου ὅτι ὁ τότε πρωθυπουργὸς Κορυζῆς ἐξεφράζετο δι' ἐμέ, ὅτι «ῥωφεύετο ἡ εὐγνωμοσύνη τῆς Πατρίδος», ἐκ τοῦ λόγου ὅτι εἶχον γνωματεύσει ὅτι εἵχομεν ὑποχρέωσιν νὰ ἀντιτάξωμεν καὶ τὸ δεύτερον ΟΧΙ κατὰ τῶν Γερμανῶν «σὰν τίμιοι καὶ εἰλικρινεῖς Σύμμαχοι τῶν Ἀγγλῶν, ἔστω καὶ ἐὰν πρόκειται νὰ περάσῃ ὁ ὁδοστρωτὴρ τῶν Γερμανῶν» καὶ «μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ τελικὴ Νίκη θὰ ᾔτο μὲ τὸ μέρος τῶν Ἀγγλῶν».

Τῇ 24ῃ Ἰουλίου 1939 ἀνέλαβον τὴν Διοίκησιν τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ Θεσσαλονίκης. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ Ζώνη Ἐνεργείας τοῦ Σώματος περιωρίζετο ἀπὸ τοῦ ὄρους Ἀλῆ - Μπουτούς (Β.Α. Σιδηροκάστρου) μέχρι τοῦ χωρίου Σκρά, ἐπὶ τῆς γιουγκοσλαβικῆς μεθορίου. Ἐκτοτε ἐπεξετάθη δυτικώτερον, ὥστε νὰ περιλαμβάνῃ ἅπασαν τὴν σερβικὴν μεθόριον καὶ μέρος τῆς ἑλληνοαλβανικῆς μεθορίου, μέχρι τοῦ ὁροσήμου Σμαρδέσι (ναί).

Τούτέστιν τὸ Γ' Σῶμα Στρατοῦ ἦτο ἐπιφορτισμένον μὲ τὸν Τομέα ἐκατέρωθεν τοῦ Στρυμόνος (ἀπὸ Ἀλῆ - Μπουτούς μέχρι τοῦ τριεθνοῦς, (Ἑλλάδος — Σερβίας — Βουλγαρίας), προεκάλυπτε ἅπασαν τὴν σερβικὴν μεθόριον (δεδομένης τῆς σταθερᾶς φιλίας μας μὲ τοὺς Σέρβους) καὶ ἀνελάμβανε ζῶνην ἐνεργείας πρὸς τὴν Ἀλβανίαν ἱππαστὶ τῆς ὁδοῦ Φλώρινα — Κορυτσά, ἱκανὴν δι' ἑλιγμὸν τριῶν Μεραρχιῶν.

Συμφώνως τῷ σχεδίῳ ἀμύνης ἐπὶ τοῦ πρὸς Ἀλβανίαν μετώπου ἔδει νὰ ὀργανωθῇ ἡ ΙΒα ἀποκληθεῖσα Τοποθεσία ἀντιστάσεως διὰ τινων σκυροδέτων ἔργων καὶ τοιοῦτων ἐκστρατείας, ὡς καὶ παθητικῶν ἀνταρματικῶν καλυμμάτων, ὥστε νὰ δοθῇ ἰσχύς τις εἰς τὴν ἄμυναν.

Ἡ χάραξις ταύτης ἀπῆλθε ἰδιάζουσαν ἐπιμέλειαν, δεδομένου τοῦ σημαντικοῦ σκοποῦ τῆς ἀμύνης.

Ἀλλὰ πλὴν τῆς σπουδαιοτάτης ταύτης ἐργασίας, ἣτις δὲν ἐπαδέχετο ἀναβολήν, τὸ Γ' Σ. Στρατοῦ ἦτο ἐπιφορτισμένον μὲ τὴν παρακολούθησιν τῶν πρὸς Βουλγαρίαν συντελουμένων ὁχυρῶν, τὴν τήρησιν αὐτῶν, τὴν μελέτην σχεδίων ἐνεργείας, ἀνταποκρινομένων εἰς ἐκάστην περίπτωσιν μὲ τὴν ὀργάνωσιν τῆς ΙΒ Τοποθεσίας. Ὡς γνωστόν, ἡ μὲν ΙΒα ἦτο Τοποθεσία ἀντιστάσεως, παράλληλος τῆς μεθορίου, ἀφ' ἣς ἀπέειχε 8 ἕως 15 χιλιόμετρα. Ἡ ΙΒ Τοποθεσία, ἐστοιχίζετο ἀπὸ Καῖμακτσάλαν πρὸς Βέρμιον. Τέλος, τὸ Σῶμα Στρατοῦ εἶχεν ἐπιφορτισθῇ μὲ τὴν ἐπιστράτευσιν τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ, τῆς ὁμάδος Μεραρχιῶν, τῆς Μεραρχίας Ἱππικοῦ καὶ ἄλλων σχηματισμῶν.

Ἀν λάβῃ τις ὑπ' ὄψει ὅτι συνεχίζετο ἡ ἐκπαίδευσις ὁπλιτῶν καὶ ἀξιωματικῶν καὶ ὅτι παρενέπεσε ἡ μερικὴ ἐπιστράτευσις τοῦ Σεπτεμβρίου 1939, θὰ κατανοήσῃ τὸν ὄγκον ἐργασίας τῆς Διοικήσεως καὶ τοῦ Ἐπιτελείου Σώματος ὡς καὶ πάντων τῶν ἀξιωματικῶν ὧων τῶν Μονάδων.

Πάντες οἱ ἀξιωματικοὶ εἰργάζοντο νυχθημερὸν διὰ ν' ἀνταποκριθῶσι εἰς τὰ καθήκοντά των. Ἐπειδὴ ἐκάστη Μονὰς διέθετε τὸ ἑν πέμπτον τῶν ὀργανικῶν θέσεων εἰς ἀξιωματικούς, ἕνεκα τούτου ἕκαστος ἐξετέλει πολλαπλάσια χρέη, πράγμα ὅπερ συνετέλεσε νὰ καταντήσουν πολλοὶ εἰς τὰ σανατόρια.

Παρὰ τὸν φόρτον τῶν ἐργασιῶν, παρὰ τὴν μεγίστην ἑλλειψιν

ἀξιώματικῶν, αἱ μὲν ἐπιτελικαὶ ἐργασίαι ἐπερατώθησαν ἅπασαι, ἡ δὲ ὀργάνωσις τῶν IB καὶ IBa τοποθεσιῶν, ἐτελειοποιήθη. Ἐπὶ πλέον ἐδελτιώθησαν τὰ πεδία βολῆς τῶν ὄχυρῶν.

Ἀπόδειξιν διὰ τὰς ἐπιτελικὰς ἐργασίας ἀποτελεῖ τὸ γεγονός· ὅτι συνετελέσθη ἐπιστράτευσις καὶ συγκέντρωσις μεγάλων Μονάδων καὶ ἀνελήφθησαν εὐρύταται ἐπιθετικαὶ ἐπιχειρήσεις ἀπὸ τῆς 1ῆς ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπιστρατεύσεως, ἐνὺ τὸ πέρασ τῆς ἐπιστρατεύσεως μόνον προεβλέπετο ἐνιαχοῦ διὰ τὴν 20ὴν ἡμέραν.

Οὐχ' ἦττον διὰ νὰ συντελῇται συστηματικὴ καὶ γόνιμος ἐργασία παρέστη ἀνάγκη νὰ ἐποπτεύω ἀγρύπνως καὶ τέλος νὰ καταφύγω εἰς σκληρὰ μέτρα κατ' ἐκείνων, οἵτινες ἐκ κακῆς ἔξεως παρημέλουν τὰ καθήκοντά των ἢ δὲν εἰργάζοντο μὲ τὸ σύστημα καὶ τὸν δραστήριον ρυθμόν, ποῦ ἀπήτηουν αἱ περιστάσεις. Λέγω ταῦτα διὰ νὰ ἀποδείξω, ὅτι ἐνήργουν συμφῶνως πρὸς τὰ καθήκοντα ἡγήτορος μεγάλῃς Μονάδος.

Κατὰ τὸ θέρος 1940, προβλέπων ὡς δεδαισιότατην τὴν μετὰ τῆς Ἰταλίας σύρραξιν, συνεκέντρωσα δυνάμεις τινὰς παρὰ τὰς IB καὶ IBa τοποθεσίας ὑπὸ τὴν εὐσχημον δικαιολογίαν νὰ ἐκπαιδεύσω τοὺς ἄνδρας, ἐθίζων αὐτοὺς μὲ τὰς συνθήκας ποῦ προσομοιάζουν μὲ τὰς τῆς ἐκστρατείας. Οὕτω παρεσχέθη ἡ εὐκαιρία νὰ τελειοποιήσω διὰ τῶν κληρωτῶν τὴν ἀμυντικὴν ὀργάνωσιν τῶν IB καὶ IBa τοποθεσιῶν.

Ἐνταῦθα ἐξαίρω ὅτι ἐμερίμνων διὰ δύο τοποθεσίας, διότι τὸ Γενικὸν Ἐπιτελεῖον δὲν ἠδύνατο νὰ καθορίσῃ εἰς ποίαν ἐξ αὐτῶν θὰ ἀντετάσσει ἡ ἀντίστασις. Ὡσαύτως τονίζω ὅτι ἐλάβανον πολλὰς προφυλάξεις καθ' ὅσον ὁ τότε Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἀπηγόρευε τὴν συγκέντρωσιν δυνάμεων παρὰ τὰ σύνορα διὰ νὰ μὴ δώσῃ ἀφορμὴν πολέμου.

Ἐσχημάτισα ὁθεν ἀνὰ ἓν τάγμα (ἐκ κληρωτῶν) ἐξ ἐκάστου τῶν ἑξ Συνταγμάτων ποῦ προωρίζοντο διὰ τὴν Ἀλβανίαν καὶ οὕτως ἀπέστειλα ἑξ Τάγματα Πεζικοῦ μειωμένης συνθέσεως, ἄνευ μεταγωγικῶν, διὰ νὰ κατασκευάζουν ὀρύγματα, ν' ἀσκῶνται εἰς τὰ καταφύγια κατὰ τῶν πυρῶν τοῦ Πυροβολικοῦ, νὰ ἐκτελῶσιν ἀσκήσεις ἐπὶ παντοδαποῦ ἐδάφους καὶ νὰ ζήσουν ὑπὸ συνθήκας ἐκστρατείας.

Τὴν πολύτιμον χρησιμότητα τούτων θὰ ἴδωμεν παρακατιόντες. Ἄλλὰ καὶ πρὸς τοὺς κατοίκους παρὰ τὴν μεθόριον εἶχε τὸν ἀντίκτυπον ἡ παρουσία τοιαύτης δυνάμεως, καθ' ὅσον ἐνεπνεύσθησαν μὲ αἰσθημα ἀσφαλείας, διεχύθη ἐθνικὴ αἰσιοδοξία καὶ παρεσχέθη ἡ εὐκαιρία ν' ἀντιληφθοῦν πάντες, ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς εἶνε ἀποφασισμένος νὰ προασπίσῃ τὸ πάτριον ἔδαφος, πράγμα ποῦ ἱκανοποίησε τοὺς Μακεδόνας.

Οἱ Μακεδόνες — θὰ κάμω τὴν παρέκκλισιν ταύτην ὡς αἰσθανόμενος, ὅτι ὀφείλεται φόρος τιμῆς καὶ θαυμασμοῦ πρὸς αὐτοὺς — εἶνε φλογεροὶ πατριῶται, ἐνθουσιώδεις καὶ ὑψηλόφρονες. Πάντες, πανταχοῦ ὅπου μετέβαινον, ἐξεδήλουν τὴν χαρὰν των καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην των πρὸς τὸν ἀναδημιουργούμενον Στρατὸν καὶ πάντες ἐδεικνύοντο ὅτι εἶχον πλήρῃ ἐπίγνωσιν τῶν συνεπειῶν ἐνὸς ὀλοκληρωτικοῦ πολέμου καὶ τῶν ἀνακυπτουσῶν δι' ὅλους ὑποχρεώσεων. Οὗτοι ἐπαφελούντο πάσης εὐκαιρίας διὰ νὰ ἐπιδείξουν ἐμπράκτως τὸν πατριωτικὸν των καὶ τὴν προθυμοποίησιν των πρὸς κάθε θυσίαν. Κατὰ τὴν

μερικήν κινητοποίησιν τοῦ Σεπτεμβρίου 1939 ἀπέστειλαν προθύμως, ἐγκαίρως καὶ μὲ ἐνθουσιασμόν τὰ τέκνα των πρὸς στράτευσιν, παρέδωκαν τὰ πρὸς ἐπίταξιν κτήνη καὶ εἶδη καὶ ἐν τέλει παρητήθησαν πάσης ἀποζημιώσεως (λόγῳ ἐπιτάξεως κτηνῶν, αὐτοκινήτων, τρακτέρ καὶ ἄλλων ἀναλωσίων ἐιδῶν).

Κατὰ τὸν πόλεμον ἐπέδειξαν ὅλας τὰς ἀρετὰς (πειθαρχίαν, πρωτοβουλίαν, τόλμην, ἐπιθετικὸν πνεῦμα, ἐγκαρτέρησιν εἰς τὰς παντοίας κακουχίας καὶ στερήσεις τοῦ πολέμου) καὶ ἀκλόνητον πίστιν ἐπὶ τὴν Νίκην.

Ἐὰν ἐξετάσωμεν τὴν πλευρὰν τοῦ Σώματος τῶν ἀξιωματικῶν θὰ εὕρωμεν τοῦτο ἄκρως ἱκανοποιημένον, διότι αἱ προσπάθειαι του (διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἀνδρῶν, διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῶν ἀμυντικῶν τοποθεσιῶν καὶ διὰ τὴν ἐξύψωσιν τοῦ φρονήματος) ἐστéφθησαν ὑπὸ ἐπιτυχίας καὶ διότι ἕκαστος τῶν ἀξιωματικῶν ἐνεπνεύσθη τὴν αὐτοπεποίθησιν, ὅτι θὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰ καθήκοντά του, ἂν ἡ Πατρίς τὸ καλέσῃ. Ἐπίσης ἐσφυρηλατήθη ἡ πίστις ἐκάστου πρὸς τὴν ὑπεροχὴν τῶν ψυχικῶν καὶ διανοητικῶν ἀρετῶν τῆς φυλῆς μας διὰ τὴν Νίκην ἢ τὸν Θάνατον.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Τὸ πρῶτον δεκαήμερον τοῦ Μαΐου 1940 ἐκλήθησαν εἰς τὰς Ἀθήνας πάντες οἱ Ἀντιστράτηγοι διὰ τὸν καταρτισμὸν τῶν πινάκων προαγωγῆς ἀξιωματικῶν. Ταυτοχρόνως σχεδὸν ἤρξατο ἡ κατὰ τοῦ Βελγίου καὶ τῆς Γαλλίας γερμανικὴ ἐπίθεσις, τῆς ὁποίας τὰ ραγδαῖα ἀποτελέσματα εἶνε γνωστά.

Μετὰ παρέλευσιν δεκαήμερου διετάχθημεν ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἐπισπεύσωμεν τὰς ἐργασίας μας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκλήθημεν παρὰ τοῦ τότε Πρωθυπουργοῦ Μεταξᾶ νὰ συγκεντρωθῶμεν τὴν πρωΐαν τῆς 21 Μαΐου εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν. Ἐκεῖ ὁ Πρωθυπουργὸς ἐνώπιον τῶν Ὑφυπουργῶν τῶν Στρατιωτικῶν, Ναυτικῶν καὶ Ἀεροπορίας ἀνεκοίνωσεν εἰς πάντας τοὺς παρισταμένους ἀντιστρατήγους (Παπάγον, Δράκον, Μπακόπουλον, Πιτσίκαν, Παπαδόπουλον, Κοσμᾶν καὶ τὸν ὑποφαινόμενον) τὰ ἑξῆς:

«Ἡ Ἑλλὰς δὲν ἔχει ἐπιθετικὰς βλέψεις, οὔτε προβλέπει (ἢ προτίθεται), ὅτι θὰ παραστῇ ποτὲ ἀνάγκη νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τινος ἐκ τῶν γειτόνων. Ἀλλ' ἂν δεχθῇ τὴν ἐπίθεσιν οἰοδηγήποτε, εἶνε ἀποφασισμένη νὰ ἀντιταχθῇ μετὰ τῆς ὀφειλομένης πειρασούνης. Ἡ Ἰταλία, ἀφ' ἧς ἐπराγματοποίησε τὸ ἐν τῇ Βαλκανικῇ προγεφύρωμά της, μᾶς τηρεῖ ἐν ἀγωνίᾳ, ἀλλὰ δὲν δεικνύει πρόθεσιν τινὰ ἐπιθέσεως.

Ἡμεῖς δὲν θὰ δώσωμεν ποτὲ ἀφορμὴν πρὸς τοῦτο, διότι τηρούμεν ἀπόλυτον οὐδετερότητα μεταξὺ τῶν ἀντιμαχομένων.

Ἡ Ἑλλὰς εἶνε εὐδύνατον νὰ ζήσῃ καὶ πολὺ μᾶλλον νὰ πολεμήσῃ οὐσα ἀντίπαλος τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας. Ἀπολὺν βλέμμα ἂν ριφθῇ ἐπὶ τοῦ χάρτου θὰ μᾶς πείσῃ, ὅτι ἡ Ἑλλὰς, περιδρεχομένη ὑπὸ θαλάσσης, τροφοδοτεῖται μέσω ταύτης, εἰς ἣν κυριαρχεῖ καὶ θὰ κυριαρχῇ ἡ Ἀγγλία. Ἀποκλειομένη ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ θαλάσσης θ' ἀποθάνῃ ἐξ ἀφυσίας, ὥς μὴ δυναμένη νὰ τροφοδοτηθῇ ἀπὸ τὴν ἡπειρωτικὴν Εὐρώπην. Βλέπετε, καὶ τὸ τανίζω, ὅτι δὲν σὰς ἀναπτύσσω τὴν

πατροπαράδοτον φιλίαν καὶ τὴν ἐκ μέρους μας ὀφειλομένην εὐγνωμοσύνην πρὸς τὰς Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν, πρωτοστατήσάσας διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν μας. Ἐξαίρω εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τὴν φιλίαν καὶ τὴν συμμαχίαν μας μὲ τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Γιουγκοσλαυίαν.

Γνωρίζω ὅτι ὁ παγκόσμιος πόλεμος, συνέχισε, μᾶς εὕρισκε ἀόπλους καὶ ἀπροπαρασκευάστους, ἤτοι ἄνευ ἀεροπλάνων, ἄνευ ἀρμάτων, ἄνευ ἐπαρκῶν ἐφοδίων, μετὰ περιωρισμένου ἀριθμοῦ ὀδίδων, ἄνευ ἀντιαρματικῶν μέσων καὶ ἄνευ ἐπαρκῶν φορτηγῶν αὐτοκινήτων καὶ κτηνῶν.

Ἐπειδὴ δὲ πλὴν τῶν ἄλλων στερούμεθα χρημάτων καὶ οἱ σημερινοὶ πόλεμοι εἶνε πολυδάπανοι, δὲν ἔχομεν δυνατότητας διὰ μακροχρόνιον πόλεμον, ἂν μᾶς ἐπιδληθῇ. Ἐὰν δὲ πρόκειται νὰ πολεμήσωμεν κατὰ τινος Μεγάλης Δυνάμεως, αἱ δυνατότητες μειοῦνται ἐφ' ὅσον αὕτη θὰ εἶνε ἐξωπλισμένη μὲ ὅλα τὰ σύγχρονα μέσα. Διάρκεια 15—20 ἡμερῶν ὑπολογίζεται, καθ' ἣν θὰ ἀντιταχθῶμεν σθεναρῶς, θὰ δεῖξωμεν τὰς ἀρετάς μας καὶ θὰ πέσωμεν ἐν δόξῳ.

Εἰς τῶν ἀντιστρατῆγων ἐτόλμησε νὰ εἶπῃ τὰ ἑξῆς:

«Τώρα ποῦ βλέπομεν τὰ ραγδαῖα ἀποτελέσματα κατὰ τῆς Γαλλίας, μήπως εἶνε δυνατόν νὰ μεταπηδήσωμεν πρὸς τὸν "Αἶξονα».

Ὁ ἀείμνηστος Πρωθυπουργὸς ἀκούσας τὰ τοιαῦτα ὠργίσθη καὶ ἐπέβαλε σιωπὴν εἰς τὸν Ἀντιστράτηγον, λέγων ὅτι θὰ τηρήσωμεν τὸν λόγον τῆς τιμῆς μας.

Ἡμεῖς οἱ Ἀντιστράτηγοι μὴ ἔχοντες νὰ ἀντεῖπωμεν πρὸς τὰ λεχθέντα ὑπὸ τοῦ Πρωθυπουργοῦ, ὡς συμπέρασμα μελέτης ὧν τῶν στοιχείων, ποῦ κατεῖχεν ἡ Κυβέρνησις καὶ μόνον, περιωρίσθημεν νὰ πληροφορηθῶμεν μήπως θὰ ἦτο δυνατός ὁ ἀνεφοδιασμός μας εἰς ἀεροπλάνα, ἄρματα, ἀντιαρματικά κ.λ.π. ἔστω καὶ τὴν τελευταίαν στιγμήν ἐκ Γαλλίας, Ἀγγλίας ἢ καὶ Ἀμερικῆς. Καὶ ὅταν ἐλάβομεν ἀρνητικὴν ἀπάντησιν, διεβεβαιώσαμεν τὸν Πρωθυπουργόν, ὅτι εἴχομεν καταβάλλει καὶ θὰ ἐξηκολουθοῦμεν νὰ καταβάλλωμεν ἀπάσας τὰς προσπάθειάς μας νὰ χαλυβδύσωμεν τὰς ψυχὰς τῶν ὑφ' ἡμᾶς, νὰ ἐξυψώσωμεν τὸ φρόνημα ὧν (Στρατοῦ καὶ Λαοῦ) καὶ ὑπεσχέθημεν ὅτι τὰ διατιθέμενα γλίσχρα μέσα θὰ ἐχρησιμοποιοῦμεν κατὰ τὸν ἐντεχνότερον τρόπον, ὥστε ν' ἀνταποκριθῶμεν εἰς τὴν ἀποστολήν μας καὶ τὰς προθέσεις τῆς Κυβερνήσεως. Δὲν εἶνε καιρὸς, προσεθέσαμεν, νὰ μεμφιμοιρήσωμεν διὰ τὰς ἐλλείψεις, αἵτινες ἦσαν ἀδικοιολόγητοι.

Δὲν θὰ σχολιάσω ἐνταῦθα τὴν σημασίαν τῶν ὀρθοτάτων κρίσεων καὶ ἀνακοινώσεων τοῦ Πρωθυπουργοῦ. Χαρακτηρίζονται τοιούτοτρόπως, διότι ἐστηρίζοντο εἰς λογικοὺς ὑπολογισμούς, ὅτι οἱ Ἱταλοί:

- Θὰ ἐνέηργουν ἀποβάσεις εἰς διάφορα σημεία τῆς Ἑλλάδος,
- Θὰ συνεχρόνιζον τὴν πρὸς Μέτσοδον ἐπίθεσιν τῶν μὲ ὁμοίαν πρὸς Φλώριναν,
- Θὰ κατέστρεφον διὰ τῆς ἀεροπορίας τῶν σιδηροδρομικὰς καὶ ὁδικὰς γεφύρας πρὸς παρακώλυσιν τῶν συγκεντρώσεων καὶ τῶν παντοίων μεταφορῶν καί, τέλος,
- Θὰ ἐδυσχέραινον τὴν ἐπιστράτευσιν μέρους, ἂν μὴ τοῦ συνόλου τῶν Κέντρων.

Χωρίς να γίνεται διαφώτισις καὶ χωρίς να λαμβάνη χώραν παρὰ μία ἀθόρυβος, συνεχὴς καὶ συστηματικὴ ἐργασία ἐκάστου εἰς τὸν κύκλον τῆς δράσεώς του ἢ εἰς τὴν εἰς ἣν ἐτάχθη θέσιν, ἡ Κυβέρνησις ἐθεωρεῖτο παρὰ πάντων ὡς ἀποστέργουσα τὴν σύρραξιν καὶ ὅτι ἐτήρει αὐστηρὰν οὐδετερότητα ἐναντὶ τῶν ἀντιμαχομένων.

Ἐπὶ τὴν ὀρθὴν κατεύθυνσιν τῆς Κυβερνήσεως. Εὐθύς ὡς ἡ λαίλαψ τοῦ πολέμου ἐπέπεσε ἐπὶ τῆς Γαλλίας, ὁ Λαὸς συνεπάθει τὴν ἀναξιοπαθοῦσαν Γαλλίαν καὶ ἐπειδὴ ἀντελαμβάνετο, ὅτι ἡ Κυβέρνησις διέθετε τὰ ἀσφαλῆ στοιχεῖα πρὸς κρίσιν καὶ ὅτι μόνον αὕτη ἦτο ἀρμοδία νὰ ὑποδείξῃ τὴν συμφέρουσαν τῇ Πατρίδι κατεύθυνσιν, ἐφησυχάζεν.

Εἰς Θεσσαλονίκην, καθ' ὃ διάστημα εὐρισκόμην εἰς Ἀθήνας (8—23 Μαΐου), τὰ μεγάλων τῶν ραδιοφῶνων συνεκέντρωνον πλείστους ἀκροατάς, διψῶντας νὰ ικανοποιήσωσι τὴν περιέργειάν των ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς συγκρούσεως Γαλλίας καὶ Γερμανίας. Τινὰ ὅμως δὲν ἀνεκοινοῦν ἢ τὰ γερμανικὰ μόνον ἀνακοινωθέντα, συνηγεμένα κατὰ τὸν ἀριστοτεχνικώτερον διὰ προπαγάνδαν τρόπον. Πρὸ τῶν μεγαφῶνων τούτων συνεκεντροῦτο ἱκανὸς ἀριθμὸς ἀφελῶν, ἀνυπόπτων καὶ ἀνερμαιομένων μαζί μὲ ἐλαχίστους, οἵτινες κατὰ συνείδησιν ἤρχοντο τὴν γερμανικὴν νίκην.

Πρὸ τῶν λοιπῶν μεγάλου ἀριθμοῦ μεγαφῶνων συνεκεντροῦτο τὸ πλήθος τῶν εὐσυνειδήτως συμπαιδούντων τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν καὶ τῶν ἐπιζητούντων νὰ μάθωσι τὴν ἀλήθειαν καὶ οὐχὶ ὑπερβολάς.

Ὅταν ἐπανεκάμψα εἰς Θεσσαλονίκην ἐπληροφόρηθην τ' ἀνωτέρω παρὰ τοῦ Ἐπιτελάρχου μου καὶ ἔκρινα ὅτι παρεδιδάπτοντο τὰ γενικώτερα συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς παρατηρουμένης οὕτως ἢ ἄλλως διχοστασίας τῆς κοινῆς γνώμης. Ἐνεκα τοῦτου ἐνόμισα χρέος μου νὰ ἐνεργήσω ὅπως ἀποτραπῇ τὸ κακὸν τῆς διασπάσεως τῆς ἐνότητος. Ἐκάλεσα ὅθεν αὐθημερὸν ἅπαντας τοὺς ἐν Θεσσαλονικίᾳ Διοικητὰς Μονάδας καὶ διέταξα αὐτοὺς ὅπως συστήσωσιν εἰς ἅπαντας τοὺς ἀξιωματικούς αὐστηροτάτην ἐπιφύλαξιν εἰς τὰς ἐκδηλώσεις των, δεδομένου, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἀδυνατεῖ νὰ προπαγανδίσῃ ἢ νὰ ὑποδείξῃ τὸν ἀκολουθητέον δρόμον. Ὡσαύτως ἐξήγησα τὰς ὀλεθρίας συνεπειάς, ἃς ἦτο δυνατόν νὰ συνεπιφέρῃ ἡ τυχὸν ἐκδηλώσις ἐκάστου, εἰς ἣν μάλιστα περιπίπτωσιν ἡ κυβερνητικὴ θέσις θὰ ἦτο ἀντικρυς τῆς παρὰ τοῦ ἀξιωματικοῦ ἐκδηλωθείσης.

Ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἐξέδωκα καὶ ἔγγραφον διαταγὴν πρὸς ἀπάσας τὰς Μονάδας, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπως προλάβω παρόμοια ἄτοπα.

Αἱ συστάσεις μου ὑπῆρξαν ἐπὶ καιροί, ὡς μοὶ ἀνῆνέχθη, διότι οἱ ἀξιωματικοὶ εἶχον ἀνάγκην κατευθυντηρίας. Ἐξαίρω τὸ γεγονός, ὅτι πάντες συμφωρλώθησαν πρὸς τὰς συστάσεις μου καὶ ἐπέδειξαν σύνεσιν καὶ σωφροσύνην, πλὴν δύο ἀξιωματικῶν (ἐνὸς ἀνωτάτου καὶ ἐνὸς ἀνωτέρου).

Οὕτω συνεβάλομεν διὰ νὰ μὴ διασπασθῇ ἡ ἐνότης.

ΚΗΡΥΞΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Αὕτη εἶρε τὸ Γ' Σῶμα Στρατοῦ ἀναγεννημένον, τὸ Σῶμα τῶν ἀξίωματικῶν ὁμονοοῦν, πειθαρχοῦν καὶ ἐκτιμῶν τὴν σημασίαν τοῦ ὁλοκληρωτικοῦ πολέμου ὡς πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις των καὶ τὰς συνεπειάς ἐνδοχομένης ἡττης.

Οἱ μόνιμοι καὶ ἑφεδροὶ ἀξίωματικοὶ καὶ ἡ ἐπιστρατευμένη ἢ μὴ ὁλόγης τοῦ μακεδονικοῦ πληθυσμοῦ εἶχον ἀναπτερωμένον ἠθικὸν καὶ ἀμετάτρεπτον ἀπόφασιν νὰ θυσιάσουν ὅλα, καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν, χάριν τῆς Νίκης.

Οἱ ἑφεδροὶ ἀξίωματικοὶ διὰ τῆς μακρᾶς εἰς τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν παραμονῆς των, ἀπέδειξαν ὅτι ἦσαν ἱκανοὶ διὰ τὰς διοικησεὶς πρὸς προωρίζοντο.

Οἱ ἑφεδροὶ ὀπλίται ἦσαν τελείως ἐκπαιδευμένοι εἰς τὰ καθήκοντά των, δι' ἃ θὰ ἐνήσκουν καὶ πρωτοβουλίαν.

Ἄμα τῇ κηρύξει τοῦ πολέμου ὑπὸ τῆς Ἰταλίας, τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον διέταξεν ὅπως ἐφαρμοσθῇ τὸ ΙΒα ἀμυντικὸν σχέδιον. Συμφώνως πρὸς τοῦτο τὰ ἐπὶ τῆς Μεθορίου πρὸς Ἀλβανίαν προκαλυπτικά τμήματά μας ἔπρεπε νὰ συμπτυχθοῦν εἰς τὴν ΙΒα τοποθεσίαν ἀντιστάσεως, ἐγκαταλείποντα καίρια σημεῖα, ἢ ἀνακατάληψις τῶν ὁποίων ἀπήτηι χρόνον καὶ θυσίαν ἀφθόνου αἵματος, κατόπιν ἐπιθέσεώς μας.

Διὰ νὰ σκεφθῇ τις τὴν ἐπίθεσιν ἔπρεπε νὰ ἐνθυμηθῇ τὸ πάθημα τοῦ Ὑποστρατήγου Τσαγγαρίδου, ὅστις ἐν πλήρει εἰρήνῃ, ἐκφρασθεὶς ὑπὲρ μιᾶς οἰασθήποτε τοπικῆς ἐπιθέσεως, ἀπεμακρύνθη τοῦ Στρατεύματος.

Ἐν τοσοῦτῳ ἤμην κεκηρυγμένος ὑπὲρ τῆς ἀναλήψεως ἐκ μέρους μας ἐπιθετικῶν ἐπιχειρήσεων διὰ τοὺς ἐπομένους λόγους:

1) Ὁ ἡμέτερος Στρατὸς ἐκ ψυχασυνθέσεως ἀποδεικνύει ἐμπράκτως ὅτι κέκτῃται μείζονας ἱκανότητας διὰ τὴν ἐπίθεσιν ἢ διὰ τὴν ἀμυναν.

2) Διὰ τῆς ἀντιτάξεως ἀντιστάσεως κατὰ τῶν Ἰταλῶν ἐπὶ τῆς ΙΒα τοποθεσίας καὶ βραδύτερον ἐπὶ τῆς ΙΒ τοποθεσίας θὰ ἀνταπεκρινόμεθα εἰς ὅσα προσεδόκα ἡ Κυβέρνησις καὶ ἡ Πατρίς, ἀλλ' ἡ πτώσις μας θὰ ἦτο ραγδαϊοτάτη, ὡς ὑπῆρξε εἰς ὅλα τὰ ἀγωνισθέντα μέχρι τότε κράτη.

Τὸ τοιοῦτον ὅμως ἦτο ἀντικρὺς ἀντίθετον πρὸς τὸν πνέοντα εἰς Μακεδονίαν ἀνεμὸν ἀπολύτου αἰσιοδοξίας, περιφρονήσεως τοῦ θανάτου καὶ ἀντιλήψεως τῆς ἠθικῆς ὑπεροχῆς μας ἐναντι τῶν Ἰταλῶν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ μητέρες τῶν ἐπιστράτων, αἱ σύζυγοι καὶ ἅπαντες οἱ συγγενεῖς ἀπέστελλον αὐτοὺς μὲ ἀπερίγραπτον ἐνθουσιασμόν καὶ μὲ ἀνάλογον πρὸς τὴν ὄρχαιαν σπαρτιατικὴν ἐπιταγὴν τοῦ «ἢ τὴν ἢ ἐπὶ τὰς», ἔκρινα ὅτι δὲν ἱκανοποιεῖτο ὁ Μακεδονικὸς Λαὸς μὲ τὰς ἐντολάς τοῦ Πρωθυπουργοῦ.

Αὗται, χαρακτηρισθεῖσαι ἀνωτέρω ὡς ὀρθόταται, ἐδασίζοντο ἐπὶ ὥρισμένων ὑπολογισμῶν καὶ προϋποθέσεων. Ἐδεῖ ν' ἀναμείνωμεν ὅθεν ἂν θὰ ἐξεπληροῦντο αἱ προϋποθέσεις αὗται διὰ νὰ ἀποφασίσωμεν. Ἀλλὰ μέχρις ὅτου πληροφορηθῶμεν ἔπρεπε νὰ μὴ ἐγκαταλείψωμεν τὰ καίρια σημεῖα τῆς Μεθορίου καὶ ἐπὶ πλέον νὰ ἀναλάβωμεν

τὴν εὐθύνην νὰ διατάξωμεν ὅπως καταληφθῇ τὸ ὕψωμα Λόκβατ πάση θυσίᾳ, ὡς ἀποτελοῦν ἐξαίρετον ὄσιν ἐξορμήσεως καὶ ἄριστον παρατηρητήριον πρὸς τὸ Ἰβάν. Τὰ στρατεύματά μας ἐπὶ τῆς μεθορίου παρέμειναν μὲ τὴν διαταγὴν νὰ συμπτυχθοῦν ἂν καὶ ἐφ' ὅσον ἐπιέζοντο ἰσχυρῶς.

Τὸ Γ' Σῶμα Στρατοῦ ἐφιλοτιμήθη νὰ συντελέσῃ ὅπως δοθῇ ἡ Νίκη καὶ ἔκρινε ὅπως συντελέσῃ διὰ τὴν συντριβὴν τοῦ ἐν Ἀλβανίᾳ Ἰταλικοῦ Στρατοῦ καὶ ὅπως δημιουργήσῃ εὐνοϊκὰς συνθήκας πρὸς παράτασιν τοῦ ἀγώνος, ἥτις θὰ ἀπέβαινε πρὸς δόξαν τῆς Πατρίδος μας καὶ πρὸς ἀγαθὸν τῆς συμμάχου μας Ἀγγλίας.

Εἰς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον δὲν ἀνέχθη ἡ ὑπ' εὐθύνην μου κατὰληψις τοῦ Λόκβατ καὶ ἡ τήρησις τῶν ἐπικαίρων σημείων τῆς μεθορίου, ἐκ φόβου μὴ ὑποστῶ τὰς συνεπείας τῆς ἐκφράσεως τοῦ Τσαγγαρίδου.

Ὁ φόβος μου δὲν ἦτο ἀδικαιολόγητος, διότι ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθη ὅτι αἱ προθέσεις τῆς Κυβερνήσεως ἐνέσκουν τυραννικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων Ἐπιτελῶν τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου. Ἔνεκα τούτου δὲν ἐδίστασε νὰ διατάξῃ τὴν σύμπτυσιν τοῦ βορείως Ἰωαννίνων Στρατοῦ εἰς Ἄρταν.

Ἡ ἐξήγησις εἶνε ἀπλή: Ἦτο ὅτι τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον δὲν ἐδαπτίσθη εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Μετώπου καὶ τοιοιτοτρόπως δὲν εἶχε τὴν νοστοπρίαν ἐκείνου, καθηλωμένον εἰς τὴν θέλησιν τῆς Κυβερνήσεως, καίτοι οὐδεμία ἐκ τῶν προϋποθέσεων εἰς ἃς ἐστηρίζετο ἡ θέλησις ταύτης ἐπραγματοποιήθη.

Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων καθίσταται πρόδηλον ὅτι ἠθέλωμεν νὰ ἐγκαταλειφθῇ ἡ ἄμυνα καὶ νὰ ἀναληφθοῦν ἐνδύταται ἐπιθετικαὶ ἐπιχειρήσεις διὰ νὰ κερδίσωμεν χρόνον καὶ ἄλλα πλεονεκτήματα πρὸς ἐπίτευξιν τῆς Νίκης.

Πρὸς τοῦτο ἔπρεπε νὰ πεισθῇ τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον. Πρὸς τοῦτο ἔπρεπε νὰ σταθμίσω τοὺς ἀσταθμήτους παράγοντας εἰς οὓς ἐδασίζοντο αἱ ἀπὸ τῆς εἰρήνης ἀποφάσεις του. Τὸ τοιοῦτον ὅμως ἦτο δυσχερές. Καὶ ναὶ μὲν ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν διεπιστοῦτο τὸ μέγα σφάλμα τοῦ ἐχθροῦ νὰ μὴ ἔχῃ ἐπιχειρήσει ἐπιθετικῶς πρὸς Φλώριναν καὶ Καστοριάν. Ἀλλὰ ἡ τοιαύτη παράλειψις τοῦ ἐχθροῦ ἀπετέλει τὸ μοναδικὸν ἐπιχείρημα, ἐφ' ὅσον ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν ἦτο δυνατόν νὰ ἐνεργηθοῦν ἀποβάσεις εἰς τὰ παράλια μας καὶ καταστροφαὶ σιδηροδρομικῶν καὶ ὁδικῶν γεφυρῶν διὰ τῆς ἀεροπορίας τοῦ ἐχθροῦ, ἥτις ἔδρα σχεδὸν ἀνενοχλήτως.

Ἐκαραδόκουν ὅθεν ἄλλην εὐκαιρίαν διὰ νὰ εἶμαι πειστικός.

Περὶ τὴν 11ην ὥραν τῆς 29ης Ὀκτωβρίου 1940 εἶχον τηλεφωνικὴν ἐπικοινωνίαν ἐκ Θεσσαλονίκης μετὰ τοῦ Στρατηγοῦ Πιτσίκας, εἰς Κοζάνην. Οὗτος, ὡς γνωστόν, δίδωκε τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. (Τμήμα Στρατιάς Δυτικῆς Μακεδονίας), ἐπιφορτισμένος νὰ διεξάγῃ τὸν ἀγῶνα τὸν εἰς τὴν προκάλυψιν δυνάμεων τῶν Β' καὶ Γ' Σωμάτων Στρατοῦ, μέχρι τῆς ἀφίξεως τῶν Διοικητῶν τῶν προρρηθέντων Σωμάτων, ἥτις ἀφίξις θὰ ἐπραγματοποιεῖτο ὅμα τῷ πέρατι τῆς ἐπιστρατεύσεως τῶν Μονάδων των, ἥτοι τὴν δωδεκάτην ἡμέραν τῆς ἐπιστρατεύσεως. Ὁ Στρατηγὸς Πιτσίκας μὲ ἐνημέρωσε ἐπὶ τῆς σκληρᾶς δοκιμασίας, πού ὑφίστατο ἡ ΥΠΙΙ Μεραρχία Ἰωαννίνων καὶ ἐπὶ τῆς δυσἀρέστου τρο-

πής πού έλάμβανε ή κατάστασις έκ τής εισβολής τών 'Ιταλών εις τήν Πίνδον, όπου ήμύνετο δήμα πρὸς δήμα ὁ ήρως Δασάκης με δύο τάγματα καί μίαν πυροβολαρχίαν ἐπὶ μετώπου μείζονος τών 30 χιλιομέτρων.

Εἰς τὸ ἄκουσμα τής δυσαρέστου ἀπὸ πάσης ἀπόψεως καταστάσεως ταύτης, ἐσκέφθη νὰ ἀνεύρω τρόπον νὰ ἀνακοπή ή φορὰ τοῦ ἐχθροῦ. Καί πράγματι ἀνεῦρον.

Ἐνημέρωσα τὸν Στρατηγὸν Πιτσιάν, ὅστις πρὸ ὀλίγου χρόνου εἶχεν ἀναλάβει τήν διοίκησιν τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ., ὅτι ήδύνατο νὰ χρησιμοποίησιν τὰ ἐκ προνοητικότητός μου συγκεντρωμένα, ὡς προερρήθη, τάγματα μειωμένης συνθέσεως, καί νὰ ζητήσῃ τήν Μεραρχίαν Ἰππικοῦ (Ταξιαρχία ἔφιππος καί Ταξιαρχία μηχανοκίνητος) διὰ νὰ ἀντιταχθῇ ὡς ταχυκίνητος κατὰ τής Τζούλια. Παρέστησα ἐν συνεχείᾳ εἰς τὸν κ. Πιτσιάν ὅτι ἐπερατοῦτο αὐθημερὸν ή ἐπιστράτευσις τής Μεραρχίας, πλὴν ἐπουσιωδῶν λεπτομεριῶν, αἵτινες θὰ ἐπηκολούθουν.

Μετὰ τήν τηλεφωνικὴν ἐπικοινωνίαν με τὸν κ. Πιτσιάν ἀνήνεγκον τὸ πέρας τής ἐπιστρατεύσεως τής Μεραρχίας Ἰππικοῦ καί τήν ἀνάγκην ὅπως ἀποσταλῇ ἐπείγοντως ἀντὶ τοῦ Σιδηροκάστρου, όπου προωρίζετο, εἰς Πίνδον ὡς ταχυκίνητος (α), δεδομένου ὅτι πρὸς Βουλγαρίαν δὲν ἐφαίνετο παρισταμένη ἀνάγκη.

Αἱ προτάσεις μου ἦσαν πολύτιμοι, διότι καί ή Μεραρχία Ἰππικοῦ διετέθη εἰς Πίνδον καί δύο Τάγματα ἐκ τοῦ μετώπου Φλώρινης μετεκινήθησαν πρὸς τήν Πίνδον.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν (29) τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον διέταξε τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. ὅπως ἐνεργήσῃ ἐπιθετικὰ ἐγχειρήματα πρὸς ἀνακούφισιν τῶν δοκιμαζομένων ἀδελφῶν στρατευμάτων ἐν Ἡπείρῳ.

Τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. διέταξε πρὸς τοῦτο τήν ΙΥ Ταξιαρχίαν (ὑποστράτηγος Μεταξᾶς) ὅπως ἐκτελέσῃ τὰ ἐπιθετικὰ ἐγχειρήματα.

Ἡ ἐκτέλεσις τούτων θὰ ἐλάμβανε χώραν ὑπὸ τὴν ὑπεύθυνον διοίκησιν τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. Ἐπομένως δὲν με ἀφέωρα. Οὐχ' ἤττον ἀποδίδων σπουδαιοτάτην σημασίαν ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τὴν ταχείῳ ἐξάπολυσιν τοῦ διαταχθέντος ἐγχειρήματος, ὅπερ ἀπέβλεπε εἰς ἀντιπερισπασμὸν τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων, ἀφ' ἐτέρου δὲ καί ἰδιαίτητα εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τής ἐπιθέσεως, ἀνεκοίνωσα εἰς τὸν Ὑποστράτηγον Μεταξᾶν ὅτι θὰ παρηκολούθουν ἐγὼ αὐτοπροσώπως τὴν πρώτην σύγκρουσιν με ἑνωρωπαϊκὸν Στρατόν, ἐξωπλισμένον με ὅλα τὰ σύγχρονα μέσα καί ὅτι θὰ προαπέστελλον ἐπιτελῇ μου, ὅπως μεταδῶσῃ αὐτῷ τὰς ἀντιλήψεις μου.

Ἐξυπακούεται ὅτι προέβην εἰς τὰς τοιαύτας ἀνακοινώσεις, ὡς φυσικὸς καί ἄμεσος προϊστάμενός του, διὰ νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν σημασίαν πού ἀπέδιδον εἰς τὰ ἐγχειρήματα.

Ἐν συνεχείᾳ ἐξήτησα τὴν ἔγκρισιν τοῦ Ἀρχιστρατήγου ὅπως ἐπιτρέψῃ τὴν μετάδασιν εἰς Φλώριναν καί τὴν αὐτοπρὸσωπον παρα-

(α) Εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου, προεδρευομένου ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Καθενιάτου καί εἰς τὰς σελ. 62 καί 64 ἐκτίθεται: «... Τὸ Ἰππικὸν ἀπετέλεσα τὸν κύριον παράγοντα τοῦ θριάμβου τής Πίνδου πρὸς πλήρη δικαίωσιν τῶν Β' καί Γ' Σωμ. Στρ. τὰ ὁποῖα συνδότησαν τὴν ἐσπευσμένην χρησιμοποίησιν τὸ μὲν πρῶτον τής Ταξιαρχίας τὸ δὲ δεῦτερον (Γ' Σ.Σ.) τής Μεραρχίας Ἰππικοῦ...».

κολούθησιν τῆς πρώτης συρράξεως, μικρὰς ἀπὸ ἀπόψεως συμμετοχῆς δυνάμεων, σημαντικωτάτης ἀπὸ ἀπόψεως ἐξαγωγῆς συμπερασμάτων.

Συναισθανόμενος βαθύτατα τὴν δοκιμασίαν τοῦ ἐν Ἠπείρῳ Στρατεύῳ μας καὶ ἔτι μᾶλλον τὰς ἀνακουπτούσας ὑποχρεώσεις μας ὅπως τὸν ἀνακουφίσωμεν, ἠθέλησα νὰ συμβάλω εἰς τὸν καλῦτερον τρόπον ἐνεργείας τῆς ἐπιθέσεως ἀφ' ἑνός, καὶ νὰ ἐπιδιώξω ὅπως συναγάγω συμπεράσματα ἐπὶ τῶν μεθόδων ἐνεργείας τοῦ ἐχθροῦ ἀφ' ἑτέρου.

Τὴν 1ην Νοεμβρίου (Παρασκευὴν), ἐξαπελύθη ἡ καλῶς ὁργανωθεῖσα ἐπίθεσις (δύο Ταγμάτων Πεζικοῦ καὶ Μοίρας Ὀρειβατικῆς πλέον Πυροβολαρχίας βαρέος τῶν 85) ἐκ τῆς βάσεως ἐξορμήσεως ἐπὶ τοῦ ὑψώματος Παπαδήμου, ἥτοι ἐκ τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς πρὸς τὰ ὑψώματα ὁμέσως Δυτικῶς χωρίου Βερνίκ. Τὰ ὑψώματα ταῦτα κατεῖχοντο ὑπὸ δύο Ἰταλικῶν Ταγμάτων καὶ εἶχον καλῶς ὁργανωθῆ ὥστε νὰ θεωροῦνται δυσπρόσβητα, ὡς ὑποστηριζόμενα ὑπὸ ἀφθόνου Πυροβολικοῦ καὶ μεγάλου ἀριθμοῦ βαρέων καὶ ἐλαφρῶν πολυβόλων, ὡς καὶ ἀφθονίας ὅλων.

Ἡ ἐπίθεσις ὑπῆρξε θυελλώδης καὶ συστηματικὴ, ἡ δὲ συνεργασία μὲ τὸ Πυροβολικὸν ἰδεώδης. Ἔνεκα τούτου, μέχρι τῆς μεσημβρίας κατελήφθη ὁ καθορισθεὶς ἀντικειμενικὸς σκοπός, παρὰ τὴν τελειότητα τῆς ὁργανώσεως καὶ τὴν φύσει ὀχυρὰν τοποθεσίαν, τοῦ ἐχθροῦ ἀνατραπέντος.

Συνελήφθησαν 145 αἰχμάλωτοι (7 ἀξιωματικοὶ μόνιμοι καὶ ἑφτεδροι) καὶ ἐκυριεύθησαν δαρέα καὶ ἐλαφρὰ πολυβόλα, ἱκανὸς ἀριθμὸς μικρῶν καὶ μεγάλων ὅλων, ἄφθονα πυρομαχικὰ καὶ μία σειρὰ χαρτῶν ὁλοκλήρου τῆς Ἀλβανίας, ἥτις φωτοτυπηθεῖσα, ἐχρησιμοποιεῖτο παρὰ τοῦ Στρατοῦ μας εἰς τὰς περαιτέρω ἐπιχειρήσεις.

Τὰ ἐκ τῆς παρακολουθήσεως τοῦ ἀγώνος προκύψαντα συμπεράσματα ὑπῆρξαν πολυτιμώτατα. Οὕτω:

1) Διεπιστώθησαν τὸ ὑπέροχον φρόνημα καὶ τὸ ἐπιθετικὸν πνεῦμα τῶν ἡμετέρων, τῶν ὁποίων ἡ ὁρμητικότης καὶ ἡ εὐελιξία ἦσαν ἀξία ἐπαίνου.

2) Διεπίστωσα τὸ ἀσυντόνιστον τῶν προσπαθειῶν τῶν τριῶν ὁπλῶν τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ ἀερεσπορία τούτου ἔβαλλε κατὰ τινων μεθοριακῶν χωρίων, χωρὶς ν' ἀσχοληθῇ μὲ τὸ ἐφορμοῦν πεζικόν μας. Τὸ πυροβολικόν του ἔβαλλε κατ' ἀντηρίδων, μὴ κατειλημμένων παρὰ τῶν ἡμετέρων καὶ δὴ μετὰ τοιαύτης σφοδρότητος, ὥστε νὰ μᾶς ἐμπνεύσῃ τὸν φόβον μήπως ἡμέτερα τμήματα ἐκ παρεξηγήσεως τῶν διαταγῶν προῆλθασαν πρὸς τὰ ἐκεῖ, ὥστε νὰ παρέχουν ὁρατὸν στόχον εἰς τὰ ἐχθρικά παρατηρητήρια. Τάχιστα ὅμως δεδβαιώθημεν ὅτι τὸ ἐχθρικὸν πυροβολικὸν ἔβαλλε χωρὶς νὰ βλέπῃ στόχον. Τὸ ἐλαφρὸν πυροβολικὸν τοῦ ἐχθροῦ οὔτε κατὰ τῶν ἐμφανῶν τμημάτων μας ἔβαλεν, οὐδὲ φρασγμὸν πρὸ τῶν γραμμῶν του ἐνήργησε. Ἐρρίπτε ὀβίδας τῇδε κακέισε καὶ περισσότερον κατὰ προσβάσεων ἄς ἡ εἶχον ἐγκαταλείψει οἱ ἡμέτεροι ἢ οὐδέποτε εἶχον καταλάβει.

Συνεπῶς ἔλειπε ἡ Διοίκησις καὶ ἡ κατάλληλος ἐκπαίδευσις ἔτι καί,

3) Ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν αἰχμάλωτων προέκυψε τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ Ἰταλοὶ ἀξιωματικοί, ὁμιλοῦντες πρὸς τοὺς ἄνδρας των

διὰ τὴν κήρυξιν τοῦ κατὰ τῆς Ἑλλάδος πολέμου, δὲν εὗρισκον πειστικούς λόγους διὰ νὰ πείσωσι τοὺς ἄνδρας περὶ τοῦ δικαίου τοῦ ἀναλαμβάνοντος ἀγῶνος τῶν.

Ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὅψει ὅτι πλὴν τῶν συμπερασμάτων τούτων ὑπῆρχε στερεὰ πίστις πάντων τῶν ἀνδρῶν μας, ὅτι εἰχομεν συμπαραστάσας τὴν προσβληθείσαν Θεομήτορα καὶ τὸν Ἅγιον Δημήτριον, θὰ ἀποφρανοῖ περὶ τῆς ἀξίας τῶν ἠθικῶν δυνάμεων.

Διὰ νὰ ἐξαχθοῦν θετικώτερα συμπεράσματα ἐπὶ τῶν μεθόδων μάχεσθαι τοῦ ἐχθροῦ ὅφ' ἑνός, καὶ ὅφ' ἑτέρου πρὸς πλήρη ἐκλόκτισιν τοῦ ἐχθροῦ ἀπὸ τὰ ὑψώματα Βίγλιστας εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Δέβολη ποταμοῦ, πρῶγμα ὅπερ θὰ ἐβελλίωνε σημαντικώτατα τὰς γραμμὰς ἐξορμήσεώς μας καὶ παρείχε πλήρη παρατήρησιν ἐπὶ τῆς προμνησθείσης κοιλάδος μέχρι Μόροθας, διέταξα νὰ προπαρασκευασθῇ καὶ δευτέρα ἐπιχειρήσις κατὰ τῶν ὑψωμάτων Βιγλίστης, ἐκτελεσθεῖσα τὴν 5ην Νοεμβρίου.

Ἐκ ταύτης, λίαν ἐπιτυχῶς ἐνεργηθείσης, διεσταυρώθησαν αἱ παρατηρήσεις μου τῆς 1ης Νοεμβρίου. Ἐκεῖ δὲ ἀνετράπησαν διὰ τῶν αὐτῶν δύο Ταγμάτων μας (πλέον Μοῖρα Ὀρειβατικὴ καὶ Πυροβολαρχία τῶν 85), τρία ἐχθρικά Τάγματα, ὧν τὸ ἓν Ἀλβανικόν. Τὸ τελευταῖον διώκει ὁ σημερινὸς ἐν Ἀλβανίᾳ Ἀρχηγὸς τοῦ Ἐπιτελείου, ταγματάρχης τότε, Σπύρος Μωῦσῆ. Οἱ ἄνδρες τούτου καταπτοηθέντες ἀπὸ τὴν κεραυνοβόλον ὁρμὴν τῶν ἡμετέρων ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, διασκορπισθέντες εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Δέβολη, καίτοι ἐβάλλοντο παρ' ἰταλικῶν ἀρμάτων, διὰ νὰ ἐξανγκασθοῦν νὰ σταματήσουν τὴν φυγὴν ἢ νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὰς θέσεις τῶν.

Κρίνω σκόπιμον νὰ τονίσω ἐνταῦθα ὅτι τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ὅταν διέταξε τὴν διενέργειαν τῶν ἐπιθετικῶν ἐγχειρημάτων, διεσαφηνίσει ὅτι ἔπρεπε νὰ δεξαχθοῦν κατὰ τρόπον, ὥστε «νὰ μὴ διακυβευθῇ» ἡ ἐπὶ τῆς τοποθεσίας ΙΒα ἄμυνά μας, «ἀποτελοῦσα τὴν κυρίαν καὶ μοναδικὴν ἀποστολὴν ἡμῶν».

Μὲ ἄλλους λόγους τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἦτο καθηλωμένον εἰς τὴν ἄμυναν, καίτοι ὁ ἐχθρὸς οὐδαμῶς ἐπεχείρησε νὰ θίξῃ τὰς προϋποθέσεις ποῦ ἐπέβαλλον ἀμυντικὴν ἐνέργειάν μας.

Τούναντίον, ὑπὸ τὴν προστασίαν διπλῆς σειρᾶς συρματοπλεγμάτων, ἡσφαλίσθη ὁ ἐχθρὸς, χωρὶς νὰ δεικνύῃ προθέσεις ἐπιθέσεως κατὰ τῆς ΙΒα.

ΠΡΟΤΑΣΙΣ ΔΙ' ΑΝΑΛΗΨΙΝ ΕΠΙΘΕΣΕΩΣ

Αἱ περὶ τοῦ ἐχθροῦ πληροφορίες ἔφερον τούτον διαθέτοντα εἰς τὴν περιοχὴν Κορυτσά — Νιάρτζα — Τσαγκόνι δύο Μεραρχίας, ἐνισχυμένας μὲ διάφορα Τάγματα (Ἀλβανικά, Μελανοχιτώνων, Βερσαλλιέρων, Τελανοφυλάκων). Ἐπὶ πλέον, ἀνεγνωρίζετο ἡ δυνατότης τοῦ ἐχθροῦ νὰ μεταφέρῃ ἐνισχύσεις ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἀλβανίας καὶ ἀκόμη ἐξ Ἰταλίας. Ἐπὶ τῆς ἐχθρικῆς τοποθεσίας ἀμύνης, ἥτις ἐστήριξε τὸ ἀριστερὸν εἰς τὴν Μεγάλῃν Πρέσπαν καὶ ἀκολουθοῦσα τὰς ἀνατολικὰς κλιτύς τοῦ Ἰβάν καὶ ἀνατολικὰς τοιαύτας τῆς Μόροθας, ἐν συνεχείᾳ κατέλγη εἰς τὰ κατωκημένα χωρία τῆς ὁ-

δοῦ Ντάρτζας καὶ ἐστηρίζετο εἰς τὸν Γράμμον, εἶχον ἀναπτυχθῇ ἀμυντικῶς αἱ κάτωθι Μονάδες:

α) Αἱ Μεραρχίαι Πάρμας (49η) καὶ Βενέτσιας (19η).

β) Τάγματα Βερσαλλιέρων, πολυβόλων, Μελανοχιτώνων καὶ Ἀλβανικά.

γ) Αἱ τελευταῖαι πληροφορίες ἔφερον τὴν παρουσίαν τῆς Μεραρχίας Πιεμόντε (29η) καὶ Μονάδος ἀρμάτων μάχης, στοιχεῖα τῶν ὁποίων εἶχον ἐμφανισθῇ εἰς Μπίγλισταν τὴν 5ην Νοεμβρίου 1940.

Ἐπὶ πλεόν ἡ ἐχθρική τοποθεσία ἦτο ὠργανωμένη μὲ σειρὰς χαρακωμάτων, συρματοπλέγματα καὶ ἡμιμόνιμα ἔργα εἰς βάθος καὶ ἐνισχύετο ἀπὸ τὸ φύσει ὀχυρὸν τοῦ ἐδάφους.

Ἐχων ὑπ' ὄψει τὰς ἀνωτέρω πληροφορίες καὶ πιστεύων, ὅτι μόνον δι' ἐπιθέσεως θὰ συνετέλουν εἰς τὴν ἀνακούφισιν τοῦ ἐν Ἡπείρῳ ὀδελφοῦ Στρατοῦ καὶ μόνον διὰ ταύτης θὰ ἐπιτυγχάνομεν τὴν παράτασιν καὶ τὴν Νίκην καὶ βλέπων ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἐξηκολούθει νὰ παρέχῃ ἐνδείξεις ὅτι δὲν θὰ ἐπιτίθετο καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπωφεληθῶμεν ἀπὸ τὸ οὐσιῶδες τοῦτο σφάλμα, ἀπεφάσισα νὰ προτείνω τὴν ταχίστην ἀνάληψιν εὐρυτάτων ἐπιθετικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἡ πρότασις μου ἐγένετο τὴν νύκτα τῆς 1ης πρὸς τὴν 2αν Νοεμβρίου.

Τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἀπέστειλε εἰς Φλώριναν (ὅπου Σ.Δ.) τὸν ἐπιτελὴ ἀντισυνταγματάρχην Παπαθανασιάδην, ἵνα πληροφορηθῇ λεπτομερῶς ἂν στηρίζω εἰς λογικὰ ἐπιχειρήματα τὴν πεποιθήσιν μου ἐπὶ τὴν αἰσίαν ἐκβασιν τῆς εὐρείας ἐπιθέσεως, πρῶγμα ὅπερ καὶ διεπιστώθη.

Ἔνεκα τούτου τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον εὐρέθῃ σύμφωνον μὲ τὰς ἀπόψεις μου καὶ ἤθελε τὴν ταχίστην ἀνάληψιν τῆς ἐπιθέσεως, πρὸς τὸν σκοπὸν ἀντιπερισπασμοῦ τοῦ ἐχθροῦ, ὅστις τότε συνέχιζε τὴν προέλασίν του εἰς τὴν Πίνδον καὶ ἐπείξε ἰσχυρῶς τὰς ἐν Ἡπείρῳ δυνάμεις μας. Κατόπιν τούτων ἀπεφάσισα ἵνα, διὰ τῶν διατιθεμένων ἐπὶ τόπου δυνάμεών μου διατάξω ἐπιθετικὴν ἐνέργειαν εἰς τὸν μεταξὺ τῶν δύο λιμνῶν, Μεγάλης καὶ Μικρᾶς Πρέσπας, τομέα, πρὸς κατάληψιν τοῦ Ἰβάν καὶ τῶν ὑψωμάτων Λέσκα, ἥτοι πρὸς κατάληψιν τοῦ βορείου σκέλους τῆς στενωποῦ Τσαγκόνι, δι' ἧς διέρχεται ἡ ὁδὸς Φλώρινα — Κορυτσά.

Ἐπὶ τῇ βάσει τοιούτων ἀποφάσεων διατάχθη τὴν 3ην Νοεμβρίου ἡ ΧΥ Μεραρχία, ὅπως προβῇ εἰς τὰς ἀναγκαίας μετακινήσεις καὶ πραγματοποιήσῃ πρόσφορον διάταξιν διὰ τὴν ἐκτόξευσιν τῆς ἐπιθέσεως καὶ ἀρκούντως ἰσχυράν, διὰ νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ ἀναλαμβανόμενον ἐγχείρημα.

Αἱ τοιαῦται σκέψεις μου καὶ ἀντιλήψεις μου καὶ αἱ συνεπεῖαι τούτων ἀποφάσεις μου, ἐβασίζοντο εἰς τὸ ὅτι τὸ ὑπ' ἐμὲ Γ' Σῶμα Στρατοῦ ἦτο καὶ παρέμενεν ἐπιφορτισμένον μὲ τὴν ζώνην ἐνεργείας του ἀπὸ Ἰουλίου 1939 καθορισθείσαν, ἥτοι ἀπὸ Μεγάλης Πρέσπας μέχρι ὁροσῆμου Σμάρδεσι (ναί) ἱππαστὶ τῆς ἀμαξιτῆς Κορυτσά — Φλώρινα.

Οὐχ' ἦττον, τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον διὰ διαταγῆς του (ἀπὸ 4 Νοεμβρίου) ὑπήγαγε ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου τὴν ΙΧ Μεραρχίαν (ἀποσπασθεῖσαν ἐκ τοῦ Β' Σ.Σ.) καὶ ἐπεξέτεινε τὸν τομέα ἐνεργείας μου μέχρι τοῦ ὄρους Γράμμος. Διὰ τῆς διαταγῆς ταύτης, ἥτις ὤρι-

ξε Σταθμόν Διοικήσεως τὴν Καστοριάν, καθωρίσθη ἡ ἐπομένη σύνθεσις τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ:

α) ΧΥ Μεραρχία. Αὕτη προήλθεν ἐκ τῆς ΙΥ Ταξιαρχίας ἀναπτυχθείσης κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κινητοποιήσεώς της εἰς Μεραρχίαν.

β) ΙΧ Μεραρχία. Αὕτη εἶχε προεπιστρατευθῇ καὶ ἀναπτύξη τὰς δυνάμεις της ἐπὶ τῆς ΙΒα τοποθεσίας ἥτοι ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ τῆς ΧΥ Μεραρχίας (Μόλι Μάδι — Γράμμος).

γ) Χ Μεραρχία. Αὕτη ἐγκαίρως ἐπιστρατευθεῖσα διετάχθη καὶ μετεστάθμευσεν ὀδικῶς ἐκ τοῦ χώρου Βέρροια — Γιαννιτσά — Έδεσσα — Ἀρδέα.

δ) Γ' Ὀμάς Ἀναγνωρίσεως, Γ' Σύνταγμα Πεδ. Πυροβολ. (μῖον Μοῖρα) Γ' Σύνταγμα Βαρέος Πυροβολικοῦ.

ε) Τὰ 2ον καὶ 4ον Τάγματα Πολυβόλων θέσεως.

Τὸ 4ον Τάγμα Πολυβόλων κινήσεως.

Δύο ἀντιστρατοικαὶ πυροβολαρχίαι διατεθειμέναι ἀπὸ μία εἰς τὰς Χ καὶ ΧΥ Μεραρχίας.

στ) Τὰ εἰς τὴν ΙΧ Μεραρχίαν συμπληρωματικὰ μέσα.

Μοῖρα Πεδινοῦ τοῦ Β' Σ. Πυροβολικοῦ.

Μικτὴ Μοῖρα Βαρέος Πυροβολικοῦ (105 καὶ 155).

Πολυβολαρχία βαρέων Πολυβόλων (13,2) ἄνευ μέσων μεταφορᾶς,

Ἀντιαρματικὴ Πυροβολαρχία (37) ἄνευ μέσων μεταφορᾶς,

Μοῖρα Βαρέος (85) Πυροβολικοῦ τοῦ Β' Συντάγματος Βαρέος ἄνευ μέσων μεταφορᾶς.

Ἡ ΧΙ Μεραρχία, ἥτις ἀπὸ τῆς εἰρήνης ἀνῆκε ὀργανικῶς εἰς τὸ Σῶμα Στρατοῦ δὲν διετέθη εἰς αὐτὸ τηρηθεῖσα ὡς ἐφεδρεία τοῦ Τ. Σ.Δ.Μ. Καὶ οὕτως ἐνῶ διὰ τὴν ἀμυναν ἐπὶ τῆς ΙΒα Τοποθεσίας προεβλέποντο τέσσαρες Μεραρχίαι, πλέον μία Ταξιαρχία Πεζικοῦ, διὰ τὸν αὐτὸν Τομέα ἐνεργείας, διετίθεντο τρεῖς Μεραρχίαι πρὸς διενέργειαν ἐπιθέσεως, κατ' ἐχθροῦ ἐγκατεστημένου ἐπὶ φύσει ὀχυρᾶς τοποθεσίας, κάλλιστα ὀργανωμένης ἀμυντικῶς. Πλὴν τούτου ἐπειδὴ ἐπεβλήθη ἡ δουλεία νὰ τηρηθοῦν δυνάμεις ἐπὶ τῆς ΙΒα, ὥστε νὰ ἐξασφαλισθῇ τὸ ἀπαραδίαστον ταύτης, προδήλως διετέθησαν ὀλιγώτεραι τῶν 3 Μεραρχιῶν διὰ τὴν ἐπίθεσιν.

Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ Τομέως τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ εἰς τόσον εὐρὺ μέτωπον, ἐπέφερε, ὡς φυσικόν, τὴν ἄμεσον ἐξέτασιν τῆς δημιουργηθείσης νέας καταστάσεως καὶ τὴν λήψιν ἀποφάσεων διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐπιθετικῶν ἐπιχειρήσεων. Οὕτως ἐμόρφωσα τὴν γνώμην, ὅτι ἡ κυρία προσπάθεια κατὰ τὴν ἐπίθεσιν κατὰ Μόροδας — Ἰβάν ἐνεδεικνύετο νὰ ἐκδηλωθῇ ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ καὶ ἔνεκα τούτου διέταξα πάντα τὰ πρὸς Φλώριναν προσηνατολισμένα τμήματα τῆς ὀδευούσης Χ Μεραρχίας, ἡ Γ' Ὀμάς Ἀναγνωρίσεως καὶ τὸ 4ον Τάγμα πολυβόλων κινήσεως ν' ἀχθῶσι διὰ Ξυνοῦ Νεροῦ εἰς Καστοριάν καὶ ἐκεῖθεν εἰς περιοχὴν Νεστορίου. Τὰ σιδηροδρομικῶς μεταφερόμενα διετάχθησαν νὰ ἀποδιβάζωνται εἰς Ἀμύνταιον καὶ ἐκεῖθεν ὀδικῶς εἰς Καστοριάν.

Τὸ Γ' Σῶμα Στρατοῦ προητοίμασε ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὸν ἐλιγμόν του καὶ ὑπελόγησεν ὅτι μέχρι 10 Νοεμβρίου θὰ ἔφθανον τὰ τμήματα εἰς τὰς βάσεις τῆς ἐξορμήσεώς των. Διὰ τὰ ἐπιτελεῖα καὶ

τ' ανώτερα στελέχη έκρινα, ότι διὰ κινήσεως ἐπ' αὐτοκινήτων ἡδύναντο νὰ ἐκτελέσωσι τὰς ἀναγκαίαις μελέτας καὶ ἀναγνωρίσεις τοῦ ἐδάφους μέχρι τῆς 9ης Νοεμβρίου.

Ἀκολουθῶς ἡσυχολήθην ἂν ἔπρεπε νὰ προηγηθῇ ἡ ἀποφασισθεῖσα ἐπίθεσις τῆς ΧΥ Μεραρχίας κατὰ Ἰβὰν ἢ νὰ συγχρονισθῇ μὲ τὴν γενικὴν ἐπίθεσιν τῶν δύο λοιπῶν Μεραρχιῶν (ΙΧης καὶ Χης). Μελετήσας τὰ πλεονεκτήματα καὶ μειονεκτήματα τῆς συγχρόνου ἢ διαδοχικῆς ἐπιθέσεως ἐκ τῶν δύο κερμάτων τῆς διατάξεώς μας, κατέληξα εἰς τὸ νὰ προτιμῶ τὸν συγχρονισμόν τῆς ἐπιθέσεως ὀριζομένης διὰ τὴν 11 Νοεμβρίου. Ταῦτα πάντα ἀνεκοίνωσα εἰς τε τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον καὶ εἰς τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. Ἡ πρόθεσίς μου αὕτη ἐνῶ ἐγένετο ἀποδεκτὴ παρὰ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου, δὲν εὔρε τὴν αὐτὴν ὑποδοχὴν παρὰ τῷ Τ.Σ.Δ.Μ.

Ἡ προϋσταμένη μου αὕτη ἀρχὴ ἔκρινε παρακεκινδυνευμένην τὴν ἀνάληψιν ἐπιθέσεως καὶ παρεμβάσα διέταξε νὰ μὴ ἐκδοθῶσι διαταγαὶ διὰ ταύτην. Ὡς λόγοι τῶν δισταγμῶν τῆς καὶ τῆς ἀρνήσεως τῆς προεβάλλοντο:

α) Ἡ ἐκ νέου μελέτῃ τῆς δυνατότητός μας πρὸς ἐκδήλωσιν ἐπιθέσεως.

β) Ἡ εὐθύνη τῆς ἐξασφαλίσεως τοῦ ἀπαραδιόστου τῆς ΙΒα τοποθεσίας διὰ τῆς διατηρήσεως πρὸς κατοχὴν ἐπαρκῶν ἀθίκτων δυνάμεων δυναμένων διὰ τὴν ἄμυναν τῆς τοποθεσίας (ΙΒα) νὰ ἐκπέμψωσι πλήρες σχέδιον πυρῶν πεζικοῦ καὶ γ) ἡ ἀνετοιμότης μας νὰ μεταφέρωμεν εἰς τὰς προωθημένας ἀποθήκας τρεῖς τουλάχιστον μονάδας πυρῶν πυρομαχικῶν, ἑλλείπει φορτηγῶν αὐτοκινήτων.

Τὸ Σῶμα Στρατοῦ ἀπαντῶν ἀνέπτυξε τὰς ἀντιλήψεις τοῦ τοίνισαν τὰ κάτωθι:

1) Ἡ διατήρησις τῆς ΙΒα τοποθεσίας ἐξησφαλιζέτο εἰς μὲν τὸν τομέα τῆς ΧΥ Μεραρχίας διὰ τῶν δύο ταγμάτων πολυβόλων βέσεως, εἰς δὲ τὸν τοιοῦτον τῆς ΙΧ Μεραρχίας διὰ τῆς ἐπὶ τόπου παραμονῆς μεγάλου μέρους αὐτῆς. 2) Ἡ δυνατότης μας πρὸς ἀνάληψιν ἐπιθέσεως εἶνε προφανὴς ἂν κρίνωμεν ἀπὸ τὰ ἐγχειρήματα τῆς 1ης καὶ 5ης Νοεμβρίου, ἂν μελετήσωμεν τὰ ἐξασχθέντα συμπεράσματα καὶ ἂν ἐνθυμηθῶμεν ὅτι παρίσταται ἀνάγκη νὰ ἐκδηλωθῇ ὅσον τὸ δυνατόν ἐνωρίτερον ἡ ἐπίθεσις (α) ὅπως προληφθῇ δυνατὴ ἐνίσχυσις τοῦ ἑχθροῦ, κατὰ τοῦ ὁποῖου διετήρουν τὴν πίστιν ὅτι θὰ ἐπιτευχάνομεν περιφανὴ Νίκην, ἣν κατηγάγομεν, ὥς θὰ ἴδωμεν. 3) Ἡ ἑλλειψὶς τῶν πυρομαχικῶν ὥς ἐκ τῆς μὴ συγκεντρώσεως τοῦ συνόλου τῶν προϋπολογισθέντων δὲν θεωρεῖται σοδάρᾳ, δεδομένου ὅτι δὲν θὰ κατηναλίσκοντο ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας καὶ ὅτι ἔχομεν τὴν δυνατότητα νὰ διαθεσώμεν μέρος τῶν μεταφορικῶν μέσων διὰ νὰ συντελεσθῇ ἀσφαλῶς, ἐγκαίρως καὶ προοδευτικῶς ἡ συγκέντρωσις τούτων ἢ καὶ πλειόνων. Διὰ μίαν ἔτι φορὰν ἀνέπτυξα εἰς τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. ὅτι ἐστάθμισα ἐπακριδῶς τοὺς ἀσταθμίτους λεγομένους παράγοντας καὶ εὔρον ὅτι

(α) Ἐγράφη καὶ ἐτονίσθη προφορικῶς παρὰ τινῶν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπιστευθῇ ἡ κατὰ Κορυτσᾶς ἐπίθεσις, ἥτις ἐξησφαλίζε δῆθεν κατ' αὐτοὺς τὴν τακτικὴν ἐπιτυχίαν οὐχὶ ὅμως καὶ τὴν στρατηγικὴν τοιαύτην. Ὁ στρατηγὸς Καθενιώτης: εἰς τὸ βιβλίον του «Ἐπιτελικαὶ μελέται» διεφώνησε ὡς προτιμῶν τὴν λύσιν ποὺ ὑπέδειξα.

ἡ πλάστιγξ κλίνει εὐνοϊκῶς ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἐπομένως ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἐπιθέσεως. Αἱ ἀσυγκρίτως ὑπέρτεροι ἠθικαί μας δυνάμεις ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν πίστιν ὄλων ἐπὶ τὴν προστασίαν τῆς Θεομήτορος καὶ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ τὴν ἐντολὴν ἐκ μέρους τῶν οἰκείων τῶν ἀνδρῶν μας θὰ εἶνε ἀκαταμάχητοι.

Παρ' ὅλα ταῦτα, ὅτινα ἀνεπτύχθησαν εἰς ἐπιτελὴ συνδεσμον τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. τοῦτο διέταξε νὰ ὑποβάλω ἐγγράφως πρότασιν τοῦ Σώματος Στρατοῦ περὶ τῆς δυνατότητος τῆς ἀναλήψεως ἐπιθετικῶν ἐνεργειῶν προφανῶς διὰ νὰ δύναται νὰ ἐπιρρίψῃ κατ' ἐμοῦ τὴν εὐθύνην, ἐν περιπτώσει ὀπιστυχίας.

Ἐν τούτῳ ἡ πρότασις ὑπεβλήθη ὁμέσως ἀλλ' ἡ καθόλου ἐπέμβασις ἐπέφερε τὴν ἀναβολὴν τῆς ἐκτοξεύσεως τῆς ἐπιθέσεως, ἥτις ἀναβολὴ παρείχε κέδρος εἰς τὸν ἐχθρόν.

Καὶ πράγματι ἀνεβλήθη ἡ ἐπίθεσις διὰ τὴν 14ην Νοεμβρίου, ἐγκριθεῖσα καὶ παρὰ το Τ.Σ.Δ.Μ. Τοῦτο διὰ τῆς διαταγῆς του καθώρισε:

«Ἐξασφαλιζομένης τῆς τοποθεσίας ΙΒα διὰ τῶν ἀπαραιτήτων δυνάμεων κατάληψις τοῦ ὄρεινου ὄγκου Μόροβα — Ἰβάν καὶ ἀπαγόρευσις τῆς ἐγκαρσίας ὁδοῦ Κορυτσά — Ἐρσέκα».

Ὑπογραμμίζω ἐνταῦθα ὅτι τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. ἀπεσκόπει εἰς τὴν κατάληψιν τῆς ράχεως Μόροβας καὶ τοῦ Ἰβάν μόνον. Ἡ Κορυτσά δὲν προεβλέπετο νὰ καταληφθῇ. Συνεπῶς ἐσχεδιάσθη ἔν ἄλλᾳ ἀπὸ τὴν ΙΒα Τοποθεσίαν εἰς τὴν ράχιν τῆς Μόροβα — Ἰβάν.

Ἀμυνα ἐπὶ τῆς ΙΒα. Ἀμυνα ἐπὶ τῆς Μόροβα — Ἰβάν.

Ἐξυπακούεται ὅτι τοιοῦτοτρόπως δὲν εἴχομεν ὠφέλειάν τινα. Μᾶλλον ἐπιβάρυνσιν εἰς τὰς παντοίας μεταφορὰς θὰ εἴχομεν ἐφ' ὅσον ἀπεμακρυνόμεθα ἐκ τῆς Φλωρίνης καὶ τοῦ Ἀμυνταίου. Ὡσαύτως θὰ εἴχομεν μεγίστας δυσχερείας ἐγκαθιστάμενοι ἐπὶ μὴ ὀργανωμένης τοποθεσίας ἀμύνης.

Ἐλέχθη ὅτι τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. εἶχε σχετικῶς ὑπ' ὄψει τοῦ τὰς προθέσεις τοῦ Ἀρχιστρατήγου, ὅστις καθώρισε ἐλάχιστον ὅριον τῶν προσπαθειῶν μας τὴν ράχιν Μόροβα — Ἰβάν καὶ μέγιστον ὅριον τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἐγκαρσίας ὁδοῦ Κορυτσά — Ἐρσέκα.

Πράγματι εἰς διαταγὴν περὶ διαχειρίσεως τῶν στρατευμάτων μας, ἐκδοθεῖσαν παρὰ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου τὴν 12 Νοεμβρίου, περιλαμβάνεται ὁ ἀνωτέρω ἀφορισμὸς περὶ ἐλάχιστου καὶ μεγίστου ὁρίου τῶν προσπαθειῶν μας πρὸς κατάληψιν ἀντικειμενικῶν σκοπῶν χωρὶς νὰ ἐνθυμούμαι ἂν περιήλθεν τότε εἰς χεῖρας μου ἡ ἀνωτέρω διαταγὴ ἢ ὄχι.

Εἶνε πιθανὸν νὰ ἀπηυθύνετο μόνον πρὸς τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. ὅπερ διωχέτευε περαιτέρω τὰς θελήσεις τῆς Ἀνωτάτης Ἀρχῆς. Ἡ διαταγὴ αὕτη ἀπαγορεύει παραδόξως τὴν ἐκμετάλλευσιν ἐπιτυχίας καὶ ἐμπνέει διστακτικότητα.

Η ΔΙΑΤΑΓΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΘΕΣΙΝ

Αἱ γενικαὶ γραμμαὶ τοῦ σχεδίου ἐλιγμοῦ τοῦ Σώματος Στρατοῦ περιελάμβανον τὰ ἐπόμενα:

Μὲ ἀρχικὴν διάταξιν εὐνοοῦσαν τὸν αἰφνιδισμὸν καὶ ἐπιτρέ-

πουσαν νὰ θραυσθῇ ἢ ὑπερκερασθῇ πᾶσα ἐχθρική ἀντίστασις, ἐπί-
θεσις ἄνευ προπαρασκευῆς πυροβολικοῦ ἐπὶ τῶν κατευθύνσεων:

α) Νεστόριον — Ντάρτζα — Κορυτσά,

β) Πυξὸς — Ἰδάν — Κορυτσά,

πρὸς περίσχεσιν ἀπὸ βορρᾶ καὶ νότου τοῦ ὀρεινοῦ ὄγκου Μόροδας,
καὶ κατάληψιν τῆς Κορυτσᾶς ὡς κόμβου.

Κυρία προσπάθεια ἐν τῇ κατευθύνσει Νεστόριον — Κορυτσά.

Γενικὴ ἀποστολὴ τῶν Μεραρχιῶν: Νὰ γίνουν κύριαι τῶν ἀντι-
κειμενικῶν τῶν σκοπῶν τὸ ταχύτερον, ἐνεργοῦσαι μετὰ τάλμης καὶ
ἄνευ ιδέας εὐθυγραμμίσεως.

Εἰδικῶς:

Ἡ ΧΥ Μεραρχία διετάσσεται νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν κατάληψιν τοῦ
Ἰδάν καὶ τῶν ὑψωμάτων Τσέρνικ ὡς ἀντικειμενικῶν τῆς σκοπῶν καὶ
ἐκείθεν τὴν ταχείαν κατάληψιν τῆς Δυτικῆς ἐξόδου τῆς στενωποῦ
Τσαγκόνι, καλυπτομένη ἰσχυρῶς ἐκ τῆς κατευθύνσεως Τσερνόφσκας.

Ἡ ΙΧ Μεραρχία διετάσσεται νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν κατάληψιν μέρους
τῆς ράχews τῆς Μόροδας, μεθ' ὃ ὅφ' ἐνὸς μὲν νὰ παραβιάσῃ τὸ
θόρειον σκέλος τῆς στενωποῦ τῆς Ντάρτζης, ἐνεργοῦσα πρὸς νότον,
ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀκολουθοῦσα καὶ τηροῦσα ἰσχυρῶς τὴν ράχιν νὰ ᾤχθῃ
πρὸς βορρᾶν ἐξαναγκάξουσα τὸν ἐχθρὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ προοδευτι-
κῶς τὴν ὀργανωμένην τοποθεσίαν του καὶ μεταβάλλουσα μέτωπον
νὰ δίδῃ μάχην πρὸς αὐτὴν ἐπὶ μὴ προπαρασκευασμένου πεδίου μά-
χης, ἥτοι ἐπὶ ἴσoις ὅροις.

Ἡ Χ Μεραρχία διετάσσεται διὰ μὲν τοῦ δεξιοῦ τῆς νὰ ἀσκή πύε-
σιν ἐπὶ τοῦ ὠχυρωμένου ἐχθροῦ, ὥστε νὰ τὸν κρατῇ ἀγκιστρωμένον,
διὰ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ τῆς νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν κατάληψιν τοῦ σταυροει-
δοῦς ὑψώματος (1878) καὶ εἰτα τῶν ὑψωμάτων Πρόπα καὶ Λάτο.
Τούτου ἐπιτευχθεσομένου νὰ ὠθήσῃ ἰσχυρὸν ἀπόσπασμα πρὸς κατώ-
ληψιν Μπομποτίστας καὶ ἕτερον πρὸς βορρᾶν κατὰ τὸν ἄξονα τῆς
ράχews Μόροδας πρὸς ταχύτεραν ἐκκαθάρσιν τῆς κοιλάδος Δέ-
βολη ποταμοῦ.

Ἡ κενισχροῦσα σκέψις, ἐξηγηθεῖσα καὶ προφορικῶς εἰς τὸν
Μέραρχον τῆς Χης, ἦτο νὰ ἀποφευχθῇ ἡ ἐμπλοκὴ εἰς μάχην ἐκ τοῦ
σύνεγγυς εἰς τὰ περίκλειστα ὄχυρά Ἄρζα καὶ Ντάρτζα, ἅτινα παρα-
καμπτόμενα διὰ συγκλινουσῶν ἐπιθέσεων θὰ ἔπιπτον.

Ἡ Χ Μεραρχία ἐνισχύθη πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς τῆς
μὲ τὰ κάτωθι συμπληρωματικὰ μέσα:

α) Τῆς Γ' Ὁμάδος Ἀναγνωρίσεως

β) Τοῦ 4ου Τάγματος πολυβόλων κινήσεως

γ) Δύο ταγμάτων μειωμένης συνθέσεως, ἅτινα εἶχον ἐπαναταχθῇ
παρὰ τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. ὑπὸ τὰς διαταγὰς μας (εἶχον κινήθῃ πρὸς ἐνί-
σχυσιν τοῦ Δοδάκη).

δ) Τοῦ 27ου Συν)τος (μείον τάγμα) τῆς ΙΧ Μεραρχίας

ε) Τάγματος τοῦ 53 Συντάγματος πεζ.

στ) Δύο ταγμάτων μειωμένης συνθέσεως τοῦ 2ου καὶ 4ου Συν-
ταγμάτων.

ζ) Μοίρας τοῦ ΙΧ Συν)τος Ὀρειβατικοῦ (μείον οὐλαμὸς)

η) Μοίρας τοῦ Υ' Ὀρειβατικοῦ Συντάγματος.

Σοβαρὰν ἔλλειψιν ἀντιμετώπισε τὸ Σῶμα Στρατοῦ εἰς ὕλικόν

διαβιβάσεων, ούτινος τὸ μέρος πού διετίθετο δὲν ἐπέτρεπε, οὐ μόνον τὴν ὑπαρξίν κανονικοῦ τηλεφωνικοῦ συνδέσμου, ἀλλὰ οὐδὲ τοῦ στοιχειωδেষτέρου τοιοῦτου. Διὰ τοῦτο διετάχθη ἡ εὐρεία χρήσις τῶν ὀπτικῶν καὶ τῶν ἀσυρμάτων.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἡ ὁργάνωσις τῆς ἐπιθέσεως τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ, ἥς ἡ ἐπιτυχία ἐβασίσθη εἰς τὴν τολμηρὰν καὶ ταχεῖαν ἐκδήλωσιν τῶν ἐνεργειῶν τῶν Μεραρχιῶν πρὸς κατάληψιν τῶν ἀντικειμενικῶν τῶν σκοπῶν (α).

ΠΡΩΤΗ ΗΜΕΡΑ ΕΚΤΕΛΕΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΠΙΘΕΣΕΩΣ

Ἡ ἐπιθεσις τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ ἤρχισε τὴν 7 ὥρᾳ τῆς 14ης Νοεμβρίου ἐφ' ὅλου τοῦ μετώπου, ἥτοι ἀπὸ τῶν ὄχθων τῆς Μεγάλης Πρέσπας μέχρι τοῦ Μπατάρως ἐπὶ τοῦ Γράμμου ὄρους καὶ τῆς Μεθωρίου.

Εἰς τὸ δεξιὸν ἡ ΧΥ Μεραρχία αἰφνιδιάσασα τὸν ἐχθρὸν διέσπασε τὴν κυρίαν γραμμὴν ἀντιστάσεως τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐπροχώρησε εἰς βάθος, ὥστε νὰ καταλάβῃ ὁλόκληρον τὴν τοποθεσίαν καὶ νὰ ἀνατρέψῃ τὸν ἐχθρὸν ἐκ τῶν ὑψωμάτων Λέσκα καὶ Τσέρνικ εἰς τὴν πεδιάδα ἐξαρθρώσασα τὴν ἐχθρικὴν ἀμυντικὴν διάταξιν. Ἡ τοιαύτη διάσπασις ἐγένετο χωρὶς νὰ ὁλοκληρωθῇ ἡ κατάληψις τοῦ Ἰβάν, οὔτινος ὁ προεξέχων κῶνος τῆς κορυφῆς παρέμεινε εἰς χεῖρας τῶν πεισματοδῶς μαχομένων Ἰταλῶν.

Ἡ ἐπιτυχία τῆς ΧΥ Μεραρχίας συνετελέσθη ἐντὸς 3 ὥρων, ἥτοι περὶ τὴν 10ην ὥραν τῆς 14ης Νοεμβρίου.

Κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦτον δὲν ἐπρόφθασε τὸ πυροβολικὸν μας νὰ διανοίξῃ πανταχοῦ ρήγματα ἐπὶ τῶν συρματοπλεγμάτων τῆς ἐχθρικῆς τοποθεσίας, οὐδὲ νὰ ἐξουδετερώσῃ ἀπάσας τὰς φωλεὰς πολυδόλων τοῦ ἐχθροῦ, διότι οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ οἱ ὀπλίται μας εὐγενῶς ἀμιλλώμενοι δὲν ἐσταμάτησαν κάπου, ἀλλ' ὥρμησαν ἀκάθεκτοι εἰς μίαν θυελλώδη ἔφοδον καὶ χρησιμοποίησαντες τὴν χειροβομβίδα καὶ τὴν λόγχην ἀνέτρεψαν τοὺς ὑπερασπιστὰς τῆς ἐχθρικῆς τοποθεσίας. Οὕτως ἐπετεύχθη τὸ καταπληκτικὸν γεγονός νὰ καταληφθῇ τὸ ὀπίσθιον ὄριον τῆς ἐχθρικῆς τοποθεσίας ἐπὶ μετώπου πέντε περὶ χιλιομέτρων.

Τὰ νοτίως τῆς λίμνης Μικρὰ Πρέσπα ἐπωφεληθήσαν τῆς εὐκαιρίας νὰ προελάσωσι πρὸς Τσέρνικ (ὑψ. 1338) βορείως τοῦ χωρίου Τρέν καὶ νὰ συνδεθῶσι μὲ τὸ ἀριστερὸν τῶν βορείως Μικρᾶς Πρέσπας δρώντων τμημάτων τῆς ΧΥ Μεραρχίας. Ἐπὶ πλέον τὰ νοτίως Μικρᾶς Πρέσπας τμήματά μας ἐγκατεστημένα ἐκεῖ ἀπὸ 5 Νοεμβρίου ἐνήργησαν ραγδαίαν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς ἐχθρικῆς φρουρᾶς, ἥτις ἐφρούρει τὴν ὁδικὴν ἐπὶ τοῦ Δέβολη ποταμοῦ σπουδαιοτάτην γέφυραν (ὑψ. 866) αἰφνιδιάσαν ταύτην καὶ ἐπέτυχον νὰ καταλάβωσιν ἄθικτον τὴν γέφυραν. Τὸ ἐχθρικὸν τμήμα ἐπυροδότησε τὴν ἐκ τῶν προτέρων ὑπονόμεισιν τῆς γεφύρας, ἀλλ' εἰς λαχίας, ἰδίᾳ πρωτοδοουλία, ἔσπευ-

(α) Ὁ Στρατωτικὸς κριτικὸς καὶ συγγραφεὺς Στρατηγὸς Καθενιώτης σχολιάζει εὐμενέστατα καὶ μὲ κολακευτικούς χαρακτηρισμούς τὸν «ἐλ-
λιγμόν» τοῦ Σώματος Στρατοῦ, εἰς τὸ βιβλίον του «Ἐπιτελικά μελέται».

σε καὶ ἔκοψε τὸ πυροδοτικὸν καλῶδιον καὶ διέσωσε τὴν γέφυραν.

Διακόσιοι πεντήκοντα περίπου αἰχμάλωτοι, μὲ δεκαπεντάδα ἀξιωματικῶν καὶ πολλὰ λάφυρα (ἐκ πολυβόλων, ὀλμων καὶ παντοῖου πολεμικοῦ ὕλικου) ἀπετέλεσαν τὴν συγκομιδὴν τῆς ἡμέρας. Ὁ κῶνος τοῦ Ἰβάν ἀπεμυνώθη καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς παρατηρητήριον καὶ χῶρος ἀναπτύξεως τῶν ἀπειροπληθῶν ὀλμων, ποὺ διέθετε ὁ ἐχθρὸς. Αἱ ἀπώλειαι τῆς Μεραρχίας δὲν ὑπερέβησαν τοὺς διακοσίους (εἰς νεκροὺς καὶ τραυματίας ἐν συνόλῳ.

Εἰς τὸ κέντρον τῆς ζώνης ἐνεργείας (ἦτοι ἡ IX Μεραρχία, πλέον Σύνταγμα τῆς Χης τοιαύτης) ἐξεδήλωσε τὴν ἐπίθεσιν τῆς συμφώνως μὲ τὴν διαταγὴν τοῦ Σώματος Στρατοῦ, κατέλαβε τὴν γραμμὴν τῶν προφυλακῶν τοῦ ἐχθροῦ περὶ τὴν 8ην ὥραν καὶ συνεχίσασα τὴν προέλασιν τῆς ἔλαβε τὴν ἐπαφὴν μετὰ τῆς κυρίας γραμμῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἐχθροῦ, τὰ μὲν 65ον Σύνταγμα πρὸ τῆς περιοχῆς τοῦ ὑψώματος 1259, τὸ δὲ Ἀπόσπασμα (διότι ἔν ἀπόσπασμα διέθετε ἡ IX Μεραρχία) τῆς IX Μεραρχίας πρὸ τῆς περιοχῆς Σάλ. Ἀπασαι αἱ δυνάμεις μας αὐταὶ διέδραμον τὸν εὐρύν πεδινὸν διάδρομον τάχιστα, καίτοι ἐβάλλοντο ἀπὸ τὸ ἀφθονον ἐχθρικὸν πυροβολικόν, ἀπὸ τὰ πολυβόλα (ἐλαφρὰ καὶ βαρέα) καὶ ἀπὸ τὰς βόμβας τῆς δραστηριῶς δρασάσης ἐχθρικῆς ἀεροπορίας.

Τὸ ἡμέτερον Πυροβολικὸν (ὀρειθατικὸν καὶ πεδινόν) ἐπετύγχανε θαυμασίαν ὑποστήριξιν τοῦ πεζικοῦ μας διὰ συνεχῶν κατὰ κλίμακα μετακινήσεων. (Τὸ πεδινόν μας προωθῆθη διὰ μέσου τῶν ἀδάτων εἰς τροχὸν κλιτύων τῆς Μεθορίου, ὡς προωθῆθη καὶ μέγα μέρος τοῦ βαρέος Πυροβολικοῦ μας διὰ νὰ περιλαμβάνῃ ὑπὸ τὰ συγκεντρωτικά του πυρὰ τὰς θέσεις τοῦ ἐπὶ τῆς Μόροβας ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ, ὅπερ παρηνῶχλει σοβαρῶς τὴν ἡμετέραν διάταξιν).

Κατὰ τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας ἡ μάχη διεξήγετο μὲ λύσαν πρὸ τῆς ὀργανωμένης κυρίας γραμμῆς τῆς τοποθεσίας Κοσνίσε — Ρεσνίσε, τῆς περιοχῆς Σάλ. Τὸ ὀρμητικὸν πεζικόν μας, καλῶς ὑποστηριζομένου ὑπὸ τοῦ ἐλαφροῦ πυροβολικοῦ μας, ἐξουδετερώσαντος τὴν ἐκεῖ δρῶσαν ἐχθρικὴν μοῖραν Πυροβολικοῦ, διέσπασε τὴν κυρίαν γραμμὴν ἀντιστάσεως, ἐπροχώρησεν εἰς βάθος καὶ κατέλαβε 12 ἐχθρικά πυροβόλα. Ἡ τοποθεσία ἦτο καλῶς ὀργανωμένη καὶ ἐπροστατεύετο ὑπὸ συρματοπλεγμάτων. Ταυτοχρόνως πρὸς τ' ἀνωτέρω καθ' ἃ ἐδημιουργήθη ρῆγμα εἰς τὴν κυρίαν γραμμὴν ἀντιστάσεως τοῦ ἐχθροῦ ἐπὶ μετώπου 3 χιλιομέτρων, τὸ 65ον Σύνταγμα διημφισθῆται τὴν κατάληψιν τῶν πρώτων ἐχθρικῶν θέσεων πρὸ τῆς ἀντηρίδος τοῦ ὕψ. 1359, ἥτις ἦτο καλῶς ὀργανωμένη.

Εἰς τὸν Νοτίως τῆς διεβάσεως Ντάρτζης τομέα τῆς Χης (ἀριστερᾶς) Μεραρχίας δὲν εἶχε διευκρινισθῇ ἂν ἡ προέλασις διεξήγετο κατὰ τὰς προθέσεις τοῦ Σώματος Στρατοῦ.

Ἐπὶ Μπάταρος (ἄκρον ἀριστερόν) διεκρίναμεν ἐπίμονον ἀγῶνα τοῦ ἀριστεροῦ συγκροτήματός μας, ἀλλὰ δὲν εἴχομεν ἀναφορὰς ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων του ἀγῶνος. Μόνον διὰ τὸ Καζάν εἴχομεν πληροφορίας ὅτι κατελήφθη. Τὸ ἕτερον (κεντρικόν) συγκρότημα ἐκ τοῦ 68ου Συντάγματος ἐκινήθη χωρὶς νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἀντίστασιν πρὸς Νίκολιτς, παλαῖον κυρίως κατὰ τῶν ἐδαφικῶν δυσχερειῶν. Τὸ Νίκολιτς εἶχε τὴν σημασίαν ὅτι παρεκάμπετο ἡ Ντάρτζα. Τὸ τρίτον τέλος

συγκρότημα, λόγω του διακεκαμμένου του έδάφους και των λοιπών έδαφικών δυσχερειών, ήχθη προς "Αρζαν, ήν έδει νά άποφύγη και την άπέφυγεν έγκαίρως άφου κατέλαβε τά Δυτικώς ύψώματα.

Ή Μεραρχία δέν ήτο δυνατόν νά παρακολουθήση τās ένεργείας τών συγκροτημάτων της, άτινα ώσαύτως δέν ήδυνήθησαν νά τηρήσωσι τόν έπιβεδλημένον σύνδεσμον μέ την Μεραρχίαν των. "Ενεκα τούτου ήτο φυσικόν νά καθυστερήσωσιν αί κεκανονισμένοι άναφοραί.

Ούτω διεξήχθησαν αί έπιθετικά έέργεiai τής πρώτης ήμέρας (14 Νοεμβρίου άς παρηκολούθησαν οί Διοικηταί του Τ.Σ.Δ.Μ. (Πιτσικάς) του Γ' Σώματος (Τσολάκογλου) και Πυροβολικού Σώματος Στρατού (Μουτούσης) και τó Έπιτελείον του Σώματος Στρατού (Χρυσόχου, Χατζαρούλας κ.ά.).

Ο έχθρός ήκολούθει την έπομένην τακτικήν: 'Αντίστατο λυσσαλέως, άλλ' άνετρέπετο εις την όρμητικότητα μας. Εύθως ώς υπεχώρει 200 έως 300 μέτρα ίστατο, άνασυνεκροτείτο έν σπουδή και ώργάνωνε άντεπίθεσιν μη ύποστηριζομένην παρά ώτελώς. "Ενεκα τούτου άπετύγχανε και συνεπτύσσετο μέ άπωλείας.

Τ' άποτελέσματα τής μάχης έκρίθησαν παρά του Διοικητού του Γ' Σώματος ώς άρκούντως ίκανοποιητικά, διότι διά τής διασπάσεως τής κυρίας γραμμής άντιστάσεως του έχθρου έδημιουργούντο εύνοϊκάι προϋποθέσεις διά την συνέχισιν τής έπιθέσεως τών έπομένων ήμερών. Τās αútās έντυπώσεις έξεδήλωσε και ό παριστάμενος διοικητής του Τ.Σ.Δ.Μ.

Παραδόξως όμως περί τó μεσονύκτιον κληθείς εις τó τηλέφωνον (έκ Κοζάνης εις Καστοριάν) έπληροφορήθη παρά του Στρατηγού Πιτσιάκα ότι ούτος νομίζει ότι άσφαλώς θα άποτύχη ή έπίθεση, άν συνεχισθῇ, και ότι έθөөρει ότι μόνον διά τής μεθόδου τών διαδοχικών προσπαθειών ήτο δυνατόν νά έπιτευχθῇ κάτι έλάχιστον. "Ενεκα τούτου, κατέληξε ότι διέταξε την μετάπτωσιν του πλείστου μέρους τών δυνάμεών μας εις την άμυναν και την συνέχισιν τής έπιχειρήσεως διά διαδοχικών προσπαθειών, δεδομένου ότι ίσχυρίζετο ότι «κατά την πρώτην ήμέραν έπετεύχθη ή λήψιν έπαφής» δήθεν.

Καταπλαγείς εκ του άκούσματος τούτου ήρώτησα: «τί ειχε μεσολαθήσει ώπό τής ώρας που άπεχωρίσθημεν ώστε νά μεταβάλῃ γνώμην;».

Και χωρίς νά λάβω άπάντησιν άνήνεγκον, ότι άπεστάλη ήδη ή διά την δευτέραν ήμέραν τής έπιθέσεως διαταγή μου προς τās Μεραρχίας και ότι θα ήτο λίαν δυσχερές νά στείλω νέαν διαταγήν άντίθετον τής προηγουμένης και δη άφου περιέλθη εις χείρας μου ή διαταγή του Τ.Σ.Δ.Μ.

Ή νέα αύτη εκδήλωσις του Τ.Σ.Δ.Μ. άποδεικνύει ότι δέν έπίστευεν εις την έπίθεσιν, διά την διενέργειαν τής όποίας έζήτησεν ύπέυθυνον άναφοράν.

Υπερέκαμψα εύτυχώς και τó πρόσκομμα τούτο, ίσχυρισθείς ότι καθίστατο τεχνικός άδύνατος ή σύνταξις νέας διαταγής και ή έξαποστολή της εις τās Μεραρχίας. Πάντως ήτο δυνατόν νά μοι έπιρριφθῇ ή εύθύνη τής μη συμμορφώσεώς μου εις διαταγήν του προϊσταμένου μου.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΕΠΙΘΕΣΕΩΣ

Ἡ διαταγή μου διὰ τὴν 15 Νοεμβρίου ὤριζε «τὴν ἐπιδίωξιν τῆς ὁλοκληρώσεως τῶν τεθέντων ἀντικειμενικῶν σκοπῶν τῶν Μεραρχιῶν».

Διετεθήσαν ἐνισχύσεις:

Εἰς τὴν Χ Μεραρχίαν διὰ τὸ ἀριστερόν της ἓν τάγμα,

Εἰς τὸ 65ον Σύνταγμα (περιλαμβάνον μόνον δύο τάγματα) ἓν τάγμα.

Εἰς τὴν ΙΧ Μεραρχίαν δύο Τάγματα.

Τὸ 65ον Σύνταγμα ὑπῆχθη τακτικῶς ὑπὸ τὴν ΙΧ Μεραρχίαν ἵνα συντονισθῶν αἱ προσπάθειαι πρὸς διεύρυνσιν τοῦ ἐπιτευχθέντος ρήγματος εἰς τὴν κυρίαν γραμμὴν ἀντιστάσεως τοῦ ἐχθροῦ καὶ πρὸς βαθυτέραν διείσδυσιν μέχρι τῆς ράχεως τῆς Μόροδας.

Εἰς ἐκτέλεσιν τῆς διὰ τὴν δευτέραν ἡμέραν διαταγῆς:

α) Εἰς τὸ δεξιὸν ἢ ΧΥ Μεραρχία δὲν συνέχισε τὴν ἐπιθετικὴν τῆς προσπάθειαν, περιορισθεῖσα εἰς τοπικὰς ἐπιχειρήσεις ἀποκρούσεως ἐκδηλωθεισῶν τοπικῶν ἐπιθέσεων τοῦ ἐχθροῦ. Αὕτη ἀνήνεγκεν ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἀνέπτυξε μεγάλην δραστηριότητα διὰ τοῦ πεζικοῦ καὶ πυροβολικοῦ του καὶ ὅτι προέβλεπε ὡς πιθανὴν τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἐναντί τῆς ἐχθροῦ. Δὲν ἐξετίμησεν ἡ Μεραρχία τὴν πλεονεκτικὴν τῆς θέσιν ν' ἀποκρούῃ ἐπιθέσεις τοῦ ἐχθροῦ ἐξορμῶντος ἐκ τῆς κοιλάδος τῆς στενωποῦ κατὰ φύσει ἰσχυρῶν ὕψωμάτων ποῦ κατείχε αὕτη. Ὁ ἐχθρὸς εἶχε, πράγματι, συγκεντρώσει εἰς τὴν κοιλάδα ἄφθονον πυροβολικόν, ὅπερ ἔβαλλεν ἢ τυφλῶς ἢ καθοδηγούμενον ἀπὸ τὴν μὴ καταληφθεῖσαν κορυφὴν τοῦ κώνου τοῦ Ἰδάν. Ἐὰν ἡ Μεραρχία προώθει τὸ πυροβολικόν της, τὸ πρόβλημα θὰ ἐλύετο αὐτομάτως, διότι θὰ ἐξουδετεροῦτο ἡ μὴ θαλλομένη ἕως τότε κορυφὴ τοῦ Ἰδάν. Διεισέχθη ὅθεν νὰ ἐκτελέσῃ ἀναγνωρίσεις πρὸς προώθησιν τοῦ πυροβολικοῦ της καὶ νὰ καλύπτῃ ἰσχυρῶς τὸ δεξιόν της.

β) Ἡ ΙΧ Μεραρχία (εἰς τὸ κέντρον) ὑποστηριχθεῖσα ἀποτελεσματικῶς ὑπὸ ἄφθονου Πυροβολικοῦ μας, τολμηρῶς προωθηθέντος, ἐνήργησε συνολικὴν ἐπίθεσιν καὶ διέσπασε τὴν ἐχθρικὴν τοποθεσίαν, καταλαβοῦσα τὸ ὕψ. 1259, συλλαβοῦσα περὶ τοὺς 500 αἰχμαλώτους, ὧν δύο ὀνότεροι ἀξιωματικοὶ καὶ δεκάς κατωτέρων καὶ κυριεύσασα 20 πυροβόλα, 300 ἡμιόνους καὶ ἄφθονον ὕλικόν. Τὸ σπουδαιότερον ἀποτέλεσμα ἦτο ὅτι διηρῡνῆθη κατὰ πολὺ τὸ ρήγμα τῆς κυρίας τοποθεσίας, πρᾶγμα ὅπερ ἐπέτρεψε νὰ ἐκμεταλλεῖται τὴν ἐπιτυχίαν, νὰ διεισδύσῃ εἰς βάθος πρὸς τὴν περιοχὴν Χήπεντς καὶ νὰ ἐξαρθρῶσιν τελείως τὴν ἐχθρικὴν διάταξιν. Ἡ κατάληψις τοῦ Χήπεντς ἠπείλει τὴν ὑπερκέρασιν τῶν δύο κατὰ βάθος κατεχομένων ὀχυρῶν Ἀρζας καὶ Ντάρτζας.

γ) Εἰς τὸ ἀριστερόν τοῦ Σώματος Στρατοῦ τὸ μὲν ἀριστερόν συγκρότημα τῆς Χ Μεραρχίας κατέλαβε τὸ ὕψ. Γκόριτσα καὶ συνέκλινε, ὡς εἶχε διαταγὴν, πρὸς τὸ σταυροειδές ὕψωμα. Ὁ ἐχθρὸς ἀνέτασσε κατ' αὐτοῦ συνεχὴ καὶ ἐπίμονον ἀντίστασιν, ἥτις μαζί μὲ τὰς δυσχερείας τοῦ λίαν δυσβάτου ἐδάφους ἀνέκοπτε τὴν ταχείαν προχώρησίν του.

Τὸ Κεντρικὸν Συγκρότημα κατέλαβε τὸ σταυροειδές, πρᾶγμα ὅπερ ἐξησφάλιζε τὸ ἥμισυ τῆς ὅλης ἐπιτυχίας μας, καθ' ὅσον τὸ

σταυροειδές ὕψωμα (1800 μ.) ἦτο ἰσχυρότατον ἔρεισμα εἰς τὸ νότιον σκέλος τῆς στενωποῦ Νιάρτζα. Τὸ δεξιὸν συγκρότημα ἐμπλακέν εἰς Ἄρξαν ἐπέτυχεν ἀρκούντως ἱκανοποιητικὴν προχώρησιν.

Τὰ μέχρι σήμερον ὀποτελέσματα ἐδικαίωσαν τὴν πίστιν μου πρὸς τὴν ὑπεροχὴν μας ἐπὶ τοῦ ἐχθροῦ καὶ πρὸς τὴν ἀσφαλὴ Νίκην μας.

Αἱ ἀνωτέρω ἐπιτυχίαι μας ἐπέδρασαν εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. καὶ οὕτω ἀπεφύγομεν ἐπέμβασιν τούτου.

ΤΡΙΤΗ ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΕΠΙΘΕΣΕΩΣ

Ἡ ἀπὸ τῆς νυκτὸς πρὸς τὴν 16 Νοεμβρίου ἐκδοθεῖσαν διαταγὴν μου ὠρίζε διὰ τὴν τρίτην ἡμέραν «δραστηρίαν ἐπιθέσιν παρὰ τῶν τριῶν Μεραρχιῶν», ἥτοι ὑπὸ μὲν τῆς ΧΥῆς καὶ Χῆς πρὸς ὀλοκλήρωσιν τῶν τεθέντων ἀντικειμενικῶν σκοπῶν των, ὑπὸ δὲ τῆς ΙΧῆς ἐπιθέσιν ἐν τῇ κατευθύνσει Πρόπα — Διάβασις Στενωποῦ — ὕψ. 1878 πρὸς ὑποστήριξιν τῆς Χῆς Μεραρχίας.

Ἡ ΙΧῆ Μεραρχία ἐπεφορτίζετο νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν καταληφθεῖσαν ράχιν τῆς Μόροδας καὶ νὰ προχωρήσῃ ἀκολουθοῦσα τὴν ράχιν πρὸς Βορρᾶν.

Εἰς ἐκτέλεσιν τούτων ἡ δράσις τῶν Μεραρχιῶν ὑπῆρξε ἡ κάτωθι: Ἡ ΧΥ Μεραρχία, παρὰ τὴν διαταγὴν, δὲν ἐξεδήλωσεν ἐνέργειαν, ἀπασχοληθεῖσα μὲ τὴν προπαρασκευὴν τελεσφόρου ἐπιθέσεως διὰ τὴν ἐπομένην, 17ην Νοεμβρίου, καὶ μὲ διάθεσιν αὐτῇ ἐνισχύσεως εἰς πεζικὸν καὶ πρὸ παντὸς εἰς ὀρειβατικὸν Πυροβολικόν. Ἡ Μεραρχία αὕτη λόγῳ τῆς ψυχροσυνθέσεως τοῦ διοικητοῦ τῆς ἦτο διστακτικὴ καὶ εἶχεν ἀνάγκην ἐπεμβάσεώς μου. Ἐπενέβην ὅθεν καὶ κατέπεισα τὸν Μεραρχον, ὅτι ἡ προώθησις τοῦ Πυροβολικοῦ (ἐλαφροῦ καὶ βαρέος) θὰ ἐπέφερε μέγιστα πλεονεκτήματα, εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ μὴ ζητῇ ἐνισχύσεις. Ἀνεκοίνωσα εἰς τὸν ἴδιον ὅτι εἰς τὰς ἄλλας Μεραρχίας τὸ Πυροβολικὸν συνόλου παρακολουθεῖ ὡς ἄμεσος ὑποστήριξις τὸ φίλιον Πεζικόν. Κατόπιν τούτων ἔλαβον τὴν υπόσχεσιν ὅτι θὰ προωθεῖτο τὸ Πυροβολικόν τους. Ἐν τοσούτῳ δὲν ἐξετέλεσε τὴν υπόσχεσίν του, δίδων πίστιν εἰς τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ Διοικητοῦ τοῦ Πυροβολικοῦ τῆς Μεραρχίας του «ὅτι δὲν ὑπῆρχον κεκαλυμμένοι θέσεις διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Πυροβολικοῦ».

Τοῦτο ἀπεδείχθη ἀνακριδὲς κατόπιν ἐπιτοπίου τοπογραφήσεως τῆς περιοχῆς, λαβούσης χώραν μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κορυτσᾶς. Διὰ τὰς παραλείψεις ταύτας διετάχθησαν ἀνακρίσεις.

Ἡ ΙΧ Μεραρχία κατέλαβε τὸν αὐχένα τῆς Πρόπα καὶ τὰ βόρεια ταύτης ἀντερείσματα καὶ ἐκινήθη κατὰ μῆκος τῆς ράχεως πρὸς Βορρᾶν πρὸς κατάληψιν τοῦ Σβέτι — Ἀτάνας, ὅπερ ὁ ἐχθρὸς προσεπάθησε νὰ τηρήσῃ πεισιμόνως.

Παρὰ ταῦτα περισχεθὲν κατελήφθη διὰ νυκτερινῆς ἐπιχειρήσεως καὶ ἐμπλοκῆς σώματος πρὸς σώμα.

Τῆς Χῆς Μεραρχίας τὸ ὀρισतरὸν συγκρότημα κατέλαβε κατόπιν ἀγῶνος τὸ δεύτερον ἀνώνυμον ὕψωμα νοτίως 1878, τὸ Κεντρικὸν ὀλοκλήρωσε τὴν κατάληψιν τοῦ σταυροειδοῦς καὶ κατέλαβε τὸ ὕψ. 1827, ἐπιτευχθέντος ἐξ ὀψεως συνδέσμου μεταξὺ τῶν συγκροτη-

μάτων καὶ τὸ δεξιὸν συγκρότημα κατέλαβε τὴν Ἀρξαν καὶ τὰ βο-
ρειῶς ταύτης ὑψώματα.

Ἡ ἐχθρική ἀεροπορία ἔδρασε ἀνενοχλήτως κατὰ τὴν 2αν ἡμέ-
ραν καὶ κατὰ τὴν σημερινὴν τρίτην ἡμέραν τῆς ἐπιθέσεως, βομβαρ-
δίζουσα καὶ πολυβολοῦσα. Εὐτυχῶς οἱ βομβαρδισμοὶ ἐγίνοντο ἀπὸ
ὑψους 4.000 μ. καὶ οὕτως ἦσαν ἀστοχοί.

Ἐπίτηδες ἐνδιέτριψα εἰς λεπτομερείας διὰ τὴν μάχην ταύτην καὶ
κατέδειξα τὰ ἐπιτευχθέντα καθ' ἡμέραν ἀποτελέσματα διὰ νὰ εἶνε δυ-
νατὸν νὰ ἐκτιμηθοῦν αἱ παρεμβάσεις τῶν προϊσταμένων μου ἀρχῶν
καὶ ἡ ὀντίταξις τῆς ἐμμονῆς μου κατὰ τῶν παρεμβάσεων καὶ ὑπὲρ
τῆς συνεχίσεως τῆς μάχης, ἥτις θὰ ἔφερε τὴν ἐπιτυχίαν.

Δέον νὰ τονισθῇ ἐνταῦθα ὅτι ἡ τυχὸν σύμπτυξις μας εἰς τὰς θέ-
σεις ἐξορμήσεως εἶα ἦτο αἰτία νὰ χάσωμεν ὅλον τὸ βαρὺ πυροβολι-
κὸν μας, ὅπερ ἐκυλίσθη ἐκ τῶν ἀβάτων εἰς τροχὸν κλιτῶν τῆς μεθο-
ρίου καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀνασυνθῇ κατεπευσιμένως.

Ὡσαύτως δέον νὰ τονισθῇ ὅτι ἐὰν ἐφηρμόζετο ἡ μέθοδος τῶν
διαδοχικῶν προσπαθειῶν εἶα ἡμεθεα ἠναγκασμένοι νὰ ἀμυνώμεθα εἰς τὸ
πλείστον τοῦ μετώπου, ἥτοι εἰς ἀκάλυπτον καὶ ἀνοργάνωτον ἔδαφος,
ὅπου θὰ ὑφιστάμεθα ἀπωλείας αἱματηροτάτας καὶ μόνον ἀπωλείας.
Τὸ σπουδαιότερον, θὰ ἀντελσμβάνετο ὁ ἐχθρὸς ὅτι μέτωπον εἴκοσι
καὶ πλέον χιλιομέτρων μεταξὺ ἀριστεροῦ ΧΥ Μεραρχίας, καὶ δεξιοῦ
ΙΧης, ἦτο ἀκάλυπτον καὶ θὰ ἐπετίθετο μὲ ἄρματα.

Τὴν ἑσπέραν τῆς τρίτης ἡμέρας (16 Νοεμβρίου), τὸ Τ.Σ.Δ.Μ.
χωρὶς νὰ ἔχη τὰς ἐκ τῆς μάχης ἐντυπώσεις ἐκ προσωπικῆς τοῦ Διοι-
κητοῦ του ἢ ἐπιτελῶν του παρακολουθήσεως τοῦ ἀγώνος, ἐπέμενε ὁ-
πως μεταπέσῃ ἡ ΧΥ Μεραρχία εἰς τὴν ἄμυναν.

Ἀντέταξα καὶ πάλιν ἄρνησιν καὶ ἠπέλιψα παραίτησιν. Τώρα
εἶχον περισσότερα ἐπιχειρήματα ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν καὶ ἦσαν
ἐκδηλὰ τὰ ἀποτελέσματα. Παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ ἀντίδρασις ἐιργάζετο κα-
ταχθονίως διὰ νὰ μεταπέσωμεν εἰς τὴν ἄμυναν ἢ νὰ συμπτυχθώμεν.
Τὸ γεγονός τοῦτο γνωρίζομεν ἐξ ἀφηγήσεως αὐτοῦ τοῦ ἰδίου Ἀρχι-
στρατήγου, λαβοῦσης χώραν τὴν ὅην Δεκεμβρίου εἰς Κορυτσάν πλέον.
«Εἶχε ὑποβληθῇ πρότασις παρὰ τοῦ συνδέσμου τοῦ Γενικοῦ Στρα-
τηγεῖου εἰς τὰ Τ.Σ.Δ.Μ. (ἐν Κοζάνη) δι' ἧς ἐγνωμάτευε, ὅτι κρίνει
ἐπιβεβλημένην τὴν ἀνακοπὴν τῆς ἐπιθέσεως καὶ τὴν σύμπτυσίν μας
εἰς τὴν ΙΒα. Ἔνεκα τούτου τὴν νύκτα τῆς 16 πρὸς 17 Νοεμβρίου δι-
έταξα νὰ λάβῃ χώραν σύσκεψις τῶν ἐπιτελῶν, διὰ νὰ μοὶ εἰσηγηθοῦν
τὰ πρόποντα. Ἀκούσας (ἐξακολουθεῖ ἀφηγούμενος ὁ Ἀρχιστράτηγος)
τὰς εἰσηγήσεις, ἀπεφάσισα νὰ καλέσω Ὑμᾶς, Στρατηγὲ Τσολάκο-
γλου, εἰς τὸ τηλέφωνον, διὰ νὰ ἀκούσω τὴν ὑπεύθυνον γνώμην σας.
Περὶ τὸ μεσονύκτιον ἤνοιξε τὸ τηλέφωνον καὶ ἐπαρουσιάσθη ὁ ἐπιτε-
λάρχης κ. Χρυσοχόου, ὅστις μοὶ ἀνήγγεικε ὅτι ἀναπαύεσθε. Ἡρώ-
τησα τὸν κ. Χρυσοχόου, ὅστις ὡς μὴ παρακολουθήσας αὐτοπροσώ-
πως τὴν μάχην ἠρνήθη νὰ εἴπῃ τὰς προσωπικὰς του ἐντυπώσεις. Ἐ-
προθυμοποιήθη ὁμως νὰ ἀναγνώσῃ εἰς ἐπῆκοον ἐμοῦ ἀπὸ τηλεφώνου
τὰς προσωπικὰς σας, κ. Τσολάκογλου, ἐγγράφους ἐντυπώσεις, ποὺ
εἴχετε διατυπώσῃ εἰς τὴν «ἀπόφασίν» σας διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς
ἐπομένης (ὡς γνωστὸν ἐπὶ τῇ θέσει τῆς ἀποφάσεως τοῦ ἡγήτορος
Μεγάλης Μονάδος συντάσσεται ἡ διαταγὴ Ἐπιχειρήσεων). Ἀκούσας

τὰς εὐαρέστους καὶ ἱκανοποιητικὰς ἐντυπώσεις σας ἐκαληνύκτισα τὸν κ. Χρυσόχοου καὶ ἐκατέβασα τὸ τηλέφωνον εἰπὼν πρὸς τοὺς ἐπιτελεῖς μου: Ἀφοῦ ὁ κ. Τσολάκογλου εἶνε εὐχαριστημένος ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα, ἡμεῖς δὲν ἔχομεν κανένα λόγον. Αὐτὸς παρακολουθεῖ ἀντισυρροπικὰς ἐντυπώσεις καὶ τὴν διευθύνει. Ὁ προτείνας δὲν ἔχει προσωπικὰς ἐντυπώσεις καὶ κρίνει ἀπὸ τὰς ἀναφορὰς. Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς μόνον τὰς ἀναφορὰς ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν, χωρὶς νὰ ὑποπτευθῶμεν τὴν ἀνάγκην συμπτύξεως».

Δὲν γνωρίζω πῶς ἐδικαιολογήθη ἡ ὀλεθρία διὰ τὸν Στρατὸν καὶ τὸ Ἔθνος πρότασις περὶ συμπτύξεώς μας, οὔτε ἂν ἐπεβλήθησαν κυρώσεις. Πάντως εἶνε μία εἰσέτι ἀπόδειξις ὅτι ἔλειπε ἡ πίστις πρὸς τὴν ἐπίθεσιν καὶ τὴν νίκην. Ἀπεκρυσταλλώθη ἀνεξιτήλως ἡ προσήλωσις πρὸς τὴν ὀλιγοήμερον ἀντίστασιν... ἥτις, ὡς εἴπομεν, ἐστηρίζετο εἰς ὠρισμένας προϋποθέσεις, ἅς παρέβλεψαν οἱ ρέποντες πρὸς τὴν ἄμυναν (α).

ΤΕΤΑΡΤΗ ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΕΠΙΘΕΣΕΩΣ (17 Νοεμβρίου)

Κατὰ ταύτην ἐπετεύχθησαν τὰ ἐξῆς ἀποτελέσματα:

α) Ὡς αὐτοδούλως ὁ ἥρωικὸς ἀντισυνταγματάρχης Παπαδόπουλος, διοικητὴς τοῦ 28ου Συντάγματος τῆς ΧΥ Μεραρχίας, βαρυνθεὶς τὴν ἀδράνειαν, ὠδήγησε τὰ τμήματά του εἰς χωρίον Γκολομπέρδα, ὁποῦθεν ἠπειλεῖτο ἡ ὑπερκέρασις τοῦ Τσαγκόνι καὶ συνεσφίγγεται ὀσφυκτικῶς τὸ Ἰβάν. Ἡ συγκομιδὴ τῆς ἡμέρας ἐπέφερε νὰ συλληφθοῦν 120 αἰχμάλωτοι καὶ νὰ περιέλθουν εἰς χεῖρας μας 4 πυροβόλα, 100 ἵπποι καὶ ἄφθονον ὑλικόν. Ἐπὶ πλέον κατηνέχθη πληῆγμα εἰς τὸ ἠθικόν τοῦ ἐχθροῦ, διότι ἡ στενωπὸς ἐβεβαίετο ἀπόρρητος καὶ ἀπροσπέλαστος (β).

Παρὰ τὰς ἐπιτυχίας τοῦ 28ου Συντάγματος, διέταξα νὰ συμπτυχθῇ ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων Λέσκα, διότι ἦτο πιθανὸν τὸ ἐχθρικόν πυροβολικόν, τοῦ ὁποίου διὰ τελευταίαν φορὰν ἐξηρθρώθη ἡ διάταξις, νὰ συγκεντρώσῃ τὰ πυρὰ του εἰς Γκολομπέρδαν, ὅτε θὰ ἐθρηνόυμεν πολλὰς ἀπωλείας. Ἀλλωστε δὲν ὑπῆρχεν ἀνάγκη νὰ πῆσῃ ἐκεῖθεν ἡ τοποθεσία, ἀφοῦ ἦτο ἀσφαλέςτατον ὅτι θὰ ἔπιπτε ἐκ τῆς προχωρήσεώς μας κατὰ τὴν ράχιν τῆς Μόροβας, ὡς εἶχε ἀλωθῇ μεγίστη ἔκτασις τῆς ὀργανωμένης τοποθεσίας εἰς τὰς ἀνατολικὰς κλιτύς τοῦ ὄρους Μόροβα.

β) Ἀλλὰ τμήματα τῆς ΧΥ Μεραρχίας, ἐτόλμησαν, παρὰ τὸν σοβαρὸν κίνδυνον ποὺ διέτρεχον ἐκ πιθανῆς προσβολῆς τῶν ἐχθρικῶν ἀρμάτων νὰ προσπελάσουν εἰς τὴν πεδιάδα καὶ νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ μέτωπον κατὰ Βράνεστε καὶ Μπαμπάν. Ἡ τοιαύτη ἐνέργεια ἐφείλκυσε τὰς δριμείας παρατηρήσεις μου ὡς μὴ σύμφωνος πρὸς τὰς διαταγὰς μου. Δὲν διατάχθη ἡ σύμπτυξις, διότι ὑπῆρχε ὁ κίνδυνος νὰ

(α) Ὁ Στρατηγὸς Καθενιώτης εἰς τὸ ἐκδοθὲν τὸ 1947 βιβλίον του λέγει εἰς σελ. 64: «Οὐ μόνον ἡ ἐναρξὶς τῆς ἐπιθέσεως τῆς Μόροβας ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξακολούθησις αὐτῆς ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπιμονὴν καὶ τὴν φατισμένην πρωτοβουλίαν τοῦ Διοικητοῦ τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ».

(β) Τὴν στυγαπὸν ταύτην παρέκαμψε καὶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος διὰ ν' ἀποφύγῃ τὰς ἀπωλείας.

καταδιωχθῶσι παρὰ τοῦ ἐχθροῦ, ὅτε ἦτο ἐνδεχόμενον ν' ἀντιληφθῇ οὗτος ὅτι ἦτο ἀκάλυπτος εὐρεία ζώνη.

γ) Ἡ IX Μεραρχία προχωροῦσα ἐπὶ τῆς ράχεως κατέλαβε τὴν ὑψηλότεραν κορυφὴν τοῦ ὄρους Μόροβα, συσφίγγουσα τὴν ὀργανωμένην ἐχθρικὴν τοποθεσίαν πρὸς Χάτσιστε καὶ συνεπῶς ἐπλησίαζε τὸ Βράνεαστε, περὶ οὗ ἀνωτέρω.

δ) Ἡ X Μεραρχία διὰ τοῦ 30 Συντάγματος κατέλαβε τὸ περίκλειστον ὄχυρόν Ντάρτζα, τῆς ὁμωνύμου στενωποῦ.

Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἡ I Μεραρχία τοῦ Β' Σώματος Στρατοῦ μάλισ σήμερον ὑπερέβη τὴν μεθόριον διὰ τοῦ Συντάγματος τοῦ ἡρωικοῦ Κουρκουλάκου καὶ κατέλαβε τὴν Ἑρσέκας.

Ἡ κατάληψις ταύτης καὶ συνεπῶς ἡ ἀποκοπὴ τῆς ἐγκαρσίας ὁδοῦ Κορυτσᾶ — Λιασκοβίκι, ἀπετέλει σημαντικωτάτην ἐπιτυχίαν τοῦ Στρατοῦ μας καὶ μεγίστην συνδρομὴν διὰ τὸ ὑπ' ἐμὲ Σῶμα Στρατοῦ, ὅπερ ἀντιμετώπιζε πέντε καὶ πλέον ἐχθρικὰς Μεραρχίας.

Ἐνεκα τούτου ἐδοκιμάσαμεν ἀπειρον χαράν, ἡ ὁποία δὲν διήρκεσε πολὺ, διότι τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. διέταξε τὴν ἄμεσον ἐκκένωσιν τῆς Ἑρσέκας καὶ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Συντάγματος Κουρκουλάκου εἰς τὴν μεθόριον (α).

Ἡ τοιαύτη ἀπόφασις μαρτυρεῖ τὴν ἀπαισιοδοξίαν, ἥτις ἐπεκράτει εἰς Κοζάνην.

Ἐκ τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς Ἑρσέκας ἀπωλέσθη πολὺτιμος λεία (ἐκ μηχανοκινήτων μέσων, ἀρβυλῶν καὶ βενζίνης) ἥτις ἐκάη ὡς ἀδυνάτου τῆς συναποκομίσεώς της.

Λέγεται ὅτι ἐπέδρα εἰς τὴν ἐκτίμησιν των ἐπὶ τῆς καταστάσεως ἡ διαπίστωσις ὑπερτέρων κατὰ πολὺ ἐχθρικῶν δυνάμεων ἢ ὅτι εἶχον τὴν ἀξίωσιν νὰ αἰφνιδιάσωμεν τὸν ἐχθρόν καὶ νὰ καταλάβωμεν τάχιιστα τὸν κόμβον τῆς Κορυτσᾶς, τὸν ὁποῖον, εἰρήσθω ἐν παρῶδῳ, δὲν εἶχαν ὀρίσει οὐδὲ ὡς ἀντικειμενικὸν σκοπὸν... Ἀλλ' ὁ ἐχθρὸς ἔχων ἰσχυρὰς προφυλακὰς καὶ καλῶς ὀργανωμένην τοποθεσίαν, ἀντέστη περὶ μόνως καὶ ἡ αἰχμαλωτίζετο, ἢ ἀνετρεπέτο διὰ τῆς λόγῃς. Διὰ τοῦτο καὶ καθυστέρησε ἡ κατάληψις τῆς Κορυτσᾶς.

Ἡμεῖς ἐπιμείναντες ἐνίκησαμεν.

Ἦντλούμεν ἐνθάρρυνσιν ἀπὸ τοὺς προθυμοποιουμένους διὰ πάσαν θυσίαν ἀξιοματικῶς καὶ ὀπλίτας μας καὶ ἐνεπνέομεν εἰς αὐτοὺς ἐγκαρτέρησιν καὶ ἑπόμενον ὀρμήν.

Παρακολουθοῦντες ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸν ἀγῶνα ἐγνωρίζομεν τοὺς

(α) Ὁ Στρατιωτικὸς Ἱστορικὸς Στρατηγὸς Ν. Γρηγοριάδης εἰς τὸ βιβλίον του «Ὁ Παγκόσμιος Πόλεμος» (Τεύχος Α' σελῖς 26 καὶ 27) παραυρθεῖς ἀπὸ τὴν συνοπτικὴν ἐκθεσιν τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου, καθ' ἣν ἐτονίζετο ὁ συγχρονισμὸς τῶν ἐκτελεστικῶν τῶν Μονάδων καὶ ὁ συνδυασμὸς τῶν προσπαθειῶν των ἐξαίρει τὸ γεγονός. Ὡφειλε ὁμως νὰ πληροφορηθῇ ὅτι εἰς τὴν πράξιν ἀφῆθη νὰ μάχηται τὸ Γ' Σῶμα Στρατοῦ χωρὶς τὰ λοιπὰ ν' ἀπασχολοῦν τὰς ἐχθρικὰς δυνάμεις. Οὕτω τὸ μὲν Β' Σῶμα Στρατοῦ δι' ἐνὸς Συντάγματος τοῦ κατέλαβε τὴν Ἑρσέκας ἀλλὰ τὴν ἐγκατέλειψεν αὐθημερὸν συνεπείᾳ διαταγῆς, τὸ δὲ Α' Σῶμα Στρατοῦ μάλισ τὴν 4ην Δεκεμβρίου ὑπερέβη τὴν Μεθόριον.

Ἡ ὀρθοτάτη παρατήρησις τοῦ Στρατηγοῦ Γρηγοριάδου θὰ ἦτο ἀκριβὴς ἀν τοὐλάχιστον ἐπὶ τοῦ προκείμενου διηγηρέϊτο ἡ διακατοχὴ τῆς Ἑρσέκας.

λόγους, δι' οὗς ἐθράδυνε αὐτὴ ἡ ἐκείνῃ τῶν διαταγῶν μας καὶ ἔνεκα τούτου, ἀφ' ἑνὸς μὲν δὲν ἀπεγοητευόμεθα, ἀφ' ἑτέρου δὲ παρῆρχομεν συνδρομὴν εἰς τοὺς ἀγωνιστάς διὰ συμπληρωματικῶν μέσων ἢ διὰ πυρῶν πυροβολικοῦ, ὥστε νὰ ἐπιταχύνεται ἢ νὰ τελεσφορῇ ἡ ἐκτέλεσις. Διετάσσομεν τὰ δυνατὰ νὰ ἐκτελεσθοῦν καὶ ἐπαγρυπνοῦντες ἀντελαμβάνομεθα τίνα ᾗσαν τὰ ἐνδεδιγμένα πρὸς ἀντίδρασιν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ μέτρα. Δὲν διετάσσομεν διὰ ν' ἀναμεινόμεν τὴν διαπίστωσιν τῆς ἐκτέλεσεως ἢ μὴ τῆς διαταγῆς, ἀλλὰ ἡρχόμεθα ὀρωγοὶ εἰς τὴν παραμικρὰν ἀντίδρασιν τοῦ ἐχθροῦ, πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἐκτέλεσεως.

Ἀναμφισβητήτως ἡ Κορυτσὰ ἦτο δυνατόν πλεον νὰ καταληφθῇ. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο πιθανόν νὰ ἀντεπιτεθῇ ὁ ἐχθρὸς δι' ἀρματικῶν μέσων καὶ νὰ καταγάγῃ ἔστω καὶ μίαν ἐπιτυχίαν, δὲν διετάξα τὴν κατάληψιν, ὀνομένων νὰ διευρυνθοῦν οἱ ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ παρὰ τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ., ὥστε νὰ μὴ ἔχω καὶ ἄλλας εὐθύνas.

ΛΟΙΠΑΙ ΗΜΕΡΑΙ ΤΗΣ ΕΠΙΘΕΣΕΩΣ (18—22 Νοεμβρίου)

Τὴν 18ην Νοεμβρίου ἐπετεύχθησαν τὰ ἐπόμενα ἀποτελέσματα:

1) Ἡ ΧΥ Μεραρχία κατόπιν ἐπιμόνου ἐπεμβάσεώς μου διηύρυνε τὸ ρήγμα Β.Α. τοῦ Ἰδάν καὶ προωθήθη εἰς τὸ μέτωπον Βράνεστε.

2) Ἡ ΙΧ Μεραρχία κατέλαβε τὴν Πρόπαν (1779 μέχρι 1805) καὶ συνέχιζε ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἐπὶ τῆς ράχεως τῆς Μόροβας (πρὸς Βορρὰν) κίνησιν τῆς καὶ τὴν πρὸς τὴν Μπίγλαν (πρὸς Νότον), ἀφ' ἑτέρου.

3) Ἡ Χ Μεραρχία ἐπέτυχε τὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς καταλήψεως τῶν περὶ τὸ ὕψ. 1878 ὕψωμάτων καὶ προχωρεῖ πρὸς τὸν αὐχένα τῆς Ντάρτζας, καίτοι συνήντησε τὴν ἀντίστασιν νέων καὶ ἀκμαίων ἐχθρικών δυνάμεων, αἵτινες βραδύτερον ἐξηκριδίσθη ὅτι ἀνήκον εἰς τὴν 2αν Μεραρχίαν Ἀλπίνων Τριντεντίνα.

Τὴν τοιαύτην ἐνίσχυσιν προεβλέψαμεν μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν (α) τῆς Ἑρσέκας καὶ ἔνεκα τούτου εἰχομεν ἐνισχύσει τὴν Χ Μεραρχίαν δι' ἑνὸς Συντάγματος Πεζικοῦ (τὸ 50ὸν) διατεθέντος ἡμῖν κατόπιν αἰτήσεώς μας ὑποβληθείσης ἐγκαίρως.

Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἔπρεπε νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὸν ἀγῶνα με-

(α) Ὁ Στρατηγὸς Καθενιώτης εἰς τὸ βιβλίον του καὶ κυριώτεραι στρατηγικαὶ φάσεις τοῦ 1940—41» παραθέτει ἀπόσπασμα ἐκθέσεως τοῦ Β' Σώματος Στρατοῦ, ὅπερ εἶχε τὴν γνώμην νὰ μὴ ἀδράνῃ ἐπὶ 10 ἡμέρας ἀλλὰ νὰ χρησιμοπο.ῇτῃ ἐπιτυχῶς εἴτε κατὰ τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ ἐχθροῦ ἐνεργούντος κατὰ τῆς ΥΙΙΙ Μεραρχίας εἴτε κατὰ τοῦ δεξιοῦ τοῦ ἐχθροῦ τῆς περιοχῆς Κορυτσᾶς — Μόροβας. Ἐξεδόθησαν λοιπὸν ἀπλῶς διαταγαὶ νῆν ἐπιθετικῶν ἐνεργειῶν πρὸς ἀμφοτέρας τὰς κατευθύνσεις, ἀλλὰ καὶ αὗται ἀναστέλλονται διὰ τῆς διαταγῆς νὰ μὴ ἐγκαταλειψόμεν τὴν τοποθεσίαν Σταυρός. Καὶ ὅταν τὸ δεξ.ὸν τῆς διατάξεως τοῦ Σώματος ὑπερβαί-νῃ τὴν μεθόριον καὶ φθάσῃ ἐπὶ τῆς Ἑρσέκας καὶ τὴν καταλαμβάνει διατάσσεται νὰ ἐγκαταλείψῃ ταύτην καὶ καύσῃ τὰς πλήρεις παντοίων ὀλικῶν μεγάλας ἀποθήκας τῆς Ἑρσέκας, πράγμα ὅπερ ἔπραξε διὰ τὴν ἀνακατάληψιν μετὰ τινος ἡμέρας». Τέλος ὁ στρατηγὸς Καθενιώτης ἀποδίδει τὴν ἀδράνειαν καὶ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς Ἑρσέκας εἰς φόβον τῶν ἐχθρικών ἀρμάτων, ἅτινα ἀποκαλεῖ παλιότενεκέδες...

ταξὺ τοῦ 33ου Συντάγματος (εἰς Βράνεστε — Μπαμπάν) καὶ τῆς IX Μεραρχίας Μικτὸν Ἀπόσπασμα τῆς XIII Μεραρχίας (ἐκ 4 Ταγμάτων, δύο ὀρειβατικῶν Μοιρῶν καὶ Μοίρας Πεδινῆς) ἐν τῇ κατευθύνσει Πουλόσκα — Χότσιστε — Ζέμλακ.

Ἀτυχῶς μόνιν δύο Τάγματα τοῦ α' κλιμακίου ὑπὸ τὸν γενναῖον ἀντισυνταγματάρχην Κυβέλον ἐνεπλάκησαν ἄνευ ὑποστηρίξεως Πυροβολικοῦ, διότι τὸ 6' κλιμάκιον διελύθη πανικοβληθέν ἄνευ λόγου καὶ χωρὶς νὰ ὑπαστῇ ἀπώλειαν τινα εἴτε ἐξ ἐχθρικῶν ἐπιγείων πυρῶν, εἴτε ἐξ ἐναερίων βομβαρδισμῶν, τοῦ συνθήματος δοθέντος παρὰ τινος ὑπιάτρου καὶ ἐκ τῆς ἀνεπαρκείας τῶν διοικητῶν τοῦ Συντάγματος Πεζικοῦ καὶ τοῦ Πυροβολικοῦ. Ἡ XIII Μεραρχία, εἰς ἣν ἀνῆκε τὸ Μικτὸν Ἀπόσπασμα, οὐδόλως ἀντελήφθη τὸ δυσάρεστον τοῦτο γεγονός, ὅπερ ἔλαβε χώραν τὰς προμεσημβρινὰς ὥρας τῆς 18 Νοεμβρίου. Ταυτοχρόνως, οὔτε ἀντελήφθη ὅτι τὸ βαρὺ Πυροβολικόν, ποῦ ἦτο προσηρμοσμένον διὰ νὰ προστατεύσῃ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος Μ. Ἀπόσπασμα, δὲν εἶχε ἀσχοληθῇ μὲ τὸ Μικτὸν τοῦτο Ἀπόσπασμα, οὐδὲ ὅτι διελύθησαν δύο Τάγματα καὶ δύο Μοίραι!!!

Ἡ διάλυσις ἀπεδόθη εἰς τὸ ὅτι ἐχθρικὰ ἀεροπλάνα ἵπταντο εἰς τὸν ὀρίζοντα τοῦ Μικτοῦ Ἀποσπάσματος, ὅπερ ἔνεκα τοῦ λόγου τούτου ἐνόμιζε ὅτι ἔδει νὰ ἀκινητοποιηθῇ. Οἱ ὑφιστάμενοι ἐμεγαλοποίησαν τὸ πρᾶγμα καὶ εἰς σύνθημα ἐνὸς παράφρονος ἐτράπησαν πρὸς τὰ ὀπίσω.

Ὁ Διοικητὴς τῆς XIII Μεραρχίας, καίτοι ἐστереῖτο καθ' ὁλόκληρον τὴν ἡμέραν πληροφοριῶν παρὰ τοῦ Μικτοῦ Ἀποσπάσματος, δὲν ἀνησύχησε. Κατὰ τὴν νύκτα ὅμως ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ὑποβάλλῃ τὸ δελτίον τῆς καταστάσεως καὶ ἔνεκα τούτου ἔσπευσε ὅπως συναντήσῃ τὸ Μικτὸν Ἀπόσπασμα. Ἀλλὰ ποῦ νὰ τὸ συναντήσῃ, ἐφοῦ τὸ μὲν ἤμισυ περίπου ἐμάχετο εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν, τὸ δὲ μεῖζον ὑπόλοιπον εἶχε διαλυθῇ; Διὰ τοῦτο ἐσχημάτισε τὴν γνώμην ὅτι «ἐχάθη ὁλόκληρος ἡ Μεραρχία του» καὶ ἔκρινεν ὑποχρέωσίν του νὰ ἔλθῃ, περὶ τὴν 3ην μεταμεσονύκτιον ὥραν πρὸς 19 Νοεμβρίου, νὰ μοὶ ἀναφέρῃ αὐτοπροσώπως εἰς Καστοριάν. Ἀτυχῶς δι' αὐτὸν δὲν εἶχε διέλθει ἐκ τοῦ εἰς Κρυσταλλοπηγὴν ἐπιτελείου του, ὅτε θὰ ἐπληροφορεῖτο τὰς ἀκριβεῖς λεπτομερείας ποῦ ἀνεκοίνωσα αὐτοπροσώπως εἰς τὸν ἐπιτελάρχην καὶ τὸ ἐπιτελεῖον του, σπεύσας ἐκ Καστοριᾶς τὴν 8ην ὥραν εἰς Κρυσταλλοπηγὴν καὶ Βατοχώρι.

Ἡ ἐκεῖσε μετάβασίς μου ὑπηγορεύθη ἀπὸ ἀπερίγραφτον διαίσθησίν μου, ὅτι κάτι τὸ ἀνώμαλον συμβαίνει εἰς τὴν XIII Μεραρχίαν, χωρὶς νὰ ἔχω ἔνδειξιν τινα.

Πράγματι συνδεθεὶς μὲ τὴν XY Μεραρχίαν, ἐπληροφορήθην ὅτι ἐμάχετο παρὰ τὸ ἀριστερὸν πλευρὸν τῆς Μεραρχίας μέγα τμήμα τῆς XIII Μεραρχίας. Ὡσαύτως ἐπληροφορήθην ὅτι οὐδεμία ἐχθρική ἀντεπίθεσις ἐκ Βράνεστε ἐξετοξεύθη, ὥς εἶχε διαδοθῇ εἰς τὴν XIII Μεραρχίαν. Τὸ αὐτὸ γεγονός διεπιστώθη ἀπὸ τινας ἡμιονηγούς, οἵτινες ἐπανακάμπτοντες ἐκ τοῦ μετώπου τοῦ Κυβέλου (ἀντισυνταγματάρχου), εἶχον συλλάβει αἰχμάλωτον ὁλόκληρον ἐχθρικήν περίπολον, ἣν ὠδήγουν εἰς Βατοχώρι.

Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι ὁ ἐχθρὸς δὲν ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ ἐξέλθῃ τῶν συρματοπλεγμάτων καὶ νὰ ἐξορμήσῃ ἐναντίον μας.

Περὶ τὸ μεσονύκτιον ἐπέστρεψα εἰς Καστοριάν, ἀναθέσας τὴν διοίκησιν τῆς XIII Μεραρχίας εἰς τὸν ὑποστράτηγον Μουτούσην, ὡς δραστήριον, ἐνωτισμένον τὸν ἐλιγμόν μου καὶ ὡς γνώστην τοῦ ἐδάφους ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ. Ὁ διορισμός αὐτός ὑπῆρξε ἄκρως ἐπιτυχής, διότι ἀνασυνετάχθη ἡ Μεραρχία ἐντὸς 24ώρου καὶ ἐνληργήθη ἀνάκρισις πρὸς ἐπιβολὴν κυρώσεων, διὰ τὴν ἀταξίαν τῆς 18ης Νοεμβρίου.

Ἀνάγκη νὰ ἐξάρωμεν ἐνταῦθα διὰ τίνα λόγον παρητήθη τὸ Σῶμα τῶν ἀρχῶν τοῦ καὶ ἐξετόξευσε ἐπιθετικὴν ἐνέργειαν διὰ τοῦ Μικτοῦ Ἀποσπάσματος μετωπικῇ. Τοῦτο ὑπεγορεύθη, διότι ὑπεκλάπη διὰ τοῦ ἀσυρμάτου ἐχθρικὸν ραδιοτηλεγράφημα, ὅπερ ἔλεγεν ὅτι δέον νὰ «ἐτοιμασθῶσι διὰ νὰ συμπτυχθῶσι ἐκ Βράνεστε—Μπαμπάν». Τὴν αὐτὴν πληροφορίαν μετέδωκε Ἀλβανὸς ὑπολοχαγὸς συλληφθεὶς αἰχμάλωτος.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν μᾶς μετεδόθη ἡ ἐνεξακρίβωτος μέχρι σήμερον πληροφορία, ὅτι «φάλαγξ 80 περίπου ἀρμάτων ἠτομόλησε εἰς Σερβίαν». Τὴν παρουσίαν τῆς φάλαγγος εἶχομεν ἐπισημάνει δυτικῶς Τσαγκόνι καὶ ἀνεμένονεν τὴν ἐπέμβασίν της κατὰ τῶν τμημάτων μας, ὅτινα ἔδρων ἐπὶ πεδινῷ ἐδάφους.

Τὴν 19ην Νοεμβρίου κατελήφθη ὁ αὐχὴν τῆς Ντάρτζας, ὁλοκληρωθεῖσης τῆς ὁμωνύμου στενωποῦ καὶ συνεχίσθη ἡ ἐπίθεσις τῆς IXης Μεραρχίας πρὸς Βορράν, ἥτοι πρὸς τὴν στενωπὸν Τσαγκόνι. Ἡ ἐνέργεια αὕτη ὑπεδοθεῖτο ὑπὸ τμημάτων τῆς IXης Μεραρχίας, καὶ τῶν δύο Ταγμάτων τοῦ ἀντισυνταγματάρχου Κυδέλου, δρῶντων ἐκ τῶν κλιτύων πρὸς τὴν κορυφὴν.

Ὁ ἀγὼν οὗτος ἐξηκολούθησε καὶ τὴν 20ὴν καὶ τὴν 21ην Νοεμβρίου. Τὴν πρωίαν τῆς 22ας Νοεμβρίου εἶχεν ἐκτοπισθῇ ὁ ἐχθρός.

Οἱ σκοποὶ ἐπεδιώχθησαν προοδευτικῶς καὶ σταθερῶς, λόγω τῶν ἐδαφικῶν μεγίστων δυσχεριῶν καὶ λόγω τῆς πείσμονος ἀντιστάσεως τοῦ ὑπερέτερου ἀριθμητικῶς ἐχθροῦ, διαρκῶς ἐνισχυομένου μὲ ἀκμαίας δυνάμεις του.

Τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν μνημειώδη, προκαλέσαντα δικαιοτάτα τὸν ἐνθουσιασμόν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

Κατελήφθη ἡ Κορυτσά τὴν 18ην ὥραν τῆς 22ας Νοεμβρίου παρὰ Τάγματος ἐπίτηδες ἐκπεμφθέντος παρὰ τῆς IX Μεραρχίας ἀπὸ τῆς πρωίας τῆς 22 Νοεμβρίου. Ἡ κατάληψις ἦτο δυνατόν νὰ συντελεσθῇ 3 καὶ 4 ἡμέρας πρότερον. Ἀνεβάλλετο, διότι διετρέχονεν, ὡς προερρήθη, τὸν κίνδυνον νὰ ἐκτοπισθῶμεν ἐκείθεν ὑπὸ ἐχθρικῶν ἀρματικῶν μέσων καὶ νὰ δοκιμάσωμεν μίαν ἀποτυχίαν. Ὡσαύτως ἀνεβάλλετο ἡ κατάληψις τῆς Κορυτσᾶς, ὡς μὴ περιλαμβανομένης εἰς τοὺς ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς τῆς ἐπιθέσεως, οὓς εἶχεν ὀρίσει τὸ Τ.Σ.Δ.Μ.

Πλὴν τῆς ἀφθόνου λείας πολέμου (εἰς πυρομαχικὰ πεζικοῦ, πυροβολικοῦ, εἰς ὑγειονομικὸν ὑλικόν, εἰς εἴδη ἐπιμελητείας) διατιμηθείσης εἰς 4 ἑκατομμύρια χρυσῶν λιρῶν, ἐξάιρω τὸ ἠθικὸν ἀπόκτημα καὶ τὴν κτηδεῖσαν πείραν ἐπὶ τῶν μεθόδων ποῦ ἠκολούθει ὁ ἐχθρός.

Οὕτως ἔλξηεν αἰσίως ἡ ἀναληφθεῖσα ἐπιθετικὴ ἐνέργεια καὶ δὴ ἄνευ ἐλευθερίας δράσεως κατόπιν παρεμβάσεων τῶν προϊσταμένων, μὲ τὴν τυραννικὴν δουλείαν τῆς διατηρήσεως τῆς ΙΒα τοποθεσίας, κατ' ἐχθροῦ δυνάμεως τριῶν Μεραρχιῶν, ἐνισχυθέντος διὰ δύο εἰσέτι

Μεραρχιών καὶ κατέχοντας ὀργανωμένην τοποθεσίαν ἐπὶ ἐδάφους προσφερομένου δι' ἄμυναν.

Παρ' ὅλα τὰ σφάλματα καὶ τοὺς δισταγμούς, παρὰ τὰς ἐλλείψεις ἐπαρκῶν διοικήσεων καὶ ἐπιτελείων, παρὰ τὴν ἀνυπαρξίαν τῶν συγχρόνων μέσων καὶ ἰδία τῶν ἀρματικών, τῶν ἀνταρματικών καὶ τῆς ἀεροπορίας, ἐπετεύχθη ὁ θρίαμβος τῶν ἐλληνικῶν ὅπλων καὶ ἡ ἀπίστευτος συντριβὴ στρατοῦ Μεγάλης Δυνάμεως, ἐξωπλισμένου τελείως μὲ ὅλα τὰ σύγχρονα μέσα.

Ἡ πόλις τῆς Κορυτσᾶς περιήρχeto διὰ τετάρτην φορὰν ὑπὸ Ἑλληνικὴν Διοίκησιν, χωρὶς ὁ ἐχθρὸς νὰ ἐκκενώσῃ τι ἐκ τῶν ἀποθηκῶν του.

Ὑπερτεσσαράκοντα πυροβόλα παντὸς διαμετρήματος καὶ ὑπερχίλιοι αἰχμάλωτοι καὶ ἀπειρον ὕλικὸν χρησιμώτατον εἰς τὸν Στρατὸν μας ἀπέτέλεσαν τὴν συγκομιδὴν τοῦ Γ' Σώματος ἐκ τῆς μνημειώδους ταύτης ἐπιτυχίας.

XIII. — ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ

Προβλέπων ὅτι ἀπὸ τῆς 21ης Νοεμβρίου εὐρισκόμεθα εἰς τὴν τελευταίαν φάσιν τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἐχθροῦ ἐπὶ τῶν βορείων κλιτύων τῆς Μόροδας καὶ συνεπῶς, ὅτι θὰ συνεπτύσσεται ὁ ἐχθρὸς, ἀφ' ἐνὸς μὲν διέταξα τὰς Μεραρχίας νὰ γρηγορώσι, διὰ νὰ ἀποτρέψωσι τὴν ὁμαλὴν ἀπαγκίστρωσιν τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὴν σύμπτυσίν του, ἀφ' ἑτέρου δὲ προώθησα τὴν Γ' Ὀμάδα Ἀναγνωρίσεως (Ἱππικὸν) ὀπισθεν τοῦ μετώπου τῆς μάχης μὲ τὴν ἐντολήν, ὅπως, ἐκμεταλλευομένη πᾶσαν εὐκαιρίαν, ὑπερβῇ τὴν Μόροδαν ἐξ ὁδεύσεως νοτίως στενωποῦ Τσαγκόνι, τηρήσῃ τὴν ἐπαφὴν μετὰ τοῦ συμπτυχθησομένου ἐχθροῦ καί, ἐνεργοῦσα δραστηρίως, ἐγκαταστήσῃ ἀποσπᾶσματα ἀσφαλείας ἐκατέρωθεν τῆς λίμνης Μαλίκης. Ἡ περαιτέρω ἐνέργειά της θὰ καθορίζεται διὰ νεωτέρας διαταγῆς μου, εἴτε ἐξ ἰδίας της πρωτοβουλίας, ἀναλόγως τῆς καταστάσεως. Ταυτοχρόνως διετάχθη ἡ IX Μεραρχία, ὅπως προωθήσῃ τὴν ὁμάδα τῆς Ἀναγνωρίσεως δι' ἐκμετάλλευσιν κατὰ μῆκος τῆς κοιλάδος τοῦ Δεβόλι· δυτικῶς Μαλίκης.

Αἱ Ὀμάδες Ἀναγνωρίσεως ἐπεφορτίσθησαν τοιαύτας ἐντολάς, διότι τὸ Σῶμα Στρατοῦ δὲν διέθετε ἄλλα ταχυκίνητα μέσα εἴτε μηχανοκίνητα, εἴτε ἀρματικά.

Τὴν πρωΐαν τῆς 22ας Νοεμβρίου διεραυνῶντες τὴν κατάστασιν εὕρομεν, ὅτι ἐπεβάλλετο εὐρυτέρα ἐκμετάλλευσις μιάς σημαντικωτάτης ἐπιτυχίας μας, ἵνα ἐξαναγκάζηται ὁ ἐχθρὸς νὰ δίδῃ μάχας ἐπὶ τοῦ τυχαίου πεδίου, ὅπου θὰ τὸν συνηντῶμεν καὶ ὅτι δὲν ἔπρεπε ν' ἀφεθῇ ἀνενόχλητους διὰ νὰ προπαρασκευάσῃ τὴν μάχην ἐπὶ ἐδάφους τῆς ἐκλογῆς του.

Οἱ λόγοι, οἵτινες ἐπέβαλλον τὴν ἐκμετάλλευσιν ἦσαν οἱ ἑξῆς:

α) Ὑπάρχει ἀξίωματική ἀρχή, ἐπιβάλλουσα τὴν τήρησιν τῆς ἀπαξ ληφθείσης ἐπαφῆς μετὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἀπαραβάτως. Συνεπῶς ἔπρεπε νὰ κινηθῶμεν κατὰ πόδας τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ ἔχωμεν τὴν δέουσιν ἰσχύν, διὰ νὰ πιέζωμεν τὸν ἐχθρὸν καὶ νὰ τὸν καταμαχώμεθα εἰς τὰς συγ-

κρούσεις. 6) Ἐὰν κατεδιώκομεν τὸν ἐχθρὸν εἰς μέγα βάθος, ὥστε νὰ μὴ δυνηθῇ οὗτος νὰ ἐγκαταστήσῃ ἄμυναν εἰς τοποθεσίαν, ἀφ' ἧς θὰ ἀπηγόρευε τὴν χρησιμοποίησιν τῆς ὁδοῦ Τσαγκόνι — Κορυτσά — Ἐρσέκα θὰ προσελάμβανε ἰδιάζουσας ἀξίαν ἢ ἐπιτυχία μας εἰς τὸν Γράμμον — Μόροβα — Ἰβάν. Ἄλλως ἢ ἐπιτυχία μας θὰ ἦτο ἀπλῆ, ἄνευ ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέροντος. γ) Εἰς τὴν περίπτωσιν ἐπετρέπομεν εἰς τὸν ἐχθρὸν νὰ συμπτυχθῇ ἀνενοχλήτως καὶ νὰ παρασκευασθῇ πρὸς μάχην εἰς πεδῖον τῆς ἐκλογῆς του, θὰ διεπράττομεν ἐγκλημα κατὰ τῶν ἀνδρείων συμπολεμιστῶν μας, οἵτινες θὰ ὤφειλον νὰ χύσουν ἀφθονίαν αἵματος, διὰ νὰ ἐκτοπίσουν τὸν ἐχθρὸν ἐκ νέου ἐκεῖθεν. Οἰκονομία εἰς θυσίας καὶ κέρδος ἐδάφους μόνον διὰ τῆς ἐκμεταλλεύσεως θὰ ἐπε-
τυγχάνετο.

Οὗχ ἦττον ἡ ἐνέργεια τῆς ἐκμεταλλεύσεως ἀντετίθετο εἰς τὴν ἀρ-
χικὴν διαταγὴν τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. πρὸς ἐπίθεσιν, διότι ὥριζε:

«Ἐξασφαλιζομένης τῆς ΙΒα διὰ τῶν ἀπαραιτήτων Δυνάμεων, κα-
τάληψις τοῦ ὀρεινοῦ ὅγκου Μόροβα — Ἰβάν καὶ ἀπαγόρευσις τῆς
ἐγκαταστάσεως Κορυτσά — Ἐρσέκα».

Οὔτε ἡ Κορυτσά ἀπετέλει σκοπὸν, οὐδὲ ἡ ἐκμετάλλευσις ἐπε-
τρέπετο. Μόνον ἡ ἀμυντικὴ ἐγκατάστασις ἐπεβάλλετο. Ἐν τοσούτῳ
ἀπεφάσισα νὰ ἐνεργήσω ἐκμετάλλευσιν εὐρείαν. Ἐξέδωκα ὅθεν ἀπὸ
τῆς πρωίας τῆς 22 Νοεμβρίου διαταγὴν, ὅπως ἡ μὲν ΧΥ Μεραρχία
ἐν τῇ κατευθύνσει Πόγραδετς, ἡ δὲ XIII Μεραρχία ἐν τῇ κατευθύνσει
Κορυτσά — Μαλίκη — Κάμια ἐνεργήσουν ἄμεσον καὶ δραστηρίαν
ἐνέργειαν κατὰ τοῦ ὑποχωροῦντος ἐχθροῦ.

Ἡ διαταγὴ μου αὕτη δὲν ἐξετελέσθη παρὰ τῶν Μεραρχιῶν, διότι
αὗται ἔλαβον, ὡς καὶ τὸ Σῶμα Στρατοῦ, τὰς μεταμεσημβρινὰς ὥρας,
τῆς 22 Νοεμβρίου διαταγὴν τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. διατάσσοντος ἀμυντικὴν ἐγ-
κατάστασιν τοῦ Σώματος Στρατοῦ ἐπὶ τῆς γενικῆς γραμμῆς Μόρο-
βα — Ἰβάν καὶ τὴν ἀνάπαυσιν τῶν στρατευμάτων.

Δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ νέου προσκόμματος ἐκ τῆς ἐπεμβά-
σεως τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. ἀλλὰ ἀποδεικνύεται ἡ ἐπιμονὴ του εἰς τὴν ἀρχι-
κὴν ἀπόφασίν του καὶ ἡ προτίμησις εἰς τὴν ἄμυναν.

Ἀνέλαβον καὶ πάλιν τὴν εὐθύνην νὰ παρακούσω εἰς τὴν διαταγὴν
τοῦ προϊσταμένου μου πεποιθώς, ὅτι οὕτως ἐπεβάλλετο καὶ ὅτι οὕτως
ὡσαύτως θὰ ἐξησφαλίζετο ἡ ζωτικῆς σημασίας ἀρτηρία Φλώρινα —
Κορυτσά — Ἰωάννινα.

Ἄλλως ἢ μὲν κατάληψις τῆς Κορυτσᾶς θὰ ἦτο θεωρητικὴ καὶ
προσωρινή, τὰ δὲ εὐάρεστα ἀποτελέσματα ἐκ τῆς ἐπιθέσεως σχεδὸν
μηδαμινά, ἰσοδυναμοῦντα πρὸς μίαν ἀπλὴν προώθησιν τῆς ΙΒα κατὰ
τινα χιλιόμετρα.

Διέταξα ὅθεν τὴν μὲν XIII Μεραρχίαν νὰ σχηματίσῃ ἰσχυρὸν
Μικτὸν Ἀπόσπασμα, διὰ νὰ τὸ κινήσῃ ἀπὸ τῆς 24ης Νοεμβρίου πρὸς
τὴν κατευθύνσιν Ποντικορίγιε — Γραμποβίστα τὴν δὲ IX Μεραρχίαν
ἕτερον Μικτὸν Ἀπόσπασμα πρὸς Κοζέλη.

Διὰ νὰ μὴ διατρέξω τὸν κίνδυνον νὰ μηνυθῶ εἰς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἐπεφόρτισα τὸν ἐπιτελάρχην μου ν' ἀνακοινώσῃ τηλεφωνικῶς εἰς αὐτὸ τὰς προθέσεις μου, ὥστε ἐὰν δὲν ἐγκριθοῦν αἱ ἐνέργειάι μου νὰ προφθάνω νὰ ἀνακόπτω ταύτας.

Τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον (Διευθυντῆς III Γραφείου) ἐπροφασίσθη ὅτι ἡγνώνει τὰς προθέσεις μου καὶ πρὸ παντὸς καὶ τὴν διαταγὴν τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. πρὸς ἐγκατάστασίν μας εἰς ἄμυναν ἐν τῇ γραμμῇ Μόροβα — 'Ιδὲν καὶ οὕτως ἐμμέσως ἐνέκρινε τὰς ἐνεργείας μου (τὴν ἐξαποστολὴν τῶν 'Ομάδων 'Αναγνωρίσεως καὶ μετὰ 24ωρον τὴν κίνησιν Μικτῶν ἰσχυρῶν 'Αποσπασμάτων.

Οὕτω κατόπιν τῆς ἐπιμονῆς μου ἐνηργήθη ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς ἐπιτυχίας μας, ἥτις ἐκμετάλλευσις ἐστέφθη μὲ τὰ ὄριστα τῶν ὀποτελεσμάτων.

Ἐκ τῶν κατωτέρω ἐκτεθησομένων θὰ ἀποδειχθῇ πῶς ἐδικαιώθησαν, αἱ προβλέψεις μας καὶ πόσον ἐπωφελῆς ὑπῆρξεν ἡ ταχύτης ἐνεργείας, διότι ἡ Γ' 'Ομάς 'Αναγνωρίσεως ἐπρόλαβε ἄθικτον τὴν γέφυραν παρὰ τὸ χωρίον Πόγιανη (ἐπὶ τοῦ Δεδόλη ποταμοῦ) ἐκινήθη κατὰ τὴν 23 Νοεμβρίου πρὸς Γραμποβίστα, εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ὁποίας ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μὲ ἐχθρικὰ στοιχεῖα ἐπὶ μοτοσυκλετῶν, ἣν ἐπαφὴν ἐτήρησε καὶ συνεκεντρώθη εἰς Ποντικορίγιε. Ἐὰν καὶ μόνον ἐξησφαλίζοντο σταθερῶς ἡ ὁδὸς Τσαγκόνι — Κορυτσά — Ἐρσέκα ἐκαλύπτετο εὐρέως. Ἄλλ' αἱ φιλοδοξίαι μας δὲν περιωρίζοντο ἕως αὐτοῦ. Ἄλλ' ἔπρεπε νὰ συντρίβουν αἱ κύριαι δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ καταληφθῇ ἐδαφικὴ γραμμὴ, ἐξυπηρετούμενὴ μὲ ὀλίγας δυνάμεις μας.

Ἡ Γ' 'Ομάς 'Αναγνωρίσεως ἐζήτηι νὰ ἀνεφοδιασθῇ εἰς τρόφιμα καὶ νομὴν, πράγμα ὅπερ ἐγένετο ἐντὸς τῆς νυκτὸς 23 πρὸς 24 Νοεμβρίου. Διετάχθη καὶ πάλιν ὅπως ἐνεργήσῃ δραστηρίως καὶ ἐγκατασταθῇ ὡς ἀπόσπασμα Ἀσφαλείας εἰς Γραμποβίστα.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐκινεῖτο τὸ Μικτὸν Ἀπόσπασμα XIII Μεραρχίας πρὸς Ποντικορίγιε, ὅπου ἔφθασε τὴν πρωτὴν τῆς ἐπομένης.

Ἡ Γ' 'Ομάς 'Αναγνωρίσεως προσέκρουσε τὴν 24ην Νοεμβρίου εἰς ἰσχυρὰς ὁμάδας μοτοσυκλετῶν ἐπὶ τῆς γραμμῆς Τσεράδα — Χαλαρούπ.

Τὴν 24ην Νοεμβρίου παρεσχέθη ἡμῖν ἡ πληροφορία τῆς Ἀγγλικῆς Ἀεροπορίας, ὅτι φάλαγξ ἐχθρικὴ, μήκους 20 περίπου χιλιομέτρων, ὤδευε ἐξ Ἑλβασάν πρὸς τὸ Λὺν — Πόγραδετς, ἀπέχουσα τοῦ Λὺν περὶ τὰ 30 χιλιόμετρα.

Κατόπιν τῆς πληροφορίας ταύτης δικαιολογεῖται ἡ πρόθεσίς μου νὰ ἐνεργήσωμεν ἄνευ ἀπώλειας στιγμῶν διὰ νὰ πληξώμεν τὰς ὑποχωρούσας ἐχθρικός δυνάμεις, πρὶν προφθᾶσῃ ὁ ἐχθρὸς νὰ τὰς ἐνισχύσῃ μὲ ἀκμαίαις δυνάμεις του.

Ἐκρίθη ὅθεν ἀναγκάιον ὅπως ἐντὸς τῆς 25ης Νοεμβρίου προωθηθοῦν ἀμφότεραι αἱ Μεραρχίαι IX καὶ XIII πρὸς τὰς κατευθύνσεις των.

Ἐπειδὴ δὲ ἐσημειώθη ἀπώλεια χρόνου ἐκ τῆς στερήσεως μηχανοκινήτων καὶ συνεπῶς ταχυκινήτων μέσων, ἥτις ἀπώλεια χρόνου

ηγνώνει τὸν ἐχθρόν, ἔδει νὰ προβλέψωμεν, ὅπως ἐνισχύσωμεν τὰς δυνάμεις μας διὰ νέας καὶ ἀκμαίας Μεραρχίας.

Τοιαύτη ἦτο προσηματολισμένη ἡ ΧΥΙΙ Μεραρχία. (Ἡ ΧΥ Μεραρχία ἐθεωρεῖτο ἔχουσα ἀνάγκην ἀναπαύσεως). Ἐζήτησα ὅθεν νὰ διατεθῇ ἡ ΧΥΙΙ Μεραρχία, ἥτις διατεθεῖσα ἔλαβε διαταγὴν νὰ συγκεντρωθῇ Ν. Δ. Γραμβοδίστας τὸ ταχύτερον δυνατόν.

Τοιουτοτρόπως ἔληγε ἡ ἐκμετάλλευσίς διὰ νὰ ἀρχίσῃ ἡ μάχη.

ΜΑΧΗ ΚΑΜΙΑΣ — ΠΟΓΡΑΔΕΤΣ

Μὲ τὴν ἐκτεθεῖσαν τακτικὴν κατάστασιν ἡ μὲν ΧΙΙΙ Μεραρχία ἔδρα κατὰ τὸν ἄξονα Ποντικορίγιε — Τσεράβα — Πόγραδετς, ἡ δὲ ΙΧ Μεραρχία εἰς τὸν ἄξονα χωρίου Μαλίκη — Κοζέλη — Κορυτσά, μὲ γοργότατον ρυθμόν.

1) Ἡ ΧΙΙΙ Μεραρχία, ὄλονέν πιέζουσα τὸν ἐχθρόν, κατέλαβε τὴν 27ην Νοεμβρίου τὸ ὕψ. 1210 καὶ τὰ Δυτικῶς Χαλαροῦτ ὕψωματα. Τὴν 28 Νοεμβρίου ἐπεξέτεινε δυτικώτερον τὴν διάταξίν της, κατέλαβε διὰ τάγματος τὸ Νοτιοδυτικῶς τοῦ 1292 ἀνώνυμον ὕψωμα, ἐπιτυχούσα σύνδεσμον μὲ τὸ δεξιὸν τῆς ΙΧ Μεραρχίας, καὶ ἀπώθησε τὰς βορείως τοῦ Μπρανοτμίρ ἐχθρικὰς δυνάμεις, προελάσασα εἰς Πισκοπίγιε (Ἐπισκοπή) καὶ ὀλοκληρώσασα τὴν κατοχὴν τῶν νοτίως ρεύματος Τσεράβας ὕψωμάτων.

Τὴν 29 Νοεμβρίου ἐπετέθη μόνον διὰ τοῦ ἀριστεροῦ της πρὸς κατάληψιν τοῦ ὕψ. 1292, ἀποτελοῦντος τὴν κλεῖδα τῆς ὅλης τοποθεσίας τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐπέτυχε μὲν νὰ ἀνατρέψῃ τὸν ἐχθρόν ἐξ ἐπικαίρων θέσεων, δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ θέσῃ πῶδα ἐπὶ τοῦ ὕψ. 1292.

Τὴν 30 Νοεμβρίου διὰ μὲν τοῦ δεξιοῦ καὶ τοῦ Κέντρου κατέλαβε τὰ βορείως Τσεράβας ὕψωματα καὶ ἀπέρριψε τὸν ἐχθρόν εἰς τὰ ὑψίπεδον Πόγραδετς, διὰ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ της κατέλαβε τὸ ὕψ. 1292 καὶ τὸ ὕψ. 1542 (Ἱταλικὲς Παράγκες). Ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἡμέρας προελάσασα κατέλαβε τὴν πόλιν τοῦ Πόγραδετς καὶ οὕτως ἐπέτυχε στενὸν διάδρομον βατὸν εἰς ἀρματικά μέσα. (α).

2) Ἡ ΙΧ Μεραρχία τὴν 25 Νοεμβρίου κατέλαβε τὸ ἀντέρεισμα Γκρεμέτσι καὶ Ντερντούτσια, τὸν αὐχένα Τσερέσνικο — Κάμια καὶ τὰ ὕψωματα Πιργκού.

Τὴν 26 Νοεμβρίου κατέλαβε κατόπιν σκληροῦ ἀγῶνος τὸ βραχὺδὲς ὕψωμα Βορείως χωρίου Πρεσνίτσα καὶ τὸ ὕψ. 1434. Καίτοι ἡ Μεραρχία ἐνήργει μὲ ταχὺν ρυθμόν, ἠναγκάσθην νὰ συστήσω ἔτι ταχύτερον ρυθμόν διὰ νὰ μὴ κινδυνεύσωμεν νὰ ἀντιμετωπίσωμεν τὰς ἐπερχομένας ἀκμαίας ἐχθρικὰς δυνάμεις, πρὶν θέσωμεν πῶδα ἐπὶ τῆς κορυφογραμμῆς τῆς Κάμιας, πράγμα πού ἐπεδίωκεν ὁ συμπτωχεὶς ἐχθρὸς διὰ τοῦ σκληροῦ ἀγῶνος πού ἀντέτασσε. Ὡσαύτως

(α) Ἰσχυρίζονται τινες, ὅτι δὲν κατελήφθη τὴν ἄνω ἡμερομηνίαν (30 Νοεμβρίου) τὸ Πόγραδετς. Πλὴν τοῦ ὅτι ἔχω προσωπικὴν ἀντίληψιν ἀπὸ ἀποστάσεων 1000 μέτρων ἀπὸ τῆς πόλεως, εἰς ἣν μετέβαινον, ἀλλ' ἠμποδίσθην ἀπὸ πεδὺν πρὸς παραβολαρχίας μας, αἰτίαις ἐνήσογον φραγμὸν πρὸς ἀπόκρουσιν ἐχθρικῆς ἀντεπιθέσεως κατὰ βορείας παρυφῆς τοῦ Πόγραδετς, ἔχοντες τὸ ἡμερολόγιον τοῦ Πρωθυπουργοῦ Μεταξά, ὅστις ἀναγράφει τὸ γεγονός τῆς καταλήψεως (Ἰδέ σελ. 69 Βιβλίον Στρατηγοῦ Κοθενιώτη).

συνέστησα ὅπως προωθήσῃ ὁλόκληρον τὴν δύναμιν τῆς IX Μεραρχίας πρὸς Κάμιναν, ἐπωφελουμένη τῆς εὐκαιρίας ἐκ τῆς ἀφίξεως τῶν Ὁμάδων Ἀναγνωρίσεως τῶν VIIης, VIIIης καὶ XIII Μεραρχιῶν πρὸς κάλυψιν τοῦ ἀριστεροῦ τῆς πλευροῦ καὶ τῶν Νώτων τῆς, ὠθουμένην πρὸς Ὅσαντι καὶ τὸν μέσον ροῦν τοῦ Δεδόλη.

Τὴν 27 Νοεμβρίου ἐπέτυχε τὴν κατάληψιν τῆς γενικῆς γραμμῆς ὑψώματα Β. Α. Στρεγκάνι — Ὅσαντι — 1000 μ. Ν. Δ. ὕψ. 1432. Εἰς τὰ δύο τελευταῖα σημεῖα εὐρίσκετο ἐν ἐπαφῇ μὲ τὸν ἐχθρόν. Τὴν 28 Νοεμβρίου περιωρίσθη εἰς τὰς ἀναγκαῖας ἀναγνωρίσεις καὶ μετακινήσεις διὰ τὴν ἐπίθεσιν τῆς ἐπομένης.

Τὴν 29 Νοεμβρίου κατέλαβε τὸ ὕψ. 1548 καὶ τὸ ὕψ. 1652 ἐπὶ τῆς Κάμιας ὕστερα ἀπὸ πεισματῶδη ἀντίστασιν τοῦ ἐχθροῦ, καθ' ἣν οὗτος ἀφῆκε εἰς χεῖρας μας δεκάδα ἀξιωματικῶν καὶ ὑπερεκατὸν ὀπλίτας αἰχμαλώτους.

Τὴν 30 Νοεμβρίου ἐπρόκειτο νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ 1532 ἐπὶ τῆς Κάμιας διὰ νὰ ὁλοκληρώσῃ εὐρυτάτην ζώνην τῆς Κάμιας καὶ τοῦ Μόκρες, ἀλλ' ἐνέβαλε τὰς ἐπιχειρήσεις συνεπεία διαταγῆς μου κατόπιν ἐπιμόνου οἰτήσεως τῆς ΧΥIIης Μεραρχίας, ὅπως χρησιμοποιηθῇ εἰς τὸν ἀγῶνα Κάμιας — Πόγραδετς.

Ἀλλὰ καὶ χωρὶς τὴν διαταγὴν μου θὰ ἀνέκοπτε τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς ἡ IX Μεραρχίας, λόγω τῆς κακοκαιρίας (χιονοθύελλαι). Ἐνεκα τοῦ λόγου τούτου ὠλοκλήρωσε τοὺς ἀντικειμενικοὺς τῆς σκοπούς, καταλαβοῦσα τὴν 4 Δεκεμβρίου τὰ ὕψ. 1670, ὕψ. 1370, ὕψ. 1687 καὶ τὰ ἀμέσως Ἀνατολικῶς Σάρα — Γκράμποδο ὑψώματα.

3) Ἀφθονον Πυροβολικὸν Βαρὺ καὶ Πεδινὸν διετέθη εἰς τὰς Μεραρχίας παρὰ τοῦ Σώματος Στρατοῦ πρὸς ὑποστήριξιν καὶ προστασίαν τοῦ σκληροῦ ἀγῶνος, ὃν διεξῆγον ἀμφότεραι αἱ Μεραρχίαι πρὸς κατάληψιν φύσει ὀχυροῦ ἐδάφους, ὑποστηριζομένου λυσσασδῶς παρὰ τῶν ἐχθρικῶν Μεραρχιῶν, ποὺ εἶχαν ἀνατραπῇ ἐπὶ Μόροδας — Ἰβάν.

Τοιοιουτρόπως ἀμφότεραι αἱ Μεραρχίαι, πρὸ τῆς ἐπελεύσεως καὶ βαρύτερου χειμῶνος ἔσπευσαν καὶ ἐπέτυχον νὰ ἀποκτήσωσιν ἐδαφικὰ πλεονεκτήματα, ἅτινα θὰ ἐπέτρεπον τὴν ἀσφαλῆ καὶ δι' ὀλίγων δυνάμεων ἐξασφάλισιν τῆς Τοποθεσίας ἐν ἀμύνει κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ τὴν ἐν καιρῷ ἐξόρμησιν διὰ περαιτέρω ἐπιχειρήσεις. Ὡς τοιαύτη Τοποθεσία ἐκρίθη παρ' ἡμῶν ἡ κορυφογραμμὴ Κάμιας καὶ ἀνατολικώτερον τὰ περὶ τὸ Πόγραδετς ὑψώματα μὲ στήριξιν εἰς τὴν Ὀχρίδα. Κίνδυνος ἐξ ἀρματικῶν μέσων δὲν ὑπῆρχε, διότι ὁ μεταξὺ Λίμνης καὶ ὑψωμάτων διόδρος ἀπεφράχθη ὡς προερρήθη, κατασκευασθειῶν εὐρείων καὶ βαθεῶν ἀντισαρματικῶν τάφρων, ὥστε νὰ ἀποκλείεται ἡ πιθανότης ἐπεμβάσεως ἐχθρικῶν ἀρμάτων.

4) Ἡ ΧΥIIη (17) Μεραρχία ἐπεφορτίσθη παρὰ τοῦ Σώματος Στρατοῦ μὲ τὴν ἐντολὴν «Νὰ καταλάβῃ τὸ ὕψωμα 1532 καὶ νὰ προελάσῃ πρὸς βορρᾶν, ἀκολουθεῖσα τὴν ράχιν τοῦ ὄρους Μόκρες, μέχρις ὅτου καλυφθῇ τὸ Πόγραδετς ἀπὸ τὰ πυρὰ τοῦ ἐλαφροῦ ἐχθρικοῦ Πυροβολικοῦ».

Κατ' οὐσίαν ἀνετέθη εἰς τὴν Μεραρχίαν ταύτην μέτωπον στενὸν (περὶ τὰ 1000 μ.) καὶ βάθος 4 — 5 χιλιόμετρων.

Τὴν 1ην Δεκεμβρίου κατόπιν ἐμπεριστατωμένης ἀναγνωρίσεως, καὶ μετὰ πρωτοφανῆ προπαρασκευὴν ἀφθόνου Πυροβολικοῦ μας (εἵχεν ἐνισχυθῆ μετὰ τὸ ὀρειβατικὸν τῶν 9ης καὶ 13ης Μεραρχιῶν καὶ μὲ Βαρὺ Πυροβολικὸν μὴ Μεραρχιακόν) ἐξώρμησε τὸ 31ον Σύνταγμα Πεζικοῦ ὑπὸ χιονοθύελλαν καὶ κατέλαβε τὸν πρῶτον τοῦ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν, συλλαβὸν περὶ τοὺς 500 αἰχμαλώτους. Ὁ ἐχθρὸς συνήθιζε νὰ ἀντιτάσσεται μέχρι τῆς ἐκ τοῦ συστάδην πάλης καὶ νὰ πίπτῃ ἢ νὰ αἰχμαλωτίζεται, πρᾶγμα ποῦ ἔπραξε καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου.

Τὰ νικηφόρα τμήματά μας, ἀντὶ νὰ ἐκμεταλλευθοῦν συντόμως τὴν ἀποκτηθεῖσαν ἐπιτυχία των πρὸς βορρᾶν, τιθέμενα κατὰ πόδας τῶν ὑποχωρούντων, ἀπασχολήθησαν μετὰ τὴν περισυλλογὴν τῶν αἰχμαλώτων ἐπὶ ὥρας.

Ὁ ἐχθρὸς ἐκ τῆς σφαλερᾶς ταύτης ἐνεργείας ἀφ' ἐνὸς μὲν ἔλαβε τὸν καιρὸν νὰ ἐγκατασταθῇ ἀμυντικῶς εἰς ἀπόστασιν 1500 μ., ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῶν πυρῶν του τῶν πολυβόλων, τῶν ὄλμων καὶ τοῦ πυροβολικοῦ του ἐπέφερεν ἀπωλείας καὶ σύγχυσιν εἰς τὰς δυνάμεις μας καὶ εἰς τοὺς αἰχμαλώτους Ἱταλοὺς.

Οἱ τελευταῖοι ἐπωφελήθησαν τῆς συγχύσεως διὰ νὰ τραπῶσι πρὸς σωτηρίαν των καὶ διὰ νὰ δραπετεύσωσιν εἰς τὰς ἐχθρικὰς γραμμάς.

Ὁ Διοικητὴς τῆς Μεραρχίας, παρακολουθεὺν τὴν μάχην ἐξ ἐγγυτάτου σημείου πρὸς τὸ 1532, ἀντελήφθη ἡ ἔπρεπε νὰ ἀντιληφθῇ τὴν καθυστέρησιν τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς ἐπιτυχίας. Ἐν πάσῃ ὁμῶς περιπτώσει δὲν ἐπενέβη, ὥς εἶχεν ὑποχρέωσιν, καὶ οὕτως εἶνε μὲν ἀξίεπαινος, διότι συνεμερίζετο μετὰ τοὺς ἄνδρας του τὰς κακουχίας καὶ τοὺς κινδύνους, εἶνε ὁμῶς ἀξιοκατάκριτος, διότι ἠκολούθει ἀσκόπως ἢ ἐνωφελῶς. Ἐπρεπε νὰ γνωρίζῃ ὅτι ἡ παρακολούθησις τοῦ ἀγῶνος δὲν ἐγίνετο διὰ τοὺς τύπους ἢ πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς περιεργείας του, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπεμβαίῃ ὅταν πρέπει, ἐνασκῶν τὴν ἐκ τοῦ βαθμοῦ του καὶ τῆς θέσεώς του ἐπίδρασίν του ἐπικαίρως. Οὐδὲ ὑφίσταται ὁ προϊστάμενος διὰ νὰ διαπιστώνῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν σφαλισμάτων ἢ τῶν ἀκαίρων ἐνεργειῶν, ἀλλὰ ὀφείλει νὰ προλαμβάνῃ τὰ σφάλματα. Διὰ τοῦτο ὑπέστη τὴν θλίψιν νὰ ἴδῃ τὰ νικηφόρα τμήματα τοῦ 31ου Συντάγματος ν' ὀνατρέπωνται, ἐπανερχόμενα εἰς τὰς ἀρχικὰς γραμμάς τῆς ἐξορμήσεώς των. Εὐτυχῶς ὅτι τὸ μὲν πεζικὸν δὲν ἀπεθαρρύνθη, οἱ δὲ σύνδεσμοι καὶ αἱ διαδιδάσεις μετὰ τοῦ Πυροβολικοῦ ὑποστηρίξεως καὶ προστασίας δὲν εἶχον ἀποσυνδεθῇ καὶ οὕτως ἐλειτούργουν κανονικῶς. Καὶ ἔνεκα τούτου διετάχθη νέα προπαρασκευὴ καὶ νέα ἐξόρμησις, διὰ νὰ καταληφθῇ πρὸ τῆς ἐπελεύσεως τοῦ σκότους τὸ ὕψ. 1532.

Ἡ ἐπίθεσις δὲν συνεχίσθη τὴν ἐπομένην λόγῳ τῆς χιονοθύελλης, ἀλλὰ τὴν 3ην Δεκεμβρίου ὑπὸ πυκνὸν στρώμα χιόνος. Τέλος τὴν 9ην Δεκεμβρίου ἐπερατώθη ἡ ἐπίθεσις τῆς 17ης Μεραρχίας, ἐπιτευχθέντων σχεδὸν πάντων τῶν τεθέντων ἀντικειμενικῶν σκοπῶν.

Ὡς ἐξηκριδῶθη βραδύτερον ὁ ἡττηθεὶς ἐχθρὸς ἐπὶ Μόροβας — ἴδαν μετὰ τὸ σύνολον τῶν δυνάμεων του συμπτυσσόμενος, ἤγετο ἐν πάσῃ σπουδῇ πρὸς Ἑλβασάν. Ὡς ὀπισθοφυλακὴν εἶχε ἀφήσει 60-

ρείως μὲν Μαλίκης τὸ 4ον Σύνταγμα Βερσαλλιέρων, ἐνίσχυμένον μὲ ἄρματα καὶ πεζικὸν κινούμενον ἐπ' αὐτοκινήτων, πρὸς Κάμιαν δὲ τὴν 19ην Μεραρχίαν (Βενέτσια)

Ὅταν ἡ κεφαλὴ τοῦ κυρίου ὄγκου τῶν συμπτυσσομένων ἐχθρῶν δυνάμεων εἶχε διέλθει τὸ ὕψος τῆς ἄνω κοιλάδος τοῦ Σκούμπη, συνηντήθη μὲ μέρος τῆς ἐξ Ἑλβασὰν ἐρχομένης καὶ δι' αὐτοκινήτων μεταφερομένης 48ης Ἱταλικῆς Μεραρχίας (Τάρρο), τὰς πρωῒνας ὥρας τῆς 24ης Νοεμβρίου. Ἐκεῖ ἀπεφασίσθη ὅπως: α) ἡ μὲν Μεραρχία Τάρρο συνεχίσῃ δι' αὐτοκινήτων τὴν κίνησίν της πρὸς Τσερόδαν, β) αἱ δὲ Μεραρχίαι (53) Ἀρέτζο, 29η Πιεμόντε καὶ στοιχεῖα τῆς 49ης Πάρμα νὰ κινήθωσι πρὸς Κάμιαν καὶ δὴ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς 19ης Μεραρχίας Βενέτσια. Τοιοῦτοτρόπως ἐξηγεῖται ἡ σὺν τῇ προόδῳ τῶν ἡμετέρων αὐξουσα ἐχθρική ἀντίστασις, ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων Τσερόδαν, ἐπὶ ὕψ. 1292 καὶ ἐπὶ τῆς ράχως Μόκρες.

Ἐπὶ πλεόν τούτων (ἦται τῆς προοδευτικῆς ἀφίξεως ὁθίκτων δυνάμεων) ἡ θραδύτης τῆς προχωρήσεως ὀφείλεται εἰς τὴν κακκαιρίαν καὶ τὸ δύσβατον τοῦ ἐδάφους.

Τὸ γεγονός τοῦτο δικαίωνει τὴν ἐπίμονον γνώμην μου ὅπως ἐκμεταλλευθῶμεν τὴν ἐξαίρετον ἐπιτυχίαν τῆς μάχης Γρόμμος — Μόροβα — Ἰβὰν ἀνευ ἀπωλείας χρόνου.

Πρὸ τοῦ μετώπου τῆς 13ης Μεραρχίας ἐσημειώθη ἡ παρουσία ἀρμάτων χωρὶς νὰ ἐπέμβωσί ποτε εἰς τὸν ἀγῶνα. Πάντως αἱ σημειούμεναι κινήσεις τῶν ἐπέφερον εἰδικώτερον τρόπον τῆς διατάξεώς μας καὶ συνεπῶς ἐπῆλθε καὶ ἐκ τούτου ποία τις ἐπιβράδυνσις εἰς τὴν προχώρησίν μας.

Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἀπεδείχθη, ὅτι τὰ τμήματα τῆς 13ης Μεραρχίας δὲν ἦσαν ἀξιόμαχα εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν λοιπῶν Μεραρχιῶν. Καίτοι ἐπρόκειτο περὶ Μεραρχίας δύο μῆνας πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου ἐπιστρατευθείσης καὶ συγκεντρωθείσης εἰς τὴν Δυτικὴν Θράκην, εἶχεν ἀπολέσει τὴν συνοχὴν καὶ ἀκόμη τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ καθήκοντος, ἐλλείψει καταλλήλων ἡγητόρων καὶ στελεχῶν. Ὁ τρόπος τῆς συγκροτήσεως τῶν τμημάτων τῆς ἐνεφάνιζε ἐξάρθρωσιν. Οὐδεὶς τῶν εὐπόρων καὶ τῶν νεωτέρων ἔτι κλάσεων ὑπῆρτε εἰς μάχιμον Τμήμα. Πάντες εἶχον καταλάβει τὰς θέσεις τῶν μεταγωγικῶν, ἀφήνοντες εἰς τοὺς ἡλικιωμένους τὴν τιμὴν τοῦ μαχητοῦ. Ἀπόρροια ἦτο ἡ κατὰ τὴν μάχην ἀταξία. Παρὰ πᾶσαν φιλοτιμον προσπάθειαν τῆς νέας Διοικήσεως (ὁ παλαιὸς Μέραρχης ἀπεμακρύνθη, ἀφαιρεθείσης τῆς Διοικήσεως) ἡ προχώρησις τῶν τμημάτων τῆς ὑπὸ τὴν ἀντίδρασιν τοῦ ἐχθροῦ καθίστατο προβληματικὴ, ἐπιβάλλουσα εἰς τὸν Μέραρχον νὰ ἐπεμβαίνῃ εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τοῦ πυρός. Ἐξ ὧν τούτων προεβάλλετο ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη νὰ μᾶς δοθῇ εὐκαιρία πιστώσεως χρόνου, διὰ νὰ ἀνασυγκροτήσωμεν, ὡς ἀνασυνεκροτήθη, καταστάσα ἐφάμιλλος τῶν λοιπῶν ἡ Μεραρχία μας.

Κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις 25 Νοεμβρίου μὲ 10 Δεκεμβρίου συνηντήσαμεν ἀντίστασιν συστηματικωτέραν καὶ συντονιστικωτέραν τῆς παρατηρηθείσης εἰς Μόροβα.

Τοῦτο ἀποδοτέον εἰς τὴν καταπληκτικὴν ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴν

τοῦ ἐχθροῦ καὶ εἰς τὸ δύσβατον τοῦ ἐδάφους, ὅπερ μᾶς ἠνάγκαζε νὰ ἔχωμεν τὰ τμήματά μας ἐπὶ μακρότερον χρόνον ὑπὸ τὰ πυρὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἐν τοσοῦτῃ τὸ ἐχθρικὸν πυροβολικὸν ὑπεστήριζε συστηματικῶς τὸ ἐχθρικὸν πεζικὸν καὶ ἐξετίθετο εἰς τοὺς κινδύνους τὸ προσωπικὸν καὶ τὸ ὕλικὸν τοῦ πυροβολικοῦ τούτου. Παρεσχέθη παρ' αἰχμαλώτων τινῶν ἡ ἐξήγησις, ὅτι οἱ ἀξιωματικοὶ Ἴταλοι πολὺ βαρέως ἔφερον τὸ πάθημά των ἐκ μέρους τοῦ ἀλγύιστου καὶ ἀόπλου Στρατοῦ μας. «Θὰ ἦτο ἀνεκτόν, ἔλεγόν τινες, νὰ ἡττηθῶμεν ἀπὸ τοὺς Γιουγκοσλαῶους ὡς πολυκριβοτέρους παρὰ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας».

Αἱ Μεραρχίαι μας εἶχον πολλὰς ἀπωλείας ἐκ κρυοπαγημάτων καὶ κρυολογημάτων. Τὸ τοιοῦτον δὲν ἔπρεπε νὰ θεωρηθῇ ὡς φυσικὸν καὶ νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸ ὑπερβολικὸν ψῆχος, ἀσύννητος εἰς τὴν Ἑλλάδα μόνον, διότι ἡ 9η Μεραρχία, καίτοι δρώσα ἐπὶ ὑψηλοτέρων ὁρέων, δὲν εἶχε τὴν ἣν ἀναλογίαν εἶχον αἱ λοιπαὶ δύο Μεραρχίαι καὶ πρὸ παντὸς ἡ 17η Μεραρχία. Αἱ ὀλιγώτεραι περιπτώσεις ὀφείλονται εἰς τὰς καταβληθείσας παρὰ τῶν Διοικήσεων προσπάθειας πρὸς προφύλαξιν.

Κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις πρὸς Κάμιαν — Πόγραδετς ἔχομεν παραδείγματα, κατὰ τὰ ὅποια ἐπεδείχθησαν ἡ πρωτοβουλία τῶν ἡγητόρων, ἡ τόλμη τῶν στρατευμάτων καὶ ἡ ταχύτης ἐνεργείας ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν σύνεσιν.

Ἐπὶ βραχώδους κορυφῆς οἱ ἄνδρες μας ἀνῆλθον δεδεμένοι διὰ σχοινίων φόρτου διὰ νὰ ἐπιπέσουν μὲ τὴν λόγχην κατὰ τῶν ἀντισταμένων Ἱταλῶν, οὓς ἠχμαλώτισαν.

Εἰς τὸ ὕψωμα 1292, ὅπερ προήσπιζον δεδεμένοι εἰς τὰ πολυβόλα Ἱταλοί, παρέστη ἀνάγκη νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τοῦ ἐπιτεθεμένου τάγματος ὁ Μέραρχος διὰ νὰ φιλοτιμῇ τοὺς ἄνδρας νὰ ριφθοῦν διὰ τῆς λόγχης.

Ἀλλαχοῦ ἕτερος Μέραρχος ἐξετέλει αὐτοπροσώπως ἀναγνώρισιν διὰ νὰ ἐκδώσῃ διαταγὴν ταχείας καὶ ἀσφαλούς ἐνεργείας μὲ τὰς ὀλιγώτερας ἀπωλείας.

Θὰ ἦτο μεγίστη παράλειψις ἐὰν δὲν ἐμνημόνευον ἐνταῦθα τὴν αὐτοθυσίαν, τὴν προθυμοποίησιν διὰ πᾶσαν ἐπιχείρησιν καὶ τὴν τολμηράν, ὅσον καὶ εὐστοχὸν δράσιν τοῦ Πυροβολικοῦ μας παντὸς διαμετρήματος. Οἱ φιλότιμοι καὶ σεμνοὶ ὀξίωματικοὶ τοῦ πυροβολικοῦ ἐπέδειξαν πρωτοβουλίαν καὶ ἐκρίθη ἀντίληψιν τῶν τακτικῶν ἀναγκῶν. Ἐνεκα τούτου ἴδρυν πολλὰκις παρατηρητήριον εἰς τὰς πρώτας γραμμὰς εἷς τινα περίπτωσιν, καθ' ἣν διημφισθητέτο ἡ διακατοχὴ τοῦ Πόγραδετς, τὸ πεδινὸν πυροβολικὸν τολμηρῶς προωθηθὲν ἀνέκοψε τὴν σφοδρὰν ἐπιθετικὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἐχθροῦ καὶ παρέσχε τὸν ὕλικὸν χρόνον εἰς τὸ ἐλάχιστον πεζικὸν μας καὶ εἰς στοιχεῖα τοῦ ἀνδρείου Ἱππικοῦ μας νὰ προπαρασκευάσουν τὴν ἐξόρμησιν των πρὸς ἐκδίωξιν τοῦ ἐχθροῦ. Τὸ πεζικὸν μας εἶχε πλήρη ἐμπιστοσύνην ἐπὶ τὸ Πυροβολικὸν μας.

Διεμορφώθη ὀδίκως ἡ πεπλανημένη γνώμη ἐνίων τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὅτι οἱ Ἱταλοὶ ἐτρέποντο εἰς ἄτακτον φυγὴν ὅμα τῇ ἐμφανίσει φαντάρου μας ἢ τοσολιά. Ἐν τοσοῦτῃ ὁ ἐχθρὸς ἀντετάχθη μὲ πείσμα εἰς τὰς ἐπιθέσεις μας καὶ γενικῶς ἐπεδείξατο πολλὰς ἀρετὰς καὶ

ϊκανότητας. Ἡ ὀργάνωσις σχεδίου πυρὸς τοῦ ὁμυνομένου πεζικοῦ του (ὀλμων, θαρέων καὶ ἐλαφρῶν πολυβόλων, ὀπλοπολυβόλων) ἦτο ἐξαίρετος. Παρεχῶρει τμήμα ἐδάφους, ὑπεχώρει ἑκατοντάδας τινὰς μέτρων ἀνασυνετάσσεται καὶ ἐξετόξευε τοπικὴν ἐπίθεσιν ἐπικαιρότατα. Ἡ ἱκανότης του νὰ ἀνασυντάσσεται ἐλάχιστα περαιτέρω τῶν θέσεων, ἐξ ὧν ἐξετοπίσθη, ἦτο ἀξιοθαύμαστος.

Θὰ ἀντιτάξῃ τις τὸν τελικὸν ἰσχυρισμόν, ὅτι μεθ' ὅλα ταῦτα ἀπέτυχεν.

Ναί. Ἀλλὰ τί πταίει ὁ ἐχθρὸς ἂν εἶχε τὴν ἀτυχίαν νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰς Ἑλληνικὰς Δυνάμεις περιφρονούσας τὰ πυρά του καὶ μὲ τρίζοντας τοὺς ὀδόντας ριπτομένας κατ' ἐπάνω του μὲ τὴν λόγχην; Εἰς τί πταίει ὁ ἐχθρὸς ἂν δὲν ἠδύνατο νὰ δώσῃ περιεχόμενον εἰς τὸν ἀγῶνα του; Ἦτο δυνατόν νὰ πιστεύσῃ εἰς τὸ δίκαιον τοῦ ἀγῶνος του;

Τὴν φιλοτιμίαν του τὴν ἐπέδειξε. Πέραν τούτου οὐδὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ διὰ νὰ νικήσῃ ἐκτὸς ἐὰν παρεληρούσεν ὡς παρελήρει ὁ Ἑλληνικὸς Στρατός, ὅστις ἐπὶ πλέον εἶχε ἐγκολληθῇ τὴν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος ἢ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου καὶ ὅστις, Ἑλληνικὸς Στρατός, ἠγωνίζετο ὑπὲρ δωμῶν καὶ ἐστιῶν.

Τὴν 10 Δεκεμβρίου, ἀφ' οὗ κατενικήθη ὁ ἐχθρὸς καὶ ἐπετύχομεν τοὺς ἀντικειμενικοὺς μας σκοποὺς, ἀνεστάλησαν αἱ ἐπιθετικαὶ ἐπιχειρήσεις καὶ τὸ Σῶμα Στρατοῦ μετέπεσε εἰς τὴν Ἀμυνα συμφῶνως διαταγῇ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου, ὡς θὰ ἐκτεθῇ κατωτέρω.

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐπιχειρήσεων ὑπῆρξαν λίαν εὐάρεστα.

Μόνον τὸ ὅτι κατελήφθη ἡ Κάμια, ἣν οἱ Σύμμαχοι τῷ 1918 δὲν κατέρωθσαν νὰ κυριεύσωσι, ἀποτελεῖ μοναδικὴν ἐπιτυχίαν.

Ἐπίτηδες ἐμακρηγόρησα διὰ νὰ κατανοηθῇ παρὰ πάντων πῶς κατέστην ὁ κυριώτερος συντελεστής τῆς Νίκης καὶ πρὸ παντὸς τῆς παρατάσεως τοῦ ἀγῶνος, δι' ὃν ὀλόκληρος ὁ Κόσμος ἀπὸ 1ης Νοεμβρίου μέχρι 5ης Δεκεμβρίου ἀπασχολεῖτο εἰς τὸ νὰ ἐγκωμιάσῃ τὰ Ἑλληνικὰ κατορθώματα.

Οἱ Ἀγγλοὶ Στρατηγοί, οἵτινες συχνὰ ἐπεσκέπτοντο τὴν Κορυτσάν καὶ τὸ Μέτωπον, ἐνημερωθέντες ἐπὶ τῶν συνθηκῶν, ὅφ' ὧς ἠγωνίσθημεν καὶ ἐκτιμήσαντες τὴν φυσικὴν ἰσχὺν τῶν ἐχθρικῶν τοποθεσιῶν, ἐξ ὧν ἐξελακτίσθη ὁ ἐχθρὸς, ἐξεφράζοντο ἐνθουσιᾶσως διὰ τὰ μεγαλουργήματα τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ.

Ὁ κ. Ντόνοβαν, εἰς ἐκ τῶν δώδεκα ἐθνικῶν ἡρώων τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν ἐκ τοῦ πρώτου Παγκοσμίου πολέμου, ὅταν εἶδε ποῦ καὶ πῶς ἀνερριχίσθησαν ἄνδρες μας διὰ νὰ πληξοῦν τὸν ἐχθρὸν μὲ τὴν λόγχην καὶ ὅταν ἐβεβαιώθη, ὅτι κατηγάγομεν θριάμβους, χωρὶς νὰ διασέσωμεν ἀεροπλάνα, ὅρματα καὶ ἀντιαρματικά μέσα, ἐπιτεθέντες κατ' ὀργανωμένης ἐχθρικῆς τοποθεσίας, κατεπλάγη, μὲ συνεισφορά καὶ μὲ ἠυχαιρίσθησε, διότι τῷ παρέσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἴδῃ ἀσύλληπτα πρᾶγματα.

Πιστεύων ὅτι εἰς πόλεμον ζωῆς ἢ θανάτου τοῦ Ἑθνους, ἐπεβάλλετο νὰ συνεισφέρῃ ἕκαστος πᾶν ὅ,τι ἡδύνατο, βλέπων ὅτι εἰς τὴν γειτονικὴν ζώνην ἐνεργείας (πρὸς τὸ ἀριστερὸν τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ) δὲν ἐλάμβανε χώραν, ἢ δέουσα δρᾶσις, οὐχὶ ἐξ ὑπαιτιότητος ἢ ἐκ σφάλματος ἡγήτορός τινος, ἀλλ' ἐλλείψει διαταγῶν τοῦ Γεν. Στρατηγείου. καὶ γνωρίζων ὅτι ἔναντι τοῦ μετώπου τῶν δύο Μεραρχιῶν (10ης καὶ 11ης) δὲν εἶχε σημειωθῇ ὑπαρξίς ἐχθρικῶν δυνάμεων,

Ἐνόμισα ὡς καθήκον μου ν' ἀπευθυνθῶ δι' ἐπιστολῆς μου πρὸς τὸν Ἀρχιστράτηγον καὶ νὰ τὸν κατατοπίσω, ὡς μὴ βλέποντα, λόγῳ τῆς εἰς Ἀθήνας παραμονῆς του, ὅσα ἐδέλομεν ἡμεῖς ἐπὶ τόπου, ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῶν δυνατοτήτων μας καὶ τῆς ἐδαφικῆς διαμορφώσεως.

Μὲ ἄλλους λόγους ἐθεώρησα ὑποχρέωσίν μου νὰ θέσω ὑπ' ὄψει τοῦ Ἀρχιστρατήγου ὅλα τ' ἀπαιτούμενα στοιχεῖα διὰ νὰ κρίνῃ ὀρθῶς καὶ λάθῃ ἀπόφασιν.

Τὴν ἐπιστολὴν μου, ἥς τὸ περιεχόμενον ἐγνώριζον οἱ ἀντιστράτηγοι Πιτσίκας καὶ Κοσμάς, οἱ συνταγματάρχαι Χρυσόχου καὶ Κορόζης καὶ ἄλλοι ἐνεχείρισαν εἰς τὸν κ. Κορόζην πρὸς ἐπίδοσιν τὴν 2αν Δεκεμβρίου.

Διὰ ταύτης εἶχον προτείνει νὰ μὴ συγκροτῶνται αἱ ἀμέσως βορείως τοῦ Ἄφου δυνάμεις μας, ἀλλὰ νὰ ὠθηθοῦν ταλμηρῶς πρὸς Τσερεβόντε καὶ Μπούμπσι, οὗτινος, καταλαμβανομένου θ' ἀπεκόπτετο ὁ πρὸς Πρεμετὴν δρῶν ἐχθρὸς καὶ θὰ ἐξηναγκάζετο ἢ νὰ αἰχμαλωτισθῇ ἢ νὰ ἐκτραπῇ πρὸς τὴν Αὐλῶνα. Ὡς κυρίου λόγους προέβαλον ὅτι οὐδεμία ἀνάγκη ὑπηγόρευε τὴν τακτικὴν τῆς εὐθυγραμμίσεως (β) τοῦ μετώπου, διότι ὁ μεταξὺ Ἄφου ποταμοῦ καὶ Ὀστραδίτσας στενὸς διάδρομος δὲν κινδυνεύει ἀπὸ τὰ πλευρά, δεδομένου ὅτι ὁ μὲν Ἄφος εἶχε ἀποτόμους ὄχθας καὶ ἦτο ἀδιάβατος, ἢ δὲ Ὀστραδίτσα ἦτο χιονοσκεπής. Προσέθετον ὅτι δὲν ἀπητεῖτο ἡ σύμφωνος τοῖς Κανονισμοῖς Μετόπισθεν Ὑπηρεσίᾳ διὰ τὸν ἀνεφοδιασμόν τῶν δύο Μεραρχιῶν, δεδομένου ὅτι ἡδυνάμεθα νὰ δημιουργήσωμεν ὑπηρεσίαν Ἀνεφοδιασμοῦ ἐνισχύοντες τὰς δύο Μεραρχίας μὲ τὰ μεταγωγικὰ τῶν Σχηματισμῶν τῶν μὴ Μεραρχιακῶν, δύο Σωματῶν Στρατοῦ καὶ ἐπομένως ἐλύετο τὸ πρόβλημα (γ). Τὰ ἀπογυμνού-

(α) Εἰς τὸν Στρατὸν ἀπαγορεύονται αἱ ὑποδείξεις πρὸς τὸν ἀνώτερον. Ἐπομένως ὁ ἀναγνώστης δὲς τὰς ἐξηγήσεις ὡς προτάσεις δικαιολογουμένας ἐκ τοῦ κειμένου.

(β) Περὶ τῆς εὐθυγραμμίσεως ἀσχολεῖται εἰς τὸ διδρίον του καὶ ὁ Στρατηγὸς Καθενιώτης, ὅστις τὴν κατακρίνει.

(γ) Οἱ κανονισμοὶ εἶνε ἀπόρροια πείρας ἐκ προηγουμένων πολέμων. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀρξαμένου πολέμου ἀνέκυπτον νέαι ὑποχρεώσεις ἐκ τῶν συνθηκῶν τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲν εἶδεν νὰ εἴμεθα προσεκκολλημένοι ἀκάμπτως εἰς τοὺς Κανονισμούς, ἀλλὰ νὰ δημιουργήσωμεν νέας διατάξεις.

μένα των μεταγωγικών Τμήματα εξυπηρετούντο δι' αυτοκινήτων ως διαμένοντα παρὰ τὴν δημοσίαν ὁδόν.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι στρατηγοὶ καὶ ἐπιτελάρχαι ὠμίλησαν ὑπὸ τὸ αὐτὸ ἢ παραπλήσιον πνεῦμα πρὸς τὸν κ. Κορόζη, ὡς προϊστάμενον τοῦ γραφείου Ἀρχιστρατήγου, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῆς κάτωθι κρυπτογραφικῆς ἀναφορᾶς τοῦ κ. Κορόζη, ὑποδληθείσης ἐκ Καστοριάς εἰς τὸν Ἀρχιστράτηγον.

Ἀριθ. Α. Π. 7

Κρυπτογραφικῶς — Τηλεγραφικῶς
Φροντιστηριον Α.Α.Α. (= Ἀρχιστράτηγον)
Ἀθήνας

Ἐξ ἐπανειλημμένων ἐπαφῶν μου μετὰ κ.κ. Ἀντιστρατήγου Τ.Σ.Α.Μ. καὶ ἐπιτελάρχας αὐτῶν ἀπεκόμισα ἐξῆς:

Ἄπαντες ὁμοφώνως ἐκφράζονται ὑπὲρ ἀμέσου ἐπιζητήσεως καταλήψεως κόμβου Κλεισούρα — Τεπελένι πρὸ πλήρους χειμῶνος, ὅστις ἐνσκήπτει συνήθως ὑπὸ Ἰανουαρίον. Κρίνουνσιν ὅτι ἐνέργεια δύο Μεραρχιῶν Νοτίως Ὀστροβίτας πρὸς βορειοδυτικὰ Κλεισούρας, συνδυαζομένη μετ' ἐνέργειαν Β' Σώματος, ἐξασφαλίζει ἐπιτυχίαν, δεδομένης καταστάσεως ἐχθροῦ καὶ ἀδυναμίας αὐτοῦ, ὅπως ἐξέλθῃ τῶν κοιλάδων ἐν ὄγκῳ. Ἀντιστράτηγος Πιτσιῆας προσθέτει ὅτι ἐνέργεια δύναται νὰ ἀρχίσῃ ἀμέσως, τιθεμένης 11ης Μεραρχίας ὑπὸ Συγκρότημα «Κ» καὶ ἀκολοιούσης τῆς 15ης Μεραρχίας ἐν τάχει. Θεωρεῖ ἀναγκαίαν προικοδοτήσιν διὰ Δ' Ὁμάδος. Ἰδίως ἀρροεῖ ὅτι Συγκρότημα «Κ» δύναται κατὰ δευτερον λόγον νὰ χρησιμοποιήσῃ διὰ συγκρότησιν ἰσχυρὰς ἐφεδρικῆς Ὁμάδος Μεραρχιῶν δυνάμενης ἅμα ὑργάνωσιν Μόρφοβαν, ὅπερ θεωρεῖ ἀναγκασιότατον. Ἀντιστράτηγος Κοσμᾶς μοι διέτύπωσεν ὡς ἀκολουθῶς γενικωτέρας σκέψεις:

Ἐφ' ὅσον ἐπιχειρήσεις δὲν δύνανται προσωπθῶσιν ἄνευ διακοπῆς, ὥστε ἀντίπαλος ριφθῇ θάλασσαν, εἴτε λόγῳ ἀνεφοδιασμοῦ μας, εἴτε δι' ἄλλην αἰτίαν, ἀνάγκη ἐξευρεθῇ ἐδαφικὴ γραμμὴ ἐξασφαλίζουσα ἐξῆς: Οἰκονομίαν κατάληψιν. Βάσιν ἐξορμησεως διὰ μελλοντικὰς ἐπιχειρήσεις. Ἀπαγόρευσιν εἰς ἐχθρὸν συγκεντρώσῃ πέραν ταύτης μεγάλας δυνάμεις. Τοιαύτην τοποθεσίαν εὐρίσκει Ὁχρίδα — Ὀστροβίταν — Κλεισούραν — Τεπελένι πρὸς θάλασσαν, ὥστε καλύπτεται εὐρέως Ἀργυρόκαστρον. Ἐκτιμᾷ ὅτι ἀπαιτοῦνται ἑξ Μεραρχίαι ἐν πρώτῃ γραμμῇ, λοιπῶν κλιμακουμένων μέχρι Φλωρίνης — Καστοριάς — Κονίτης — Ἰωαννίνων διὰ διαχρίμανσιν. Μεραρχία χώρου Φλωρίνης — Καστοριᾶς δέον συνάμα νὰ ὦσι ἔτοιμα ἀχθῶσι καὶ πρὸς Ἀνατολὰς. Ἐξαιρετικὴ μέριμνα διὰ καλὴν στάθμευσιν καὶ πλήρη ἐφοδιασμόν, ὥστε ἡθικὸν διατηρηθῇ ἀκμαῖον. Ἰδιὸς θεωρεῖ δυνατόν τὴν πρὸς Κλεισούραν ἐπιτυχὴ ἐνέργειαν, ἔστω καὶ διὰ συμμερινῶν δυνάμεων Β' Σώματος, ἐφ' ὅσον διαταχθέντα ὑπὸ Σώματος, ὡς ἡ Α.Π. 6 ἀναφορὰ μου, ἐκτελεσθῶσι. Προσθέτει σκόπιμον προσανατολισμόν 15ης Μεραρχίας εἰς Κιαφάκι καὶ κιάρι.

Τ.Τ. 960 τῇ 3 Δεκεμβρίου 1940

Σύνδεσμος 734

ΚΟΡΟΖΗΣ

Τὸ ἀντίγραφον τῆς ἀνωτέρω τηλεγραφικῆς ἀναφορᾶς τοῦ δ κ. Κορό-
ζης ἀπέστειλε τῷ ἐπιτελάρχῃ μου διὰ τῆς ἐξῆς ἐπιστολῆς:

Καστοριά 3 Δεκεμβρίου 1940

Κύριε Ἐπιτελάρχα,

Σὰς ἑσπερίους ἀντίγραφον τηλεγραφήματος, ὅπερ ὑπέβαλον εἰς Γε-
νικὸν Στρατηγεῖον, μετὰ τὴν παράκλησιν ὡπως λάβῃ γνώσιν ὁ Στρατηγὸς
καὶ ἡμεῖς. Ἐπὶ πλέον Σὺς ἀναφέρω διὰ δ κ. Ἀρχιστρατήγου εἰσέρχεται
ἐντὸς 2—3 ἡμερῶν εἰς τὴν ζώνην τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. ἐκ κατευθύνσεως Ἰωαν-
νίνων. Κατόπιν τούτου κρατῶ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Στρατηγοῦ, ἣν μοι ἔδω-
κε χθὲς, εἴτε διὰ νὰ τὴν ἐπιδώσω εἰς τὸν Ἀρχιστρατήγον μόλις τὸν ἴδω,
εἴτε διὰ νὰ τὴν ἐπιστρέψω εἰς τὸν στρατηγόν, ἂν διατάξῃ.

Μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ καὶ ἀγάτης

ὕπ, ΚΟΡΟΖΗΣ ἈΘΑΝ.

Ἡ ἀναφερομένη ἐπιστολὴ ἀφεώρα τὰς πρὸς τὸν Ἀρχιστρατήγον
προτάσεις μου περὶ προωθήσεως δύο Μεραρχιῶν πρὸς Μπούμπες ἐν
τῇ κατεινύσει τῆς δεξιᾶς ὁχθῆς τοῦ Ἄψου ποταμοῦ καὶ συνεπῶς περὶ
παραιτήσεώς μου ἀπὸ τῆς ἀνωφελοῦς εὐθυγραμμίσεως τοῦ μετώπου.

Ὁ Ἀρχιστρατήγος ἀφίχθη τὴν 18ην ὥραν τῆς 5ης Δεκεμβρίου
εἰς Κορυτσάν καὶ διέταξε τὴν συγκέντρωσιν τῶν Ἀντιστρατήγων Πι-
τσίκας, Κοσμᾶ καὶ ἐμοῦ, διὰ τὴν 8.30 ὥραν τῆς ἐπομένης εἰς Κορυ-
τσάν.

Τὴν ἀνωτέρω ὥραν παριστάμεθα οἱ Ἀρχιστρατήγος, Ἀντιστρά-
τηγος Πιτσίκας καὶ ἐγώ, τοῦ Κοσμᾶ μὴ ἀφίχθέντος, ὡς ἀπομεμακρυ-
σμένου τοῦ Σταθμοῦ Διοικήσεώς του.

Ὁ Ἀρχιστρατήγος ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν κ. Πιτσίκαν τὸν
προσεκάλεσε νὰ ἐκθέσῃ τὴν κατάστασιν τῆς Μονάδος του. Οὗτος, ἀ-
παντῶν, ἀνήνεγκε τὰ ἀφορῶντα τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. καὶ κατέληξεν εἰπών, ὅ-
τι ἐπεβάλλετο ἡ ταχίστη ἐνέργεια πρὸς κατάληψιν τῆς Κλεισούρας
διὰ τολμηρᾶς προωθήσεως τῶν 10ης, 11ης καὶ 15ης Μεραρχιῶν.
Τούτῃσιν ὠμίλησεν ὑφ' ὃ πνεῦμα προὔταθῃ παρ' ἐμοῦ, ὡς προερρήθη.

Ὁ Ἀρχιστρατήγος πλήρης ὀργῆς παρετήρησε τὸν κ. Πιτσίκαν
διὰ τῶν ἐπομένων περίπου λόγων: «Δὲν σὰς ἐπιτρέπω νὰ ἀσχολήσῃς
μὲ ζητήματα ἔξω τῆς ἀρμοδιότητός σας. Αὐτὰ ποὺ εἶπατε εἶνε ἰδικόν
μου ζήτημα καὶ μόνον ἐγὼ δικαιούμαι νὰ σκεφθῶ σχετικῶς καὶ
νὰ ἀποφασίσω ἐπ' αὐτοῦ. Σεῖς εἴσθε ὑπεύθυνος διὰ τὴν Μονάδα ποὺ
διοικεῖτε κι' ἐκεῖ νὰ περιορισθῇτε. Ἐχω ἀποφασίσει ἤδη περὶ τοῦ
ἐλιγμοῦ μου. Εὐθὺς ἀμέσως θὰ σὰς ἀνακοινώσω τὰς ἀποφάσεις μου».

Ἡ πρὸς τὸν στρατηγόν Πιτσίκαν παρατήρησις ἀπετέλει καὶ ἀ-
πάντησιν εἰς τὴν ἐπιστολήν μου καὶ ἔνεκα τούτου ἐθλίδην εἰλικρινῶς.

Ἐπειδὴ τὴν ἀπόρριψιν ἐνὸς λογικοῦ σχεδίου ὀσφαλοῦς ἐπιτυ-
χίας ἐθεώρουν ὡς ἀτύχημα διὰ τὴν Πατρίδα καὶ τὸν Στρατὸν καὶ ἐ-
πειδὴ ἤθελον νὰ ἔχω ἡρεμον τὴν συνείδησιν, ὅτι ἐπέτελεσα πλήρως
τὸ καθήκον μου, ἔλαβον τὸν λόγον καὶ εἶπον μὲ εὐλάβειαν: «Καὶ ἐ-
γὼ ὑπέπεσον εἰς τὸ ὀλίσθημα, κ. Ἀρχιστρατήγε, νὰ προτείνω δι' ἐ-

πιστολῆς σχεδὸν τὰ αὐτά, σκεφθεῖς ὅτι παρεμένετε εἰς Ἀθήνας καὶ δὲν εἰσθε κατατοπισμένοις ἐφ' ὅλων τῶν λεπτομερειῶν τοῦ πολυπύχου ζητήματος. Τώρα πού εὐρίσκεσθε ἐπὶ τόπου θὰ μελετήσετε τὸ ζήτημα καὶ θὰ ἀναγνωρίσητε τὸ ἔδαφος αὐτοπροσώπως καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ μᾶς δικαιώσητε».

«Καὶ σεῖς, ἀπήντησε, ἄσχημα ἐκάματε, ἀλλ' ἐπὶ τέλους τότε εὐρισκόμεν εἰς Ἀθήνας».

Τὸ ζωτικώτατον ζήτημα οὕτε ἐμελέτησε, οὐδὲ προέβη εἰς ἀναγνώρισίν τινα ἢ ἐξέτασιν τοῦ πράγματος καὶ διὰ τοῦτο ἔληξεν ἀδόξως, διότι εἶχε ἤδη ληφθῇ ἡ ἀπόφασις «νὰ τηρηθῇ ἡ Μέθοδος τῆς Εὐθυγραμμίσεως τῆς διατάξεως καὶ νὰ ἀπωθῇται ὁ ἐχθρὸς σαρωνομένου τοῦ ἐδάφους».

Αἱ ἀποφάσεις τοῦ Ἀρχιστρατήγου μᾶς ἀνεκαινώθησαν ἐν συνεχεία καὶ εἶνε δυνατόν νὰ συνοψισθοῦν εἰς τὰ κάτωθι:

Ἡ Ἑλληνικὴ Στρατιὰ θὰ συνεχίσῃ τὴν προέλασίν της διὰ τοῦ ἀριστεροῦ της καὶ τοῦ κέντρου της κατὰ τρόπον ὥστε ἡ γενικὴ διάταξις τῶν Στρατευμάτων, ἣτις ἔχει μέτωπον πρὸς Δυσμᾶς καὶ Βορειοδυσμάς, στρεφομένη περὶ τὸ δεξιὸν της (περὶ τὸ Πόγραδets), ὡς πρὸς ἀκίνητον στροφέα, νὰ τείνω νὰ εὐθυγραμμίσῃ (α) τὸ μέτωπον μὲ γενικὴν κατεύθυνσιν πρὸς Βορράν.

Τὸ Γ' Σῶμα Στρατοῦ διατηροῦν τὸ δεξιὸν του σταθερόν καὶ ἀκίνητον στροφέα τῆς ὅλης Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς, ἐπεφορτίζετο νὰ καλύπτῃ τὸ δεξιὸν τῆς Στρατιᾶς, ν' ἀσφαλίζῃ τὴν στήριξιν τοῦ δεξιοῦ του καὶ ν' ἀπαγορεύῃ πᾶσαν ἀπειλὴν τοῦ ἐχθροῦ κατὰ τῆς Κορυθαῖας καὶ γενικῶς κατὰ τοῦ πλευροῦ τῆς Στρατιᾶς. Τὸ ἀριστερόν τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ θὰ προωθῇται ἐκάστοτε, ὥστε νὰ καλύπτῃ τὸ δεξιὸν τοῦ γειτονικοῦ Σώματος Στρατοῦ.

Μέσα: 1) Μεραρχίας εἰς διάθεσιν Γ' Σώματος Στρατοῦ 9η, 10η, 13η καὶ 17η, κατόπιν διαλύσεως τοῦ Συγκροτήματος «Κ».

2) Μὴ Μεραρχικά Σώματα καὶ Σχηματισμοὶ καὶ ἐπὶ πλεόν τοις Γ' Σύνταγμα Βαρέος Πυροβολικοῦ, ἀποσπασθέν ἐκ τοῦ πρὸς Βουλγαρίαν Μετώπου.

(Ἡ ΧΥ Μεραρχία (15η) εἶχε διατεθῇ ἀπὸ 4 Δεκεμβρίου εἰς Β' Σῶμα Στρατοῦ).

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω καὶ τοῦ ἐνσκήψαντος δριμυτάτου ψύχους καὶ τῶν χιόνων καὶ ἐπειδὴ κατωρθώθη νὰ ὁλοκληρωθοῦν οἱ τεθέντες ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ τοῦ Γ' Σώματος, διέταξα, ὡς προείπον, τὴν μετὰπτωσίν μας εἰς τὴν Ἀμυναν καὶ ἐπηγρύπνουσαν νὰ καλύπτω τὸ δεξιὸν τοῦ Β' Σώματος, ἂν παρίστατο ἀνάγκη. Ἀτυχῶς, λόγω τῆς ἀκολουθηθείσης μεθόδου δὲν παρέστη ἀνάγκη νὰ καλύψω τὸ δεξιὸν τοῦ γειτονικοῦ Σώματος, διότι ἡ προχώρησις κατέστη βραδυτάτη, ἡ δὲ προώθησις τοῦ Γ' Σώματος ἦτο θαθεῖα.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ 10—12—40 ἕως 9—3—41

Κατὰ τὴν μακράν, ὡς προεδλέπετο, ἀμυντικὴν μας ἐνέργειαν,

(α) Πάλιν ἐμένει εἰς τὴν εὐθυγράμμισιν, ἐνῶ τὸ Ἀλβανικὸν ἔδαφος, ὡς ὀρεινόν, εὐνοεῖ τὰς θαθεῖας διεισδύσεις.

διετρέχονεν τὸν κίνδυνον νὰ ἴδωμεν ἀμβλυνομένην τὴν ἐπιθετικὴν ὁρμὴν τοῦ Στρατοῦ μας. Ἐνεκα τούτου καὶ ἐπειδὴ παρίστατο ἀνάγκη νὰ βελτιώσωμεν τὴν ἀμυντικὴν τοποθεσίαν μας καὶ νὰ περισυλλέξωμεν ἐξ αἰχμαλώτων τὰς ἀναγκαίας πληροφορίας, τὸ Σῶμα Στρατοῦ ἐνήργει περιοδικῶς Τοπικὰς ἐπιθέσεις καὶ πλείστα ἐπιθετικὰ Ἐγχειρήματα.

Α'

Τὴν 4ην Ἰανουαρίου 1941 ἐνηργήθη ἡ περιορισμένης ἐκτάσεως ἐπίθεσις κατὰ τοῦ ὑψώματος Κορίτσα, ὅπερ εἰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ ἀπετέλει βάσιν διὰ τὰ πυρὰ ἐκατοντάδος ὄλμων, δι' ὧν παρηνωχλεῖτο ἡ ἐπὶ τῆς ράχεως τοῦ Μόκρες ὑφισταμένη καὶ μοναδικὴ ὁδὸς διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐπὶ Μόκρες στρατευμάτων μας.

Ὁ ἐχθρὸς ἀντιληφθεὶς τὴν ἀξίαν τῆς Κορίτσας εἶχε ὀργανώσει τὸ ὕψωμα καὶ ἐνίσχυσε τὴν ὀργάνωσιν διὰ σειρὰς συρματοπλεγμάτων, καίτοι τὸ ὕψωμα ἦτο φύσει ὄχυρόν, μὲ ἀποτομωτάτας καὶ ὀδισβάτους κλιτύς.

Τὰ στρατεύματά μας τῆς ἐπιθέσεως ἠναγκάσθησαν νὰ διέλθουν διὰ μέσου τῶν διόδων, τὰς ὁποίας διήνοιζαν τὰ πυροβόλα μας καὶ ἐρρίφθησαν εἰς ἓκ τοῦ συστάδην πάλην, διαρκέσασαν δύο ὥρας, μὲ τὴν κρήσιν μόνον χειροδομίδων καὶ τῆς λόγχης.

Τὸ πυροβολικὸν μας δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπέμβῃ, διότι θὰ ἐφόρνευεν καὶ ἡμετέρους. Μόνον ἀπαγόρευσιν ἐνήργει, ὥστε ὁ ἀγὼν νὰ ἐντοπισθῇ διὰ τῶν ἀρχικῶν δυνάμεων.

Ἡ ἓκ τοῦ συστάδην πάλην ἀπέβη ὑπὲρ ἡμῶν, συλληφθέντων 160 αἰχμαλώτων καὶ κυριευθέντων πολλῶν ὄλμων, πολυβόλων καὶ ἄλλων λαφύρων.

Β'

Περὶ τὰ μέσα Φεβρουαρίου διεξήχθη εὐρυτέρα ἐπιχείρησις πρὸς κατάληψιν τῆς ὑψηλοτέρας κορυφῆς τῆς Κάμιας (Μνήμα γρααίας, ὑψ. 2300 μ.), ἥτις δὲν εἶχε καταληφθῇ ἀρχικῶς ὡς κεκαλυμμένη διὰ παχέος στρώματος χιόνων πρὸ τῆς 28ης Νοεμβρίου.

Ἐκρίθη ἐπιβεβλημένη ἡ κατάληψις τοῦ ὑψ. 2300, ἐγκριθεῖσα παρὰ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου, διότι παρείχοντο βάσεις ἐξορμήσεως ὑπὸ εὐνοϊκωτάτας συνθήκας, εἰς περιπτώσιν ἐπιθέσεως τοῦ Σώματος Στρατοῦ κατὰ τοῦ Ἑλβασάν καὶ διότι ἐσταθεροποιούντο αἱ θέσεις τοῦ ἀριστεροῦ τῆς 9ης Μεραρχίας καὶ τοῦ δεξιοῦ τῆς Χης Μεραρχίας, ἅτινα ἠπειλοῦντο σοβαρῶς ἂν ὁ ἐχθρὸς προελάμβανε τὴν κατάληψιν τοῦ ὑψ. 2300 μ. Ἐπὶ πλέον, ὁ σκοπὸς τῆς ἐπιθέσεως ἀπέβλεπε εἰς τὸ νὰ ἐπιτευχθῇ ἐπιτυχία τις καὶ δοθῇ εἰς τὸ ἀδμομονοῦν Ἑσωτερικὸν πρὸς ἡθικὴν του τόνωσιν.

Ἐπωφελήθημεν ὅθεν παρεμπεσούσης καλοκαιρίας διὰ νὰ ἐκτοξεύσωμεν τὴν ἐπίθεσιν, ἥτις ὀπὸ καιροῦ εἶχε μελετηθῇ ἐπισταμένως, δεδομένης τῆς ἰδιαζούσης σημασίας ποῦ ἀπεδίδοτο.

Ἀλλ' ὅμως ὅσην σημασίαν ἀπεδίδομεν ἡμεῖς, ἀπέδιδε καὶ ὁ ἐχθρὸς καὶ ἔνεκα τούτου, ἐπετύχομεν μὲν τῶν σκοπῶν μας διὰ τῆς

αἰφνιδιαστικῆς καὶ καλῶς παρασκευασθείσης ἐκτελέσεως, συνηντήσαμεν ὅμως ἀντεπιθετικὰς ἐχθρικὰς ἐνεργείας, ἐπιμόνους καὶ σφοδρότατας.

Τὰ ἥρωικά τμήματα τῆς 9ης Μεραρχίας ἐπάλαιον ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐναντίον τῶν λυσσῶδων ἀντιδράσεων τοῦ ἐχθροῦ καὶ ταυτοχρόνως κατὰ τῶν στοιχείων τῆς φύσεως, λόγω τοῦ ἐπακολουθήσαντος δριμυτάτου ψύχους καὶ σφοδρὰς χιονοθύελλης. Ὑπὸ αὐτόχρημα θαυματοπλοῦς σκότος ἐπικρατοῦν ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ καὶ ἐπὶ τοῦ παχέος, ἐκ τριῶν μέτρων, στρώματος τῆς χιόνος, ἐμονομάχουν ἀξιωματικοί μας κατ' ἀξιωματικῶν τοῦ ἐχθροῦ ἢ ὀπλιτῶν του καὶ ὀπλῖται μας κατ' ἀξιωματικῶν ἢ ὀπλιτῶν τούτου.

Ἐπὶ τῆς ὑψηλότερας κορυφῆς τῆς Κάμιας ἐξετυλίχθησαν ἀπερίγραπτα γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἀντιμετώπισαν οἱ ἀφανεῖς ἥρωες τῆς 9ης Μεραρχίας, μὲ συγκλονιστικὴν ἐγκαρτέρησιν, μὲ περιφρόνησιν τῶν κινδύνων καὶ τῶν κακουχιῶν καὶ μὲ ὑπομονὴν καὶ ἐπιμονήν, πιστοὶ εἰς τὸ καθήκον.

Οἱ ἀκρωτηριασθέντες ἐκ τῶν τραυμάτων ἢ ἐκ τῶν κρυοπαγημάτων μοὶ ἐξέφραζον εἰς τὰ Νοσοκομεῖα, ὅπου περιεβάλλοντο, τὴν λύπην των, διότι δὲν ἔδωσαν καὶ ἄλλα μέλη ἢ ὁλόκληρον τὸ «εἶνε» των εἰς τὴν Πατρίδα. Ἡ μάχη αὕτη, ἥτις συνεχίσθη καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν διετηρήθησαν αἱ κτηθείσαι θέσεις μέχρι τοῦ μεσονυκτίου πρὸς τὴν 13ην Ἀπριλίου, ὅποτε διεκόπη ἡ μάχη διὰ τὰ συμπτυχθῆ τὸ Σῶμα Στρατοῦ πρὸς τὸν Ἀλιάκμονα καὶ Βενέτικον, θὰ ἀποτελῇ θαυμαστάς σελίδας εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ μέγαν ἀδάμαντα τῆς 9ης Μεραρχίας, ὡς καταδειχθεῖσης περιτράνως τῆς ψυχικῆς μας καὶ σωματικῆς ἀντοχῆς.

Γ'

Περὶ τὸ γ' δεκαήμερον τοῦ Μαρτίου ἐκρίθη ἀναγκαῖα ἡ κατάληψις τοῦ Τεκέ, κειμένου παρὰ τὸν αὐχένα τοῦ ὄρους Τόμορι, ἐναντι τοῦ ἀριστεροῦ τῆς 16ης Μεραρχίας. Ὁ Τεκὲς ἦτο κέντρον ἀντιστάσεως τοῦ ἐχθροῦ καλῶς ὀργανωμένον ἀμυντικῶς καὶ προστατευόμενον ὑπὸ συρματοπλεγμάτων. Τὴν ἐπιχείρησιν θὰ ἐξτελέει ἡ 16η Μεραρχία, ἐγκατεστημένη ἐπὶ τῶν ὀρεινῶν ὄγκων τοῦ Τομορίτσα, νοτίως ποταμοῦ Δεδόλη. Αὕτη εἶχε δεινοπαθήσει λόγω τῶν κακουχιῶν εἰς τὰ ὀρεῖνα ἐκεῖνα μέρη καὶ ἀποπειραθεῖσα κατ' Ἰανουάριον καὶ Φεβρουάριον (δὲν ὑπῆγετο τότε ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου) νὰ βελτιώσῃ τὰς θέσεις τῆς καὶ τὰς συγκοινωνίας τῆς, ἀπέτυχε. Ἐπειδὴ ἠθέλωμεν νὰ ἐπιδείξωμεν τὴν ἠθικὴν ὑπεροχὴν μας καὶ τὴν ἔντεχνον ἐνέργειάν μας, διετάχθη ἡ 16η Μεραρχία νὰ μελετήσῃ ἐμπεριστατωμένως καὶ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν τοπικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Τεκέ, συμμορφουμένη πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ Σώματος προδιαγραφείσας συνθήκας.

Ἡ ἐπιχείρησις διεξήχθη, ὡς εἶχε προσχεδιασθῇ. Οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ οἱ ὀπλῖται μας ἐπέδειξαν τὴν ὁρμὴν των, τὴν συναίσθησιν τοῦ καθήκοντος καὶ τὴν εἰς τὰς τάξεις των συνοχὴν, κατὰ τρόπον ἀπαράμιλλον. Ἐντὸς 4 ὥρων ἐγένοντο κύριοι τοῦ Τεκέ, κυκλώσαντες αὐτὸ καὶ αἰχμαλωτίσαντες ὅπαντας τοὺς ζῶντας ἀξιωματικούς καὶ ὀπλίτας τοῦ ἐχθροῦ, οὐδενὸς διαφυγόντος. Δεχθέντες τὰς μεταμε-

σημδρινὰς ὥρας ἐχθρικὴν ἀντεπίθεσιν, ἀπέκρουσαν ταύτην καίπερ ὑποστηριχθεῖσαν ὑπὸ ἀφρόνου ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ.

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν ὁμάδες χιονοδρόμων ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ Τεκέ ἐκ τῶν ὑπερκειμένων ἀντηρίδων τοῦ ὄρους Τόμορι. Ἀλλ' οἱ ἡμέτεροι εἶχον παγιδεύσει τὰς προσβάσεις, ὥς γνωρίζοντες ὅτι ἐκεῖθεν ὀνεφωδιάζοντο αἱ ἐχθρικαὶ δυνάμεις τοῦ Τεκέ. Οἱ χιονοδρόμοι προσέκοψαν ἢ περιεπλάκησαν εἰς τὰς παγίδας καὶ οὕτως ἐφονεύθησαν ἢ ἡχμαλωτίσθησαν.

ΕΠΙΘΕΤΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΗΜΑΤΑ

Τὰ τοιαῦτα ἐγχειρήματα διενηγοῦντο συχνότατα καὶ ἐπετύγχανον τὰ λαμπρότερα τῶν ἀποτελεσμάτων. Οἱ ἄνδρες καὶ τὰ μικρὰ τμήματα ποῦ ἐπεφορτίζοντο μὲ τοιαύτην ἐντολήν ἐπεδείκνυνον τόλμην, ἀξίαν θαυμασμοῦ. Διωλίσθαιον ὅλως ἀθουρώς εἰς τὰ περικλειστα διὰ συρματοπλεγμάτων ἐχθρικὰ φυλάκια, ἀφήρπαζον ἢ ὀπέπνιγον τοὺς διπλοσκοπούς, εἰσέδυσον ἐντὸς τῶν σκεπάστρων τῶν ἀναπαυομένων ἀνδρῶν τοῦ ἐχθροῦ μὲ τὴν χειροδομβίδα ἀνὰ χεῖρας, καλοῦντες ἐπιτακτικῶς τοὺς ἐντὸς τῶν σκεπάστρων νὰ ὑψώσουν τὰ χέρια. Καὶ οὕτως ἢ ἡχμαλωτίζον τὸ φυλάκιον ἢ τὸ ἐφόνευον ἢ συναπέβνησκον ἐνίοτε μετὰ τοῦ ἐχθρικοῦ φυλακίου, διὰ τῆς ἐκσφενδονιζομένης χειροδομβίδος.

Εἰς ἄλλην περίπτωσιν ἀντιμετώπιζον ἄγρυπνον τὸ ἐχθρικὸν φυλάκιον καὶ ἐπηκολούθει πάλῃ διὰ τῶν χειροδομβίδων, διὰ τῆς λόγῃ καὶ τέλος διὰ τῆς μαχαίρας, μέχρις ἐκμηδενίσεως τοῦ φυλακίου ἢ αἰχμαλωτισμοῦ του. Εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις ἀπεκόπτετο τὸ τηλεφωνικὸν καλῶδιον παρ' εἰδικῶς ἐπιφορτισμένων ἀνδρῶν μας, ἵνα μὴ εἰδοποιηθῶν τὰ προϊστάμενα κλιμάκια.

Συνέβη κάποτε ἄνδρες μας νὰ λογχισθοῦν παρ' ἐχθρικών ἐνεδρῶν, χωρὶς νὰ ἐκστομίσουν οὐδὲ τὴν παραμικρὰν φωνὴν πόνου ἢ γογγυσμοῦ διὰ νὰ μὴ ματαιωθῇ ἡ ἐπιχείρησις, εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ὁποίας ἀπέβλεπον.

Ἀξιωματικὸς τῆς 9ης Μεραρχίας, ἐντὸς τῆς αὐτῆς νυκτός, μετέβη μετὰ τῶν ὀπαραμίστων ἀνδρῶν εἰς τρία διαδοχικῶς φυλάκια καὶ συναπεκόμισε αἰχμαλώτους καὶ λάφυρα ἐξ ὅλων τῶν φυλακίων.

Εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν ἡδυνήθη ὁ ἐχθρὸς νὰ μᾶς μιμηθῇ, καίτοι πολλάκις ἀπεπειράθη. Οὗτος ἔφθανε μέχρι τῶν συρματοπλεγμάτων μας, ἀλλὰ δὲν κατῴρθησε νὰ διεισδύσῃ. Ἐνεκα τούτου ἔρριπτε χειροδομβίδας καὶ ἐξηφανίζετο. Τὸ μόνον ποῦ κατῴρθησε δις ἢ τρίς, εἶπε ὅτι ἡδυνήθη νὰ παρακολουθήσῃ τὰς περιπόλους μας κατὰ πόδας καὶ νὰ ρίπτῃ κατ' αὐτῶν χειροδομβίδας. Δὲν διήρκεσεν ἡ ἐπιτυχία του, διότι αἱ περίπολοι διετάχθησαν νὰ παλινδρομῶσι καὶ εἶτα νὰ ἀναλαμβάνωσι ἐκ νέου τὸ δρομολόγιόν των.

Εἰς τὸν Τομέα τοῦ Πόγραδετς καθ' ὅλην τὴν χειμερινὴν περίοδον ἐσημειοῦτο δρᾶσις ἀγώνος χαρακωμάτων. Ὁ ἐχθρὸς διαθέτων ἄφθονα ὄπλα (πυροβόλα, ὅλμοι, ὀλμίσκους) καὶ πληθῶραν πυρομαχικῶν, παρηνῶχλει διαρκῶς τὰ Τμήματά μας πρώτης γραμμῆς, ἐπιφέρων ἀπωλείας.

Εἰς ἀντίποινα ὀξεθλοῦντο ὑπὸ τῶν ἡμετέρων τὰ ἐπιθετικὰ ἐγ-

χειρήματα καὶ βομβαρδισμοὶ Πυροβολικοῦ. Οἱ τελευταῖοι διενηργούντο ὁσάκις διεθέτομεν ὀβίδας καὶ διὰ διαμετρημάτων ἐπιτρεπομένων ὑπὸ τῶν διαταγῶν. (Βολὴ διὰ τοῦ βαρέος τῶν 10,5 ἀπηγορεύετο ἔστω καὶ ἂν ὁ στόχος ἦτο σημαντικός), ὡς προοριζομένων τῶν ἐλαχίστων ὑπαρχουσῶν ὀβίδων διὰ τὴν ἐσχάτην στιγμήν τῆς ἀμύνης. Ἐν τοσούτῳ, ἐξηκολουθήσαμεν νὰ ὑφιστάμεθα ἀπωλείας ἐκ τῆς ἐχθρικῆς δράσεως καὶ ἔνεκα τούτου ἔδει νὰ ὑποβληθοῦν οἱ ἄνδρες εἰς κόπους, διὰ νὰ μὴ ὑφίστανται αἱματοχυσίαν.

Ἐπεσπεύσθη ὅθεν ἡ πληρεστέρα ὀργάνωσις τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ κάλυψις τοῦ προσωπικοῦ διὰ σκεπάστρων, πρᾶγμα ποῦ ἐπέφερε αἰσθητὴν ἐλάττωσιν τῶν ἀπωλείων καὶ ἐνέπνευσε αἴσθημα ἀσφαλείας εἰς τοὺς ἄνδρας.

Διὰ τὴν ταχύτεραν καὶ συστηματικώτεραν ἀποπεράτωσιν τῆς ἐργασίας ταύτης, ἦν ἀπέφευγεν ἐκ ψυχосυνθέσεως ὁ Ἕλλην στρατιώτης, καθιέρωσα ἠθικὰς ἀμοιβάς, αἵτινες ἀπενέμοντο εἰς τὰς Μονάδας (Λόχος, Τάγμα, Σύνταγμα). Καὶ οὕτως ἐπετεύχθη ὁ περιορισμὸς τῶν ἀπωλείων.

Διὰ τὰς συνεχεῖς, καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῶν ἐπιχειρήσεων, ἐπεβάσεις τῆς ἐχθρικῆς ἀεροπορίας μάχης, περιορίζομαι νὰ τονίσω ὅτι οὐδόλως ἐπηρέασαν τὰς κινήσεις, τὴν δρᾶσιν καὶ τὴν διάταξιν τῶν τμημάτων μας.

Ἄλλωστε ἡ βολὴ τῆς ἐχθρικῆς ἀεροπορίας ἦτο τόσον ἄστοχος καὶ τόσον ἄνευ ἀποτελεσματικότητος, ὥστε νὰ μὴ θεωρῇται ὑπολογίσιμος.

Ἡ ἡμετέρα ἀεροπορία, ἐξουδετερωθεῖσα ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου, ἦτο ἀνύπαρκτος. Ἐπομένως δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον ἐκθέσεώς τινος. Δὲν δύναται τις ὅμως νὰ μὴ ἐξάρῃ τὴν τὸλμην τῶν ἀεροπόρων μας, τὴν προθυμοποίησιν δι' ἀνάληψιν οἰασδήποτε ἐντολῆς, τὴν αὐτοθυσίαν των, τὴν εὐγενὴ ἀμιλλάν των καὶ τὴν εὐελίξιαν των.

ΛΟΙΠΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ

Κύριον μέλημά μας ἀπετέλει διαρκῶς ἡ τήρησις ἀμειώτου τοῦ ἠθικοῦ καὶ ἡ συντήρησις τοῦ ἐπιθετικοῦ πνεύματος ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ πνεῦμα αὐτοθυσίας καὶ τὴν πίστιν ἐπὶ τὴν Νίκην.

Οὐχ' ἦττον αἱ θεωρίαι, αἱ ἐνεργούμεναι τοπικαὶ ἐπιθέσεις καὶ τὰ μικροεχειρήματα, δὲν εἶνε τὰ μόνα ποῦ ἐπιδρῶν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν παντοιοτρόπως καὶ σκληρότατα δοκιμαζομένων ἀνδρῶν μας.

Ἡ ἔλλειψις μαλλίνων εἰδῶν, τὰ παρατηρούμενα εἰς τὰς Μονάδας μάχης κενά, ὀλιγωτέρα ἐξ ἀπωλείων καὶ περισσότερα ἐκ κρυοπαγημάτων, ἡ αἰσθητὴ ἔλλειψις πυρομαχικῶν καὶ ἰδία τοῦ Πυροβολικοῦ, αἱ ἀνωμαλῖαι εἰς τὴν τακτικὴν τροφοδοσίαν τῶν ἀνδρῶν, ἡ ἀνεπαρκὴς συγκρότησις ἐνίων Μονάδων, ἡ ἔλλειψις ἀεροπλάνων, ἀρμάτων καὶ ἄλλων συγχρόνων ὅπλων, δὲν ἀπήχουν καλῶς εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἡρώων μας.

α') Ἐπρεπε νὰ ἐπιδειχθῇ ἡ στοργὴ τῆς ὑπηρεσίας πρὸς τοὺς ἄνδρας. Ἐγκαίρως ὅθεν ἐζήτησα μάλλινα εἶδη ἀπὸ τὴν «Φανέλλα

του Στρατιώτου» τῆς Θεσσαλονίκης, Βερροίας, Ἐδέσσης, Γιαννι-
τσῶν, Φλωρίνης καὶ Καστοριάς, ἅτινα ἐστάλησαν μέχρι τέλους Νοεμ-
βρίου, εἰς θαμνὸν νὰ ἐφοδιασθοῦν ὅλοι οἱ ἄνδρες μὲ φανέλλες, που-
λόδερ, μάλλινες κάλτσες, κασκὸλ, κουκούλας καὶ γάντια. Τὰ λοιπὰ
συμπληρώματα (μάλλιναι σκελεαί, μάλλιναι ζῶναι, διπλαῖ φανέλλαι)
ἐστάλησαν ἐξ Ἀθηνῶν μέχρι 10 Δεκεμβρίου. Συνεπῶς δὲν ἐπετρέψα-
μεν νὰ παρατηρηθῇ ἔλλειψις μαλλίνων, δι' ὧν ἐφοδιάσαμεν καὶ Με-
ραρχίας μὴ ὑπαγομένους ὑπὸ τὰς διαταγὰς μας.

6') Διὰ τὴν προφύλαξιν ἐκ τῶν κρυολογημάτων καὶ διὰ τὴν
πρόληψιν τῶν περιπτώσεων κρυοπαγημάτων, ἐλήφθησαν ὅλα τὰ ἐπι-
βαλλόμενα μέτρα. Ὁργανώθησαν εἰδικὰ θεραπευτήρια διὰ τὰ κρυοπα-
γήματα πρώτου βαθμοῦ καὶ ἐλήφθη εἰδικὴ μέριμνα ὅπως οἱ ἄνδρες μὴ
ἐκτίθενται θεδρεγμένοι ἐπὶ μακρὸν εἰς τὸ ὑπαιθρον. Διετάχθησαν συ-
χναὶ ἀντικαταστάσεις τῶν ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ Τμημάτων. Ἰδρῦθησαν
εἰδικὰ ἀναρρωτήρια, ὅπου παρήχοντο αἱ πρώται βοήθειαι καὶ ταυτο-
χρόνως θερμὰ ἀφεψήματα. Τὰ τελευταῖα ἐχορήγουν καὶ σταθμοὶ κα-
τὰ μήκος τῶν συγκοινωνιῶν διὰ τοὺς ἡμιονηγούς. Οὕτως ἐπετεύχθη
ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ μετακινηθῇ ἡ διαδρομὴ τῶν ἀνδρῶν εἰς τὸ ἐσωτερικόν,
ἀφ' ἑτέρου δὲ ν' ἀναπτυχθῇ ἡ ἐμπιστοσύνη τῶν ἀνδρῶν λόγω τοῦ ἐν-
διαφέροντος τῶν Διοικήσεων, ποὺ ἐπεδεικνύετο, παρὰ τὰς ἀναπο-
φεύκτους κακουχίας εἰς σκληρὰν διαβίωσιν, εἰς ὑψόμετρα ὑπερβαίνον-
τα γενικῶς τὰ 1200 μέτρα.

γ') Τὸ Γ' Σῶμα Στρατοῦ ἀντιμετώπισε σοβαρὰς δυσχερεῖας
ἀναχορηγίας καὶ ἀνεφοδιασμοῦ. Τὰ διατιθέμενα μέσα προεβλέφθη νὰ
ἐπαρκοῦν διὰ τὰς μεταφορὰς ἐκ Φλωρίνης καὶ Ἀμυνταίου (ἀκροαίων
σιδηροδρομικῶν σταθμῶν) εἰς τὴν IBα Τοποθεσίαν ἀμύνης (ἐντεῦθεν
τῆς Μεθορίου).

Συνεπῶς δὲν ἦσαν ἐπαρκῇ διὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν τὰς ἀνάγκας
ἡμῶν, προελασάντων κατὰ 100 εἰσέτι χιλιόμετρα. Ἐπὶ πλεόν προσε-
τέθησαν καὶ νέαι Μεγάλοι Μονάδες, αἵτινες ἔδει νὰ ἐξυπηρετοῦνται
διὰ τῶν ἰδίων μέσων. Καὶ τοιαῦτα ἦσαν τὸ Ε' Σῶμα Στρατοῦ καὶ
τὰ Τμήματα τοῦ Β' Σώματος, ἅτινα ἔδρων βορείως Ἐρσέκας...

Ἡ ἀνεπάρκεια αὕτη ἐπέφερε ἀνεπαρκῇ διατροφήν, οὐχὶ διὰ τὰ
Μάχιμα στρατεύματα, ἀλλὰ διὰ τὰ βοηθητικὰ τοιαῦτα καὶ τὴν ἔλ-
λειψιν πυρομαχικῶν.

Ἡ ἐπίλυσις τοῦ προβλήματος ἐξέφευγε τῶν δυνατοτήτων μας
καὶ ἔνεκα τούτου ἐπετεύχθη διὰ τῆς ἀφίξεως αὐτοκινήτων ὀγγλίκης
προελεύσεως.

Ἀλλὰ καὶ ὁ χειμὼν ἐπεδράδυνε ἢ διέκοπτε τοὺς ἀνεφοδιασμούς
λόγω τῶν χιόνων. Ἐπρεπε νὰ δοθῇ μάχη πρὸς διαρκὴ διάνοιξιν τῶν
ὁδῶν κυκλοφορίας. Τὴν μάχην ταύτην ἔδωσε καὶ ἐκέρδισε τὸ Ρυθμι-
στικὸν Κέντρον τῆς Φλωρίνης καὶ οὕτως ἐκινούντο τ' αὐτοκίνητα νῦ-
κτα καὶ ἡμέραν ἀπροσκοπτικῶς.

δ') Ἡ 13η Μεραρχία θεωρηθεῖσα ἦττον ἀξιόμαχος τῶν λοιπῶν
Μεραρχιῶν, προσέλαβε τάχιστα τὴν προσήκουσαν στρατιωτικὴν συγ-
κράτησιν καὶ τὴν διοικητικὴν ἐπιβολὴν εἰς ὅλα τὰ κλιμάκια, ὥστε με-
τὰ ὀλιγοήμερον ἀνάπαυσιν νὰ εἶνε εἰς θέσιν νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν
17ην Μεραρχίαν εἰς τὸν σημαντικὸν ρόλον ποὺ τῆς εἶχεν ἀναθέσει τὸ

Γενικὸν Στρατηγεῖον. Ἡ 17η Μεραρχία εἶχεν ὑποστῆ σοβαρὰν μείωσιν τῆς δυνάμεώς της ἐκ τῶν ἀπωλειῶν καὶ τῶν κρουσπαγημάτων. Ἐπὶ πλέον εἶχεν ἀπολέσει πολλὰ τῶν ὀπλοπολυβόλων της καὶ τῶν πολυβόλων.

Κατεβλήθη ὅθεν ἰδιάζουσα μέριμνα διὰ νὰ συμπληρωθῇ ἡ 17η Μεραρχία εἰς ἄνδρας, ὀξισωματικούς καὶ ὅπλα καὶ διὰ νὰ ἀνασυγκροτηθῇ προσηκόντως, ὥστε νὰ ἐξυψωθῇ τὸ ἠθικὸν της. Μετὰ τὴν πλήρη ἀνασύνταξίν της, διετέθη εἰς τὸ Β' Σῶμα, ὡς εἶχε διατεθῇ καὶ ἡ 15η Μεραρχία.

Ἐν τῷ μεταξύ ἀφίχθη ἐκ τοῦ πρὸς Βουλγαρίαν μετώπου ἡ 6η Μεραρχία (μεῖον Σύνταγμα καὶ μεῖον Ὀμάς Ἀναγνωρίσεως). Ἐπειδὴ αὕτη ἐσπερίετο Ὀμάδος Ἀναγνωρίσεως καὶ ἐπειδὴ καὶ ἄλλαι Μεραρχίαι εἶχον ἑλλειπτεῖς τὰς Ὀμάδας των εἰς ἄνδρας καὶ ἵππους, διελύθη, ἐγκρίσει τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου, ἡ Γ' Ὀμάς Ἀναγνωρίσεως, διὰ τὴν συγκρότησιν τῶν λοιπῶν ἐν ταῖς Μεραρχίαις.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἡ 6η Μεραρχία ἀνασυγκροτηθεῖσα, συμπληρωθεῖσα καὶ ἐνημερωθεῖσα εἰς τὰ πορίσματα τοῦ μετὰ τῶν Ἰταλῶν πολέμου, διετέθη εἰς τὸ Β' Σῶμα Στρατοῦ.

Κρίνω ἀναγκαῖον νὰ τόνίσω ὅτι, παρὰ τὴν ἐκτεθεῖσαν ἀνεπάρκειαν τῶν μεταφορικῶν μέσων, ἐχορηγοῦντο εἰς τὸν πληθυσμὸν τῆς Κορυτσᾶς καθημερινῶς δέκα τόννοι σίτου, μέχρι τῆς συμπτύξεώς μας ἐκεῖθεν, ἀνελλιπῶς.

ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΜΟΥ ΩΣ ΔΙΟΙΚΗΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΣΤΡΑΤΙΑΣ

Διὰ τῶν ἀνωτέρω ἔδωκα μίαν σμικρογραφίαν τῶν γιγαντιαίων προσπαθειῶν μου καὶ τοῦ Ἐπιτελείου μου ὑπὲρ τῶν ἀπαραμύλλων ἀνδρῶν μας, τῆς ἀρτίως συγκροτήσεως καὶ πληρότητος τῶν ὑπ' ἐμὲ Μονάδων, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ συντηρηθῇ ἀμείωτον τὸ ἠθικὸν καὶ νὰ ἐγκαρτερῶσι πάντες ἐν συνοχῇ καὶ πειθαρχίᾳ.

Ἰσως ἰσχυρισθῇ τις ὅτι οἱ ἄνδρες πάντες εἶχον ἐνωτισθῇ τὰ εὐγενέστερα αἰσθήματα ὑπὲρ τοῦ καθήκοντος καὶ ὑπὲρ Πατρίδος. Δὲν ἔχει τὸ πρᾶγμα οὕτως. Ὑπῆρξαν καὶ ἐξαιρέσεις, καθ' ὅς παρετηρήθησαν αὐτομολαί πρὸς τὸν ἐχθρὸν ὀπλιτῶν καὶ ἐφέδρου ὀξισωματικοῦ τινος καὶ λιποταξίαι εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Τινὲς τῶν τελευταίων ἐτιμωρήθησαν μὲ τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν. Συνεπῶς παρίστατο ἀνάγκη θεωριῶν καὶ νουθεσιῶν πλὴν τοῦ παραδείγματος τοῦ ἡγήτορος.

Τὸ ὑπ' ἐμοὶ ἐδραττόμην πάσης εὐκαιρίας διὰ νὰ ἐνασκήσω ἅπασαν τὴν ἐπίδρασίν μου ἐπὶ τῶν ὀξισωματικῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν, διὰ νὰ ἐμπνεύσω αἰσιοδοσίαν καὶ ἐν γένει ν' ἀντιδράσω ὡστὰς τῆς ἐνεργουμένης παρὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐντόνου προπαγάνδας διὰ φυλλαδίων ριπτομένων ἀπὸ ἀεροπλάνου, διὰ τῶν ἐγκατεστημένων παρὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐναντι τῶν Μονάδων μας μεγαφῶνων κλπ.

Οὕτως ἐξέδωκα τὴν κατωτέρω ἀπὸ 6 Φεβρουαρίου ἡμερησίαν διαταγὴν μου, τὸ περιεχόμενον τῆς ὁποίας, ἐνδεικνύει τὰς ὁφορμὰς καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ἐκδόσεώς της:

ΔΙΑΤΑΓΗ

Ἐξ ἀπολύτως θετικῶν πληροφοριῶν τῶν αὐτομολῶν καὶ αἰχμαλώτων Ἱταλῶν καὶ ἐκ κατασχεθέντων ἐπισήμων ἐγγράφων τοῦ ἐχθροῦ πιστοποιεῖται ἡ ποταπὴ προσπάθεια τῶν δολίων Ἱταλῶν νὰ ἐκμεταλλευθῶν τὴν ἱεράν μας συγκίνησιν καὶ τὴν συγκρατηθεῖσαν ἐκ τῶν περιστάσεων θλίψιν μας ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Ἑθνικοῦ Κυβερνήτου Ἰωάννου Μεταξᾶ.

Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀποδεικνύει ἀπὸ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τὸ καταπεπτωκὸς φρόνημα τοῦ ἐχθροῦ, ὅπερ ἔπουλοι ἡγέται προσπαθεῖν νὰ ἐξυψώσουν, πλὴν ματαιῶς ἐπιχειροῦν τὸ τοιοῦτον, διότι καὶ πάλιν θὰ ἀντιμετωπίσουν τὰ ὑπερηφάνως ὀρθούμενα ἀτσάλενα ἀναστήματα τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν, τὰ εὖστοχα πυρὰ των καὶ τὰς τετιμημένας λόγχας των, πρὸ τῶν ὁποίων οἱ Ἱταλοὶ ἐτρόπησαν, τρέπονται καὶ θὰ τρέπονται εἰς φυγήν.

Ἀπὸ τῆς ἄλλης πλευρᾶς τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι κατηλεύονται τὸν Μέγαν Νεκρὸν διότι ἀγνοοῦν τὴν Ἑλληνικὴν ψυχὴν, τὰ ἰδανικά της, τὴν ὑψηλοφροσύνην της καὶ τὴν ὑπερηφάνειάν της.

Ἀγνοοῦν νομίζοντες ὅτι ἡμεῖς εἴμεθα ἐτερόφωτοι, ὡς εἶνε οὗτοι. Νομίζουν ὅτι μόνον ὁ Ἰωάν. Μεταξᾶς ἀντέταξε τὸ τῶν Προγόνων μας ἱστορικὸν «Μολὼν Λαβὲ» ἐνῷ ὁ Ἑθνικὸς Κυβερνήτης τὴν 28ην Ὀκτωβρίου δὲν ὠμίλησε παρὰ ἐκ μέρους τῶν 8 ἐκατομμυρίων Ἑλλήνων. Διότι τὸ σκληρὸν διὰ τὸν ἐχθρὸν «OXI» ποῦ ἐβροντοφώνησε τὴν νύκτα ἐκείνην ὁ Ἰωάν. Μεταξᾶς μετὰ σταθερότητα, ὑπερηφάνειαν καὶ ἀξιοπρέπειαν, εἰς ἀπάντησιν τῆς ἀξιώσεως τῆς Ἱταλίας εἰς τὸ τελεσίγραφόν της νὰ ὑποδουλώσῃ τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν, δὲν ἦτο μόνον θέλησις καὶ ἀποφασιστικότης τοῦ Πρωθυπουργοῦ, ἀλλ' ἦτο θέλησις καὶ ἀποφασιστικότης τοῦ Ἑθνους, ἦτο Ἑλληνικὴ ἰδέα, ἦτο πίστις, ἦτο θρησκεία, ἦτο παράδοσις τριῶν χιλιάδων ἐτῶν, ἦτο πανελλήνιος ἀξίωσις κατὰ τοῦ ἐπιδρομέως, τοῦ ἐπιδουλευθέντος τὰς ἐλευθερίας μας.

Ἀγνοεῖ ὁ ἐχθρὸς ὅτι εἴμεθα σεμνοί, ἀθόρυβοι, γενναίοψυχοι, ὑψηλόφρονες, ἰδιώδεις καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐχθρῶμεν τὸ πατριωτικὸν αἶσθημα, ποῦ ἐνστικτικῶς κεῖται ἐρριζωμένον στὴν ψυχὴν μας εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ θεωρῇται ἐν λανθανούσῃ καταστάσει. Ἀλλ' ὅταν μᾶς θίξῃ τις εἰς τὰ καίρια, γιγαντούμεθα μετὰ αὐτοπεποιθήσιν, μετὰ πείσμα, ὡς Τिताνες καθ' οἰοῦν ἑαυτοῦ ἐχθροῦ. Μᾶς ἐξέλαβον σὰν ἄλλους ἐκφυλισμένους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν παραδόσεις, δὲν ἔχουν ἱστορίαν, δὲν ἔχουν Ρήγαν Φεραῖον διὰ νὰ διαλαλήσῃ τὸ «καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλευθέρῃ ζωῇ».

Ἐδοκιμάσαμεν βαθύτατην θλίψιν διότι ἐχάσαμεν ἓνα Ἑθνικὸν ἥρωα, ἀλλ' ὅλοι ἐσκέφθημεν ὅτι αἱ παρακαταθήκαι τῆς πνοῆς τούτου ἔμειναν, ἡ Ἑλλὰς ἔχει τὸν Ἀνώτατόν της Ἀρχοντα, ἔχει τὸν νέον Ἑθνικὸν Κυβερνήτην, ἔχει τὴν ἰδίαν Κυβέρνησιν καὶ πρέπει νὰ ζήσῃ ὡς Ἀθάνατος Ἑλλάς.

Θ' ἀκολουθήσωμεν τὸν δοξασμένον δρόμον μας μετὰ τοὺς αὐτοὺς Στρατιωτικοὺς ἡγήτορας καὶ μετὰ ἐπὶ κεφαλῇς τὸν αὐτὸν Ἀρχιστράτηγον, ὅστις ἀπὸ τῆς 28 Ὀκτωβρίου διὰ τῆς ἡμερησίας διαταγῆς προδιέγραψε τὸ σύν-

θημα «θά τοὺς πετάζουμε στὴν θάλασσα» σύνθημα περὶ ὅλοι ἔχοιμε στὴν ψυχὴν μας στρατιῶται ἢ πολῖται, μεγάλοι ἢ μικροί, γυναῖκες ἢ παιδιά.

Δὲν θὰ παράσχωμεν εἰς ἀνέρους ἀντιπάλους μας τὴν ἱκανοποίησιν νὰ χοιρειακοῦν, νὰ τριβοῦν τὰ χέρια ἀπὸ γῆρᾶν διότι ἐξέλιπε ὁ Μεταξᾶς.

Ἡ Ἑλλὰς εἶνε Λαριναία Ἵδρα. Ἀπέθανε εἰς, ἀλλ' ἡ ὁλότης τοῦ Ἑλληνισμοῦ διατηρεῖ ἀμείωτον τὸ γρόνημά της, συσπειροῦται περὶ τὸν Βασιλέα της, ἐντεῖναι τὰς προσπαθείας της καὶ πρὸ παντὸς κρατύνει τὴν ἀκλόνητον πίστιν της ἐπὶ τὴν Νίκην.

Εἶνε ἴσθρις καὶ πρὸς τὴν ἱερὰν ψυχὴν τοῦ ἐκλιπόντος καὶ πρὸς τὰ 8 ἑκατομμύρια τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες δὲν εἶνε παρὰ Μεταξάδες εἰς συναισθήματα, εἰς πίστιν καὶ εἰς Ἑθνικὴν αἰσιοδοξίαν, ὅταν ὁ ἐχθρὸς ἰσχυρίζεται ὅτι ἐκεῖνος ποὺ ἤξιζε, ἐξέλιπε.

Οἱ ἀνέροισι Ἱταλοὶ ἐπανηγύρισαν τὸν θάνατον τοῦ Μεταξᾶ ἐνῶ ἡμεῖς τὸν ἐκλαύσαμεν μὲ ἀληθινὴν θλίψιν,

Θὰ κλαῖσουν ὅμως οὗτοι στὸ τέλος, ὅταν ἡμεῖς θὰ πανηγυρίζωμεν τὴν τελικὴν Νίκην, διότι πάντες ἡμεῖς ἐπιστεῦομεν μετὰ τοῦ Μεταξᾶ σ' αὐτήν, πάντες εἴχομεν αὐτοπεποιθήσιν καὶ πάντες ὀρκισθήμεν καὶ ὀρκιζόμεθα νὰ δλοκλιηρώσωμεν τὸ ἔργον διὰ νὰ τὸ προσφέρωμεν ὡς μνημόσυνον εἰς τὸν ἐκλιπόντα.

Θ' ἀποδείξωμεν οὕτως ὅτι αἱ ὑποθῆκαι τοῦ Ἰω. Μεταξᾶ ἦσαν ἰδικαὶ μας, ἦσαν Ἑλληνικαὶ καὶ ὅτι εἴμεθα ἄξιοι ἐλευθερίας, Ἡ Ἀμερικὴ καὶ ὅλος ὁ κόσμος δὲν θαυμάζει μόνον τὸν Μεταξᾶν. Θαυμάζει τὸν Ἕλληνα. Θαυμάζει τὴν ιδέαν. Θαυμάζει τὰ ἰδανικά μας. Διὰ τοῦτο μᾶς βοηθεῖ καὶ θὰ μᾶς βοηθήσῃ (α).

Δὲν ἀναφέρω τὴν σήμαχόν μας κραταιὰν Μεγάλην Βρεταντίαν διότι αὕτη κατὰ καθήκον μᾶς ἐνισχύει καὶ μᾶς εὐγνωμονεῖ ὡς πρωτοπόρους εἰς τὴν Δόξαν καὶ τὴν Νίκην καὶ ὡς διαψεύσαντες τὸ ἀήτητον τῆς Ἱταλίας,

Ὁ χαμὸς τοῦ Κυβερνήτου ἄς γιγαντώσῃ τὴν θέλησίν μας, ἄς μᾶς φανατίσῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ μετερχομένου ἀθέμιτον μέσον καὶ ἄς μᾶς ὀπίσῃ μὲ πείσμα, μὲ ἐγκαρτέρησιν καὶ μὲ τὸ σύνθημα «Δὲν θὰ διασπασθῇ ἡ Ἑθνικὴ Ἐνότης μας».

Ἡ Τελικὴ Νίκη θὰ εἶνε ἰδική μας.

Ἀέρορα στοὺς ἀνάνδρους.

Ἡ παροῦσα νὰ κοινοποιηθῇ ἀρμοδίως καὶ ν' ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον διδασκαλιῶν εἰς τοὺς ἄνδρας.

Τ.Τ. 212, τῇ 6 Φεβρουαρίου 1941

Ὁ Διοικητὴς τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ

Γ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

Ἀντιστράτηγος

Ἀλλὰ καὶ οἱ Μέραρχοι ὅπως αὐτοβούλως, κατανοοῦντες τὴν σημασίαν τοῦ κλονισμοῦ τοῦ ἠθικοῦ ἐνήργουν τὰ πρέποντα. Ἰδού κατωτέρω τί γράφει ὁ ἀείμνηστος ὑποστράτηγος Γαζῆς εἰς τὴν ἐκθεσιν τῆς Χ Μεραρχίας ἣν διώκει εἰς τὸ μέτωπον ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου:

«... ἕως ὅδω καίτοι ἔχομεν φθάσει εἰς τὰς ἀμέσους παραμονὰς

(α) (Μετὰ τὴν δ' ἔλευσιν τοῦ Ντόνοβαν ἐκ τοῦ Μισώπου, οἱ ἄνδρες μας ἐπίστευον εἰς ἀμερικανικὴν βοήθειαν λάθρα δῆθεν παρεχομένην).

της Γερμανικής επιθέσεως, ούδεις ἐν τῇ Μεραρχίᾳ μεταξύ τῶν ἐξιωματικῶν καὶ τῶν ὀπλιτῶν, συζητεῖ ἢ ἀνησυχεῖ ἢ καὶ ἀπασχολεῖται μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο. Μόνον ἡ ἄμεσος προσήλωσις εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ἀποστολῆς των ἐν τῷ Τομεῖ ἀπορροφᾷ ὅλην τὴν προσοχὴν των. Καὶ εἶνε ἔτοιμοι καὶ πλήρεις αὐτοπεποιθήσεως καὶ αἰσιοδοξίας ὅτι εὐθὺς ὡς δοθῇ ἡ διαταγὴ, θὰ ὑπερβούν τὰς ἐπὶ τῶν ὁρέων γραμμὰς ἵνα ἐκχυθούν πρὸς τὰς κοιλάδας τοῦ Σκούμπη καὶ τοῦ Γενουσίου. Τὴν τοιαύτην ἄλλως τε στάσιν ἔχει ἐμπνεύσει καὶ κατευθύνει ἡ Διοίκησις τῆς Μεραρχίας, ἀκολουθοῦσα ρητὰς καὶ κατηγορηματικὰς ὁδηγίας τοῦ Διοικητοῦ τοῦ Γ' Σ. Στρατοῦ Ἀντιστρατήγου Τσολάκογλου ἐπὶ τούτῳ».

Περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου 1941 ἦτο προφανὲς ὁ κίνδυνος ποὺ ἐπαπειλεῖτο ἐκ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Γερμανικοῦ Στρατοῦ κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐφέρετο ὡς συζητούμενον ἐκτὸς τοῦ Τομέως τοῦ Γ' Σώμ. Στρατοῦ, πράγμα ποὺ ἐπληροφορήθησαν ὀξυωματικοὶ τοῦ Σώματος ὁπὸ ἐπισκέπτας τοῦ Τομέως ἢ ἀπὸ μετακινούμενους ὀξυωματικούς ἄλλων Σωμάτων.

Παρά ταῦτα ὅμως ἡ ἀτμόσφαιρα τοῦ Γ' Σώματος διετηρεῖτο ἡρεμος, ἡ δὲ μετάδοσις τῶν πληροφοριῶν εἰς ὀξυωματικούς τοῦ Σώματος δὲν ἐλάμβανε μορφήν ἀνησυχίας, οὐδὲ ἐλάμβανε διαστάσεις, διότι οἱ ὀξυωματικοὶ εἶχον ἐμπιστοσύνην πρὸς τοὺς ἰθύνοντας τὸ Κράτος, ὅτι θὰ ἐχειρίζοντο τὸ ζήτημα μετὰ τῆς ἐπιβεβλημένης προσοχῆς.

Ἐκτὸς τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ συνεζήτηθη τὸ ζήτημα τῆς ἐπεμβάσεως τῆς Γερμανίας καὶ ἔλαβε ἐπικίνδυνον ἔκτασιν. Αἱ συζητήσεις αὗται ἐχαρακτηρίσθησαν ὑπὸ τινων, ὡς τοῦ Συνταγματάρχου Τσακαλώτου ὡς ἀναφοραὶ ὑποβληθεῖσαι προφανῶς ἱεραρχικῶς μὲ διαμόρφωσιν εὐχῆς ὁπως ληφθοῦν μέτρα καὶ ὁπορραπὴ ἐνδεχομένη πολεμικῇ περιπέτεια μὲ τὴν Γερμανίαν» καὶ μὲ τὴν προσθήκην ὅτι μόνον κατὰ τῶν Ἱταλῶν πολεμοῦντες θὰ ἠδύναντο νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσουν ἀποτελεσματικῶς. Ἀλλ' ὅταν ἐν στρατεῦμα ἀναφέρῃ τοιοῦτοτρόπως δὲν εἶνε δυνατόν νὰ παράσχῃ ἐγγύησιν ὅτι θὰ κατανικήσῃ τούτους οὐχὶ ὅμως καὶ τοὺς ἄλλους. Συνεπῶς δημιουργεῖ ἀνησυχίας ἐκεῖ ὅπου μεταδίδεται.

Τὸ τοιοῦτον μοὶ ἀνηνέχθη εὐθὺς ὡς μετεδόθη, ἦτοι τὴν πρωΐαν τῆς 2ας Μαρτίου. Σκεφθεὶς ἐπ' ὀλίγον ἤχθην εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐκδῶσω αὐθόρην τὴν κατωτέρω διαταγὴν μου διὰ νὰ ἀσκήσω ὅλην μου τὴν ἐπίδρασιν, ποὺ ἀπορρέει ἐκ τοῦ βαθμοῦ μου καὶ τῆς θέσεώς μου, ὅπως μὴ παρατηρηθοῦν τὰ ἄτοπα ποὺ ἐλέγετο ὅτι παρετηρήθησαν εἰς τὰ λοιπὰ Σώματα, καθ' ὅσον αἱ συνέπειαι θὰ ἦσαν ὀλέθριαι.

Διὰ τὴν διαταγὴν μου ταύτην σεμνύνομαι διότι ἐνέπνευσά τοὺς ὑπ' ἐμὲ καὶ τοὺς ἐπέδραον νὰ παραμείνουν ἐπαθεῖς καὶ ἀπτόητοι εἰς τὴν σκοπιὰν ποὺ ἔταξεν αὐτοὺς ἡ Πατρίς (α).

(α) Ὁ στρατιωτικὸς ἱστορικὸς Στρατηγὸς Γρηγοριάδης διαπιστώσας εἰς τὸ διβλίον του «Ὁ Παγκόσμιος Πόλεμος» τὸν ἀνησυχητικὸν χαρακτήρα ποὺ ἔλαβον αἱ συζητήσεις καὶ ἀναφοραὶ τῶν Ἀλφα καὶ Βῆτα Σωμάτων ἀπαφάνεται εἰς σελ. 98· «... Ἡ Ἀνωτάτη Διοίκησις καὶ αἱ Διοικήσεις Μεγάλων Μονάδων δὲν ἔλαβον μέτρα συγκρατήσεως τοῦ ἡθικοῦ. Τούναντιον ἐκαλλιστρέθη ὑπὸ διαφόρων ἀνωτέρων καὶ ἀνωτάτων... εἰς τὰ ὡς τὰ τοῦ Στρατοῦ τὸ πνεῦμα ἡττοπαθείας... Μόνον ὁ Στρατηγὸς Γ. Τσολάκογλου, διοικητῆς Τ.Σ.Δ.Μ. ἐν Ἀλβανίᾳ, ἐξέδωκε διαταγὴν ἐμμονῆς εἰς τὸ καθήκον...»

Γενικὴ Διαταγὴ

(Διὰ τοὺς κ.κ. ἀξιωματικοὺς)

Ὅταν ἡ Ἑλλάς ἐδροντοφώνησε τὸ ἱστορικὸν «ΟΧΙ» τῆς νικτὸς τῆς 28ης Ὀκτωβρίου καὶ ἀπεδύθη εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Μεγάλης Δυναμειῶς τῆς Ἰταλίας, δὲν ὑπελόγησεν ὅτι θὰ τὰ εἶρη ὅλα ρόδινα καὶ ὅτι ἀπωθούσα τὰς δώδεκα ἐν Ἀλβανίᾳ ἐχθρικὰς Μεραρχίας θὰ ἐφησυχάζεν ἐπὶ τῶν δαφνῶν τῆς.

Τοῦναντίον ὑπελόγησε τὰς δυσχερείας, ἀνεμέτρησε τὰς σινεπείας καὶ ἴσως ἐλυτήθη διὰ τὴν τύχην τῆς ποῦ ἐξελέγη παρὰ τοῦ ψευδοκαίσαρος ὡς εὐκόλον θῦμα.

Ὁρθότατα ἠκολούθησε τὸν ἑνδοξον δρόμον ποῦ ἐχαράχθη μέχρι τοῦδε, διότι αὐτὸς τῆς ἐξασφαλίζει τὴν τιμὴν τῆς, αὐτὸς τὴν ἐξηπώνει εἰς τὰ ὅμματα τοῦ Κόσμου, αὐτὸς τῆς προσθίτει τὴν συμπάθειαν τῆς Ἀμερικῆς καὶ μὲ αὐτὸν καὶ μόνον θὰ ἐξασφαλισθοῦν τὸ Μεγαλεῖον τῆς, ἡ ἀνεξαρτησία τῆς καὶ ἡ Ἐλευθερία τῆς.

Εἶχε σκεφθῇ ὡς λύσιν τὸ παράδειγμα τῆς Ρουμανίας, ὅπερ εἶνε ὁμοιον πρὸς τὸ τῆς Βουλγαρίας χθές. Ἀλλ' ἡ λύσις αὕτη οὔτε σήμερον εἶνε πρὸς τὰς παραδόσεις μας, ποῦ μᾶς ἐκληροδότησαν 3 χιλ. χρόνια ἐνδόξου ἱστορίας, οὐδὲ ἐξασφαλίζει τὴν Ἐλευθερίαν καὶ τὴν Ἀνεξαρτησίαν μας.

Προσθέτω εἰσέτι ὅτι ἀπεδύθημεν εἰς δυσχερὴ περιπέτειαν. ἦν ἐχαράχθησεν ὁ ἀείμνηστος Μεταξᾶς ὡς σκληρὰν καὶ ἀκανθίνην, χωρὶς νὰ ὑπολογίσωμεν πλήρη τὴν σιμμαχίαν τῆς Ἀγγλίας, ἡ ὁποία ἔως τότε μίαν ἐγγύησιν εἶχε παράσχει ὡς εἶχε παράσχει καὶ εἰς τὴν Νορβηγίαν.

Ἀπλῶς κατήλθονεν εἰς τὸν ἀγῶνα μὲ τὴν πίστιν εἰς τὸ Δίκαιον, μὲ τὴν πεποίθησιν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ μὲ τὴν ἀπόφασιν ἢ νὰ νικῶμεν ἢ νὰ πέσωμεν ἐνδόξως, χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν ὅτι θὰ ἔχομεν τὴν πολυτίμον καὶ σοβαρώτατην βοήθειαν τῆς Κραταιᾶς Ἀγγλίας, ἣν βοήθειαν πάντες ἀντιλαμβανόμεθα.

Εἶτε ὅμως πέσωμεν πρὸ ἐχθροῦ πενταπλασίον εἶτε πέσωμεν πρὸ ἐκιοσασπλασίον τὸ ἴδιον ἀποτέλεσμα εἶνε.

Ἀλλ' εὐτυχῶς — χάριτι θεῖα — ἠννοήθημεν παρὰ τῆς τύχης καὶ νικῶμεν μὲ τὴν ὁμόθυμον ἐθνικὴν ἐνότητα, μὲ τὴν ἀμετάτρεπτον ἀποφασιστικότητα μέχρι θανάτου καὶ μὲ τὴν στερεὰν θέλησιν νὰ νικήσωμεν.

Ἐπομένως ὡς οἱ 300 Σπαρτιάται δὲν ἐπτοήθησαν ἀντιμετωπίσαντες ἑκατομμύρια Περσῶν, οὕτω καὶ ἡμεῖς δὲν θὰ μειώσωμεν τὰς προσπάθειάς μας ἂν διαφανῇ ἐνίσχυσις τῶν Ἰταλῶν, οὐδὲ θὰ ἀπογοητευθῶμεν. Ἡμεῖς θὰ πρῶξωμεν τὸ καθήκον μας παλαιότες, ὀλιγάριθμοι κατὰ πολυαρίθμων ὡς ὁ Δαυὶδ κατὰ Γολιάθ μὲ τὴν πίστιν ἐπὶ τὴν Νίκην.

Μὲ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ συμπεράνῃ τις ὅτι γνωρίζω ἢ ὑποπτεύομαι ὅτι οἱ Γερμανοὶ θὰ κατέλθουν εἰς τὸ ἐπίπεδον νὰ μᾶς πλῆξουν ἐκ τῶν νότων. Τοῦναντίον θέλω νὰ ἐλπίζω ὅτι εἶνε γενναῖοφρονες ἐφ' ὅσον ἡμεῖς, μὲ ὅλην τὴν σιμμαχίαν μας μὲ τοὺς Ἀγγλοὺς δὲν ἐπιτρέπομεν εἰς αὐτοὺς νὰ φέρουν τὰ ἀεροδρόμιά των εἰς Θεσσαλονίκην.

ὁπότεν θὰ ἐπληττον τὰ ἐν Ρουμανίᾳ Γερμανικὰ συμφέροντα. Ὡσαύτως θέλω νὰ ἐλπίζω ὅτι οἱ Γερμανοὶ χαίρουν, διότι ἡ Ἰταλία ἡττᾶται παρὰ τῆς Μικρῆς Ἑλλάδος, τῆς ὁποίας τὸ πνεῦμα καὶ τὴν συμβολὴν εἰς τὸν πολιτισμὸν ἐκτιμοῦν καὶ θαυμάζουν, διότι ἀναγνωρίζουν ὅτι μᾶς ἡδίκησε ἡ Ἰταλία προκαλέσασα ἡμᾶς εἰς Πόλεμον.

Ἄλλ' ἂν μᾶς κτυπήσουν, θὰ ἀντιταχθῶμεν ἀνδρικῶς διὰ νὰ σώσωμεν τὴν τιμὴν μας, διὰ νὰ φανώμεν ἄξιοι ἐλευθερίας καὶ διὰ νὰ γίνωμεν σεβαστοὶ καὶ ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς, οἵτινες διακηρύσσουν ὅτι ἐκτιμοῦν τοὺς ἀξιόους νὰ ὑπερασπίσουν τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἐλευθερίαν των Λαοῦς.

Ἡ τυχὸν ἀντίληψις νὰ σώσωμεν τὰ τομάρια μας εἶνε ἀπαράδεκτος, διότι τὰ σώζομεν ἐπιφανειακῶς, καθ' ὅσον ἐπικρέματα κατασχόνη, ὑποδούλωσις καὶ ἐξόντωσις ἀτόμων καὶ Ἑθνῶν.

Εἰς τί λοιπὸν θὰ ὠφελήσῃ ἡ πρόσκαιρος σωτηρία;

Θὰ εἶνε κερδοσμένος ὅστις γελᾷ τὴν τελευτῶν. Καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν ὅτι τελευταία θὰ γελᾷ ἡ Ἀγγλία, ὅτι ἀντίξοα καὶ ἂν παρεμβλήθουν, ἅτινα δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἀπογοητεύσουν.

Αἱ σκέψεις αὗται πρέπει νὰ μᾶς ἀφήνουν ἀπαθείς καὶ νὰ μᾶς ἐμπνέουν μείζονα ψυχικὴν ἀντοχήν, μείζονα ἐπιμονὴν καὶ τόλμην διὰ τὸ ἔργον μας καὶ ἀπόλυτον αἰσιοδοξίαν. Αὗται πρέπει νὰ διαπνέουν ὅλους καὶ αὐτὰς πρέπει νὰ μεταδίδῃ ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλον πρὸς τὸ ἀτομικὸν καὶ γενικὸν συμφέρον μας (α).

Τ. Τ. 212, τῇ 2 Μαρτίου 1941

Γ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

Ἀντιστρατήγος

Ὁ ἀντίκτυπος ποὺ εἶχε ἡ ἀνωτέρα διαταγὴ μου ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν πραγμάτων διότι πάντες διετήρησαν ἀμείωτον τὸ φρόνημά των καὶ ἠσθάνοντο τὴν ἀνάγκην ἐμμονῆς εἰς τὸ καθήκον ἐν ζηλευτῇ συνοχῇ. Ἡ συνεχιζομένη Τιτανομαχία ἐπὶ τοῦ Μνημονίου τῆς Γραίας (ὑφ. 2. 300), ἡ ἐπίθεσις τοῦ Τεκέ, ἡ Μάχη τοῦ Μόκρες, κατὰ τῶν Τμημάτων Ἰταλικῶν καὶ ἡ ἡρωϊκὴ ἀντίστασις Τμημάτων τῆς Μεραρχίας Ἰππικοῦ εἰς Πισοδέρι, τῆς 21ης Ταξιαρχίας πεζικοῦ εἰς Ἀπόσκεπον, καὶ Τμημάτων τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. καὶ τῆς 13ης Μεραρχίας εἰς Καστοριὰν ἐναντίον τεθωρακισμένων καὶ μηχανοκινήτων τμημάτων τῶν Γερμανῶν, πιστοποιοῦσι τ' ἀνωτέρω.

Κατωτέρω θὰ ἴδωμεν ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τοὺς ἀγῶνας ὀλιγίστων Ἑλλήνων στρατιωτῶν κατὰ τῶν τεθωρακισμένων καὶ μηχανοκινήτων μέσων τοῦ ἐχθροῦ, ὑποστηριζομένου ὑπὸ ἀφθόνων σμηνῶν ἀεροπλάνων.

Τὰ γεγονότα εἰς τὰ Ἄλφα καὶ Βῆτα Σώματα Στρατοῦ γνωσθέντα εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ τῶν ἀναφορῶν, περὶ ὧν ὠμίλησεν ὁ Συνταγματάρχης κ. Τσακαλώτος, ἐπέφερον δεδικαιολογημένας ἀνησυχίας καὶ ἔνεκα τούτου, ὥς ἐπληροφορήθην βραδύτερον παρὰ τῆς Α.Υ. τοῦ Διαδόχου, ἐπεφορτίσθη, αὐτός ὑπὸ τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως νὰ μεταβῇ εἰς

(α) (Ἐκ τῆς διαταγῆς ταύτης καταφαίνεται καὶ ἡ ἀμετάτρεπτος πίστις μου ἐπὶ τὴν τελικὴν Νίκην τῆς Μεγάλης Βρεταννίας).

τὸ μέτωπον καὶ συγκεντρῶν τὰς Ἀνωτέρας Διοικήσεις νὰ μεταδώσῃ διαταγὴν τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως ὅπως «πειθαρχήσουν καὶ μὴ λιποψυχήσουν εἰς ἣν περίπτωσιν ἐπιτεθῇ ἡ Γερμανία καὶ μᾶς χῶσῃ τὸ μαχαίρι στὴν πλάτη».

Οἱ ἀνώτατοι καὶ ἀνώτεροι ἄξιωματικοὶ τῶν Α' καὶ Β' Σωμάτων Στρατοῦ, ἐπανέλαβον καὶ πάλιν εἰς τὸν Διάδοχον τὴν θέλησιν αὐτῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν ὅπως «εὐρεθῇ τρόπος καὶ ἀποτραπῇ πολεμικὴ σύρραξις μετὰ τὴν Γερμανίαν».

Ἡ Α.Υ. ὁ Διάδοχος μετὰ ταῦτα ὀφίχθη τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας τῆς 4 Μαρτίου εἰς Κορυτσάν καὶ ἀφοῦ ὥρισε τὴν συγκεντρωσιν τῶν Ἀνωτάτων Ἀξιωματικῶν διὰ τὴν 10 ὥραν τῆς ἐπομένης ἀπεσύρθη εἰς τὸ κατὰλυμμά του πρὸς ἀνάπαυσιν.

Τὴν ἑσπέραν (ὥραν 20ὴν) τῆς ἡμέρας τῆς ἀφίξεώς του προσήλθεν εἰς τὸ Στρατηγεῖον μου διὰ νὰ γευματίσῃ. Πρὸ τοῦ γεύματος μοὶ ἀνεκοίνωσε τὸν σκοπὸν τῆς ἀφίξεώς του καὶ προσέθηκε: «... αὐτὰ εἶχα ἐντολὴν νὰ εἴπω στὰ ἄλλα Σώματα καὶ αὐτὰ εἶπα καὶ τὰ ἴδια θὰ ἐπανελαμβάνουν καὶ πρὸς σὰς αὐρίον. Δὲν θὰ παραμείνω ὅμως διότι ἐβεβαιώθην ὅτι πνέει ὁ ποθοῦμενος ἀέρας ἐδῶ. Ἀρκεῖ νὰ μοὶ δώσητε ἓν ἀντίγραφον τῆς διαταγῆς ποὺ ἐξεδώσατε προχθὲς τὴν 2αν Μαρτίου (ἐπρόκειτο διὰ τὴν ἀμέσως ἀνωτέρω καταχωρηθεῖσαν διαταγὴν «περὶ ἐμμονῆς εἰς τὸ καθῆκον».

Τὸ πῶς ἔμαθε τὴν ἔκδοσιν τῆς διαταγῆς μου ταύτης δὲν ἐπληροφορήθην μέχρι σήμερον.

Πράγματι ἐματαιώθη διὰ νεωτέρας διαταγῆς ἡ συγκεντρώσις καὶ τὴν πρωτὰν τῆς ἐπομένης ἀνεχώρησε διὰ τὰς Ἀθήνας μέσω Κοζάνης — Λαρίσης.

Τέσσαρας ὥρας μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἐκλήθημεν διὰ τηλεφωνικῆς Διαταγῆς οἱ Ἀντιστράτηγοι Κοσμάς (Α' Σώμ.), Παπαδόπουλος (Β' Σώμ.), Δεμεστιχας (Ε' Σώμ.) καὶ ἐγὼ ἐπειγόντως εἰς Ἀθήνας. Τὴν ἐπομένην ἑσπέραν (6 Μαρτίου) ἐπαρουσιάσθην εἰς τὸν Ἀρχιστράτηγον, ὅστις μοὶ ἀνεκοίνωσεν ὅτι «ἐπεβλήθη ἡ διενέργεια μεταβολῶν εἰς τὰς Διοικήσεις τῶν Α' καὶ Β' Σωμάτων διότι ἐσημειώθη κίνησις ἀποδλέπουσα νὰ ὑποδειχθῇ εἰς τὸ Κέντρον ὅπως ἐξεύρη λύσιν ὁποτρύπουσαν τὴν πολεμικὴν περιπέτειαν μετὰ τὴν Γερμανίαν καὶ διότι ἐπετράπη εἰς ὑπ' αὐτὰ ὄξιωματικούς καὶ ὁπλίτας νὰ συζητῶσι σχετικῶς». Ὡσαύτως μοὶ ἀνεκοινώθη, εἰς ἐρώτησίν μου ὅτι ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας οὐδεμία ἐγένετο πρότασις, ὡς διεδίδετο καὶ ὅτι ἐὰν γίνη τοιαύτη ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις θὰ προήρχετο εἰς εἰλικρινεῖς διαπραγματεύσεις.

Αἱ ἀνακοινώσεις αὗται μοὶ ἐγένοντο ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ὑφυπουργοῦ κ. Μανιαδάκη καὶ τοῦ ιδιώτου κ. Διάκου καὶ εἶτα ἡ συζήτησις περὶ στραφῇ ἐπὶ τοῦ τρόπου, μετὰ τὸν ὁποῖον θὰ ἀντιμετωπίσωμεν τὴν κατάστασησιν ὥς καὶ ἐπὶ τῆς ἀναμενόμενης ἐνισχύσεως ἐκ μέρους τῶν Ἀγγλων ἐκ τῆς ἐνεργείας τῶν φίλων μας καὶ συμμάχων γειτόνων μας.

Μοὶ παρεσχέθη ἡ θεοδαίωσις ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν θὰ εἶνε μόνη εἰς περίπτωσιν πολέμου μετὰ τὴν Γερμανίαν καὶ ὅτι προεβλέπετο θετικῶς, ἕκτος τῆς συμμετοχῆς ἐτέρων βαλκανικῶν Κρατῶν (Γιουγκοσλαβία — Τουρκία) ἰσχυρὰ ἐνίσχυσις διὰ Βρετανικῶν Στρατευμάτων, ὑπολογι-

ζομένων εις 12—15 Μεραρχίας με συμπληρωματικὰς ἐνισχύσεις 50 χιλιάδων ἀνδρῶν κατὰ μῆνα.

Ὑπέβαλον τὴν πρότασιν νὰ ἀποβιβάσθουν ταυτοχρόνως αἱ Βρεταννικαὶ Δυνάμεις εἰς Ἀλεξανδρούπολιν, Καβάλαν, Θεσσαλονίκην καὶ Βόλον καθ' ὅσον ἐθεώρουν τὴν σύγχρονον ἄφιξιν καὶ ἀποβίβασιν αὐτῶν ὡς μέσου αἰφνιδισμοῦ τοῦ ἐχθροῦ καὶ ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις ταύτας ἐνόμιζον ὅτι θὰ ἐξησφαλίζετο ἡ δημιουργία ἰσχυροῦ Μετώπου. Εἰς ἀπάντησιν μ' ἐβεβαίωσεν ὁ κ. Ἀρχιστράτηγος ὅτι ἐκεῖ τείνουν αἱ προσπάθειαι τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου, ἐνῶ τὴν ἐπομένην ἐπληροφορήθην ὅτι ἤρχισε ἡ ἀποβίβασις ἐλαχίστων Βρεταννικῶν Δυνάμεων εἰς Πειραιᾶ.

Ὁ Ἀρχιστράτηγος συνέχισε ὅτι ἡ πρόσκλησις τῶν Ἀντιστρατιγῶν ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ μελετήσωμεν ἐπὶ τοῦ πρακτέου εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν εἰσελάσουν οἱ Γερμανοί, πρὶν προφθάσουν οἱ Ἀγγλοι νὰ μεταφέρουν τὰς ἐνισχύσεις, περὶ ὧν ἔγινε λόγος.

Ἐπηκολούθησε μελέτη καὶ κατελήξαμεν, δεδομένου τοῦ κεραυνοδόλου τοῦ πολέμου εἰς δύο λύσεις:

— ἢ νὰ συμπτυχθῶμεν εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ Ὀλύμπου (Βενέτικος ποταμὸς — Στενὰ Σαρανταπόρου) πρὸς ἀσφαλῆ ἀντίστασιν γοήτρου καὶ τιμῆς

— ἢ νὰ παραμείνωμεν ἀκλόνητοι εἰς τὰς θέσεις μας ἀλλὰ καὶ Νικηταὶ μιᾶς Αὐτοκρατορίας (τῆς Ἰταλίας) καὶ νὰ καταληφθῶμεν ἐκ τῶν Νώτων παρὰ τῶν Γερμανῶν.

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν (7 Μαρτίου) ἐνωρὶς ἐπαρουσιάσθην ἐνώπιον τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Πρωθυπουργοῦ χωριστά. Ἀμφότεροι μὲ συνεχάρησαν διότι εἰργαζόμεν πρὸς συντήρησιν τοῦ ὑψηλοῦ φρονήματος καὶ διότι συνεφώνησα διὰ τὴν ἀντίστασιν κατὰ τῶν Γερμανῶν.

Μεταβὰς εἰς τὸ Γραφεῖον τοῦ Ἀρχιστρατήγου, ὅπου καὶ πάλιν παρίσταντο οἱ κ.κ. Μανιαδάκης καὶ Διάκος ἔμαθον ὅτι οἱ στρατηγοὶ Κοσμάς τοῦ Α' Σώματος καὶ Παπαδόπουλος τοῦ Β' Σώματος ἀπεστρατεύοντο ἀντικαθιστάμενοι ἀντιστοίχως παρὰ τοῦ Ἀντιστρατήγου Δεμέστιχα καὶ τοῦ ὑποστρατήγου Μπάκου (ὁ κ. Δεμέστιχας εἶχε ἀπομακρυνθῆ ἐκ τοῦ ἰδίου Σώματος πρὸ τριῶν μηνῶν).

Ἐπὶ πλεόν τούτων ἀντικατεστάθη καὶ ὁ Διοικητὴς τοῦ Τ.Σ.Η. Ἀντιστράτηγος Δρᾶκος, ἀποστρατευθεὶς ὅλως ἀναίτιως (α) καὶ ὠρίζετο εἰς τὴν θέσιν τοῦ ὁ Διοικητὴς τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. ἀντιστράτηγος Πιτσίκας. Ἀντὶ τοῦ στρατηγοῦ Πιτσίκα ὠρίσθην ὁ ὑποφαινόμενος ὡς Διοικητὴς Τμήματος Στρατιᾶς.

Αἱ ἀντικαταστάσεις συνεχρονίσθησαν μετὰ τὴν ἐξαπόλυσιν τῆς ἐαρινῆς ἐπιθέσεως τοῦ ἐχθροῦ, ἥτις εὐτυχῶς ἀπεκρούσθη, τοῦ ἐχθροῦ μὴ δυνηθέντος νὰ θέσῃ πόδα, οὐδὲ προσκαίρως ἐπὶ σημείου τῆς Τοποθεσίας μας παρὰ τὰς ὑπερδιπλασίας δυνάμεις τοῦ ἐχρησιμοποίησε ὁ ἐχθρὸς καὶ παρὰ τὸ καταγιγιστικὸν πῦρ τοῦ καταπληκτικῶς ὑπεραρί-

(α) Οἱ τρεῖς τιμωρηθέντες δι' ἀποστρατείας Ἀντιστράτηγοι ἐτιμῆθησαν διὰ τὸν Μεγαλοσταύρου, ἀπονεμηθέντος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1947 καὶ οὕτω κατεφάνη ὅτι ἡδικήθησαν τότε.

Θμου Πυροβολικοῦ του καὶ τοὺς βομβαρδισμοὺς τῶν 500 ἀεροπλάνων του.

Μετὰ τὴν ἀντικατάστασιν τῶν τριῶν Ἀνωτάτων Διοικήσεων ὁ Ἀρχιστράτηγος οὐδὲν μέτρον ἔλαβε διὰ νὰ θεραπευθῇ ἡ κατάστασις ποῦ ὑφίστατο εἰς τὸ Α' καὶ Β' Σώματα.

Ἐὰν ἦτο ἔρκετὴ μία ἀντικατάστασις ἢ μία τιμωρία ἢ μία διαταγὴ διὰ νὰ θεραπευθῇ τὰς κακῶς ἔχοντα εἰς Στράτευμα, δὲν θὰ θεωρεῖτο ἡ Διοίκησις ὡς δυσχερέστατον ἔργον.

Ὁ Στρατὸς τῆς Ἡπείρου (Α' καὶ Β' Σώματα) καλῶς ἢ κακῶς ἐδήλωσε διὰ τῶν ζωηρῶν του στοιχείων ὅτι δὲν θὰ τὸν ἀφήσῃ ἀνεπηρέαστον ἡ νέα περιπέτεια μετὰ τὴν Γερμανίαν. Νομίζομεν ὅθεν ὅτι τὸ καθήκον ἐπέβαλλε νὰ ἐπέμβῃ αὐτοπροσώπως ὁ Ἀρχιστράτηγος καὶ νὰ ἐνασκήσῃ τὴν ὀγκώδη ἐπιρροήν του διὰ νὰ πείσῃ τοὺς διχογυνωμύοντας εἰς τὴν σύμπνοιαν καὶ τὴν ἐμμονὴν εἰς τὸ καθήκον ἀνευ συζητήσεων.

Τὴν ἐσπέραν τῆς 8ης Μαρτίου ἐπανελθὼν εἰς Κορυτσὰν ἀνεκοίνωσα τ' ἀφορῶντα τὰς ἀντικαταστάσεις τῶν Ἀνωτάτων Διοικήσεων καὶ ἄπαντα τὰ διαμειφθέντα μετὰ τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως, τοῦ Πρωθυπουργοῦ καὶ τοῦ Ἀρχιστρατήγου. Ἐπίσης ἐγνωστοποίησα τὴν Ὀνομασίαν μου ὡς Διοικητοῦ Τμήματος Στρατιᾶς (μετὰ τὰς Μερarchίας 9ην, 10ην, 13ην, 15ην καὶ τὴν Μερarchίαν Ἰππικοῦ).

Τὰ αὐτὰ ἀνεκοίνωσα εἰς τὸν ἐν Φλωρίνῃ Διοικητὴν τοῦ Ρυθμιστικοῦ Κέντρου Ἀντιστρατήγον Παναγᾶκον, εἰς τὸ Στρατηγεῖον τοῦ ὁποίου παρέμεινα ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν πρὸς ἀνάπαυσιν.

Συνεπῶς πάντες γνωρίζουν τὰ ἐκτιθέμενα ἀνωτέρω.

Ἐξαιρετικῶς ὁ Ἀντιστράτηγος Παναγᾶκος, ἐγνώριζε καὶ κάτω ἐπὶ πλέον, διότι μετὰ τινος ἡμέρας, ἤτοι τὴν 12 μὲ 15 Μαρτίου, εἶχε κατέλθῃ εἰς Ἀθήνας καὶ ἐπαρουσιάσθῃ εἰς τὰ αὐτὰ πρόσωπα, εἰς ἃ εἶχα παρουσιασθῇ.

Ὡς γνωστὸν ὁ Πρωθυπουργὸς ἀείμνηστος Κορυζῆς ἐξεφράσθῃ ὅτι «ἀφείλεται ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ Ἔθνους πρὸς τὸν Στρατηγὸν Τσολάκογλου, διότι προσεχώρησε εἰς τὴν γνώμην τῆς Κυβερνήσεως, διότι ἐν ἐναντία περιπτώσει ἀντίστασις κατὰ τῶν Γερμανῶν δὲν θὰ ἐλάμβανε χώραν».

Ἡ ἑαρινὴ ἐπίθεσις τοῦ ἐχθροῦ δὲν ἐπεξετάθῃ πρὸς τὸν Τομέα τῆς ὑπ' ἐμὲ Στρατιᾶς παρὰ μόνον ἐναντίον Μικτοῦ Ἀποσπάσματος βορείως Ἀφου ποταμοῦ καὶ νοτίως Τομόρι ὁρους. Συνεπῶς δὲν ἔσχεν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ τῶν Στρατευμάτων μας. Ἐν τσοούτω ἔκρινα καθήκον μου νὰ ἐπισκέπτωμαι τὰς Μονάδας καὶ νὰ ἐμπνέω ἐγκαρτέρησιν.

Ἐπὶ πλέον ἐπροκάλεσα τὴν συγκέντρωσιν ὅλων τῶν Διοικητῶν (Μοίρας, Ἀνεξαρτήτου Τάγματος, Συντάγματος, Διοικήσεων Πεζικοῦ καὶ Πυροβολικοῦ Μερarchiῶν) εἰς Πίργκου χωρίον (εἰς κέντρον περιπυτῆς Στρατιᾶς) διὰ νὰ τοὺς τηρήσω ἐνημέρους ἐπὶ τῶν ἐνισχυσεων τῶν Ἀγγλων τῶν προβλεπομένων τριούτων ἐκ μέρους τῆς Γιουγκοσλαυίας καὶ διὰ νὰ τοῖς συστήσω ἐπαγρύπνησιν ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ τῶν στρατευμάτων.

Πάντες μοὶ παρέσχον τὴν δεδαίωσιν ὅτι δὲν ἐμειώθῃ τὸ παράπαν

τὸ καὶ ὅτι μὲ ἀπάθειαν ἔβλεπον οἱ ἄνδρες τὴν διὰ μίαν ἡμέραν προσχώρησιν τῆς Σερβίας εἰς τὸν Ἀξονα καίτοι ἐξετίμων τὰς δυσχερεῖας τοῦ ἀγῶνος.

Τοιοιούτῳ γραπτῶς καὶ προφανικῶς, ἀλλὰ καὶ ἀδιαλείπτως ἐνήσκουν τὴν ἐπίδρασίν μου.

Τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον πρὸς ἐντιπερισπασμὸν τῆς ἐσρινῆς ἐπιθέσεως ἐβολιδροσκόπησε τὴν ὑπ' ἐμὲ Στρατιὰν ἂν ἡδύνατο νὰ ἀναλάβῃ ἐπιθεῖσιν εἰς τὸν Τομέα Κάμια — Πόγραδετς. Ἡμεῖς ἀπηντήσαμεν ὅτι ἤμεθα ἔτοιμοι μὲ πλήρη πεποίθησιν ἐπὶ τὴν ἐπιτυχίαν. Καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα εἴχομεν μελετήσῃ καὶ καταστρώσῃ τὰ σχέδια δι' ἐκάστην περίπτωσιν.

Τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον παρὰ ταῦτα δὲν προέβη εἰς τὴν ἀπόφασιν ἐκδηλώσεως τῆς ἐπιθέσεώς μας λόγω ἐλλείψεως Πυρομαχικῶν. (Ἡ ἐπιχείρησις θὰ ἀπῆται κατανάλωσιν τριῶν Μονάδων πυρὸς Πυροβολικοῦ, πρῶγμα πού θὰ ἐξήντλει τὰ ἀποθέματα.

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΕΩΣ ΓΕΡΜΑΝΩΝ

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δευτέρου δεκαήμερου τοῦ Μαρτίου διετάχθημεν νὰ μελετήσωμεν ὑποχωρητικὸν ἐλιγμὸν πρὸς τὴν Τοποθεσίαν Βενέτικος ποταμοῦ — Ἀλιάκμων ποταμοῦ διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν συνδεδυασμένης ἐπιθέσεως Ἰταλῶν καὶ Γερμανῶν καὶ ν' ἀναφέρωμεν τὸν χρόνον πού ὀπηρεῖτο διὰ τὸν ὑποχωρητικὸν ἐλιγμόν.

Τὸ Τμήμα Στρατιάς μετὰ ἐμπεριστατωμένην μελέτην κατέληξεν ὅτι θὰ ἐπεράτως ἀπάσας καὶ τὰς κινήσεις καὶ τὴν ἀμυντικὴν του ἐγκατάστασιν ἐπὶ τῆς νέας Τοποθεσίας (Γραμμὴ Ὀλύμπου) ἐντὸς 15 ἡμερῶν τὸ πολὺ.

Προσέθετε ὅμως ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑπολογισθῇ μείωσίς τις τοῦ ἡθικοῦ καὶ ἐλάττωσις τῆς δυνάμεώς μας κατὰ 10—15% λόγω τοῦ ὅτι μέγα μέρος τῆς δυνάμεως τῆς Στρατιάς κατήγετο ἐκ τῶν ἐκκενωθησομένων περιοχῶν καὶ συνεπῶς θὰ ἐσημείωνεν ἀναπόφευκτον διαρροὴν πρὸς τὰς ἐστίας.

Ἡ συμφωνία τῆς Γιουγκοσλαβικῆς Κυβερνήσεως μὲ τὴν Γερμανίαν ἐνεφάνισε προφανῆ κίνδυνον κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν νῶτων καὶ πλευρῶν τῆς Στρατιάς, καὶ ὑπηγόρευσε τὴν ἀνάγκην ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ μελετηθῇ ἡ πρὸς Σερβίαν κάλυψις μας, ἀφ' ἐτέρου δὲ νὰ προετοιμασθῇ ἡ δυνατότης ταχύτερας καὶ εὐχερεστερας ἐκτελέσεως τοῦ προμνησθέντος ὑποχωρητικοῦ ἐλιγμοῦ, διὰ τῆς ἐκκενώσεως τῆς περιοχῆς μας ἀπὸ παντὸς μὴ ὀπαραιτήτου ὑλικοῦ ἐκστρατείας.

Πληθώρα ὑλικῶν ἐκ λαφύρων, μόνιμα συνεργεῖα ἐπισκευῆς αὐτοκινήτων, περιττὰ ἄρχεια ἀπεστάλησαν συμφάνως πρὸς τὸ πρόγραμμα προτεραιότητος εἰς Φλώριναν διὰ τῶν ἐπιστρεφόντων κενῶν αὐτοκινήτων καὶ ἐκεῖθεν σιδηροδρομικῶς πρὸς Νότον.

Ἡ ἐπελθοῦσα μεταβολὴ τῆς πολιτικῆς τῆς Γιουγκοσλαβίας ἐχαλάρωσε τὰ μέτρα ἀποσυμφορήσεως, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπενεχθῇ διακοπὴ πλήρης. Ἄλλως τε ἀνεμένομεν τὰς τελικὰς ἀποφάσεις τοῦ Ἀρχιστρατήγου ἂν θὰ συνετελεῖτο ὁ ὑποχωρητικὸς ἐλιγμὸς ἢ θὰ προετίμα νὰ παραμείνωμεν ἐπὶ τῶν θέσεών μας Νικηταὶ μιάς Αὐτοκρατορίας.

Α' ΕΠΙΤΕΥΕΙΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΜΕ ΤΟΥΣ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΥΟΥΣ

Τὴν πρωΐαν τῆς 6ης Ἀπριλίου 1941 (Κυριακὴ) τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. ἐπληροφορήθη ἐκ ραδιοφωνικῆς, τὸ πρῶτον, ἐκπομπῆς καὶ ἀκολούθως ἐκ τηλεφωνικῆς μὲ τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἐκπομπῆς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἐπιθέσεως τῆς Γερμανίας ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Γιουγκοσλαυίας.

Ὡς πρῶτον μέλημα ἐθεώρησα τὴν ἐπιδίωξιν ἐπιτεύξεως συνδέσμου καὶ ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν ὁμόρων Γιουγκοσλαυικῶν Στρατιωτικῶν Ἀρχῶν πρὸς ἐνημέρωσιν καὶ συνεργασίαν. Τὴν προσπάθειάν μας ταύτην ἀνεκοινώσαμεν εἰς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον, ὅπερ συμφωνήσαν, παρεκάλεσε νὰ τὸ τηρῶμεν ἐνήμερον ἐπὶ τῶν ἀπόψεων καὶ τῶν πληροφοριῶν τῆς γειτονικῆς Μεγάλης Μονάδος τῶν Σέρβων.

Ἐπετύχομεν τὸν σύνδεσμον ἀπὸ τῶν πρωινῶν ὥρῶν μετὰ τοῦ Γιουγκοσλαυικοῦ φυλακίου τῆς Μανῆς τοῦ ὁσίου Ναοῦμ διοικούμενον παρ' ἀξιωματικοῦ, ὑποσχεθέντος νὰ διαδιδάσῃ ἱεραρχικῶς τὴν πρότασιν καὶ ἐπιθυμίαν μας περὶ ἐπικοινωνίας καὶ συνδέσμου. Ἐκ παραλλήλου ἐπεδιώξαμεν τὸν διὰ Φλωρίνης σύνδεσμον μὲ τὸν Στρατιωτικὸν Διοικητὴν Μοναστηρίου, ὃν καὶ ἐπετύχομεν; ἄλλὰ οὗτος ἡγνώνει νὰ ἐπιτύχῃ σύνδεσμον μὲ τὴν γειτονικὴν Μεραρχίαν καὶ τὴν Στρατιάν ὡς μὴ γνωρίζων τοὺς Σταθμοὺς Διοικήσεως τούτων.

Πάντως ἐπροθυμοποιήθη νὰ μεριμνήσῃ ἀλλὰ δὲν τὸ κατάρθωσεν.

Ἦναγκάσθημεν ὅθεν νὰ ἀποστείλωμεν περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 6ης Ἀπριλίου τὸν ἐπιτελὴ μας ἐπίλαρχον Βλάχον εἰς Μοναστήριον ἵνα ἐκεῖθεν μεριμνήσῃ οὗτος διὰ τὸν ἀπρόσκοπτον σύνδεσμον.

Τὴν 1.30 ὥραν τῆς 7 Ἀπριλίου ἐπετεύχθη σύνδεσμος τηλεφωνικὸς τῆς Σερδικῆς Στρατιᾶς, ποὺ εἶχε ὡς ἔδραν τὸ Τέτκοβον (Καλκαντελὲν) μετὰ τοῦ Ἀντιστρατήγου Παναγάκου, ἐδρεύοντος εἰς Φλώριναν, καὶ μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ἐπετεύχθη τηλεφωνικὴ συνδιάλεξις τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Ἐπιτελείου τῆς Σερδικῆς Στρατιᾶς κ. Ἀθακούμοβιτς μετὰ τοῦ Ἐπιτελάρχου μου κ. Χρυσοχόου.

Ὁ Σέρβος στρατηγὸς ἀνεκοίνου ὅτι τὴν 4.30 ὥραν (καθ' ἡμᾶς 5.30 ὥρα) θὰ ἐξεδηλοῦτο Γιουγκοσλαυικὴ ἐπίθεσις εἰς τὸν Τομέα τῆς Στρούγκας μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν κατάληψιν τοῦ αὐχένος Θάν. Ὑπέβαλεν τὴν εὐχὴν καὶ τὴν παράκλησιν ὅπως ἐπιθεδῶμεν καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ κατευθύνσει Τσερβενάκια — Θάν διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἐκμηδένισις τοῦ ἐχθροῦ καὶ ταυτοχρόνως νὰ ἐκδηλωθῇ ἡ συμμαχικὴ ἀλληλεγγύη. Ἐν τέλει ὥστε προσωπικὴν συνάντησιν τῶν δύο Ἐπιτελαρχῶν εἰς Θάν πρὸς ρύθμισιν τῆς περαιτέρω δράσεως πρὸς ἀπόρριψιν τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὴν θάλασσαν.

Δὲν θὰ ἀσχοληθῶ μὲ τὴν ἀπόλυτον αἰσιοδοξίαν τοῦ στρατηγοῦ Ἀθακούμοβιτς, ὀφειλομένην εἰς τὴν πλήρη ὑποτίμησιν τοῦ ἐχθροῦ, οὐδὲ θὰ σχολιάσω ὅτι ἡγνώνει οὗτος τὴν ἀνυπαρξίαν τῆς Μεραρχίας Μοναστηρίου, ὡς θὰ ἴδωμεν.

Θὰ ἐξάρω ὅμως τὴν εὐστοχὸν ἀπάντησιν τοῦ Ἐπιτελάρχου μου ἔχουσιν οὕτω: «Καίτοι ἡ μετάβασις ἐκ τῆς ἀμυντικῆς διατάξεως εἰς ἐπιθετικὰς ἐπιχειρήσεις ἀπαιτεῖ πίστωση χρόνου, ἐν τοσοῦτῳ λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς καταστάσεως καὶ τῆς υπάρξεως προμελετημένων σχεδίων ἐπιθέσεως πρὸς Τσερβενάκια καὶ περαιτέρω πρὸς τὴν ἄνω κοιλάδα τοῦ Σκούμπη, θὰ καταστή ὀδυνηρὰ ἡ ἐξαπόλυσις τῆς αἰτουμένης ἐπιθέσεως μέχρι τῆς μεσημβρίας σήμερον, τῆς μιᾶς Μεραρχίας μας καὶ μέχρι τῶν πρωινῶν ὥρῶν τῆς αὐρίου τῆς ἐτέρας Μεραρχίας μας. Ἡ ἀναλαμβανομένη ἐπίθεσις θὰ ἐνεργηθῇ κατ' ἰσχυρῶς ὀργανωμένης εἰς μέγα δόθος Τοποθεσίας, προστατευομένης ὑπὸ διαδοχικῶν σειρῶν συρματοπλεγμάτων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ προσπάθεια τῶν γιουγκοσλαβικῶν δυνάμεων θὰ ἐλαφρύνῃ τὸν ἀγῶνα μας».

Τοιαύτη ὑπῆρξε ἡ συνεννόησις καὶ ἀφοῦ ἐνέκριναν τὰ ὑποσχεθέντα, ἐξεδόθησαν διαταγαὶ σχετικῶς, ἀφοῦ προηγουμένως εἰδοποιήθησαν οἱ Μέραρχοι καὶ ὁ Διοικητὴς Πυροβολικοῦ τῆς Στρατιάς περὶ τῆς ἐπιχειρήσεως τηλεφωνικῶς.

Συγχρόνως ἐγένετο ἡ δέουσα σύστασις ὥπως ἐπιδειχθῇ εἰς τοὺς νέους Συμμάχους ἡ πλήρης ἀλληλεγγύη καὶ ἡ ζητουμένη ἀμέριτος συνδρομὴ μας.

ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΜΟΚΡΕΣ (7—8 Ἀπριλίου)

Ἀπὸ τῆς 3ης ὥρας τῆς 7 Ἀπριλίου, καθ' ἣν ἀνεκοινώθη εἰς τοὺς Μέραρχους τηλεφωνικῶς παρὰ τοῦ ὑποφαινομένου, ἐπιβεβαιωθείσα ὁκολούτως ἐγγράφως ἡ διαταγὴ τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. περὶ ἐπιθέσεως κατὰ μῆκος τῆς ράχεως τοῦ Μόκρες πρὸς Τσερβενάκια, ἡ μὲν 13η Μεραρχία ἤρχισε προσανατολίζουσα τὰς δυνάμεις τῆς δι' ἐπίθεσιν, τὸ δὲ Βαρὺ Πυροβολικὸν προσηνατολίζετο καὶ ἀνεφωδιόζετο ἐστεινόμενος.

Τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον, εἰς ὃ ἀνεφέρθημεν, ἐνέκρινε τὰς ἐνεργείας μας καὶ ἀφῆκε πλήρη πρωτοβουλία.

Ἡ ἐπίθεσις τῆς 13ης Μεραρχίας ἐξεδηλώθη τὴν 13ην ὥραν διὰ δύο Ταγμάτων τοῦ 22ου Συντάγματος Πεζικοῦ καὶ μέρους τοῦ 18ου Συντάγματος. Τὰ τμήματά μας ἐξώρμησαν ἀκάθεκτα μὲ τὴν διακρίνουσαν ταῦτα ὀρμητικότητα, ἐνισχυόμενα ἀπὸ τὴν σκέψιν ὅτι εἰς τὰ νῶτα τοῦ ἐχθροῦ ἔδρα ὁ Συμμαχικὸς Στρατὸς τῶν Σέρβων, καὶ ἀποκόψαντα ἢ ὑπερπηδήσαντα τὰ συρματοπλέγματα, κατέλαβον τὴν κυρίαν γραμμὴν ἀντιστάσεως τοῦ ἐχθροῦ εἰς ὕψ. 1116 καὶ 1315, συλλαβόντα περὶ τοὺς 600 αἰχμαλώτους. Ἐπηκολούθησαν ἐχθρικοὶ ἀντεπιδέσεις, ἀποκρουσθεῖσαι πᾶσαι μὲ θαυμάσια διὰ τὸν ἐχθρὸν ἀπώλειαι. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἀπώλειαι τῆς 13ης Μεραρχίας ἦσαν λίαν αἰσθηταί, διότι ὑπέστη τὴν ἀντιπροποαρασκευαστικὴν βολὴν τοῦ ἐχθρικοῦ Πυροβολικοῦ κατὰ τῶν συγκεντρουμένων ἐν πλήρει ἡμέρᾳ τμημάτων μας ἐπὶ τῆς γραμμῆς ἐξορμήσεως, πράγμα ὅπερ ἠνάγκασε τὸν διοικητὴν Πεζικοῦ τῆς Μεραρχίας νὰ ὑποβάλῃ πρότασιν, ὥπως ἀναβληθῇ ἡ ἐπίθεσις.

Τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. ἀντιληφθὲν ἀπὸ τῶν πρώτων μεταμεσημβρινῶν ὥρῶν, ὅτι δὲν διενηργεῖτο ἡ ἀναγγελθεῖσα παρὰ τοῦ κ. Ἀθακούμοβιτς

ἐπίθεσις τῶν Γιουγκοσλαύων, καὶ ἔχον πλήρη ἀντίληψιν τῆς ἰσχύος τοῦ ἔναντί του ἐχθροῦ, ὡς πολλαπλασίως ὑπερέχοντος ἀριθμητικῶς, ἐπεδίωξε νὰ συνδεθῇ ἀφ' ἐνὸς μὲν μετὰ τὸν κ. Ἀθακούμοβιτς, ἵνα τὸν ἐνημερώσῃ, ἀφ' ἑτέρου δὲ μετὰ τῶν εἰς Στρούγκαν Σερβικῶν στρατευμάτων, ἵνα προτρέψῃ, ἐν ὀνόματι τῆς ἀμοιβαίας ἀλληλεγγύης, ὅπως ἐκτοξεύσουν τὴν διαταχθεῖσαν ἐπίθεσιν ἐκ Στρούγκας πρὸς ἀντιπερισπασμόν.

Τὴν 14.30' ὥραν (τῆς 7 Ἀπριλίου) κατωρθώθη νὰ ἐπικοινωνήσωμεν τηλεφωνικῶς μετὰ τοῦ κ. Ἀθακούμοβιτς, ὅστις μᾶς ἐβεβαίωσεν ὅτι ἡ περιβόητος ἐπίθεσις τῶν ἐκ Στρούγκας θὰ ἐξεδηλοῦτο τὴν 17.30' ὥραν καὶ μᾶς συνέστησε νὰ συνδεθῶμεν μετὰ τοῦ εἰς Στρούγκαν Μεράρχου, πράγμα ὅπερ ἐπεφορτίσθη ὁ ἐπίλαρχος Βλάχος.

Πράγματι, τὴν 17.30' ὥραν τὰ παρατηρητήριά μας ἐσημείωσαν βορείως τοῦ Λύν, ἐπὶ τῶν ἀλβανογιουγκοσλαβικῶν συνόρων, ἐκρήξεις πυροβολικοῦ καὶ ὧλων, αἵτινες προοδευτικῶς ἡραιοῦντο καὶ μετὰ ἡμῶν ἔπαυσαν!

Ὁ ἐπίλαρχος Βλάχος, μάτην ἐπεζήτησε νὰ συναντηθῇ μετὰ τοῦ Μεράρχου Στρούγκας. Μὲ τὸ Μοναστήριον διεκόπη καὶ ὁ τηλεφωνικὸς σύνδεσμος τῆς Μεραρχίας Στρούγκας. Ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐπιτελής μας, μοὶ ὠνήμεκεν ὅτι ἐπεκράτει σύγχυσις καὶ πανικὸς εἰς ὅλην τὴν Νότιον Σερβίαν, ἐκ βεβαίας δῆθεν πληροφορίας ὅτι οἱ Γερμανοὶ κατέλαβον τὸν Περλεπέν καὶ ὅτι τὸ Μοναστήριον καὶ ἡ Στρούγκα ἐξεκενώθησαν, τοῦ Στρατοῦ τρεπομένου πρὸς τὰ ὀρεινά, εἴτε πρὸς Φλώριναν διὰ νὰ σωθῇ.

Εἰς τὴν Μοῆν τοῦ Ὀσίου Ναοῦμ, κατέφθασαν φυγάδες ἀξιωματικοὶ καὶ ὀπλίται, ὁ στολιάκος ἐλαφρῶν πολεμικῶν σκαφῶν ἐν τῇ λίμνῃ Ὁχρίδος αὐτοεδυθίσθη καὶ 3 στρατηγοὶ μετὰ πολλῶν ἀξιωματικῶν εἶχον καταφύγει εἰς Φλώριναν.

Γενικῶς, οὐδαμοῦ εὐρέθη ὁ ὑπευθύνως ἀναλαβὼν τὴν πρὸς Θάν ἐπίθεσιν, δεδομένου ὅλλωστε ὅτι ἡ Μεραρχία Στρούγκας, καίτοι ἀπὸ μὴνός εἶχον κληθῇ οἱ ἑφεδροὶ τῆς, οὔτε τὴν ἐπιστράτευσιν ἐπεράτωσεν, οὔτε τὴν συγκρότησιν Μεραρχίας ἐπεδίωξεν. Οἱ ἑφεδροὶ ἦσαν ἢ ἀνυπόδητοι, ἢ ἀσκεπεῖς, ἢ ἀοπλοὶ.

Ἡ κατάστασις κατόπιν τούτων διεγράφετο κρίσιμος διὰ τὴν 13ην Μεραρχίαν, ἥτις ἐγκαταλείψασα τὴν ἀμυντικὴν τῆς διάταξιν, ἐτόλμησε νὰ συγκεντρωθῇ ὑπὸ τὰ πυρὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ εἰσχωρήσῃ ἐντὸς τῆς ἐχθρικῆς Τοποθεσίας, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι θὰ ἀπησχολεῖτο μέρος τοῦ ἔναντί τῆς ἐχθρικοῦ Στρατοῦ, μὲ τὰ ἐπιτιθέμενα Γιουγκοσλαβικὰ στρατεύματα.

Τὸ Τμήμα Στρατιάς πεισθὲν ὅτι εὐρίσκεται πρὸ πλήρους ἀποσυνθέσεως τοῦ εἰς τὴν Νότιον Σερβίαν Στρατοῦ καὶ ἔχον ὑπ' ὄφει λειπτομερὴ ἀναφορὰν τοῦ διατρέξαντος τὴν ἀπὸ Μοναστηρίου μέχρι Στρούγκας περιοχὴν ἐπιτελοῦς μας, ἀπεφάσισε ν' ἀναστείλῃ τὰς ἐπιθετικὰς τῆς ἐνεργείας, δι' ἃς μόνον του τὸ Τμήμα Στρατιάς Δυτικῆς Μακεδονίας δὲν εἶχε τὰς δυνατότητας, οὐδὲ τὰ πυρομαχικά.

Ἡ ἀναστολὴ ὅμως τῶν ἐπιχειρήσεων ἦτο δυσχερεστάτη ἐν πλήρει ἐμπλοκῇ μετὰ τοῦ ἐχθροῦ, δυναμένου νὰ ἐκτελέσῃ ἀνὰ πάσαν στιγμὴν ἀνασχετικὴν βολήν, πρὸς παρεμπόδισιν τῆς ἀποσύρσεως τῶν

δυνάμεών μας. Διὰ τοῦτο παρεσχέθησαν λεπτομερεῖς ὁδηγαίαι εἰς τὰς Μεραρχίας καὶ διετάρχη τὸ Πυροβολικόν μας νὰ ἐκτελῇ ἀνασχετικὰ πυρὰ, διὰ νὰ μὴ δυνήθῃ ὁ ἐχθρὸς νὰ καταδιώξῃ τὰς ἡμετέρας δυνάμεις.

Ἡ 13η Μεραρχία ἤκουσε μὲ λύπην τὴν σύμπυξιν, διότι ὑπελόγησε μεγίστας ἐπιτυχίας τὴν ἐπομένην. Ἀλλ' ὅταν ἤκουσεν ὅτι οἱ Σέρβοι διελύθησαν, ἐπωφελήθη τῆς νυκτὸς πρὸς τὴν 8ην Ἀπριλίου καὶ ἐπανέφερε τὰς δυνάμεις τῆς εἰς τὰς ἀρχικὰς θέσεις, μὲ ἀμυντικὴν στάσιν.

Ἡ 9η Μεραρχία, λόγῳ τῆς ἀποστάσεως μὲ τὰς Μονάδας τῆς καὶ τῆς εὐρύτητος τοῦ Μετώπου, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀνακόψῃ τὴν διαταχθεῖσαν ἐπίθεσιν διὰ τὴν 8ην Ἀπριλίου. Διότι πολλὰ τμήματά τῆς μὴ εἰδοποιηθέντα, ἐξαπέλυσαν τὴν ἐπίθεσιν καὶ συνεκρατῆθησαν βαθμὴν καὶ κατ' ὀλίγον, μέχρι τῆς μεσημβρίας τῆς 8ης Ἀπριλίου.

Ὑπὸ τοιαύτας θλιβερὰς συνθήκας, διεκόπη ἡ ὑπὸ εὐνοϊκωτάτους ὅρους ἀναληφθεῖσα ἐπιθετικὴ ἐνέργεια, ὡς ἀρξαμένη μὲ ἐνθουσιασμόν καὶ μὲ ὑψηλὸν φρόνημα καὶ μὲ πεποίθησιν, ὅτι θὰ ἀνετρέπετο ὁ ἐχθρὸς, ριπτόμενος εἰς τὸ πῦρ τῶν Σέρβων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ ἐχθρὸς ὑπέστη ἄπας ἔτι τὴν ἠθικὴν ἐπιβολὴν τοῦ Στρατοῦ μας καὶ τὴν κατάτληξιν, ἐξ ὧν ἐδράδυνε νὰ συνέλθῃ, ἐφ' ὅσον δὲν ἐτόλμησε ἐπὶ σειρὰν ἡμερῶν νὰ μᾶς παρενοχλήσῃ.

Ἡ μάχη ἐπὶ τοῦ ὁρους Μόκρες θὰ ἀποτελῇ εἰς τὴν ἱστορίαν τὴν ἀπόδειξιν, ὅτι τὸ ὑπ' ἐμὲ Τμήμα Στρατιάς δὲν ἐπηρεάσθη ἀπὸ τὴν εἰσβολὴν τῶν Γερμανῶν, οὐδὲ ἀπὸ τὸν διαφαινόμενον κίνδυνον κυκλώσεως.

Τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἐνέκρινε τὴν ληφθεῖσαν ἀπόφασιν, ὡς ἐπιβαλλομένην ἐκ τῆς ψυχρὰς λογικῆς καὶ τῆς συνέσεως. Ταυτοχρόνως, ἐτηρήθη ἐνήμερον τῶν πληροφοριῶν ποῦ ἤρυσάμεθα, ὡς θὰ ἴδωμεν παρακατιόντες.

ΚΑΛΥΨΙΣ ΤΩΝ ΠΛΕΥΡΩΝ ΜΑΣ ΚΑΤΑ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΑΠΕΙΛΗΣ

Τὴν μεσημβρίαν τῆς 7ης Ἀπριλίου διέταξε τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον νὰ μετασταθμεύσῃ ἡ Μεραρχία Ἱππικὴ εἰς Φλώριναν, τιθεμένη εἰς τὴν διάθεσιν του. Εἰς ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς ταύτης διέταξα καὶ ἐτέθη τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας τῆς αὐτῆς ἡμέρας εἰς κίνησιν.

Τὴν πρωίαν τῆς 8ης Ἀπριλίου, δυνάμει νεωτέρας διαταγῆς τοῦ Ἀρχιστρατήγου, ἐπανεφέρετο ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς κάλυψιν τοῦ ὑπ' ἐμὲ Τμήματος Στρατιάς καὶ ὁλοκλήρου τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, ἀπ' Ἀνατολῶν, κατὰ γερμανικῆς ἀπειλῆς.

Ἡ Μεραρχία Ἱππικὴ ἐπεφορτίσθη παρ' ἡμῶν νὰ ἐγκατασταθῇ ἐπὶ τῆς γραμμῆς Βάρνους — Βέρνον, μὲ τὸ δεξιόν τῆς εἰς τὸ Νυμφαῖον, ὅπου θὰ συνεδέετο μὲ τὸ ἀριστερόν τῶν Βρεταννικῶν δυνάμεων, αἵτινες ἐγκαθίσταντο μέτωπον πρὸς Βορρὰν ἱππαστὶ τῆς στενωποῦ Κλειδίου (Κιλί — Δερβέν Βεύης) ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὰς Δυνάμεις τοῦ Τ.Σ.Κ.Μ. (ὑποστράτηγος Καράσος).

Τὴν Μεραρχίαν Ἱππικοῦ ἐπροικοδότησα πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς τῆς μὲ τὰ κάτωθι συμπληρωματικὰ μέσα:

— Τῆς 21ης Ταξιαρχίας Πεζικοῦ (ἐν Σύνταγμα).

— Μοίρας Πεδινοῦ Πυροβολικοῦ τῶν 75.

— Μικτῆς Μοίρας Βαρέος Πυροβολικοῦ (85 καὶ 155).

— Ὁμάδος Σκαπανέων μετὰ τῶν ἀπαιτουμένων ἐκρηκτικῶν ὑλῶν διὰ τὴν ἀνατίναξιν τῶν προπολεμικῶς ὀργανωθεισῶν ὑπονομεύσεων πρὸς καταστροφὴν τῶν τεχνικῶν ἔργων τῆς ὁδοῦ Φλωρίνης — αὐχλὴν Πισοδερίου.

Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς καλύψεώς μας ἀπὸ Βορρᾶ, ἔβηκα εἰς ἐνέργειαν τὰ ἐπόμενα μέτρα:

α) Ἐπεξέτεινα τὸ δεξιὸν τῆς 13ης Μεραρχίας, ἀνατολικῶς τῆς λίμνης Ὀχρίδος πρὸς ἀπαγόρευσιν τῆς ἐκ Σερβίας πρὸς Πισκοπίγιε διαβάσεως.

β) Ἐνίσχυσα τὴν ἀμέσως Δυτικῶς τῆς Μεγάλης Πρέσπας ὑφισταμένην προκάλυψιν ἐπὶ τῆς Μεθορίου καὶ ἐπὶ τῆς ἀμαξιτῆς Μοναστήριον — Κορυτσά, διὰ τῆς 16ης ὁμάδος Ἀναγνωρίσεως καὶ διὰ δύο ἀντιαρματικῶν πυροβόλων.

γ) Διέθεσα τὴν 21ην Ὁμάδα Ἀναγνωρίσεως βορείως χωρίου Ἁγίου Γερμανός, ἀνατολικῶς τῆς Μεγάλης Πρέσπας καὶ ἐπὶ τῆς Μεθορίου, πρὸς ἀπαγόρευσιν τῆς πεπατημένης ὁδοῦ ἐκ Σερβίας, ἐνισχύσας ταύτην δι' ἐνὸς ἀντιαρματικοῦ πυροβόλου.

Διὰ τῶν μέτρων τούτων ἐξησφαλίζετο στοιχειώδης κάλυψις.

Ἀξιωματικὸς τοῦ Ἐπιτελείου μου, μεταθὰς πρὸς συνάντησιν μετὰ τοῦ Βρεταννοῦ Στρατηγοῦ Οὐίλσον καὶ τοῦ Ὑποστρατήγου Καράσου εἰς Κοζάνην, ἔλαβε τὴν ἀπάντησιν ὅτι τὸ ἀριστερὸν τῶν Βρεταννικῶν Δυνάμεων δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπεκταθῇ μέχρι Νυμφαίου, ὡς διέταξε τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον, περιορισθόσμενον ἐκατέρωθεν τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ τῆς στενωποῦ Κλειδίου.

Τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον, εἰς ὃ ἀνηνέχθημεν διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ὁ τακτικὸς σύνδεσμος, διέταξε νὰ τὸν ἐπιδιώξωμεν ἡμεῖς. Ἦναγκάσθημεν ὅθεν νὰ διατάξωμεν ὅπως ἐπεκταθῇ ἡ 21η Ταξιαρχία Πεζικοῦ μέχρις ὅτου συναντήσῃ τὸ ἀριστερὸν τῶν Βρεταννικῶν δυνάμεων. Οὕτω, τὸ μέτωπον τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἄψου καὶ διὰ τοῦ ὄρους Τομόρι — Κάμια — Μόκρες — Ὀχρίς — λίμνη Μεγάλη Πρέσπα — Βαρνοῦς — Πισοδέρι — Βίτσι — Νυμφαῖον, ἔφθανε πλησίον στενωποῦ Κλειδίου, ὅπου ὁ σύνδεσμος μετὰ τῶν Βρεταννῶν.

ΜΑΧΗ ΠΙΣΟΔΕΡΙΟΥ

Οἱ Γερμανοὶ κατέλαβον τὴν 9ην Ἀπριλίου τὴν Φλώριναν καὶ κινήσαντες πρὸς Πισοδέρι, ἔλαβον ἐπαφὴν μετὰ τῶν ἐκεῖ δυνάμεών μας τῆς Μεραρχίας Ἱππικοῦ.

Τὴν πρωίαν τῆς 10ης Ἀπριλίου, οἱ Γερμανοὶ ἐξεδήλωσαν ἐπιθεσὶν κατὰ τὸ αὐχένος Πισοδερίου, ἀποκρουσθεῖσαν εὐχερῶς. Βραδύτερον ἐπεχείρησαν καὶ ἑτέραν κρούσιν κατὰ μήκος τοῦ βορείως τῆς ὁδοῦ ἀντερείσματος, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀπεκρούσθησαν. Εἶτα δὲν ἐπα-

νελήφθη επίθεσις παρὰ τοῦ ἔχθρου, περιορισθέντος εἰς ἀνταλλαγὴν πυρῶν.

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἐπανελήφθη ἡ ἐπίθεσις ἀνευ ἀποτελέσματος, διότι αἱ ἡμέτεραι ἔφιπποι ομάδες ἐκινήθησαν πρὸς ὑπερκέρσασιν τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ τοῦ ἔχθρου, πρᾶγμα ὅπερ τὸν ἠνάγκασε νὰ συμπτυχθῇ εἰς Φλώριναν.

Κατόπιν τούτου ἔφιπποι περίπολοι ἡμετέρων, προωθηθεῖσαι τολμηρῶς πρὸς ἐξερεύνησιν τοῦ ἐδάφους καὶ ἀναγνώρισιν, εὔρον τὰ ὑφώματα περὶ τῆς Φλωρίνης ἐγκαταλελειμμένα. Κατευθυνθεῖσαι πρὸς χωρίον Ἀλώνα, ἐκινδύνευσαν νὰ πέσουν εἰς παγίδα τοῦ ἔχθρου, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπηλλάγησαν μὲν, πλὴν ὑπέστησαν ἀπωλείας.

Ἐκτοτε οὐδεμίαν προσπάθειαν κατὰ Πισοδερίου ἐσημείωσε ὁ ἔχθρος μέχρι τῆς 14ης Ἀπριλίου.

ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΙΝ ΤΟΥ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ

Ἀπὸ τῆς ἐσπέρας τῆς 7ης Ἀπριλίου, ὡς προεξετέθη, ἡ κατάρρευσις τοῦ Γιουγκοσλαβικοῦ Στρατοῦ εἰς τὴν περιοχὴν Περλεπές — Μοναστήριον — Στρούγκα, ἐνεφανίζετο ὁπὸ ὅσας τὰς πληροφορίας ὡς **τ ε τ ε λ ε σ μ έ ν ο ν γ ε γ ο ν ό ς**.

Αἱ περὶ τῶν Γερμανῶν πληροφορίες, ἔφερον αὐτοὺς ὡς καταλαβόντας τὴν ἐσπέραν τῆς 6ης Ἀπριλίου τὸ Κριβολάκ καὶ ὅτι ἐσημειώθη κίνησις φάλαγγος μηχανοκινήτου νοτίως Περλεπέ, τὰς μεσημβρινὰς ὥρας τῆς 7ης Ἀπριλίου. (Ἡ τελευταία πληροφορία ἐπεβεβαιώθη παρὰ τῆς Ἀγγλικῆς ἀναγνωριστικῆς Ἀεροπορίας).

Τὸ Μοναστήριον, ὡς γνωστόν, ἐπανικοβλήθη ἀπὸ τῆς 7ης Ἀπριλίου, ἡ δὲ λεγομένη Μεραρχία Στρούγκας, οὔτε συνεπλήρωσε τὴν ἐπιστράτευσίν της, οὐδὲ παρέδωκε τὰ εἰς τὰς ἀποθήκας πυροβόλα εἰς τὸ Σύνταγμά της. Περὶ τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας τῆς 7ης Ἀπριλίου, ἐλάχιστα τμήματα τῆς Μεραρχίας αὐτῆς συνεκρατοῦντο εἰς τὰς τάξεις των. Τὰ λοιπὰ ἔλαβον τὴν πρὸς τὰ ὀρεινὰ ἄγουσιν, διαλυθέντα. Τέλος, ἐδεβαιώθη ὅτι οὐδὲν ὑπῆρχε πρὸς ἀντίστασιν ἀπὸ Κριβολάκ μέχρι Μοναστηρίου.

Κατόπιν τούτων, ἔκρινα καθῆκον μου ν' ἀναφέρω τῷ Ἀρχιστρατήγῳ ἀπὸ τηλεφώνου αὐτοπροσώπως τὴν δημιουργηθεῖσαν δυσάρεστον τακτικὴν κατάστασιν, ἥτις ἐξειλίσσεται ραγδαίως εἰς θάρος μας.

Ὁ Ἀρχιστράτηγος μοι ἀπήντησεν ὅτι ἔπρεπε ν' ἀναμείνωμεν τὴν διευκρίνησιν τῆς καταστάσεως καὶ μ' ἐπεφόρτισε νὰ παρακολουθῶ τὴν ἐξέλιξιν καὶ νὰ τὸν ἐνημερώνω.

Ἐγὼ ἐπιμένων ἀνταπήντησα: «Τίνα μεγαλύτεραν διευκρίνησιν νὰ περιμένωμεν, καθ' ὃν χρόνον βλέπομεν ὅτι ἡ Στρατιὰ τῶν Σέρβων ἐνόμιζεν ὅτι ἔχει μίαν Μεραρχίαν εἰς Στρούγκαν, ἡ ὁποία ἦτο ἡμιανύπαρκτος.

Καὶ αὐτοὶ οἱ Μέραρχοι εἰσέτι ἐξηπάτων τὰς προϊσταμένας των Ἀρχάς, διαβεβαιούντες ὅτι ἦσαν ἔτοιμοι, ἐνῶ δὲν ἦσαν. Πῶς ν' ἀντισταθῇ ἓνας τέτοιος Στρατὸς στοὺς Γερμανούς;

Ὁ Ἀρχιστράτηγος ἐπανέλαβε ὅτι θὰ ἀναμείνωμεν μέχρι τῆς αὔριον.

Περὶ τὴν 11ην ὥραν τῆς 8ης Ἀπριλίου τὸ Ἐπιτελεῖον μου ἀνένευγε πρὸς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ὅτι κατελήφθη ἀπὸ πρωΐας τὸ Μοναστήριον, ὅτι ἐκινούντο μηχανοκίνητα ἐκ Μοναστηρίου πρὸς Στρούγκαν καὶ πόλιν Ἀχρίδα, ὅτι ἐπεκράτει πλήρης σύγχυσις εἰς τὴν φρουρὰν τῆς Ἀχρίδος καὶ ἐζήτησε τὴν ἔκδοσιν διαταγῆς πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς δημιουργηθείσης νέας καταστάσεως.

Τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἀνησυχῆσαν ἐζήτησε τὰς ἀντιλήψεις μας καὶ τὰς προτάσεις μας. Παρασχέθη ἀμέσως ἡ ἀπάντησις, ὅτι δύο λύσεις ὑπάρχουν:

— Ἡ πρώτη λύσις εἶνε ν' ἀναληφθῇ ἀμέσως ὁ ὑποχωρητικὸς ἐλιγμός, διὰ τὸν ὁποῖον ἦτο ἔτοιμον τὸ Τμήμα Στρατιάς.

— Ἡ δευτέρα λύσις ἦτο νὰ παραμείνωμεν εἰς τὰς θέσεις μας ἢ καὶ ν' ἀναλάβωμεν ἐπιθετικὰς ἐνεργείας κατὰ τῶν Ἱταλῶν, ὥστε, ὅταν φθάσωσιν οἱ Γερμανοὶ, νὰ αἰχμαλωτίσωσι πρῶτον τὸ Στρατηγεῖον μου, ὁκολούθως τὰ Στρατηγεῖα τῶν Μεραρχιῶν καὶ τελικῶς τὰ μαχόμενα Τμήματά μας, νικηφόρα κατὰ τῶν Ἱταλῶν.

Προσετίθετο, ὅτι τοιαύτη ἦτο ἡ ληφθεῖσα ἀπὸ συμφώνου ὁπόφασίς μας τὴν 7ην Μαρτίου, ὡς προερρήθη.

Εἰς ἀπάντησιν μᾶς ἐγένετο γνωστὸν ὅτι ὁ Ἀρχιστράτηγος θὰ ἐμελέτα τὴν κατάστασιν καὶ θὰ ἐξέδιδε τὰς διαταγὰς του. Τὸ τοιοῦτον ἦτο ὀδικοιολόγητον, διότι ἡ κατάστασις ἦτο γνωστὴ καὶ ἡ ὑποχρέωσις ὀφίστατο ὅπως ἀντιμετωπισθῇ αὕτη ὡς διαμορφούται ἐκάστοτε καὶ ἐπικαίρως, ἵνα μὴ τροποποιηθῇ καὶ πάλιν, ὅποτε ἀπαιτεῖται ἀναλόγως λήψις μέτρων.

Μία μόνον δικαιολογία ἐχώρει, μήπως δὲν ἐπίστευεν ὁ Ἀρχιστράτηγος εἰς τὰς ἐκθέσεις περὶ τῆς καταστάσεως. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπόνοια αὕτη ἦρθη, διότι εἰς τὸ ἐπίσημον ἀνακοινωθέν τῆς νυκτὸς τῆς 8ης πρὸς τὴν 9ην Ἀπριλίου, ὠμολόγησε τὴν ἐπικίνδυνον τροπὴν τῆς καταστάσεως, εἰς τὰ πλευρὰ καὶ νῦτα τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. (α).

Ἀτυχῶς καὶ μετὰ τὴν ὁμολογίαν ταύτην, δὲν ἔλαβε τὰ ἐπιβαλλόμενα μέτρα πρὸς ἀντίδρασιν εἰς τὰς ἐχθρικὰς ἐνεργείας. Ἐνεκα τούτου, τὴν πρωΐαν τῆς 9ης Ἀπριλίου, τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. ἐπανέλαβε τὴν αἵτησίν του περὶ παροχῆς ὁδηγιῶν ἐκ μέρους τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου, ὅπερ ἀπῆντησεν ὅτι ἡ ἀπόφασις θὰ ἐξαρτηθῇ ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τῶν συσκέψεων ποὺ διεξάγονται μὲ τὴν Κυβέρνησιν.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐλάμβανον χώραν, ὡς ἐπληροφορούμεθα ἐξ ὁκριτομυθίων τῶν τηλεφωνητῶν, ἀτέρμονες συζητήσεις μετ' ἄρμοδιων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, προσώπων, ἅτινα ἔλεγον τὴν γνώμην των χωρὶς νὰ γνωρίζουν τὴν κατάστασιν καὶ χωρὶς νὰ δύνανται νὰ ἐκτιμῶν τὰς ὁλεθρίας ἐκ τῆς ἀναδελφικότητος συνεπειάς. Καὶ οὕτω, παρὰ τὰς συνεχεῖς ὁχλήσεις, δὲν ἐλήφθη ἀπόφασις τὴν 9ην Ἀπριλίου.

(α) Ὁ Στρατάρχης τῆς Ἀγγλίας Ουέιβελ εἰς τὴν ἐκθεσίν του, δημοσιευθεῖσαν εἰς τὴν ἐφημερίδα «Βῆμα» τῆς 10 Ἰουλίου 1947, γράφει τὰ ἑξῆς: «Τὴν 8ην Ἀπριλίου κατέστη πρόδηλον ὅτι ἡ γιουγκοσλαβικὴ ἀντίστασις εἰς τὸν Νότον εἶχε καταρρεύσει καὶ ὅτι ἡ ὁδὸς ἀπὸ Μοναστηρίου ἦτο ἀνοικτὴ εἰς τοὺς Γερμανοὺς».

Συνεπῶς ἐδημιουργεῖτο εἰς τὸν Ἀρχιστράτηγον νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν διαγνωθεῖσαν νέαν τακτικὴν κατάστασιν ἀμελλητί.

Τὸ ὑπ' ἐμέ Τμήμα Στρατιάς, πιστεύον ὅτι θάπτον ἢ θράδιον θὰ ἀναληφθῇ ὁ ὑποχωρητικὸς ἐλιγμός, ἤρξατο κατευθύνον πρὸς Γρεβενὰ τὰ ἀποθέματα τροφίμων καὶ πυρομαχικῶν ἐκ Κορυτσᾶς καὶ ἐκ Φλωρίνης, προπαρασκεύασε τὰς καταστροφάς, ἐξεκένωσε τὰ Νοσοκομεία, ἐκλιμάκωσε τὰς ἐφεδρείας του καὶ ἐνημέρωσε τὰς Μεραρχίας του περὶ τοῦ διεξαχθησομένου πιθανῶς ἐλιγμοῦ.

Τὰς πρωινὰς ὥρας τῆς 10ης Ἀπριλίου, ἀνώτερος ἀξιωματικὸς τοῦ Ἐπιτελείου τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου, συμφωνῶν μὲ τὰς προτάσεις μου, ὑπέδειξεν εἰς τὸν Ἐπιτελάρχην μου τὴν γνώμην ὅτι «ἐὰν ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶχε ἐπίσημον ἀναφορὰν μου ἐπὶ τῶν προτάσεών μου, θὰ εἰσηκούετο παρὰ τῆς Κυβερνήσεως».

Εἰς ἀπάντησιν τῷ ὑπηγορευθῇ αὐτοστιγμεί συνταχθεῖσα παρ' ἐμοῦ, παρισταμένου εἰς τὴν τηλεφωνικὴν στιχομυθίαν, ἀναφορὰ, περιλαμβάνουσα περίπου τὰ ἐξῆς:

«Ἡ εὐκαιρία ἀντιδράσεως κατὰ τῆς ἐχθρικῆς ἐνεργείας καὶ τῆς ἀναλήψεως ὑποχωρητικοῦ ἐλιγμοῦ πρὸς τὴν γραμμὴν τοῦ Ὀλύμπου, παρῆλθεν ἀνεπιστρεπτί. Ἡ ἀδράνεια τριῶν ἡμερῶν ἀποβαίνει εἰς δάρος τοῦ ἡθικοῦ τῶν Στρατευμάτων, ἅτινα νικηφόρα καὶ ἐνθουσιῶδη, κατεδικάσθησαν εἰς τὸ νὰ παρίστανται θεαταὶ τοῦ ἐχθροῦ, ὑπερκερῶντος τὰ πλευρά των καὶ κυκλοῦντος τὰ νῶτα των. Πᾶσα στιγμὴ ἀναδλητικότητος δολοφονεῖ ἡρώας μας».

Ἡ ἀναφορὰ αὕτη ἐβεωρήθη παρὰ τοῦ παραλήπτου ἐπιτελοῦς ὅτι μέλλει νὰ ἐνισχύσῃ τὰς ὁπώψεις τοῦ Ἀρχιστρατήγου εἰς τὰς καταβαλλομένας προσπάθειάς του. Ἔνεκα τούτου ἔσπευσε νὰ ἐπιδῶσῃ ταύτην τῷ Ἀρχιστρατήγῳ.

Παρὰ ταῦτα, οὔτε τὴν 10ην, οὐδὲ τὴν 11ην Ἀπριλίου ἐξεδόθη ἀπόφασίς τις.

Δέον νὰ ὁμολογήσωμεν ἐνταῦθα εἰς ἐπιβεβλημένην παρένθεσιν, ὅτι ἡ γνωσθεῖσα εἰδήσις περὶ διεισδύσεως τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ Ἀξιοῦ, ἡ ἐπακολουθήσασα συνθηκολόγησις τοῦ Τ.Σ.Α.Μ. ἐντὸς τῆς νυκτὸς πρὸς τὴν 9ην Ἀπριλίου, ἡ κατάληψις τῆς Θεσσαλονίκης, ἡ κατάληψις τοῦ Μοναστηρίου, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν παρατηρουμένην ἀδράνειαν ἀντιμετωπίσεως τοῦ ἐκ τῶν νῶτων μας ἐμφανιζομένου κινδύνου, ἐδημιούργησαν ἀνησυχητικὴν ἀτμόσφαιραν ἀπηχούσαν εἰς τὸ ἡθικόν.

Παρὰ ταῦτα ὅμως ἐπέτυχον νὰ συγκρατήσω τὴν κατὰστασιν, ὑποδουλίζων ἐν ψυχραμίᾳ τὴν αἰσιοδοξίαν καὶ διαδηλοῦν μὲ ἐνθουσιασμόν, ὅτι ἡ παραμονὴ τοῦ Τ.Σ.Α.Μ. εἰς Τομόρι — Κάμια — Πόγραδετς, εἶνε ἐνδεικτικὴ τῆς ὀποφασιστικῆς ἀντιμετωπίσεως ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου τῆς καταστάσεως. Συνίστων δὲ συχνὰ νὰ ἔχη πλήρῃ ἐμπιστοσύνην πρὸς τὴν Ἀνωτάτην Διοίκησιν καὶ προσέθετον ὅτι καθὼς ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς ἀπεδύθη εἰς δυσχερὲς ἀγῶνα ἐναντίον μιᾶς Αὐτοκρατορίας ἀπὸ 28 Ὀκτωβρίου, μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ θυσιασθῇ ὑπὲρ τῆς Ἐλευθερίας του, οὕτω καὶ σήμερον πρέπει νὰ φανατισθῇ ἐναντίον τῶν Γερμανῶν, δεδομένου ὅτι θὰ ἀγωνισθῶμεν παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Μεγάλης Βρεταννίας, τῆς ὁποίας τέκνα μᾶς ἐνισχύουν.

Τὰ ἐκπεμπόμενα συνήματά μου περὶ αἰσιοδοξίας καὶ ἐγκαρτε-

ρήσεως εύρισκον ἀπήχσιν εἰς τὴν πλειονότητα τῶν ἀγωνιστῶν καὶ συνεκρατήθη τὸ ἠθικόν. Ἐν δὲ παρατηρήθησαν περιπτώσεις ἀνησυχίας καὶ νευρικότητος, τοῦτο προήλθεν ἀπὸ τὴν ἀποκορύφωσιν τῆς ἀγανακτήσεως ἐναντίον τῆς ἀδρανεῖας καὶ ἀναποφασιστικότητος, αἵτινες ὠδήγουν τὸν Νικητὴν Στρατὸν εἰς τὴν κατασχύνην ἀντὶ τῆς Δόξης.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, εἰς οὐδὲν τμήμα ἐξεδηλώθη μέχρι 15 Ἀπριλίου ἡ παραμικρὰ ἔνδειξις κλονισμοῦ τοῦ ἠθικοῦ καὶ τῆς πειθαρχίας.

Η ΣΥΜΠΤΥΞΙΣ ΤΟΥ Τ.Σ.Δ.Μ.

Τὴν 11ην ὥραν τῆς 12ης Ἀπριλίου ἐλήφθη ἡ ὑπ' ἀριθμ. 1445 τηλεφωνικὴ διαταγὴ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου, ἣτις ὥριζε ὥραν ἐνάρξεως τοῦ προμελετηθέντος ὑποχωρητικοῦ ἐλιγμοῦ τὴν 23ην ὥραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας καὶ μὲ προοίμιον τὴν φράσιν:

«Μὴ ἐξευρεθείσης ἄλλης λύσεως ἐντέλλομαι...».

Ἡ ἀπόφασις αὕτη τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου δὲν ἀνταπεκρίνετο εἰς τὴν τακτικὴν κατάστασιν τῆς στιγμῆς ποὺ ἐξεδόθη, ὅλλὰ εἰς τὴν τοιαύτην τῆς 8ης Ἀπριλίου, χωρὶς νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον θὰ ἀντιμετωπίζετο ἡ τροποποιηθεῖσα εἰς θάρος μας κατάστασις καὶ χωρὶς ν' ἀφήσῃ πρωτοβουλία ἂν ἡ ἀναδίπλωσις θὰ ἐγίνετο πρὸς τὴν κατεύθυνσιν Ἐρσέκας.

Πρώτος ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς συμπτύξεως ὠρίσθη ἡ κατάληψις τῆς Τοποθεσίας:

Ἄψος — Κιαφεκιάρτ — Γράμμος — Δυτικὸς κλάδος Ἀλιάκμονος — Σμίξη — Σινιάτσικο.

Προσετίθετο ἡ διαταγὴ ὅτι ἡ κάλυψις τοῦ πλευροῦ μας ἀνατολικῶς Βέρνου Σινιάτσικο ἀνετίθετο εἰς τὸ Τ.Σ.Κ.Μ. (ὕποστράτηγος Καράσος).

Ἐδῶ κρίνω σκόπιμον νὰ κάμω μίαν παρένθεσιν, διὰ νὰ τονίσω τὴν σημασίαν ποὺ εἶχε ἡ φράσις τῆς διαταγῆς «Μὴ ἐξευρεθείσης ἄλλης λύσεως...» καὶ τὴν ἐντύπωσιν ποὺ ἐδημιούργει τὸ μέρος τῆς διαταγῆς ποὺ ἐπεφόρτιζε τὸ Τ.Σ.Κ.Μ. (Καράσος) ὅπως καλύπτῃ τὸ πλευρόν μας:

α') Τὸ πρῶτον ζήτημα καταδεικνύει ὅτι ὁ Ἀρχιστράτηγος ἀνεζήτη ἄλλας λύσεις καὶ ἐν τῇ ἐπιδιώξει πρὸς ἐπίτευξιν τῆς λύσεως ἀπωλέσθη πολὺτιμος χρόνος. Ἐνεκα τούτου διετάχθη μὲ καθυστέρησιν ὁ ὑποχωρητικὸς ἐλιγμός.

Ἀναμφισθητῶς θὰ ἐρωτήσῃ τις, διατὶ δὲν ἐλήφθη ἡ ἀνταποκρινόμενη εἰς τὴν 8ην Ἀπριλίου αὐτοστιγμὴ ἀπόφασις καὶ ἐν τῷ μεταξὺ νὰ ἀναζητῆται ἄλλη, καλυτέρα λύσις. Ἀσφαλῶς ὁ Ἀρχιστράτηγος προσέτιμα τὴν λύσιν τῆς μὴ συμπτύξεώς μας καὶ συνεπῶς τῆς παραμονῆς εἰς τὰς θέσεις μας, ἐκ τοῦ λόγου ὅτι δὲν ἐχρειάζετο πλέον τὴν συμβολὴν μας εἰς τὴν περαιτέρω ἀντίστασιν.

Ἀλλὰ τότε, πῶς εἶνε δυνατόν ὁ Ἀρχιστράτηγος μετὰ τινος ἡμέρας νὰ διατάσῃ τὰ ἐν Ἠπείρῳ στρατεύματα ὅπως ἀντισταθῶσι μέχρις ἐσχάτων;

6') Τὸ δεύτερον ζήτημα, καθ' ὃ ἐπεφορτίσθη τὸ Τ.Σ.Κ.Μ. νὰ καλύπτῃ τὸ πλευρόν μας, δημιουργεῖ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὸ Τμήμα τοῦτο τῆς Στρατιάς εὐρίσκετο εἰς τὴν θέσιν του ἐν συνδυασμῷ μὲ τὰς εἰς Κλειδίον Βρεταννικὰς Δυνάμεις. Ὡς θὰ ἴδωμεν, τὴν ὥραν τῆς ἐκδόσεως τῆς διαταγῆς τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου, τὸ Τ.Σ.Κ.Μ. (Καρᾶσος) ὤδευεν μὲ σύντονον πορείαν πρὸς Κοζάνην — Σιάτισταν καὶ πρὸς Σινιάτικο, ἥτις πορεία εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ πρωΐας τῆς 11ης Ἀπριλίου, ἥτοι πρὸ 24ώρου.

Ἀπεκρύβη ὅθεν ἡ ἀλήθεια καὶ δὲν μᾶς ἀνεκοινώθη ἡ ἐληθὴς κατάσταση.

Μετὰ τὴν μικρὰν ταύτην παρένθεσιν ἐπανερχομαι ἤδη εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ὑποχωρητικοῦ ἐλιγμοῦ:

Ἐξεδόθη διαταγὴ ὑπὸ τύπον ὁδηγιῶν, περιλαμβάνουσα ὅλον τὸν ἐλιγμόν, μέχρι τῆς νέας Τοποθεσίας:

— Ἡ σύμπτυξις τῆς πρώτης ἡμέρας (νύξ πρὸς τὴν 13 Ἀπριλίου) ἀπέδλεπε νὰ φέρῃ τὰς Μεραρχίας ἐπὶ τῆς γραμμῆς Ὀστροδί-
τσα — ὤψ. Δυτικῶς Μαλίκης — στενὸν ΒΑ τῆς λίμνης Μαλίκη, ἐπὶ τῶν βατῶν εἰς ἄρματα σημείων τοῦ ὁποίου εἶχε προπαρασκευασθῇ ἀντισαρματικὴ ἄμυνα ἀπὸ μακροῦ χρόνου.

— Ἡ τῆς δευτέρας ἡμέρας (νύξ πρὸς 14 Ἀπριλίου) ἐπὶ τῆς γραμμῆς ὑψώματα Δυτικῶς διαβάσεως Κιαφέκιανιτ, ὑψώματα Νοτίως Μοσχόβλεως — Μόροβα — Ἰβάν.

— Ἡ τῆς τρίτης ἡμέρας (νύξ πρὸς τὴν 15 Ἀπριλίου) ἀπέδλεπε νὰ φέρῃ τὴν 16ην Μεραρχίαν ἐπὶ τῆς στενωποῦ τοῦ Κιαφέκιανιτ, τελικοῦ χώρου συμπτύξεώς της, τὴν 10ην Μεραρχίαν ἐπὶ τῶν ἀμέσως ἀνατολικῶς τῆς στενωποῦ ταύτης ὑψωμάτων, τὴν 9ην Μεραρχίαν ἐπὶ τῆς γνωστῆς τῆς 1Βα Τοποθεσίας καὶ τὴν 13ην Μεραρχίαν ἐπὶ τῆς διαβάσεως Ἱεροπηγῆς καὶ τὴν Μεραρχίαν Ἱππικοῦ ἐπὶ τῆς διαβάσεως Γαύρου, μὲ τὸ δεξιόν της ἐπὶ Βέρνου — Νυμφαῖον — Κλειδί.

— Ἡ τῆς τετάρτης ἡμέρας (νύξ πρὸς 16 Ἀπριλίου) ἀπέδλεπε εἰς τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Μεραρχιῶν ἐπὶ τῶν ὀριστικῶν των θέσεων, ὑπὸ τὴν κάλυψιν τῶν Ὁμάδων Ἀναγνωρίσεως καὶ τῆς Μεραρχίας Ἱππικοῦ καὶ ἐν συνδέσμῳ ἀνατολικῶς μὲ τὸ Τ.Σ.Κ.Μ. (Καρᾶσος).

— Ἡ Μεραρχία Ἱππικοῦ τὴν 16ην Ἀπριλίου θὰ συνεπτύσσεται ὀπισθεν τῆς νέας τοποθεσίας, συγκεντρουμένη εἰς τὴν περιοχὴν Σιατίστης ὡς ἐφεδρεία τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ.

— Προεδλέπετο ἡ πραγματοποίησις τῆς καταλήψεως δύο συγχρόνως τοποθεσιῶν παρ' ἐκάστης Μεραρχίας.

— Ὡρίζοντο αἱ προπαρασκευασθεῖσαι καταστροφαί, διὰ ν' ἀπακλεισθῇ ἡ παρακολούθησις τῶν κινήσεών μας ὑπὸ ταχυκινήτων βαρέων μέσων (ιδία ἄρμάτων).

— Ἡ 16η Μεραρχία ὑπῆχθη ἀπὸ 15 Ἀπριλίου ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Τ.Σ.Η.

— Σ.Δ. τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. εἶχεν ὀρισθῇ παρὰ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου ἀπὸ 13 Ἀπριλίου τὰ Γρεβενά.

Ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ἐλιγμοῦ ἐντὸς 12 ὥρῶν ἀπὸ τῆς λήψεως τῆς Διαταγῆς ἦτο φυσικῶς ἀδύνατος, διότι δὲν παρείχeto ὁ ὑλίκος χρόνος διὰ τὴν διαδίδασιν καὶ ἀνάγνωσιν τῆς Διαταγῆς παρὰ τῶν Με-

ραρχιών. Ἐν τοσούτῳ διετάχθη ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου καὶ ἐξετελέσθη χάρις εἰς τὴν προνοητικότητα τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. νὰ ἐκδώσῃ ὁδηγίας ἐν ἀναμονῇ τῆς διαταγῆς.

Αἱ Μεραρχίαι πᾶσαι ἐπέτυχον τὴν δ ι α κ ο π ῆ ν τῆς μάχης κατὰ τὴν καθορισθεῖσαν ὥραν καὶ ἐτέθησαν εἰς κίνησιν πρὸς τὰ ὀπίσω, καλυπτόμεναι ὑπὸ τῶν ὀπισθοφυλακῶν των καὶ τῶν ἔτι ὀπίσθεν ὀπισμεινάντων στοιχείων τῆς ἐπαφῆς τῶν Ὁμάδων Ἀναγνωρίσεως, χωρὶς νὰ ἀντιληφθῇ ὁ ἐχθρὸς. Ἡ σύμπτυξις συνετελείτο κανονικῶς καὶ ἄνευ ὀχλήσεως.

Ἡ 13η Μεραρχία κατὰ τὸν ἐλιγμόν της τὴν νύκτα 13 πρὸς 14 Ἀπριλίου διετήρησεν εἰς τὴν περιοχὴν Βορειοδυτικῶς Σθένοντας κάλυψιν ἐκ τοῦ 11)18ου Συντάγματος, οὐλαμοῦ πεδινοῦ καὶ οὐλαμοῦ ἀντισαρματικοῦ ὑπὸ τύπου προφυλακῶν.

Τὴν πρωίαν τῆς 14ης Ἀπριλίου ἐσημειώθη παρὰ τῆς δυνάμεως ταύτης ἐχθρική κίνησις λόχου Βερσαλλιέρων ἐπὶ μοτοσυκλεττῶν. Ὁ Διοικητὴς τοῦ Τάγματος ἐνεργῶν λίαν ψυχραίμως καὶ συνετῶς, ἀφῆκε τὸν Λόχον νὰ πλησιάσῃ εἰς τὰ δραστικά πυρὰ του καὶ εἶτα διέταξε τὴν ἐκτέλεσιν πυρῶν. Τὸ τοιοῦτον συνετέλεσε νὰ διαλυθῇ ὁ ἐχθρὸς Λόχος, ὑποστὰς ἱκανὰς ἀπώλειās καὶ ἐγκαταλείψας 26 αἰχμαλῶτους εἰς χεῖρας μας.

Τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. εὐρίσκόμενον τὰς προμεσημβρινὰς ὥρας τῆς 13ης Ἀπριλίου εἰς Καστοριάν, ἔλαβε τὰς ἀναφορὰς τῶν Μεραρχιῶν καὶ ἐμόρφωσε τὴν γνώμην ὅτι διενηργεῖτο ὁ ἐλιγμὸς κανονικῶς καὶ ἀπροσκόπτως.

Τὸ Ἐπιτελεῖόν μου μετὰ τοῦ Ἐπιτελάρχου ἀνεχώρησε διὰ Γρεβενὰ ἵνα ρυθμίσῃ τὰς λεπτομερείας ἐγκαταστάσεως ἐπὶ τῆς νέας Τοποθεσίας, ὁ δὲ ὑποφαινόμενος μετέβην εἰς Ἱεροσηγὴν, ἵνα παρακολουθῶν ἂν κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας συνήπτετο μάχη τις.

Κατὰ τὴν ἐπάνοδόν μου εἰς Καστοριὰν ἐπληροφορήθην παρὰ τῶν Καστοριῶν, ὅτι διεδόθη ἡ φήμη καθ' ἣν οἱ Γερμανοὶ καταλαβόντες τὸ Ἀμύνταιον, ὁφ' ἐνὸς μὲν κατεδίωκον τὰς Βρεταννικὰς Δυνάμεις πρὸς Κοζάνην, ὁφ' ἐτέρου δὲ κατηνύοντο διὰ Κλεισούρας πρὸς Καστοριάν. Τὸ δεῦτερον δὲν ἐπίστευσα, διότι εἵχομεν ἀπὸ καιροῦ τῆς εἰρήνης προπαρασκευάσει σοβαρὰς καταστροφὰς ἔργων τεχνικῶν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀμυνταίου — Κλεισούρα καὶ εἵχομεν ἐσχάτως ἐπιφορτίσει τμήματα Μηχανικοῦ δι' ὑπονόμευσιν. Διὰ νὰ ἀρυσθῶ θετικὰς πληροφορίας, ἔσπευσα πρὸς Κορησσὸν καὶ Κλεισούραν μετὰ τοῦ ὑπασιστατοῦ μου καὶ ὅταν ἔφθασα εἰς Κορησσόν, ἀντελήφθην ὁμάδας ἀνδρῶν διαρρεούσας ἐν ἀταξίᾳ πρὸς Δυσμάς. Οἱ ἄνδρες οὗτοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἐλάχιστοι ἔφεδροι ἀξιωματικοί, μ' ἐπληροφόρησαν ὅτι ὑπεχώρησαν πράγματι αἱ Βρεταννικαὶ Δυνάμεις ἀπὸ τῆς 19ης ὥρας τῆς 12ης Ἀπριλίου καὶ ὅτι αὐτοὶ οὗτοι εἶχον τεθῇ εἰς κίνησιν πρὸ διημέρου πρὸς Δυσμάς, χωρὶς νὰ προηγηθῇ σύγκρουσις τις.

Κατόπιν τούτων μετέβην εἰς Βογατσικόν, ὅπου ἡ 20ῇ Μεραρχία. Ἐκεῖ ἐπληροφορήθην ὅτι τὸ Τ.Σ.Κ.Μ. (Καράσος) διετάχθη παρὰ τοῦ Στρατηγοῦ Οὐίλσον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν γραμμὴν Κέλλη — Πιπερίτσα — Ὁσμάνοκος — Βέρμιον καὶ νὰ ἐγκατασταθῇ ἐπὶ τῆς

γενικής γραμμής Αύχην Κλεισούρας — Σινιάτσικο — Βούρινοσ, τι-
θεμένη εἰς κίνησιν ἀπὸ 11 Ἀπριλίου.

Ἐδῶ θὰ κάμω μίαν παρένθεσιν, διὰ νὰ ὑπομνήσω ὅτι δὲν ἀνε-
κοινώθη τὸ σπουδαῖον τοῦτο γεγονὸς εἰς ἡμᾶς, οὐδὲ εἰς τὴν διαταγὴν
συμπτύξεώς μας. Τούναντίον, τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον μᾶς ἐδημιούρ-
γει πεπλανημένας ἐντυπώσεις.

Ἡ σύμπτυξις τοῦ Τ.Σ.Κ.Μ. ἔλαβε χώραν ἐν μεγάλῃ σπουδῇ, ἥ-
τις ἐπέφερε ἀταξίαν καὶ σύγχυσιν, αἵτινες ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν κα-
ταπονήσιν, ἐπήνεγκον κλονισμόν τινα τοῦ ἠθικοῦ (α).

Ἐπειδὴ διέγνωσα ἀπορίας τῶν ἀξιωματικῶν ἐπὶ τοῦ τρόπου τῆς
ἀποκαταστάσεως τῆς τάξεως, συνέστησα τὴν πειθαρχίαν εἰς τοὺς ὀρ-
γανικοὺς δεσμούς καὶ ἀφηγήθην πρὸς ἐγκαρδίωσιν τὰς τελευταίας ἐ-
πιτυχίας τῆς 13ης Μεραρχίας εἰς Μόκρες καὶ τῆς Μεραρχίας Ἱππι-
κοῦ εἰς Πισοδέρι.

Τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. συνδεθὲν τηλεφωνικῶς μετὰ τοῦ Γενικοῦ Στρατη-
γεῖου ἀνήνεγκε τὴν κανονικὴν μέχρι τῆς στιγμῆς διεξαγωγὴν τοῦ ὑ-
παχωρητικοῦ ἐλιγμοῦ καὶ τὴν δημιουργηθεῖσαν δυσάρεστον καὶ κρί-
σιμον διὰ τὰ Τμήματά μου γενικὴν κατάστασιν, ἐκ τῆς ὑποχωρή-
σεως τῶν Βρεταννικῶν Δυνάμεων ἐκ Κλειδίου. Τέλος, ἐπέστησε τὴν
προσοχὴν τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου ἐπὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν καλύπτει
ἡμᾶς τὸ Τ.Σ.Κ.Μ. (Καράσος), ἐγκατασταθὲν εἰς Κλεισούραν καὶ
Σιάτιστα.

Τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἐξέφρασε τὴν ἐλπίδα του ὅτι τὸ Τ.Σ.
Κ.Μ. θὰ δυνηθῇ νὰ παράσχη τὴν ἀνατεθείσαν ἀσφάλειαν τοῦ πλευ-
ροῦ μας.

Ἡ ἀπάντησις αὕτη τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου εἶνε σκόπιμος, διὰ
νὰ μὴ ἀποδοθῇ εἰς αὐτὸ ἡ εὐθύνη ἐκ τῆς συμπτύξεως τῶν Βρεταννῶν
ἐκ Κλειδίου. Ὡς γνωστόν, ὁ Ἀρχιστράτηγος, εἰς τὴν ἐπίσημον ἔκθε-
σίν του, ἀναφέρει τὴν σύμπτυξιν, ἀλλὰ δὲν τὴν δικαιολογεῖ, λέγων
ὅτι ἡ γερμανικὴ πίεσις δὲν ἦτο τοιαύτης σφοδρότητος, ὥστε ἡ κα-
τάστασις νὰ ὑπαγορεύῃ σύμπτυξιν. Δὲν ὁμιλεῖ ὅμως ἂν ἔλαβε μέ-
τρα καὶ τίνα, διὰ νὰ προλάβῃ τὴν λανθασμένην κίνησιν τῶν ὑπὸ τὰς
διαταγὰς του Βρεταννικῶν Δυνάμεων. Ὁ ἡγήτωρ δὲν ὑφίσταται διὰ
νὰ διαπιστῶν τὰ λάθη, ὥλλὰ διὰ νὰ τὰ προλαμβάνῃ.

Ἦδη τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον βεβαίῳ ὅτι πιστεύει εἰς τὴν ἀ-
σφάλειαν τοῦ πλευροῦ μας διὰ ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἐμερίμνησε καὶ διὰ
τὴν ἐνδοξον Στρατιάν τῆς Κορυτσᾶς (6).

(α) Ὁ Στρατάρχης Οὐέϊδελ εἰς τὴν προρρηθεῖσαν ἔκθεσιν του γράφει:
«Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐξελίξεως (τῆς συμπτύξεως) κατέστη φανερόν ὅτι
ἡ 12η καὶ 20η Μεραρχία (τοῦ Τ.Σ.Κ.Μ.) διελύοντο. Ταχέως ἀποδιοργανώ-
θησαν τελείως καὶ μόνον ὀλίγα τμήματα διετήρουν ποῖαν τινα μαχητικὴν
ἀξίαν. Τοῦτο δὲν ὤφειλετο εἰς ἑλλειψιν ἀνδρείας ἢ μαχητικοῦ πνεύματος,
ἀλλ' εἰς τὴν ἑλλειψιν συγχρονισμένου ἐξοπλισμοῦ καὶ εἰς διὰ δοξασιῶν με-
ταφορᾶς τῶν, αἵτινες εἶνε ἀκατάλληλοι εἰς μακρὰς κινήσεις...».

(6) Ὁ Στρατάρχης Οὐέϊδελ εἰς τὴν ἔκθεσιν του γράφει:
«... Τὴν ἐπέεραν τῆς 10ης Ἀπριλίου δυνάμεις τοῦ στρατηγοῦ Μά-
καϊ (ἐννοεῖ τῆς σπενωτοῦ Κίλι — Δερβέν, ἥτοι τοῦ Κλειδίου — Βεύης) ὑ-
πέστησαν ἐπιθεσιν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν. Ἡ ἐπιθεσις αὕτη ἀνεπύχθη τὴν ἐ-
πομένην εἰς τὴν πρώτην σοδαρὰν σύγκρουσιν, ἥτις διήρκασε δύο ἡμέρας

Ὁλίγον μετὰ τὸ μεσονύκτιον πρὸς τὴν 14ην Ἀπριλίου, ὁ διοικητὴς τοῦ Τ.Σ.Κ.Μ. συνθεβείς τηλεφωνικῶς μὲ ἐπληροφόρησε ὅτι τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας τῆς 13ης Ἀπριλίου, περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ὁ ἐχθρὸς ἐπέτυχε νὰ καταλάβῃ ἀσθενῶς κατεχόμενον ἐπίκειρον ὕψους βαρείας αὐχένος Κλεισούρας καὶ νὰ προσβάλῃ κατὰ πλευρὸν ἐκείθεν τὰς ἀμυνομένας δυνάμεις του, αἵτινες ἐσημείουν διαρροὴν καὶ ἀπροθυμίαν δι' ἀγῶνα.

Εἰς ἀπάντησιν ἡξίωσα τὴν ἀποκατάστασιν τῆς καταστάσεως, ἀφοῦ διετίθεντο δυνάμεις Μεραρχίας. Ὑπέδειξα ὅτι δὲν γίνεται πάντοτε ἡ ἄμυνα τοῦ αὐχένος διὰ τῆς ἱππαστῆς καταλήψεως τούτου, ἀλλὰ καὶ διὰ καταλήψεως τοῦ νοτίου τμήματος τοῦ αὐχένος μὲ μέτωπον παράλληλον πρὸς τὴν ὁδὸν ἵνα καταστή δυνατὴ ἡ ἀπαγόρευσις τῆς διελυσεύσεως ἀρμάτων καὶ μηχανοκινήτων (ὡς γνωστὸν ὁ ἐχθρὸς δὲν εἶχε δυνατότητα νὰ ἐνεργῇ διὰ τῶν ὀρεινῶν μερῶν ἄλλὰ μόνον διὰ τῶν ἀμαξητῶν ὁδῶν).

Ὁ ὑποστράτηγος Καράσος μ' ἐβεβαίωσε ὅτι θὰ ἐκδοθῶν διαταγαὶ ὑπὸ τὸ πνεῦμα ὡς ἀνωτέρω. Τότε μοι ἐδόθη ἡ ἀφορμὴ νὰ συστήσω ὅπως μὴ ἀρκεῖται εἰς τὰς διαταγὰς ἄλλὰ νὰ ἐπεμβαίη καὶ

(11 καὶ 12 Ἀπριλίου).

Καίτοι ἡ ἐχθρική ἐπίθεσις συνεκρατήθη καὶ προεκλήθησαν εἰς τὸν ἐχθρὸν βαρεῖαι ἀπώλειαι, ἦτο φανερόν ὅτι ἡ τοποθεσία Ὀλύμπου — Βερροίας — Ἀμυνταίου, δὲν ἦτο ἐκθέσεως ταύτης ἀποκαλύπτεται ὅτι ἀπεφασίσθη ἡ ἐγκτάλειψις τῆς γραμμῆς Ὀλύμπου — Βερροίας — Ἀμυνταίου οὐχὶ τὸ ἀπόγευμα τῆς 12ης Ἀπριλίου, ἀλλὰ πρότερον, ὅτε καὶ διετράχθησαν αἱ 12η καὶ 20η Μεραρχία νὰ συμπτυχθῶν ἐκ Βερμίου καὶ Πιπερίτσας πρὸς Σιάτισταν καὶ Κλεισούρας. Συνεπῶς μεγεθύνεται ἡ παράλειψις τοῦ Ἀρχιστρατήγου νὰ προλάβῃ τὴν μὴ σύμπτυσιν τῶν Βρετανικῶν Δυνάμεων, διότι ἡ σύμπτυξις συνετελεῖ πρὸς κύκλωσιν τῶν εἰς Κορυτσάν δυνάμεών μας.

6') Ὁ Οὐδέιβελ παραδέχεται ὅτι συνεκρατήθη ὁ ἐχθρὸς τὴν 12ην Ἀπριλίου. Ἐν τοσούτῳ, τὴν νύκτα πρὸς τὴν 13ην Ἀπριλίου συνεπτύχθη, χωρὶς νὰ λάθῃ ὑπ' ὄψει ὅτι οὕτως ὑπερφαλαγγίζοντο ἐπὶ τὰς Μεραρχίαι.

Τὴν ὑπερφαλαγγισίν διωκ τῶν ἰδικῶν τῶν δυνάμεων διαρκῶς ἐπρόσπεχε μέχρις ὑπερβολῆς. Οὕτως, ἐφοβεῖτο διὰ τὴν ἀτελή κάλυψιν εὐρέως μετώπου ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Μεραρχίας Ἱππικῆς καὶ τὰ διδάσκει ἔτι ἀριστερώτερα. Ἀλλ' οἱ φόβοι του εἶνε ὅλως ἀδικαιολόγητοι, διότι ἡ Μεραρχία Ἱππικῆς ἀπέκρουσε τὰς ἐπιθέσεις τῶν Γερμανῶν τηλεφορῶν.

γ') Ὅσα λέγει ὁ Στρατάρχης ἀποδίδουν εἰς τὸ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν σύμπτυσιν εἰς τὰ σπενὰ Σαρανταπόρου, Διότι, καὶ μὲν ἡ Μεραρχία Ἱππικῆς εἶχεν ἐπιφορτισθῇ μὲ ὄρυ μέτωπον, ἀλλ' εἰς τὴν αὐτίαν ἀπέφρασε μίαν κυρίαν ἀρτηρίαν καὶ μίαν δευτερεύουσαν, ἐνισχυμένην διὰ Ταξιαρχίας Πεζικοῦ καὶ Βαρέος Πυροβολικοῦ.

Καὶ ὁ Στρατάρχης δὲν ἠγνόει ὅτι ὁ ἐχθρὸς εἶχε τὴν δυνατότητα νὰ ἐνεργῇ μόνον εἰς τὰς κυρίας συγκοινωνιακὰς ἀρτηρίας καὶ οὐχὶ εἰς τὰς ὀρεινὰς διαβάσεις.

δ') Παρὰ τὰ ἐκτιθέμενα τοῦ Στρατάρχου Οὐδέιβελ, μέχρι τῆς 15ης Ἀπριλίου οὐδ' αὖθις ἠνωκλήθησαν παρὰ τοῦ ἐχθροῦ αἱ ἐν Ἀλβανίᾳ δυνάμεις τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. καὶ ὅπου ἐπεχείρησε νὰ εἰσχωρήσῃ ἀπεκρούσθη.

Συνεπῶς ἡ σύμπτυξις τοῦ Οὐίλσον συνετέλεσε εἰς τὸ νὰ κυλωθῇ τὸ Τ.Σ.Δ.Μ.

αὐτοπροσώπως εἰς ζητήματα τῆς σπουδαιότητος τῆς πτώσεως τῆς Κλεισούρας.

Ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω τὰ εἰς αὐχένα Κλεισούρας τμήματα τῆς 20ῆς Μεραρχίας δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀντιτάξωσι οὐδὲ ἐπὶ ὥραν, ἀντίστασιν.

Ἀντιλαμβανόμενος ἤδη τὸν σοβαρὸν κίνδυνον ποὺ διέτρεχον αἱ Μεραρχίαι μου μετὰ τὴν ἀδικαιολόγητον — κατὰ τὸν Ἀρχιστράτηγον — ὑποχώρησιν τῶν Βρετανικῶν Δυνάμεων ἐκ τοῦ στενωποῦ Κλειδίου, καὶ δυσπιστῶν πρὸς τὰ Τμήματα τοῦ Τ.Σ.Κ.Μ. (Καράσου) ὡς ὑποστάντα κλονισμόν ἀπεφάσισα τὰ ἑπόμενα:

α) Ν' ἀναστείλω τὴν κίνησιν στοιχείων τινῶν Βαρέως Πυροβολικοῦ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ διέλθουν ἐκ Καστοριάς περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 14ῆς Ἀπριλίου.

β) Νὰ σταματήσω τὴν κίνησιν οἰουδήποτε τμήματος πεζικοῦ ἢ πολυβόλων, τὸ ὁποῖον θὰ διήρχετο ἐκ Καστοριάς ἐντὸς τῆς 14ῆς Ἀπριλίου.

γ) Νὰ μεταφέρω διὰ φορηγῶν αὐτοκινήτων δυνάμεις πεζικοῦ ἐκ τῶν Μεραρχιῶν μου, αἵτινες δυνάμεις ἦσαν δεδοκιμασμέναι καὶ με ὑψηλὸν φρόνημα, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἀντιταχῶσι κατὰ τοῦ ἐπερχομένου κινδύνου ἐκ τῆς προελάσεως τῶν Γερμανῶν.

Διὰ τὰ δύο πρῶτα ἀντικείμενα ἐπεφορτίσθην ἐπιτελεῖς μου, διὰ τὸ τρίτον ζήτημα στερούμενος διαθεσίμων αὐτοκινήτων ἀφ' ἑνὸς μὲν παρεκάλεσα τὸν ὑποστράτηγον Καράσον ὅπως ἀποστείλῃ ὅσα περισσότερα διέθετε φορηγὰ αὐτοκίνητα εἰς Μπίγλισταν, ἀφ' ἑτέρου ἐπεφορτίσα ἀξιωματικὸν τοῦ Ἐπιτελείου ὅπως κατευθύνῃ τὰ συναντώμενα κενὰ αὐτοκίνητα τῆς ὑπ' ἐμὲ Στρατιάς πρὸς τὴν Μπίγλισταν.

Ταυτοχρόνως διέταξα τὴν 13ην Μεραρχίαν ὅπως συγκεντρώσῃ ἐτοίμας πεζικὰς δυνάμεις εἰς τὴν προμνησθεῖσαν κωμόπολιν καὶ ἀποστείλῃ ἄνευ ἀπωλείας χρόνου ταύτας, δι' αὐτοκινήτων πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς ἐκ τῆς διαβάσεως τῆς Κλεισούρας ἀπειλῆς. Ἀξιωματικὸς τοῦ Ἐπιτελείου θὰ ἐνημέρωνεν εἰς Καστοριὰν τὰ τμήματα.

Τὸ ὑπ' ἐμὲ Τμήμα Στρατιάς κατέστησε ἐνήμερον τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἐπὶ τῆς καταστάσεως καὶ ἐπρότεινε ὅπως διαταχθῇ ἡ εἰς τὴν περιοχὴν Νεαπόλεως — Κιβωτοῦ, Βρετανικὴ μηχανοκίνητος Ταξιαρχία νὰ ὀχθῇ εἰς Κλεισούραν διὰ ν' ἀπαγορεύσῃ τὴν διάβασιν εἰς τὸν ἔχθρον. Ἐπίσης ἀνήνεγκεν τὰ ληφθέντα μέτρα πρὸς μεταφοράν δυνάμεων δι' αὐτοκινήτων.

Τὴν πρωΐαν τῆς 14ῆς Ἀπριλίου μετέβην εἰς Καστοριὰν διὰ νὰ ἐξακριβώσω τὴν κατάστασιν καὶ διὰ νὰ ἐνασκήσω τὴν ἐπίδρασίν μου πρὸς πείσμονα ἀντίστασιν ἐναντίον τοῦ ἔχθρου.

Τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας ἐπανέκαμψα ἀφοῦ προηγουμένως λόχος βαρέων πολυβόλων τυχαίως διερχόμενος ἐγκατεστάθη παρὰ τὸ χωρίον Δίσπηλιο, χρησιμοποιοῦν τὸν χάνδακα διαρροῆς ὑδάτων ἐκ τῆς λίμνης ὡς παθητικὸν ἀντιαρματικὸν κώλυμα.

Παρ' ἀξιωματικῷ τῆς Μεραρχίας ἱππικοῦ, διακομίσαντος δύο Ἀγγλους ἀεροπόρους τραυματίας ἐπληροφορήθημεν τὸ κρίσιμον τῆς καταστάσεως τῆς 21ῆς Ταξιαρχίας (ἐγκατεστημένης εἰς Νυμφαῖον

μέχρι της στενωπού Κλειδίου). Αὕτη κυκλωθεῖσα ἀπεδεκατίσθη παρὰ τοῦ ἐχθροῦ ἢ ἡχηματώσθη, τοῦ Συνταγματάρχου Χονδρού αὐτοκτονήσαντος. Ἡ καταστροφή ἀπεδίδετο εἰς παράλειψιν τῶν Βρετανῶν νὰ εἰδοποιήσουν τὸ ἐν συνδέσμῳ Σύνταγμα περὶ τῆς ἀποχωρήσεώς των ἐκ Κλειδίου καὶ συνεπῶς ἐκυκλώθη τὸ 80ὸν Σύνταγμα ἐν ἀγνοίᾳ τελούον περὶ τῆς συμπτώσεως τῶν Βρεταννικῶν Δυνάμεων.

Τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον μᾶς ἐγνωστοποίησε ὀλίγον πρὸ μεσημβρίας τῆς 14ης Ἀπριλίου ὅτι διετάχθη ἡ Βρεταννικὴ Ταξιαρχία ὅπως διαθέσῃ τμήμα Μηχανοκινήτων εἰς Κλεισούραν. Οὕτω τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἀπ' ἐνὸς μὲν δεικνύει τὸ ἀπαιτούμενον ἐνδιαφέρον του διὰ τὴν τήρησιν τοῦ αὐχένος Κλεισούρας παρ' ἡμετέρων, ὅφ' ἐτέρω δὲ δὲν πιστεύει εἰς τὴν δυνατότητα τῶν τμημάτων Τ.Σ.Κ.Μ. (Καράσος) νὰ ἀντισταθοῦν τελεσφόρως.

Ἡ Βρεταννικὴ Ταξιαρχία δὲν ἐξετέλεσε τὴν διαταγὴν τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου δικαιολογούμενη ὅτι ἡ διαταγὴ δὲν ἦτο κατηγορηματικὴ, διότι ὥριζε νὰ διαθέσῃ δυνάμεις «ἐὰν ἡδύνατο» καὶ ἐπειδὴ δὲν «ἡδύνατο» δὲν θὰ τὴν ἐξετέλει...

Τὸ ἀπόγευμα τῆς 14ης Ἀπριλίου τὸ ἐπιτελεῖόν μου ἐπληροφόρηθη ὅτι ἡ εἰς τὴν Σιάτισταν 12ῃ Μεραρχία τοῦ Τ.Σ.Κ.Μ. ἤρχισε ἀποσυνδύουσα τὰ τηλεφωνικὰ τῆς δίκτυα. Ἀποταθέντες πρὸς τὸν ὑποστράτηγον Καράσον, ἐλάβομεν τὴν ἀπάντησιν ὅτι δὲν ἦτο ἀληθὴς ἡ πληροφορία μας.

Πάντως οἱ Βρεταννοὶ, οἵτινες ἐνίσχυνον τὴν Τοποθεσίαν Ἀμύνης τῆς Στενωποῦ Σιατίστης δι' ἀντιστραμτικῶν μέσων καὶ βαρέων πολυβόλων ἀπεχώρησαν ἐκ τῆς θέσεώς των πρὸ μεσημβρίας χωρὶς νὰ προηγηθῇ μάχη, οὐδὲ νὰ ἐμφανισθῇ που ἐχθρὸς.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν (14 Ἀπριλίου) ἄρσασαι αἱ Μεραρχίαι τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. διήλθον ἐν ἡρεμίᾳ καὶ παρεσκεύασαν τὴν κίνησιν των πρὸς τὰ ὀπίσω συμφώνως πρὸς τὸ προδιαγεγραμμένον σχέδιον. Ἡ 13ῃ Μεραρχία ἐπέβιδασε ἐπὶ τῶν ἀποσταλέντων αὐτοκινήτων ἐν τάγμα πεζικοῦ καὶ λόχου βαρέων πολυβόλων διὰ νὰ μεταφερθοῦν εἰς Δισπηλιά Καστοριάς.

Καθ' ἄρσασαν τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας ταύτης ἡ ἐχθρική ἀεροπορία (Γερμανικὴ) ἐπέδειξε ἐσυνήθη δραστηριότητα καθ' ὅλον τὸ λον τὸ μήκος τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Καστοριάς μέχρι Γρεβενῶν σφυροκοπούσα ἀποτελεσματικῶς ἕκαστον σημεῖον ταύτης εἰς κάθε στιγμὴν. Ἰδιαιτὰ ἐδομβαρδίζοντο οἱ Βρεταννικοὶ καταυλισμοὶ Σχηματισμῶν των εὐκόλως ἐπισημαινομένων, ὑποστάντες σοβαρωτάτας ζημίας καὶ ἱκανὰς ἀπωλείας. Ἰδιαιτὰ ἐδομβαρδίσθη τὸ παρὰ τὴν Κιβωτὸν Μηχανοκίνητον Σύνταγμα τῶν Βρεταννῶν, ὅπερ ἤρνηθη νὰ ἀχθῇ εἰς Κλεισούραν καὶ δύναται τις εἰπεῖν ὅτι κατεστράφη τὸ ὕλικόν των τελείως, ὡς ἔχω προσωπικὴν ἀντίληψιν.

Κατὰ τὴν διαδρομὴν μου ἐκ Καστοριάς εἰς Γρεβενὰ ἦτοι εἰς χρονικὸν διάστημα δύο ὥρων, ἐσημείωσα εἴκοσι σημεῖνα, εἰς διάφορα σημεῖα, νὰ δομβαρδίζουν μικρὰς φάλαγγας διαρρεόντων, καταυλισμούς, χωρία, αὐτοκίνητα καὶ φάλαγγας βοηλάτων ἀμαξῶν, εἰς τρόπον ὥστε οὐ μόνον νὰ ἐπιφέρουν καταστροφὰς καὶ ἀπωλείας, ἀλλὰ καὶ νὰ διακόπτουν τὰ τηλεφωνικὰ καὶ τηλεγραφικὰ δίκτυα καὶ νὰ παρακωλύουν τοὺς ἐφοδισμούς.

Περὶ τὴν 19ην ὥραν τῆς 14 Ἀπριλίου ἐλήφθη διαταγὴ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου καθορίζουσα περίπου τὰ ἑξῆς:

— Τίθεντα ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. (Τσολάκογλου) τὸ μὲν Τ.Σ.Κ.Μ. (Καράσος) ἀπὸ τῆς λήψεως τῆς διαταγῆς, ἡ δὲ Βρεταννικὴ Ταξιαρχία ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου πρὸς τὴν 15 Ἀπριλίου.

— Διὰ τῶν ἄνω δυνάμεων τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. ν' ὀποκαταστήσῃ τὴν κατάστασιν κατὰ τὴν ἄνω κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονος.

— Ὁ Σταθμὸς Διοικήσεως τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. νὰ τεθῇ εἰς λειτουργίαν ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου πρὸς τὴν 15 Ἀπριλίου.

Εἰς ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς ταύτης διέταξα καθορίσας τὸν ρόλον τοῦ Τ.Σ.Κ.Μ. (Καράσος) καὶ τῆς Βρεταννικῆς Ταξιαρχίας καὶ ἐνημερώσας τὰς συμπτυσσόμενας Μεραρχίας μου περὶ τῆς τακτικῆς καταστάσεως τῆς στιγμῆς, καίτοι ἤμην πεπεισμένος ὅτι ἦτο ἀνεκτέλεστος ἡ διαταγὴ τοῦ Γεν. Στρατηγεῖου, ἐκδοθεῖσα κατόπιν ἐορτῆς, χωρὶς ν' ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν τακτικὴν κατάστασιν τῆς στιγμῆς διότι:

α) Ἡ 20ῇ Μεραρχία δὲν ἠμύνθη τῆς Κλεισούρας ὅπως ἔπρεπε ἂν πιστεύσῃ τις εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ Συνταγματάρχου Δέδε διοικητοῦ 21ης Ταξιαρχίας.

β) Ἡ 12ῇ Μεραρχία μιμηθεῖσα τοὺς Βρεταννοὺς ἐγκατέλειψε τὴν στενωπὸν Σιατίστης χωρὶς νὰ ἐμφανισθῇ ἐχθρική ἀπειλή.

γ) Ἡ Βρεταννικὴ Ταξιαρχία δοκιμασθεῖσα σκληρῶς καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ ὑποστᾶσα ἀπωλείας καὶ καταστροφὰς ὀλικοῦ συνεπτώχῃ νοτίως Γρεβενῶν ἐπὶ τῇ βάσει παραγενεστέρων διαταγῶν πρὶν ληφθῇ ἡ ἀνωτέρω διαταγὴ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου.

Κατ' ἐμὴν γνώμην ἂν ἡ περὶ ἧς πρόκειται διαταγὴ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου ἐξεδίδετο ἀπὸ τῆς μεσημβρίας τῆς 14 Ἀπριλίου (ἑπτὰ ὥρας ἐνωρίτερον) θὰ ἀντιμετωπίζετο τελεσφόρως ὁ ἐχθρὸς καὶ θὰ προελαμβάνετο ἡ ἐπακολουθήσασα ἐκτροπὴ τῶν Μεραρχιῶν μου, πρὸς τὰ ὀρεῖνα καὶ δύσβατα μέρη τῆς Ἀνω Πίνδου.

Μετὰ τὴν ἔκδοσιν ὅλων τῶν ἀναγκαίων διαταγῶν, τὸ Στρατηγεῖόν μου ἀνεχώρησε τὴν 22αν ὥραν (τῆς 14 Ἀπριλίου) διὰ Καλαμπάκων, ἥτις ὠρίσθη Σταθμὸς Διοικήσεώς μου.

Ἡ ὁδὸς εἰς ἀπόστασιν τριῶν χιλιόμετρων ἀπὸ τῶν Γρεβενῶν ἦτο ἀποφεφραγμένη ὑπὸ φάλαγγος Βρεταννικῶν Αὐτοκινήτων, ἥτις ἐκινεῖτο λίαν βραδέως καὶ μὲ ἐσθεςμένους τοὺς φανοὺς τῶν αὐτοκινήτων, λόγῳ τῆς διαρκοῦς σχεδὸν παρουσίας ἐχθρικῆς ἀεροπορίας εἰς τὸν ὀρίζοντα. Ἀμα τῇ ἡμέρᾳ (15 Ἀπριλίου) ἀντελήφθημεν ὅτι εἴμεθα ἐναφηνωμένοι εἰς μακρὰν φάλαγγα αὐτοκινήτων περιλαμβανούσαν ὀλόκληρον τὴν μάχιμον δύναμιν τῆς Βρεταννικῆς Ταξιαρχίας.

Τὸ Στρατηγεῖόν μου φθάσαν εἰς Ἐλευθεροχώριον ἐσταμάτησε, τῇ διαταγῇ μου, διὰ νὰ μελετήσῃ τὴν δημιουργηθεῖσαν νέαν κατάστασιν καὶ νὰ ἐκδώσῃ νέας διαταγὰς. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μελέτης ἐπαρουσιάσθη ὁ ὑποστράτηγος Καράσος, ὅστις ἀνήγγελεν ὅτι τάσων ἡ 12ῇ Μεραρχία, ὅσον καὶ ἡ 20ῇ τοιαύτη κατέλαβον τὰ ὀρεῖνα δυτικῶς τοῦ εἰς τὸ ὕψος Νεαπόλεως — Ἀλιάκμονος καὶ συνεπῶς αἱ διαβάσεις Σιατίστης καὶ Κλεισούρας ἦσαν ἐλεύθεραι εἰς τὸν ἐχθρόν. Προσέθεσε δὲ ὅτι δὲν εἶχε ἀναγνώσει τὴν ἀπὸ τῆς νυκτὸς ἐκδοθεῖσαν διαταγὴν μου, ὥς ὀποφασίσας νὰ συμπτυχθῇ.

Τότε τῷ ἐπέστησα τὴν προσοχὴν του ὅπως μεριμνήσῃ διὰ τὴν συγκράτησιν τῶν Μεραρχιῶν του, πάσῃ θέσει. Τόσον ὁ ὑποστράτηγος Καράσος, ὅσον καὶ τὸ ἐπιτελεῖον του μοὶ ἀνῆνεγκεν ὅτι δὲν ὑπάρχει τοιαύτη δυνατότης καὶ ὅτι ἡ κατάστασις ἦτο ἀθεράπευτος, ὀφειλομένη εἰς τὴν ἐσπευσμένην σύμπτυσιν ἐκ Βερμίου καὶ Πιπερίτσας. Τότε τὸν διέταξα νὰ σταματήσῃ εἰς Μελίσσι καὶ νὰ ἐπιζητήσῃ τὴν ἀνασύνταξιν τῶν διαρρεόντων στελεχῶν καὶ ἀνδρῶν, καὶ ἔσπευσα πρὸς Καλαμπάκαν, ἵνα ἐκείθεν κατευθύνω τὰς κινήσεις τῶν ἀποκλεισθεισῶν Μεραρχιῶν μου Δυτικῶς Καστοριὰν καὶ ἠναγκασμένων νὰ τραπῶσι πρὸς τὰ ὄρεινά.

Ἀφίχθεις εἰς Καλαμπάκαν, ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ τοῦ ἀσυρμάτου ἐπεχείρησα νὰ συνδεθῶ μετὰ τὰς Μεραρχίας μου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀνῆνεγκον τῷ Γενικῷ Στρατηγεῖω τὴν δυσάρεστον τροπὴν τῆς καταστάσεως, καθ' ἣν ἀμαχητὶ τὸ Τ.Σ.Κ.Μ. διελύθη ἢ ἐτράπη πρὸς τὰ ὄρενά, καὶ ἡ Ταξιαρχία τῶν Βρεταννῶν ἀπεχώρησε πρὸς Ἑλασσόνα πρὶν ληφθῇ ἡ διαταγὴ τῆς ὑπαγωγῆς τῆς πρὸς τὰς διαταγὰς μου.

Τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἀδυνατοῦν νὰ πράξῃ ἄλλως συνεφώνησε ὅπως προσπαθῇσῶ νὰ κατευθύνω τὰς ἐκτραπέσσας τῆς κατευθύνσεως τῶν Μεραρχίας μου πρὸς Μέτσοβον.

Τὴν ἡμέραν ταύτην, καθ' ἣν ἀπεκόπη ἡ ὁδὸς Καστοριὰ — Γρεβενὰ ὑπὸ τοῦ προχωρήσαντος ἀμαχητὶ ἐχθροῦ ἐκ Κοζάνης πρὸς Νεάπολιν, ἡ μὲν 13ῃ Μεραρχία συνηπτε τὴν μάχην Καστοριάς, ἡ δὲ 12ῃ Ταξιαρχία τὴν μάχην Ἀποσκέπου ὡς θὰ ἴδωμεν.

Οὕτως ἡ σύμπτυξις τῶν Μεραρχιῶν τοῦ τετιμημένου Τμήματος Στρατιάς Δυτικῆς Μακεδονίας κατέληξε εἰς τὸ νὰ ἀποκοποῦν καὶ νὰ ριφθῶν εἰς σκληρὰν περιπέτειαν ἀνὰ τὰ δύσβατα τῆς Ἀνω Πίνδου ἐστερμέναι τροφῶν καὶ νομῆς καὶ σφυροκοποῦμεναι ὑπὸ τῆς ἐχθρικῆς Ἀεροπορίας.

Τοῦτο ὁποδοτέον διότι καθυστέρησε ἡ ἔκδοσις Διαταγῆς ἐπὶ 4 ἡμέρας ὑπαγορευομένη ὑπὸ τῆς διαμορφωθείσης καταστάσεως τῆς 8ης Ἀπριλίου. Ἐὰν ἀντεμετωπίζετο ἡ κατάστασις, ὡς ἐπεβάλλετο, ἐπικαίρως, τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. θὰ εὕρίσκετο ἐγκατεστημένον ἐν ἀμύνῃ ἐπὶ τοῦ Δυτικοῦ κλάδου τοῦ Ἀλιάκμονος, θὰ ἀνθίστατο καὶ θὰ ἐτίμα ἅπας ἔτι τὰ Ἑλληνικὰ ὅπλα.

Οὐχ ἦτον ἡ θλιβερά τροπὴ τῆς καταστάσεως δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν ἀναβλητικότητα λήψεως ἀποφάσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἐγκληματικὸν σφάλμα νὰ μὴ προλάβῃ τὴν σύμπτυσιν τῶν Βρεταννῶν ἐκ Κλειδίου, ἣν σύμπτυσιν ὁμολογεῖ εἰς τὴν ἔκθεσιν ὅτι δὲν ὑπηγόρευε ἡ κατάσταση.

Ἐπρεπε νὰ διαμαρτυρηθῇ εἰς τοὺς Βρεταννοὺς λέγων ὅτι ἡ Στρατιὰ Κορυτσᾶς εὕρίσκετο εἰσέτι μετὰ τὸν ἐχθρὸν εἰς Πόγραδετς — Κάμιναν καὶ Τομορίταν. Συνεπῶς ἡ ὑποχώρησις των, ἐκ τοῦ Κλειδίου τὴν 19ην ὥραν τῆς 12 Ἀπριλίου ἐλάβανε χώραν τέσσαρας ὥρας πρὸ τῆς διακοπῆς τῆς μάχης τῶν ἀκροτάτων στοιχείων τῆς Στρατιάς Κορυτσᾶς. Πῶς ὅθεν θὰ ἠδύναντο νὰ ὑποχωρήσουν διὰ νὰ ἔλθουν εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ Ὀλύμπου ἀφ' οὗ ἡ ὁδὸς Ἀμυνταίου — Καστοριάς θὰ ἠνοιγέτο εἰς τοὺς Γερμανοὺς;

Μόνον μία ἐκδοχὴ δικαιολογεῖ τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ὅτι ἐκ

τῶν προτέρων ἀπεδέχθη τὴν ἀσφαλῆ καταστροφὴν τοῦ Τμήματος Στρατιᾶς Κορυτσᾶς, τὴν διάλυσιν τοῦ ἢ τὴν αἰχμαλωσίαν του, ὡς τερματισθέντος πλέον τοῦ περαιτέρω ἀγῶνος.

Εἶνε εὐτύχημα ὅτι τὸ ὑπ' ἐμὲ Τμήμα Στρατιᾶς ἐπεράτωσε τὴν ἱεράν του ὁποστολὴν, ἀφοῦ εἰσηγήθη ἐγκαίρως τὰ ἐπιβαλλόμενα καὶ ἀφοῦ συνεκροῦσθησαν συγχρόνως ἡ μὲν ἐμπροσθοφυλακὴ του εἰς Κωστοριὰν μὲ τοὺς Γερμανοὺς, ἡ δὲ ὀπισθοφυλακὴ του εἰς Τσαγκόνι μὲ τοὺς Ἰταλοὺς, ὅπου συνέλαβε 100 αἰχμαλώτους.

Δὲν υἱοθετήθησαν αἱ εἰσηγήσεις του. Τοῦτο ἀφορᾷ τὴν ἀδέκαστον ἱστορίαν ποῦ θὰ κρίνῃ τὰς ἐνεργείας ἐκάστου.

Κρίνω σκόπιμον νὰ ὑπογραμμίσω τὸ γεγονός ὅτι τὸ ἥθικόν τοῦ τμήματος Στρατιᾶς Δυτικῆς Μακεδονίας διετηρήθη ἀμείωτον μέχρι τῆς 16ης Ἀπριλίου. Δὲν ἐκλονίσθησαν οἱ ἄνδρες οὔτε ἀπὸ φήμας, οὔτε ἀπὸ διαδόσεις, οὔτε ὅπῃ τὴν παρουσίαν τῶν Γερμανῶν εἰς τὰ νῶτα των.

Ἀπόδειξιν τρανὴν ἀποτελοῦν αἱ μάχαι Καστοριᾶς καὶ Ἀποσκέπου καίτοι μὲ ἐλαχίστας δυνάμεις.

ΜΑΧΗ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ

Ὡς προεξετέθη, λόχος βαρέων πολυβόλων ἐγκατεστάθη εἰς Δισπηλιό (Καστοριᾶς) διὰ νὰ ἀντιταχθῇ ἐναντίον τῶν σημειωθέντων προκεχωρημένων ἀσθενῶν ἐχθρικών στοιχείων ἐκ μοτοσυκλετιστῶν κατὰ τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας τῆς 14 Ἀπριλίου. Ὁ λόχος οὗτος τελῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ λοχαγοῦ Μανωλέσου, ἀπέκρουσε τὰ ἐχθρικά στοιχεία καὶ ἐγκατεστάθη ὁμυντικῶς Ἀνατολικῶς Δισπηλιό. Ἐνῆμερος ὅτι θὰ μετεφέροντο ἐκ Μπιγλίστης ἐνισχύσεις καὶ ὅτι ἐκινούντο πρὸς Ἄργος Ὁρεστικὸν ἄλλαι δυνάμεις, εἶχε τὴν ἐμπνευσμένην πρωτοβουλίαν νὰ διαδιβάξῃ πληροφορίας διὰ σημειωμάτων πρὸς τὰ τμήματα ταῦτα διὰ τῶν πρὸς Μπιγκλίσταν κατευθυνομένων αὐτοκινήτων περὶ τῆς τακτικῆς καταστάσεως καὶ περὶ τῶν ἐπιβαλλομένων μέτρων Ἀνατολικῶς Δισπηλιό.

Δι' ἐνὸς τοιοῦτου σημειώματος ἐπληροφορήθη ὀλίγον μετὰ τὸ μεσονύκτιον τῆς νυκτὸς 14 πρὸς 15 Ἀπριλίου καὶ ὁ Μέραρχος τῆς 13ης Μεραρχίας κινούμενος ἐπ' αὐτοκινήτου πρὸς γέφυραν Μανιάκη (2 χιλίῃμ. Δυτικῶς Καστοριᾶς) τὴν τόσον ραγδαίως διαμορφωθείσαν κρίσιμον κατάστασιν.

Φθάσας εἰς γέφυραν Μανιάκη συνεκρότησε Μικτὸν Ἀπόσπασμα ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Συνταγματάρχου Λιόση, ὅπερ κατηύθυνε εἰς Δισπηλιό.

Ἐνῷ χρόνῳ ἐτίθεντο εἰς ἐνέργειαν μὲ πᾶσαν δραστηριότητα αἱ ἀποφάσεις τοῦ Ὑποστρατήγου Μουτούση, ἐνεφανίσθη ἐκεῖ ὁ ταγματάρχης τοῦ ἐπιτελείου 20ῆς Μεραρχίας Λασκαρίδης ἐπιφορτισμένος νὰ μεταδώσῃ τὰς διαταγὰς τῆς Μεραρχίας του πρὸς τὰς ἀναμενομένας ἐνισχύσεις. Οὗτος ἐπέδειξε σημεῖα ἀδικαιολογήτων διασταγῶν καὶ ἀντιφάσεις καὶ ἔνεκα τούτου ἀπεπέμφθη παρὰ τοῦ Διοικητοῦ 13ης Μεραρχίας.

Τὸ ἀπόσπασμα Λιόση ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν μεταφερθεισῶν δι' αὐτοκινήτων πεζικῶν δυνάμεων τῆς 13ης Μεραρχίας, ἥτοι μιάς Διλο-

χίας υπό τὸν ταγματάρχην Δήμου καὶ τινων πολυβόλων, ἐκ τῆς Ὀμάδος ἀναγνωρίσεως τῆς αὐτῆς Μεραρχίας ἐπίτηδες κατευθυνθείσης ἐκεῖ καὶ ἐκ τοῦ λόχου βαρέων πολυβόλων Μανωλέσου.

Διαρκούσης τῆς νυκτὸς ἐνισχύθη: ἀπὸ μίαν πεδινὴν πυροβολαρχίαν ὑπὸ τὸν ὑπολοχαγὸν Τούσαν, ἀπὸ μίαν Μοῖραν πεδινοῦ (8 πυροβόλων) ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Βαλλίδην, ἀπὸ μίαν Ὀμάδα Βαρέας Πυροβολικοῦ (2 πυροβολαρχίαι τῶν 105, μία τῶν 85 καὶ μία τῶν 155) ὑπὸ τὸν ἀντισυνταγματάρχην Κομπόκην.

Ἐπὶ πλέον διετέθη τὸ Τάγμα Πολυβόλων ταγματάρχου Μανιτάκη, ἀλλὰ τοῦτο ἡνῆθη, ἰσχυριζόμενον ὅτι ἔχει ἄλλην διαταγὴν.

Τὸ Μ. Ἀπόσπασμα Λιόση χρησιμοποίησαν τὸν λόχον Μανωλέσου ὡς δείκτην, ἐπεράτωσε πρὸς τῆς 15 Ἀπριλίου τὴν ἀμυντικὴν του ἐγκατάστασιν καὶ μετὰ τοῦτο ἤρχισε καθορίζον τὸ σχέδιον πυρός του.

Τὴν 8ην ὥραν τῆς 15 Ἀπριλίου, ὁ ἐχθρὸς διασὰς τὴν ὁδικὴν γέφυραν (2½ χιλ. Ἀνατολικῶς Δισπηλιό), ἦν κατὰ τὴν νύκτα ἐπεσκεύασε, ὡς καταστραφείσαν, ἔλαβε τὴν πρώτην ἐπαφὴν καὶ ἤρχισε παρασκευάζων τὴν ἐπίθεσιν του διὰ τοῦ πυροβολικοῦ ἐνῶ συγχρόνως συνεκέντρωνε δυνάμεις εἰς τὴν γραμμὴν ἐξορμήσεως του. Οὕτως ἐντὸς μιᾶς ὥρας ἐξαπέλυσε τὴν ἐπίθεσιν του διὰ πεζικῶν δυνάμεων προστατευμένων ὑπὸ ἀρμάτων, ἅτινα κατ' ἀραιὰ διαστήματα ἐκινοῦντο κατὰ τῶν θέσεών μας.

Ἡ πεδινὴ Πυροβολαρχία, τὰ ἀντισματικά μας μέσα καὶ τὰ αὐτόματα ὅπλα συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἐπιβραδύνουν τὴν προχώρησιν τοῦ ἐχθροῦ. Αἱ ἐπεμβάσαι ὅμως θαρεῖαι πυροβολαρχίαι μας ἀνέκοψαν πλήρως τὴν περαιτέρω κίνησιν.

Ὁ ἐχθρὸς μετὰ σπουδῆς μετέφερε πεζικὰς δυνάμεις δι' αὐτοκινήτων, αἵτινες ἀποδιδαζόμεναι πέραν τῆς ὁδικῆς γεφύρας προήλαυνον πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν πρώτων γραμμῶν. Ὡσαύτως ἀπεδίβαζον πυροβολαρχίας ἐκ τῶν αὐτοκινήτων, αἵτινες ἐνεπύσσοντο πέραν τῆς γεφύρας.

Κατὰ τῶν πυροβολαρχιῶν τούτων, κατὰ τῶν αὐτοκινήτων τοῦ ἐχθροῦ καὶ κατὰ τῶν ἀρμάτων ἔβαλλον αἱ θαρεῖαι πυροβολαρχίαι μας, καταστρέψασαι πολλὰ ὅρματα καὶ κατασιγήσασαι ἐχθρικὰς πυροβολαρχίας, πράγμα πού ἐπέδρασε εἰς τὸ νὰ ἀτονήσῃ ἡ ἐπιθετικὴ προσπάθεια.

Τὴν 10 ὥραν ἐφίχθη Μοῖρα Ὀρειδατικοῦ ὑπὸ τὸν Ταγματάρχην Παπαρρόδου, ὅστις ἐπροθυμοποιήθη νὰ προωθηθῇ ὡς πυροβολικὸν ἀμέσου ὑποστηρίξεως.

Ἀντιθέτως τάγμα τοῦ Συντάγματος Μπαρμπάνου ὑπὸ τὸν ταγματάρχην Γκιὼν διαταχθὲν παρὰ τοῦ στρατηγοῦ Μουτούση νὰ προωθηθῇ πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ ἐπέκτασιν τῆς γραμμῆς τοῦ Μ. Ἀποσπασματος, δὲν ἐπροθυμοποιήθη, ἰσχυρισθὲν ὅτι ἦτο κατάσκοπον.

Τὴν 11ην ὥραν ἐπανελάθεν ὁ ἐχθρὸς τὴν ἐπιθετικὴν προσπάθειάν του κατὰ Δισπηλιό κατόπιν 15λέπτου προπαρασκευῆς Πυροβολικοῦ, σημειώσας κίνησιν πρὸς Μηλίτσαν καὶ Ἀμπελοκήπους, ἥτοι πρὸς ὑπερκέρασιν τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ.

Τὸ Πυροβολικὸν μας ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐπροξένει μεγάλας ἀπωλείας εἰς τὰ κινούμενα ἐχθρικά τμήματα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐσφυροκόπει τὰ

ἄρματα καὶ τὰς ἀποκαλυπτομένας ἐχθρικὰς πυροβολαρχίας εἰς θαθμὸν ὥστε νὰ ἀποτύχῃ καὶ ἡ δευτέρα ἐπίθεσις.

Τὴν 15ην ὥραν ἐπέτυχε ν' ἀπωθήσῃ ὁ ἐχθρὸς τὴν Ὀμάδα Ἀναγνωρίσεως ὑπερκεράσας τὸ δεξιὸν τῆς ὡς ἀστήρικτον, ἐλλείψει δυνάμεων. Κατὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ομάδος ἀναγνωρίσεως ἡ ἴλη τοῦ ἱλάρχου Χατζηλιάνη ἡμύνθη καρτερικώτατα, τοῦ ἱλάρχου πεσόντος μετὰ πλείστων ἱππέων του.

Τὸ γεγονός τῆς ὑπερκεράσεως τοῦ δεξιοῦ τοῦ Ἀποσπάσματος ἐπεδείνωσε τὴν κατάστασιν τῶν ἀντισταμένων καὶ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ ἐξουδετερωθῇ ἡ Μοίρα τοῦ ἡρωικοῦ Παπαρρόδου πεσόντος ἐπὶ τῶν πυροβόλων του.

Ἐν τοσούτῳ αἱ λοιπαὶ δυνάμεις μας ἦσαν ἀποφασισμέναι νὰ ἀντισταθοῦν σθεναρώτατα.

Τὴν 17ην ὥραν ὁ ἐχθρὸς ἐνήργησε συνδεδυασμένην ἐπίθεσιν κατὰ μέτωπον καὶ κατὰ πλευρὸν ὑποστηριζομένην ὑφ' ἁρμάτων, ἀφβόλου πυροβολικοῦ καὶ σμήνους 40 βομβαρδιστικῶν, ἅτινα κυρίως ἐσφυροκόπησαν ἀπὸ μικροῦ ὕψους τὸ Βαρύ μας Πυροβολικόν, ὕπερ ἐκονιορτοποιήθη ἀνατιναχθέντων τῶν βλητοφόρων.

Τὰ ἐχθρικά ἄρματα εἶχον ὡς ἀντίπαλον τὰ ἐλαφρά μας πυροβόλα, ἅτινα ὁσημέραι ἐκυκλοῦντο καὶ διέθετον ἐλάχιστα πυρομαχικά. Ἐνεκα τούτου τὰ ἄρματα εἰσέδυσαν εἰς τὰς γραμμάς μας, ἐξουδετέρωσαν τοὺς ἀκροβολιστάς μας καὶ διηνέκλυνον οὕτω τὸ πεζικόν των νὰ πλησιάζῃ καὶ κυκλῶνῃ τὸ ἀκλόνητον εἰς τὰς θέσεις του πεζικόν μας καὶ ἐλαφρὸν πυροβολικόν μας.

Οἱ λοχαγὸς Μανωλέσος καὶ ὑπολοχαγὸς Τούσας ἀνήνεγκον τὴν δεινὴν κατάστασιν δηλώσαντες, ὅτι θὰ παραμείνουν εἰς τὰς θέσεις των μέχρι ὅτου φονευθῶσι ἢ αἰχμαλωτισθῶσι. Παρέμειναν πράγματι, καίτοι ἐξαντλήσαντες τὰ πυρομαχικά των μέχρις ἐνός, αἰχμαλωτισθέντες.

Ἡ ἐξιστόρησις τῆς μάχης ταύτης ἐγένετο διὰ νὰ ἀποδειχθῇ τὸ φρόνημα τῶν ἀξιοματικῶν καὶ ὀπλιτῶν τῆς ὑπ' ἐμὲ Στρατιάς καὶ ὁ φανατισμὸς ποῦ εἶχον πάντες ἐμπνευσθῇ κατὰ τῶν Γερμανῶν ποῦ ἐπεδουλεύθησαν τὴν ἐλευθερίαν μας καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν μας.

Φαντάζεται πᾶς τις τὴν σφοδρότητα τῆς ἀντιστάσεώς μας εἰς ἣν περίπτωσιν εἶχομεν συμπτυχθῇ ἀπὸ 8ης Ἀπριλίου, ὡς εἶχον εισηγηθῇ.

ΜΑΧΗ ΑΠΟΣΚΕΠΟΥ

Ἡ 21η Ταξιαρχία συμπτυχθεῖσα ἐκ τῶν παρὰ τὸ Νυμφαῖον καὶ Ἀνατολικῶς τούτου θέσεών της καὶ περισυλλέξασα τὰ ὑπολείμματα τῶν ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Χονδρὸν δυνάμεων της ὕστερα ἀπὸ τὴν κύκλωσιν τῶν Γερμανῶν, κατέλαβε νοτίως Βέρνου θέσεις, διὰ νὰ ἐπιδιώξῃ ἐκεῖθεν τὸν σύνδεσμόν της μετὰ τῆς ἐπὶ τοῦ αὐχένος Κλεισοῦρας 20ῆς Μεραρχίας.

Ἐν τῇ ἐπιδιώξει τοῦ συνδέσμου ἀντελήφθη ἡ 21η Ταξιαρχία ὅτι τὰ τμήματα τῆς 20ῆς Μεραρχίας δὲν ἀντέταξαν ἄμυναν κατὰ τῶν Γερμανῶν, ἀλλὰ ἐτράπησαν πρὸς Δυσμὰς ἀπὸ τῶν πρωϊνῶν ὥρων τῆς 14 Ἀπριλίου (ὅρα ἔκθεσιν Συνταγματάρχου Δέδε).

Τότε ήναγκάσθη νά συμπτυχθῇ πρὸς τὸν αὐχένα Ἀποσκέπον ἵνα ἐκείθεν καλύπτῃ τὴν εἰς Γαῦρον Μεραρχίαν Ἱππικοῦ. Πρὸς τοῦτο ἠκολούθησε δρομολόγιον βορείως τῆς λίμνης Καστοριάς καὶ ἔφθασε εἰς Ἀπόσκεπον τὴν πρωΐαν τῆς 15ης Ἀπριλίου.

Εἰς τὸν αὐχένα ποῦ κατέλαβε θέσεις μὲ μέτωπον πρὸς Νότον καὶ συνεδέθη μετὰ τῆς Μεραρχίας Ἱππικοῦ, ἣν κατετόπισε ἐπὶ τῆς καταστάσεως.

Περὶ τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας φάλαγξ ἐχθρική προερχομένη ἐκ Κλεισούρας ἠκολούθησε δρομολόγιον κατὰ μήκος τῆς βορείας ὁχθῆς τῆς λίμνης Καστοριάς καὶ προσέκοψε εἰς τὴν ἀντίστασιν τῆς 21ης Ταξιαρχίας.

Μάτην οἱ Γερμανοὶ ἐνήργησαν ἐπανειλημμένως ἐπιθέσεις ἵνα ἀνατρέψουν τὰ ἐλάχιστα τμήματα τῆς 21ης Ταξιαρχίας μας, διότι ταῦτα ἦσαν ἀποφασισμένα νά ἀποκρούσουν τὸν ἐχθρόν.

Μετὰ τὴν ἐπέλευσιν τῆς νυκτὸς πρὸς τὴν 16ην Ἀπριλίου ἡ 21η Ταξιαρχία συμμορφουμένη πρὸς διαταγὴν τῆς Μεραρχίας Ἱππικοῦ, διέκοψε τὴν μάχην χωρὶς νά γίνῃ ἀντιληπτὴ ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ καὶ συνεπτύχθη διὰ Δενδροχωρίου εἰς Ἀνθηρον.

Καὶ πάλιν παρέχεται ἡ ἀπόδειξις ὅτι ἐὰν ὀλόκληρος ἡ Στρατιὰ Κορυτσᾶς συνεπτύσσετο ἐγκαίρως, ὥς ἄλλως τε ἐπέβαλλε ἡ κατάστασις, θὰ ἐπαρουσίαζε μεγαλουργήματα εἰς τὴν λυσώδη ἀντίστασιν τῆς.

Η ΣΥΜΠΤΥΞΙΣ ΠΡΟΣ ΗΠΕΙΡΟΝ

Τὸ ἀπόγευμα τῆς 15ης Ἀπριλίου ἀφίκετο εἰς Καλαμπάκαν ὁ διοικητὴς τῆς 11ης Μεραρχίας προερχόμενος ἐκ Μετσόβου, ὅστις μᾶς ἐπληροφόρησεν ὅτι ἡ Μεραρχία του ἀπεσπάσθη ἐκ τοῦ Β' Σώματος Στρατοῦ, εἰς ὃ ἀνήκε καὶ μετεκινήθη, διαταγῇ τοῦ Τ.Σ.Η. (Πιτσίκας) πρὸς Μέτσοβον ἵνα καλύψῃ τῆς πρὸς τὰ Ἰωάννινα καὶ γενικῶς πρὸς τὴν Ἡπειρον κατεύθυνσιν ἐκ Καλαμπάκας. Ἐπὶ πλέον μᾶς ἐπληροφόρησε ὅτι εἶχε διαθέσει δύο ἐκ τῶν 7 ταγμάτων τῆς εἰς τὴν Μόργκανην γέφυραν αἰτήσῃ τῶν Βρεταννῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἦδη ὁ λόγος τῆς διαθέσεως τῶν ἐξέλιπε, παρεκάλεσε νά διαθέσωμεν αὐτοκίνητα διὰ τὴν ἐπαναφορὰν τῶν εἰς Μέτσοβον.

Τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. διέθεσε ἱκανὸν ἀριθμὸν αὐτοκινήτων, ὅλλα μόνον τὸ ἐν τάγμα ἐπεδιδάσθη αὐτῶν, τὸ δὲ ἕτερον διελύθη ὥφ' οὗ ἡρνήθη νὰ ὑπακούσῃ.

Μέχρι τῆς νυκτὸς τῆς 15ης Ἀπριλίου ὥφ' ἐνὸς μὲν κατεβάλλετο προσπάθεια πρὸς ἐπικοινωνίαν μὲ τὰς ἐκτραπέσσας ἀνὰ τὰ ὄρεινὰ Μεραρχίας καὶ ὥφ' ἑτέρου συνεκεντρώσαμεν ἐκ τῶν διαρρευσάντων τμημάτων τὰ διατηροῦντα τὴν μαχητικότητά των (μεταξὺ τῶν ὁποίων πολυβολαρχία βαρέων πολυβόλων καὶ τινὰ στοιχεῖα Βαρέος Πυροβολικοῦ) καὶ ἐπλασιώσαμεν μὲ στελέχη, ἅτινα ἔλαβον διαταγὴν νά ἐνισχύουν τὰς τάξεις διὰ τῶν διατηρούντων τὸ φρόνημά των ἀκλόνητον, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς γεφύρας Μόργκανης.

Τὴν 8ην ὥραν τῆς ἐπομένης (16 Ἀπριλίου) ἐπιτελὴς τοῦ Τ.Σ.Κ. Μ. (Καρῶςος) μοὶ ἀνήνεγκεν ὅτι τὸ Στρατηγεῖον τοῦ Τ.Κ.Σ.Μ. συν-

επτύχθη εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Μόργκανης ἄνευ διαταγῆς καὶ ἀναμένει ἔγκρισιν.

Τὴν 9.30' ὥραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀφίκετο εἰς τὸ Στρατηγεῖον μου Βρεταννὸς Ταξίαρχος, ὅστις μοὶ παρέσχεν τὴν πληροφορίαν ὅτι προετίθετο νὰ δώσῃ μάχην εἰς τὰ ὑψώματα Καλαμπάκας — Μόργκανης μετ' ὁμοταξιαρχίας καὶ εἰτα θὰ συμπτυχθῇ πρὸς Λάρισαν. "Ενεκα τούτου ἐζήτησε:

— Νὰ ἐκκενωθῇ ἡ περιοχὴ Καλαμπάκας — Τρικάλων ἐκ τῆς παρουσίας Ἑλληνικῶν Σχηματισμῶν καὶ γενικῶς ἐκ τῶν διαρρεόντων ἀνδρῶν διὰ νὰ μὴ ἐμποδισθοῦν οἱ ἔλιγμοί του.

— Νὰ ἀνατιναχθῇ τὸ τούνελ τῆς Κατάρας.

— Νὰ μετακινηθῶ ἐντὸς δύο ὥρῶν πρὸς Ἰωάννινα, διότι θὰ ἀποκοπῇ ἡ ὁδὸς ἀπὸ τῆς παρευλέσεως τοῦ ἀνωτέρω χρονικοῦ διαστήματος.

Εἰς ἀπάντησιν ἐξέφρασα τὴν ἀπορίαν μου διατί ἀπεφάσισε νὰ συνάψῃ μάχην εἰς Καλαμπάκαν ἐν ᾧ εἰς τὴν γέφυραν Ἐλευθεροχωρίου καὶ γενικῶς εἰς τὸν Βενέτικον ποταμὸν μετὰ τὰς ἀποτόμους ἔχθας ἦτο δυνατόν νὰ ἀναχαιτισθῇ ὁ ἐχθρὸς. Διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ τούνελ ὑπέμνησα ὅτι βορείως Ἰωαννίνων εὐρίσκοντο ὁλόκληρα δύο Σώματα Στρατοῦ καὶ συνεπῶς δὲν ἐπεβάλλετο ἡ καταστροφή.

Ἀμέσως ἀνῆνεγκον εἰς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον τὰς ἀπόψεις τῶν Βρεταννῶν καὶ τὴν ἀπάντησιν πρὸς τοὺς ἔδωκα. Ὁ Ἀρχιστράτηγος πρὸς τοῦτο διέταξε νὰ συμπτυχθῶ πρὸς Ἰωάννινα.

Τοιοιουτοτρόπως συνεπτύχθη τὸ ὑπ' ἐμὲ Στρατηγεῖον τοῦ Τ.Σ. Δ.Μ. εἰς Ἰωάννινα καὶ ἠκολούθησε τὸ Στρατηγεῖον Καράσσου.

Ὅταν διηρχόμην ἐκ τῆς γεφύρας Μόργκανης, εὗρον τὴν ὀπισθοφυλακὴν τῶν Βρεταννῶν ἐτοίμην ν' ἀναχωρήσῃ δι' αὐτοκινήτου πρὸς Λάρισαν καὶ ἠπόρουν διὰ τὴν ἀνακολουθίαν τοῦ Βρεταννοῦ Ταξίαρχου.

Ἡ πραγματικότης δὲν μὲ διέψευσε, διότι ἐδυσπίστουν εἰς τὰ λόγια τοῦ Βρεταννοῦ Ταξίαρχου, διότι ἡ Καλαμπάκα ἐξεκενώθη ἀπὸ τὰς Βρεταννικὰς δυνάμεις, περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 16ης Ἀπριλίου χωρὶς νὰ ἐμφανισθῇ πού ὁ ἐχθρὸς.

Ἐκεῖ ἐπληροφορήθημεν ὡσαύτως ὅτι οἱ φυγάδες εἶχον ἐμφανίσει ἀναρχικὴν κατάστασιν, διότι ἐσημειώθησαν περιπτώσεις καθ' ἃς ἐβλήθησαν ἐν κινήσει αὐτοκίνητα.

Εἰς Μέτσοδον ἔφθασα τὰς πρώτας μεταμεσημβρινὰς ὥρας καὶ ἐπληροφορήθην ὅτι ἐπετεύχθη τηλεφωνικὸς σύνδεσμος μετὰ τῶν συμπτυσσομένων Μεραρχιῶν ὡς καὶ διὰ τοῦ ἀσφυρμάτου καὶ ὅτι εἰς κοινὴν συνεργασίαν οἱ Μέραρχοι καθώρισαν σχέδιον συμπτύξεως.

Οὕτω κατὰ τὸ σχέδιον ἡ 10η Μεραρχία ἐκινήθη ἐκ Νεστορίου πρὸς Ἑπταχώριον Ζούσουλαι, ἡ 9η Μεραρχία ἐξ Ὠμορφῆς Ἐκκλησιᾶς πρὸς Ἑπτάλοφον, καὶ αἱ λοιπαὶ Μεγάλαι Μονάδες (13η Μεραρχία — Μεραρχία Ἱππικοῦ — 21 Ταξιαρχία, δι' Ἀνθούσης καὶ Αὐγερινοῦ πρὸς Ἑπτάλοφον.

Ἡ κίνησις τῶν Μεραρχιῶν συνεχίσθη τὰς ἄλλας ἡμέρας πρὸς Μέτσοδον, ὅλλ' ἡ διαρροή ἦτο μεγίστη. Οἱ ἐκ Μακεδονίας καὶ Θράκης καταγόμενοι ἄνδρες, μαθόντες ὅτι οἱ Γερμανοὶ ἀπέλυνον τοὺς

αίχμαλώτους, αποστέλλοντας εις τὰς ἐστίαις των, διέρρευσαν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἔλλειψις δρομολογίων ἢ μᾶλλον αἱ δυσχερέστεραι καὶ κοπιωδέσταται πορεῖαι διὰ μέσου δυσβάτων καὶ χιονοσκεπῶν μερῶν, ἡ παντελὴς ἔλλειψις τροφίμων, ἡ στέρησις νομῆς διὰ τὰ κτήνη καὶ ἡ συνεχὴς σφυροκόπησις τῆς ἐχθρικῆς ἀεροπορίας ἐπέφερον τὴν διώλυσιν καὶ τὴν διαρροήν.

Ἰδιαιτέραν ὄλως ἐπίδρασιν καὶ κλονισμόν ὑπέστησαν οἱ ἄνδρες μας ὅταν συνήντησαν ὁμάδας διαρρεόντων ἐκ Κλεισούρας καὶ Χιμάρας ὄλως ὠδικοιολογήτως, διότι δὲν εἶχον ὑποστῆ τὸν Γερμανικὸν κλοιὸν οὐδὲ τὴν μάχην τοῦ ἐχθροῦ.

Ἰδοὺ πῶς περιγράφει ἡ XIII Μεραρχία τὸ γεγονὸς τοῦτο εἰς τὸ Ἡμερολόγιόν της:

17 Ἀπριλίου Σ. Δ. Πεντάλοφος.

«..... καθ' ὁδὸν συνηντῶντο σήμερον διάφοροι διαρρέουσαι ὁμάδες ὀπλιτῶν Στρατιάς Ἡπείρου, οἵτινες εἶχον ἤδη ἐγκαταλείψει τὰς ἐν τῷ μετώπῳ θέσεις των τοῦλάχιστον ἀπὸ τῆς 10ης Ἀπριλίου καὶ ἔβαινον πρὸς τὰς ἐστίαις των (Μακεδονία — Θεσσαλία)».

Ὑπογραμμίζω τὸ γεγονὸς τοῦτο, διότι παρέχεται ἡ ἀπόδειξις ὅτι οἱ ἄνδρες τῆς Στρατιάς Ἡπείρου εἶχον κλονισθῆ ἀπὸ τὰς φήμας καὶ διαδόσεις, ἐν ᾧ ὁ κ. Εἰδικὸς Ἐπίτροπος ἐπισείων τὴν περιγραφὴν τῆς 9ης Μαΐου 1941 γενομένην διὰ τῶν ἐφημερίδων μετὶ τίτλου «Διατὶ συνθηκολόγησεν ὁ Στρατὸς» ἀπέδιδε τὴν εὐθύνην τοῦ κλονισμοῦ τοῦ ἡθικοῦ τῶν ἀνδρῶν τοῦ Τ.Σ.Η. εἰς ἐμέ. Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω καθίσταται ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ ὑπ' ἐμέ Στρατιὰ οὔτε ἀπὸ φήμας, οὔτε ἀπὸ διαδόσεις, οὔτε ἀπὸ πεμπτοφολαγγίτας ἐπηρεάσθη, ἀλλὰ παρέμεινε ἀπαθὴς καὶ ἀκλόνητος, καίτοι ἔβλεπε τὰ πλευρὰ καὶ τὰ νῶτα κυκλωμένα.

Ἀνωτέρω ἐπωφελήθημεν τῆς εὐκαιρίας νὰ τονίσωμεν ποῦ ὠφείλετο ἡ διαφορά μεταξὺ τῶν δύο Στρατιῶν καὶ τίς εἶχεν ὑποχρέωσιν νὰ συγκρατήσῃ πάντας εἰς τὸ καθήκον.

Ὑπάρχει δόγμα εἰς τοὺς Στρατοὺς καθ' ὃ «ἐκ τῆς ψυχῆς καὶ διαγωγῆς τῶν ἀνδρῶν ἀντικατοπτρίζεται ἡ θέλησις καὶ ἡ ἀξία τοῦ Ἡγήτορος».

Ἄς μὲ κρίνουν ὅθεν οἱ ἱστορικοὶ τοῦ μέλλοντος ἐκ τῆς ἐγκαρτερήσεως καὶ πλήρους ἀφοσιώσεως τῶν ἀνδρῶν μου καὶ τῶν ἀξιωματικῶν μου καὶ ἐκ τοῦ φανατισμοῦ ποῦ ἐξεδήλωσαν ἐναντίον τῶν Γερμανῶν.

Ἀντιθέτως οἱ ἱστορικοὶ τοῦ μέλλοντος θὰ διαπιστώσουν ὅτι:

α) Διελύθησαν ἀμαχητὶ αἱ 12η καὶ 20η Μεραρχίαι τοῦ Τ.Σ.Κ.Μ.

β) Διελύθησαν αἱ 9η, 10η, 13η καὶ Ἱππικοῦ Μεραρχίαι καὶ ἡ 21η Ταξιαρχία τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. ὑπαιτιότητι τῆς ἀναδλητικότητος τῶν Ἀθηνῶν νὰ δώσουν λύσιν εἰς ὠμολογημένην τακτικὴν κατὰστασιν τῆς 8ης Ἀπριλίου.

γ) Διέρρεον ἄνδρες καὶ διελύοντο τμήματα ἀπὸ 10ης Ἀπριλίου εἰς τὸ μέτωπον Κλεισούρας — Χιμάρας.

Τί θὰ προκύψῃ ἐξ αὐτοῦ;

Ὅτι τὸ Κέντρον τῶν Ἀθηνῶν ἰθεῶραι τερματισθέντα τὸν πόλεμον καὶ δὲν ἑμερίμνα διὰ τὴν διάσωσιν καὶ τὴν συνοχὴν τοῦ Στρατοῦ μας.

Δὲν ἐπίστευεν εἰς τὴν Νίκην, διότι αὕτη δὲν θὰ ἐπετυγχάνετο ἐκ τῆς διαλύσεως Μεγάλων Μονάδων ἀνταποκρινομένων εἰς τὸ ἡμισυ τοῦ ὅλου Στρατοῦ.

Ποῦ εἶνε τὸ ἐνδιαφέρον διὰ δύο χανομένας Στρατιάς;

Ἀλλὰ τοῦλάχιστον διατί νὰ μὴ ἔβιδε τὴν πρωτοβουλίαν εἰς δεδοκίμασμένους Στρατηγούς νὰ ἀντιμετωπίζωσι τὴν ἐκάστοτε κατάστασιν, ὡς εὐρισκόμενοι ἐγγὺς τῶν πραγμάτων καὶ συγχρόνως νὰ ἔχωσι τὴν εὐθύνην τῶν ἐνεργειῶν των;

Διὰ νὰ συνεχίσωμεν, ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν πικρὰν διαπίστωσιν, ὅτι περίξ τῶν Διοικήσεων τῶν περιπλανωμένων καὶ σκληρῶς δοκιμαζομένων ὡνὰ τὴν Πίνδον Μεραρχιῶν, παρέμειναν οἱ ἐκ Παλαιᾶς Ἑλλάδος καταγόμενοι.

Τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. ἀνήμεκεν πρὸς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἐκ Μετσόδου τὴν ἀπελπιστικὴν κατάστασιν τῶν Μεραρχιῶν του, μεθ' ὧν εἶχε συνδεθῇ καὶ ἀκολούθως ἐπεκοινώνησε μὲ τὸ Τ.Σ.Η., ὁ Διοικητὴς τοῦ ὁποίου μ' ἐκάλεσεν εἰς Ἰωάννινα, ὅπου αὐθημερὸν μετέβην (ἐσπέραν τῆς 16 Ἀπριλίου).

Ἐκεῖ ἐπληροφόρηθην τὴν ἀπροσδόκητον δεινὴν κατάστασιν τοῦ Τ.Σ.Η. λόγω τῆς σοβαρᾶς ἐκτάσεως, ἣν ἔλαβε ἡ διαρροὴ τῶν ἀνδρῶν καὶ ἀκόμη τῶν στελεχῶν καὶ ἡ διάλυσις ὀλοκλήρων τμημάτων.

Τὴν πρωΐαν τῆς 17 Ἀπριλίου ἔκρινα καθήκον μου νὰ ἀνασκεφαιώσω ἅψασαν τὴν τακτικὴν κατάστασιν καὶ νὰ ἀναφέρω τὴν ὥμην ἀλήθειαν αὐτοπροσώπως εἰς τὸν Ἀρχιστράτηγον (μέρος τῆς στιχομυθίας μας ταύτης κατετέθη παρὰ τοῦ μάρτυρος ταγματάρχου Γαργαροπούλου). Τῷ ὄντι συνεδέθην καὶ ἀνέπτυσσον τὴν κατάστασιν. Ἀλλ' αὕτη ἐφαίνεται ὅτι δὲν τὸν ἐνδιέφερε, διότι μὲ διέκοπτε διὰ νὰ ἐρωτήσῃ ἂν ἔφυγον ἐκ Καλαμπάκας οἱ Βρεταννοί, ἂν ὁ καιρὸς ἦτο συννεφώδης διὰ νὰ εὐκολύνωνται οἱ Ἀγγλοὶ εἰς τὴν σύμπτυξιν χωρὶς νὰ ἐνοχλῶνται ἀπὸ τὰ ἐχθρικά ἀεροπλάνα. Θέλων νὰ ἔχω ἥρεμον τὴν συνείδησίν μου ἐπέμενον νὰ τῷ ἀναπτύσω τὴν τραγικὴν κατάστασιν τῶν Μονάδων μου, ἄλλ' ὅμως καὶ πάλιν μὲ διέκοπτε. Ἐπρότεινα τότε ὅπως ἔρθῃ διὰ μίαν ὥραν εἰς Ἰωάννινα διὰ νὰ ἀντιληφθῇ τὴν ἀθλίαν κατάστασιν. Εἰς ἀπάντησιν μοὶ εἶπε ὅτι δὲν τὸ θεωρεῖ ἀπαραιτήτον, διότι εὐρισκόμεθα ἡμεῖς οἱ δεδοκιμασμένοι πλησίον τῶν πραγμάτων καὶ ὅτι δὲν ἐξήτει παρὰ ὑπομονὴν δύο ἡμερῶν ἵνα προβῇ εἰς τὰς προσηκούσας ἐνεργείας διὰ τὴν λύσιν τῆς καταστάσεως.

Μετ' ὀλίγην ὥραν ἐπληροφορούμην ὅτι ἐλάμβανε χώραν ζωηρὰ κίνησις Ἀνωτέρων στελεχῶν πρὸς ἐπιβολὴν λύσεως διὰ τῆς ἀμέσου συνθηκολογήσεως μὲ τοὺς Γερμανοὺς τοῦ μαχομένου Στρατοῦ, ἄνευ συγκαταθέσεως τοῦ Ἀρχιστρατήγου.

Ἡ λύσις ἐφέρετο ἐνισχυομένη ὑπὸ ἐπιτελῶν τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου.

Τὰ αὐτὰ ἐξηκρίβωσε καὶ ὁ Ἐπιτελάρχης μου, ὅστις τὰ ἀναφέρει καὶ εἰς τὴν ἐπίσημον ἔκθεσίν του καὶ τινες τῶν ἐπιτελῶν μου.

Ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων, ἔχων τὴν γνώμην ὅτι παρίστατο ἄμεσος ἀνάγκη νὰ γίνῃ συνθηκολόγησις, ἀνενέχθη εἰς τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὸν Ἀρχιστράτηγον καὶ ἐξελιπάρει ἅπαντας τοὺς Στρατηγούς καὶ ἀνωτέρους ἀξιωματικούς πρὸς τοῦτο. Πρὸς τὸν κ. Πιτσίκαν ἀπετάθη ἐγγράφως καὶ προφορικῶς.

Λαδὼν γνώσιν τῶν κινήσεων τούτων καὶ ἐνημερωθεὶς παρὰ τοῦ Ἀγίου Ἰωαννίνων σχετικῶς συνεζήτησα μετὰ τῶν Στρατηγῶν Πιτσίκαι καὶ Πλατῇ διαδοχικῶς διὰ τὴν διαμορφωθείσαν κατάστασιν.

Ἀμφότεροι οἱ ἀνωτέρω στρατηγοὶ συνεφώνουν ὅτι παρίστατο ἀνάγκη νὰ καταφύγωμεν εἰς τὴν λύσιν τῆς ἀναγκωῆς καὶ ὅτι ὀνέμενον διαταγὴν τοῦ Γενικοῦ Στρατηγοῦ.

Ἐπειδὴ δὲν ἐβλεπον ἀπολύτως ἄμεσον τὴν ἀνάγκην τῆς ἀναγκωῆς, καὶ ἐπειδὴ ἐπίστευον ὅτι ὁ Ἀρχιστράτηγος θὰ ἔλυνε, ὡς ὑπεσχέθη, ἐντὸς δύο ἡμερῶν τὴν κατάστασιν συνεφώνησα μετ' αὐτῶν καὶ ἀπῆλθον εἰς Βοτονάσι, ὅπου ὠρίσθη Σταθμὸς Διοικήσεώς μου ὡς διοικητοῦ τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Τ.Σ.Η. Τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. διελύετο, ἀλλὰ θὰ παρέμενεν ἀθάνατον εἰς τὴν ἱστορίαν.

Ὡς μέσα μοὶ ἐδόθησαν αἱ δυνάμεις τῆς ΧΙ Μεραρχίας μὲ ἀποστολὴν τὴν τοιαύτην τῆς ΙΙης Μεραρχίας καὶ αἱ ὑπαχθισόμεναι, ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου συμπτυσσόμεναι ἀνὰ τὴν Πίνδον Μεραρχία, αἱ θὰ ὑπεδεχόμεν.

Πρὸ τῆς ἐναχωρήσεώς μου ἐξ Ἰωαννίνων εἰς Βοτονάσι ἀνεκοίνωσα τὰ πορίσματά μου καὶ τὴν ἐκτίμησίν μου περὶ τῆς τροπῆς τῶν πραγμάτων εἰς τὸν Ἐπιτελάρχην μου καὶ τὸν Διευθυντὴν τοῦ ΙΙΙ Ἐπιτελικοῦ Γραφείου.

Καὶ ὁ Ἐπιτελάρχης μου καὶ ὁ Διευθυντὴς τοῦ ΙΙΙ Γραφείου ἐξέφρασαν τὴν πεποίθησίν των ὅτι τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον θὰ ἐξεύρη τὴν λύσιν καὶ οὕτω θὰ ἀποφευχθῇ ἡ πραξικοπηματικὴ λύσις, ἣν ἐπιθυμεῖ ἡ ὀλότης τῶν ἀξιωματικῶν.

Ὁ Ἐπιτελάρχης μου, ἐλπίζων ὅτι ἦτο δυνατὴ ἡ ἀποφυγὴ πραξικοπήματος, μοὶ ὑπέβαλε τὴν πρότασιν νὰ ἐγκρίνω ὅπως μεταβῇ εἰς Ἀθήνας ἵνα ἐκθέσῃ τὴν κατάστασιν καὶ ἐπιζητήσῃ ἐκεῖθεν λύσιν. Ἐνέκριναι τὴν πρότασίν του καὶ τὸν διέταξα ὅπως, πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ Ἔθνους, ἐκθέσῃ ὡμῶς τὴν κατάστασιν εἰς τε τὸν Ἀρχιστράτηγον καὶ τὸν Πρωθυπουργόν, ἵνα πεισθοῦν ὅπως ἀποτρέψουν τὸν ἐξευτελισμὸν καὶ τὴν ἀτίμωσιν, ποῦ θὰ ὑποσταῖν οἱ ἄνδρες περιερχόμενοι εἰς χεῖρας τῶν Ἰταλῶν.

Δὲν πρέπει νὰ φωνῇ παράδοξον τοῦτο, λεγόμενον σήμερον. Κατὰ τὰς ἀγωνιώδεις ἐκείνας στιγμὰς ὅλοι οἱ Νικηταὶ τῆς Ἰταλίας εἶχον τὴν ἀξίωσιν νὰ μὴ ἀτιμασθῶσι ἀπὸ τοὺς ἡττηθέντας, καὶ νὰ μὴ παράσχωμεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ καυχησιολογοῦν ὅτι μᾶς ἐνίκησαν. Εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν ποῦ διεβιοῦμεν τότε, εἶχε ἀποκορυφωθῇ ἡ ἀνωτέρω ἀξίωσις τῶν Νικητῶν καὶ εἶχε κατ' ἐπανάληψιν ἐκφρασθῇ παρ' αὐτῶν.

Πολλοὶ ἀξιόλογοι καὶ ἀξιόπιστοι μάρτυρες, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ ἐξέχουσα φυσιογνωμία τοῦ ὑπερόχου ἐκείνου Ἱεράρχου Ἰωαννίνων, μετέδωκαν τὰς κρατούσας τότε σκέψεις καὶ τὰς κυριαρχούσας ἀντιλήψεις τοῦ νικητοῦ Στρατοῦ καὶ τοῦ ἀμύχου πληθυσμοῦ τῆς

Μεγαλωνύμου εκείνης Ἑλληνικῆς γωνίας καὶ ἐτόνισε σθεναρῶς καὶ εἰλικρινῶς «οὐ μόνον τὴν ζωὴν του, ἀλλὰ καὶ τὴν τιμὴν του θὰ ἔδιδε διὰ νὰ γίνῃ ὀνακωχὴ καὶ νὰ ἀποτραπῇ ἡ ἀτίμωσις τῶν ἀνδρῶν».

Ὁ ὑπερπατριώτης οὗτος ἱεράρχης ἀπεκλήθη «ρασσαφόρος τις», ἐν ᾧ ἦτο, εἶνε καὶ θὰ εἶνε «ὁ ἱεράρχης — θρῦλος», ὅστις ἠνάλωσεν ὁλόκληρον τὴν ζωὴν του διὰ τὴν πατρίδα, διὰ τὴν πίστιν καὶ διὰ τὴν Βόρειον Ἠπειρον. Δις ἢ τρίς κατεδικάσθη ἐπὶ Τουρκοκρατίας, εἰς θάνατον καὶ ἐπεκηρύχθη ἡ κεφαλὴ του παρὰ τῶν Ἀλβανῶν καὶ Ἰταλῶν, διότι δὲν περιορίσθη εἰς τὰ ἱερατικά του καθήκοντα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐμόχθησε ἐπὶ 50ετίαν πρὸς συντήρησιν καὶ διατήρησιν τοῦ Ἑθνικοῦ φρονήματος καὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης τῶν Βορειοηπειρωτῶν.

Εἰς κάθε πατριωτικὴν κίνησιν τῶν καταδικασμένων εἰς δουλείαν ὑπερρφάνων Βορειοηπειρωτῶν μετείχεν ἐνεργῶς, ἐνθουσιωδῶς καὶ ὁποτελεσματικῶς.

Μετὰ τὴν παρένθεσιν ταύτην ἐπανερχομαι εἰς τὴν ἔγκρισιν τῆς προτάσεως τοῦ κ. Χρυσοχόου, ἐπιτελάρχου μου, ὅστις κινούμενος πρὸς Ἄρταν τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας τῆς 17ης Ἀπριλίου καὶ περὶ τὴν Λεβάδειαν τὰς πρωϊνὰς ὥρας τῆς 18ης ἀντελήφθη τὴν διάλυσιν, ἣν περιγράφει εἰς τὴν ἔκθεσίν του ὡς ἔπεται:

«..... κινούμενος πρὸς Ἀθήνας ἀντελήφθη τὸ μέγεθος τῆς διαλύσεως τοῦ Στρατοῦ καθ' ὅσον μέχρις Ἄρτης μὲν ἡ ὁδὸς ἦτο κατὰμεστος φυγάδων εἰς πυκνὰς ὁμάδας ὁδεύοντων, πυροβολούντων καὶ λαφυραγωγούντων, ἀπ' Ἄρτης δὲ μέχρι Γεφύρας Ἀχελώου, ὅπου φρουρὰ ἀπηγόρευε τὴν δίοδον τῶν φυγάδων, ἐκινούντο κατὰ μικρὰς ἀποστάσεις ὁμάδες τὸ πλεῖστον ὀσκεπῶν καὶ ἀόπλων. Εἰς τὴν περιοχὴν Λεβαδείας — Θηβῶν ἡ κατάστασις ἦτο αἰσχρά, εἰς Θήβας δὲ εὐρέθη πρὸ διαδηλώσεως χιλιάδων ὁπλιτῶν ζητούντων νὰ τοῖς δοθῶσιν αὐτοστιγμὴ αἱ διαταχθεῖσαι παρὰ τοῦ Γεν. Στρατηγεῖου ἀόριστοι ἄδειαίαι».

Καθίσταται πρόδηλον, ὅτι διὰ νὰ φθάσουν νοτίως Ἄρτης μέχρι Γεφύρας Ἀχελώου οἱ διαρρέοντες, ἔπεται ὅτι ἐγκατέλειψαν τὰς θέσεις των πρὸ μιᾶς ἑβδομάδος, διὰ νὰ κινούνται δὲ μεταξὺ Ἰωαννίνων — Ἄρτης, πρὸ 5 — 6 ἡμερῶν. Μὲ ἄλλους λόγους ἡ διάλυσις τοῦ Τ.Σ.Η. εἶχε ἀρχίσει ἀπὸ 9 ἢ 10 Ἀπριλίου. Διὰ τίνας λόγους ἐκλονίσθη ἐκ θεμελίων τὸ Τμήμα Στρατιᾶς Ἠπείρου καὶ ἐξησθένησεν ἡ ἀνθεκτικότης καὶ ἡ ἐγκαρτέρησις τοῦ Ἑλλήνος στρατιώτου; Τὴν ἀπάντησιν δίδουν αἱ ἐκθέσεις τῶν ἡγητῶρων τοῦ Τ.Σ.Η. ὡς θὰ ἴδωμεν.

ΓΕΝΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ Τ.Σ.Η.

(20 Φεβρουαρίου — 19 Ἀπριλίου)

1) Ἐχει ἐκτεθῇ ἀνωτέρω ὅτι περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου ἔφθασε μέχρι τοῦ Μετώπου ἡ πληροφορία ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ ἀντιτάξῃ τὸ δεύτερον «ΟΧΙ» ἐναντίον τῶν Γερμανῶν. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἀνησύχησε στελέχη καὶ διοικήσεις, αἵτινες ἀνταλλάξασαι σκέ-

φεις, κατέληξαν εις τὸ συμπέρασμα ἐν' ἀποτραπῇ ἢ δευτέρα αὐτῇ πολεμικῇ περιπέτειαν.

Τὰ ἐπακολούθησαντα θλιθερὰ γεγονότα δὲν διέψευσαν τὰς ἀντιλήψεις τῶν ὀξισωματικῶν τοῦ Τ.Σ.Η. (Α' καὶ Β' Σώματα).

Ἡ πτῶσις τῆς Θεσσαλονίκης, ἡ συνθηκολόγησις τοῦ Τ.Σ.Α.Μ., ἡ ραγδαιστάτη κατάρρευσις τῆς νοτίου Σερβίας, ἡ ἀγγελθεῖσα εἰσβολὴ τῶν Γερμανῶν εἰς Φλώριναν ἀπεγοήτευσαν τὰ στελέχη καὶ τοὺς ἄνδρας, ἀντιλαμβανομένους τὸ ἄσκοπον τοῦ ἀγῶνος.

Ἡ ἀντικατάστασις δεδοκιμασμένων ἡγητόρων διὰ νέων Διοικητῶν οὐδόλως συνετέλεσε διὰ τὴν θεραπείαν τῆς ἀσθενείας, διότι τὴν 11ην Ἀπριλίου οἱ νέοι Διοικηταὶ Σωμάτων, συγκαλέσαντες τοὺς Μεράρχους των, ἐλάβανον τὴν συγκατάθεσιν των ὅπως ζητήσωσι ἀπὸ τὸν Ἀρχιστράτηγον τὴν λήψιν ριζικῶν μέτρων. Οἱ Σωματάρχαι μεταδάντες εἰς Ἰωάννινα ἀνέπτυξαν τὰς ἀντιλήψεις των καὶ τὰς τῶν Μεράρχων των πρὸς τὸν διοικητὴν τοῦ Τ.Σ.Η. (Πιτσίκας), ὥστε οὗτος νὰ πεισθῇ νὰ ὑποβάλῃ τὴν ἀπὸ 11 Ἀπριλίου τηλεγραφικὴν ἀναφορὰν πρὸς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἔχουσαν οὕτω:

«Σωματάρχαι μοι γνωστοποιοῦσι ὅτι τελευταία γεγονότα κατόπιν Γερμανικῆς εἰσβολῆς ἐπηρέασαν Στράτευμα. Φρονοῦσιν ὅτι ἐνέργεια ὑποχωρητικοῦ ἐλιγμοῦ εἰς μέγα βάθος δὲν εἶνε ἄμφορος κινδύνων ἀδόξου διαλύσεως Στρατοῦ. Παρακαλοῦσι νὰ ἐξευρεθῇ λύσις ἐξασφαλίζουσα σωτηρίαν καὶ γόητρον Νικητοῦ Στρατοῦ μας Ὑπογρ. Ἀντιστρ. Πιτσίκας».

Ἀνάγκη νὰ τονισθῇ ὅτι ὁ Διοικητὴς τοῦ Τ.Σ.Η. οὔτε παρετήρησε τοὺς θέλοντας νὰ τὸν πείσωσι Διοικητὰς Σωμάτων οὐδὲ ἔθεσε κεραίαν τινα ἰδικὴν του εἰς τὴν τηλεγραφικὴν ἀναφορὰν. Οἱ Σωματάρχαι γνωστοποιοῦν, φρονοῦν καὶ παρακαλοῦν. Ὁ ἴδιος δὲν ἔχει γνώμην, ἀλλὰ διαβιβάζει.

2) Τὴν 13ην Ἀπριλίου διετάχθη καὶ ἐξετελέσθη μερικὴ σύμπτυξις τοῦ Β' Σώματος Στρατοῦ, ἥτις εἶχεν ὡς συνέπειαν νὰ ἐπεκταθῇ ἡ διαρροὴ καὶ νὰ ἀνυποτακτῇ ἡ 5η Μεραρχία, τραπεῖσα πρὸς Νότον. Ἐπακολούθημα ὑπῆρξεν ἡ ἄδικος ἀφαίρεισις τῆς Διοικήσεως ἀπὸ τὸν Ὑποστράτηγον Παπαστεργίου.

Θὰ ἀπορρῇ τις διατὶ οἱ ὀξισωματικοὶ δὲν προελάβανον τὴν διαρροήν. Οὗτοι εἶχον ἐκδηλωθῇ περὶ τοῦ ἀσκόπου τοῦ περαιτέρω ἀγῶνος ἐν τῇ πεποισθῇ, ὅτι θὰ ἐπιζητεῖτο καὶ θὰ ἐπετυγχάνετο ἡ δέουσα λύσις. Επομένως ὡς ἐκθειμένοι ἔναντι τῶν ὀπλιτῶν των ἠδυνάτον νὰ ἀποτρέψωσι τὴν διαρροήν, διότι δὲν εὔρισκον πειστικαὺς λόγους νὰ ἐπιδληθῶσι ἐπὶ τῶν ὀπλιτῶν.

3) Οἱ διαρρέοντες ἄνδρες, σχηματίζοντες ομάδας μικρὰς ἢ μεγάλας εἰς συνεχὴ φάλαγγα, ἐτρέποντο πρὸς Ἰωάννινα — Ἄρταν καὶ πρὸς Κόνιτσαν — Γρεβενά. Κατὰ τὴν κίνησιν των ὑφίσταντο συνεχεῖς καὶ ἀδιάκόπους προσβολὰς τῆς ἐχθρικῆς ἀεροπορίας.

Αἱ ἀπώλειαι κατὰ τὴν Μεγάλην Ἐβδομάδα ὑπερέβαινον τὸ σύνολον τῶν ἀπωλειῶν μας εἰς τὸ Ἀλβανικὸν Μέτωπον ἀπὸ 28 Ὀκτωβρίου 1940 μέχρι 10 Ἀπριλίου 1941.

Κατὰ τῶν φυγάδων ἢ τῶν διαλυομένων τμημάτων ἐτίθεντο εἰς καταδίωξιν συντεταγμέναι Μονάδες, ἀλλ' αἱ προσπάθειαι των ἔμεναν

ἀτελεσφόρητοι. "Ενεκα τούτου οἱ ἀξιωματικοὶ (μόνιμοι καὶ ἔφεδροι) ἐξυπηρετοῦν τὰς κενὰς θέσεις σκοπευτῶν τῶν πολυβόλων ἢ ὀπλοπολυβόλων διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ πυρὸς τῆς ἀμύνης μας.

Ἀλλὰ καὶ πρὸ τοιαύτης καταστάσεως ἡ Ἀνωτάτη Διοίκησις ἔμεινεν ἀσυγκίνητος. Ὁ Στρατηγὸς ὅμως Πιτσικας ἡσθάνθη τὴν ἀνάγκην τὴν 14ην Ἀπριλίου νὰ ἀποστείλῃ εἰς τὰς Ἀθήνας τὸν Συνταγματάρχην Πυροβολικοῦ Γρηγορόπουλον, ὑπαρχηγὸν τοῦ Ἐπιτελείου του, διὰ νὰ ἐκθέσῃ ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τὴν κατάστασιν τῷ Ἀρχιστρατήγῳ καὶ πείσῃ τούτον «πρὸς ἐξεύρεσιν λύσεως, ἥτις θὰ συνετέλῃ νὰ ἀποφευχθῇ ἡ ἀτίμωσις ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας».

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀποστολῆς τοῦ κ. Γρηγοροπούλου ἐκτίθενται εἰς λεπτομερῆ ἐκθέσιν του, ἥτις ὑπάρχει εἰς τὸ Γενικὸν Ἐπιτελεῖον καὶ ἥτις θὰ σᾶς ἐκπλήξῃ, διότι φέρονται ὡς σύμβουλοι τοῦ Ἀρχιστρατήγου ἀναρμόδια πρόσωπα, ἄνευ στρατιωτικῶν γνώσεων.

Εἰς τὰς ὑφισταμένας τοῦ Τ.Σ.Η. Μονάδας ἐκοινοποιήθη ἡ κάτωθι διαταγή, ἐξ ἧς προκύπτει ἡ ἀπάντησις τοῦ Ἀρχιστρατήγου:

Ἀριθ. Α.Π. 9318)1311

Α' καὶ Β' Σώματα Στρατοῦ

Ὁμάδα Μεραρχιῶν

Γνωστὸς ἀξιωματικὸς Ἐπιτελείου μου ἀποσταλεῖς εἰς Ἀθήνας ἀναφέρει: Ἀνάγκη ἐπιτακτικὴ νὰ διατηρήσωμεν συνοχὴν Στρατοῦ ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας. Κατὰ διάστημα τοῦτο θὰ λάβωσι χώραν γεγονότα, ὧν καλὴ ἔκβασις θὰ εἶνε συνέπεια τῆς καταστάσεως τοῦ Τ.Σ.Η., τοῦ μόνου ἀλλωστε ἀποῦ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Κράτους. Ἐκλιπαρεῖ καταβολὴν πάσης ἐνεργητικότητος ἐκ μέρους Διοικήσεων Ἐπιτελείου καὶ στελεχῶν πρὸς συγκράτησιν Στρατοῦ. Ἐνεργήσατε πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην μὲ ὅλον τὸν πατριωτισμὸν ποῦ σᾶς διέπει.

Τ.Τ. 127, τῇ 16 Ἀπριλίου 1941, ὥρα 22α

Ἀντιστρατήγος ΠΙΤΣΙΚΑΣ

4) Τὰ ἄξια ἐρεύνης ζητήματα ἐκ τῆς διαταγῆς ταύτης εἶνε:

— Πῶς ἐδέχθη ὁ Ἀρχιστράτηγος συζήτησιν ἐφ' ὅσον ἡ Α.Μ. ὁ Βασιλεὺς διέταξε τὴν ὁλοκαύτωσιν; Ἐρχεται οὕτως εἰς ἀντίφασιν, διαβεβαιῶν ἐπίτευξιν λύσεως.

— Τὰ γεγονότα ποῦ ἐβεβαίωσεν ὁ Ἀρχιστράτηγος ὅτι θὰ λάβουν χώραν.

Μήπως ἐννοεῖ τὴν διάλυσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ ποῦ ἀπεκλήθη ἀποσυμφορήσις, ἢ τὴν διάλυσιν τῶν ἀεροδρομιῶν, ἢ τὴν διάλυσιν τοῦ Ναυτικοῦ, ποῦ ἐβεβαίωσε ὁ Ἀντιναύαρχος Οἰκονόμου, ἢ τέλος τὴν ἀποχαίρετιστήριον διαταγὴν τοῦ κ. ὑφυπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, ἥτις μαρτυρεῖ προετοιμασίαν τῶν βαλιτσῶν;

Τὴν 15ην Ἀπριλίου διετάχθη παρὰ τοῦ Τ.Σ.Η. γενικὴ ἀπαγκίστρωσις καὶ σύμπτυξις ἐπὶ διαδοχικῶν τοποθεσιῶν, μὲ τελικὴν τοιαύτην τὴν Ἑλληνοαλβανικὴν Μεθόριον. Αὕτη ἤρχισε καὶ συνετελείτο ἄνευ ὀχλήσεως ἐκ μέρους τοῦ ἐπιγείου ἐχθρικοῦ Στρατοῦ, ἀλλ' ἡ ἐχθρι-

κὴ ἀεροπορία ὑπέβαλε εἰς πολλὰς δοκιμασίας τὰ συμπτυσσόμενα τμήματα, ἐπιφέρουσα εἰς αὐτὰ ὡς καὶ εἰς τοὺς διαρρέοντας πολλὰς ἀπωλείας. Παρὰ τὴν ἀτολίαν τῆς ἐχθρικῆς ἀεροπορίας ἐπὶ ἐξάμηνον, ἤδη κατήρχετο εἰς μικρὸν ὕψος. Ἡ δρᾶσις τῆς ἐξικνεῖτο κατὰ μῆκος τῶν ἀρτηριῶν μέχρι τῆς Ἀρτῆς καὶ ἐπεξετεινέτο εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία καὶ ἐναντίον ἀτόμων τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δοκιμάζηται σκληρῶς ἡ ἥρωικὴ Ἡπειρος.

Ἄν καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς συμπτώσεως δὲν συνήπτοντο μάχαι, λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ ἐχθρὸς δὲν εἶχε κατορθώσει νὰ λάβῃ ἐπαφὴν παρὰ εἰς δύο ἢ τρία σημεία, ἡ διαρροὴ ἐλάμβανε διαστάσεις, οἱ δὲ φυγάδες ἐδείκνυν ἀναρχικὰς τάσεις.

Τὴν 18ην Ἀπριλίου ὁ Στρατηγὸς Πιτσικάς ἀπηύθυνε τὰς κάτωθι τηλεγραφικὰς ἀναφοράς του:

Ἄριθ. Α.Π. 9373)1365

Γενικὸν Στρατηγεῖον
καὶ Πρόεδρον Κυβερνήσεως
Ἀθῆνας

Κατάστασις ἔφθασε εἰς ἀπροχώρητον. Τμήματα 17ης Μεραρχίας ἐγκαταλείπουσι τοποθεσίαν Λογγάριστα, καλύπτουσαν ἀριστερὸν Ὀμόδος Μεραρχιών. Α' Σῶμα ἀναφέρει ὁμοίως διαρροὴν ἀνδρῶν 8ης Μεραρχίας. Ἐνδεκάτῃ Μεραρχία, καλύπτουσα Μέτσοδον, διαφύκει. Πρὸς Θεοῦ, σώσατε Στρατὸν ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς.

Τ.Τ. 197, τῇ 18 Ἀπριλίου 1941

Ἀντιστράτηγος ΠΙΤΣΙΚΑΣ

Διὰ τοῦ τηλεγραφήματος τούτου τὸ Τ.Σ.Η. φαίνεται προσπαθεῖν νὰ συγκαλύψῃ τὴν πραγματικὴν κατάστασιν. Διότι ἐνῷ εἰς τὸ προοίμιον χαρακτηρίζει τὴν κατάστασιν φθάσασαν εἰς τὸ «ἀπροχώρητον» καὶ εἰς τὸν ἐπίλογον ἐπικαλεῖται ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ τὴν «σωτηρίαν» τοῦ Στρατοῦ ἀπὸ τοὺς ὀνυχας τῶν Ἰταλῶν, τὸ κείμενον ἀποτελεῖται ἀπὸ ὀλίγας γραμμάς.

Ὡσαύτως τὸ γεγονός ὅτι ὁ Στρατηγὸς Πιτσικάς ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Πρωθυπουργὸν διὰ νὰ ἐκλιπαρήσῃ τὸν σωσμὸν τοῦ Στρατοῦ, ὁποδεικνύει ὅτι κάτι σοβαρὰ ἀπέκρυπτεν ἀπὸ τοὺς προϊστάμενους του.

Δικαιολογεῖται ἐν μέρει ἡ ἀπαισιοδοξία του ἀπὸ τὴν διαρροὴν τῆς Ἐνδεκάτης Μεραρχίας, ἥτις ἐκάλυπτε τὰ Ἰωάννινα καὶ τὰ νῶτα τοῦ εἰς Ἡπειρον Στρατοῦ.

Τὴν σημασίαν τῆς ἐκμηδενίσεως τῆς ἀντιστάσεως τῆς Ἐνδεκάτης Μεραρχίας ἐξετίμα δεόντως τὸ Τ.Σ.Η., διότι θὰ ἐκυκλοῦτο ὀλόκληρος ἡ Στρατιὰ Ἡπείρου. Καὶ ἂν δὲν ἔσπευσε νὰ ἐνισχύσῃ τὸν Τομέα Μετσόδου, τοῦτο ἦτο ἀνεξάρτητον τῆς θελήσεώς του, διότι ἂν ἐνὸς μὲν δὲν εἶχε διαθεσίμους δυνάμεις, ἂν ἑτέρου δὲ δὲν διέθετε τὸν ὥλικὸν χρόνον πρὸς ἐνίσχυσιν. Ἡξευρε ὅτι ἡ ἐνίσχυσις θὰ ἔφθανε κατόπιν ἑορτῆς.

Ἐὰν δὲ ἐνθυμηθῶμεν τὴν ἔκθεσιν τοῦ Στρατηγοῦ Γιαλίστρα, καθ' ἣν ὁ κ. Πιτσίκας διηγείτο τὸ παράδοξον καὶ ἀνεξήγητον, «ὅτι τὰ Τμήματά του, καίτοι ἔχουν ἄρκετον ἠθικὸν διὰ τὰ ἀντιμετωπίσουν τοὺς Ἰταλοὺς, χάνουν τὴν μαχητικότητά των ὅταν πρόκειται ν' ἀντιμετωπίσουν τοὺς Γερμανοὺς», θὰ ἐξαγάγωμεν τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ κ. Πιτσίκας δὲν ἐνίσχυε τὸ Μέτσοβον, διότι τὰ διατασσόμενα τμήματά του δὲν ἐπροθυμοποιοῦντο νὰ μεταβῶσιν ἐκεῖ.

Τὴν 24ην ὥραν τῆς 18ης Ἀπριλίου πρὸς τὴν 19ην ὑπέβαλε τὸ Τ.Σ.Η. καὶ δευτέραν ἀναφοράν, ἔχουσιν οὕτω:

Ἀρ.φ. Α.Π. 9388)1880

Πρόεδρον Κυβερνήσεως

Ἀρχιστράτηγον

Ἀθῆνας

Ἐν συνεχείᾳ πρὸς προηγουμένας μου ἀναφοράς, ἀναφέρω ὅτι, συνεχιζομένου τοῦ πολέμου εἰς τὸ Ἀλβανικὸν μέτωπον θεωρῶ ἀσφαλῆ τὴν εἴσοδον Ἰταλικῶν Στρατευμάτων εἰς τὸ Ἐθνικὸν ἔδαφος, λόγῳ καταπτώσεως ἡ θ ι κ ο ὺ ἐκδηλωθείσης ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ Στρατοῦ κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας καὶ κατὰ συνέπειαν ἀδυναμίας συγκρατήσεως ἐχθροῦ. Εἴσοδος αὕτη εἶνε δυνατόν ἐξιχνῆ ἐπὶ μεγάλῳ δάθους, ἀρνούμενης Ἰταλίας συζητήσῃ ἀνακωχὴν, ἐφ' ὅσον δύναται νὰ προχωρῇ ἀκωλύτως. Συνέπειαι τοιαύτης ἐκβάσεως ἐκτὸς διαλύσεως Στρατοῦ καὶ τῆς ἀδίκου ἐκλείψεως τοῦ ἐπιτελεσθέντος μέχρι τοῦδε ἔργου θὰ εἶνε ὀδυνηρόταται διὰ τὸ Ἔθνος, δυνάμεναι ἐπιδράσωσιν ἀποτελεσματικῶς ἐπὶ τύχῃ Ἐθνικῶν ἐδαφῶν. Πᾶσα παρερχομένη ὥρα εἶνε εἰς δάρος μας, δυνάμεν νὰ παρῶσιν ἐχθρὸν σοβαρώτατα πλεονεκτήματα.

Τ.Τ. 197, τῇ 18 Ἀπριλίου 1941, ὥρα 24η

Ἀντιστράτηγος ΠΙΤΣΙΚΑΣ

Τὸ τηλεγράφημα τοῦτο συνετάγη τῇ συστάσει τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ Ἀρχηγοῦ σήμερον Πολιτικοῦ Κόμματος κ. Κανελλοπούλου.

Τὸ ἀνωτέρω τηλεγράφημα πιστοποιεῖ τὴν κρατοῦσαν τότε γενικὴν γνώμην, ἄνευ ἐξαιρέσεως, περὶ τῶν πλεονεκτημάτων τῆς συνάψεως ἀνακωχῆς. Δέον νὰ μεταφερθῇ εἰς τὴν ἀσφυκτικὴν καὶ ἀγωνιώδη ἐκείνην ἀτμόσφαιραν, νὰ βλέπῃτε τὴν διαρροὴν καὶ τὴν ἀναρχίαν, ν' ἀκοῦτε τὰς ἐπικλήσεις καὶ κατάρας κατὰ τῶν Στρατηγῶν, νὰ ἀντιλαμβάνεσθε τὸ ὄψθαι καὶ ἄσκοπον χύσιμον αἵματος καὶ τότε θὰ δικαιολογήσῃτε τὰς ἀνησυχίας τῶν ἡγητῶν, ἐκ πατριωτικοῦ πόνου μήπως ἀπαλειφθῇ ἡ ἀμαυρωθῇ ἡ Ἐσποποιᾶ. Ἐπὶ πλέον, ἀκούοντες τοὺς Ἠπειρώτας, τότε θὰ ἐξήγετε τὸ συμπέρασμα ὅτι πρέπει νὰ συμβάλῃτε ὑπὲρ τῆς ἀνακωχῆς, διὰ νὰ μὴ ὑποδουλωθῶν.

Ἡ ἀναφορὰ τοῦ κ. Πιτσίκας ἀποκαλύπτει ὅσα ἔκρυβε προηγουμένως, διότι πιστοποιεῖ ὅτι «ἡ κατάπτωσις τοῦ ἠθικοῦ ἐξεδηλώθη ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ Στρατοῦ».

Παρέλειψε ὁ κ. Πιτσιάκας ν' ἀναφέρῃ ὅτι διελύθησαν ὁλόκληρα Τάγματα καὶ διέρρευσε τὸ πλεῖστον τῶν δυνάμεών του, ἐπομένως ἐμειώθη τὸ ἠθικόν, ὡλλὰ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῆς δυνάμεώς τους.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν (18 Ἀπριλίου) περὶ τὴν 9ην ὥραν, ὁ στρατηγὸς Πιτσιάκας ἐπέτυχε, παρὰ τὰς ἀπαγορευτικὰς διαταγὰς τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου, ὅπως μὴ γίνῃται χρήσις τῶν τηλεφώνων, τὴν τηλεφωνικὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν Πρωθυπουργὸν Κορυζῆν, ὅστις, πεισθεὶς ἀπὸ τὰς ἐκκλήσεις τοῦ κ. Πιτσιάκα καὶ τὰς πειστικὰς ἐκθέσεις του, ὑπεσχέθη ὅτι μέχρι μεσημβρίας (18 Ἀπριλίου), θὰ ἔπεμπε τὴν διαταγὴν συνθηκολογήσεως. Τ' ἀνωτέρω μοὶ ἀνεκοίνωσεν ἀπὸ τηλεφώνου περὶ τὴν 10ην ὥραν τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς ὁ κ. Πιτσιάκας.

Τοιαύτην ἐπίδρασιν εἶχε ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Πρωθυπουργοῦ Κορυζῆ, ὥστε ἠνάγκασε τὸν κ. Πιτσιάκαν νὰ καλέσῃ εἰς τὸ Στρατηγεῖον τοῦ τὸν δεκανέα Κονελλόπουλον Παν., Καθηγητὴν Πανεπιστημίου καὶ Πολιτευτὴν.

Ὁ ἐν λόγῳ δεκανεὺς ὑπῆρτε εἰς τὸ ὑπ' ἐμὲ Γ' Σῶμα Στρατοῦ ὡς ἐθελοντής, ἀπὸ τὰ τέλη Νοεμβρίου περίπου μέχρι τέλους καὶ ἀνῆκε εἰς τὴν 13ην Μεραρχίαν. Παρὰ τοῦ κ. Πιτσιάκα ἐκλήθη διὰ νὰ συντάξῃ τὸ σχέδιον πρωτοκόλλου συνθηκολογήσεως. Λόγῳ τῆς γνωσθείσης αὐτοκτονίας τοῦ ἀειμνήστου Κορυζῆ, ἡ συνομιλία μὲ τὸν στρατηγὸν Πιτσιάκαν περιστράφη εἰς τὴν διερεύνησιν τῆς καταστάσεως ἣν εὗρον ἀπελπιστικὴν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως.

Ὡσαύτως τὴν 18ην Ἀπριλίου ὁ στρατηγὸς Πιτσιάκας ἀπηύθυνε διαταγὴν πρὸς τὸ Γ' Σῶμα ἔχουσαν οὕτω:

Ἀριθ. Πρ. 9374)1366

Πρὸς τὸ Γ' Σῶμα Στρατοῦ

I.— Ἡ ἐνδεκάτη Μεραρχία Πεζικοῦ ἀναφέρει ὅτι ἡ δύναμις τριῶν ταγμάτων καὶ Ὀμάδος Ἀναγνωρίσεως τυγχάνει ἀνεπαρκῆς πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς τῆς καὶ δυσανάλογος πρὸς τὸ διατεθὲν πυροβολικόν, ἐπὶ πλέον δὲ ὅτι τὸ ἠθικὸν τῶν ταγμάτων τούτων ἔχει ὑποσκαφθῇ ἐκ τῆς παρατηρηθείσης καὶ παρατηρουμένης ἀτάκτου συμπτύξεως διαφόρων στρατιωτικῶν τμημάτων τῶν Τ.Σ.Δ.Μ. καὶ Τ.Σ.Κ.Μ.

II.— Ὅσον ἀφορᾷ τὴν αἰτιουμένην ἐνίσχυσιν εἰς Πεζικόν, αὕτη τυγχάνει ἀδύνατος ἐντεῦθεν ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας. Δύναται ὅμως νὰ ἐπιτευχθῇ αὕτη σχετικῶς διὰ τῶν πρὸς Μέτσοδον συμπτυσσομένων τμημάτων ἐκ περιοχῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, ἐφ' ὅσον ληφθῶσι μέτρα ἀνασυγκροτήσεως τούτων ὑπὸ Διοικήσεως Σώματος καὶ τῶν ὑφισταμένων αὐτοῦ διοικήσεων, αἵτινες δύνανται πρὸς τοῦτο νὰ χρησιμοποιήσωσιν ὅλους τοὺς ἀξιωματικούς τῶν διαλυθέντων στρατηγείων καὶ Μονάδων.

III.— Ὡς πρὸς τὴν δυσανάλογον ποσότητα Πυροβολικοῦ, τὸ Σῶμα Στρατοῦ νὰ τηρήσῃ εἰς περιοχὴν Μετσόδου τὸ κατὰ τὴν κρίσιν του ἀπαραίτητον, τὸ δὲ ὑπόλοιπον νὰ ὠθήσῃ εἰς περιοχὴν Γεφύρας Μπαλτούμας, ἀναφέρον σχετικῶς.

IV.— Ὅσον ἀφορᾷ τέλος τὸ ἠθικόν, διὰ τὴν συγκράτησιν τούτου, εἰς δ' ἐπίπεδον ἐπιβάλλει ἡ τιμὴ καὶ τὸ συμφέρον τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ Στρατεύματος, τὸ Σῶμα Στρατοῦ ὀφείλει νὰ λάβῃ δραστικὰ μέτρα,

καταδικάζον παραδειγματικῶς πᾶσαν προᾶξιν ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν πειθαρχίαν.

Τ.Τ. 197 τῇ 18 Ἀπριλίου 1941

Ἀντιστράτηγος ΠΠΤΣΙΚΑΣ.

Καθ' ὃν χρόνον ἡ ἐνδεκάτῃ Μεραρχία ὑπέβαλλε τὴν ἀναφερομένην ἀνωτέρω ἀναφοράν τῆς δὲν ὑπῆγετο ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου. Ἄλλως τε ὅταν συνέτασσε τὴν περὶ οὐ πράκεται ἀναφορὰν διέθετε τρία τάγματα, ἐνῶ τώρα (18 Ἀπριλίου) ποὺ ἐλήφθη ἡ διαταγὴ διέθετε μόνον δύο τάγματα, τοῦ τρίτου διαλυθέντος (α).

Ἐφ' ὅσον ἡ ΧΙ Μεραρχία ἐθεώρει τὰ τρία τάγματα ἀνίσχυρα νὰ ἀντικατασταθοῦν φαντάζεται πᾶς τις πῶς ἐθεώρει τὰ δύο τάγματα...

Ὁ κ. Διοικητὴς τῆς ἐνδεκάτης Μεραρχίας (κ. Δημόρατος) ἀνῆγενκεν ἀπὸ 16 Ἀπριλίου ἐπισήμως τὸν κλονισμόν ποὺ ὑπέστησαν τὰ τμήματά του δεδικαιολογημένως ἢ ἀδικαιολογητῶς. Ἀπὸ προγενεστέρως ἡμέρας εἶχε κλονισθῇ τὸ ἡθικὸν τῶν Α' καὶ Β' Σωμάτων. Ἐλαβε ὅραγε τὸ Τ.Σ.Η. τὰ ὑποδεικνυόμενα εἰς τὸ Γ' Σῶμα, ὡς ἀνωτέρω, δρακόντεια μέτρα, πρὸς συγκράτησιν τοῦ ἡθικοῦ, ἢ τὰ ὑπεδείκνυν εἰς τοὺς ἄλλους καὶ αὐτὸ ἀπρακτοῦσε;

Ὡς γνωστὸν ὁ ὑποστράτηγος Μπάκος τῇ ὑποδείξει τοῦ Τ.Σ.Η. ἢ κατ' ἰδίαν πρωτοβουλίαν ἐξετέλεσεν ἀρκετὸν ἀριθμὸν ὀπλιτῶν καὶ ἀκόμῃ ἀξιωματικῶν πρὸς συγκράτησιν τοῦ ἡθικοῦ, ἀλλ' οὐδὲν κατώρθωσεν. Μᾶλλον ἐπιδεινῶσις τῆς καταστάσεως ἐπῆλθε, διότι οἱ ἀνυπότακτοι ἔστρεφον τὰ ὅπλα κατὰ τῶν ἀξιωματικῶν, ποὺ ἐπεχείρουν νὰ τοὺς ἐπαναφέρουν εἰς τὴν τάξιν, καὶ κατὰ τῶν συντεταγμένων τμημάτων, ἐπυροβόλουν κατὰ τῶν αὐτοκινήτων καὶ ἐλαφυραγωγῶν ἢ ἐλήστευον τὰ χωρία καὶ πάντας τοὺς συναντωμένους πολίτας καὶ ὀπλίτας.

Εἰς τὴν διαταγὴν ταύτην ὁμολογεῖται ἐπισήμως ἡ ὀδυναιμία τοῦ Τ.Σ.Η. νὰ ἐνισχύσῃ τὸ Μέτσοβον. Συνεπῶς προσπάθεια ὅπως ἀποδειχθῇ ἂν εὐρίσκωνται εἰς τὰ Α' καὶ Β' Σώματα ἀκμαῖαι δυνάμεις — καὶ εὐρίσκοντο ἀσφαλῶς — δὲν εἶνε δυνατόν νὰ μὲ ἐπιβαρύνῃ διότι δὲν εἶχον ἀρμοδιότητα νὰ μεταφέρω εἰς Μέτσοβον δυνάμεις. Ἐκεῖνος ποὺ ἦτο ἀρμόδιος, ὡμολόγησε ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ τὸ ἐνισχύσῃ.

Κατὰ κοινὸν δόγμα εἰς τὸν Στρατὸν δὲν ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχουν εἰς Ἀγίους Σαράντα ἢ εἰς Κόνιτσαν, ἢ βορείως τῆς Μεθορίου διαθέσιμοι καὶ ἀκμαῖαι δυνάμεις διὰ νὰ ἰσχυρισθῇ τις ὅτι ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιηθοῦν εἰς Μέτσοβον, ἀλλὰ «πρέπει αἱ διαθέσιμοι αὗται δυ-

(α) Ὁ στρατιωτικὸς ἱστορικὸς στρατηγὸς Γρηγοριάδης εἰς τὸν «ΠΑΓ-ΚΟΣΜΙΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ» τεῦχος Α'» καὶ εἰς σελ. 81 γράφει:

«... Ἀλλ' ἡ συνοπτικὴ ἐκθεσις τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου ἀποσιωπᾷ ὅτι ἡ ΧΙ Μεραρχία εἶχε πλέον διαλυθῇ καὶ μόνον δύο τάγματα αὐτῆς, τὰ μὲν συντεταγμένα ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς πλέον ἀποσυνθέσεως, ἦσαν διατιθέμενα ἀκόμῃ διὰ νὰ ἐκτελέσουν τὸ καθήκον των...».

νάμεις νὰ ἔχουν ἐτοιμότητα Μάχης εἰς χρόνον καὶ χώρον ὠρισμένους, τοῦτέστι πλησίον τοῦ Μετσόδου καὶ τὴν στιγμὴν ποὺ χρειάζονται πράγμα ποὺ ὁ ἀρμόδιος ἐδήλωσεν ἀδυναμίαν νὰ πράξῃ.

Τὸ Τ.Σ.Η. ἐκτιμῶν τὴν ἀνάγκην τῆς ἐνισχύσεως τοῦ μετώπου τοῦ Μετσόδου συνέστησε διὰ τῆς διαταγῆς του ν' ἀνασυγκροτηθούν τὰ εἰς Πίνδον περιπλανώμενα τμήματα, εὐθὺς ὡς κατέφθανον. 'Αλλ' εἰς αὐτὸ ὅλοι ἐστηρίζομεν τὰς ἐλπίδας μας, αἵτινες ἀπεδείχθησαν φροῦδαι, διότι καὶ καθυστέρησαν νὰ φθάσουν καὶ εἶχον διαλυθῇ ὡς προεξετέθη καὶ ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων ἐβεβαιώθημεν.

Τὴν 19ην 'Απριλίου τὸ Τ.Σ.Η. (Πιτσικάς) ἀπηύθυνε τὸ ἐπόμενον κρυπτογράφημα:

'Αριθ. Π. 9404)1396

Πρόεδρον Κυβερνήσεως

'Αρχιστράτηγον

'Αθήνας

Παρακαλῶ κοινοποιήσατε ἐπείγοντως ἀποφάσεις ἡμῶν ἐπὶ Α. Π. 9388)1380 τῆς 18—4—41 ἀναφορᾶς μου.

'Αντιστράτηγος ΠΙΤΣΙΚΑΣ.

Τὸ σύντομον τοῦτο τηλεγράφημα διαγράφει ὅλην τὴν ἀγωνίαν τοῦ στρατηγοῦ κ. Πιτσικά λόγω τῆς παγερᾶς σιγῆς τοῦ Κέντρου.

'Αλλ' ἐπὶ τίνος ἀναφορᾶς ἐζήτει ἀπάντησιν καὶ τίς ὁ λόγος τῆς σπουδῆς ἐφ' ὅσον ἐγνώριζε ὅτι ὁ Πρωθυπουργὸς ἐκηδεύετο;

'Εζήτει ἀπάντησιν ἐπὶ τῆς ὑποβληθείσης τὸ μεσονύκτιον τῆς 18 πρὸς 19 'Απριλίου ἀναφορᾶς του, ἣν κατεχωρήσαμεν καὶ εἰς ἣν ἐξέφραζε ἀπεριφράστως τὴν γνώμην, ὅτι ἐπεβάλλετο ἡ συνθηκολόγησις ὡς συμφέρουσα εἰς τὸ 'Ἔθνος καὶ τὸ Στράτευμα» καὶ ὅτι «'Απεκλείετο ὅλλη λύσις».

'Ο λόγος τῆς σπουδῆς δὲν ἐξάγεται ἐκ τοῦ κρυπτογραφήματος. Πάντως ἐπέδρασεν ἡ ραγδαίως ἐξελισσομένη κατάστασις καθ' ἣν ἡ μὲν θύρα τοῦ Μετσόδου ἦτο ἡμιανοικτὴ, ἡ δὲ διάλυσις τοῦ Στρατοῦ καὶ αἱ συνεπεία ταύτης ἐκκλήσεις πάντων τῶν ἡγήτόρων ἐλάμβανον δυσάρεστον τροπὴν.

Τοῦτο ἀπορρέει καὶ ἐκ τῆς κατωτέρω διαταγῆς τοῦ κ. Πιτσικά, ἐκδοθείσης τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῇ ὑποδείξει καὶ τοῦ κ. Κανελλοπούλου, ὡς οὗτος ἀνεκοίνωσε λέγων ὅτι, «συνετάχθησαν ἐγγράφα καὶ πρὸς τὰ ἄνω καὶ πρὸς τὰ κάτω, ἀφοῦ διηρευνήθη ἡ ἀπελπιστικὴ κατάστασις».

'Αριθ. 82)20

'Εξαιρετικῶς ἐπείγουσα

ΔΙΑΤΑΓΗ

Πολλοὶ τῶν διοικητῶν τῶν Μεγάλων Μονάδων, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν κατάστασιν διαρροῆς τῶν Μονάδων των, μοῦ ὑποβάλλουν αἰτήσεις,

προτάσεις ή ἐκκλήσεις περί συνθηκολογήσεως ή περί λήψεως μέτρων πρωτοβουλίας ἄνευ διαταγῶν τῶν προϋσταμένων μοι Ἀρχῶν.

Τὸ τοιοῦτον ἀντίκειται πρὸς τὰς ἀρχάς μου, πρὸς τὸν ὄρκον μου καὶ πρὸς τὸν στρατιωτικὸν χαρακτήρα μου. Ἐχῶ ἐκθέσει δι' ἐπανειλημμένων ἀναφορῶν μου πρὸς τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὸν Ἀρχιστράτηγον τὰς ἀντιλήψεις τῶν ἀνωτέρω διοικητῶν Μεγάλων Μονάδων καὶ τὰς ἰδικάς μου καὶ ἔχουν οὕτω (Κυβέρνησις καὶ Ἀρχιστράτηγος) ὅλα τὰ στοιχεῖα νὰ λάβουν ἀποφάσεις καὶ θὰ λάβουν τοιαύτας λίαν συντόμως. Συνεπῶς οἱ διοικηταὶ τῶν Μεγάλων Μονάδων καὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς ἐν ἀναμονῇ τῶν ληφθησομένων ἀποφάσεων, ν' ἀσχοληθοῦν ἐντατικῶς εἰς τὴν τήρησιν τῆς τάξεως, συνοχῆς καὶ πειθαρχίας τῶν Μονάδων, ἐξορκίζοντες τοὺς πάντας νὰ πειθαρχήσουν καὶ νὰ ἔχουν μικρὰν ὑπομονήν, διότι οὕτω μόνον οἱ ὄροι πιθανῆς ἀνακωχῆς θὰ εἶνε ἀνεκτοὶ καὶ ὑποφερτοί. Ὁ ἐπισιμδῆς ἀφ' ἑνὸς θάνατος τοῦ ἀειμνήστου Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως πιθανῶς νὰ ἀναβάλῃ ἐπὶ μίαν ἢ δύο ἡμέρας τὴν λήψιν τῆς ἀποφάσεως.

Θὰ τηρῶ τοὺς προαναφερθέντας Διοικητὰς Μεγάλων Μονάδων ἐνημέρους τῆς ἐξελέξεως τῶν γεγονότων.

Τ.Τ. 197, τῇ 19 Ἀπριλίου 1941

Ὁ Διοικητὴς τοῦ Τ.Σ.Η.

ΠΙΤΣΙΚΑΣ.

Ἡ ἀνωτέρω διαταγὴ ἀποκαλύπτει ὅτι πολλοὶ Διοικηταὶ Μεγάλων Μονάδων ὑπέβαλον εἰσηγήσεις πρὸς συνθηκολόγησιν καὶ πρὸς ἀνεξαρτητοποίησιν τοῦ κ. Πιτσικά. Τίνες εἶνε οὗτοι, ἐνῶ οἱ στρατηγοὶ Δεμέστιχας, Κατσιμήτρος, Μάρκου καὶ Ρουσόπουλος ἀρνοῦνται, ὅτι ἀπέστειλαν ποτὲ τοιαύτας ἀναφοράς; Οἱ στρατηγοὶ τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. δὲν ὑπέβαλον, ὥς εἶμαι βέβαιος, οὐδὲ ἠδύναντο εἰς τὰ μέρη ποὺ εὐρίσκοντο νὰ ὑποβάλωσιν. Μόνον ὁ εἰλικρινὴς καὶ τίμιος στρατιώτης ἀείμνηστος Μπάκος ἀναφέρει εἰς τὴν ἔκθεσίν του ὅτι διαρκῶς καὶ σθεναρῶς προέτεινε τὴν συνθηκολόγησιν, ἣν ἔδλεπε ὡς ἐπιβαλλομένην, ὥς τὴν ἔδλεπε καὶ ὁ στρατηγὸς Πιτσικάς. Ὁ στρατηγὸς Μπάκος βεβαίῳ ὅτι πάντες οἱ Μέραρχοι του ἦσαν δεδηλωμένοι ὑπὲρ τῆς ἀνακωχῆς, ὥς ἐξυπηρετούσης τὰ Ἐθνικὰ συμφέροντα καὶ πάντες τὸν εἶχον ἐξουσιοδοτήσει ὅπως ὁμιλῇ καὶ ἐκ μέρους των ὑπὲρ τῆς ἀνακωχῆς.

Διὰ πρώτην φορὰν ἀναφέρεται ἀνωτέρω ἡ σκέψις δῆθεν τῆς Κυβερνήσεως περί συνθηκολογήσεως, ἐνῶ ἡ Κυβέρνησις οὔτε σκέφθη, οὐδὲ ἔπρεπε νὰ σκεφθῇ περὶ ταύτης. Ἐπομένως ἡ φράσις τῆς διαταγῆς ἀντιπροσωπεύει προσωπικὰς γνώμας τοῦ στρατηγοῦ Πιτσικά.

Καθίσταται ἀπορίας ἄξιον πῶς καθορίζεται ὁ χρόνος λήψεως ἀποφάσεως (μία ἢ δύο ἡμέραι) ἵνα καταστούν «ἀνεκτοὶ οἱ ὄροι». Διὰ τίνος μέσου; Μήπως ἐκ τῆς ἀποδημήσεως τῆς Κυβερνήσεως;

Διὰ τῆς ἀνωτέρω διαταγῆς ἐντέλλεται νὰ ἐξορκίζωμεν τοὺς πάντας διὰ νὰ πειθαρχήσουν καὶ νὰ ὑπομείνουν. Δὲν συνιστᾷ τὰ δρακόντεια μέτρα ποὺ συνίστα πρὸ 24ώρου. Διὰ τίνα λόγον ὄραγε; Μήπως σήμερον ἐπείσθη ὅτι δὲν διετίθεντο ἀπολύτως ἀφωσιωμένα καὶ πειθαρχημένα τμήματα δι' ὧν ἦτο δυνατὴ ἡ ἐπιβολή; Ἄν εἶνε κατα-

φατική ή ἀπάντησις τότε ἐβελουτφλοῦσε τὸ Τ.Σ.Η. Ἄν εἶνε ἀποφατική αὕτη, τότε διατὶ διέτασσε τὰ σκληρὰ μέσα;

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν (19 Ἀπριλίου) τὸ Τ.Σ.Η. ὑπέβαλε τὴν κάτωθι ἀναφορὰν ἀντικατοπτρίζουσαν ἐν λεπτομερείαις τὴν δὴν κατὰστασιν.

Ἀριθ. Π. 9415)1407

Πρόεδρον Κυβερνήσεως

Ἀρχυστράτηγον

Ἀθήνας

Λαμβάνω τὴν τιμὴν ν' ἀναφέρω τὰ ἀκόλουθα:

I. — Ἡ κατάστασις ἀπὸ ἀπόψεως ἠθικοῦ, ἐκτεθεῖσα διὰ σειρᾶς ἀναφορῶν μου μέχρι σήμερον πρὸς τὴν Ἑμετέραν ἐξοχότητα καὶ τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον, βαίνει ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν ἐπὶ τὰ χεῖρω. Μὲ βαθύτατον πόνον καὶ αἰμάσσουσιν τὴν καρδίαν διαπιστώνων τὸ τραγικὸν τοῦτο γεγρονὸς καθ' ἑκάστην. Σωρεῖται ἀναφορῶν τῶν διαφόρων διοικήσεων μοι περιέρχονται ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τοῦ 24ώρου, παρουσιάζουσά μοι τὴν κατὰστασιν ταύτην. Εἶνε πρωτοφανὲς τὸ κατάντημα τοῦτο ἐνὸς Στρατοῦ, ὅστις μέχρι πρὸ ὀκτῶ ἡμερῶν ἀκόμη δὲν ἐγνώριζε κάματον ψυχικῶν καὶ σωματικῶν νὰ παρουσιάζηται σήμερον ῥάκιος.

Δὲν πρόκειται μόνον περὶ ὀπλιτῶν, ἀλλὰ καὶ περὶ στελεχῶν ἀκόμη. Ἐχει καθῆσθαι ἔμμονος ἰδέα εἰς τὴν ὁλότητα σχεδὸν τοῦ Στρατεῖματος, ἀξιοματικῶν καὶ ὀπλιτῶν, ὅτι ὁ πόλεμος εἶνε ἀσκοπος, ὅτι πᾶσα ἀντίστασις εἶνε ματαία καὶ ὡς μόνῃ διέξοδος δὲν ἀπομένει ἐμὴ μόνον ἢ συνθηκολόγησις. Μέχρι τοιοῦτου σημείου ἔχει εἰσχωρήσει τὸ μικρόδιον τοῦτο εἰς τὸν Στρατὸν μας, ὥστε νὰ παρατηρῆται τὸ θλιβερόν φαινόμενον Συντάγματα Πεζικοῦ, ἅτινα δὲν ἐγνώριζον τί θὰ πῇ θυσία, κάματος καὶ δισταγμός, νὰ ἀρνούνται νὰ παραμείνωσιν ἐν προφυλακαῖς κατὰ τὴν σύμπευξιν μὴ ὑπαρχούσης κἂν ἐπαφῆς μὲ τὸν ἐχθρόν.

II. — Ἡ κατάστασις αὕτη, χειροτερεύουσα ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν, μὲ ἀπελπάζει καὶ μὲ θέτει εἰς ὥραν ἀνησιχίαν θίαν σκέπτομαι, ὅτι εὐθὺς ὡς ληφθῇ ἡ ἐπαφὴ μετὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἐν τῇ τελικῶς καταληφθησομένῃ τοποθεσίᾳ τῶν συνόρων καὶ πρὸ αὐτῆς ἀκόμη, ὁ Στρατὸς εἶνε ἐνδεχόμενον ν' ἀπορρῶνῃ τὰ ὅπλα καὶ νὰ δώσῃ οὕτω τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἄρῃ ὁ ἐχθρὸς νίκας καὶ νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Ἑθνικοῦ ἐδάφους.

Συνέβη δυστυχῶς τὸ τοιοῦτον μάλις προχθὲς εἰς Κιάφα — Κιαιρίτ καὶ διῆ εἰς τὸν Σύνταγμα, τὸ ὁποῖον, ὡς γνωστὸν, ἐκράτησεν ἐπὶ ἑξαήμερον τὰς σφοδροτέρας ἐχθρικὰς ἐπιθέσεις εἰς ὑποδείκτιν 731.

III. — Αὕτη εἶνε ἡ κατάστασις τοῦ Στρατοῦ σήμερον καὶ οὕτω προδίδεται νὰ ἐξελιχθῇ. Τὰ αἷτια τοῦ καταντήματος τούτου εἶνε πολλαπλᾶ, ἐκφεύγοντα τῆς παρούσης. Ἐτείγει ἡ θεραπεία τῆς καταστάσεως, διότι θὰ εὐρεθῶμεν ἐντὸς ὀλίγου πρὸ θλιβεράς εἰκόνας τοῦ Στρατοῦ μας, ὅστις εἶνε ἄξιος, ἐν τοιούτοις, καλυτέρας τύχης. Κατὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν διεπεραιώθησαν καὶ Μονάδες συντεταγμέναι, τώρα ὑπάρχει φόβος νὰ μὴ παρουσιασθῇ τὸ φαινόμενον τοῦτο.

Λύσιν δὲν δύναμαι νᾶ προτεῖνω, οὔτε ν' ἀναλάβω τὴν προτεινομένην ὑφ' ὧν τῶν ὑπ' ἐμέ Διοικήσεων, τῆς ἀνεξαρτητοποιήσεώς μου διὰ νᾶ συνθηκολογήσωμεν μετὰ τοῦ ἐχθροῦ. Εἴμαι στρατιώτης καὶ θὰ ὑπακούσω εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Βασιλέως καὶ τῶν Προϊσταμένων μου, δις ἀναμένω ἐναγωνίως.

Τ.Τ. 197, τῇ 19 Ἀπριλίου 1941

Ἀντιστρατήγος ΠΙΤΣΙΚΑΣ.

Καὶ πάλιν διαπιστοῦται ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀναφορᾶς ὅτι σωρεῖται ἀναφορῶν ἀπυθύνοντο πρὸς τὸ Τ.Σ.Η. πράγμα πού ἀρνοῦνται ἤδη καὶ ἰδιαίτατα ὁ κ. Ρουσόπουλος. Ὡσαύτως ἀποδεικνύεται ὅτι ὅλαι αἱ ὑπ' αὐτὸν Διοικήσεις ἐπρότειναν τὴν λύσιν τῆς ἀνεξαρτητοποιήσεώς του. Δεδομένου ὅτι ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ Γ' Σώματος δὲν ἐπεδλήθη οὐδεμία ἀναφορά, ἔπεται ὅτι ἅπασαι αἱ διοικήσεις τῶν Α' καὶ Β' Σωμάτων ἐπρότεινον τὴν λύσιν ταύτην καὶ σήμερον τὴν ἀρνοῦνται.

Ὁ Στρατηγὸς Πιτσικᾶς ἐνῶ προχθὲς μόλις εἶχε ἀναφέρει, ὅτι ἡ κατάστασις ἔφθασε «εἰς τὸ ἀπροχώρητον» ἤδη ἀναφέρει ὅτι χειροτερεύει ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν. Ἐνεκα τούτου ἴσως νὰ εἶχε χαρακτηρίσθῃ ὡς ὑπερβολικὸς καὶ δὲν ἐγένετο πιστευτὸς εἰς Ἀθήνας.

Ὁ αὐτὸς στρατηγὸς ὁμολογεῖ ὅτι ἀδυνατοῦσε νὰ ἐξηγήσῃ πῶς ὁ Στρατὸς περιήλθεν εἰς τὸ θλιβερὸν κατάντημα νὰ ἐμφανίζεται ράκος.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀναφορᾶς προκύπτει, ὅτι συντάγματα πεζικοῦ ἐκ τῶν ἡρωϊκῶν ἡρνοῦντο νὰ ἐγκαταστήσουν προφυλακὰς, μὴ ὑπαρχούσης καὶ ἐπαφῆς μὲ τὸν ἐχθρόν.

Ἐν ἄλλο Σύνταγμα ἀπὸ τὰ διαπρέψαντα ἀπέρριψε τὰ ὅπλα καὶ ἐτρέπη εἰς τὰ ὄρη. Τοῦτ' αὐτὸ φοβεῖται ὁ Διοικητὴς τοῦ Τ.Σ.Η. δι' ὅλα τὰ ὑπολειφθέντα τμήματα τῶν Α' καὶ Β' Σωμάτων, μήπως ἀπορρίψουν τὰ ὅπλα καὶ τραποῦν εἰς φυγὴν.

Ἡ ὁλότης τοῦ Στρατοῦ, κατὰ τὸν Διοικητὴν τοῦ Τ.Σ.Η., εἶχε τὴν ἔμμονον ἰδέαν, ὅτι ἡ συνέχισις τοῦ πολέμου ἦτο ἄσκοπος καὶ ἡ ἀντίστασις κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ματαία. Ἐν τοσοῦτω καθηγηταὶ Πανεπιστημίου (Μπαλῆς — Τριανταφυλλόπουλος) καὶ πολιτευταὶ (Τσάτσος Θεμ., Μυλωνάς, Κύρκος), ἐδεδαίωσαν ἐνόρκως τὰ ἀντίθετα καὶ ἀναφερομένων ὑπὸ τοῦ κ. Πιτσικᾶ, ἦτοι ὅτι ὁ Στρατὸς ἤθελε δῆθεν τὴν συνέχισιν τοῦ ἀγώνος καὶ τὸ «ὀλοκαύτωμα» εἰσέτι. Εἰς τὴν συνείδησιν ἐκάστου ἐναπάκειται νὰ κρίνῃ καὶ νὰ πιστεύσῃ.

Διὰ τὰ αἷτια τοῦ καταντήματος, λέγει ὁ κ. Πιτσικᾶς εἰς τὴν ἀναφοράν του, εἶνε πολλαπλᾶ καὶ ἐν τοσοῦτω ἡ εὐθύνη δι' ὅλα ἐπιρρίπτεται εἰς ἐμέ, ὅστις ἤμην ἀμέτοχος ὡς θὰ ἀποδειχθῇ, καὶ ἀνεμίχην τὸ μεσονύκτιον τῆς 19 πρὸς 20 Ἀπριλίου.

Ἐπὶ πλέον ὁμολογεῖ ὅτι ὁ Στρατὸς μας εἶνε ἄξιος καλυτέρας τύχης, ἂν δὲν θεραπευθῇ διὰ τῆς συνθηκολογήσεως ἡ θλιβερὰ κατάστασις, μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι δὲν ἀναλαμβάνει ὁ ἴδιος νὰ θεραπεύσῃ τὴν κατάστασιν. Ἀναμένει ἕτερον θεράποντα «μὲ ἀγωνίαν», προφα-

νῶς διότι γνωρίζει ὅτι δὲν ζητοῦνται ἐν Ἑλλάδι εὐθῦναι δι' «ἀδρά-
νειαν».

Τέλος καὶ πάλιν ἐκφράζει φόβους μὴ ὁ ἐχθρὸς προχωρήσῃ εἰς
τὸ Ἑθνικὸν ἔδαφος. Οἱ φόβοι οὗτοι ἦσαν γενικοὶ καὶ ἂν ἐξητεῖτο πα-
ρὰ τῆς ὁλότητος ἢ συνθηκολόγησις, τοῦτο ἀποδοτέον εἰς τὸ ὅτι ἐ-
πιστεύετο, ὅτι ἦτο πρὸς τὸ Ἑθνικὸν μας συμφέρον. Μὲ ἄλλους λόγους
καὶ πάλιν ὁ πατριωτισμὸς ἐπεκράτει.

Ἄς ἐξετάσωμεν ἤδη πῶς ἔδλεπον τὴν κατάστασιν οἱ πολῖται
Ἑπειρώται, οἵτινες παρηκολούθουν τὴν κατὰ μάζας ἐξ Ἰωαννίνων
διέλευσιν τῶν διαρρεόντων ἐκ τῶν ἀνδρείων πολεμιστῶν τοῦ Ἀλβα-
νικοῦ μετώπου.

Τὴν συνισταμένην ὅλων ἀπετέλει ὁ Σεβασμιώτατος Ἰωαννίνων
Σπυρίδων, ὅστις ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Πρωθυπουργὸν τὸ ἐπόμενον τη-
λεγράφημα, ὅπερ θὰ μᾶς φέρῃ εἰς τὴν τότε κρατοῦσαν ἀτμόσφαιραν
τῆς καταστάσεως καὶ ζωντανεῖται τὰς τότε ἀντιλήψεις.

Ἀλέξανδρον Κορυζῆν, Πρωθυπουργὸν

Ἀθήνας

Ἐπερχομένη ἐξέλιξις γεγονότων ἐπιβάλλει ἐπιτακτικὸν καθήκον ἀ-
πειθῶν ὑστάτην ἔκκλησιν. Πᾶσα ἀναβολὴ ἀπειλεῖ κατάρρευσιν μετώ-
που, διαπόμευσιν τετιμημένου νικητοῦ Στρατοῦ, καταδίκην ἰσως ὀρι-
στικῇ μεγαλωνύμου πημάτων Ἑλληνικῆς Πατρίδος. Ἐξορκίζω ἐπατρέ-
ψητε αὐθωρεὶ ἐλευθέραν ἐνέργειαν Στρατιᾶς Ἡπειρου, μὴ ἐπηρεάζου-
σαν ἄλλως κινήσεις, δυναμένην ἰσως ἐξασφάλισιν ἐνότητα τυχόν σύμ-
παντος Ἑλληνισμοῦ καὶ ἀποτρέψῃ ἐκδικητικὴν μανίαν καὶ κατακτητικὴν
βουλμίαν Ἰταλῶν.

Ἰωάννινα, 16 Ἀπριλίου 1941

Ἰωαννίνων ΣΠΥΡΙΔΩΝ.

Τὴν ἐπομένην τῆς ὑποβολῆς τοῦ ἄνω τηλεγραφήματος προσελ-
θὼν ὁ ἱεράρχης εἰς τὸ Στρατηγεῖον τοῦ Τ.Σ.Η. μὲ συνήνητσε καὶ μοι
εἶπε ὅτι εἶχεν ἔλθει ἐκεῖ διὰ νὰ ζητήσῃ ἀεροπλάνον ἵνα μεταδῇ παρὰ τὰ
γηρατεία του εἰς Ἀθήνας. Κατὰ τὴν συνάντησιν ταύτην διεξετραγώ-
δησε τὴν κρισιμωτάτην καὶ ἄνευ προηγουμένου δημιουργηθεῖσαν κα-
τάστασιν καὶ μὲ παρεκάλεσε νὰ ἐνώσω τὰς προσπάθειάς ὅπως τῷ
δοθῇ ἀεροπλάνον διὰ νὰ ἐκθέσῃ τὴν κατάστασιν εἰς τὴν Κυβέρνησιν
αὐτοπροσώπως. Μετέβην παρὰ τῷ Διοικητῇ τοῦ Τ.Σ.Η. καὶ τὸν πα-
ρεκάλεσα πρὸς τοῦτο. Ἐλαβον τὴν ἀπάντησιν ὅτι διελύθη τὸ ἀερο-
δράμιον δυνάμει ἐιδικῆς διαταγῆς. Τὴν ἀπάντησιν ταύτην μετέδωκα
εἰς τὸν Ἰωαννίνων Σπυρίδωνα καὶ τὸν ἀπεχαιρέτησα.

Ὁ Σεβασμιώτατος Ἰωαννίνων, συνέταξε αὐθημερὸν (17 Ἀπρι-
λίου) τὴν κάτωθι ἐπιστολὴν ἣν ἀπηύθυνε πρὸς τὸν κ. Πιτσίκαν.

Ἐν Ἰωαννίνοις, τῇ 17 Ἀπριλίου 1941

Διοικητὴν Τ.Σ.Η. Ἀντιστρατήγον Πιτσίκαν

Ἐνταῦθα

Κατὰ τιν τῶν πολυῶρων προφορικῶν διαδημιῶν μου, αἰσθάνομαι τὸ
ὑπέρτατον καθήκον ν' ἀπευθύνω πρὸς ὑμᾶς καὶ μίαν ὑστάτην ἐγγράφον

ἔκαλουν. Ἡ ραγδαία ἐξέλιξις τῶν γεγονότων καθιστᾷ πολύτιμον καὶ τὴν τελευταίαν ὥραν καὶ τὸ τελευταῖον λεπτόν τῆς ὥρας.

Ὁ κίνδυνος τῆς καταρρεύσεως τοῦ Μετώπου, τῆς ἀτιμώσεως ἐνὸς τετμημένου καὶ ἐνδόξου Στρατοῦ, τῆς εἰσβολῆς ὁρδῶν κατεχομένων ἀπὸ ἐκδικητικῆν βουλμίαν, τῆς διασπάσεως τῆς ἐνότητος τοῦ Ἑθνους διὰ διπλῆς Κατοχῆς, τῆς ὀριστικῆς ἴσως καταδίκης ἐνὸς τμήματος τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τρεῖς χιλιετηρίδας ἀπετέλεσεν τὴν κοίτην τοῦ Ἑλληνισμοῦ, προβάλλει τάσων ἔντονος, ὥστε πᾶς δισταγμὸς καὶ πᾶσα ἀναβολὴ συνεπάγεται τεραστίας εὐθύνας καὶ δὴ ὄχι μόνον ἔναντι τῆς Ἱστορίας.

Σὰς παρεκάλεσα, σὰς ἰκέτευσα, χωρὶς ἀτυχῶς νὰ κατορθώσω νὰ ὑπερνικήσω τοὺς δισταγμοὺς σας. Ἐν τέλει ἐξελιπάρησα διὰ τοῦ στρατηγοῦ Τσολάκογλου τὴν παραχώρησιν ἀεροπλάνου, ἵνα, ἀηφῶν κινδύνους καὶ κόπους παρὰ τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν κλονισθεῖσαν ὑγίαν μου, μεταδῶ εἰς Ἀθήνας.

Τολμήσατε, στρατηγέ, αἱ στιγμαὶ εἶνε πολύτιμοι.

Μὴ θελήσητε νὰ συνδέσητε τὸ ὄνομά σας μὲ τὴν μεγαλυτέραν συμφορὰν καὶ τὴν θλιβερωτέραν ἀτίμωσιν, ἣν ἀνέγραψάν ποτε αἱ σελίδες τῆς Ἱστορίας.

Εἰς ἐμὲ δυστυχῶς δὲν ἀπομένει ἄλλο τι, εἰμὶ νὰ δεηθῶ τοῦ σταυρωθέντος Χριστοῦ νὰ σᾶς φατίσῃ ἵνα καταστήσητε ἐλαφρότερον τὸ μαρτύριον τοῦ σταυρουμένου Ἑθνους.

Ἰωαννίνων ΣΗΠΤΙΔΩΝ.

Τὸ πνεῦμα ἀνησυχίων ποῦ ἐκράτει τότε διαγράφεται μὲ ὅλην τὴν ἀγωνίαν καὶ μὲ ὅλον τὸν πατριωτικὸν πόνον, ποῦ ἔβλεπε τοὺς κινδύνους τῆς ἀτιμώσεως, τῆς διασπάσεως τῆς ἐνότητος, τοῦ ἐξανδραποδισμοῦ τῆς Ἠπείρου ἀπὸ τὴν μανίαν τῆς ἐκδικήσεως καὶ τὴν βουλμίαν τῶν ὁρδῶν.

Τὴν ἀτίμωσιν ἔβλεπεν ὁ Ἱεράρχης ὡς τὴν θλιβερωτέραν ἐκ τῆς Ἱστορίας.

Δέον νὰ τονισθῇ ὡσαύτως ὅτι ὁ Σεβάσμιος Ἱεράρχης ἐγνώριζε τὸ μέγεθος τῆς διαρροῆς καὶ τῆς κρισιμότητος τῆς καταστάσεως ἀπὸ τὰς πληροφορίας ὅλων τῶν Ἠπειρωτῶν, ποῦ παρηκολούθουν τὸ δρῶμα καὶ μετέβαινον εἰς τὸν Ἱεράρχην διὰ νὰ ἐμψυχωθοῦν.

Ὡσαύτως ἐγνώριζε διὰ τίνας λόγους οἱ Ἱταοὶ θὰ ἠτίμαζον τοὺς Ἕλληνας ὡς καλῶς εἶχε ἐκτιμήσει τὴν μανίαν τῶν Ἀλβανικῶν ὁρδῶν καὶ τὴν διάσπασιν τῆς Ἑθνικῆς ἐνότητος τῶν Ἠπειρωτῶν.

Ἀξίον ἐξάρσεως εἶνε τὸ γεγονὸς ὅτι κατεβάλλετο προσοχὴ νὰ μὴ ἐπηρεασθοῦν αἱ κινήσεις τῶν Βρετανῶν ἀπὸ τὰς τυχόν ἐνεργείας τῆς Στρατιάς Ἠπείρου. Ὁ Σεβασμιώτατος Ἱεράρχης εἰς τὸ τηλεγράφημά του περιέλαβε τὴν φράσιν «μὴ ἐπηρεαζούσας ἄλλως κινήσεις».

Τὸ μόνον ποῦ διέφυγε τὴν προσοχὴν τοῦ Ἱεράρχου εἶνε ὅτι ἀποφαίνεται «ὅτι πᾶς δισταγμὸς καὶ πᾶσα ἀναβολὴ συνεπάγεται τεραστίας εὐθύνας» ἐνῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ ἀπραξία καὶ ἡ ἀδράνεια μᾶλλον ἀμείβονται, ὡς προερρήθη.

Θὰ παραθέσω ἐνταῦθα ἀποσπάσματα ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ Β' Σώματος Στρατοῦ διὰ νὰ ἀντιληφθῇ πᾶς τις τὴν διαμορφωθείσαν κατάστασιν διὰ λεπτομερεστάτων περιγραφῶν καὶ διὰ νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι αἱ ἀντιλήψεις ποὺ ἐκράτουν εἰς τὴν δώρυγον κοινὴν γνώμην τῶν Ἑπειρωτῶν πατριωτῶν, ἐπρεσβεύοντο καὶ ἀπὸ τὴν ὁλότητα τοῦ Στρατοῦ Ἑπείρου καὶ δὴ πρὸς τὸ συμφέρον τὸ Ἐθνικόν:

17 Ἀπριλίου (Μεγάλη Πέμπτη)

Τὴν προΐαν τῆς σήμερον, γράφει ἡ ἐκθεσις τοῦ κ. Μπάκου, ὁ Διοικητὴς τῆς 5ης Μεραρχίας, πληροφορηθεὶς τὴν ἀπόφασιν τοῦ Τ.Σ.Η. ὅπως ἐγκατασταθῇ ἡ Μεραρχία του εἰς τὴν γραμμὴν Τσάρτσουβα — Λεσκοβίου, ἐξήγησε τὴν λήψιν ὁρισμένων μέτρων καὶ εἰ δυνατόν τὴν μεταφορὰν τῆς Μεραρχίας εἰς Κρήτην, διότι ἐφοβεῖτο ἀναρχίαν καὶ τὴν παρουσίαν του εἰς τὸν Διοικητὴν τοῦ Τ.Σ.Η., ἵνα ἀναφέρῃ τοὺς λόγους προσωπικῶς. Ἠτήσατο ὡσαύτως τὴν συνδρομὴν τοῦ Στρατηγοῦ Μπάκου πρὸς ἀποσώθῃσιν συμφορῶν. Μεταβὰς εἰς Ἰωάννινα ἀνέφερε τὴν κατάστασιν καὶ ἐπανελθὼν, ἐξέφραξε διὰ καυστικῶν φράσεων τὰς ἐντυπώσεις του, ὡς ἀποφεύγω νὰ διατυπώσω.

Ῥωμίει περὶ κατάντηας ἀβούλων, ἐξ ἧς θ' ἀποφρεύσῃ συμφορὰ, ἐὼν ἄλλοι δὲν ἀνελάμβανον πρωτοβουλίαν. Πάντως ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς ἀνάγκης τὸ Τ.Σ.Η. διέταξε τὴν εἰς Καλαμάκι συγκέντρωσιν τῆς 7ης Μεραρχίας.

Ἡ σύμπτωξις ἐξωκολοιθεῖ χωρὶς ἡ πίεσις τοῦ ἐχθροῦ νὰ εἶνε σθεναρά. Αὕτη ἰδιαίτερος ἐξεδηλοῦτο εἰς τὸ δεξιὸν τοῦ Σώματος ἐν τῇ κατευθύνσει τοῦ Μικτοῦ Ἀποσπάσματος Γιαννακοπούλου, ὅπερ κυριολεκτικῶς διελύθη.

Κατὰ τὴν ἐσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀφίχθη ἱκέτης εἰς τὸν Σταθμὸν Διοικήσεώς μου ὁ Ἐθνεργάτης Μητροπολίτης Ἰωαννίνων. Οὗτος κυριολεκτικῶς μὲ ἱκέτευσε ν' ἀναλάβω τὴν πρωτοβουλίαν συνθηκολογήσεως μὲ τὸν Γερμανόν, «Σώσατε, πρὸς Θεοῦ, τὴν δυστυχισμένην Ἑπείρον, ἱκέτευε, ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν καὶ ὀλίγα λεπτά διὰ τὸ ἔθνος μας» Τελικῶς κατέληγε, ἱκετεύων, νὰ ληφθῇ μία ἀπόφασις ἔστω καὶ ὑπὸ μόνου τοῦ Β' Σώματος διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Πατρίδος. Ἡ πρότασις τοῦ Μητροπολίτου συνεξητήθη παρουσία τοῦ κληθέντος ἐπατελάρχου μου. Μετὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς ἀπελπιστικῆς καταστάσεως ἐξουσιοδότησα τὸν Μητροπολίτην νὰ μεταβῇ εἰς τὸν Διοικητὴν τοῦ Α' Σώματος, ὅφ' ὃν ἐδεχάμην νὰ ταχθῶ πρὸς λήψιν πάσης ἀπὸ κοινοῦ ἀποφάσεως, ἥτις θὰ ἐξηφοβόλιζε τὴν τιμὴν τοῦ Νικητοῦ Στρατοῦ καὶ τὴν μὴ παράδοσιν εἰς τοὺς Ἰταλοὺς. Πάντως ἡ ψυχὴ ὅλων ἐπὶ οὗτοι ὅπως ἡ τυχὸν ληφθησομένη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἀπόφασις εὖρη τὸν Ἑλληνικὸν Στρατὸν ἐκείθιν τῶν Ἑλληνοαλβανικῶν συνόρων. Ὅλα τ' ἀνωτέρω καθίσταν ἐν σκέψει ἐπιβεβλημένην τὴν ἀπόφασιν πρωτοβουλίας, ὅπως σώσω ἐκ τῆς ἀτιμώσεως τὸ Β' νεκροφόνον μου Σῶμα Στρατοῦ. Οἱ διαρκέοντες διέτρεχον τὰ μεταπίσθεν ἐνσπεύροντες τὴν διάλυσιν καὶ ἔφεδροι ἀξιοματικοί, ἀδουλοὶ καὶ ἄνευ ἀντιδράσεως, παρηκολούθουν τοὺς διαρκέοντας.

18 Ἀπριλίου (Μεγάλη Παρασκευή).

Τὰ γεγονότα ἐξελίσσονται ραγδαίως, τόσον ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς Γερμανικῆς ἀπειλῆς, ὅσον καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως διαρροῆς Μονάδιον.

Μία καὶ μόνη σκέψις ἐδασάνιζε τοὺς πάντας: Νὰ εὐρεθῶσι ἐντεῦθεν τῶν συνόρων, πρὶν ἢ καταστραφῶσι αἱ μοναδικαὶ γέφυραι τῆς Μέρτζιανης, ἐναντίον τῶν ὁπλοῶν ἢ ἐχθρική ἀεροπορικὴ ἐπίθεσις ἐξεδηλοῦτο καθημερινῶς καὶ μετὰ λύσεως. Πρὸ τινος εἶχε καταστραφῇ ἢ παρὰ τὰς γεφύρας ἀντιαεροπορικὴ πυροβολαρχία τῶν 88.

Οἱ ἀξιωματικοὶ εἶχον μεταβληθῇ εἰς ἀγρονόμους προσπαθοῦντες νὰ συγκρατήσωσι τοὺς φεύγοντας.

Ὁ Στρατηγὸς Ρουσάπουλος ἀναφέρων τὴν διαρροήν, ἐτόνιζεν ὅτι μετεβλήθη εἰς ἀγροφύλακα. Ὁ ταγματάρχης Πυροβολικῆς Σχολῆς προσελθὼν μοὶ ἀνέφερεν, ὅτι ἡ διαρροὴ ἐπεκτείνεται ἄνευ προηγουμένου.

Τὸ Ἀπόσπασμα Γιαννακοπούλου ἀπεδείχθη, ὅτι διελύθη οὐχὶ ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ λόγω φυγῆς τῶν ἀνδρῶν. Ἐκ τοῦ Συντάγματος ἀπέμειναν πυρῆνες ὑπὸ τοὺς ἀρίστους ταγματάρχας Ἀττωνόπουλον καὶ Κόνσταν. Ἐκ τοῦ Πυροβολικοῦ, ποὺ ἦτο προσκεκολλημένον εἰς τὸ Ἀπόσπασμα, ἔμεινεν ἓν πυροδόνον... Ἡ κατάστασις ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν καθίσταται φρικώδης. Οἱ στρατιῶται ἐπιτίθενται κατὰ τῶν ἀξιωματικῶν, ὅτι ἀρπάζουσι τὰς ἀποσκευὰς μετὰ τῶν κτηνῶν καὶ τρέπονται πρὸς τὰς ἐστίαις τῶν (Θεσσαλῶν — Μακεδονῶν — Στερεάν). Ὁ Συνταγματάρχης Γριβέας, λόγω ἀνταρσίας τοῦ Συντάγματος τοῦ ἀπὸ τῆς Μεγάλης Τρίτης (15 Ἀπριλίου) ἐξήτησε τὴν ἀντικατάστασίν του ὑπὸ τὴν ἐπὶ ἡμέραν τῆς θλίψεώς του.

Εἰς τὰ 16ον καὶ 19ον Συντάγματα ὅμοιαι ἀνταρσίαι. Εἰς τὰ 50ὸν καὶ 33ον Συντάγματα αὐτόματοι καὶ φυγάδες. Εἰς τὰ Συντάγματα τῆς 17ης Μεραρχίας (Ρουσσοπούλου) διέρρεον καὶ τὰ τμήματα τῆς γραμμῆς συνεκροτοῦντο ἀπὸ... ἐλαχίστους πειθαρχικοῦς.

Εἰς τὸ 8ον Σύνταγμα αὐτόματοι καὶ δηλώσεις «δὲν πολεμᾶμε τοὺς Γερμανοὺς». Οἱ διάφοροι φυγάδες, καταλαμβάνοντες τὴν κεντρικὴν ὁδὸν διασπείρουν ἐμπόδια, ὑποχρεώνοντες τὰ αὐτοκίνητα ἐφοδιασμοῦ νὰ σταματήσωσι καὶ τὰ διατάσσουσιν ἀπειλητικῶς νὰ τοὺς μεταφέρουν ὀπίσω (πρὸς Ἰωάννινα). Οὕτως ὁ ἐφοδιασμὸς καθίσταται προβληματικὸς μέχρως ἀνυπαρξίας.

Περὶ πάντων τούτων καὶ τῶν λαμβανομένων μέτρων ἐτηρεῖτο ἐνήμερον τὸ Τ.Σ.Η. καὶ διὰ προσωπικῶν ἀναφορῶν καὶ διὰ τηλεφωνημάτων. Ἄλλως τε, ὁ αἰτήσας τοῦ Σώματος Στρατοῦ ἀφίχθεις ἐπιτελῆς τοῦ Τ.Σ.Η. ἀπὸ τῆς 16 Ἀπριλίου εἰς τὸν Σταθμὸν Διοικήσεώς μου ταγματάρχης Καραβίας ἐνημέρωνε τοῦτο. Οὐδεμία ὁμῶς ἀπόφασις ἐλαμβάνετο.

Ὡρα 10η (τῆς 18 Ἀπριλίου)

ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ἀφορήτου καταστάσεως, ἦτις ἐπαρουσίαζε τὸν Διοικητὴν τοῦ Β' Σώματος ἀνέκων νὰ λάβῃ ἀπόφασίν τινα, ἢ νὰ προκαλέσῃ θετικὴν τοιαύτην καὶ συνεπῶς νὰ καταδείξῃ τὸ ἐπιβαλλόμενον ἐνδιαφέρον ἀνωτάτου Διοικητοῦ, καλουμένου νὰ σώσῃ τὸν Στρατὸν του, ὅστις οὐδὲν ἦτο δυνατόν ἄλλο νὰ προσφέρῃ καὶ ὅστις ἤγετο μοιραίως πρὸς τὴν ἀτίμωσιν, ἀπεφάσισα πρὸ πάσης πρωτοδοουλίας νὰ

ἡμερῶν διὰ πρώτην φορὰν τὴν Ἱεραρχίαν καὶ νὰ καταστήσω προσω-
πικῶς γνώστην τῆς ἀτελειστικῆς καταστάσεως τὸν Ἕπουργὸν τῶν Στρα-
τιωτικῶν, μεθ' οὗ μὲ συνέδεε φιλία καὶ ἀλληλοεκτίμησις, καὶ νὰ ζη-
τήσω τὴν ἐπέμβασίν του. Πράγματι προσῆλθε εἰς τὸ τηλεφῶνον καὶ
τῷ ἀνέφερον ἐπὶ λέξει τὰ ἐξῆς: «Κύριε Ἕπουργέ, αἱ στιγμαὶ δὲν δέ-
χονται ἀναβολήν. Σᾶς ἐξορκίζω ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ, ἐν ὀνόματι ἐνὸς
Στρατοῦ, ὁ ὁποῖος ἐφθασε εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς Δόξης του, νὰ λάβετε
ἀποφάσεις, διότι θὰ κλαύσωμεν ἐρεῖπα χειρότερα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.
Ἐγὼ κλαίω ἤδη πρῶτος. Ἐάν ὑπάρχη κανεὶς ποὺ δύναται νὰ μὲ ἀντι-
καταστήσῃ καὶ νὰ φέρῃ τὸν ἀκάνθινον στέφανον, ὃς ἔλθῃ ἵνα ταχθῶ
ὑπὸ τὰς διαταγὰς του ὡς στρατιώτης». Ἡ ἀπάντησις τοῦ Ἕπουργοῦ
ἦτο ἡ ἐξῆς: «Σᾶς ὀρκίζομαι ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ, ὅτι θὰ κάμω γιὰ
Σᾶς καὶ γιὰ τὸν Νικηφόρον Στρατὸν ὅ,τι μπορῶ».

Ἐμπρωλούθησε τὸ κάτωθι τηλεγράφημα:

Ἄριθ. 501) 18.4.41

Τὸ Β' Σῶμα Στρατοῦ

Πρὸς

Τὸν Ἕπουργὸν Στρατιωτικῶν, Ἀρχιστράτηγον καὶ Τ.Σ.Η.

Ἀνέφερα ἐπανειλημμένως, καὶ ἀναφέρω μετὰ παρησίας, ὅτι κα-
τάστασις ἐξελίσσεται ραγδαίως ἐπὶ τὰ χεῖρα. Διαρροή, ἀνυπακοή, ἐγ-
κατάλειψις ἀξιωματικῶν ἐπατείνεται παρ' ὅλα ληφθέντα μέτρα καὶ τυ-
φερισμούς. Ἐξορκίζω Ἰμᾶς ἐν ὀνόματι Θεοῦ λάβετε ἄμεσον ἀπόφασιν
ἵνα μὴ θρηνησωμεν ἐρεῖπα ἀνευ προηγουμένου. Οἷοσδήποτε νομίζει ὅτι
δύναται νὰ φέρῃ τὸν σταυρὸν τοῦ μαρτυρίου ἱκανώτερος ἐμοῦ ὢς ὀφθο-
λογήσῃ καὶ ὢς ἔλθῃ νὰ κλαύσῃ αὐτὸς τὴν καταστροφὴν, διότι τὰ δά-
κρυα τὰ δικὰ μου ἐστείρευσαν.

Ἕποστράτηγος Μπάκος

Τὸ τηλεγράφημα τοῦτο μετεδόθη ἀμέσως ὑπὸ τοῦ Ἐπατελάρχου μου
εἰς τὸν Συνταγματάρχην τοῦ III Γραφείου τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου
Κιτριλάκη τὴν Πῆν ὥραν. Οὐδεμία ἀπάντησις ἐδόθη ἐπὶ τούτου θετι-
κῇ ἢ ἀρνητικῇ.

Ἀντιθέτως ἐξεδόθη διαταγὴ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου ἀπαγορεύου-
σα τὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν Ἀθηνῶν. Τὴν ἐπομένην ἐπληροφορήθη
τὸν θάνατον τοῦ Πρωθυπουργοῦ (ἀργότερον δὲ ὅτι θάσῃ τῆς τηλε-
γραφικῆς ὡς ἄνω ἀναφορᾶς, συνεκροτήθη Ἕπουργικὸν Συμβούλιον μὲ
ἀποτέλεσμα λόγῳ ἀρνήσεως τοῦ Βασιλέως ὅπως ἀποδεχθῇ τὴν προτει-
νομένην ὑπὸ τοῦ Πρωθυπουργοῦ καὶ τοῦ Ἕπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν
συνθηκολόγησιν, τὴν αὐτοκρατορίαν τοῦ Κυβερνήτου τῆς Χώρας).

Τὴν 12ην ὥραν ὁ Ἐπατελάρχης τοῦ Α' Σώματος (Βαγενᾶς) ἐξή-
τησε τὸν ἐπατελάρχην, ἵνα καθορισθῇ συνάντησις τοῦ Στρατηγοῦ Δεμέ-
στιχα μετὰ τοῦ Ἕποστρατήγου Μπάκου εἰς ἣν παρίσταντο καὶ οἱ ἐπα-
τελάρχαι, συνεφωνήθη δὲ τοιαύτη συνάντησις τὴν 22αν ὥραν εἰς Καλπᾶα.
εἰς τὸ ἐκεῖ καταφύγιον πρὸς ἀποφυγὴν σχολίων ἐκ τῆς συναντήσεως.
Σημειωτέον ὅτι ἀπὸ τῆς Μεγάλης Τερίτης (15 Ἀπριλίου) τὸ Α' Σῶμα

Στρατού είχε προτείνει εις τὸν Ἀρχιστράτηγον, καθ' ὑπέρβασιν τῆς ἱεραρχίας, συνθηκολόγησιν.

Τὸ τηλεγράφημα τοῦ στρατηγοῦ Δεμέστιχα εἶχεν ὡς ἑξῆς:

Ἀριθ. Α. Π. 11121)1569)475

Ἀρχιστράτηγον

Ἀθήνας

Δημιουργηθεῖσα κατὰστασις θὰ ἐπαφέρει ἀναποφεύκτως αἰχμαλωσίαν, ἀτίμωσιν καὶ ἄδοξον διάλυσιν Στρατοῦ, ὧν δὲν εἶνε ἄξιος.

Ἀπασα ἡ ἱεραρχία Σώματος Στρατοῦ προτείνει συνθηκολόγησιν, ὥς μόνην ἀπομένουσαν λύσιν ἄμεσον ἀναχωρῆν μετὰ Γερμανῶν, ἐπὶ ὧρ μὴ εἰσόδου Ἰταλῶν Ἑλληνικὸν Ἔθνος.

Α' Σῶμα Στρατοῦ (Φρουραρχεῖον Α. Α.)

Ἀντιστράτηγος Δεμέστιχας

Κοινοτοίησις

Τ.Σ.Η. (ὕ.τ.ἀ.)

Β' Σῶμα Στρατοῦ

Τὴν 14ην ὥραν ὁ Διοικητὴς τοῦ Τ.Σ.Η. (Πιτσικας) ἐληροφορήθη ἀνακριδῶς τὴν σύμπτυξιν βαθυτέραν τοῦ πρέποντος καὶ νομίσας ὅτι ἐγκατελείφθη ἡ γραμμὴ Λεγκαρίτσα, ἐκάλεσεν εἰς τὸ τηλέφωνον τὸν ἐπιτελάρχην μου καὶ οὕτω διημείφθη μεταξύ των, ἐπὶ παρουσίᾳ μου καὶ τῇ ἐγκρίσει μου ἡ ἑξῆς συζήτησις:

Ἑρώτησις: Πῶς ἔχει ἡ κατὰστασις; Ἐγκατελείφθη ἡ Λεγκαρίτσα;

Ἀπάντησις: Μένουμε καὶ θὰ μένουμε. Ἐγκατεστήσαμεν προγεφύρωμα εἰς τὸ Λεσκοβίκι. Συντάγματα στασιάζοντα τὰ ὠδηγήσαμεν εἰς τὴν γέφυραν Σκορδέλη.

Ἑρώτησις: Θὰ κρατήσουν;

Ἀπάντησις: Ἄν τὸ ἐγνώριζα θὰ ἦμην εὐτυχής. Δὲν μπορῶ νὰ σᾶς ἀναφέρω τίποτε, ὅταν ὁ ὑποστράτηγος Ρουσόπουλος φωνάξῃ ὅτι διαρκεῖ...

Ἑρώτησις: Δύο ἡμέρας θέλω νὰ κρατήσετε.

Ἀπάντησις: Στρατηγέ, ἡμεῖς θέλουμε τέσσερες, διότι δὲν θέλουμε οὐδὲ εἰς στρατιώτης νὰ μείνῃ ἐκεῖθεν τῶν συνόρων...

Ἑρώτησις: Πρὸ τινων ὥρων μὲ πῆρε ὁ Προθυπουργὸς καὶ μοῦ εἶπε νὰ κρατήσουμε, διότι σὲ λίγες ὥρες θὰ ληφθῇ ἀπόφασις (προφανῶς ὑπηνίσσετο τὸ συγκληθὲν Ἐπουργικὸν Συμβούλιον).

Ἀπάντησις: Στρατηγέ, ἡμεῖς γνωρίζομεν διοικητὴν Στρατιᾶς Ἡπειροῦ, ποῦ πολεμᾷ.

Ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ ζητοῦν νὰ τοὺς ἐξασφαλίστῃ τὴν τιμὴν. Δὲν θέλουμε ἀτιμωτικὴν διάλυσιν καὶ παράδοσιν.

Μὴ πιστεύων πλέον, καὶ ἀποδίδων τοῦτο εἰς παράλυσιν ἐγκαιμονοῦσαν τὸν κίνδυνον ἀτιμώσεως, ἤλθον εἰς τὴν ἀδήριτον ἀνάγκην ν' ἀναλάβω μετὰ τοῦ Διοικητοῦ τοῦ Α' Σώματος, τὴν συνθηκολόγησιν πρὸς πρόληψιν ἀτιμωτικῆς καταρρέουσας.

Τὴν ἀπόφασίν μου ταύτην ἀνεκοίνωσα εἰς τὸν Ἐπατελάρχην μου, ὅστις μοι εἰσηγήθη τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξουσιοδοτηθῶ ἐν λευκῷ καὶ ἀπὸ τοὺς Μέραρχους μου καὶ ἀπὸ τοὺς ἑπτελείς μου, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅπως συζητηθῇ ὑπὸ πάντων μὴτως ὑπάρχει καὶ ἄλλη λύσις.

Πράγματι ἐξήτησα ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Ρουσόπουλον, ἥτις μοι ἐδόθη ἀσυζητητί. Οἱ Μέραρχοι Μάρκου καὶ Σπηλιωτόπουλος ἀνέφερον τὴν ἀνάγκην ταύτην ἀπὸ τῆς Μεγάλης Τρίτης (15 Ἀπριλίου) πρὸς τὸν ἐπατελάρχην μου αὐτοπροσώπως καὶ τηλεφωνικῶς περὶ ἀνάγκης λήψεως ἀποτελεσματικῆς ἀποφάσεως. Τὰς ἀναφορὰς ταύτας ὁ Συνταγματάρχης Τσακαλῶτος διεδίδασε τηλεφωνικῶς εἰς Ἰωάννινα, ὅπου εὕρισκόμεν παρὰ τῷ Διοικητῇ τοῦ Τ.Σ.Η. ὡς ἔπεται:

Ἀριθ. 8622)15.4.41

Ὁ Ἐπατελάρχης Τσακαλῶτος

Πρὸς

τοὺς Στρατηγοὺς Πιτσίκαν καὶ Μπάκον

Στρατηγὸς Μάρκου καὶ Μέραρχος Σπηλιωτόπουλος ἐτηλεφώνησαν ἵνα σὰς ἀναφέρω ἐπὶ λέξει: Κατάστασις στρατιωτῶν τῶν τοιαύτη, ὥστε ἀδύνατον ἀναλάβωσι ἀγῶνα. Δὲν εἶνε ὥρα πλέον συνδεδυσμένων ἐλγμῶν. Ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν κατάστασις χειροτερεῖται. Ἀνάγκη λήψεως ταχείας καὶ ἀποτελεσματικῆς ἀποφάσεως. Νὰ ἐπιδοθῇ εἰς στρατηγὸν Μπάκον.

Τσακαλῶτος

Ἐπὶ πλέον τὴν 16ην ὥραν συνεκέντρωσα τοὺς ἀξιωματικούς τοῦ Στρατηγείου καὶ τοῖς ἐξετέθη ἡ κατάστασις (τὴν ἐγνώριζον), ἡ πρόσκλησις τοῦ κ. Δεμεσίτixa, αἱ ἐκείσαι τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων καὶ ἡ ἀπόφασίς μου νὰ ζητήσωμεν συνθηκολόγησιν πρὸς Γερμανοὺς, ἐάν ἡ Κυβέρνησις δὲν ἐλάβανε ἀμέσως ἀποφάσεις. Κατέληγον ὅτι εἰς τὴν τοιαύτην ἀπόφασιν ἠγάμην, κατόπιν ματαιώσεως τῆς προσπάθειας τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων παρὰ τῷ Στρατηγῷ Πιτσίκᾳ.

Ἄπαντες συνεφώνησαν ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλη λύσις. Ἴνα περισωθῇ ἔναντι τῶν Ἰταλῶν τὸ γόητρον τοῦ νικηφόρου Στρατοῦ μας. Ἄπαντες ἔδωκεν τὸ φάσμα τῶν στρατιωτῶν νικητῶν ν' ἀπορρίπτωσι τὰ ὅπλα καὶ νὰ καταδιώκωνται ὑπὸ τῶν χθῆς ἡττημένων, ὡς κακοποιοὶ καθ' ὁμᾶδας.

Διησθανόμεθα τὰς ἐπακειμένας ληστείας, τοὺς διασμούς, τὰς καταστροφὰς τῶν ἐχθρῶν, ὧν εἴχομεν ἥδη εἰκόνα ἀπὸ τὴν προηγουμένην τῶν Ἰταλῶν ὀλιγοήμερον καὶ προσωρινὴν διαμονὴν εἰς τὰ καταληφθέντα χωρία.

Ἀντελαμβανόμεθα τὴν πείναν τῶν στρατιωτῶν καὶ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὅποιον διήρχοντο ἀπὸ τὴν δυστυχῇ Ἥπειρον.

Οὐδεμία ἄλλη λύσις ἀπέμεινε εἰς ἡμᾶς, παρὰ μία ἔντιμος συνθηκολόγησις ὑπὸ τοὺς καλυτέρους δυνατὸν ὅρους.

Ὅλοι μέχρι καὶ τοῦ Ἀρχιστρατήγου (ἂν γίνῃ ἀνάκρισις θ') ἀποδειχθῇ περιτρώως) δὲν εὕρισκον ἄλλην λύσιν παρὰ ταύτην, ἀλλ' ὅμως τὸ Κέντρον, ἄγνωστον διὰ τίνα λόγον, δὲν ἀνελάμβανε πρωτοβουλίαν,

ἄφηνε ὅμως νὰ νοηθῇ ὅτι δύνανται νὰ τὴν ἀναλάβουν οἱ ἐπὶ τόπου Διοικηταί, προφανῶς λόγῳ ἀνεπιλημμένων ὑποχρεώσεων.

Παρίσταντο κατὰ τὴν συγκέντρωσιν οἱ συνταγματάρχαι Μπαλῆς (πυροβολικοῦ), Ἡλιάτουλος (Μηχανικοῦ), Ἀντισυνταγματάρχαι πεζικοῦ Παπαχαρζάμπους, Τζίμας, πυροβολικοῦ Ζαΐμης Θρ. Μηχανικοῦ Λέντζος Κ., Στεφαννάτουλος Χρ., ἀρχίατρος Φραγκοῦλης, Ἐπιμελητὴς Γιαούρτας Ἀθαν., Ταγματάρχαι πεζικοῦ Μακαρίτης, μηχανικοῦ Σύρμας καὶ Τζατζέρης, οἱ ἀπουσιάζοντες ἀντισυνταγματάρχαι Γιαταγάνας καὶ ταγματάρχης Πετρόπουλος ἐνημερώθησαν ὅλα τῇ ἐπιστροφῇ των ἐξ ἀναγνωρίσεως καὶ συνεφώνησαν καὶ οὗτοι.

Τὴν 22.15' ὦραν διηρχάμην ἐκ Καλπακίου ἔνθα συμφώνως συνεννοήσει μας εἶχεν ὁρισθῇ ἡ συνάντησις μὲ τὸν κ. Δεμέστιχαν. Μετὰ ἡμσείας ὥρας συζήτησιν καθ' ἣν συνεζητήθησαν ὅλα αἱ ἀπόψεις τῆς παρουσιαζομένης καταστάσεως ἀπεφασίσαμεν ν' ἀποστείλωμεν τηλεγράφημα πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τάσσοντες προθεσίαν ἀποφάσεως. Ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως θὰ ἀνελαμβάνετο πλήρης πρωτοβουλία μὲ σχηματισμὸν προσωρινῆς Κυβερνήσεως ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Ἰωαννίνων, τοὺς στρατηγούς σωματάρχας Ἡλείου (δοθέντος ὅτι ἡ Κυβέρνησις τῶν Ἀθηνῶν εἶχεν ἐκδηλώσει σαφῶς προθέσεις ἀναχωρήσεως) καὶ τὴν συνθηκολόγησιν μὲ τοὺς Γερμανούς, μὲ δάσιν τὴν ἔντιμον εἰρήνην καὶ τὴν μὴ παράδοσιν εἰς τοὺς Ἱταλούς.

Μετὰ ταῦτα ἐκλήθησαν ὁ Ἐπιτελάρχης μου καὶ ὁ συνοδεύων τὸν Διοικητὴν Α' Σώματος Στρατοῦ Ἀντισυνταγματάρχης Πόρτολος καὶ συνετάγη τὸ συνημμένον τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς τηλεγράφημα, ὅτε παραέλαβε μετ' ἑαυτοῦ ὁ στρατηγὸς Δεμέστιχας δι' ἀποστολῆν. Πάντως ἐτίθετο ρητῶς ὅτι αἱ ἀποφάσεις τοῦ Τ.Σ.Η., ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐπαιρηρήσεις πρὸς τοὺς Ἱταλοὺς θὰ ἐξετελοῦντο μέχρι τελευταίας στιγμῆς. Ἐπὶ πλέον ὁ στρατηγὸς Δεμέστιχας θὰ μοὶ ἀπέστελλε ὡς ἀντιπρόσωπόν του τὸν Συνταγματάρχην Μαυρογιάννην διὰ τὴν πρόσκλησιν τοῦ Μητροπολίτου.

Πράγματι ἐντὸς τῆς νυκτὸς ἀφίχθη ὁ συνταγματάρχης Μαυρογιάννης. Ἀργότερον ἐγνώσθη ὅτι τὸ τηλεγράφημα δὲν ἀπεστῶλη ὡς εἶχε, ἀλλ' ἕτερον τροποποιηθέν. Τὸ μὴ ἀποσταλὲν τηλεγράφημα εἶχεν ὡς ἐξῆς:

Πρόεδρον Κυβερνήσεως

Ἀρχιστράτηγον

Ἱπουργὸν Στρατιωτικῶν

Ἀθῆνας

Κατάστασις Στρατοῦ δὲν ἐγγυᾶται περαιτέρω συνέχισιν πολέμου, οὐδὲ κἂν ἀμυντικοῦ. Ἐπράξαμεν πᾶν ἀνθρωπίνως δυνατόν διὰ τὴν Νίκην καὶ τελευταίως διὰ τὴν πρόληψιν πλήρους διαλύσεως. Κατάστασις δὲν ἐπιδέχεται ἀναβολήν. Ἐπανειλημμένοι ἐκκλήσεις δὲν ἔυχον ἀπαντήσεως. Πρὸς πρόληψιν ἀτιμώσεως ἐνδόξου Στρατοῦ διὰ διαλύσεως καὶ παραδόσεως εἰς Ἱταλοὺς, ὧν μέχρι χθὲς ἦτο νικητής. Πρὸς πρόληψιν ἀναρχίας καὶ κρατικῆς διαλύσεως, εἰς περίπτωσιν ἀποσυνθέσεως Στρατου, ἥτις ἐπικεῖται ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν, ἐπιβάλλεται ὅπως κατάστασις λυθῇ ἐντὸς δώδεκα ὥρων. Τοῦτο ἀπαιτεῖ δι' ἡμῶν σύσσωμος ὁ Στρα-

τὸς Ἡπείρου. Ἐν πλήρει ἐπαγνώσει τῆς σοβαρότητος τοῦ ἀνωτέρω δια-
θήματος, ἐπαυλομένου ὑπὸ τῆς καταστάσεως, παρακαλοῦμεν προλάβητε
ἐπερχομένην καταστροφὴν. Ἐν ἐναντία περιπτώσει Στρατὸς Ἡπείρου
θέλει ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην ἐνώπιον Θεοῦ καὶ Πατρίδος.

Δεμέστιχας

Μπάκος

19 Ἀπριλίου (Μέγα Σάββατον)

Ἡ ἐχθρική ἀεροπορία καθίστατο ἀφόρητος. Τριακόσια καὶ πλέον
ἀεροπλάνα ὑπερῶνταν ἡμερησίως τοῦ Τομέως τοῦ Σώματος σφυρο-
κοποῦντα πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν καὶ ἐπεκτείνοντα τὸν πανικόν. Πᾶσα
ζωὴ ἐνεκροῦτο κατὰ τὴν ἡμέραν.

Προσπαθῆσας νὰ ἐπακουήσω μετὰ τῶν Μεράρχων μου κατὰ τὴν
ἡμέραν ταύτην ἐδέχθην πολυβολισμούς καὶ βομβαρδισμούς συνεχεῖς ἱ-
πταμένου ἀεροπλάνου, ὅτερ μὲ καθήλωσεν ἐπὶ τριώρον. Δυστυχῶς οἱ εἰς
τάς Μεραρχίας ἀποσταλέντες ἐπατελεῖς μου, ἐπανελθόντες προσεκόμισαν
ἀναφορὰς τῶν Μεράρχων, ὅτι οἱ στρατιῶται εὐρίσκοντο εἰς ἀδυναμίαν
ν' ἀντισταθῶσι, λόγῳ πανικοῦ καὶ ἀπορίας διὰ τί πολεμοῦν, ἀφ' οὗ οἱ
Τερμανοὶ ἔφθασαν εἰς τὴν Κατάραν τοῦ Μετοόδου.

Σημειωτέον ὅτι, ἀγόμενος ὑπὸ τοῦ καθαρῶς στρατιωτικοῦ πνεύμα-
τος καὶ ἵνα μὴ θεωρηθῶσιν αἱ πράξεις τοῦ Σώματος Στρατοῦ, ὡς ἔχου-
σαι ἄλλον σκοπὸν πλὴν τῆς σωτηρίας τοῦ Στρατοῦ, ἐπέτρεψα ἢ μᾶλλον
ἐξουσιοδότησα τὸν ταγματάρχην Σύνδεσμον τοῦ Τ.Σ.Η. Καραβιάν, νὰ
ἐνημερώσῃ τὸν Διοικητὴν τούτου, οὐ μόνον περὶ τῆς τακτικῆς καταστά-
σεως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἀποφασισθέντων περὶ συνθηκολογήσεως. Ἄλ-
λως τε ὁ κ. Πιτσίκας ἦτο πληροφορημένος ἀπὸ τῆς προτεραίας ὑπὸ τοῦ
στρατηγοῦ Δεμέστιχα.

Αἱ ὑποβαλλόμεναι ἀναφοραὶ περὶ ἠθικοῦ καὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς δια-
λύσεως δὲν εἶνε δυνατόν παρὰ μόνον ἀνδρὰν τῆς καταστάσεως εἰκόνα
νὰ παρουσιάζωσι, διότι εἶνε ἀδύνατος ἡ σκιαγράφησις εἰς κρυπτογρα-
φήματα μᾶς καταστάσεως ἄνευ προηγουμένου, καὶ διότι λόγῳ τοῦ νοη-
τοῦ ἀτομικοῦ ἐγωῦσμοῦ, ἡγήτορες μέχρι χθὲς νικηταὶ δὲν ἦτο δυνατόν
ν' ἀναφέρωσιν ὅλην τὴν τὴν φθοράν, οὐδὲ νὰ μεταφέρωσι τὰς συζητή-
σεις τῶν στρατιωτῶν καί... στελεχῶν, οἵτινες διηρωτῶντο «δὲν ὑπάρχει
εἰς ἔντιμος ἀξιοματικὸς διὰ νὰ μᾶς σώσῃ;» Πᾶσα ἄλλη ἐκ τῶν ὑστέρων
ἐκδοχὴ εἶνε ἀπολύτως ψευδής. Τοῦτο μαρτυρεῖ δυστυχῶς ὁ τρόπος μὲ
τὸν ὁποῖον ὑπεδέχθησαν οἱ στρατιῶται τὴν ἀνακωχὴν διὰ πυροβολισμῶν,
ὡς ἐκτίθεται κατωτέρω, καὶ χειροφιλημάτων ὀπλιτῶν μὲ τὴν φράσιν
«Στρατιγέ, μᾶς ἔσωσες»...

Ἴδον καὶ τηλεφωνικὴ ἀναφορὰ τῆς 17ης Μεραρχίας (Πουσακού-
λου):

Ἀριθ. Α.Π. 41 Β' Σῶμα Στρατοῦ

Κατάστασις διαρρεόντων τιμημάτων καὶ ἐκτὸς γραμμῆς ἀνδρῶν...
κακίστη. Πυροβολισμοὶ συνεχεῖς. Κόπωσις μεγίστη. Φρόνημα μηδαμι-
νὸν ἀνδρῶν καὶ ἀξιοματικῶν. Δυνατότης ἀντιστάσεως ὑπολοίπων

τημημάτων ἀμφίβολος. Παρακαλῶ ληφθῆναι μέτρα λύσεως πρὸς πρόληψιν συμφορᾶς...

Ρουσόπουλος Ὑποστράτηγος.

Τὰ συμπεράσματα ἐκ τῆς ἀνωτέρω περικοπῆς τῆς ἐκθέσεως τοῦ στρατηγοῦ Μπάκου, ἀνδρὸς τιμίου καὶ εἰλικρινοῦς μὲ ὁδομάντινον χαρακτῆρα καὶ μὲ σθένος τῆς ἀναλήψεως τῶν εὐθυνῶν, συνοψίζονται εἰς τὰ ἑξῆς:

α) Ὁ Ἱεράρχης Ἰωαννίνων μεταβὰς τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας τῆς 17ης Ἀπριλίου εἰς τὸν Σταθμὸν Διοικήσεως Β' Σώματος (Μπάκου) καθικέτευε νὰ ληφθῇ ἀπόφασις «ἔστω καὶ ὑπὸ μόνου τοῦ Β' Σώματος Στρατοῦ...». Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι κατὰ τὴν συνάντησίν μας, λαβοῦσαν χώραν τὰς πρωϊνὰς ὥρας τῆς αὐτῆς ἡμέρας οὐδεμίαν τῶ παρέσχον ἐνθάρρυνσιν, συγκατάθεσιν ἢ ὑπόσχεσιν.

β) Ὅλη ἡ σκέψις, ὅλη ἡ προσπάθεια, ὅλη ἡ ἀγωνία περιστρεφόντο εἰς τὸ πῶς θὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ Τιμὴ τοῦ Νικηφόρου Στρατοῦ, πῶς δὲν θὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς Ἰταλοὺς (ἀπὸ φανατισμὸν καὶ φόβον ἀντεκδικήσεως) καὶ πῶς θὰ ἐμποδισθῇ ὁ ἐχθρὸς νὰ θέσῃ πόδα εἰς τὸ Ἐθνικὸν ἔδαφος.

γ) Ἡ διαρροὴ ἐλάμβανε διαστάσεις ἀπελπιστικὰς. Ὁ πανικὸς ὑφιστάμενος «ἐπεξετείνετο», ὡς βεβαίῳ ὁ στρατηγὸς Μπάκος. Ἡ 5η Μεραρχία ἐζήτηε νὰ μεταφερθῇ εἰς Κρήτην, ἀνυποτακτῆσασα.

Τὰ Συντάγματα 16, 19, 33, 50, 8, 5 ἐσημείουں ἀνταρσίας, φυγάδας καὶ αὐτομόλους.

Ὁλόκληρος ἡ 17η Μεραρχία διελύθη καὶ τὰ ὑπολειφθέντα τμήματα εἶχον μηδαμινὸν φρόνημα καὶ ἀμφίβολον ἱκανότητα ἀντιστάσεως.

Ἐκ τῶν ἑπτὰ ταγμάτων τῆς 11ης Μεραρχίας διελύθησαν τὰ πέντε.

Ἡ 8η Μεραρχία εἶχε διαρροὰς (τοῦ Α' Σώματος).

Τὸ 8ον Σύνταγμα ἔρριψε τὸ σύνθημα «δὲν πολεμοῦμε τοὺς Γερμανοὺς».

... Συνεπῶς τὰ ὑπολειφθέντα ἐν συνοχῇ τμήματα τῶν Μεραρχιῶν τοῦ Β' Σώματος ἦσαν πανικόβλητα καὶ ἐλάχιστα ἄνευ δυνατοῦ τοῦ ἀντιστάσεως. Ὅλοι οἱ πολῖται ἐφώναζον «δὲν ὑπάρχει εἰς ἔντιμος ἀξιοματικὸς νὰ μᾶς σώσῃ».

δ) Πρὸς ἐπιδείνωσιν τῆς καταστάσεως οἱ στρατιῶται ἐδείκνυνον ἀναρχικὰς τάσεις, διότι διήρπαζον τὰς ἀποσκευὰς τῶν ἀξιοματικῶν, καθ' ὧν ἐπετίθεντο, ἐλήστευον τοὺς χωρικοὺς καὶ ἐξηνάγκαζον τ' αὐτοκίνητα ἀνεφοδιασμοῦ νὰ ἐκφορτώνουν τὸ φορτίον διὰ νὰ τοὺς μεταφέρουν πρὸς Ἰωάννινα. Πρὸς πρόληψιν τῆς ἀναρχίας οἱ στρατηγοὶ Δεμέστιχας καὶ Μπάκος μετὰ τῶν ἐπιτελαρχῶν των συνέταξαν τελεσίγραφον πρὸς τὴν Κυβέρνησιν.

ε) Ὁ ὑφυπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ὑπεσχέθη πρὸς τὸν ἐπιστήθιον φίλον του «ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ» ὅτι θὰ ἐνῆργει ὅτι μποροῦσε. Φαίνεται ὅτι κατὰ τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον τῆς Μεγάλῃς

Παρασκευής συνετάχθη με τὸ μέρος τοῦ ἀειμνήστου Κορυζή, ὑποστηρίξαντος τὴν ἀνακωχήν.

στ) Ὁ διαρκὲς φόδος τοῦ στρατηγοῦ Μπάκου ἦτο ὅτι θὰ ἐθρηνόυμε ἐρείπια ἄνευ προηγουμένου. Ὅλοι οἱ Μέραρχοι τοῦ Β' Σώματος καὶ οἱ ἐπιτελεῖς τούτου συνεφώνησαν μετὰ τὸν στρατηγὸν τῶν ὅτι ἡ μόνη δυνατὴ καὶ ἐπιβεβλημένη λύσις εἶνε ἡ τῆς ἀνακωχῆς. Κανεῖς δὲν ἀπεφάνθη ὑπὲρ τοῦ ὀλοκαυτώματος καὶ ὑπὲρ τῆς μεταβολῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς ἓν ἀπέραντον «Νεκροταφεῖον».

ζ) Ἡ τηλεφωνικὴ ἐπικοινωνία μετὰ τῶν Ἀθηνῶν ὑπῆρχε, ἀλλὰ κατὰ διαταγὴν τοῦ Κέντρου ἐστράφη τὸ σχετικὸν κομβίον καὶ οὕτω κανεῖς δὲν παρηνωχλεῖτο ἀπὸ ἐπουσιώδεις καὶ ἀσημάντους ἀναφορὰς ἀφορώσας τὴν Τιμὴν τοῦ Νικητοῦ Στρατοῦ.

η) Ὁ Στρατηγὸς Δεμέστιχας εἰς τὴν τηλεγραφικὴν ἀναφορὰν τοῦ καθ' ὑπέρβασιν τῆς ἱεραρχίας, τῆς 15 Ἀπριλίου, τονίζει ὅτι «ἅπανσα ἡ ἱεραρχία τοῦ Σώματος προτείνει συνθηκολόγησιν».

θ) Ὁ Στρατηγὸς Πιτσίκας τὴν 14ην ὥραν τῆς 18 Ἀπριλίου, ἔλεγε πρὸς τὸν κ. Τσακαλῶτον «δύο μέρες θέλω νὰ κρατήσῃτε προδήλως ἐναντίον τῶν Ἰταλῶν καὶ ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι θὰ ἀνθίστατο τὸ Μέτσοδον ἀπὸ τῆς κατευθύνσεως τῶν Γερμανῶν ὡσαύτως δύο ἡμέρας. Ἀλλ' οὗτος ἐπανελθὼν ἐκ τῆς εἰς Γερμανίαν αἰχμαλωσίας του ἐδήλωσεν εἰς τὴν ἐφημερίδα «Ἀσύρματος» ὅτι ἡ συνέχισις τῆς ἀντιστάσεως ἦτο δυνατὴ διὰ περίοδον 8—10 ἡμερῶν, ἀπὸ 20 Ἀπριλίου, ἥτοι μέχρι τῆς 28ης Ἀπριλίου. Πότε ἔλεγε τὴν ὠλήθειαν;

ι) Ὁ κ. Τσακαλῶτος ἀπαντῶν ἀπὸ τηλεφώνου πρὸς τὸν κ. Πιτσίκαν ἔλεγε: «Ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ ζητοῦν νὰ τοῖς ἐξασφαλιστῇ τὴν τιμὴν. Δὲν θέλουμε ἀτιμωτικὴ διάλυσι καὶ παράδοσι». Εἶνε προφανὲς ὅτι οἱ ἀξιωματικοὶ ἤθελον τ' ἀνωτέρω ἐπειδὴ ἠδυνάτουσαν νὰ τὰ κερδίσουν διὰ τῆς μάχης. Ποὺ εὐρίσκονται αἱ ἀκμαῖαι δυνάμεις διὰ τὴν συνέχισιν τῆς ἀντιστάσεως μέχρι 28 Ἀπριλίου;

Ἄλλως τε ἐκ τοῦ τελεσιγράφου τηλεγραφήματος ποὺ συνέταξαν τὴν νύκτα τῆς Μεγάλῃς Παρασκευῆς εἰς Καὶλπάκι οἱ στρατηγοὶ Δεμέστιχας καὶ Μπάκος μετὰ τῶν συνταγματάρχων Τσακαλῶτον καὶ Πορτόλου, προκύπτει ὅτι ὁ Στρατὸς δὲν ἦτο ἱκανὸς διὰ «συνέχισιν τὸν πόλεμον οὐδὲ καὶ ἀμυντικὸν» καὶ ἔνεκα τούτου διαφεύδονται οἱ ἰσχυρισμοὶ τοῦ κ. Πιτσίκα περὶ συνέχισεως τοῦ πολέμου.

ια) Ὁ Στρατηγὸς Μπάκος, ἰδανικὸς στρατιώτης, ἐξουσιοδότησε τὸν κ. Καραβίαν ὅπως ἐνημερώνη τὸν Διοικητὴν τοῦ κ. Πιτσίκαν ἐπὶ τῶν ἐκνόμων ἐνεργειῶν του καὶ τῶν διαθεμάτων του πρὸς ἐπίτευξιν τῆς συνθηκολογήσεως. Ἐν τοσούτῳ ὁ κ. Πιτσίκας συνίστα διὰ διαταγῶν «δρακόντεια μέτρα» ποὺ θὰ ἐλάβανον οἱ Σωματάρχαι κατὰ τῶν ἀντιπειθαρχικῶν κινήσεων. Γνώστης ἦδη τῶν ἀσυμβιβάστων πρὸς τὴν πειθαρχίαν ἐχθρικών κινήσεων τῶν Δεμέστιχα καὶ Μπάκου, ὁ διοικητὴς τοῦ Τ.Σ.Η. δὲν λαμβάνει κανὲν μέτρον ἐναντίον των.

Ἡδράνει καὶ ἐσιώπα. Ἐπὶ πλέον ἤθελε καὶ ἀνέμενε ἕτερον δραστήριον «διὰ νὰ βγάλῃ τὸ φίδι ἀπὸ τὴν τρύπα» καὶ νὰ λυτρωθῇ αὐτὸς ἀπὸ τῶν ἀγωνιῶν.

ιβ) Ὁ στρατηγὸς Δεμέστιχας ἀπέστειλεν εἰς τὸ Β' Σῶμα τὴν νύκτα τῆς 18ης πρὸς 19ην Ἀπριλίου τὸν συνταγματάρχην Μαυρογιάννην ὡς ἀντιπρόσωπόν του κατόπιν τῆς συμφωνίας τῶν δύο Σω-

ματαρχῶν εἰς Καλπάκι Ἐν τοσαύτῳ οὐδεὶς γνωρίζει μέχρι σήμερον διατὶ ἐστάλη ὁ Μαυρογιάννης, οὐδὲ ἡσχολήθη σχετικῶς τὸ Δικαστήριόν σας.

ιγ) Ἐχθρικὸν ἀεροπλάνον ἡσχολήθη ἐπὶ τρεῖς ὥρας μὲ ἓν αὐτοκίνητον (τοῦ Στρατηγοῦ Μπάκου) ρίπτον πολυβολισμούς καὶ βομβαρδίζον συνεχῶς τὴν περιοχὴν τοῦ αὐτοκινήτου ἐπὶ 3 ὥρας. Φαντάζεται πᾶς τις τὴν θραύσιν πού ἔκαμαν ἐναντίον τῶν φαλάγγων τῶν φυγάδων.

ΓΕΝΙΚΟΝ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Ἀπὸ τὰς ἀναφορὰς τοῦ Στρατηγοῦ Πιτσίκας ἐξάγεται ὅτι ἦτο ἀπελπιστικὴ ἡ κατάστασις καὶ ὅτι ὁ Στρατὸς κατῆντησε ράκος.

Ἀλλὰ καὶ αἱ ἀναφοραὶ τοῦ στρατηγοῦ Μάρκου, τοῦ Μεράρχου Σπηλιωτοπούλου (ἀπὸ 15 Ἀπριλίου) καὶ τοῦ στρατηγοῦ Ρουσσοπούλου ἀπὸ 19 Ἀπριλίου, πιστοποιοῦν τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἐναπομενόντων εἰς χεῖρας τῶν τμημάτων ν' ἀναλάβωσι ἀγῶνα τινά.

Τοῦτ' αὐτὸ τηλεγραφεῖ ὀλίγον προῶρως καὶ καθ' ὑπέρβασιν τῆς ἱεραρχίας ὁ Ἀντιστράτηγος Δεμέστιχας ἀπὸ 15 Ἀπριλίου, προσθέτων ὅτι ἅπανα ἡ ἱεραρχία τοῦ Σώματος Στρατοῦ ζητεῖ ἄμεσον ἀνακωχήν.

Ἀλλ' ἀμφότεροι οἱ στρατηγοὶ Δεμέστιχας καὶ Μπάκος, εἰς τὸ τηλεσιγραφικόν των τηλεγράφημα τῆς νυκτὸς τῆς 18 πρὸς 19 Ἀπριλίου, τονίζουν ὅτι «ἡ κατάστασις δὲν ἐγγυᾶται περαιτέρω συνέχισιν τοῦ ἀγῶνος».

Ἡ κρίσιμότης τῆς καταστάσεως ἐπεδεινώθη ἀπὸ τὰς ἀναρχικὰς τάσεις πολλῶν φυγάδων καὶ ἀπὸ τὴν αὐτομόλησιν ἀνδρῶν πρὸς τὸν ἐχθρόν.

Γενικῶς ἡ διαρροὴ ἦτο μεγίστη, ἡ δὲ ἀπροθυμία τῶν ἀνδρῶν χαρακτηριστικὴ ὅταν ἐπικεῖται σύγκρουσις.

Ἡ λύσις τῆς ἀνακωχῆς εἶχε καθήσει ὡς ἕμμενος ἰδέα εἰς τὸν ἐγκέφαλον ὅλων τῶν ἀξιωματικῶν, οἵτινες εἶχον γνῶσιν τῆς σοβαρότητος τῆς καταστάσεως, ἦν αἱ ἀναφοραὶ καὶ τὰ κρυπτογραφήματα δὲν ἐσκιαγράφουν ἐπακριδῶς, ὡς τονίζει ὁ στρατηγὸς Μπάκος εἰλικρινῶς.

Ἐκεῖνο πού εἶνε ἐκπληκτικόν, εἶνε τὸ σύνθημα «δὲν πολεμοῦμε τοὺς Γερμανούς», διότι εὐρίσκεται ἀντικρυς εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὸν φανατισμὸν τοῦ ὑπ' ἐμὲ Τμήματος Στρατιᾶς Δυτικῆς Μακεδονίας ἐναντίον τῶν Γερμανῶν, ἀποδειχθέντα ἀπὸ τὴν ἀποτελεσματικὴν ἀντίστασιν τμημάτων τῆς Μεραρχίας Ἱππικοῦ εἰς Πισοδέρι καὶ ἀπὸ τὴν λυσσώδη ἀντίστασιν τμημάτων τοῦ αὐτοῦ Τμήματος Στρατιᾶς εἰς Ἀπόσκεπον καὶ Καστοριὰν ἐναντίον γερμανικῶν δυνάμεων, καίτοι οἱ ἀνδρες ἀντελαμβάνοντο ὅτι εἴχομεν κυκλωθῇ (α).

(α) 1.— Ὁ Μεράρχος Λάβδας βεβαίῳ ὅτι «τὴν νύκτα τῆς 14 πρὸς 15 Ἀπριλίου διέρρευσε ἐκ τῆς 1ης Μεραρχίας σημαντικὸν ποσοστὸν καὶ οἱ λόχοι τῶν Συνταγμάτων εἶχαν ἀπομείνει μὲ δύναμιν 40—50 ἀνδρῶν ἰσοδύναμον διμοιρίας» (δρα «Ἐθνικὸν Κῆρυκα» 28—6—46).

2.— Ὁ Ὑποστράτηγος Βάρσος στρατιωτικὸς Διοικητὴς Μεσολογγίου

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ

Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἐπεκράτουν σύγχυσις καὶ χάος. Ἡ Κυβέρνησις εἶχε διατάξει τὰς πολιτικὰς καὶ δικαστικὰς ἀρχὰς ὅπως ἀχθοῦν πρὸς τὰς Ἀθήνας, ἐγκαταλείπουσαι τὰς θέσεις των. Τὸ παράδειγμα τοῦτο ἐμνήθησαν τὰ Σώματα Χωροφυλακῆς, ὥς καὶ ὅσοι οἱ τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ διέθετον τὰ μέσα ἀναχωρήσεως καὶ διαμονῆς, μακρὰν τῶν ἐστίων των καὶ ἤθελον ν' ἀποφύγουν τὰς συνεπειὰς τοῦ πολέμου καὶ τῆς κατοχῆς.

Τοῦτο ὑπῆρξεν ἀφορμὴ ἐπικρατήσεως ἀνὰ τὴν ὑπαιθρον χαώδους καταστάσεως, διότι τὰ κακοποιὰ στοιχεῖα ἦσαν ἐλεύθερα νὰ καταληστεύουσι τὸν φιλήσυχον κόσμον. Τὴν κατάστασιν ταύτην ἐπεδείνωσεν ἡ καθ' ὁμάδας διέλευσις τῶν διαρρεόντων. Αἱ λεηλασίαι, οἱ ἐκβιασμοί, αἱ διαρπαγαὶ καὶ αἱ διοπραγαὶ ἂν μὴ καὶ οἱ φόνοι, ἦσαν ἐκ τῶν συνήθων φαινομένων.

Ὁ αἰφνίδιος θάνατος τοῦ Πρωθυπουργοῦ Κορυζῆ ἐκορύφωσε τὴν σύγχυσιν καὶ τὰς ἀνησυχίας τοῦ κοινοῦ, ὅπερ εἶχε διπλοῦν πόνον, τὸν Ἑθνικὸν καὶ τὸν διὰ τὰ εἰς τὸ Μέτωπον τέκνα του. Δὲν ὁμιλῶ διὰ τοὺς ἀτομικοὺς κινδύνους ἐκ τῶν συχῶν καὶ ἐκνευριστικῶν ἐναερίων ἐπιδρομῶν, καθ' ὅσον ἀντιμετωπίζοντο μὲ ἐγκατέρησιν.

Ἡ κοινὴ γνώμη βλέπουσα τὴν παγερὰν σιγὴν τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου, ἀντελήφθη τὴν Ἑθνικὴν συμφορὰν καὶ τὴν κρισιμότητα τῆς καταστάσεως. Δὲν ἠδύνατο νὰ διαγνώσῃ τὸν θαθμὸν τῆς κρισιμότητος. Τὸν κατενόησε ἀπὸ τὴν αὐτοκτονίαν τοῦ Πρωθυπουργοῦ, εἰς στιγμὰς πού ἡ Κυβέρνησις ἤθελεν ν' ἀπομακρυνθῇ τῶν Ἀθηνῶν.

Πρὸς τοῦτο εἶχε τὸ βαρυσήμαντον ὥς καὶ συγκεκριμένον γεγονός, τῆς ἀποκληθείσης «ἀποσυμφορήσεως» τῶν Ἑμπέδων, τῶν Νοσοκομείων καὶ γενικῶς τῶν στρατιωτικῶν Κέντρων, ἀπὸ τοὺς ἐφέδρους ὀπλίτας ἢ ἀξιωματικοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς κληρωτοὺς, ἔνιαι κλάσεις τῶν ὁποίων ἡμέρας ἢ καὶ ὥρας τινὰς προηγουμένως, εἶχον κληθῇ εἰς τὰς τάξεις τοῦ Στρατοῦ. Μάλιστα κλάσεις τις, ἐνῶ εἶχε προαγ-

βεδαίοι ὅτι εἰς Ἀγρίνιον καὶ Μεσολόγγιον ὑπῆρχον Κέντρα Ἐφοδισμοῦ, Νοσοκομεῖα καὶ Ἑμπέδων κενὸν ὀπλιτῶν διότι ἀπεστάλησαν εἰς Τ.Σ.Η. καὶ εἰς τὰς ἐστίαις των. Δι' Ἀγρινίου καὶ Μεσολογγίου διέρρεον κατὰ τὴν περίοδον ταύτην (16—21 Ἀπριλίου) χιλιάδες ὀπλιτῶν καὶ ἀξιωματικῶν καθημερινῶς, ἀνήκοντες εἰς μονάδας τοῦ μετώπου, οὐχὶ ὁμῶς εἰς συγκροτημένα τμήματα. Ἀρχικῶς ἐπὶ τινὰς ἡμέρας ἡμποδίσσαμεν τὴν διέλευσιν» (ὅρα «Ἑθνικὸν Κήρυκα» Ἀπριλίου 1946). Συνεπῶς ἐκτιμᾷ τις τὸ μέγεθος τῆς καταρρέσεως.

3.— Ὁ Ὑφυπουργὸς Στρατιωτικῶν Παπαδήμας εἰς τὸν «Ἑθνικὸν Κήρυκα» τῆς μὲν 22ας Ἀπριλίου 1946 δηλοῖ ὅτι «ἡ στρατιωτικὴ κατάστασις τῆς 15ης Ἀπριλίου 1941, (Μεγάλῃν Τρίτῃν) ἦτο αὐτόχρημα τραγικὴ» καὶ ὁμολογεῖ ὅτι ἐπρόκειτο τὴν ἐσπέραν τῆς Μεγάλῃς Πέμπτης ν' ἀναχωρήσῃ ἡ Κυβέρνησις. Εἰς ἄλλο δὲ φύλλον γράφει περὶ τῆς Μεγάλῃς Τρίτης «... φοβούμεαι μὴ νομισθῇ ὅτι προσπαθῶ ν' ἀποδείξω ὅτι τὴν διάλυσιν τὴν ἔκαμε ὁ κ. Παπάγος καὶ ὄχι ἐγώ. Κάθε ἄλλο... Ἐξιστορῶ ἀπλῶς τὰ γεγονότα. Ἀπλούστατα εἶχμεν ἦδη νικηθῇ, ἡ αὐλαία εἶχε πέσει καὶ δὲν ὑπελείπετο παρὰ ἡ ἐλπίς καὶ ἡ βεβαιότης μας ὅτι τελικῶς καὶ διὰ τῶν Ἀγγλῶν πάλιν θὰ ἐνικουσαμεν. Ἡ κάθε μας σκέψις τότε πού ἐμεῖς θὰ ἐφεύγαμεν αὐρίον, ἦτο πῶς νὰ γλυτώσουμε ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον κοσμάκη».

γελῆθ' ὅτι ἐκαλεῖτο εἰς τὸ Μεσολόγγιον διὰ τὴν 14ην Ἀπριλίου, εἶδο ποιήθη διὰ νεωτέρας διαταγῆς ὅτι ἀνεστάλη ἡ προσέλευσις της.

Τοῦτ' αὐτὸ συνέβαινε εἰς τὴν Ἀεροπορίαν καὶ τὸ Ναυτικόν. Πολλοὶ τῶν τυχόντων ἀορίστων ἢ κανονικῶν ἀδελῶν διήρχοντο ἐκ Μετσόβου κινούμενοι πρὸς τὰς ἐστίας των καὶ οὕτως ἐγένοντο ἀντιληπτοὶ παρὰ τῶν πιστῶν εἰς τὰς σκοπίας των ἀνδρῶν τῆς Ἐνδεκάτης Μεραρχίας.

Δὲν κόμνω λόγον διὰ τὴν ψυχικὴν ἐπίδρασιν καὶ τὸν ψυχικὸν ἀντίκτυπον, διότι εἶνε εὐνόητος ἡ πικρία τῶν δεινοπαθησάντων ἐπὶ ἐξάμηνον εἰς σκληρὰς μάχας καὶ τῶν ἐγκατερησάντων ἀθορύβως πρὸ κακουχιῶν ἐκ τοῦ δριμυτάτου χειμῶνος καὶ στερήσεων καὶ καμάτου, ὅταν ἐβλεπον τοὺς ὑπηρετοῦντας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ν' ἀπολύωνται τῶν τάξεων τοῦ Στρατοῦ.

Ὁ Ναύαρχος Οἰκονόμου ἐδεβαίωσεν ὅτι τὸ Ναυτικὸν ἔλαβε τὴν ἀπόρρητον Διαταγὴν περὶ διαλύσεως ἀπὸ 12—13 Ἀπριλίου.

Ἡ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀειμνήστου Κορυζῆ ἀκυβερνησία, ἡ ἀπροθυμία τοῦ πολιτικοῦ κόσμου ὅπως βοηθήσῃ τὸν Βασιλέα καὶ ἡ διστακτικότης ἢ ἡ ἄρνησις τῶν προσκαλουμένων διὰ τὸ πρωθυπουργικὸν ἄξιωμα ἢ τὰ ὑπουργικὰ χαρτοφυλάκια, ἐπεδείνωσαν τὴν κατάστασιν καὶ ἐπέτειναν τὴν σύγχυσιν.

Τὸ ἄξιον ὅπως ὑπογραμμισθῇ, εἶνε ὅτι καθ' ὃν χρόνον διελύοντο διὰ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλον λόγον καὶ ἡ Ἐμπεδα, ἡ Ἀεροπορία καὶ τὸ Ναυτικόν, τὸ ὑπ' ἐμὲ Τμήμα Στρατιάς, καίτοι ἐγγὺς τοῦ προφανοῦς κινδύνου τῶν πλευρῶν καὶ τῶν νώτων του, παρέμενε ἀτάραχον εἰς τὰς θέσεις του τῆς Τομορίτσας, τῆς Κάμιας, τοῦ Μόκρες καὶ τοῦ Πόγδαδets, ἔχον ἀκλόνητον ἠθικὸν καὶ εἴτα ἀμέσως συνήψε λυσσώδεις μάχας ἐναντίον τῶν Γερμανῶν (10, 11 καὶ 15 Ἀπριλίου).

Τὴν ἐσπέραν τῆς 17ης Ἀπριλίου ἡ Κυβέρνησις μὲν ἦτο ἐτοίμη πρὸς ἀναχώρησιν, ὃ δὲ ὑφυπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἐξέδωκε τὴν ἀποχαιρετιστήριον Διαταγὴν του. Διὰ τίνας λόγους ἀνεβλήθη ἡ ἀναχώρησις δὲν ἐγνώσθη.

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν (τὰς προμεσημβρινὰς ὥρας) ὁ Πρωθυπουργὸς ὑπεσχέθη αὐτοπροσώπως τῷ Διοικητῇ τοῦ Τ.Σ.Η. τὴν ἄμεσον συνθηκολόγησιν.

Ἐλέγθη ἀνωτέρω ὅτι πολλοὶ τῶν ἐνδεδειγμένων διὰ τὸ Πρωθυπουργικὸν ἄξιωμα ἐδίσταζον πρὸ τῶν πατριωτικῶν των εὐθυνῶν νὰ δεχθοῦν τοῦτο, διότι τότε τοιοῦτοτρόπως διηνοίγετο ὁ ὀρίζων καὶ τοσαύτην ἀνθρωπίνην προοπτικὴν πάντες εἶχον, ὡς φυσικόν. Σήμερον ἐλησμονήθη τὸ γεγονός τοῦτο, διότι διηυρύνθη ὁ ὀρίζων καὶ προεξετάθη ἡ προοπτική. Ἐνεκα τούτου ἐλάχιστοι ἐνθυμοῦνται ὅτι τὸ μέγιστον τῶν καλυμάτων ἀπετέλει τότε ἡ τύχη τῶν τέκνων τῆς Πατρίδος, ποὺ εὐρίσκοντο ὀγκιστρωμένα εἰς τὴν ἀρπάγην τῶν τεθωρακισμένων μέσων καὶ τῶν ἀεροπλάνων τοῦ ἐχθροῦ.

Διὰ τοῦτο ἐξεφράσθησαν πολλοὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνῃ ὁ Στρατὸς ὁλοκαύτωμα καὶ νὰ μεταβληθῇ ἡ Ἑλλάς εἰς ὀπέραντον Νεκροταφεῖον, δεδομένου μάλιστα ὅτι ἦσαν δῆθεν οἱ ἄνδρες προδιατεθειμένοι ν' ἀποθάνουν μέχρις ἐνός, ὡς ἐλαφρᾷ τῇ συνειδήσει ἐτόνιζον, ἐνῶ ὡς ἀνωτέρω ἀπεδείξαμεν, οἱ ἄνδρες δὲν ἤθελον πλεον συνεχίσιν τοῦ

ἀγῶνος. Ἦθελον νὰ σώσουν τὴν ζωὴν των, τὴν τιμὴν των καὶ τὸ γόητρον τοῦ Στρατοῦ δι' ἐλιγμοῦ τῆς συνθηκολογήσεως.

Κανείς δὲν ἐσκέπτετο τὸ «όλοκαύτωμα». Εἶπεν ὁ κ. Τσακαλώτος ὅτι οἱ ἄνδρες ἦσαν χρήσιμοι διὰ νὰ συνεχίσουν εἰς Κρήτην τὸν πόλεμον καὶ εἴτα στὴν Αἴγυπτον, στὸ Ἑλ - Ἀλαμέιν, στὰ βουνὰ τῆς Ἑλλάδος, στὸ Ρίμινι καὶ τώρα στὰ σύνορα.

Οἱ Στρατηγοὶ Πάγκαλος καὶ Μερεντίτης εἶπον εἰς τίνας περιστάσεις γίνεται τὸ ὀλοκαύτωμα καὶ παρὰ πέσον μικρῶν μονάδων.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Βασιλεὺς εἰς τὸ διάγγελμά Του καθορίζει ὅτι ἡ θέλησις ἡμῶν, τοῦ Ἑθνους καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ ἦτο ἡ ἀντίστασις τοῦ Στρατοῦ μέχρις ἐσχάτων, πρᾶγμα ὅπερ ἀποκλείει τὸ ὀλοκαύτωμα.

Διὰ νὰ σχηματισθῇ σαφὴς γνώμη περὶ τῆς καταστάσεως εἰς τὸ ἐσωτερικόν, θὰ παραθέσω ἀπόσπασμα τῆς ἐκθέσεως τοῦ Ἐπιτελάρχου μου, ὑπεβληθείσης τὸ 1943 εἰς τὸ Γενικόν Ἐπιτελεῖον Στρατοῦ:

«... σελ. 193 φθάσας εἰς Ἀθήνας περὶ τὴν 16ην ὥραν τῆς 18ης Ἀπριλίου μετέβην εἰς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον, ὅπου ἐπληροφορήθην ὅτι πρὸ ὀλίγων λεπτῶν ἠτοκτόνησε ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως.

Μέχρις οὗτοι ἐπικοινωνήσω μὲ τὸν συνεργαζόμενον μετὰ τῆς Α.Μ. τὸν Βασιλέα, Ἀρχιστράτηγον, οἱ ἐπιτελεῖς αὐτοῦ μοι ἐξέφρασαν τὴν ἀπογοήτευσίν των, διὰ τὴν ἐπιδεικνυομένην ἀβουλίαν. Μοῦ ἐξέθηκαν ὅτι κατέβαλον πᾶσαν προσπάθειαν νὰ πείσωσι τὸν Ἀρχιστράτηγον νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ μαχομένου Στρατοῦ καὶ μοῦ ἐπέδειξαν τηλεγράφημα τοῦ Τ.Σ.Η. καὶ τῶν Διοικητῶν τῶν Α' καὶ Β' Σωμάτων Στρατοῦ (Λεμέστιχα καὶ Μπάκον) ἐκλιπασσόντων τὴν ἀμεινονίαν, διότι τὴν ἐπομένην θὰ εἶνε ἀργά. Μοῦ ἐτόνισαν ὅτι δὲν θὰ ληφθῇ οὐδεμία ἀπόφασις, διότι ἡ Α.Μ. ὁ Βασιλεὺς, ἐμμένων εἰς τοὺς δροὺς τῆς ὑπογραφείσης συμφωνίας, δὲν δέχεται, ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ ὑπογραφῇ συνθηκολογήσεις, ἔστω καὶ ἂν καταστραφῇ καὶ συλληφθῇ αἰχμάλωτος ὅλος ὁ Στρατός, καίτοι εἶνε πεπεισμένος περὶ τοῦ ἀδυνάτου πάσης ἀντιστάσεως. Μοὶ προσετέθη δὲ ὅτι ὁ Ἀρχιστράτηγος, ἀρνούμενος νὰ συγκατατεθῇ εἰς τὴν συνθηκολογήσιν, ἐξεφράσθη εἰπὼν «διὰ τὴν δὲν τὴν κάνουν μόνοι των οἱ ἐκεῖ στρατηγοί» καὶ ὅτι ἡ ἀπάντησις αὐτῇ διεβιβάσθη εἰς τὸν Διοικητὴν τοῦ Τ.Σ.Η. μὲ σύστασιν ἐκτελέσεως, δι' ἣν θὰ ἐκάλυπτον τοῦτον ὅλοι οἱ ἐπιτελεῖς τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου.

Ἐπληροφορήθην ἐπίσης παρὰ τῶν αὐτῶν ἐπιτελῶν ὅτι τὴν προηγουμένην ἡμέραν ἐπρόκειτο νὰ ἀναχωρήσῃ ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ Κυβέρνησις εἰς Κρήτην, ὅτι εἰς τὸ Ἐπιτελικὸν Συμβούλιον ἐπλήθον διαφωνίαι τῶν ὑπουργῶν, τῶν περισσοτέρων ταχθέντων ὑπὲρ τῆς συνθηκολογήσεως καὶ ὅτι κατόπιν τῆς διενέξεως, κατ' οὐσίαν δὲν ὑπῆρχε Κυβέρνησις.

Παρουσιασθεὶς εἰς τὸν Ἀρχιστράτηγον ἐξέθηκα αὐτῷ τὴν κατάστασιν καὶ τῷ ἐτόνισα ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ λήψις ἀμέσων ἀποφάσεως, ἐξορκίσας ὅτι πρέπει νὰ προληφθῇ ἡ εἰς Ἱταλίαν μεταφορά τοῦ Νικητοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ. Ὁ Ἀρχιστράτηγος μοὶ ἀπάντησεν ὅτι διατελεῖ ἐν πλη-

φει γνώσει τῆς καταστάσεως, ἀλλ' ὅτι αὐτός, τυγχάνων Ἀρχιστρατήγος ἔχι μόνον τῶν Ἑλληνικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν Βρεταννικῶν (ἐν Ἑλλάδι) Στρατευμάτων, δὲν δύναται νὰ προβῇ εἰς λήριν ἀποφάσεως συνθηκολογήσεως, τουλάχιστον πρὸ τῆς πλήρους ἀποχωρήσεως τῶν Βρεταννικῶν Στρατευμάτων ἐξ Ἑλλάδος.

Εἰς ἐρώτησίν μου πότε προσβλέπετο ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ἔχη συντελεσθῇ αὕτη, ἔλαβον τὴν ἀπάντησιν ὅτι θὰ συντελεσθῇ μέχρι τῆς 5ης Μαΐου.

Ὑπουργός, μέλος τῆς Κυβερνήσεως, μὲ ἐπληροφόρει ὅτι ἡ κυριαρχοῦσα σκέψις δέον νὰ εἴνε ὅτι πρέπει νὰ μείνωμεν πιστοὶ σὺνμαχοὶ τῆς Ἀγγλίας καὶ ἂν καταστραφῶν ὅλαι αἱ πόλεις τῆς Ἑλλάδος θὰ ἀνεγερθῶσι νέαι μετὰ τὴν Νύκην (α).

Μοῦ ἐτόνισεν ἑκαὶ ὅτι, ὡς ἐξειλίχθη ἡ κατάστασις δέον νὰ δεχθῶμεν τὴν αἰχμωλασίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ ὡς ἀναπόφευκτον καὶ τὸν Ἰταλικὸν ζυγὸν προτιμότερον τοῦ Γερμανικοῦ τοιοῦτου.

Ἐξ ὅλων τούτων ἐσχημάτισα τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ κατάστασις εἶχε περᾶν εἰς ἀδιέξοδον. Οὐδεὶς ἀπὸ τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Ἀρχιστρατήγου διετήρει καὶ τὴν παρομικρὰν ἐλπίδα ἀντιστάσεως τοῦ Στρατοῦ ἢ ἀντιδράσεως εἰς τὴν πλήρη διάλυσιν τούτου. Ἡ Κυβέρνησις καὶ ὁ Ἀρχιστρατήγος δὲν ἀνελάμβανον τὴν εὐθύνην τῆς ἀνακοχῆς, δεσμευμένοι ἐκ τῶν ὑποχρεώσεων τῆς σιμαχίας, συνεμερίζοντο ὅμως τὴν κοινὴν πεποίθησιν ὅτι τὸ πᾶν ἀπώλετο, ἡ καταστροφὴ εἶνε ἄνεν προηγουμένων καὶ ὁ μέχρι τοῦδε νικηφόρος Στρατὸς εἰς τὸν πόλεμον, ἄγεται εἰς τὴν αἰχμωλασίαν. Μόνον ὁ ἀπὸ μηχανῆς Θεὸς ἠδύνατο νὰ δώσῃ τὴν λύσιν τῆς καταστάσεως. Ἐν ὅνῃ ὅλων τῶν ἀνωτέρω ἐπείσθην πλέον ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἄλλη διέξοδος καὶ ἐπεξήτησα νὰ συνδεδῇ τηλεφωνικῶς μετὰ τὸν Διοικητὴν τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ, ἵνα τῷ ἐκθῶμαι τὴν ἀπάντησιν τοῦ Ἀρχιστρατήγου. Ἀντιστῶς ὅμως ὁ τηλεφωνικὸς σίνδεσμος δὲν κατέστη δυνατός, διότι λόγοι τῶν βομβαρδισμῶν τῆς ἐχθρικῆς ἀεροπορίας εἰς περιοχὴν Ἰωαννίνων τὰ καλῶδια εἶχον ἀποκοπῇ. Κατέφυγον τότε εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἀποστολῆς τῆς ἀναγορᾶς μου διὰ τοῦ ἀσφυμάτου καὶ πρὸς τοῦτο συνένταξα τοιαύτην παρακαλέσας τὸν Διευθυντὴν τοῦ Ἰ' Ἐπιτελικοῦ Γραφείου τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου νὰ μὲ διευκολύνῃ εἰς τὴν κρυπτογράφησιν καὶ ἀποστολὴν.

Τὸ ἀποσταλὲν τηλεγράφημα περὶ τὴν 20ὴν ὥραν τῆς 18 Ἀπριλίου ἔχει περίπου ὡς ἑξῆς: «Ἀφίχθεις εἰς Ἀθήνας εἶρον τὴν κατάστασιν χαώδη. Ὁ Πρωθυπουργὸς ἠτύχοντόνησε ὀλίγα λεπτά πρὸ τῆς ἀφίξεώς μου. Διαδίδεται εὐρέως ὅτι κατὰ χθρσινὸν Ὑπουργικὸν Συμβούλιον οἱ ὑπουργοὶ δεξιώνησαν, ματαιωθείσης τῆς ἀναχωρήσεως τῆς Κυβερνήσεως εἰς Κρήτην. Ὁ Ἀρχιστρατήγος διατελὼν ἐν πλήρει γνώσει τῆς καταστάσεως ἀδυνατεῖ προέλθῃ εἰς μονομερῆ ἀνακοχὴν πρὸ τῆς ἀποχωρήσεως ἐξ Ἑλλάδος τῶν Βρεταννικῶν Στρατευμάτων, ἅτινα ἔχονσι ταχθῇ ὑπὸ δια-

(α) Ἐκ τῶν ὑστέρων ἀποδεικνύεται ἡ οἰκτρά πλάνη τοῦ Ὑπουργοῦ ἐκείνου, ὁ ὅποιος τίς οἶδε ποῖα ὄνειρα ἔκαμεν διὰ τὰς Ἐθνικάς μας διεδικήσεις καὶ διὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν κατιστροφῶν δεδομένου ὅτι οὐδὲν τῶν ζητημάτων τούτων ἐπεδίκασε ὑπὲρ ἡμῶν ἢ Ἀγγλίας.

ταγὰς του καὶ ὧν ἡ ἀποχώρησις προβλέπεται νὰ συντελεσθῇ μέχρι 5ης Μαΐου.

Κατόπιν τούτου δὲν ἀπομένει ἄλλη λύσις πρὸς ἀπαλλαγὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Στρατοῦ, εἰμὴ ἡ λύσις τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων.

Μὴ ἐπιτρεψάσης τῆς ὑγείας μου τὴν ἄμεσον ἀναχώρησιν πρὸς ἐπιστροφὴν, ἐφ' ᾧ καὶ ἐξεδόθη διαταγὴ ἀποσπασέως μου εἰς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον, ἐπληροφορήθην τὴν ἐπομένην πρωΐαν παρὰ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἰ Γραφείου ὅτι ἀποκατασταθῆσις τῆς τηλεφωνικῆς ἐπικοινωνίας ἀνεζητήθην παρὰ τοῦ Διοικητοῦ τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ μετὰ τὴν ληψὶν τῆς τηλεγραφικῆς ἀναφορᾶς μου. Μάτην καθ' ὅλην τὴν πρωΐαν τῆς 19 Ἀπριλίου ἐπεζήτησα νὰ συνδεθῶ τηλεφωνικῶς μὲ τὸν Διοικητὴν μου καὶ μὴ ἐπιτυχὼν τοῦτο ἀπέστειλα τὴν μεσημβρίαν δευτέραν τηλεγραφικὴν κρυπτογραφικὴν ἀναφορὰν, διὰ τοῦ αὐτοῦ, ὥς καὶ τὴν πρώτην φορὰν μέσου ἔχουσιν ἐν περιλήψει τὰ ἑξῆς: «Ἡ λύσις τῆς καταστάσεως ἀνάγεται εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Τ.Σ.Π. Ὁ Διοικητὴς τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ ἵνα ἀναλάβῃ πρωτοβουλίαν δέον πρότερον νὰ ἐξουσιοδοτηθῇ ὑπὸ τῶν λοιπῶν Σωματάρχων ἀναθετόντων αὐτῷ τὴν ἐνέργειαν, ὥς ἔχοντι μέτωπον πρὸς τοὺς Γερμανούς».

Ὡς ἐπληροφορήθην βραδύτερον ἢ ὥς ἄνω δευτέρα τηλεγραφικὴ ἀναφορὰ μου περιήλθεν εἰς τὸ Γ' Σῶμα μετὰ μεσονύκτιον τῆς 19 πρὸς 20 Ἀπριλίου καὶ ἀποκρυπτογραφηθεῖσα παρεδόθη εἰς τὸν στρατηγὸν Διοικητὴν τοῦ Σώματος περὶ τὴν 2αν ὥραν τῆς 20 Ἀπριλίου».

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω περιγραφῆς, καταφαίνεται ἡ ἀπογοήτευσις τῶν Ἐπιτελῶν τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου, ὥστε νὰ ἐκφράζωνται μὲ τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς ἀδουλίας, πού ἐπεδεικνύετο, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑγίης ἀντίληψις τῶν Ἐπιτελῶν ὅπως τὸ Κέντρον ἐνδῶσις εἰς τὴν ἀξίωσιν τοῦ ἀγωνισθέντος Στρατοῦ ἐκ τοῦ λόγου ὅτι οὐδόλως θὰ ὠφελοῦσε ἡ περαιτέρω ἀντίστασις καὶ κατ' οὐδὲν θὰ παρέδλαπτε τὰς κινήσεις τῶν Βρετανῶν πρὸς ἀποχώρησιν ἀποφασισθεῖσαν ἀπὸ 14ης Ἀπριλίου.

Οἱ ἐπιτελεῖς τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου ἐβεβαίουν καὶ τὸ γεγονός καθ' ὃ πάντες οἱ ἡγήτορες καὶ ἐπιτελεῖς τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τοῦ Βασιλέως ἦσαν πεπεισμένοι περὶ τοῦ ἀδυνάτου πάσης περαιτέρω ἀντιστάσεως.

Οἱ Ἐπιτελεῖς τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου ἀνεκοίνωσαν εἰς τὸν κ. Πιτσίκαν τὴν ἀπάντησιν τοῦ Ἀρχιστρατήγου «διὰτὶ δὲν κόμουν τὴν ἀνακωχὴν οἱ ἐκεῖ στρατηγοὶ» καὶ προσέθηκαν ὅτι ὅλοι θὰ τὸν ἐκάλυπτον διὰ τῆς ἀψευδοῦς μαρτυρίας των.

Ἀλλὰ καὶ τινες ὑπουργοὶ ἐτάχθησαν ὑπὲρ τῆς συνθηκολογήσεως. Οἱ λοιποὶ διεφώνουν.

Κατὰ τὴν ταπεινὴν μου γνώμην δὲν ὁμολογεῖται σήμερον ἡ ἀλήθεια, διότι ἡ διαμορφωθείσα κατάστασις ὑπαγορεύει τοῦτο.

Καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος καὶ τινες ὑπουργοὶ εἶχον παραδεχθῇ τὴν αἰχμαλωσίαν ὥς φυσικὸν ἐπακολούθημα τῆς ἐπιθέσεως δὲς αὐτοκρατοριῶν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ προβάλλω τὴν δικαίαν ἀξίωσιν νὰ ἀναγνωρισθῇ εἰς ἐμὲ ἡ διόσωσις τοῦ Ἀνθους τοῦ Στρατοῦ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ αἰχμολωσία εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τοῦ Μετώπου εἰ-
χε τὴν ἔννοιαν τῆς ἀτιμώσεως, τοῦ ἐξευτελισμοῦ, τῶν δημιουργῶν τοῦ
ἔργου ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ τῆς ἐξοντώσεως διὰ τῶν καταναγκαστικῶν
ἔργων, ἡ ἀναγνώρισις αὕτη θὰ ἔχη ἀνυπολόγιστον ἀξίαν δι' ἐμέ.

Τέλος, διὰ τὰ συμπληρωθῆ πλήρως ἡ θλιθερὰ εἰκὼν τοῦ ἐσωτερι-
κοῦ, σὰς ὑπενθυμίζω τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Στρατηγοῦ Παγκάλου, καθ'
ἣν ὁ Ἄγγλος Στρατηγὸς Οὐίλσον τῷ ἐπρότεριν τῇ Ἀρχιστρατη-
γίᾳ τὴν 19 Ἀπριλίου 1941. Εἰς ἐρώτησιν τοῦ Στρατηγοῦ Παγκά-
λου «διατὶ προτείνετε τοῦτο εἰς ἐμέ, ὡφού ἔχετε Ἀρχιστράτηγον τὸν
κ. Παπάγον», ἔλαβε τὴν ἀπάντησιν: «Μὰ εἰς τὰς Ἀθήνας δὲν δρίσκο-
με κανένα, διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε».

Τὸ συμπέρασμα εἶνε ὅτι ἐπεκράτει χαώδης κατάστασις εἰς τὸ
ἐσωτερικόν, ἐπιταθεῖσα ἐκ τῆς παγερᾶς σιγῆς τοῦ Γενικοῦ Στρατη-
γείου καὶ ἐκ τῆς αὐτοκτονίας τοῦ Πρωθυπουργοῦ. Εἰς τὴν ὑπαιθρον
χώραν γενικὴ ἀναρχία.

Ἡ διάλυσις τῶν Ἐμπέδων, τῶν ἀεροπορικῶν καὶ τῶν Ναυτικῶν
βάσεων (α) εἶχε κακὸν ἀντίκτυπον εἰς τὰς ψυχὰς τοῦ πιστοῦ εἰσέτι
καὶ ἐμμένοντος εἰς τὸ καθῆκον Στρατοῦ. Ὡς γνωστόν, ἡ διάλυσις ἔ-
λαβε χώραν καθ' ὃν χρόνον τὸ ὑπ' ἐμὲ Τμήμα Στρατοῦ παρέμενε ἀ-
πτόητον εἰς τὰς ἐπάλξεις του.

Εἰς τὸ Κέντρον ἐπεκράτει ἀβουλία, κατὰ τοὺς Ἐπιτελεῖς Γενι-
κοῦ Στρατηγοῦ.

Ἡ Κυβέρνησις, πλὴν τῶν διαφωνησάντων Ὑπουργῶν, ἤθελε νὰ
μεῖνωμεν πιστοὶ εἰς τὴν συμμαχίαν μὲ τὴν Ἀγγλίαν, καίτοι ἦτο πε-
πεισμένη ὅτι ὁ Στρατὸς ὀδυνάτουσε νὰ ἀντισταθῇ καὶ ὅτι θὰ ἡχμα-
λωτίζετο καὶ θὰ κατεστρέφετο.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ Α' ΣΩΜΑΤΟΣ ΣΤΡΑΤΟΥ

Παραθέτω κατωτέρω ἀποσπάσματα τῆς ἐκθέσεως τοῦ Α' Σώμα-
τος, ἵνα σχηματίσητε γνῶμην:

... Ἀπασαί αἱ ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς 10ης Ἀπριλίου καὶ
ἐντεῦθεν ἀσχοῦμεναι ἐπ' ἐμοῦ καθημερινῶς πιέσεις ὠρισμένων κινήσεων ἢ
ἄλλων ἀνευθύνων παραγόντων, πρὸς ἐκνόμους ἐνεργείας, ἔμμενον ἀκαρ-

(α) Διὰ τὰ γίνῃ ἀντιληπτὴ ἡ περιορισμένη προοπτικὴ τῆς Κυβερνήσεως
θὰ ὑπομνήσω δῆλωσιν τοῦ Ναυάρχου Οἰκονόμου, καθ' ἣν μίαν ἐβδομάδα πρὸ
τῆς αὐτοκτονίας τοῦ Πρωθυπουργοῦ διετάχθη ἡ διάλυσις τῶν Ναυτικῶν Βά-
σεων καὶ καθωρίσθη μικρὸς ἀριθμὸς ἀξιωματικῶν ποῦ θὰ ἠκολούθουν εἰς Αἴ-
γυπτον μὲ τὴν προσθήκην ὅτι τυχὸν μετάβασις ἄλλου τινος θὰ ἐθεωρεῖτο ὡς
τυχοδιωκτισμός... Ὁ Ναύαρχος Δελαγραμαμάτικας γράφων πρὸς τὴν ἐφημερί-
δα «Ἐστία» δι' ἄλλην ὑπόθεσιν τονίζει τὰ ἑξῆς: «... ὡς πρὸς τὸν ἐαυ-
τόν μου θεωρῶ καθῆκον νὰ εἶπω ὅτι ἤμην ἀνέκαθεν τῆς ἰδέας ὅτι ὅλοι οἱ ἀ-
ξιωματικοὶ — καὶ ἰδίως οἱ ἀνώτεροι — ἔπρεπε ν' ἀκολουθήσουν τὴν Κυβέρ-
νησιν εἰς Κρήτην καὶ Αἴγυπτον. Αὐτὴν τὴν ἀποψιν ὑπεστήριξα πεισμόνως εἰς
τὸ κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου συνελθόν ἀνώτατον Συμβούλιον. Ἀτυχῶς ἐπε-
κράτησε ἡ ἀντίθετος γνῶμη διατυπωθεῖσα εἰς τὴν ἀπὸ 11 Ἀπριλίου διατα-
γὴν τὴν ὁποίαν — ἄγνωστον πῶς — ἐπέσθη νὰ ὑπογράψῃ ὁ τότε Ὑπουργὸς
(περὶ διαλύσεως Ναυτικῶν βάσεων καὶ καθορισμοῦ τῶν ὀνομάτων ποῦ θὰ ἠ-
κολούθουν)...». Ὅρα «Ἐστία» 10ης Ἰουνίου 1947.

ποι και εις ἅπαντας ἐτόνιζον τὴν ἀνάγκην σιδηρᾶς πειθαρχίας...

... Ἐν στιγμῇ βιαστικότητος τῆς συζητήσεως ἀπεκάλυψε (ἔφεδρος συνταγματάρχης) ὅτι ἐντὸς 24 ὥρων θὰ συνήπτετο ἀνακωχή καὶ πᾶς ἀντιτιθέμενος εἴτε ὁ Διοικητὴς τοῦ Τ.Σ.Η. ἢ οἰσοδύροτε ἄλλος θὰ συνελαμβάνετο.....

Τὸ Σῶμα Στρατοῦ τότε ἀπέστειλε τὸ κάτωθι διὰ τοῦ ἀσφυμάτου τηλεγράφου πρὸς τὸ Τ.Σ.Η. καὶ πρὸς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον.

Ἀριθ. 496

Φρουραρχεῖα ΒΑ καὶ Θ (Τ.Σ.Η. καὶ Γενικὸν Στρατηγεῖον)

Λύσις καταστάσεως ἐπείγει. Σημειοῦνται ἀντιπειθαρχικά κρούσματα. Μετὰ 24 ὥρων θὰ εἶνε ἀργά.

Τ.Τ. 825, τῇ 19 Ἀπριλίου 1941

Φρουραρχεῖον ΔΑ (Δεμέστιχας)

Τὴν ἐσπέραν τῆς 19 Ἀπριλίου... ἀπέστειλα εἰς Ἰωάννινα τὸν ἐπιτελάρχην μου ἵνα ἀναφέρῃ τὰ γεγονότα... Οὗτος ἐπανελθὼν μοὶ ἀνέφερε τὰ κάτωθι:

... β) Ὁ Διευθυντὴς τοῦ III Γραφείου τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου, εἶχε διαβιβάσει πρὸς τὸν στρατηγὸν Πιτσάκω τηλεφωνικῶς, ἐκ μέρους τοῦ Ἀρχιστρατήγου, καὶ παρουσία δεκάδους ἀξιωματικῶν τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου ὅτι τὸ ἀφίετο πλήρης πρωτοβουλία ἐνεργείας (παράβαλε ἐκθεσιν Χρυσοχόου).....

... δ) ὅτι ὁ Διοικητὴς 8ης Μεραρχίας καθ' ὑπερβάσιν τῆς ἱεραρχίας εἶχε ἀποταθῇ ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν Διοικητὴν τοῦ Τ.Σ.Η., προτρέπων τοῦτον νὰ προβῇ εἰς ἐκνόμους ἐνεργείας συνθηκολογήσεως καὶ ὅτι ὁ Μέραρχος οὗτος εἶχε προβῇ ἐμμέσως εἰς παρόμοια διαδύματα, ὥς καὶ ὁ Διοικητὴς τοῦ Περβολικοῦ τοῦ Σώματος Στρατοῦ.....

Τὴν προΐαν τῆς 20 Ἀπριλίου ἐπληροφορήθην ὅτι ἄνδρες τοῦ 11ου Συντάγματος (4η Μεραρχία), 85ου Συντάγματος (8η Μεραρχία) καὶ 34ου Συντάγματος (11η Μεραρχία) διέτρεον πρὸς τὰ ὀπίσω.....

... Τὴν 11ην ὥραν τῆς 20 Ἀπριλίου ἐλήφθη τὸ κάτωθι τηλεγράφημα τῆς 8ης Μεραρχίας.

Ἀριθ. 6362

Α' Σῶμα Στρατοῦ

Ἀναφέρω ἀδύνατον κρατηθῇ τελικὴ τοποθεσία λόγῳ καταπτώσεως ἡθικοῦ ἀπασῶν Μονάδων, ἰδία κατόπιν χθεσινῶ ἰσχυροῦ βομβαρδισμοῦ. Ἀπεκδύομαι πάσης εὐθινῆς δι' ἐπερχομένην καταστροφὴν. Ἐπτακτικὴ ἀνάγκη τεταπαισμοῦ καταστάσεως ἐντὸς τῆς σήμερον.

Τ.Τ. 712 τῇ 20 Ἀπριλίου 1941, ὥρα 10η

Ἵπποστράτηγος Κατσιμητρός

Τὸ Α' Σῶμα Στρατοῦ διέταξε τὸν Διοικητὴν τοῦ Στρατονομικοῦ Ἀποσπάσματος τὴν 18ην Ἀπριλίου ὅπως «πάντα συλλαμβανόμενον φυγάδα... θὰ τυφεκίζητε ἐπὶ τόπου ἄνευ διαδικασίας»...

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ὁλόκληρος ἡ 8η Μεραρχία καὶ ἄλλα Συντάγματα Πεζικοῦ εἰ-

χον ὑποστή κλονισμόν ἠθικόν, ὥστε νὰ εὐρίσκωνται ἐν ἀδυναμία νὰ ἀντιταχθῶσι κατὰ τῶν Ἱταλῶν.

Ὁ Ὑποστράτηγος Κατσιμήτρος, καθ' ὑπέρβασιν ἱεραρχίας, συνίστα ἐκνόμευς ἐνεργείας. Ὁμοίως συνίστα καὶ ὁ Συνταγματάρχης Διοικητῆς Πυροβολικοῦ Α' Σώματος, Μαυρογιάννης.

Τὸ Α' Σῶμα Στρατοῦ ἔφθασε εἰς τὸ σημεῖον νὰ διατάξῃ (τὴν 18ην Ἀπριλίου), τὸν τυφεκισμόν παντὸς φυλάδος, ἐπὶ τόπον. Δὲν ἐτυφεκίσθη ὅμως κανεὶς, διότι ἔλειπον τὰ συντεταγμένα καὶ νομιμόφρονα τμήματα.

Ἡ ἔκθεσις Α' Σώματος ἀποκαλύπτει τὴν ὑπαρξιν κύκλων καὶ ἄλλων παραγόντων, οἵτινες ἔπαιζον ρόλον πεμπτοφολαγγίτου ἢ προπαγανδιστοῦ καὶ οἵτινες ἐπίεσαν καὶ αὐτὸν τὸν Διοικητὴν τοῦ Σώματος, χωρὶς νὰ συλληφθῶσι.

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΤΗΡΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΜΕΤΣΟΒΟΥ

Ἐκ τῆς διερευνήσεως τῆς καταστάσεως τοῦ Τ.Σ.Η. καὶ τῶν δύο Σωμάτων του ἐτονίσθη κατὰ κόρον ἡ ἀξία τοῦ κλονισμένου ἠθικοῦ τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν καὶ ἡ ἔκτασις τῆς διαρροῆς τῶν τμημάτων ὅλων τῶν Μεγάλων Μονάδων, ὥστε οἱ Στρατηγοὶ καὶ οἱ Μέραρχοι ν' ἀπεκδύωνται πάσης εὐθύνης διὰ τὸ μέγεθος τῆς καταστροφῆς λόγω ἀδυναμίας ὅλων νὰ ἀντιμετωπίσωσι καὶ αὐτοὺς τοὺς Ἱταλοὺς. Ὡς ὑπεγραμμίσθη, τὸ μικρόβιον τῆς ἀποσυνθέσεως ἐκαλλιέργειτο ἀπὸ τὰ τέλη Φεβρουαρίου, χωρὶς νὰ ἐπέμδῃ ἡ Ἀνωτάτη Διοίκησις πρὸς συγκράτησιν τοῦ ἠθικοῦ.

Ὡς γνωστόν, οἱ Κανονισμοὶ τονίζουν: «Διατηρεῖται τὸ ἠθικόν Στρατεύματος, ὅταν ὁ ἡγήτωρ ἐξασκῇ ἐπιβολήν, ὅταν δεικνύῃ διαρκὲς ἐνδιαφέρον διὰ τοῦς ὑφισταμένους του καὶ ὅταν προβάλλῃ ἐκ αὐτοῦ ὡς παρὰ δειγμα».

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐνησκήθη ἡ ἐπιβολὴ διὰ τῆς ἀδίκου ἀποδειχθείσης σήμερον ἀντικαταστάσεως τριῶν Στρατηγῶν καὶ εἴτα ἀφέθη ὁ ἐκδηλωθεὶς Στρατὸς εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀρπάγην τῶν προπαγανδιστῶν.

Δὲν ἔχει καμμίαν σημασίαν ὅμως ἂν τὸ ἠθικόν τῶν Α' καὶ Β' Σωμάτων Στρατοῦ ἦτο ἀκμαϊότατον ἢ κλονισμένον ἐπικινδύνως, εἰς ἃς θέσεις εὐρίσκοντο τὴν πρωίαν τῆς 20ῆς Ἀπριλίου, διότι ὁ κίνδυνος τῆς αἰχμαλωσίας, ἥτοι τῆς ἀτιμώσεως, ἦτο ὁ αὐτὸς εἴτε με ἀκμαῖον φρόνημα ἦτο, εἴτε μὲ τὸ κλονισμένον.

Λέγω τοῦτο, διότι τὸ Μέτωπον τοῦ Μετσόβου εἶχε μηδαμινὴν δυνατότητα ἀντιστάσεως, ὡς θὰ ἴδωμεν καὶ συνεπῶς οἱ Γερμανοὶ ἐντὸς ἡμισείας ἡμέρας θὰ κατελάβανον, σχεδὸν ἀμαχητί, τὰ Ἰωάννινα καὶ θὰ εὐρίσκοντο τὰ ὑποτιθέμενα δύο ἀκμαῖα Σώματα ἐν τῷ μέσω δύο πυρῶν καὶ ἐστερημένα μέσων ἀνεφοδιασμοῦ καὶ ἀναχορηγίας, ὡς καὶ τῶν συγκοινωνιῶν.

Ἐπομένως, διὰ νὰ εἶνε δυνατὴ ἡ συνέχισις τῆς ἀντιστάσεως ἐναντίον τῶν Ἱταλῶν βορείως Μεθωρίου, ἀπητοῦντο τὰ ἑξῆς:

α') Νὰ μὴ κλονισθῇ τὸ ἠθικόν τῶν Α' καὶ Β' Σωμάτων. β') Νὰ

μὴ μειωθῇ ἡ δύναμις τῶν τμημάτων των, ἐκ τῆς διαρρέουσας καί, γ') Νὰ ἀνθίστατο ἀποτελεσματικῶς τὸ μέτωπον τοῦ Μετσόδου. Διὰ νὰ συντελεῖτο τὸ τελευταῖον, ἔπρεπε νὰ ἐνισχυθῇ ἐγκαίρως τὸ Μέτσο-
δον, ὅποτε θὰ ἐνεῖχεν ἀξίαν ἐκεῖνο ποῦ συχνάκις ἐρωτᾶται, ἥτοι ἡ ἀκμὴ τοῦ ἠθικοῦ τῶν πρὸς τοὺς Ἱταλεὺς δύο Σωμάτων Στρατοῦ.

Ὡς σὰς ἀπέδειξα, τὸ ἠθικὸν τοῦ Στρατοῦ εἶχε κλονισθῇ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν Μονάδων ἐμειώθη σημαντικῶς, ὥστε παντοχόθεν νὰ δη-
λοῦται ἡ ἀδυναμία τῆς περαιτέρω ἀντιστάσεως.

Διὰ τοῦτο καὶ τὸ Τ.Σ.Η. δὲν ἠδύνατο νὰ ἐνισχύσῃ τὸ μέτωπον Μετσόδου, τοῦ ὁποῖου τὴν σημασίαν ἐξετίμα πλήρως, διότι ἐὰν ἔπι-
πτε τὸ Μέτσοδον, θὰ ἔπιπτον καὶ τὰ δύο Σώματα Στρατοῦ, ποῦ ἔ-
δρων ἐναντίον τῶν Ἱταλῶν.

Τὸ Τ.Σ.Η. εἰς τὴν διαταγὴν του τῆς 18ης Ἀπριλίου πρὸς τὸ
Γ' Σῶμα Στρατοῦ ὁμολογεῖ τὴν ἀδυναμίαν του πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ
Μετσόδου, ἥτις ἐδυναμία π ρ ο έ κ υ π τ ε ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξίαν ἐ-
παρκῶν δυναμειν καὶ ἀπὸ τὴν μὴ προθυμοποίησιν τῶν ἐλαχίστων δια-
θεσίμων ὥπως συγκρουσθῶν μὲ τοὺς Γερμανοὺς.

Ὡς οὕτως, ἡ μὴ προθυμοποίησις τῶν ἀνδρῶν ὥπως πολεμήσουν
μὲ τοὺς Γερμανοὺς, ἦτο ἀπόρροια προπαγάνδας σατανικῶς δρασά-
σης, ὥστε νὰ πιστεύῃ ἕκαστος τῶν ἀνδρῶν ὅτι μόνον ἡ ἀνακωχὴ ἦτο
ἡ ἐπιβεβλημένη ἐνέργεια.

Ἀξιόλογοι μάρτυρες, Στρατηγοί, Πάγκαλος, Μερεντίτης, Πετρί-
της, Παναγάκος, Γεωργαντάς, Ναύαρχος Οἰκονόμου, πρῶην ὑφυπουργ-
γὸς Ἐξωτερικῶν κ. Ρέντης, Συνταγματάρχαι Ζουμπουλᾶκης καὶ Μπα-
λῆς, Ἀντισυνταγματάρχαι Πόρτολος καὶ Βλάχος, κατέθεσαν ὅτι εἰς
τὴν κατάστασιν ποῦ ἔφθασαν τὸ Τ.Σ.Η. καὶ τὰ δύο Σώματα Στρα-
τοῦ καὶ εἰς τὸ χάος τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὑπγορευέμεν ἡ σύναψις ἀνακω-
χῆς. Ὁ Στρατηγὸς Γυαλίστρας ἐπεβεβαίωσεν ὅτι καὶ ὁ κ. Πιστίκας
ἐθεώρει ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην τὴν σύναψιν ἀνακωχῆς.

Ὁ τέως Πρωθυπουργὸς καὶ Ἀρχηγὸς τῶν Φιλελευθέρων κ. Σο-
φούλης ἐδήλωσεν ὅτι «ἐὰν διαταχθῶν ἀνακρίσεις, θ' ἀποδειχθῇ ὅτι τὸ
Γενικὸν Στρατηγεῖον ἤθελε τὴν συνθηκολόγησιν», ὡς ἀπεδείχθη ἀκρι-
βῶς ἐκ τῶν ἐκθέσεων τοῦ Α' Σώματος Στρατοῦ καὶ τοῦ Συνταγμα-
τάρχου Χρυσοχόου.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ Γ' ΣΩΜΑΤΟΣ ΣΤΡΑΤΟΥ

Ὡς προεῖπον, τὸ Τ.Σ.Δ.Μ. μετωνομάσθη εἰς Γ' Σῶμα Στρατοῦ
καὶ διετάχθη νὰ διοικῇ τὴν εἰς τὸν Τομέα Μετσόδου 11ην Μεραρχίαν,
ἐν ἀναμονῇ τῶν ἐκτραπεισῶν ἀνὰ τὴν Πίνδον Μεραρχιών. Πρὸ μεσημ-
δρίας τῆς 17ης Ἀπριλίου, ἀνεχώρησα μετὰ τοῦ Ἐπιτελείου μου ἐξ
Ἰωαννίνων διὰ Βοτονάσι, ὅπου ὤρισθη Σταθμὸς Διοικήσεώς μου καὶ
ὅπου ἐγκατεστάθην μετὰ μεσημβρίαν.

Ἡ ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου 11η Μεραρχία ἦτο ἐγκατεστημένη ἀ-
μυντικῶς ἐπὶ τῶν αὐχένων τῆς Πίνδου, Κατάρας καὶ Ζυγού.

Οἱ ἄνδρες τῆς 11ης Μεραρχίας εἶχον τὸν σάρακα νὰ θεωροῦν
ὡς ἄσκοπον τὸν περαιτέρω ἀγῶνα καὶ ματαιὰς τὰς ἐφεξῆς θυσίας
καὶ ἔνεκα τούτου τὰ Τάγματα τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο διελύθησαν, τῶν ἀν-

δρῶν τραπέντων πρὸς τὰς ἐστίας των. Ἐκ τῶν ἐπὶ Ταγμάτων ὑπελείφθησαν δύο, ἅτινα ἦσαν ἐγκατεστημένα τὸ μὲν ἐν ἱππασί τῆς ἀμαξιτῆς Καλαμπάκα — Ἰωάννινα ἐπὶ τῆς Κατάρας, τὸ δὲ ἕτερον ἀπέφρασε τὴν ἡμιονικὴν Μαλακάσι — Μέτσοβον, ἐπὶ τοῦ Ζυγοῦ. Ἐκότερον τούτων δὲν ἠδύνατο νὰ ἀναμένη ἀμοιβαίαν ὑποστήριξιν, διότι τὸ ἔδαφος εἶνε ἀνώμαλον καὶ διακεκομμένον, πράγμα τοῦ καθίστα τὴν ἐνίσχυσιν ἀδύνατον.

Ἡ διάλυσις τῶν Ταγμάτων τῆς 11ης Μεραρχίας ἦτο ἀναπόφευκτος, παρὰ τὰς δραστηρίας ἐπεμβάσεις τοῦ Μεράρχου, διότι οἱ ἄνδρες ἐπηρεάσθησαν ἀπὸ τὴν διόλυσιν δύο Τμημάτων Στρατιάς (7 Μεγάλων Μονάδων) καὶ ἐκ τῆς διαλύσεως τῶν Ἐμπέδων τοῦ ἐσωτερικοῦ.

Τὸ ἡθικὸν τῶν δύο ὑπολειφθέντων ταγμάτων διετηρεῖτο εἰς ὑποφερτὸν βαθμὸν ἀκμαῖον κατὰ τὴν 18ην Ἀπριλίου ἀλλ' ἡ ἐπικρατοῦσα πανταχοῦ ἀγωνία ἐκορυφώτο εἰς τὸ μέτωπον διότι ἦτο προφανὴς ἡ ἐπερχομένη καταστροφή καὶ ἄδελος ἡ τύχη τῶν ἀγωνιστῶν.

Περὶ τὴν 11 ὥραν τῆς 18ης Ἀπριλίου Ἀνώτατοι καὶ Ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ καὶ τοῦ τέως Τ.Σ.Κ.Μ. ἐπαρουσιάσθησαν ἐνώπιόν μου διὰ νὰ μὲ παρακολέουσιν νὰ εὐσπλαχνισθῶ τὰ ἐμπειστευμένα εἰς χεῖρας μας Τέκνα τῆς Πατρίδος, ἅτινα διαρρέοντα ἢ παραμένοντα εἰς τὰς τάξεις των ἀπεδεκατίζοντο ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἀεροπλάνων ἐσκόπως.

Μεταξὺ τῶν παρουσιασθέντων ἦσαν οἱ Ὑποστράτηγοι Καράσος, Κότας, Δόσσης καὶ Κονδύλης, οἱ Συνταγματάρχαι Παπαδόπουλος Κ., Δημακόπουλος, ὁ ἀντισυνταγματάρχης Χατζαραύλας καὶ ἄλλοι ἐπίλεκτοι ἀξιωματικοί, οἵτινες ἐπίστευον ὅτι διὰ τῆς τυχὸν πρωτοβουλίας μου θὰ διεσώζετο τὸ γόητρον τοῦ Νικητοῦ Στρατοῦ.

Ἐπειδὴ εἶχα τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ ἔφθανον ἀκμαῖα τμήματα ἐκ τῶν ἀνὰ τὴν Πίνδον περιπλανωμένων ἡρωϊκῶν Μεραρχιῶν μου, ὅτε θὰ ἐνισχύετο τὸ Μέτωπον τοῦ Μετσόβου καὶ ὅτι θὰ ἔφθανεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀγωνιῶντων ἀνδρῶν του καὶ τῶν ἀξιωματικῶν του ὁ Ἀρχιστράτηγος ἀπῆντησα εἰς τοὺς παρουσιασθέντας τὰ ἐξῆς:

«Συμερίζομαι τὸ ἐνδιαφέρον σας ὑπὲρ τῶν ἀνδρῶν σας. Συμερίζομαι ὡσαύτως τὴν ἀγωνίαν σας, ἥτις εἶνε καὶ ἰδική μου ἀγωνία. Ἀνογνωρίζω ὅτι εἰς τὸ διάθημά σας οὔτε ὑστεροβουλία, οὔτε λιποψυχία ὑπάρχει, διότι ἔχω προσωπικὴν ἀντίληψιν διὰ τοὺς πλείστους ἀπὸ σας ὅτι δὲν ἐποτήθητε πρὸ προφανῶν κινδύνων. Νομίζω ὅμως ὅτι δὲν ἐφθάσαμεν εἰσέτι εἰς τὸ ἀπροχώρητον, διότι ἐὰν δύναμις ἐνὸς Συντάγματος προστεθῇ ἐκ τῶν Μεραρχιῶν μας εἰς τὴν ἄμυναν τοῦ Μετσόβου, ἡ κατάστασις θὰ λάβῃ ἄλλοιαν τροπὴν, διότι θὰ ἀνταχθῶμεν ἀποτελεσματικῶς καὶ ἴσως κερδίσωμεν χρόνον δι' ἄλλας ἐνισχύσεις. Ἐπὶ πλέον ὁ ἐχθρὸς δὲν ἔλαθε ἐσκόφη μαζὶ μας. Ἐπομένως παρακαλῶ νὰ ἔχητε ὑπομονὴν καὶ νὰ συστήσητε καὶ εἰς τοὺς ὑφ' ὑμᾶς ἐγκατεστημένους. Ταυτοχρόνως σας παρακαλῶ νὰ διερευνήσητε ἐπισταμένως μίαν εἰσέτι φορὰν τὴν κατὰστασιν διὰ νὰ ἴδῃτε ἂν ἐπιβάλληται ἡ προτεινομένη λύσις σας ἢ ἡ συνέχισις τοῦ ἀγῶνος. Ἐφιστῶ τὴν προσοχὴν σας ἐπὶ τόπου διότι μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου καὶ τὸν τερματισμὸν τοῦ ἀγῶνος ἐνδέχεται νὰ λησμονήσητε σεῖς

οἱ ἴδιοι τὴν φρικτὴν εἰκόνα ποῦ ἐκτυλίσσεται σήμερον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν σας καὶ νὰ ἐπικρίνητε τὴν τυχὸν ἐνέργειάν μας ὡς λίαν πρόωρον. Εἰς ἣν περίπτωσιν καταλήξητε εἰς τὴν σήμερον προτεινομένη λύσιν μετὰ κρίσιν 24ωρον, νὰ ἔλθητε αὖριον νὰ μοὶ ἀναφέρητε».

Πάντες οὗτοι τὴν ἐπομένην (19 Ἀπριλίου) ἐπανελαμβάνουν ὅτι ἐθώρουν ἐπιβεδλημένην τὴν συνθηκολόγησιν ὡς Ἐθνικῶς συμφέρουσαν καὶ ἔκρινον ὅτι καθιστάμεθα δολοφόνοι τῶν συμπολεμιστῶν μας εἰς ἐναντίαν περίπτωσηιν.

Παρὰ τὴν ἀνυστερόβουλون καὶ ἐπίμονον ἐπὶ κλῆσιν τούτων, ἐδίσταζον. Δὲν ἠδυνάμην νὰ κρίνω ἂν ἐφθάσαμεν εἰς τὴν δωδεκάτην ὥραν.

Αἱ ἐλπίδες μου ἐβασίζοντο εἰς τὰς κινουμένας Μεραρχίας μου, μήπως εἶχον τμήματα ὁμοῦ.

Μοὶ ἀνηγγέλη ἓν γεγονός (τὰς πρωῒνας ὥρας τῆς 19 Ἀπριλίου) ὅπερ ἤλθε διὰ νὰ ἐπιτείνῃ τὴν στενοχωρίαν μου καὶ τὴν ἀγανάκτησίν μου.

Τοῦτο ἦτο τὸ πρῶτον τηλεγράφημα τοῦ ἐπιτελάρχου μου δι' οὗ ἐπληροφορούμην ὅτι ἐπεκράτει ἀναποφασιστικότης καὶ ἀδουλία (α) εἰς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον, ὡς τινίζεται εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ Ἐπιτελάρχου μου.

Μεθ' ὅλα ταῦτα ὅλοι μας ἤμεθα ἱκανοποιημένοι καὶ ἐστηρίζομεν τὰς ἐλπίδας μας εἰς τὴν ἀντίστασιν τῶν δύο ταγμάτων τῆς 11ης Μεραρχίας. Ἦρκει νὰ ἐδεικνύομεν τὴν ἀποφασιστικότητά μας καὶ τὸ πείσμα μας, ὡς τὸ ἐδείξαμεν εἰς Καστοριάν. Ἡ πραγματικότης ὅμως μᾶς διέψευσσε δυστυχῶς.

Διότι τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας τῆς 19 Ἀπριλίου αἱ ἐχθρικαὶ (Γερμανικαὶ) δυνάμεις ἔκαμνον προσπέλασιν πρὸς τὰς γραμμὰς μας ἀναπτυχθεῖσαι ἐκατέρωθεν τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ Καλαμπάκας — Ἰωαννίνων καὶ ἐσημείωσαν πολλὰς ἀναγνωριστικὰς κινήσεις, ἐγγὺς τῶν γραμμῶν μας εἰς ἀποστάσεις κυμαινομένας ἀπὸ 500—800 μέτρα. Κατὰ τῶν ἀναγνωρίσεων τούτων δὲν ἔβαλον οἱ φαντάροι μας καίτοι εἶχον σημειωθῇ εἰς τὰς δραστικὰς ἀποστάσεις. Τὸ πυροβολικὸν μας ὅμως ἔσπευσε νὰ ρίψῃ ὀδίδας κατὰ τῶν σημαντικῶν στόχων. Τότε οἱ φαντάροι μας ἠξίωσαν ὅπως μὴ ρίψῃ τὸ πυροβολικὸν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, διότι εἰς ἐναντίαν περίπτωσιν, «θὰ ἔστρεφον τὰ ὅπλα καὶ τὰ ὀπλοπαλυδῶλα κατὰ τῶν πυροβολητῶν μας».

Κατόπιν τῆς θλιβερᾶς ταύτης διαπιστώσεως ἡ 11η Μεραρχία μοὶ ἀνήνεγκε ὅτι ἡ θύρα πρὸς Μέτσοδον ἦτο κατ' οὐσίαν πλέον ἀνοικτὴ εἰς τὸν ἐχθρόν, τῶν ἀνδρῶν μὴ δεχομένων νὰ ἀντιτάξωσι τὴν ἀναμενομένην ἀντίστασιν, οὐδὲ καὶ μετριοτάτην τοιαύτην.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΧΘΡΟΥ

Γερμανοί: Ἡ φάλαγξ ποὺ διέσπασε εὐχερῶς τὴν Κλεϊσούραν καὶ συνεκρούσθη μὲ τμήματα τοῦ Τμήματος Στρατιάς Ἀντικῆς Μακεδονίας (Τσολάκογλου) εἰς Καστοριάν τὴν 15ην Ἀπριλίου, καθὼς

(α) Τὴν διαπιστωθεῖσαν παρὰ τοῦ Ἐπιτελάρχου μου «ἀδουλίαν» ἐπαναλαμβάνει ὁ Στρατηγὸς Γρηγοριάδης εἰς τὸ διδόνον του «Ὁ Παγκόσμιος Πόλεμος», σελ. 99.

καὶ μικροτέρα φάλαγξ, ἥτις ἐκινήθη ἐκ Κοζάνης διὰ τῆς στενωποῦ Σιατίστης πρὸς Νεάπολιν — Γρεβενὰ ἠκολούθησαν κατὰ πόδας καὶ συμπτυσσόμενα Μηχανοκίνητα Βρεταννικὰ στρατεύματα πρὸς Καλαμπάκαν, ἣν κατέλαβον τὴν ἑσπέραν τῆς 16 Ἀπριλίου. Αἱ καταστροφαὶ τῶν γεφυρῶν σχεδὸν οὐδὲν καθυστέρουν τὰς κινήσεις τοῦ ἐχθροῦ.

Αἱ ἐχθρικαὶ αὗται δυνάμεις δὲν ἐκινήθησαν πρὸς Λάρισαν, καὶ τοῦτο ἀπεδόθη εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν ὁδικῶν γεφυρῶν καὶ κυρίως τῆς ἐπὶ τοῦ Πηνειοῦ τοιαύτης.

Πρὸς Λάρισαν ἦγοντο αἱ ἀπὸ Φλωρίνης καὶ Βεύης κινήσεις ἐχθρικαὶ δυνάμεις πρὸς Σαραντάπορον, ὡς καὶ τις μικρὰ φάλαγξ, ἥτις ἐξεπέμφθη ἐξ Ἐλαιοχωρίου πρὸς Δεσκάτην καὶ Ἐλασσόνα.

Τὴν πρωίαν τῆς 17 Ἀπριλίου ὁ ἐχθρὸς εἰσῆλθεν εἰς Λάρισαν καὶ τὴν 19ην Ἀπριλίου ἦγετο πρὸ τοῦ Μετώπου τῶν Βρεταννικῶν εἰς Θερμοπύλας.

Ἐκ Καλαμπάκας ὁ ἐχθρὸς ἐκινήθη πρὸς Μέτσοδον τὴν 18 Ἀπριλίου κατὰ τὰς ἐσπερινὰς ὥρας τῆς ὁποίας ἐσημειώθησαν παρὰ τῶν εἰς Κατάραν προφυλακῶν μας ἐλαφραὶ τινες μηχανοκίνητοι ὁμάδες εἰς μακρυνὴν ἀπόστασιν.

Κατὰ τὰς μεταμεσημβρινὰς ὥρας τῆς 19ης Ἀπριλίου ἐχθρὸς προωβήθη διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὰς ἀναγκαίας ἀναγνωρίσεις του διὰ τὴν ἐπίθεσιν.

Ἡ δύναμις καὶ ἡ σύνθεσις τῶν πρὸς Μέτσοδον κινήθεντων ἐχθρικῶν τμημάτων δὲν ἐξηκριβώθη τότε ἐλλείψει ἀεροπλάνων. Εὐθύς μετὰ τὴν ἀνασκωπὴν διεπιστώθη ἡ παρουσία μιᾶς τεθωρακισμένης Μεραρχίας καὶ μιᾶς μηχανοκινήτου τοιαύτης.

Ἀπὸ 17—19 Ἀπριλίου ἔλαβον χώραν πλείσται ἀπὸ ἀέρος ἀναγνωρίσεις κατὰ μῆκος τῆς ἀμυντικῆς μας γραμμῆς καὶ τῆς ὁδοῦ Μετσόβου — Ἰωάννινα, τῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων πρὸς Βορράν καὶ τῆς ἀρτηρίας — Ἰωάννινα — Πρέβεζα — Ἄρτα — Ἀγρίνιον — Μεσολόγγιον, πρὸς ἐξακριβώσιν, προφανῶς, τυχὸν κινήσεων μας, πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς Τοποθεσίας Μετσόβου.

Ὡσαύτως παρατηροῦντο συνεχεῖς δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐπιδρομαὶ σμηνῶν ἀεροπλάνων (ἀπὸ 16—19 Ἀπριλίου) κατὰ τῶν ὑποτιθεμένων Κέντρων Ἀνεφοδιασμοῦ τῆς Στρατιάς Ἡπειροῦ καὶ τῶν συγκοινωνιῶν τῆς, ἥτοι κατὰ τῆς Πρεβέζης, Φιλιππιάδος — Ἄρτης — Ἀγρίνιου — Μεσολογγίου — Πατρῶν. Συνεπῶς ἐκινδύνευον νὰ ἀφανισθῶσι αἱ ἄνω πόλεις ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλην.

Ἰταλοί: Αἱ ἰταλικάι δυνάμεις ἀριθμητικῶς διπλάσαι τῶν ἡμετέρων, ἔχασαν τὴν ἐπαφὴν τῶν συμπτυχθειῶν Μεραρχιῶν τοῦ Τ. Σ.Η. Εἶτα ἐπέδιωξαν ταύτην κατὰ τοὺς ἄξονας τῶν ὁδικῶν ἀρτηριῶν δι' ἐλαφρῶν μηχανοκινήτων μέσων, ὡς ἀδυνατούντων τῶν βαρέων νὰ κινήθωσι λόγω τῶν καταστροφῶν.

Εἰς τὰς ὀρεινὰς διαδόσεις ἦτο δύσκολος ἡ λήψις ἐπαφῆς.

Ἐνεκα τούτου ὀχλήσις καὶ πίσεις κατὰ τῶν ἡμετέρων ἡσκεῖτο κατὰ τὸν ἄξονα τῶν κυρίων ἀρτηριῶν. Ἡσκεῖτο ὅμως ὀχληρὰ πίσεις παρὰ τῶν ἀεροπορικῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων, αἵτινες ἐσημείωσαν ἀπὸ 13ης Ἀπριλίου ἀσυνήθην δραστηριότητα καὶ ἐξαιρετικὴν τόλμην, ἐναν-

τίον τῶν καλῶς συγκεκροτημένων τμημάτων μας καὶ πρὸ παντὸς ἐναντίον τῶν ἀτερμόνων φαλάγγων τῶν διαρρεόντων ἀνδρῶν μας, αἵτινες ἀκαθοδήγητοι, δὲν ἐλάμβανον μέτρα προστασίας τῶν ἡ μειώσεως τῶν ἀπωλειῶν τῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἔσχομεν σοβαρωτάτας ἀπωλείας, αἵτινες ὑπερέβησαν τὸ σύνολον τῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου μέχρι 10ης Ἀπριλίου ἀπωλειῶν μας κατὰ τὰς μάχας.

Ἡ ἀπόλυτος κυριαρχία τῆς ἰταλικῆς ἀεροπορίας δὲν ὑπῆρξεν ἀφορμὴ σοβαρωτάτων ἀπωλειῶν μας μόνον, ἀλλ' ὑπῆρξεν ὁ ἀποφασιστικὸς παράγων πρὸς δημιουργίαν εἰς τοὺς νικητὰς τῆς χθὲς ἀπογοητευτικῶν ἐντυπώσεων.

Οἱ ἄνδρεῖοι μαχηταί μας δὲν ἐπτοήθησαν ποτὲ ἀπὸ τὰς διαρκεῖς καὶ ἐκνευριστικὰς ἐπιδρομὰς καὶ τὸν ἐξαπολυόμενον σίδηρον κατὰ τῶν κεφαλῶν τῶν.

Ἀπεγοητεύοντο ὅμως ἤδη ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν μας, καίτοι ἐνισχύθημεν ἀπὸ τὰς Βρεταννικὰς δυνάμεις, καὶ ἡγανάκτους ἀπὸ τὴν ἔλθεισιν στοργῇ καὶ ἐνδιαφέροντος ἀπὸ τὸ Κέντρον. Ἡσθάνοντο μόνωσιν καὶ ἀπορφανισμόν ἐκεῖνοι, ποὺ ἔδρεψαν δάφνας ἐπὶ ἐξάμηνον.

Τίς ἀπὸ τοὺς ἀπαραμίλλους σκαπανεῖς τῶν μεγαλουργημάτων τῆς Ἀλβανίας, ποὺ ἀκούει σήμερον ἐμὲ ἢ θὰ ἀναγνώσῃ τὰς ἀνωτέρω γραμμὰς δὲν ἡτένιζεν εἰς τὸν ὀρίζοντα, διὰ νὰ ἴδῃ ἔστω καὶ ἓν φίλιον ἀεροπλάνον;

Τὸ ἐν τοῦτο μοναδικὸν ἀεροπλάνον θὰ ἐνέπνεε αἶσθημα ἀσφαλείας, θὰ ἐγίγαντνε τὰς ψυχὰς τῶν μαχητῶν καὶ θὰ ἐσκόρπιζε ὑπομονὴν καὶ ἐλπίδας.

Ἡ τοιαύτη κατάστασις ἡρμηνεύθη παρὰ τῶν Ἡρώων ὡς τερματισμὸς τοῦ Ἀγῶνος, ὡς ἀσκόπου... (α).

ΣΤΑΘΜΙΣΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ

(Ἑσπέρα 19ης Ἀπριλίου)

Ἐκ τῆς καθόλου διερευνήσεως τῆς καταστάσεως κατέληγον εἰς τὸ θλιβερόν συμπέρασμα, ὅτι τὸ ἡθικὸν τῶν Α' καὶ Β' Σωμάτων εἶχε κλονισθῇ εἰς ἐπικίνδυνον βαθμόν, ἡ διάλυσις τῶν Μονάδων ἔλαβε τεραστίας διαστάσεις καὶ τὰ ὑπολειφθέντα τμήματα ἤρνοῦντο νὰ πολεμήσουν. Εἶχε προχωρήσει τὸ μικρόβιον μέχρι τελείας δηλητηριάσεως. Ἐπομένως ἔπρεπε ν' ἀναμένωμεν τὸν ἐξευτελισμὸν μας. Ἐπρεπε νὰ προετοιμασθῶμεν νὰ ἀκούωμεν τὰς κομπορρημοσύνας τοῦ Μουσολίνι, ὅτι μὰς ἐνίκησε καὶ ὅτι ἡ πλήρης ἡττα μας εἶνε ἀπόρροια τῆς Ἑσρινῆς Ἐπιθέσεως;

Οἱ ἄνδρες γενικῶς ἐπίστευον ὅτι θὰ ἀτιμασθῶσι παρὰ τῶν Ἱταλῶν, διότι οὗτοι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀνεχθῶσι τοὺς Νικητὰς ἡρώας μας.

Ἀπὸ Ἑθνικῆς ἀπάψεως ἐπιστεύετο ὅτι θὰ ἀπολεσθῇ ὁλόκληρος ἡ ἐνδοξος Ἡπειρος (Στρατηγὸς Πιτσίκας — Σεβασμιώτατος Ἰωαννίνων — ἅπαντες ἀξιωματικοὶ Β' Σώματος Στρατοῦ).

(α) Καὶ πράγματι εἶχε θεωρηθῇ τερματισθεὶς ὁ ἀγὼν εἰς τὸ Κέντρον. Ὁ Ὑφυπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἀπεκάλυψε ἐκ τῶν ὑστέρων, ὡς προερρήθη, ὅτι τὴν 15 Ἀπριλίου εἶχομεν ἡττηθῇ, ἡ αὐλαία ἔπεσε... ».

Οίαδήποτε όμως και αν ητο ή κατάστασις τῶν Α' καὶ Β' Σωμάτων, ἔστω καὶ καλυτέρα ἅψ' ὅ,τι ητο, ἐφ' ὅσον ἐξέλιπον αἱ προϋποθέσεις τῆς περαιτέρω διεξαγωγῆς τῶν επιχειρήσεων (α) εἰς Μέτσοβον, ὁ κίνδυνος τῆς πλήρους κυκλώσεως τῶν Α' καὶ Β' Σωμάτων ητο βέβαιος, ὡς ἔχει τονισθῇ ἀνωτέρω.

Δὲν συζητῶ τὸ γεγονός τοῦ κλονισμοῦ τοῦ ἡθικοῦ ὅλων τῶν Μονάδων, διότι ἡ «Συνοπτικὴ Ἑκθεσις τοῦ Πολέμου 40—41», ἐκδοθεῖσα παρὰ τοῦ Ἐπιτελείου τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου, ὁμολογεῖ τὸν κλονισμόν λέγουσα:

«... Αἱ ὑπὸ τὸ Τμήμα Στρατιᾶς Ἡπείρου Διοικήσεις τῶν ἐν Ἡπείρῳ Ἑλληνικῶν Δυνάμεων, ἔχουσαι ὑπ' ὅφει των ἅψ' ἐνὸς μὲν τὴν κάμψιν τοῦ ἡθικοῦ τῶν ὑπ' αὐτάς Μονάδων, ἐκ τῆς ὅλης καταστάσεως, ἅψ' ἐτέρου δὲ κρίνουνται ὡς ἄσκοπον τὸν περαιτέρω ἀγῶνα, προέβησαν αὐτοβούλως εἰς τὴν κατάθεσιν τῶν ὅπλων».

Διατὶ νὰ καμφθῇ ἐκ τῆς ὅλης καταστάσεως; Τί ἔπραξε ἡ Ἀνωτάτη Διοίκησις διὰ νὰ προλάβῃ τὴν κάμψιν τοῦ ἡθικοῦ καὶ τὴν κρίσιν τοῦ Ἀγῶνος ὡς ἄσκοπου; Προδήλως καθυστέρησε τὴν σύμπτυξιν τοῦ Τ.Σ.Δ.Μ. ἐκ Κάμιας — Πόγραδετς — Κορυτσᾶς ἐπὶ 4 ἡμέρας «διὰ νὰ ἐξεύρῃ λύσιν»!!! καὶ δὲν ἐπρόλαβε τὴν σύμπτυξιν τῶν Βρεταννῶν ἐκ τῆς στενωποῦ Βεύης (Κίλι — Δερβέν), ἥτις, κατὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ Ἀρχιστρατήγου, ητο ἀδικαιολόγητος (ἡ πίεσις τοῦ ἐχθροῦ χαλαρά), διὰ νὰ διαλυθοῦν δύο Τμήματα Στρατιᾶς (6 Μεραρχίαι καὶ 1 Ταξιαρχία).

Εἴτα διελύθησαν τὸ Ἑσωτερικόν, αἱ Ἀεροπορικαὶ καὶ Ναυτικαὶ Βάσεις, πρῶγμα πού εἶχε μέγαν ἀντίκτυπον εἰς τὴν ψυχὴν τῶν Μαχητῶν.

Ἐπιμένω εἰς τὸ ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ καμφθῇ τὸ ἡθικόν, διότι ἔχω τὸ προηγούμενον ὅτι αἱ Μεραρχίαι μου, καίτοι ἔβλεπον προφανῇ τὸν κίνδυνον ἐκ τῶν Γερμανῶν εἰς τὰ πλευρά καὶ εἰς τὰ κῶτα των, ἔμεναν ἀπόητοι.

Προέκυψεν τὸ ζήτημα ὅτι ὑπῆρχε Διαταγὴ τοῦ Βασιλέως ἀπὸ 15ης Ἀπριλίου μὲ παραλήπτῃν τὸ Τ.Σ.Η., ἥτις διέτασσε τὴν συνέχισιν τοῦ Ἀγῶνος καὶ ἀπηγόρευεν τὴν σκέψιν τῆς συνθηκολογήσεως.

Ἡ διαταγὴ αὕτη δὲν μοὶ ἐκοινοποιήθη. Διὰ τούτου δὲν θέλω νὰ ἀποσείσω τὰς εὐθύνas, διότι παραδέχομαι ὅτι ὑπῆρχε ἡ ἀρχικὴ καὶ βασικὴ Διαταγὴ τοῦ Ἑθνους καὶ τοῦ Βασιλέως, ἀπορρέουσα ἀπὸ τὰς παραδόσεις τριῶν χιλιάδων ἐτῶν περὶ Πολέμου κατὰ τῶν ἐπιδουλεομένων τὰς ἐλευθερίας μας καὶ περὶ τῆς Νίκης.

Ἡ Διαταγὴ αὕτη, ἔχω τὴν γνώμην σήμερον, ὅτι ἀποτελεῖ ἀπάντησιν τοῦ Ἀνωτάτου Ἀρχοντος, εἰς τὴν πρόωρον πρότασιν τοῦ Τ.Σ.Η., ὅπως ἐξευρεθῇ τρόπος συνθηκολογήσεως «κρινομένης ἑκτοτε ὡς συμφερούσης Ἑθνικῶς» παρ' ὅλης τῆς Ἱεραρχίας τοῦ Τ.Σ.Η.

(α) Τὸ γεγονός ὅτι ἐξέλιπον αἱ προϋποθέσεις τῆς περαιτέρω διεξαγωγῆς τῶν επιχειρήσεων παραδέχεται ὡς ἀληθές καὶ ὁ στρατιωτικὸς συγγραφεὺς καὶ ἱστορικὸς Στρατηγὸς Γρηγοριᾶδης εἰς τὸν «Παγκόσμιον Πόλεμον» (Τεύχ. Α').

“Αν κρίνη τις ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Στρατηγὸς Πιτσιάκας ἐπανήλθεν ἐπὶ τῆς προτάσεώς του:

α΄) Διὰ τῆς ἀποστολῆς τοῦ ὑπαρχηγοῦ τοῦ Ἐπιτελείου του κ. Γρηγοροπούλου ὅπως διαφωτίσῃ τὸ Κέντρον ἐπὶ τῶν λόγων πού ὑπαγορεύουσι τὴν συνθηκολόγησιν καί,

β΄) Ἐκ τῆς ὑποβολῆς συνεχῶν ἀναφορῶν, δι’ ὧν ἐπανήρχετο εἰς τὴν ἀρχικὴν πρότασιν του τῆς συνθηκολογήσεως, ὡς προτιμότερας πάσης ἄλλης λύσεως, ἡ Διαταγὴ τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως εἶχε περιωρισμένην διάρκειαν χρόνου ἢ εἶχε ἀτονήσῃ. Ἄλλως ἔπρεπε νὰ ληφθοῦν μέτρα ἐναντίον τοῦ κ. Πιτσιάκα.

Ἐπειδὴ ἐξ ἐτέρου γνωρίζομεν ἐκ τῶν ὑστέρων ὅτι ὁ Στρατηγὸς Πιτσιάκας παρεπονείτο εἰς τὸν Στρατηγὸν Γυαλίστραν ὅτι ἐστερεῖτο διαταγῶν «Σ τ ρ α τ ι ω τ ι κ ο ὕ π ε ρ ι ε χ ο μ έ ν ο υ» ἔπεται ὅτι ἐθεώρησε τὴν διαταγὴν ἐκείνην ἄλλῶς πως.

Διαταγαὶ στρατιωτικοῦ περιεχομένου εἶνε ἐκεῖναι πού διαγράφουν τὸ σχέδιον ἐπιχειρήσεων, κατὰ τρόπον ὥστε ν’ ἀντιμετωπίζεται προσηκόντως ἡ κατάστασις.

Αἱ λοιπαὶ διαταγαὶ ἐμπίπτουν εἰς τὸν κύκλον τῶν παραινήσεων ἢ ἐνθαρρύνσεων, εἰς ἅς πλειστάκις αἱ διοικήσεις κατὰ τὸ προστάδιον, κατὰ τὴν ἐξέλιξιν μιᾶς μάχης καὶ μετὰ τὰ αἴσια ἢ μὴ ἀποτελέσματα προσφεύγουν.

Αὐτὰ ὅμως (αἱ δευτέραι) μόναι, ἄνευ παραλλήλων καὶ θετικῶν μέτρων, πού περιλαμβάνονται εἰς τὰς διαταγὰς στρατιωτικοῦ περιεχομένου, ἀποτελοῦν καθαρὰν φιλολογίαν ἢ «κουρουφέξαλα», ὡς τὰ ἐχαρακτήρισεν ὁ Στρατηγὸς Πάγκαλος.

Ὅσον ἀφορᾷ ἐμέ, δὲν ἀνέμενον διαταγὰς μὲ στρατιωτικὸν περιεχόμενον ἢ ὄχι, διότι ἐπίστευον ὅτι τὸ καθήκον μας ἐπέβαλλε τὴν συνέχισιν τοῦ Ἀγῶνος, διότι ἤμην ἀπὸ τοὺς συντελεστάς τῆς Νίκης καὶ τῆς παρατάσεως τοῦ Ἀγῶνος καὶ διότι ἤμην τῆς δεδηλωμένης γνώμης ν’ ἀντιτάξωμεν τὸ δεύτερον «Ὅχι».

Ὡσαύτως ἐξετίμησα ἀπὸ τὸ πρῶτον ἐξ Ἀθηνῶν τηλεγράφημα τοῦ Ἐπιτελάρχου μου, ὅτι δὲν ὤφειλε νὰ ἐκδοθῇ διαταγὴ τῆς Κυβερνήσεως ἢ τοῦ Ἀρχιστρατήγου πρὸς συνθηκολόγησιν, ἔστω καὶ ἂν ἦδῃ τὰ Βρετανικὰ στρατεύματα εὐρίσκονται Νοτίως Λαμίας καὶ δὲν ἐπηρεάζωνται ἐκ τῆς καταλήψεως τῶν Ἰωαννίνων. Λέγω ταῦτα, διότι ὅλοι μετ’ ἐμοῦ ἠσθανόμεθα εὐγνωμοσύνην πρὸς τὰ Βρετανικὰ στρατεύματα καὶ δὲν ἠθέλομεν νὰ ἐπιδεινωθῇ ἡ θέσις τούτων ἐκ τῆς τυχόν ἀνακωχῆς.

Μετὰ τὸν αἰφνίδιον θάνατον τοῦ Πρωθυπουργοῦ Κορυζῇ δὲν ὑπῆρχε Κυβέρνησις καὶ ἐπομένως ἦτο φυσικὸν νὰ ἀναβληθῇ ἡ λήψις ἀποφάσεως περὶ τοῦ πρακτέου. Ἡ νέα Κυβέρνησις θ’ ἀνεξήτει τὴν λύσιν τοῦ ἐκλιπόντος Πρωθυπουργοῦ, ἢν ὑπεσχέθη οὗτος εἰς τὸν Διοικητὴν τοῦ Τ.Σ.Η.

Ἐξεταστέον ἤδη, ἂν θὰ εἴχομεν τὸν ὕλικόν χρόνον ν’ ἀναμείνωμεν τὴν κυβερνητικὴν ἀπόφασιν. Δὲν τὸν εἴχομεν, ὡς ἦτο προφανές. Ἐπρεπε νὰ τὸν κερδίσωμεν διὰ τῆς ἀντιστάσεως κατὰ τῶν ἐπιτεθησομένων Γερμανῶν, ἄλλ’ ὡς προείπομεν, δὲν εἴχομεν δυνατότητα.

Ἐπομένως ἡ ἀπόφασις τῆς νέας Κυβερνήσεως θὰ ἔφθανε κατόπιν ἐορτῆς.

Ἐπίδρασιν μεγίστην ἐνήσκησε ἐπὶ τῶν σκέψεών μου, ἡ κρίσις τοῦ Στρατηγοῦ Πισαίκα περὶ τῶν πλεονεκτημάτων τῆς ἀνακωχῆς, ἡ τις κρίσις ἦτο κοινὴ πεποίθησις ὁλοκλήρου τοῦ Στρατοῦ, λόγῳ τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῆς ἀτμοσφαίρας πού εὑρίσκετο.

Ἐκρίνα χρέος μου νὰ διερευνήσω μήπως ἐπεβάλλετο «ὀλοκαύτωμα», τὸ ὁποῖον κανεὶς ἀπὸ τὸ Τ.Σ.Η. δὲν εἶχε σκεφθῇ νὰ εἰσηγηθῇ ἢ νὰ πράξῃ.

Ἡ ὑποχρέωσίς μου ἀπέρρεε ἐκ τῆς παρουσίας εἰς τὴν Ἑλλάδα Βρετανικῶν Δυνάμεων.

Ὁλοκαύτωμα κατὰ τύπους θὰ ἐλέγετο, διότι εἶχε διαλυθῇ (α) ὁ Στρατὸς καὶ οἱ ὑπολειφθέντες ἐδήλουν ὅτι δὲν θὰ ἐμάχοντο.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ ὀλοκαύτωμα δικαιολογεῖται εἰς μικρὰ τμήματα, ἡ θυσία τῶν ὁποίων θὰ συνετέλει εἰς σωτηρίαν τῶν πολλῶν (ὀπισθοφυλακαί, πλαγιοφυλακαί, προφυλακαί, φρουρὰ γεφύρας κλπ). Τὸ ὀλοκαύτωμα εἰς ὁλόκληρον γενεὰν καὶ ἡ μεταβολὴ τοῦ Ἑθνικοῦ ἑδάφους εἰς ἀπέραντον Νεκροταφεῖον δὲν εἶνε δικαίωμα τοῦ κάθε στρατηγοῦ. Ὅλοι μας εἴχομεν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι οὕτως ἢ ἄλλως θὰ συναλαμβάνομεθα ὡς αἰχμάλωτοι, εἴτε εἴχομεν φθάσει εἰς τὰς ἐστίας μας, εἴτε πορευόμενον εἰς Ἡπειρον. Καὶ τὰς συνεπείας τῆς αἰχμαλωσίας περιεγράψαμεν ἀνωτέρω.

Ὡσαύτως ἐπεβάλλετο τὸ ὀλοκαύτωμα «ἀσυζητητὴ» ἂν αἱ Βρετανικαὶ δυνάμεις ἠγκιστροῦντο εἰς τὸ μέτωπον Καλαμπάκα — Λάρισα καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπαγκιστραθῶσι ἀπὸ τὴν ἐμπλοκὴν τοῦ ἐχθροῦ.

Δὲν θὰ ἐδικαιολογεῖτο, οὐδὲ θὰ συνεχωρεῖτο ποτὲ ἡ κατάθεσις τῶν ὅπλων ἐκ μέρους μας, ἥτις θὰ διηκούλυε τὰς ἐχθρικὰς Στρατιάς νὰ ἐπιπέσουν κατὰ τῶν Βρεταννῶν. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου δύο Γερμανικαὶ Μεραρχίαι καὶ ὁλόκληρος ἡ Στρατιὰ τῶν Ἰταλῶν δὲν ἐχρησιμοποίησαν παντάπασι κατὰ τῶν Βρεταννῶν, συγκρατηθεῖσαι Βορείως Ἰωαννίνων.

Τὸ πρόβλημα πού προέκυπτεν ἐνώπιόν μου δὲν ἦτο ἡ συνθηκολόγησις, διότι αὕτη προϋποθέτει δυνατότητα ἀντιστάσεως καὶ ταυτοχρόνως παραιτήσιν ἀπὸ τῆς περαιτέρω αἵματοχυσίας. Ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθη ὅτι ὁ ἐχθρὸς δὲν εἶχεν κἂν ὑποπευθῇ ὅτι εἴχομεν ἀδυναμίαν νὰ συνεχίσωμεν τὸν ἀγῶνα.

Τὸ πρόβλημα κυρίως πού ἀντιμετώπιζον ἦτο ἡ τύχη τῶν Μεραρχιῶν τοῦ ὑπ' ἐμέ Τ.Σ.Δ.Μ. (9η, 10, 13η, Μεραρχία Ἱππικοῦ καὶ Ταξιορχία Πεζικοῦ), τοῦ Τ.Σ.Κ.Μ. (12η καὶ 20ῇ) καὶ ἡ τύχη τῶν Α' καὶ Β' Σωμάτων Στρατοῦ.

Δὲν εἶχον ἀρμοδιότητά τινα διὰ τὰ τελευταῖα. Εἶχον ὅμως συνεί-

(α) Ὁ ἱστορικὸς κριτὸς στρατηγὸς Γρηγοριάδης εἰς σελίδα 99 τοῦ βιβλίου του λέγει: «... Ἀλλὰ τώρα κυριωτάτῃ τῶν αἰτίων τῆς διαλύσεως τοῦ Νικητοῦ Στρατοῦ ὑπῆρξε ἡ ὑποδειχθεῖσα ἥδη ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπισήμου Συνοπτικῆς ἐκθέσεως ἀδουλία τοῦ Ἀρχιστρατήγου... εἰς τὴν ὁποίαν προσετίθετο ἡ ὁσὸν ἀστοχος ἐκλογὴ τῶν Ἀθηνῶν ὡς ἔδρας τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου...».

δῆσιν καὶ συνησθάνομην στοργὴν καὶ εὐγνωμοσύνην πρὸς τοὺς λαβεύσαντας τὸ ἄγαλμα τῆς Δόξης κατὰ μιᾶς αὐτοκρατορίας. Ἦσθονόμην πόνον διὰ τοὺς ἐγκαταλελειμμένους τούτους ἥρωας. Ἰδοὺ τὸ πρόβλημα, ἰδοὺ ἡ ἀγωνία μου, ἣτις ἐκορυφώτο ἀπὸ τὴν ἀμφιβολίαν ἂν ἔφθασε ἢ οὐ ἡ δωδεκάτῃ ὥρᾳ.

Ἐνῶ εἶχον τοιούτους ἀγωνιώδεις διολογισμούς, ἐκλήθην ἀπὸ τηλεφώνου τὴν 21ην ὥραν τῆς 19ης Ἀπριλίου παρὰ τοῦ Ὑποστρατήγου Μπάκου, διὰ πρώτην φοράν ἀφ' ἧς εἶχον ἀφίχθῃ εἰς τὴν περιοχὴν Ἡπείρου. Οὗτος μοὶ ἀνεκοίνωσε τὴν ἀπόφασιν ποῦ ἔλαβε ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸν Ἀντιστρατήγον Δεμέστιχαν πρὸς συνθηκολόγησιν μετὰ τῶν Γερμανῶν, ὡς ἐπιτακτικὴν καὶ ἀναπόφευκτον ἀνάγκην τοῦ Στρατοῦ, καὶ μὲ ἡρώτησε ποῦ εὕρισκετο ὁ Σταθμὸς Διοικήσεώς μου διὰ ν' ἀποστείλῃ ἀντιπροσώπους του νὰ μὲ κατατοπίσουν ἐπὶ τῆς φρικώδους καταστάσεως, εἰς ἣν εἶχον περιέλθει.

Ἀπήντησα ὅτι ἤμην διστακτικὸς διὰ τὴν συνθηκολόγησιν καὶ ἐγνώρισα αὐτῷ τὸν Σταθμὸν Διοικήσεώς μου. Τέλος τὸν ἐνεθάρρυνα λέγων ὅτι ἀναμένω τὰς κινουμένας πρὸς Μήτσοβον Μεραρχίας μου, δὲ νὰ λάβω ἐκεῖθεν ἀκραΐας ἐνισχύσεις, ποῦ ἤλπιζον ὅτι θὰ ἀλλάξουν τὴν τροπὴν τῶν πραγμάτων.

Περὶ τὴν 2ον ἔως 3ην ὥραν τῆς 20ῆς Ἀπριλίου, ἀφίχθησαν εἰς τὸν Σταθμὸν Διοικήσεώς μου ὁ Σεβασμιώτατος Ἰωαννίνων Σπυρίδων καὶ ὁ Συνταγματάρχης Περβολοικὸς κ. Μπαλῆς, συναποκομίζοντες τὴν κατωτέρω ἐπιστολὴν τοῦ Ὑποστρατήγου Μπάκου, μὲ τινα ἄλλα σχέδια, περὶ ὧν θὰ ὁμιλήσω μετέπειτα.

«Μεγάλο Σάββατο 19 Ἀπριλίου 1941

Ἀγαπητὲ Γιώργο,

Ὅπως ἐμείναμε σήμερονι πρὸς ὀλίγον εἰς τὸ τηλεφώνον, σὲ ἐξουσιοδοτοῦμε καὶ γὼ καὶ ὁ κ. Δεμέστιχας ν' ἀναλάβῃς ὡς ἀρχαιότερος τὴν Διοίκησιν τῆς Στρατιάς Ἡπείρου καὶ νὰ ἔλθῃς αἰέτως εἰς συνθηκολόγησιν μὲ τοὺς Γερμανοὺς. Σύσσωμος ὁ Στρατὸς Ἡπείρου εἶνε σύμφωνος σ' αὐτό. Μὲ τὸν Δεμέστιχα ἐμείναμε ἀπολύτως σήμερονι γῆς βράδυ, συναντηθέντες εἰς Καλπάκι, ν' ἀποστείλωμεν τὸ κάτωθι τηλεγράφων (πρόκειται περὶ τοῦ τηλεγραφήματος σελ. 81) στὸν Πρόεδρον Κυβερνήσεως, Ἀρχιστρατήγον καὶ Ἐπιτελὸν Στρατιωτικῶν. Ἡ προθεσμία ἐξέπνευσε καὶ πρέπει νὰ ἐνεργήσωμεν δραστηρίως καὶ γερανοβόλως, διότι δὲν πρέπει ν' ἀνεχθῶμεν νὰ μᾶς προδίδουν οἱ ἐν Ἀθήναις ἀνάλγητοι καὶ ἀργυρόφροντες. Ἀλλ' οὔτε πρέπει ν' ἀνεχθῶμεν τὸ αἶσχος νὰ μᾶς διοικῇ ὁ ἀνόητος Κοτζίδης καὶ νὰ κανονίξῃ τὴν τύχην τῆς Πατρίδος καὶ τῶν σφαγιαζομένων τέκνων τῆς. Γιώργο, τράβα ἀδίστακτα. Αἱ στιγμαὶ εἶνε μεγάλαι καὶ ἱστορικαὶ καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς θὰ μᾶς εὐγνωμονῇ μιὰ μέρα.

Ἰδοὺ πῶς πρέπει νὰ ἐξελιχθῶν κατὰ σειρὰν τὰ γεγονότα:

1) Ἀνάληψις τῆς Διοικήσεως τῆς Στρατιάς Ἡπείρου καὶ Μακεδονίας ὑπὸ τοῦ Ἀντιστρατήγου Τσολάκογλου καὶ κοινοποιήσις σχετικῆς διαταγῆς εἰς τὰ Σώματα Στρατοῦ καὶ Μεραρχίας, δι' ἧς θὰ καθίστατο γνωστὸν ὅτι θὰ ζητήσῃ ἀναχωρὴν παρὰ τῶν Γερμανῶν.

2) Σχηματισμός Κυβερνήσεως ἡ Διευθυντηρίου ἐν Ἰωαννίνοις, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων καὶ μέλη Τσολάκογλου, Δεμέστιχας, Μπάκος.

Ἀμέσως μετὰ, διάγγελμα πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν.

Γιῶργο, σὲ ἐξορκίζω νὰ μὴ διατάσης καθόλου, διότι κάθε παρερχομένη στιγμή ἀποβαίνει εἰς ὄλεθρον καὶ ἀτίμωσιν. Ἄν δὲν τὸ κάνωμεν ἡμεῖς αὐτὸ θὰ τὸ κάνῃ κανένας νέος Μπατίστα καὶ θὰ μᾶς ἐξευτελίσῃ. Ἡ διαρροή ἔχει ἀρχίσει νὰ λαμβάνῃ ἀνησυχητικὴν ἔκτασιν καὶ ἐὰν αὖριον τὴν ἐσπέραν δὲν ἔχῃ λυθῇ τὸ ζήτημα τῆς συνθηκολογήσεως θὰ θρηνησωμεν καταστροφὴν ἀνευ προηγουμένου.

Γιῶργο, καὶ πάλιν σ' ἐξορκίζω νὰ μὴ διατάσωμεν πρὸ οὐδενός. Ὅλοι οἱ Μέραρχοι, ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται, εἶνε μαζί μας. Σὲ συγχάριω καὶ σὲ ἀσπάζομαι ἀδελφικὰ καὶ ὁ Θεὸς καὶ ἡ Παναγία μαζί μας.

(ὕψ.) Γεώργ. Μπάκος, Ὑποστράτηγος»

Προσηρτημένως πρὸς τὴν ἐπιστολὴν ἦσαν ἀντίγραφον τοῦ τηλεσιγράφου, περὶ οὗ ἡ ἐπιστολὴ καὶ σχέδιον τηλεγραφήματος πρὸς τὸν Χίτλερ, ὅπερ ἐφέρετο δῆθεν μέλλον νὰ ὑπογραφῇ παρὰ τῶν μελῶν τοῦ Διευθυντηρίου.

Οἱ ἐκ μέρους τοῦ Στρατηγοῦ Μπάκου ἀφικθέντες περιέγραφον μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα τὴν κατάστασιν, ὥστε ν' ἀναγκασθοῦν οἱ Στρατηγοὶ νὰ ἀποστείλουν τὸ τηλεσίγραφον.

Ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων Σπυρίδων, ἐπεκαλεῖτο πᾶν ἱερὸν καὶ πατριωτικὸν, ἵνα τολμήσω πρὸς ἄμεσον συνθηκολόγησιν, μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ συντελέσωμεν νὰ διασωθῇ τὸ γόητρον τοῦ Στρατοῦ, νὰ παύσῃ ἡ ἄσκοπος αἱματοχυσία καὶ νὰ προληφθῇ ὁ ἀ φ α ν ι σ μ ὸ ς τοῦ ἔθνους.

Ἀπήντησα ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ σπεύσωμεν, διότι ἐπεδύμουν νὰ σταθμίσω διὰ μίαν ἔτι φορὰν τὴν κατάστασιν, διὰ ν' ἀποφασίσω.

Τὴν πρότασιν τῆς ἀναλήψεως τῆς Διοικήσεως τῆς Στρατιᾶς καὶ τοῦ σχηματισμοῦ Κυβερνήσεως ἀπέκρουσα ἀμέσως. Ὁ Μητροπολίτης μοὶ ἀνταπήντησε ὅτι ὅλα τὰ θεωρεῖ ἐπουσιώδη, καίτοι δὲν ἠρωτήθη παρὰ τοῦ Στρατηγοῦ Μπάκου, ἐκτὸς τῆς ἀνακωχῆς, διὰ τὴν ὁποίαν ὡς σύμφορον εἰς τὴν Πατρίδα, θυσιάζει τὰ πάντα, καὶ αὐτὴν τὴν τιμὴν του, ὡς ἐνώπιόν σας ἐπανέλαβε τοῦτο.

Ἐξήγησα ὅτι ἀπέκρουσα τὰς προτάσεις τοῦ Μπάκου, πλὴν τῆς ἀνακωχῆς, διότι ἤθελον, ὡς Στρατιώτης, νὰ ἀντιμετωπίσω τὴν σκληρὰν πραγματικότητα δι' ἐντίμου Στρατιωτικῆς πράξεως, ἂν θὰ κατέληγον εἰς ταύτην.

Ὁ σχηματισμὸς Κυβερνήσεως εἰς Ἰωάννινα καὶ ἡ ἀνάμιξις τῆς Πολιτικῆς εἰς τὴν ἀνακωχὴν, ἐφρόνουν καὶ ἐφοβούμην ὅτι θὰ ἦτο ἀφορμὴ διασπάσεως τῆς Ἑθνικῆς Ἑνότητος καὶ ἀπομακρύνσεώς μας ἀπὸ τὴν συμμαχίαν τῆς Ἀγγλίας, μετὰ τῆς ὁποίας συνεταυτίσαμεν τὴν τύχην τῆς Ἑλλάδος.

Ἔνεκα τούτου, οὔτε τὴν προτεινομένην διαταγὴν ἐξέδωκα, οὔτε Διάγγελμα πρὸς τὸν λαὸν συνέταξα. Ἀπέβλεπον εἰς τὸ ἔθνικόν συμ-

φέρων, εἰς τὴν τιμὴν τῶν ὅπλων καὶ εἰς τὴν διάσωσιν τῶν συμπολεμιστῶν μου.

Τὴν 2αν ὥραν τῆς 20ῆς Ἀπριλίου ἐλήφθη καὶ τὸ δεύτερον κρυπτογραφικὸν τηλεγράφημα τοῦ Ἐπιτελάρχου μου (ὄρα ἀνωτέρω ἀπόσπασμα ἐκθέσεώς του) ἐξ Ἀθηνῶν, ἀπὸ τοῦ περιεχόμενον τοῦ ὁποῖου ἐσχημάτισα τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον δὲν ἀπέσπεργε τὴν συνθηκολόγησιν καὶ ἐνισχύθην εἰς τὴν ἤδη ἐσχηματισμένην γνώμην μου, ὅτι δὲν διέτασσε τὴν ἀνακωχὴν, διότι ἦτο δεσμευμένον μὲ συμφωνίας καὶ ἀπὸ τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ συνθησθάνετο πρὸς τὰ προασπίζοντα τὸ Ἐθνικὸν μας ἔδαφος Βρεταννικὰ Στρατεύματα.

Ἡ τελευταία ἐλπίς μας ἦτο ἢ νὰ φθάσουν αἱ Μεραρχίαι μου ἐκ τῆς Πίνδου, ὅπου περιπλανῶνται, ἔστω καὶ μὲ ἐλάχιστα ἄρκμαία τμήματα, ἢ νὰ μὴ ἀρχίσῃ ἡ ἐπίθεσις τοῦ ἐχθροῦ ἐντὸς τῆς 20ῆς Ἀπριλίου.

Ἀλλὰ δυστυχῶς ἀπεδείχθη ἡ ἐλπίς φρούδη, διότι:

α') Ἀφ' ἐνὸς μὲν μοὶ ἀνηνέχθη ἐκ Βομβούσης τὴν 4ην ὥραν τῆς πρωίας 20 Ἀπριλίου, ὅπου ἔφθασε ἡ 13η Μεραρχία, ὅτι ἄπαντα τὰ τμήματα τῶν κινουμένων πρὸς Μέτσοβον Μεραρχιῶν διελύθησαν, τῶν ἀνδρῶν τραπέντων πρὸς τὰς ἐστίας των. Οἱ ἀκολουθοῦντες τὰς Μεραρχίας ἐλάχιστοι ἄνδρες δὲν ἔχουν ἀξίαν ἀξιόμαχον, ὡς νῆστες, μὲ κάματα λόγῳ τῶν χιόνων καὶ τοῦ δυσβάτου τῶν ὁδεύσεων καὶ ὡς σκληρῶς δοκιμασθέντες ἀπὸ τὰς προσβολὰς τῆς ἐχθρικῆς ἀεροπορίας ἐπὶ συνεχεῖς ἡμέρας.

Ἀμέσως ἐκάλεσα εἰς τὸ τηλέφωνον τὸν Στρατηγὸν Πιτσιῖκαν, διὰ νὰ τῷ ἀναφέρω τὴν κρισιμότητα τῆς καταστάσεως καὶ νὰ διαπιστώσω τὰς διαθέσεις του. Οὗτος, καίπερ δεχόμενος τὴν ἀνάγκη τῆς συνθηκολογήσεως, ἐπέμενε ν' ἀναμείνωμεν μέχρι τοῦ ἀπογεύματος ὅποτε, ὡς ἔλεγε, θὰ ἐλάβανον ὅλοι οἱ Στρατηγοὶ ἀπὸ κοινοῦ ἀπόφασιν, καλούμενοι εἰς Ἰωάννινα. Ἀλλ' ὅταν τὸν ἐπληροφόρησα ὅτι δὲν θὰ ἔχωμεν τὸν ὑλικὸν χρόνον διὰ ν' ἀναμένωμεν, διότι θὰ μᾶς προλάβουν τὰ γεγονότα, οἱ Γερμανοὶ θὰ ἐπιτεθοῦν, θὰ εὔρουν ἀνοικτὴν τὴν θύραν καὶ θὰ προχωροῦν πρὸς Ἰωάννινα, ἀρνούμενοι νὰ συζητήσουν ἀνακωχὴν, τότε ὁ Στρατηγὸς Πιτσιῖκας ἀπήντησε: «Ξέρω καὶ γώ; Ἰσως νὰ ἔχῃς δίκαιον».

β') Τὴν 8ην ὥραν τῆς 20 Ἀπριλίου (Κυριακὴ Πάσχα) ὁ διοικητὴς τῆς 11ης Μεραρχίας μοὶ ἀνεκοίνωσεν τηλεφωνικῶς, ὅτι ἤρchiσε ἡ προχώρησις τοῦ ἐχθροῦ πρὸς τὰς γραμμάς μας καὶ ὅτι οἱ ἄνδρες δεικνύουν τὴν γνωστὴν ἀπὸ χθὲς ἀπροθυμίαν πρὸς ἀντίστασιν, προσθέσας ὅτι θὰ κατεξευτελισθῶμεν εἰς τὰ ὅρματα τοῦ ἐχθροῦ καὶ ὅτι θὰ καταρρακωθῇ τὸ γόητρον τοῦ Στρατοῦ, ἂν δὲν ληφθῇ ἀπόφασις τὴν στιγμὴν ἐκείνην.

Η ΑΠΟΦΑΣΙΣ

Ὑστερον ἀπὸ τὰς ἀγωνιώδεις καὶ δραματικὰς στιγμὰς ποῦ διήλθον τὴν νύκτα ἐκείνην καὶ ὑπὸ τοιαύτας ὡς ἀνωτέρω συνθήκας, εὐρέθη ἡ ἀντιμέτωπος ἱστορικὸς διλήμματος:

Ἡ ν' ἀφῆσω νὰ συνεχισθῇ ὁ ἀγὼν καὶ νὰ γίνῃ ὀλοκαύτωμα

Ἡ ὑπέικων εἰς τὰς παρακλήσεις ὄλων τῶν ἡγητῶρων τοῦ Στρατοῦ ν' ἀναλάβω τὴν πρωτοβουλίαν τῆς συνθηκολογήσεως.

Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ἡ συνέχισις τῆς ἀντιστάσεως ἦτο 'θεωρητικὴ καὶ «τρόπος τοῦ λέγειν» διότι οἱ ἄνδρες ἤρνούτο τὴν μάχην. Ὡς ἐτονίσθη εἶχον ἐκλείψει αἱ προϋποθέσεις τῆς περαιτέρω διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου. Καὶ τὸ πρακτικὸν ἀποτέλεσμα θὰ ἦτο νὰ ὀδηγηθῇ ὁλόκληρος Γενεὰ τοῦ ἔθνους εἰς θέβαιον σφαγισμὸν καὶ ἀσφαλῇ ἐξόντωσιν.

Διότι ὁ ἐχθρὸς καὶ ἀπὸ ἀέρος καὶ ἀπὸ ξηρᾶς θὰ ἤρχιζε ἀπηνῆ δομωαρδισμὸν καὶ ταυτοχρόνως θὰ ἔρριπτε ἀλεξιπτωτιστάς εἰς Δρίσκον καὶ νοτίως Ἰωαννίνων διὰ νὰ ὑποσκελίσῃ πάσαν κίνησιν ἐκ Μετσόβου πρὸς Ἰωάννινα καὶ ἐξ Ἰωαννίνων πρὸς Ἄρταν καὶ νὰ ἐξουδετερώσῃ τυχὸν ἀντίστασιν τοῦ Ἀράχθου (γέφυρα Μπαλυταύμας), πράγμα ποῦ θὰ ἐπέφερε ἀπωλείας μας.

Περὶ τιμῆς δὲν ὠμίλησα διότι ἡ ἀτίμωσις ἦτο ἀσφαλῆς.

Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν θὰ προσεποιούμην ὅτι εἰχομεν τὴν δυνατότητα συνέχσεως τοῦ πολέμου καὶ ὅτι ἤθελον νὰ τερματισθῇ ἡ περαιτέρω αἰματοχυσία ἐκατέρωθεν. Θὰ ἐλάμβανε χώραν εἰς ἐλιγμὸς ἄνευ ἀπωλείων καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ διασωθῇ ἡ τιμὴ τῶν ὅπλων, καὶ ἡ Ἑλληνικὴ νεότης.

Ἐὰν ἐθυσιάζετο ὁ Στρατὸς μὲ τὴν συνέχισιν τοῦ ἀγῶνος καὶ ὁ ὑπολειπόμενος ἤχμαλνίζετο παρὰ τῶν Ἰταλῶν μὲ τίνας θὰ συνεχίζετο ὁ ἀγὼν εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς Ἑλ—Ἀλαμείν, εἰς τὸ Ρίμινι, εἰς τὰ δουνὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κατοχῆς καὶ εἰς τὰ σύνορα σήμερον; (δῆλωσις συνταγματάρχου Τσακαλώτου).

Ἡ πρώτη λύσις ἦτο εὐκολώτερα δι' ἐμὲ ὥς μὴ βαρύνουσα μὲ εὐθύναις.

Θὰ ἐπέστρεφον εἰς τὰς Ἀθήνας ὡς ἐθνικὸς ἥρωας ὡς ἦλθον καὶ ἄλλοι στρατηγοί.

Οὐχ' ἦττον θὰ ἦτο βεβαρημένη ἡ συνείδησίς μου ὅταν θὰ ἐπληροφορούμην τὴν ἐξολόθρευσιν τῶν συμπολεμιστῶν μου, τὰ καταναγκαστικά ἔργα ποῦ θὰ τοῖς ἐπεβάλλοντο εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ ἔσως τὰς ἀτιμώσεις. Πῶς θὰ ἡρέμει ἔπειτα ἡ συνείδησίς μου;

Ἐπροτίμησα νὰ βαδίσω τὸν ἀνηφορικὸν δρόμον τοῦ μαρτυρίου διὰ νὰ ἔχω ἥρεμον τὴν συνείδησίν μου καὶ νὰ αἰσθάνωμαι τὴν ὑπερφάνειαν ὅτι:

— ἔσωσα τοὺς συμπολεμιστάς μου

— ἔσωσα τὴν τιμὴν τῶν ὅπλων

— συνεμερίσθην τὸν πόνον τῶν στρατιωτῶν μου παραμένων κοινὰ τῶν, εἰς τὰ βλήματα τῶν ὀπείων ἐδιβάβαζα τὴν ἀγωνίαν.

Ὅσοι ἔζησαν τὰς δραματικὰς ἐκεῖνας ἡμέρας, ἐκεῖνοι μόνον ἡμποροῦν νὰ ἀντιληφθοῦν τί σημαίνει «ἀγωνία», τὴν ὁποίαν ὁ Συνταγματάρχης Τσακαλώτος ἀπεκάλεσε συναισθηματισμὸν τῶν στρατιωτῶν.

Ὅσοι διώκησαν Στρατόν, κατὰ τὸν πόλεμον, ἐκεῖνοι νοιώθουν τὴν σημασίαν τῆς στοργῆς, τοῦ ἐνδιαφέροντος, τοῦ καθήκοντος τοῦ ἡγήτορος διὰ τοὺς ἄνδρας του.

Ἐνεθυμήθην τὴν σεβαστὴν θέλησιν τῶν ἀθανάτων Νεκρῶν μας, οἵτινες ἔπεσον διὰ τὴν τιμὴν τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων.

Κλίνω εὐλαθεῖ τὸ γόνυ πρὸ τῆς σκιδᾶς αὐτῶν καὶ ὁμολογῶ ἐνώ-

πίον των ὅτι ἡ συνθηκολόγησις ἦτο ἀποτέλεσμα σθεναρᾶς ἀντιμετωπίσεως τῆς σιδηρᾶς πραγματικότητος καὶ ἀπέβλεπε εἰς τὴν διάσωσιν τῆς τιμῆς τῶν ὅπλων.

Συνεπῶς ἀπεφάσισα τὴν συνθηκολόγησιν ἀφοῦ κατέστη ἀνθρωπίνως ἀδύνατος ἡ περαιτέρω διεξαγωγή τοῦ Πολέμου καὶ ἀφοῦ ἐπέστην ὅτι ἡ πτώσις τῶν Ἰωαννίνων, ἥτοι ἡ κύκλωσις τοῦ Τ.Σ.Η., θὰ συνετελεῖτο ἢ οὕτως ἢ ἄλλως ἐντὸς τῆς 20 Ἀπριλίου.

Δημιουργὸς τῆς ἐποποιΐας εἰς τὰ ἀφιλόξενα Ἀλβανικὰ ἐδάφη καὶ συντελεστὴς τῆς παρατάσεως τοῦ ἀγῶνος, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ σκεφθῶ τὸν τερματισμὸν τοῦ ἀγῶνος διὰ τῆς συνθηκολογήσεως. Τουναντίον αἱ προσπάθειαί μου ἔλαι ἔτεινον διὰ νὰ κερδίσωμεν ἡμέρας καὶ ὥρας, διὰ νὰ δυνηθῶν αἱ Βρεταννικαὶ Δυνάμεις ν' ἀποχωρήσουν καὶ νὰ καταφθάσουν αἱ ἀνὰ τὴν Πίνδον περιπλανώμεναι Μεραρχίαι μου εἰς Μέτσοβον πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ κατὰ τῶν Γερμανῶν μετώπου μας.

Τὴν Μεγάλῃν Παρασκευὴν εἶχομεν φθάσει κατὰ τὸν Στρατηγὸν Πιτσίκαν «εἰς τὸ ἀπροχώρητον» ἐν τοσούτῳ δὲν ἐνέδωκα εἰς παρακλήσεις τῶν Ἡγητῶρων νὰ ζητήσω νὰ δοθῇ λύσις, διότι ὕφιστατο δυνατότης ἀντιστάσεως ἐπὶ τῆς γραμμῆς Κατάρας. Καὶ τοῦτο ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ κερδίσωμεν χρόνον. Τὸν ἔκερδίσαμεν, διότι ὁ ἐχθρὸς ἠδράνησε εἰς Καλαμπάκαν ἢ προπαρεσκεύαζε τὸ σχέδιον ἐπιθέσεως κατὰ Μετσώβου καὶ Ἰωαννίνων.

Ὅταν ὅμως ἐνημερώθην παρὰ τοῦ Ἐπιτελάρχου μου ἐξ Ἀθηνῶν περὶ τῶν ἀντιλήψεων τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου.

Ὅταν οἱ φαντάροι τῶν ταγμάτων ἐπὶ τῆς γραμμῆς Κατάρας — Ζυγυὸ ἔδειξαν στασιαστικὴν κίνησιν καὶ ἠπέλιψαν τοὺς πυροβολητάς μας.

Ὅταν ἐξουσιεδοτήθην παρὰ τῶν Α' καὶ Β' Σωμάτων ὅπως συνθηκολογήσω ἐκ μέρους των καὶ πρὸ παντὸς ὅταν ἐβεβαιώθην ὅτι αἱ ἀναμενόμεναι Μεραρχίαι μου δὲν εἶχον ἀξιόμοχον ἀξίαν τινα

ΕΤΟΛΜΗΣΑ

Μεταχειρίζομαι τὴν λέξιν «Τόλμη» διότι, ὡς εἶπεν καὶ ὁ στρατηγὸς Πάγκαλος, ἡ ἀπόφασις διὰ «συνθηκολόγησιν» εἶνε γενναιοτέρα πρᾶξις ἀπὸ τὴν ἀτομικὴν ἐπὶ τοῦ πεδίου ἀνδρείαν.

«Τολμήσας» δὲν ὑπελόγισα εὐθύνας. Περιβληθεὶς μὲ τὸν Ἀνώτατον στρατιωτικὸν βαθμὸν, εἶχον τὴν υποχρέωσιν νὰ ἐκπροσωπῶ τὸν ἀπουσιάζοντα Προϊστάμενόν μου καὶ νὰ κρίνω εἰς τίνας θυσίας θὰ ὑπεβάλλοντο τὰ εἰς χεῖρας μου ἐμπεπιστευμένα Τέκνα τῆς Πατρίδος. Δὲν μοὶ ἐπετρεπετο νὰ τὰ ἀγνοήσω καὶ νὰ ἀδιαφορήσω, ὥπως ἡδιαφόρησαν ἄλλοι. Οὐδὲ διαταγὰς ἐζήτησα.

Ἀλλοίμονον ἂν εἰς κάθε ἀντίξοον περίστασιν κάθε στρατηγὸς ἐξῆτει διαταγὰς. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἔλειπε ὁ ὕλικὸς χρόνος τῆς προκλήσεως διαταγῆς, διότι θὰ μᾶς ἐπρολάβανον τὰ γεγονότα, τοῦ Ἀρχιστρατήγου ὄντος μακρὰν με ἀποκεκομμένα τὰ μέσα διαβιβάσεων. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἐζήτησε ἐπανελημμένως διαταγὰς ὁ Στρατηγὸς Πιτσίκας, τί ἐπέτυχε; Ἡγωνία καὶ ἔνεκα τούτου ἐτληγράφει ἐκ νέου ὅτι «ἀνέμενε ἐναγωνίως τὴν ἀπάντησιν τοῦ Κέντρου».

Μέχρι σήμερον δὲν μετενόησα διὰ τὸ τόλμημά μου. Τούναντίον

αισθάνομαι ὑπερηφάνειαν, διότι ἔσωσα τὴν τιμὴν τῶν ὅπλων, ἔσωσα τοὺς ἀνδρείους συμπολεμιστάς μου ἀπὸ βέβαιον θάνατον καὶ ἀπὸ τὴν ἀτίμως, χωρὶς νὰ παραβλάψω τὸν Συμμαχικὸν ἀγῶνα.

Μὴ ἐπηρεασθῆτε, ἀπὸ τὸ σήμερον ἐπικρατοῦν πνεῦμα εἰς ἐλαχίστους ἀξιωματικούς. Οὗτοι θέλουσι νὰ ἐξισωθῇ ἢ εἰς τὰ καταφύγια τοῦ ξενοδοχείου «Μεγάλης Βρεταννίας» ὑπηρεσία των μὲ ἐκείνην τῶν Ἀλβανικῶν ὁρέων. Οἱ αὐτοὶ ἐλάχιστοι προσπαθοῦν νὰ λησμονηθῇ ἡ ἐποποιΐα, διὰ νὰ ἰσοπεδωθῶν μὲ τοὺς Νικητὰς ἥρωας. Οἱ καταχθόνιοι σκοποὶ των εἶνε πρωτοφανεῖς, διότι ἄλλως δὲν θὰ δύνανται νὰ ἐμφανισθῶν πρὸ τῶν συντελεστῶν τῆς Νίκης καὶ πρὸ τῶν πρωτεργατῶν τῆς παρατάσεως τοῦ ἀγῶνος ἀπὸ 15 ἡμερῶν ποῦ ἐπίστευσον οὗτοι εἰς ὀλόκληρον ἐξάμηνον πρὸς ἑκπληξιν τοῦ Κόσμου.

Διὰ νὰ σὰς μεταφέρω εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τοῦ περικεκλεισμένου χώρου τοῦ Ἑπειρωτικοῦ μετώπου; ὅπως ἀντιληφθῆτε τὸν πνέοντα τότε ἄνεμον θὰ σὰς παραθέσω τὰ ἑξῆς:

α') Πῶς ἔκρινε ὁ στρατηγὸς Πιτσίκας τὴν συνθηκολόγησιν

Οὗτος πληροφορηθεὶς παρ' ἐμοῦ τὴν 10ην ὥραν ὅτι ἀπεστάλησαν κήρυκες εἰς τοὺς Γερμανοὺς πρὸς σύναψιν ἀνακωχῆς, ἀπηύθυνε τὸ κάτωθι τηλεγράφημα:

Ἄριθ. Πρωτοκόλλου 9421)1413, ὥρα 12 καὶ 30'

Πρόεδρον Κυβερνήσεως

Γενικὸν Στρατηγεῖον

Ἀθήνας

Ταύτην τὴν στιγμὴν ἀντιστράτηγος Τσολάκογλου μὲ πληροφορεῖ ὅτι ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν στρατηγῶν Δεμέστιχα καὶ Μπάκου καὶ πολλῶν ἄλλων διοικητῶν Μεγάλων Μονάδων, ἀπέστειλαν κήρυκας πρὸς Γερμανοὺς. Τῆς κινήσεως μετέχει ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων. Διὰ λόγους ἐθνικῶν συμφερόντων νομίζομεν ὅτι ζήτημα δεόν νὰ ἀναληφθῇ ὑπὸ Κυβερνήσεως πρὸς ἐπωφελεστέραν ρυθμίσιν.

Τ.Τ. 197 τῇ 20 Ἀπριλίου 1941

Ἀντιστράτηγος ΠΙΤΣΙΚΑΣ.

Ἡ κυριαρχοῦσα ἀντίληψις τῆς ὁλότητος τοῦ Στρατοῦ ἦτο ὅτι ἡ συνθηκολόγησις ἐνείχε πλείστα πλεονεκτήματα, ὥστε νὰ τὴν χρωματίξῃ ὁ κ. Πιτσίκας ζωνρὰ ὅτι θὰ ἐξυπηρετοῦντο τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα ἐπωφελέστερον ἢν ἀνελάμβανε ἡ Κυβέρνησις τὴν διαχείρισιν.

Ἀλλὰ καὶ ὁ στρατηγὸς Γιαλίστρας, ζήσας ὥρας τινὰς εἰς τὸ περιβάλλον ἐκεῖνο, συνεφώνησε εἰς τὸ ὅτι ἐπεδύλλετο ἡ συνθηκολόγησις, ἥτις εἶνε ἐπωφελὴς διὰ τὸ Ἔθνος. Θὰ καθίστατο ἐπωφελεστέρα ἢν ἡ Κυβέρνησις υἱοθέτει τὴν ἐνέργειαν, ἀναλαμβάνουσα τὴν διαχείρισιν.

Σήμερον, ἐχάσαμεν τὸ πρῖσμα, μὲ τὸ ὁποῖον ἐβλέπομεν τὴν

σκληράν πραγματικότητα, καὶ ἐπρομβεύθημεν ἕτερον καὶ οὕτω βλεπόμεν τὰ πράγματα παρηλλαγμένα. Διὰ τοῦτο δύο στρατιωτικοὶ κατέχοντες ἀνωτάτας θέσεις, εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ Στρατεύματος ἐξέβεσαν ἐκπληκτικὰ πρόγματα. Ἦγνόνουν τὴν κατάστασιν τῆς Κατάρως κατὰ τὴν 19 Ἀπριλίου, ἡγνόνουν τὸ μέγεθος τῆς διαρροῆς τῶν Α' καὶ Β' Σωμάτων, ἡγνόνουν τὸν ἀριθμὸν, εἰς ὃν ἀνῆλθον αἱ ἀπώλειαι τῆς Μεγάλης Ἐβδομάδος!

Ὁ ἀπρατηγὸς Πιτσικὰς οὔτε πρὸς τὸν στρατηγὸν Γαλιόστραν, οὔτε πρὸς τὸν συνταγματάρχην Ζουμπουλάκην, οὔτε πρὸς τὸν ἀντισυνταγματάρχην Μουσούρον ἐξεστόμισεν ἐπὶ κρίσιν ἐναντίον μου. Τούναντίον ἐδῆλου ὅτι ἔκρινε ἐπιβεβλημένην τὴν ἀνακωχὴν καὶ ἡσθάνετο τὴν ἀνάγκην νὰ δικαιολογηθῇ πρὸς τοὺτους, διότι δὲν προέβη ὁ ἴδιος εἰς τὴν συνθηκολόγησιν, προβάλλων τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι ἐξ ἰδιοσυγκρασίας δὲν ἠδύνατο ν' ἀναλάβῃ τὰς εὐθύνas.

Ὁ Διοικητὴς τοῦ Τ.Σ.Η. συνεταξίδευσεν ἐξ Ἰωαννίνων πρὸς τὰς Ἀθήνας ἐπὶ ἐν 24ωρον μετὰ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Κανελλοπούλου, τότε δεκανέως. Ὁ τελευταῖος κατέθεσεν ὅτι οὐδεμίαν ἤκουσε ἐπὶ κρίσιν ἢ κατάκρισιν τοῦ στρατηγοῦ Πιτσικὰ ἐναντίον μου.

Ἀλλὰ καὶ ὁ συνταγματάρχης Καλφαρέντζος κατέθεσε, ὅτι ὁ Διοικητὴς τοῦ Τ.Σ.Η. ὤφειχθεις τὴν πρωίαν τῆς 22 Ἀπριλίου εἰς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἔλεγε: «ὅτι δὲν μπορούσε τίποτε νὰ κάμῃ καὶ ἔνιπτε τὰς χεῖρας». Δὲν κατεφέρβη ἐναντίον μου καὶ ἡσθάνετο τὴν ἀνάγκην νὰ δικαιολογηταί.

β') Πῶς ἔκρινε τότε ὁ Ἀρχιστράτηγος τὰ γεγονότα.

Τὸν Ἀρχιστράτηγον εἶδον οἱ στρατηγοὶ Γαλιόστρας καὶ Παναγάκος καὶ ὁ καθηγητὴς Κανελλόπουλος. Ἄπαντες οὗτοι ὁμιλήσαντες διὰ τὴν συνθηκολόγησιν δὲν ἤκουσαν ἐπὶ κρίσιν τινα ἐναντίον μου. Μόνον θλίψιν ἐξεδήλωνεν ὁ Ἀρχιστράτηγος, ὡς ἐθλιδόμεθα καὶ ἡμεῖς διὰ τὸ «κατάντημά» μας, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι προῆλθε ἀπὸ τὰ πλήγματα δύο Αὐτοκρατοριῶν.

Συνεπῶς ἂν ἀκούητε σήμερον διαφορετικὴν ἀντίληψιν, αὕτη εἶνε ἐπινόησις ἐφετεινῇ, ἀποδλέπουσα εἰς ἰδιοτελεῖς σκοποὺς ἢ προερχομένη ἐκ λήθης.

γ') Πῶς ἔκριναν οἱ Μαχηταὶ τοῦ Ἀλβανικοῦ Ἔπους τὴν ἀνακωχὴν.

Λογίζομαι εὐτυχὴς διότι ἅπαντες οἱ ἀσχοληθέντες μὲ τὸ ζήτημα ἐκ τῶν ἀνδρείων καὶ ἀπαραιμύλων μαχητῶν ἔκριναν τὴν ἀνακωχὴν ὡς ἀδήριτον ἀνάγκην.

Οἱ Ἠγήτορες Μεγάλων Μονάδων ὑποχρεοῦνταν νὰ παρακολουθῶσι ἐκ τοῦ σύγγυς τὴν κατάστασιν τῶν ὑπ' αὐτοὺς Τμημάτων διὰ νὰ προλαμβάνουν τὰ σφάλματα τῶν κατωτέρων, διὰ νὰ προωθῶσι ἢ διὰ νὰ συγκρατῶσι τὰ τμήματά των καὶ τέλος διὰ νὰ ἐκμεταλλεύωνται ἐπικαίρως καὶ ἄνευ ἀπωλείας χρόνον τὰ τυχόν σφάλματα τοῦ ἐχθροῦ.

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁ ἐχθρὸς δὲν ἀντελήφθη τὴν ἀξιοθρήνητον κατάστασιν, εἰς ἣν εὐρισκόμεθα τὴν ἐσπέραν τῆς 19ης Ἀπριλίου. Ἡμεῖς προσεποιήθημεν ὅτι εἴχαμεν δυνατότητας ἀντιστάσεως, ἀλλὰ

ἐπρωτεῖνομεν τὴν παύσιν τῆς περαιτέρω αἱματοχυσίας ἀποστείλαντες κήρυκας.

Ὁ ἐχθρὸς ἂν ἦτο ἱκανός, ἔπρεπε ν' ἀπορρίψῃ τὰς προτάσεις μας καὶ νὰ ἐκτοξεύσῃ τὴν παρασκευασθεῖσαν ἐπίθεσίν του, ὅτε διὰ τῆς μάχης θὰ ἐπετύγχανε πλείονα τῶν ἐπιτευχθέντων διὰ τῆς ἀνακωχῆς.

Ἰδοὺ τὸ κέρδος τῆς Ἀνακωχῆς.

Ὁ στρατηγὸς Πάγκαλος, ὅστις ἀποτελεῖ τὸ στρατιωτικὸν καύχημα τῆς Ἑλλάδος, ἐτόνισεν:

— ὅτι ἡ συνθηκολόγησις εἶνε προτιμότερα τῆς παραδόσεως καὶ γεννασιότερα πράξις τῆς ἀτομικῆς ἀνδρείας.

— ὅτι εἶνε δύσκολος ἡ ἀνάληψις εὐθυνῶν, ἅς ἐχαρκτήρισε ὡς παράπτωμα τιμωρούμενον διὰ τῆς πειθαρχικῆς ποινῆς τῆς μηνιαίας φυλακίσεως.

— ὅτι ὁ Στρατὸς ἀπέθανε διὰ τῆς διαλύσεως ὑπὸ τύπον ἀποσυμφορήσεως.

— ὅτι ἂν τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἐπεθύμει παράτασιν τῆς ἀντιστάσεως ἔπρεπε νὰ μὴ διαλύσῃ τὰς 7 Μεγάλας Μονάδας τοῦ ΤΣΔΜ καὶ ΤΣΚΜ, ἀλλὰ νὰ φροντίσῃ νὰ τὰς ἀγάγῃ ἐγκαίρως εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ Ὀλύμπου. Δι' ὅλα ταῦτα νομίζω ὅτι εἶμαι ὄξιος ἐπαίνων καὶ οὐχὶ κατηγορίας δεινῆς, διότι καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ καθηγητὴς Μπαλῆς, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ ἀπηνέστερος καὶ δηλητηριωδέστερος κατήγηρος ἐναντίον μου, ὡμολόγησεν ὅτι «ἂν περιοριζόμεν εἰς τὴν σύνταξιν τῆς ἀνακωχῆς, χωρὶς νὰ σχηματίσω βραδύτερον Κυβέρνησιν, θὰ εἶχον πολλοὺς τίτλους τιμῆς».

Ἡ Κυβέρνησις, κατὰ τοὺς Κανονισμούς, καθορίζει τοὺς σκοποὺς τοῦ πολέμου. Εἰς τὸν Ἀρχιστρατήγον ἐναπόκειται τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν μέσων, δι' ὧν θὰ ἐπιδιωχθῇ ὁ τεβεῖς σκοπὸς τοῦ πολέμου. Τὰ μέσα ταῦτα εἶνε:

ΕΠΙΘΕΣΙΣ

ΑΜΥΝΑ

ΥΠΟΧΩΡΗΤΙΚΟΣ ΕΛΙΓΜΟΣ

ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΝΩΤΕΡΩ

Συνεπῶς οὔτε τὸ ὀλοκαύτωμα, οὔτε ἡ συνθηκολόγησις, περιλαμβάνονται εἰς τοὺς ὅρους τῶν μέσων.

Ἐνεκα τούτου παρεπονεῖτο ὁ Διοικητὴς τοῦ Τ.Σ.Η. δι' ἑλλειψιν διαταγῶν στρατιωτικοῦ περιεχομένου. Ἐνεκα τούτου προέβαινε εἰς ἐπικλήσεις καὶ ἐξορκισμούς. Ὁμοίως ἔνεκα τούτου ἐπετράπετο ἡ συζήτησις ἐπὶ τῶν διαταγῶν χωρὶς ἑλέγχων ἀπὸ τὸ Κέντρον.

Δὲν ἐπεκτείνονται διὰ τὴν οὐσιώδη παράλειψιν τοῦ Ἀρχιστρατήγου νὰ εὐρίσκηται πολὺ μακρὰν τοῦ πεδίου τῆς τιμῆς, διότι ἀνεπτύχθη ὑπὸ τῶν στρατηγῶν Παγκάλου, Μερεντίτου, Πετρίτου καὶ Παναγάκου.

Ἡ παρουσία τοῦ Ἀρχιστρατήγου ἐγγὺς τοῦ πεδίου Μάχης θὰ τὸν ἄφηνεν ἀνεπηρέαστον ἀπὸ τὰς πολιτικὰς ἐπιδράσεις διὰ τὰς ὁλῆς

τη τὴν κατάστασιν μὲ τὸ πρῖσμα τοῦ συμφέροντος τοῦ μαχομένου Στρατοῦ, τὸν ὅποιον θὰ ἐτόνωνεν ἠθικῶς.

Τὸ ὅτι ἡ σύναψις τῆς ἀνακωχῆς ἦτο ἐπωφελὴς ἀπὸ ἐθνικῆς μας ἀπόψεως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν δυσαρέσκειαν ποῦ ἐξέφρασεν ὁ Μουσολίνι εἰς τὸν λόγον του, τὴν 10ην Ἰουνίου 1941, εἰπὼν τὰ ἑξῆς:

«... Τὰ Ἑλληνικὰ Στρατεύματα ἐπολέμησαν μὲ ἀνδρείαν, ὀφειλομένην εἰς τὸ βαρὺ μῖσος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοῦ Ἰταλικοῦ Λαοῦ... ἀπεσύροντο διὰ μαχῶν τῶν ὀπισθοφυλακῶν των καὶ ἐξήτησαν τὴν τελυταίαν στιγμὴν δι' ἐλιγμοῦ ἐμπνευσθέντος ἀπὸ τὰς πονηρίας τοῦ Ὀδυσσεὺς νὰ σταματήσουν τὰ Ἰταλικά στρατεύματα εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἀλβανίας».

Διὰ τῆς πικροχόλου ἐκφράσεως ταύτης ὑπονοεῖ τὸ «τόλμημά» μου πρὸς ἐπίτευξιν τῆς συνθηκολογήσεως. Δικαιότατα ἐχαρκτήρισε ὁ Μουσολίνι τὸ διάθεμά μου, ὡς ἐλιγμόν, διότι τοιοῦτος ἦτο ὁποῦ ἐέτυχεν νὰ ἐμποδίσῃ τὰ ἰταλικά στρατεύματα νὰ εἰσβάλουν εἰς τὸ Ἑθνικὸν ἔδαφος, πρᾶγμα ποῦ θὰ ἐπέτρεπε τὴν καυχησιολογίαν τοῦ ψευδοκαίσαρος, ὅτι ἡ νίκη ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς ἐαρινῆς ἐπιθέσεως.

Μέχρι τῆς 21ης ὥρας τῆς νυκτὸς πρὸς τὴν 20ὴν Ἀπριλίου μὲ κανένα ἀπολύτως δὲν συνεζήτησα περὶ τοῦ πρακτέου. Μὲ κανένα ἐκ τῶν Σωματάρχων ἢ Μεράρχων δὲν συνεδέθην τηλεφωνικῶς. Πάντα τὰ γραφέντα ὅτι ἀντήλλαξα γνώμας μὲ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον, εἶνε ἀποκύημα τῆς φαντασίας τοῦ γράψαντος. Παρηκολούθην ἀγρύπνως τὴν κατάστασιν καὶ τὴν διηρέωσιν ὥστε ἡ ἀπόφασις νὰ εἶνε ἀνεπηρέαστος.

Μὲ τὰς ἀντιπειθαρχικὰς κινήσεις, ποῦ ἐσημειώθησαν εἰς τὰ Α' καὶ Β' Σώματα, ἤμην ἐντελῶς ἀμέτοχος ὡς καὶ πάντες οἱ ὑπ' ἐμὲ ἀξιωματικοὶ παντὸς βαθμοῦ.

Ἀπόδειξιν ἀδιόσειστον ἀποτελεῖ ἡ κατωτέρω πρὸς τὸν Ἀντιστράτηγον Δεμέστιχα ἀπευθυνθεῖσα παρὰ τοῦ Διοικητοῦ τοῦ Β' Σώματος ἐπιστολὴ κατὰ τὰς μεταμεσημβρινὰς ὥρας τῆς 19ης Ἀπριλίου, ἀπὸ τὴν ὅποιαν προκύπτει σαφῶς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡγορεῖτο ἡ παρουσία μου εἰς τὸν Ἑπειρωτικὸν κλοιόν. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἀγαπητὲ Παναγιώτη,

Τὸ πρῶτ' δὲν κατέστη δυνατόν νὰ συναντηθῶμε ἀτυχῶς καὶ χάσαμε μιά μέρα, λόγω τῆς κολάσεως τοῦ πυρὸς τῶν ἀεροπλάνων. Ἐκινήσαμε μὲ τὸν Μαυρογιάννην (σύνδεσμος τοῦ Α' εἰς τὸ Β' Σῶμα) καὶ τὸν Μητροπολίτη Ἰωαννίνα καὶ τὸν Μπαλῆν γιὰ νὰ ἔλθωμεν αὐτοῦ. Ἀλλ' εἰς τὸ Χάνι Νεγρᾶδες μᾶς καθήλωσαν κυριολεκτικῶς τὰ ἀεροπλάνα καὶ ἐσωθήκαμε ὡς ἐκ θαύματος. Κατόπιν τούτων δὲν ἔκρινα σκόταμον νὰ κιναιδνεύσωμεν, ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς ὅλοι καὶ σὲ μιά ἀνάπαυλα μικρῇ, ἀπεφάσισα νὰ τοὺς γυρίσω ὅλους ἐδῶ, λόγω τῆς μικρᾶς διαδρομῆς. Ἦδη πρέπει νὰ ἐπωφεληθῶμεν τοῦ σκότους καὶ νὰ κινηθῶμεν αποφασιστικῶς πλεόν, χωρὶς τὸν παραμιζρὸν δισταγμόν, διότι χάνομεν τὸ πᾶν καὶ δὲν θὰ περισώσωμεν τίποτε παρὰ μόνον τὴν ἀτίμωσιν καὶ τὴν ἀναρχίαν, ἡ ὁποία ἂν δὲν ἐξεδηλώθῃ σήμερα θὰ ἐκδηλωθῇ αἴριον μὲ τὴν σφοδράν καὶ ἀδιάκοπον δρᾶσιν τῆς ἀεροπορίας, ἡ ὁποία θὰ μεταβάλῃ

τὴν σύμπτυξιν εἰς φυγὴν. Δὲν ἀπομένει ἄλλη λύσις παρὰ νὰ ἔλθῃς ἀπόψε ἐδῶ καὶ νὰ ἐγκατασταθῇς εἰς Ἰωάννινα ἀπόψε μέχρι μεσονυκτίου καταργουμένου τοῦ Πιτσίκου, ὅστις μᾶς περιπαίζει κατὰ κυριολεξίαν. Καταργουμένου τούτου θ' ἀναλάβῃς σὺ τὴν Στρατιάν. Θὰ ἐπακολουθήσῃ ἀμέσως σχηματισμὸς Κυβερνήσεως καὶ διάγγελμα πρὸς τὸν λαόν, καὶ ἀμέσως ἐκκίνησις πρεσβείας ἐξ Ἀξιωματικῶν διὰ συνάντησιν μετὰ τοὺς Γερμανούς. Σὲ ἐξορκίζω εἰς τὴν φιλοπατρίαν σου νὰ μὴ διστάσῃς καὶ νὰ ἔλθῃς ἀμέσως ἀφοῦ ἐκθέσῃς τὰς σκέψεις μας εἰς τοὺς ἐπιτελεῖς σου. Ἐδῶ θὰ ποῦμε περισσότερες λεπτομέρειες καὶ φεύγεις δι' Ἰωάννινα. Ὁ Πιτσίκας μᾶς ἐπληροφόρησε ὅτι συμφωνεῖ μαζί μας, ὁπότε τὸ πρῶγμα εἶνε εὐκολώτερον καὶ ἀνώδινον διὰ τὸν Πιτσίκαν, διότι ἢ τίθεται ἐπὶ κεφαλῇς ἢ παραμερίζει καὶ ἀναλαμβάνομεν ἡμεῖς τὰς εὐθύνas. Πάντως μὴ διστασῇς οὔτε στιγμή νὰ ἔλθῃς ἐδῶ. Ἐάν δὲν ἔλθῃς χάνεται τὸ πᾶν καὶ θὰ φέρῃς ἔναντι τῆς ἱστορίας ἀκεραίαν τὴν εὐθύνην. Σὲ ἀσπάζομαι καὶ σὲ περιμένω μὲ ἀγωνίαν

Τ.Τ. 152 τῇ 19.4.41

Γιῶργος (ΜΠΑΚΟΣ)

Τὴν 17 ὥραν τῆς 17ης Ἀπριλίου (Μεγάλη Πέμπτη) ὁ Ἐφύπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἐξέδωκεν ἐν Ἀθήναις τὴν «ἀποχαιρετιστήριον» τοῦ Ἡμερησίου Διαταγῆν» ἐπὶ τῇ προόψει ὅτι τὴν ἐσπέραν ἐκείνην θὰ ἀνεχώρει ἡ Κυβέρνησις. Ὡς γνωστὸν ἐματαιώθη ἡ ἀναχώρησις διαφωνησάντων ὑπουργῶν τινων.

Παραθέτω κατωτέρω ἀποσπάσματα τῆς Ἡμερησίας ταύτης διαταγῆς:

Ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται,

Ὅτε τὴν 28 Ὀκτωβρίου ὁ πρεσβευτὴς μᾶς μεγάλης αὐτοκρατορίας... ἐξήτησε τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Χώρας μας ὀλόκληρον τὸ ἔθνος μας ἡγέρθη σύσσωμον κατὰ τοῦ ἐπιδρομέως Ἰταλοῦ προτιμῶν ἔνδοξον θάνατον παρὰ ἀτίμωσιν καὶ ὑποδούλωσιν. Οὐδεὶς, ὅμως, καὶ τότε ἐφαντάσθη ὅτι θὰ νικήσωμεν. Ἐν γνώσει ὅτι τὴν ἐπομένην σήμερην Ἰταλικῶν ἀεροπλάνων θὰ κατέστρεφον τὸ πᾶν εἰς τὴν χώραν μας καὶ ὅτι τεθωρακισμέναι φάλαγγες θὰ εἰσέρχοντο ἐντὸς τῶν ἐδαφῶν μας ἐπροτιμήσαμεν τὸν θάνατον παρὰ τὴν ὑποδούλωσιν. Καὶ ἐπὶ πλέον καὶ οὐδεὶς θὰ ἐφαντάζετο ὅτι τὰ ἀεροπλάνα τῶν Ἰταλῶν δὲν θὰ συνωδεύοντο καὶ ὑπὸ ἐτέρων σημνῶν τῆς συμμάχου τῆς Γερμανίας... Ὁ Θεὸς ἔκαμε τὸ θέλημα του. Χάρις εἰς τὴν μὴ ἄμεσον ἐπέμβασιν τῶν γερμανικῶν δυνάμεων, εἰς τὴν πλήρη ἀνικανότητα τῶν Ἰταλῶν καὶ τὴν βοήθειαν εἰς ἀεροπλάνα, ὕλικα καὶ τρόφιμα τῆς Ἀγγλίας... καὶ κυρίως χάρις καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν σας ἀνδρείαν, ὁ ἐχθρὸς, οὐ μόνον ἀπεκρούσθη, ἀλλὰ καὶ τὸν κατεδιώξατε κατησχυμένον μακρὰν... Σύσσωμος ὁ λαὸς καὶ ὁ στρατὸς ἐξηγέρθη καὶ κατὰ τοῦ δευτέρου ἐπιδρομέως... ὄλων ὁ νοῦς καὶ ἡ σκέψις... στρέφονται πρὸς σᾶς, Ἀνδρεῖοι, οἵτινες νικηταὶ τοῦ ἐνὸς ἐπιδρομέως ἐπλήττισθε καὶ ἀπὸ τὰ πλευρὰ σας παρὰ τοῦ συμμάχου του... Διὰ τοῦτο συνεχίζομεν τὸν πόλεμον καὶ θὰ τὸν συνεχίσωμεν καὶ ἐδῶ εἰς Πελοπόννησον καὶ ἔτι μακρότερα... Διὰ τὴν συνέχειαν τοῦ

πολέμου επιβάλλεται έντεϋθεν ή άναχώρησις του Βασιλέως και της Κυβερνήσεως. Άκολουθών τούτους άποχωρίζομαι Έμῶν...

Έν Αθήναις τη 17 Άπριλίου 1941, ὥρα 17η.

Έπίτῃδες παρέθεσα περικοπὰς τῆς Διαταγῆς διὰ νὰ πεισθῇτε ὅτι:

α) "Όλοι εἰς τὸ Κέντρον ἐνόμιζον ὅτι θὰ ἐτερματίζετο ὁ πόλεμος περὶ τὰς 8, 10 ἢ 15 Νοεμβρίου 1940. Θὰ ἀνεμένομεν εἰς τὴν Τοποθεσίαν Ἀμύνης τὸν ἐχθρόν, θὰ ἀνθιστάμεθα, δύο, τρεῖς, πέντε ἡμέρας λυσσασδῶς καὶ θὰ συνεπτυσσόμεθα εἰς τὸ Βέρμιον κλπ. Ἐπίσης ἐγίνετο κακὸς ὑπολογισμὸς τῆς δυνατότητος τῶν ἀεροπλάνων.

Εἰς τὴν πραγματικότητα ἡμεῖς ἐτολήσαμεν νὰ ἐπιτεθῶμεν καὶ ἀνελάθομεν τὴν εὐθύνην ὅτι θὰ νικήσωμεν, ὡς ἐνίκησαμεν παρὰ τὰ παραβληθέντα προσκόμματα.

β) Ὁ κ. Παπαδήμας καὶ ἴσως καὶ ἄλλοι τοῦ Κέντρου ἀπέδωσαν τὰς νίκας μας εἰς τὴν «ἀνικανότητα τῶν Ἱταλῶν καὶ δὴ πλήρη...» Τὸ πρᾶγμα δι' ὅσους εἶδον τοὺς Ἱταλοὺς δὲν ἔχει οὕτω, διότι πλὴν τῆς ὀδισφιλονικίᾳ ἀνδρείας τοῦ Στρατοῦ ὁ «ἀσυνήθης καὶ ἀριστοτεχνικὸς» ἔλιγμος τοῦ Γ' Σώματος κατὰ τὸν ἀείμνηστον στρατηγὸν Καθενιώτην εἶνε ἄγνωστος εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐν ᾧ ὁ Ὑπαρχηγὸς τοῦ ἐδάφους ἔκτοτε τὸν εἶδε καὶ τὸν ἐξεθείασεν. Ἀλλὰ μήπως ἦλθε τις εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης διὰ νὰ παρακολουθήσῃ;

γ) Ὁ κ. Παπαδήμας ἀποδίδει τὰς νίκας χάρις «τῆς ἐνισχύσεως εἰς ἀεροπλάνα, ὑλικά καὶ τρόφιμα τῆς Ἀγγλίας». Ἀντιθέτως ὁ Ἀρχιστρατήγος παρεπονεῖτο εἰς τὴν Κορυτσάν ὅτι δὲν μᾶς «δίδουν τίποτε» (ἐλέγχθη ἐνώπιον τῶν στρατηγῶν Μουτούση, Ζυγούρη, Γαζῆ καὶ ἄλλων ἀνωτέρων.

δ) Ἡ Κυβέρνησις εἶχε ἐτοιμασθῇ νὰ ἀναχωρήσῃ διὰ Κρήτην τὴν 18ην ὥραν τῆς Μεγάλῃς Πέμπτης (17 Ἀπριλίου). Ἐματαιώθη ἡ ἀναχώρησις, διότι διεφώνησαν τινὲς τῶν Ὑπουργῶν.

ΠΩΣ ΣΥΝΕΤΕΛΕΣΘΗ Η ΑΝΑΚΩΧΗ

Ὡς προεξετέθη τὴν ἐπίσπευσιν πρὸς τὴν τελικὴν ἀπόφασιν τῆς συνθηκολογήσεως προεκάλεσε ἡ τηλεφωνικὴ ἀναφορά τοῦ Διοικητοῦ τῆς 11ης Μεραρχίας, ἀφ' οὗ ἐβεβαιώθημεν ὅτι ἤρχιζεν ἡ ἐκτόξευσις τῆς ἐπιθέσεως τῶν Γερμανῶν κατὰ τῆς ἀνυπάρχου ἀντιστάσεώς μας.

Ἐρριψα τὸν κύβον τὴν 8.10' ὥραν καὶ διέταξα τοὺς 1) συνταγματάρχην Πυροβολικοῦ Μπαλῆν Ν., 2) ἔφεδρον ἐκ μονίμων ἀντισυνταγματάρχην Πυροβολικοῦ Λαγάν Γεώργιον καὶ 3) ἐπίλαρχον Βλάχον Κ. νὰ μεταβοῦν ἐπ' αὐτοκινήτου ὡς κήρυκες, ἐφωδιασμένοι διὰ τῶν ἀπαιτουμένων διαπιστευτηρίων καὶ νὰ ἐπιδιώξουν τὴν ἐπίτευξιν τῶν ἐπομένων ὥρων διὰ τὴν σύναψιν τῆς ἀνακωχῆς, (οἱ ὅροι ἐγράφησαν εἰς σημείωμα, οὗτινος ἀντίγραφον ἐδόθη εἰς ἕνα ἔκαστον τῶν κηρύκων), πρὸς τερματισμὸν τῆς περαιτέρω αἰματοχυσίας.

1) Νὰ ἀναγνωρισθῇ ἡ τιμὴ τῶν ὀπλων λόγω τῶν ἐπιτευχθέντων παρὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ μεγαλοεργημάτων καὶ τῆς ἐπιδειχθείσης ἀνδρείας.

2) Ν' άποφευχθῇ ἡ εἴσοδος ἰταλικῶν στρατευμάτων εἰς τὸ Ἑλληνικόν μας ἔδαφος.

3) Ν' άποφευχθῇ ἡ αἰχμαλωσία τοῦ Στρατοῦ μας καὶ ἰδιαίτατα εἶνε ἀπαράδεκτος ἀπολύτως ἡ περίπτωσης τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τοῦ παραμικροτέρου Ἑλληνικοῦ Τμήματος παρὰ τοῦ ἰταλικοῦ στρατοῦ.

4) Νὰ μὴ ἀφοπλισθῇ ὁ Στρατός μας, εἰ δυνατόν.

Οἱ κήρυκες προπαρασκευάσθησαν συντόμως, τῇ συνδρομῇ τοῦ ἀντισυνταγματάρχου Πυροβολικοῦ Χατζαρούλα ἐπιτελαρχεύοντος, καὶ ἀνεχώρησαν περὶ τὴν 9ην ὥραν.

Ὁ Διοικητὴς τῆς 11ης Μεραρχίας ἐπληροφορήθη ἐξ ἀκριτομυθίας ἀξιωματικοῦ τινος τὴν προετοιμασίαν τῶν κηρύκων καὶ ἐπειδὴ ὑπελόγισε, ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν ἀξιωματικῶν ποὺ θὰ ἀπεστελλετο θὰ καθυστέρει μέχρι τῆς ἐμφανίσεώς της πρὸ τῶν Γερμανῶν, προέβη ὅπως αὐτοδούλως εἰς τὴν προαποστολὴν δύο ἀξιωματικῶν του πρὸς ἀναγγελίαν τοῦ γεγονότος εἰς τοὺς Γερμανούς.

Ἡ ἐνέργεια αὕτη τοῦ Μεράρχου ὑπηρετοῦν ἐκ τῆς ἀνάγκης νὰ μὴ λάβῃ τὸ ἀδοξότερον τέλος ὁ πόλεμος διὰ τῆς ἀνενοχλήτου εἰσβολῆς τῶν Γερμανῶν, ἀντιλαμβανομένων πλέον τὴν ἀνύπαρκτον ἀντίστασιν. Ἐπὶ πλέον ἐνδιεφέρετο ὁ Μεράρχος νὰ συντελεσθῇ ἡ συνθηκολόγησις καὶ νὰ ἀποτραπῇ ἡ εἰσέλασις τῶν Γερμανῶν εἰς Ἰωάννινα ὅτε, ὡς ἐπίστευε, θὰ ἤρουντο οἱ Γερμανοὶ τὰς διαπραγματεύσεις καὶ συνεπῶς θὰ ὑφιστάμεθα τὴν ἀτίμωσιν καὶ τὸν ἐξευτελισμόν.

Ἔδωκε διαταγὴν ὅθεν ὅπως σπεύσουν οἱ δύο τοῦ ἀξιωματικοῦ διὰ νὰ μὴ προφθάσουν οἱ Γερμανοὶ καὶ πλησιάζουν καὶ ἀντιληφθοῦν τὰς κενὰς ὑπερασπιστῶν γραμμὰς μας, πράγμα ποὺ ἐπέτυχε ὁ Μεράρχος τοῦ σκοποῦ του. Οἱ ἀξιωματικοὶ οὗτοι τῆς ἐνδεκάτης Μεραρχίας εὐθὺς ὡς ἔφθασαν οἱ πραγματικοὶ κήρυκες, ἀφέθησαν ἐλεύθεροι νὰ ἐπανακάμψουν εἰς τὰς γραμμὰς μας.

Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν κηρύκων, διὰ τοῦ Προέδρου της συνταγματάρχου Μπαλῆ, κατέστησε γνωστὸν εἰς τὸν Ἀνώτατον Γερμανὸν ἀξιωματικὸν τὸν σκοπὸν τῆς ἀφίξεώς της, καὶ ἔλαβε τὴν ἀπάντησιν, ὅτι θὰ διεβιβάζοντο τηλεφωνικῶς οἱ ὅροι, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων εἶχε δηλώσει ἡ Ἐπιτροπὴ ὅτι ἦτο διατεθειμένη νὰ συζητήσῃ. Παρεκλήθη δὲ τελικῶς ν' ἀναμείνῃ ἡ Ἐπιτροπὴ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Στρατηγοῦ του. Μετὰ τὴν ἀναμονὴν 4 ὁλοκλήρων ὥρῶν ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τῆς ἐπιτροπῆς αὐτὸς οὗτος ὁ Γερμανὸς Μεράρχος στρατηγὸς Ντῆτριχ, ὅστις ἤκουσε τοὺς ἀξιωματικούς μας μὲ φαινομενικὴν εὐμένειαν καὶ συμφωνήσας εἰς τὰς γενικὰς γραμμὰς ἀπῆλθε διὰ νὰ τηλεγραφῇ εἰς τὸν Προϊστάμενόν του σχετικῶς ὡς εἶπεν. Μετὰ δίδωρον ἐπανῆλθε καὶ ἠρώτησε νὰ πληροφορηθῇ τὸν βαθμὸν ποὺ ἔφερα. Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς ἀπάντησε ὅτι ἦμην Ἀντιστράτηγος. Τότε ὁ Ὑποστράτηγος Ντῆτριχ εἶπε:

«Ἀντὶ νὰ συζητῶμεν ἐδῶ, θὰ πάμε μαζί στὸν Στρατηγόν σας, ὅστις τυχάνει ἀνώτερος ἐμοῦ».

Ἐπῆδον μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Γερμανοῦ καὶ τῆς Ἐπιτροπῆς τρεῖς ἕτεροι ἀξιωματικοὶ Γερμανοὶ ἐπ' αὐτοκινήτων καὶ ἔφθασαν εἰς Βατανάσι, ὅπου τὸ Στρατηγεῖόν μου.

Ἐκεῖ ἀντελήφθη ὅτι ὁ Γερμανὸς Μέραρχος προσεπάθει νὰ μάθῃ ἂν καὶ αἱ κινούμεναι ἀνὰ τὴν Ἀνω Πίνδον Δυνάμεις μας ὑπήγοντο ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου καὶ ἂν θὰ εἰδοποιηθῶν καὶ αὐταὶ διὰ τὴν κατὰπausιν τῶν ἐχθροπραξιῶν. Δεδικαιολογημένως ἐδείκνυνον ἀνησυχίας διὰ τὰς εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ ἐχθροῦ κινουμένης Μεραρχίας μου, αἵτινες, διέθετον ἀριθμὸν ἀνδρῶν, οἵτινες παρέμενον εἰς τὰ Τμήματά των, ἦτο ὅμως ἄγνωστος ὁ βαθμὸς τῆς μαχητικότητός των. Ἡ ἐχθρική ἀεροπορία ἀνεγνώρισε τὰς δυνάμεις, ἃς ἐσφυροκόπει, ἡγνῶει, ὅμως, ἂν ἦσαν ἀξιόμαχοι.

Ἐπωφελήθη τὸ γεγονότος τούτου καὶ ἐπέμεινα εἰς τοὺς ὄρους, τοὺς ὁποίους ἐδέχθη ὁ Γερμανὸς Μέραρχος προθύμως. Καὶ οὕτω συνετάχθη τὸ πρῶτον Πρωτόκολλον, ὅπερ καὶ μόνον ἀναγνώριζω. Τὰ λοιπὰ δὲν ἀναγνώριζω, διότι τὰ ὑπέγραψα ὑπὸ τὸ κράτος τῆς βίας καὶ χωρὶς τὴν προϋποτιθεμένην ἐλευθερίαν γνώμης.

Ὑπογράφων τὸ πρῶτον πρωτόκολλον εἶχον τὴν πεποιθήσιν, ὅτι αἱ ὑπογραφαὶ τῶν Γερμανῶν στρατηγῶν ἀπετέλουν συμβόλαιον ἀπαραδίαστον, διότι ἄλλως ἐθίγετο ἡ τιμὴ τοῦ στρατιωτικοῦ λόγου, διὰ τὴν ὁποίαν τιμὴν ἰσχυρίζοντο ὅτι ἡγωνίζοντο. Δὲν ὑπέβητον ὅτι δὲ κατερράκωνον οἱ Γερμανοὶ τὰ πάντα διὰ νὰ ἀνταποκριθῶν εἰς τὴν ἐκδικητικὴν μανίαν τῶν Ἰταλῶν καὶ δὴ παρὰ πᾶσαν ἔννοιαν τοῦ Διεθνoῦς Δικαίου.

Ἡ ὑπογραφή τοῦ σχεδίου τοῦ συνταχθέντος πρώτου Πρωτοκόλλου ἔλαβε χώραν τὴν 18ην ὥραν τῆς 20 Ἀπριλίου καὶ ἐτέθη εἰς ἰσχὺν κοινῇ συμφωνία ἀπὸ 23 ὥρας τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ὅτε ὑπεγράφησαν τὰ καθαρὰ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Γλῶσσαν καὶ εἰς τὴν Γερμανικὴν τοιαύτην.

Τὸ περὶ οὗ πρόκειται Πρωτόκολλον ἔχει ὥς ἐξῆς:

Π Ρ Ω Τ Ο Κ Ο Λ Λ Ο Ν

Οἱ ὑπογεγραμμένοι στρατηγοὶ ἀνδρείων Στρατῶν Γερμανίας καὶ Ἑλλάδος κ.κ. Ντήτητριχ καὶ Τσολάκογλου ἀντιπροσωπεύοντες τοὺς ἀντιστοίχους Στρατοὺς, συνελθόντες εἰς Βοτονάσι, συνωμολόγησαν τὰ κάτωθι:

1ον) Παύουν αἱ ἐχθροπραξίαι εἰς Ἠπειρον καὶ Δυτικὴν Μακεδονίαν μεταξὺ τῶν Γερμανικοῦ καὶ Ἑλληνικοῦ Στρατευμάτων ἀπὸ 18ης ὥρας τῆς σήμερον Κυριακῆς 20ῆς Ἀπριλίου 1941 καὶ ἐντὸς ὀλίγου παύουν αἱ ἐχθροπραξίαι (εἰς Ἀλβανίαν) μεταξὺ τῶν Ἑλληνικοῦ καὶ Ἰταλικοῦ Στρατευμάτων μερίμνη τοῦ Γερμανοῦ Ἀρχιστρατήγου ἐν Ἑλλάδι.

2ον) Ἐπιτρέπεται ἡ διέλευσις Γερμανικοῦ Στρατοῦ ἀπὸ τῆς ἕως τῆς αὔριον Δευτέρας 21ης Ἀπριλίου 1941 διὰ νὰ ἐγκατασταθῇ μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Ἰταλικῶν Δυνάμεων ἐν τῷ Ἀλβανικῷ Μετώπῳ, ἵνα διευκολυνθῇ ἡ ἐκτέλεσις τῶν κάτωθι συμφωνηθέντων.

α) Τὰ Ἑλληνικὰ Στρατεύματα ὑποχρεοῦνται ν' ἀποσυρθοῦν μέχρι τῶν παλαιῶν ἐλληνοαλβανικῶν συνόρων εἰς χρονικὸν διάστημα δέκα ἡμερῶν.

β) Αἱ Στρατιαὶ Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας θ' ἀποστρατευθοῦν, τῶν

ἀνδρῶν παραδιδόντων τὸν ὀπλισμὸν εἰς ἀποθήκας ὀριζομένας ὑπὸ τῆς Στρατιάς Ἠπειροῦ καὶ εἴτα θὰ μεταβοῦν εἰς τὰς ἐστίας των.

γ) Οἱ ἀξιωματικοὶ θὰ φέρωσι τὴν ἐξάρτυσιν καὶ τὸν ὀπλισμὸν των τιμητικῶς μὴ θεωρούμενοι αἰχμάλωτοι. Ἡ ἐν γένει θέσις καὶ κατάστασις τῶν Μονίμων Ἀξιωματικῶν θὰ παραμείνῃ ἀμετάβλητος, ρυθμιζομένη συμφώνως πρὸς τοὺς Ἑλληνικοὺς Νόμους παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερτήσεως, τῆς διαδόχου τῆς σημερινῆς καταστάσεως.

δ) Ὁ ἐφοδιασμὸς τῶν Στρατιῶν θὰ συνεχισθῇ μερίμνη αὐτῶν.

Ἐφ' ᾧ συνετάγη τὸ παρὸν εἰς διπλοῦν εἰς τε τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Γερμανικὴν εἰς Βοτονάσι τὴν 18ην ὥραν τῆς 20 Ἀπριλίου 1941.

Ὁ Γερμανὸς στρατηγὸς

(ὕπ.) Ντῆτριχ

Ὁ Ἕλλην στρατηγὸς

(ὕπ.) Τσολάκογλου

Παρατήρησις

Τὸ πρωτόκολλον τοῦτο συνετάγη ἐκ τοῦ προχείρου, παρόντων τῶν συνταγματάρχου Μπαλῆ, ἀντισυνταγματάρχων Χατζαρούλα καὶ Λαγᾶ, ἐπιτάρχου Βλάχου καὶ ἐφέδρου ὑπιδάρχου Μπαλτατζῆ, ὅστις διηρημένευεν ὡς γερμανομαθής.

Πλείστοι ἀξιωματικοὶ τοῦ Ἐπιτελείου μου παρηκολούθουν τὰς ἀνταλλασσομένας συνομιλίαις ἐκ τοῦ παραπλευρώς διαδρόμου ἐξ ἐνδισφύροντος ἢ ἐκ περιεργείας. Ἄν ἐλέγετο κάτι ἔξω τοῦ σκοποῦ τοῦ πρωτοκόλλου θὰ ἐγίνετο ἀκουστὸν παρὰ πολλῶν, διότι ἐγὼ ὠμίλουν Ἑλληνικὰ καὶ μόνον καὶ διότι θὰ ἐγίνετο ἀντιληπτὸν εἰς τοὺς Γερμανομαθεῖς Λαγᾶν καὶ Μπαλτατζῆν, οἵτινες θὰ τὸ διέδιδον ὕστερον ἀπὸ τὴν πάροδον τσοῦτου χρόνου.

Συνεπῶς εἶνε ψευδὲς καὶ κακὴ θὲς τὸ ἀναγραφὲν εἰς τινὰς ἐφημερίδας καὶ ἐκεῖθεν παραληφθὲν ὅτι δῆθεν ἐγένετο νύξις εἰς τὴν συζήτησιν μὲ τὸν στρατηγὸν Γερμανὸν περὶ σχηματισμοῦ Κυβερνήσεως καὶ δὴ ὅτι ἔλαβον τὴν Κυβέρνησιν, ὡς ἀντάλλαγμα τῆς ἀνάκωχῆς.

Ἐὰν συνέβαινε παρόμοιον τούτου, εἶμαι βέβαιος, ὅτι θὰ ἐξετοξεύετο διὰ τῶν ραδιοφώνων ἀνὰ τοὺς αἰθέρας τῆς ὑψηλῆς διὰ νὰ δεῖξουν οἱ Γερμανοὶ ὅτι προσχωροῦν καί. . . Ἕλληνες εἰς τὸν ἄξονα.

Ἄλλως τε κατέστη γνωστὸν ἀπὸ ἀνευρεθείσας ἐκθέσεις τῶν Γερμανῶν ὅτι μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν εὗρον, ἔστω καὶ ἓνα, προδότην.

Τὸ Τ.Σ.Η. ἐπληροφορήθη τὴν ἄφισιν τοῦ Γερμανοῦ Μετάρχου Ντῆτριχ εἰς Βοτονάσι καὶ ἔνεκα τούτου ἀπέστειλε Ἀνώτερον ἐπιτελὴ τοῦ διὰ νὰ παρακολουθήσῃ τὰς διαπραγματεύσεις καὶ τὴν σύνταξιν τοῦ Πρωτοκόλλου. Ἡ ὑπογραφή τῆς ἀνάκωχῆς ἐκοινοποιήθη διὰ διαταγῆς τοῦ Τ.Σ.Η. ὑπογραφείσης ὑπὸ τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Ἐπιτελείου Ὑποστρατήγου Πλατῆ.

Τὴν ἐσπέραν τῆς 20ῆς Ἀπριλίου ἀνῆνεγκον τὴν σύναψιν τῆς ἀνάκωχῆς καὶ τοὺς ὅρους ταύτης εἰς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον διὰ τοῦ ἀσυρμάτου.

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν (21 Ἀπριλίου) ἡ Γερμανικὴ τεθωρακισμένη Μεραρχία τοῦ Ντῆτριχ, περιλαμβάνουσα βαρέα ἄρματα καὶ βαρὺ Πυροβολικόν, διήλθεν ἐκ τῶν γραμμῶν μας λίαν πρῶλ καὶ ἤχθη εἰς Πέραμα,

ἔπου ἐσταμάτησε. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἡ ἰταλικὴ ἀεροπορία ἀποθρασυνθεῖσα ἐνήργει σφοδρὰν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν πόλεων καὶ χωρίων καὶ ἀπεδεκάτιξε τὰς διαρρεοῦσας φάλαγγας καὶ οὕτω δὲν ἠδύνατο ἡ γερμανικὴ μεραρχία νὰ προχωρήσῃ διὰ νὰ μὴ ὑποστῇ δομωαρδισμόν ἐκ μέρους τῶν Ἰταλῶν κατὰ λάθος.

Ἐξ ὑποκλοπῆς ἰταλικῶν ραδιοτηλεγραφημάτων ἐπληροφορήθημεν ὅτι ἰταλικά τινα ἀεροπλάνα ἀνεγνώρισαν τὴν γερμανικὴν φάλαγγα καὶ ἐσημείωσαν τὰς κινήσεις της.

Τὴν 16ην ὥραν τῆς 21 Ἀπριλίου ἀφικθέντες ἀεροπορικῶς ὁ ἐπιτελάρχης τοῦ στρατάρχου Λιστ καὶ ὁ Μέραρχος Νήτριχ προσήλθον εἰς τὸ ἐν Ἰωαννίνοις Στρατηγεῖον τοῦ Τ.Σ.Η., ὅπου εὐρίσκόμεν ἐκείνην τὴν στιγμὴν (Τὸ κατεστραμμένον ἀεροδρόμιον Ἰωαννίνων ἐπεσκέυασαν προχείρως τμήματα Γερμανῶν ἀλεξιπτωτιστῶν, οἵτινες ἔπесαν παρὰ τὸ ἀεροδρόμιον ἀπὸ πρωῒας).

Οἱ Γερμανοὶ στρατηγοί, παρουσιασθέντες ἐνώπιόν μου, ἐζήτησαν τροποποίησιν τοῦ πρωτοκόλλου συνθηκολογήσεως τῆς χθές. Κατὰ τὴν συζήτησιν, καθ' ἣν κατ' ἀρχὴν ἠρνήθησαν νὰ δεχθῶ τροποποίησιν, παρίσταντο οἱ στρατηγοὶ Μπάκος, Βραχνός, Μάρκου, ὁ συνταγματάρχης Γρηγορόπουλος καὶ ὁ ἀντισυνταγματάρχης Λαγὰς. Καὶ ἐνῶ ἤμην διατεθειμένος νὰ ἐξακολουθήσω ἀρνούμενος οἱ διερμηνεῖς ἐσημείωσαν ὑπαινιγμοὺς διατυπουμενοὺς μέ πάσαν ἐπιφυλακτικότητα, καθ' οὓς ἡ ἔκρησίς μου θὰ ἔδιδε ἀφορμὴν νὰ καταγγελλῇ ἡ ἀνακωχή, χάριν τῶν Ἰταλῶν. Τὸ τοιοῦτον, ὅπερ ἀντελήφθη καλῶς καὶ ὁ συνταγματάρχης Γρηγορόπουλος, μὲ συνεκράτησεν ὅπως μὴ εἶμαι ἀνένδοτος. Ἐνεκα τοῦτου, ὄλεπων τὴν ἐπιμονὴν τῶν Γερμανῶν διεμαρτυρήθη διὰ τὰς νέας ἀξιώσεις των καὶ τὴν παραβίασιν τοῦ ἀρχικοῦ πρωτοκόλλου καὶ ἀφοῦ ἐδήλωσα ὅτι ὑποκύπτω «ὡς αἰχμάλωτος ἀνευ ἐλευθέρως γνώμης», ἐνέδωκα.

Ἄλλως τε τὸ προτεινόμενον δεῦτερον πρωτόκολλον οὔτε αἰχμαλωσίαν περιέχει, οὔτε τὴν τιμὴν τῶν ὄπλων ἔθιγε.

Τοῦτο (τὸ δεῦτερον) εἶχε ὡς ἔπεται:

Ἐν Μετώπῳ τῇ 21 Ἀπριλίου 1941

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΣ

Μεταξὺ τῆς ἀνωτέρας Διοικήσεως τῶν Γερμανικῶν ἐν Ἑλλάδι Στρατευμάτων, ἀντιπροσωπευομένης ἀπὸ τὸν Ἀρχηγὸν τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Ἀντιστρατήγον Γκρέιτζεμπεργκ καὶ τῆς Ἀνωτέρας Διοικήσεως τῆς Βασιλικῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς Ἡπείρου καὶ Μακεδονίας, ἀντιπροσωπευομένης ἀπὸ τὸν Ἀντιστρατήγον Τσολάκογλου συνεφωνήθησαν τὰ κάτωθι:

1) Ἡ ἀνωτάτη Διοίκησις τῶν Γερμανικῶν Στρατευμάτων ἐν Ἑλλάδι ἀποδέχεται τὴν ἀνευ ὄρων παράδοσιν τῆς Ἑλληνικῆς Βασιλικῆς Στρατιᾶς Ἡπείρου καὶ Μακεδονίας.

2) Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Βασιλικὴν Στρατιὰν Ἡπείρου καὶ Μακεδονίας, εἶνε αἰχμάλωτοι πολέμου. Τὰ ὄπλα, ὀλόκληρον τὸ πολεμικὸν ὕλικόν εἶνε λεία πολέμου τοῦ Γερμανικοῦ Στρατοῦ.

3) Ἡ ἀνωτέρα Διοίκησις τῶν ἐν Ἑλλάδι Γερμανικῶν Στρατευμά-

των ἀναγνωρίζει, ὅτι τὰ Ἑλληνικὰ Στρατεύματα ἠγωνίσθησαν γενναίως καὶ ἐκράτησαν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν μαχῶν τὴν στρατιωτικὴν τιμὴν. Ὡς ἐκ τούτου οἱ Ἕλληνες ἀξιοματικοὶ διατηροῦν τὸν ὀπλισμὸν τῶν καὶ τὰς ἐξαρτύσεις τῶν (σπαθὶ — πιστόλι).

4) Ἡ Ἀνωτέρα Διοίκησις Ἑλληνικῶν Στρατευμάτων ἀφ' ἐνὸς θὰ μεριμνήσῃ δι' ὅλων τῶν μέσων νὰ παύσουν αἱ ἐχθροπραξίαι, νὰ παύσῃ διασπορά καὶ καταστροφὴ ὕλικού, αἱ δὲ ὁδοὶ αἱ εὐρισκόμεναι εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Στρατιᾶς, νοτίως τῆς ζώνης διαχωρισμοῦ (ἰδὲ παράγραφον 9) νὰ ἐπισκευασθῶσι ἀμέσως. Ἡ ἀνωτέρα Γερμανικὴ Διοίκησις ἀφ' ἐτέρου θὰ διατάξῃ τὴν παύσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν εἰς τὰ Γερμανικὰ Στρατεύματα εὐθύς ὥς τὸ πρωτόκολλον τοῦτο ἀναγνωρισθῇ καὶ ὑπογραφῇ.

5) Ὁ ἐκπλοὺς παντοειδῶν πλοίων ἐκ τῶν λιμένων περιοχῆς Στρατιᾶς Ἡπείρου δεόν ν' ἀπαγορευθῇ ἀμέσως. Ἡ Ἀνωτέρα Ἑλληνικὴ Διοίκησις θὰ μεριμνήσῃ, ἵνα τὰ ἐν τοῖς λιμέσι εὐρισκόμενα πλοία παραμείνῃσι αὐτόθι μέχρι νεωτέρας διαταγῆς ὑπὸ ἐπίβλεψιν Ἑλληνικῶν Στρατευμάτων.

6) Οἱ Ἕλληνες αἰχμάλωτοι πολέμου θὰ παραμείνῃσι πρὸς τὸ παρὸν εἰς στρατόπεδα συγκεντρώσεως. Μετὰ τὸ πέρασ τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ἐν Ἑλλάδι προβλέπεται ἡ ἀπελευθέρωσις ἀπάντων τῶν μονίμων καὶ ἐφεδρῶν ἀξιοματικῶν, ὑπαξιοματικῶν καὶ στρατιωτῶν.

7) Ἡ Ἀνωτέρα Ἑλληνικὴ Διοίκησις θέλει μεριμνήσῃ, ἵνα τὰ Ἑλληνικὰ Τμήματα παραμείνῃσι ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν Ἀξιοματικῶν τῶν ὥς καὶ διὰ τὴν λήψιν μέτρων διὰ τὴν κανονικὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὅρων τῆς Ἀνακωχῆς. Ὁ ἐφοδιασμὸς καὶ ἡ ἰατρικὴ περίθαλψις τῶν ἐν αἰχμαλωσίᾳ στρατευμάτων θὰ γίνῃται μερίμνη τῆς Ἀνωτέρας Ἑλληνικῆς Διοικήσεως.

8) Ἡ Ἀνωτέρα Ἑλληνικὴ Διοίκησις νὰ ὀρίσῃ πληρεξούσιον ἐπιτελικὸν σύνδεσμον πρὸς διακανονισμὸν τῶν λεπτομερειῶν τῆς ἐκτέλεσεως τῶν ὅρων παραδόσεως μετὰ σχετικοῦ Γερμανοῦ συνδέσμου ὀρισθησομένου βραδύτερον. Ὁ σύνδεσμος οὗτος θὰ ἐπιδώσῃ τὸ ταχύτερον δυνατόν μίαν συνολικὴν κατάστασιν, ἐμφαίνουσαν τὴν δύναμιν ἐξοπλισμῶν καὶ στρατιωτικὴν συγκρότησιν τῆς τέως Στρατιᾶς Ἡπείρου καὶ Μακεδονίας.

9) Μὲ τὴν Βασιλικὴν Ἱταλικὴν Ἀνωτέραν Διοίκησιν ἐν Ἀλβανίᾳ θὰ ὀρισθῇ ζώνη διαχωρισμοῦ, ἵνα ἐπιτευχθῇ μία ταχεῖα παύσις ἐχθροπραξιῶν ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ Μετώπου καὶ ἡ κατὰ τὸ δυνατόν ἀνευ προστριδῶν ἐκτέλεσις τῆς παραδόσεως.

Ποῖον πολεμικὸν ὕλικόν καὶ τίνα ὅπλα θὰ παραδοθῶσιν εἰς Ἀνωτέραν Ἱταλικὴν Διοίκησιν θέλει διακανονισθῇ βραδύτερον.

Ὁ Στρατηγὸς Διοικητὴς τῆς
Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς Ἡπείρου
καὶ Μακεδονίας

Ὁ Ἀρχηγὸς τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτε-
λείου τῶν ἐν Ἀθήναις Γερμανι-
κῶν Στρατευμάτων

(ὑπ.) ΤΣΟΛΑΚΟΥΓΛΟΥ

(ὑπ.) Γκρέιτζεμπεργκ

Παρὰ τὴν ὑπογραφὴν δύο πρωτοκόλλων, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ Γερμανοὶ

έβεβαίουν, ὅτι θὰ παύσουν αἱ ἐχθροπραξίαι μὲ τοὺς Ἰταλοὺς, συνεχίζετο ὁ πόλεμος καὶ πρὸ παντὸς αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Ἰταλικῶν ἀεροπλάνων.

Ὁ ἐπιτελὴς μου ἀντισυνταγματάρχης Χατζαρούλας, κοινῇ συμφωνία, εἶχε μεταβῇ εἰς Λάρισαν, ἵνα ὑποδείξῃ τὰς κατεχομένης παρ' ἡμῶν καὶ τῶν Ἰταλῶν γραμμὰς καὶ τοὺς γνωστοὺς μας Σταθμοὺς Διοικήσεων τῶν Ἰταλῶν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ἀποσταλοῦν γερμανικὰ ἀεροπλάνα διὰ νὰ εἰδοποιήσουν τοὺς Ἰταλοὺς πρὸς κατάπαυσιν τοῦ πυρός. Ἐν τοσούτῳ καὶ πάλιν συνεχίζετο τὸ πῦρ.

Ἐνεκα τῶν λόγων τούτων παρεκάλεσα τοὺς Γερμανοὺς Στρατηγούς ὅπως σπεύσουν νὰ διατάξουν τὴν εἰς τὸ Πέραμα—Ἰωαννίνων γερμανικὴν Μεραρχίαν νὰ ἀχθῇ πρὸς Βορρὰν διὰ νὰ παρεντεθῇ μεταξὺ τῶν ἡμετέρων καὶ τῶν Ἰταλικῶν Δυνάμεων πρὸς παύσιν τοῦ πυρός, πράγμα, ὅπερ ἐπετεύχθη τὴν ἐπομένην 22αν Ἀπριλίου παρὰ τῆς μεραρχίας τοῦ Νήτριχ.

Ἡ ἰταλικὴ ὁμως ἀεροπορία, ἐξηκολούθει τὸ δολοφονικὸν ἔργον της, καίτοι ἐσημειώθη ἀπὸ τῶν μεταμεσημβρινῶν ὥρῶν τῆς 21ης Ἀπριλίου ἡ προχώρησις τῶν γερμανικῶν φαλάγγων.

Ἐπειδὴ τεωρακισμένη μεραρχία τοῦ Νήτριχ ἤχθη πρὸς τὴν μεθόριον, κατέφθασεν εἰς Ἰωάννινα τὴν 22 Ἀπριλίου ἑτέρα μεραρχία γερμανικὴ, ἣτις παρέμεινεν εἰς Κατάραν — Μέτσοδον, συγκεντρωμένη ἀπὸ πρωΐας τῆς 21 Ἀπριλίου.

Οἱ Γερμανοὶ εἶχον ἔτοιμα τμήματα ἀλεξιπτωτιστῶν διὰ νὰ κατευθύνουν ἀναλόγως τῆς καταστάσεως κατὰ τὴν ἐπίθεσιν πρὸς Μέτσοδον. Ἐν τμήμα τούτων ἔπεσε εἰς τὸ ἀεροδρόμιον τῶν Ἰωαννίνων τὴν πρωΐαν τῆς 21 Ἀπριλίου.

Συνεπῶς ὁ προβαλλόμενος ἰσχυρισμός, ὅτι δῆθεν θὰ ἐπεβραδύνετο ἡ προέλασις τῶν Γερμανῶν ἐκ τῆς καταστροφῆς τῆς σήραγγος τῆς Κατάρας, ἀποδεικνύεται ἀμφίβολος, ἂν μὴ ἀβάσιμος. Εἴτε οὕτως, εἴτε ἄλλως, τὰ Ἰωάννινα θὰ κατελαμβάνοντο ἐντὸς τῆς 20ῆς Ἀπριλίου. Ἡ πλήρης κύκλωσις τῆς Στρατιᾶς Ἡπείρου θὰ συντελεῖτο.

ΑἶΧΜΑΛΩΣΙΑ δὲν προβλέπεται οὔτε διὰ τοῦ δευτέρου πρωτοκόλλου. Εἶμαι ὑπερήφανος διότι μὲ τὸν «ἐλιγμὸν» κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Μουσολίνι, ἐπέτυχα τὴν τιμὴν τῶν ὅπλων καὶ τὴν διάσωσιν τῶν ἠρώων τῆς Ἀλβανίας, χάριν τῶν ὁποίων εἶμαι πρόθυμος νὰ ὑφίσταμαι ἀγογύστως, ὅσα ἀδίκως ὑφίσταμαι.

Ἐνταῦθα ὀφείλω νὰ τόνισω ὅτι οἱ Ἰταλοὶ ὅσους συνέλαβον (περὶ τοὺς 150) ὠδήγησαν εἰς τὴν Ρώμην ὅπου τοὺς ἠνάγκασαν νὰ παραλάσουν καὶ βραδύτερον, κατόπιν ἡμετέρων ἐνεργειῶν, τοὺς ἀφῆκαν ἐλευθέρους ἐνταῦθα.

Κρίνω σκόπιμον νὰ ὑπογραμμίσω ὅτι εἰς τὸ μέτωπον τοῦ Μετσόβου ἐπρόκειτο νὰ ἐπιτεθοῦν δύο γερμανικαὶ μεραρχίαι (ἀριθ. 2).

22 ΑΠΡΙΛΙΟΥ

Τὴν 22 Ἀπριλίου μετὰ μεσημβρίαν προσήλθον καὶ πάλιν δύο ἑτεροὶ Γερμανοὶ στρατηγοί, οἵτινες ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐζήτουν νέαν τροποποίησιν τῶν ὄρων τοῦ πρωτοκόλλου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ᾔθελον νὰ μᾶς εἰσηγη-

θοῦν ὅπως ἀποστείλωμεν καὶ πρὸς τὴν πλευρὰν τοῦ Ἰταλικοῦ μετώπου κήρυκας πρὸς σύναψιν ἀνακωχῆς, ἰσχυριζόμενοι ὅτι ἀλλῶως ἀδυνατοῦσαν νὰ πείσουν τοὺς Ἰταλοὺς νὰ παύσουν αἱ ἐχθροπραξίαι.

Τότε ἔκρινα σκόπιμον (καὶ ἦσαν σύμφωνοι οἱ παριστάμενοι στρατηγοὶ Δεμέστιχας, Βραχνός, οἱ συνταγματάρχαι Γρηγορόπουλος, Δημακόπουλος καὶ Μπαλοδήμος, ὁ ἀντισυνταγματάρχης Χατζαρούλας, ὁ ἐπίλαρχος Βλάχος καὶ ἄλλοι) νὰ ἀρνηθῶ πᾶσαν νέαν τροποποίησιν τῶν ὁρῶν τοῦ πρωτοκόλλου καὶ νὰ διαμαρτυρηθῶ διὰ τὰς ἐμμέσως διατυπουμενάς ἀπειλὰς τῶν Γερμανῶν.

Κατόπιν τῆς κατηγορηματικῆς ἀρνήσεώς μου, μοὶ παρεσχέθη προθεσμία τριῶν ὥρων ὅπως σκεφθῶ καὶ ἀποφασίσω, καὶ ἀπεσύρθησαν οἱ Γερμανοί. Οὐσιαστικῶς ἤθελον οἱ Γερμανοὶ νὰ ζητήσωσι ὁδηγίαις ἀπὸ τὸν Προϊστάμενόν των.

Μετὰ τὴν ἐκπνοὴν τῆς τριώρου προθεσμίας προσῆλθον καὶ πάλιν εἰς τὸ Γραφεῖον μου οἱ Γερμανοὶ στρατηγοί, εἰς οὓς ἐνεχείρισα τὴν κάτωθι ἔγγραφον δῆλωσίν μου συνταχθεῖσαν παρὰ τῶν Ἐπιτελῶν καὶ ἐγκριθεῖσαν παρ' ἐμοῦ.

«Ὁ Ἕλλην Διοικητὴς Στρατιᾶς, τυγχάνων ἤδη αἰχμάλωτος τῶν Γερμανῶν μεθ' ὧν τῶν ὑπ' αὐτόν, καὶ κατόπιν τοῦ δις τροποποιηθέντος πρωτοκόλλου, δὲν ἔχει πλέον οὔτε ἐξουσιοδότησιν, οὔτε ἐλευθερίαν σκέψεως καὶ ἐνεργείας διὰ νέας τροποποιήσεις καὶ ἔνεκα τούτου δηλοῖ ὅτι ἡ Γερμανικὴ Διοίκησις δύναται νὰ λάβῃ οἷα τὸ Διεθνὲς Δίκαιον ἐπιβάλλει μέτρα, διὰ τὸν παραδοθέντα εἰς αὐτὴν Στρατόν. Ἐπικαλεῖται τὴν ἀσυλίαν τῶν αἰχμαλώτων καὶ τὴν προστασίαν τοῦ γενναίου φρονος Γερμανικοῦ στρατοῦ, ὑφ' ὃν ἐτέθη ἀπὸ διημέρου, καὶ παρακαλεῖ ὅπως προστατευθῶν οἱ αἰχμάλωτοι, οἱ ὁποῖοι διετάχθησαν συμφώνως μὲ τὸ ἀπὸ χθὲς ὑπογραφέν πρωτόκολλον νὰ συγκεντρώσουν τὰ ὅπλα εἰς ἀποθήκας.

(Ἐκ τοῦ Γραφείου τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς)».

Μετὰ πολλὰς συζητήσεις ἐδέχθησαν οἱ Γερμανοὶ τὴν δικαίαν αἵτησίν μου «περὶ μὴ τροποποιήσεως τῶν ὁρῶν τῆς ἀνακωχῆς» καὶ ἐπέμειναν ἀνεκδότως ὅπως ἀποσταλοῦν κήρυκες εἰς τὴν ἰταλικὴν πλευράν. Τὰ τελευταῖον τοῦτο ἐδέχθημεν ἐφ' ὅσον οἱ Γερμανοὶ ἐδεβαίουσαν ὅτι δὲν θὰ κατέπαυε τὸ πῦρ κατ' ἄλλον τρόπον.

Κατόπιν τούτων ἀπεστάλη ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ συνταγματάρχου Μηχανικοῦ Σύρρου Σπ., πρὸς τοὺς Ἰταλοὺς τὴν 21 ὥραν τῆς 22 Ἀπριλίου 1941.

Ἡ Ἰταλικὴ Διοίκησις ἐδέχθη τὴν «ἄνευ ὁρῶν παράδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν ἐν Ἡπείρῳ Δυνάμεων ὡς αὕτη προσεφέρθη εἰς τὴν Γερμανικὴν Διοίκησιν καὶ ὑπὸ τὰς ἰδίας συνθήκας, ὑφ' ἧς ἡ Ἑλληνικὴ Διοίκησις προσέφερε ταύτας εἰς τὴν Γερμανικὴν Διοίκησιν», ὡς λέγει πρακτικόν, ὑπογραφόμενον παρὰ τοῦ στρατηγοῦ Τζελόζο καὶ τοῦ συνταγματάρχου Σύρρου (ὥρα 3 ἑλληνικὴ καὶ ὥρα 2 ἰταλικὴ τῆς 23 Ἀπριλίου).

23 ΑΠΡΙΛΙΟΥ

Ὁ Στρατάρχης Λίστ ἐν γνώσει ἀπάντων τούτων, ἀπεφάσισε τὴν σύνταξιν νέου κοινοῦ πρωτοκόλλου μεταξύ ἡμῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν Γερ-

μανών καὶ τῶν Ἱταλῶν ἀφ' ἑτέρου. Τὸ τοιοῦτον μᾶς ἐγνώσθη τὴν νύκτα πρὸ τῆς ἐπιστροφῆς τῆς ἐπιτροπῆς ποῦ ἀπεστάλη εἰς τοὺς Ἱταλοὺς μετὰ τὴν προσθήκην ὅτι παρεκαλούμεθα νὰ προετοιμασθῶμεν ὅπως μεταδῶμεν εἰς Θεσσαλονίκην ἀεροπορικῶς ὅπου μετέβημεν τὴν μεσημβρίαν τῆς 23 Ἀπριλίου.

Εἰς Θεσσαλονίκην εὐρίσκοντο ἐπιτροπαὶ τῶν μὲν Γερμανῶν ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τοῦ ἀντιστρατήγου Γιόντλ τῶν δὲ Ἱταλῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀντιστρατήγου Φερέρο. Οὗτοι μοὶ ἐνεχείρισαν ἔτοιμον νέον πρωτόκολλον καὶ μετὰ παρεκάλεσαν νὰ ἐγκατασταθῶ μετὰ τῆς ἀκολουθίας μου εἰς παρακείμενον Γραφεῖον πρὸς μετάφρασιν καὶ μελέτην.

Πρὶν διατυπώσω τὰς ἀντιρρήσεις μου ἐπὶ τῶν ὄρων τοῦ πρωτοκόλλου τούτου, ἀπέστειλα πρὸς τὸν ἀντιστράτηγον Γιόντλ τὴν κάτωθι ἔγγραφον διαμαρτυρίαν μου:

«Ὁ Ἕλλην Διοικητὴς τῆς Στρατιᾶς Ἡπείρου καὶ Δυτικῆς Μακεδονίας, τυγχάνων ἔστω καὶ προσκαίρως αἰχμάλωτος τῶν Γερμανῶν, μεθ' ὅλου τοῦ ὑπ' αὐτὸν Στρατεύματος, δὲν δύναται ν' ἀποφασίσῃ ἐλευθέρως, ἀλλὰ εἶνε ὑποχρεωμένος νὰ ὑπακούῃ εἰς τὰς διαταγὰς τῆς Γερμανικῆς Διοικήσεως, ἣτις θὰ ὑπέχη τὰς εὐθύνas. Οὐχ' ἦττον δὲν δύναται ἢ νὰ σημειώσῃ τὴν διὰ τρίτην φοράν ἐπὶ τὰ χεῖρω διὰ τὸν Ἑλληνικὸν Στρατὸν τροποποίησιν τῶν ὄρων τῆς ἀναγκῆς, δι' ἣ καὶ διαμαρτύρεται.

Ὡσαύτως διαμαρτύρεται διότι μέχρι σήμερον ἡ Ἱταλικὴ Ἀεροπορία θερίζει τὰ κινούμενα ἢ ἐν στάσει ὅλως ἀνύσπῃτα καὶ πολλάκις ἁοπλα Ἑλληνικὰ Τμήματα καὶ τὸν ἄμαχον πληθυσμὸν τῆς ἡρωϊκῆς Ἡπείρου, παρὰ τὴν ὑποχράφην συμβάσεων Παραδόσεως».

Ὁ Γερμανὸς στρατηγὸς ἐλογομάχησε ζωηρῶς μετὰ τὸν Ἱταλὸν στρατηγὸν διὰ τὴν τελευταίαν διαμαρτυρίαν μου. Ἡ δὲ κατὰληξις ἦτο καὶ μοὶ δηλώσῃ ὁ στρατηγὸς Γιόντλ, «ὅτι εἶχον δίκαιον» καὶ ὅτι διέταξε ἐνὰ παύσων τὰ πυρὰ τὸ ἐνωρίτερον, δυνατόν σήμερον».

Διὰ τὸ πρῶτον μέρος τῆς διαμαρτυρίας μου οὐδὲν εἶχε ν' ἀπαντήσῃ. Τὸ παραδοθὲν πρὸς μελέτην σχέδιον πρωτοκόλλου περιεῖχε ἐπαχθεῖς καὶ ἀνεφαρμόστους ὅρους. Οὕτως ὑπῆρχον ὅροι:

α') Οἱ ἀξιωματικοὶ τῶν Ἐπιτελείων, τῶν Στρατηγείων καὶ Σχηματισμῶν ἔδει νὰ συγκεντρωθῶσιν εἰς στρατόπεδα.

β') Θὰ μετεῖχον βαρεῖας εὐθύνas ἂν τὰ τμήματα μετεκινουῖντο ἐκ τῆς θέσεως εἰς ἣν εὐρίσκοντο κατὰ τὸ μεσονύκτιον τῆς 23 πρὸς 24 Ἀπριλίου.

γ') Εἶχομεν ὑποχρέωσιν νὰ ἐπιδληθῶμεν εἰς τὰ στρατεύματα τῶν Ἰονίων Νήσων ὅπως παραδοθῶν εἰς τοὺς Ἱταλοὺς κλπ.

Διὰ τούς α' καὶ β' ὅρους ἐπέτυχον νὰ διαγραφῶσιν.

Διὰ τὸν γ' ὅρον ἡνρήθην ν' ἀναλάβω εὐθύνην διότι τὰ ἐκεῖ στρατεύματα δὲν ὑπήγοντο ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Τ.Σ.Η. Ἐπομένως ἡμῖν ἀναρμόδιος.

Τοιοιουτρόπως τὸ τρίτον καὶ τελευταῖον πρωτόκολλον ἔλαβε τὴν μορφήν (τύποις καὶ οὐσίᾳ) τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2 Πρωτοκόλλου.

ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Ὁ Ναύαρχος Οικονόμου ἐρωτηθεὶς περὶ τῆς συνθηκολογήσεως ἀπήντησε:

«Ἐφ' ὅσον τὸ μέτωπον Μετσόδου ἔφθασε εἰς τὸ ἔσχατον ὄριον τῶν δυνατοτήτων του ἔπρεπε ὁ ἀρμόδιος ἐκεῖ Διοικητὴς τῆς Στρατιᾶς νὰ ἐπιζητήσῃ τὴν πλέον σωτηρίαν καὶ πλεονεκτικότεραν λύσιν, ἀναλαμβάνων σθεναρῶς τὴν πρωτοβουλίαν. Τοῦτου μὴ ἀναλαβόντος, θὰ εὐρίσκετο ἄλλος μὲ σθένος, ἔστω καὶ ἐὰν ὁ στρατηγὸς Τσολάκογλου δὲν ἀνελάμβανε».

Ὁ πολιτευτὴς καὶ τῶς Ὑπουργὸς Ναύαρχος Στράτος κατέθεσε ὅτι «θὰ ἦτο ἀντάξιός ὁ ἡγήτωρ ἐκεῖνος, ὅστις θ' ἀνέμενε διαταγὰς κατὰ τὰς ἀνεπιδέκτους ἀναβολῆς τραγικὰς ἐκείνας στιγμὰς. Ἐφ' ὅσον θὰ ἔσωζε 300.000 ἀνδρῶν καὶ τὴν τιμὴν τῶν ὅπλων καὶ θὰ ἀπέτρεπε τὴν ταπεινώσιν καὶ τὴν ἀτίμωσιν, ἔπρεπε νὰ τολμήσῃ».

Ὁ τῶς Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Ρέντης κατέθεσε:

«Ὁ Στρατὸς ἐξήντησε πᾶν ὅ,τι ἡ τιμὴ καὶ τὸ καθήκον ὑπαγορεύουν καὶ ἔφθασε εἰς τὸ ἔσχατον ὄριον τῶν δυνατοτήτων του. Ὡς φεῖλε συνεπῶς νὰ συνθηκολογήσῃ ἐφ' ὅσον ἔβλεπε ὅτι ἡ λύσις αὕτη ἦτο συμφερωτέρα τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς ἀτίμώσεως. Διαταγὴ οὕτε ἔπρεπε νὰ ἐκδοθῇ, οὔτε νὰ προκαλῆται τοιαύτη».

Ὁ διεθνὴς Τύπος σχολιάζων τὰ πολεμικὰ γεγονότα ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὰς ἡμέρας ὕστερον ἀπὸ τὴν ἀνακωχὴν, διεπίστου ὁμοφώνως ὅτι ἡ γενομένη ἀνακωχὴ ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα ἀναποδράστου ἀνάγκης στρατιωτικῆς, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ὁποίας εὐρέθη ἕνας ἡρωϊκὸς Στρατὸς μαχόμενος ἐναντίον δύο Αὐτοκρατοριῶν.

Πλήρη ἐξήγησιν τῶν συνθηκῶν ὑφ' αἷς εὐρέθη ὁ Στρατὸς μας διὰ νὰ συνθηκολογήσῃ, παρέχει ἡ ὑπὸ τοῦ Στρατηγοῦ Πλατῆ, Γενικοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ὑπουργείου Στρατιωτικῶν τῆς ἀποδημησάσης Κυβερνήσεως καὶ Ἀρχηγοῦ τοῦ Ἐπιτελείου τῆς Στρατιᾶς Ἡπείρου, μέχρι 20ῆς Ἀπριλίου, γενομένη ἀνακοίνωσις πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν. Αὕτη, ἐκδοθεῖσα τὴν 25 Ἀπριλίου καὶ δημοσιευθεῖσα εἰς τὰς ἐφημερίδας τῶν Ἀθηνῶν τὴν 26ην Ἀπριλίου, ἦτοι δύο ἡμέρας πρὸ τῆς εἰσόδου τῶν Γερμανῶν εἰς Ἀθήνας, ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Κυκλοφοροῦν φῆμαι ὅτι τελευταία ἀτυχὴς ἔκβασις τῶν πολεμικῶν γεγονότων ἀποδίδεται ἐν μέρει, ὑπὸ τῶν ἀγνοούντων τὰς συνθήκας, ὑφ' αἷς εὐρέθη ὁ Στρατὸς μας, εἰς τὸ Σῶμα τῶν Ἀξιωματικῶν. Εὐρισκόμενος ἐν τῇ μέσῃ τῶν ἡρώων τῆς Στρατιᾶς Ἡπείρου κατὰ τὰς σκληρὰς τελευταίας ἡμέρας, εἶμαι εἰς θέσιν νὰ διαβεβαιώσω τὸν γενναῖον Ἑλληνικὸν Λαόν ὅτι ἅπαντες, βαθμοφόροι καὶ ὁπλίται ἐξετέλεσαν μετ' ἐξαιρετικῆς αὐταπαρνήσεως τὸ καθήκον των, γράψαντας εἰς τὴν Στρατιωτικὴν Ἱστορίαν τῆς Πατρίδος νέας σελίδας δόξης.

Ἡ ἀτυχὴς ἔκβασις τῶν πολεμικῶν γεγονότων δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν λιποψυχίαν ἢ ἄλλην αἰτίαν κανενὸς, ἀλλ' εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς εὐρέθη ἀντιμέτωπος τῶν στρατῶν δύο Αὐτοκρατοριῶν 150 ἑκατομμυρίων.

Νικητὴς ἐν τῷ Ἀλδανικῷ μετώπῳ, εὗρέθη αἶφνης, κατόπιν ἐξαμῆνου σκληροῦ ἀγῶνος εἰς τὰ ἀφιλόξενα βουνὰ τῆς Ἀλδανίας, ὑποχρεωμένος, κατόπιν τῆς συμπτώξεως τοῦ Νοτιοσλαβικοῦ στρατοῦ, ν' ἀντιμετωπίσῃ εἰς τὰ νῦτα του πλέον, νέον στρατὸν πολυἀριθμὸν, μὲ ἀφθονα μηχανικὰ μέσα καὶ μὲ ἰσχυροτάτην ἀεροπορίαν.

ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας ἠναγκάσθη νὰ συμπιτυχθῇ ἐπὶ θάλασσης 150 χιλιομέτρων, σφυροκοπούμενος συνεχῶς ὑπὸ τῆς ἐχθρικῆς ἀεροπορίας, χωρὶς νὰ διαθέτῃ τὴν παραμικρὰν προστασίαν ἀέρος.

Ἡ διὰ στρατηγικοὺς λόγους ἐνεργηθεῖσα τελευταία ἐπαχίρῃσις τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ διεξήχθη χωρὶς νὰ περιέλθῃ οὐδὲ ἓνας στρατιώτης εἰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ, κατὰ τρόπον, ὅστις θὰ προκαλέσῃ τὸν θαυμασμὸν ὅλου τοῦ κόσμου, ὅταν γνωσθῶσιν αἱ ἀκριβεῖς συνθήκαι τοῦ ἀγῶνος τούτου.

Εὐρεθεὶς δὲ τέλος μὲ ἀποκεκομμένας τὰς πρὸς τὰ ὀπίσω συγκοινωνίας, μὴ δυνάμενος νὰ ἀνεφοδιασθῇ καὶ ἐπικοινωνήσῃ λόγῳ τῶν συχνῶν βομβαρδισμῶν τῆς ἐχθρικῆς ἀεροπορίας, βλέπων καταστρεφόμενας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην καὶ πιεζόμενος ὑπὸ δύο ἰσχυρῶν ἀντιπάλων ἐκ Βορρᾶ καὶ ἐξ Ἀνατολῶν, ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ, ὅταν πλέον ἡ περαιτέρω συνέχισις τοῦ ἀγῶνος κατέστη παντελῶς ἀδύνατος.

Ἑλληνικὲ Λαέ, δύνασαι νὰ εἶσαι ὑπερήφανος διὰ τὰ Τέκνα σου. Ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς ἐπολέμησε μετὰ θαυμαστῆς γενναιότητος, προκαλέσας τὸν θαυμασμὸν καὶ αὐτῶν τῶν ἀντιπάλων του καὶ ἂν τελικῶς ἐκάμφθη ὑπὸ τὰ ἀνηλεῆ κτυπήματα στρατοῦ πολυἀριθμοῦ καὶ διαθέτοντος ἀφθονα μηχανικὰ μέσα, τοῦτο δὲν μειώνει τὰ λαμπρὰ κατορθώματά του, τὰ ὁποῖα ἐπέτελεσε κατὰ τὸν ἐξῴμῃνον ἐπικὸν ἀγῶνα του.

Ὁ Γενικὸς Διευθυντὴς Ὑπουργείου Στρατιωτικῶν

Ἐποστράτηγος ΠΛΑΤΗΣΣ.

Οἱ σύμμαχοί μας Βρεταννοὶ οὐδέποτε, εἰς οὐδεμίαν περίστασιν, ἀπὸ ἐπισήμου ἢ ἀνεπισήμου δήματος ἢ στόματος, ἐξέφρασαν παράπονον ἢ ἐπὶκρίσιν διὰ τὴν ἀνακωχήν.

Ὡς κατὰ τὴν διαδικασίαν προέκυψε, οἱ Βρεταννοὶ στρατιωτικοὶ ἐν Ἑλλάδι ἦσαν μέχρι τοῦ Μεγάλου Σαββάτου προκατειλημμένοι ἐκ συκοφαντιῶν ἴσως κακῶν Ἑλλήνων ἢ τουλάχιστον κακῶς πληροφορημένοι περὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν πολεμικῶν γεγονότων εἰς τὸ Μέτωπον. Καὶ παρεκλήθη ὁ στρατηγὸς Παναγᾶκος, ἀφίχθεις τὴν μεσημβρίαν τῆς 19 Ἀπριλίου ἐκ τοῦ Μετώπου τῆς ὑπ' ἐμὲ Στρατιᾶς προερχόμενος, ἵνα παραστή εἰς συμβούλιον ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως, εἰς ὃ παρίσταντο πλὴν τοῦ Ἀρχιστρατήγου καὶ ἄλλων ἡμετέρων, ὁ Ἄγγλος στρατηγὸς Οὐΐλσον, διὰ νὰ ἐκθέσῃ τὰ γεγονότα.

Πράγματι, ὁ στρατηγὸς Παναγᾶκος παρέστη καὶ ἀφηγήθη τὰς ἥρωικὰς συγκρούσεις τῶν ἡμετέρων ἐναντίον τῶν Γερμανῶν εἰς Πισοδέρι, Ἀπόσκειπον καὶ Καστοριάν, μὲ λύσαν καὶ πνεῦμα αὐτοθυσίας. Ἀφηγήθη τὰ ἀνηλεῆ κτυπήματα τῆς ἐχθρικῆς ἀεροπορίας κατὰ τῶν πυροβολαρχιῶν μας, κονιορτουμένων εἰς στιγμὰς ἐκτελέσεως πυρῶν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Περιέγραψε τὰς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρικῶν ἀρμάτων, ἐναντίον τῶν ὁποίων προέβαλλεν ὁ Στρατὸς μόνον τὰ στήθη του, ἐλ-

λίσπει αντιαρματικών μέσων. Ἐξωγράφησε μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα τὸ διαρκές καὶ ἀνηλεές σφυροκόπημα τῶν φαλάγγων μας, τῶν ἀνεφοδιαστικών μέσων μας, τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ καὶ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων καὶ χωρίων ἐκ μέρους τῆς ἀνενοχλήτης δρώσης ἐχθρικής ἀεροπορίας εἰς βάθος 200 χιλιομέτρων, καθημερινῶς καὶ ἀδιαλείπτως δι' ὅλης τῆς ἡμέρας. Οἱ διοικητικοὶ σύνδεσμοι, αἱ ἐπικοινωνίαι ἐξηρθρώνοντο ἀνεπανορθώτως, ὥστε νὰ παραλύη ἡ Διοίκησις.

Καὶ ὑπεγράμμισε τέλος τὴν σχηματισθεῖσαν ἐντύπωσίν του, καθ' ἣν ὁ ἐχθρὸς φαίνεται τόσον ἰσχυρὸς, ὥστε νὰ νομίζῃ τις ὅτι οἰονδήποτε κώλυμα θὰ τὸ ἀνέτρεπε, ἔστω καὶ ἂν τὰ ἑλληνικὰ τμήματα ἔχουν προθυμοποιηθῇ νὰ ἀποδώσουν ὠφέλιμον ἔργον, ὅσον εἶνε ἀνθρωπίνως δυνατόν νὰ ἐπιτύχουν, πίπτοντα ἐνδόξως.

Ὁ στρατηγὸς Οὐΐλσον μὲ εἰλικρινῇ κατάπληξιν ἤκουσε τὰς σκληρὰς δοκιμασίας μας καὶ μὲ ἀνυπόκριτον θαυμασμόν τοὺς ἀνευ προηγουμένου ἥρωισμούς μας καὶ ἔκρινε χρέος του νὰ ἐκφράσῃ τὰ ἐπόμενα:

«Λυπούμαι, διότι κατὰ τὴν περίοδον ταύτην στεροῦμαι μέσων ὅπως σὰς ἐνισχύσω, ὡς ἔπρεπε, εἴτε εἰς ἄρματα, εἴτε εἰς ἀντιαρματικά μέσα, εἴτε εἰς ἀεροπορίαν. Καὶ αἱ ἰδικαὶ μου μεραρχαί, ἐξ ἴσου μὲ τὰς ἰδικὰς σας, δοκιμάζονται σκληρότατα. Ἐπείσθην πλήρως καὶ ἀναγνωρίζω ὅτι ἡ Ἑλλὰς προσέφερε εἰς τὸν κοινὸν ἀγῶνα πᾶν τὸ ἀνθρωπίνως δυνατόν μὲ ἀξιοθαύμαστον ἀνδρείαν καὶ αὐταπάρνησιν, ὑπερβάσα τὰ ὅρια ἀντοχῆς. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἐξίλειψεν ἡ Ἑλλάς. Δὲν δυνάμεθα νὰ ἀξιώσωμεν ἀπὸ τὸν στρατὸν της τίποτε ἐφεξῆς, διότι εἶνε ἄσπλος».

Ὅταν ἔληξε τὸ συμβούλιον καὶ ἀπεχώρησεν ὁ στρατηγὸς Οὐΐλσον, ἡ Α.Μ. ὁ Βασιλεὺς, ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν στρατηγὸν Παναγάκον εἶπε: «Στρατηγὲ Παναγάκο, ἔχετε προσφέρει πολλὰς ὑπηρεσίας εἰς τὴν Πατρίδα, ἡ πολυτιμότερα ὅμως πασῶν εἶνε ἡ προσφερθεῖσα ἀπόψε. Ἡ Πατρίς θὰ σὰς εὐγνωμονῇ». Κατόπιν πάντων τούτων ἐκφράζω τὴν ἀπορίαν μου διὰ τίνας λόγους παρεπέμφθην εἰς δίκην. Μήπως διὰ νὰ ἀπαλειφθῇ τὸ Ἀλβανικὸν Ἔπος;

Ἡ ἀνακοίνωσις πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν τοῦ στρατηγοῦ Πλατῆ, ἐπιβεβαιοῖ ὅτι ἡ συνθηκολόγησις ὑπγορευθεῖ ὑπὸ ἀδερῆτου ἀνάγκης καὶ ὅτι ἐξητήθη σύναψις ἀνακωχῆς ὅταν ἐξέλειπε ἡ παραμικρὰ δυνατότης περαιτέρω ἀντιστάσεως, καὶ ἀποκαλύπτει μίαν ἄλλην πλευρὰν τῶν συνθηκῶν, ἧς ἀντιμετώπισε τὸ Τ.Σ.Η.

Φέρει εἰς φῶς τὴν ἀποκοπὴν τῶν συγκοινωνιῶν πρὸς τὰ Μετόπισθεν καὶ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ στρατοῦ ν' ἀνεφοδιαζῇται, λόγῳ τῶν ἀδιακόπων προσβολῶν τῆς ἐχθρικής ἀεροπορίας.

Διὰ τῆς ἐγκύρου ταύτης ὁμολογίας ἀνατρέπεται ἡ ἀπὸ αἰῶνος καθιερωθεῖσα ἔννοια τοῦ «ἀνοικτοῦ χώρου». Διότι μὲ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τελειότητα τῶν συγχρόνων πολεμικῶν μέσων, εἶνε δυνατόν νὰ ἐμφανίζηται χώρος τις ὡς «ἀνοικτός» ὡς μὴ ἐπιτευχθείσης πλήρους τακτικής κυκλώσεως, ἐνῶ κατ' οὐσίαν κατέστη «κλειστός», ὡς συμβαίνει εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν. Ἀφήνω ἄνευ συζητήσεως τὸ ζήτημα τοῦ «ἀνοικτοῦ χώρου», ὅστις διὰ στιγμιαίας πτώσεως ἀλεξιπτωτιστῶν καθίσταται ἀπὸ πάσης ἀπόψεως «κλειστός».

Ἡ ἀνακοίνωσις τοῦ στρατηγοῦ Πλατῆ ὁμιλεῖ περὶ ἀποτείρας δυσφημίσεως τοῦ Σώματος τῶν Ἀξιωματικῶν.

Ἡ δυσφήμησις αὕτη προέρχεται ἀπὸ πρόσωπα, ἅτινα δὲν μετέσχον εἰς τὸν ἐπικὸν ἀγῶνα καὶ ἅτινα ἔχουν συμφέρον νὰ ὑποτιμηθῇ ἅφ' ἑνὸς ἢ ἁΐα τῶν ἐπιτευχθέντων μεγαλουργημάτων καὶ νὰ ὑπερτιμηθῇ ἅφ' ἑτέρου ἢ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ὑπηρεσίᾳ των, ἵνα οὕτως ἰσοπεδωθῶν οἱ ἥρωες ἀγωνισταὶ μὲ ταῦτα.

Ἰσως νὰ εἶνε τὰ ἴδια πρόσωπα, ποὺ καταχθονίως ἐνεργοῦντα, ἐτήρουν ἐν ἀνωνυμίᾳ τοὺς διαπρέψαντας ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς τιμῆς καὶ τοὺς παρ' αὐτῶν καλουμένους «Ἐθνικοὺς ἥρωας».

Τὰ πρόσωπα ταῦτα ἀπηγόρευον τὴν δημοσίευσιν τῶν ὀνομάτων τῶν ἀφθάστων μαχητῶν καὶ συμμαχήσαντα μὲ τοὺς φυγομαχήσαντας καὶ ἔχοντα συνεπικούρουν τὴν ἀράοδον τοῦ χρόνου, ἥτις ἐπιφέρει λήθην, προσπαθοῦν νὰ καρπωθῶν τὰ ἐκ τοῦ θριάμβου τῶν σεμνῶν ἡρώων ὄφελῃ.

Αἱ προσπάθειαι τῶν καταχθονίων τούτων προσώπων δὲν πρόκειται νὰ καρποφορήσουν ἐπὶ μακρόν, διότι θὰ ἀποκαλυφθῇ ἡ ἐπιτηδεΐα τῶν, ἀναλαμπούσης τῆς ὀληθείας πολὺ συντόμως.

Ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς θὰ ἀντιληφθῇ σαφῶς ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς Νίκης καὶ τῆς ἐξαμήνου παρατάσεως (α) τοῦ ἀγῶνος ἐναντίον τῆς Ἰταλίας, δὲν ἐπῆλθεν «εἰκῇ καὶ ὥς ἔτυχε».

Τοῦτο προῆλθε ὡς συνισταμένη τῶν προσπαθειῶν τῶν ἡγητόρων καὶ τῆς ἀπαραμίλλου διαγωγῆς τῶν ὁπλιτῶν. Οἱ μὲν ἡγήτορες ἐνεψύχωνον τοὺς ἄνδρας, παρεῖχον ἑαυτοὺς ὑπόδειγμα, συνελάμβανον ἄριστα σχέδια, ὠδήγουν τοὺς ἄνδρας καὶ κατηύθυναν τὰ πυρά. Οἱ δὲ ὁπλίται, κατόπιν τῆς παραγγελίας τῶν οἰκείων των, ἥτις ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ «ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς», ἐπεδείκνουν τυφλὴν προσήλωσιν καὶ ἀπεριόριστον πειθαρχίαν καὶ ἐπροθυμοποιοῦντο πρὸς πᾶσαν θυσίαν, καταστάντες ἰδεώδεις ἐκτελεσταί.

Πάντες γνωρίζομεν ὅτι ἐστερούμεθα συγχρόνων πολεμικῶν μέσων, εἰς τρόπον, ὥστε, ἐν συγκρίσει μὲ τὸν ἐχθρόν, ποὺ ἦτο τελείως ὀπλισμένος μὲ τὰ σύγχρονα μέσα, νὰ θεωρούμεθα ἄοπλοι.

Τὸ νὰ ὀδηγήσῃ τὴς ἀόπλους ἐναντίον ὑπεραριθμῶν ἐνόπλων δὲν εἶνε εὐκόλον πρᾶγμα.

Ἡ δυσκολία αὐξάνει ἂν οἱ ἔνοπλοι προστατεύωνται ὑπὸ συρματοπλεγμάτων, ἂν ἐξασφαλιζῶνται μέσα εἰς σκυρόδετα ἔργα ἢ μέσα εἰς χαλύβδινα ἄρματα καὶ ἂν ὑποστηρίζωνται ἀπὸ ἄφθονον ἀεροπορίαν, ἀνενοχλήτως δρῶσαν.

Τοιοῦτοτρόπως οἱ ἄοπλοι, ὅσον ἄνδρεῖοι καὶ ἂν εἶνε καὶ ὅσον ἂν παρωθοῦνται ἀπὸ τὸ ἐφήμερον συναίσθημα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, δυσκόλως, ἂν μὴ οὐδαμῶς, θὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῶν ἐνόπλων.

(α) Τονίζεται ἐπανειλημμένως ἡ παράτασις διότι αὕτη δὲν ἀνεμένετο ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὸ Γενικὸν Ἐπιτελεῖον, ἄλλ' εἶνε ἀπόρροια τοῦ ἐπιθετικοῦ μας πνεύματος, ὡς προεξετέθη. Ἐσχάτως ἀπεδείχθη εἰς Νυρεμβέργην ὅτι ὁ Χίτλερ λόγω τῆς ἐπιτευχθείσης παρατάσεως ἀπεφάσισε περὶ τὰ τέλη Μαρτίου 1941 τὴν ἀναβολὴν ἐπὶ 5 ἐβδομάδας τῆς ἐπιθέσεως «Βαρδάρσας» ἥτοι κατὰ τῆς Ρωσίας.

Ἄλλ' ἂν ἔπαξ οἱ ἄσπλοι προβοῦν εἰς τόσον παρακεκινδυνευμένον διάδημα, οὐδέποτε θὰ ἐπαναλάβουν τοιαύτην «τρέλλαν».

Τούτων οὕτως ἐχόντων, γνωρίζομεν ὅλοι ὅτι εἰς τὴν πραγματικότητα ἐπανεληφθῇ πολλὰκις ἡ ἀποκλεισθεῖσα τρέλλα. Τοῦτο ἄγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ ἡγήτορες (μόνιμοι καὶ ἔφεδροι ἀξιωματικοὶ) ἐπέτυχον τὰ ἐξῆς:

α) Κατέκτησαν τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν ἀνδρῶν των (διὰ τῆς εὐψυχίας των, διὰ τοῦ ἐπιδεικνυμένου ἐνδιαφέροντός των πρὸς προφύλαξιν τῶν ἀνδρῶν καὶ συνεπῶς πρὸς μείωσιν τῶν ἀπωλειῶν, καὶ τέλος διὰ τοῦ παραδειγμάτων των).

β) Ἀπέφευγον τοὺς κινδύνους ἐκ τῶν ἀρμάτων καὶ ἐκ τῶν ἀεροπλάνων (διὰ τῶν καθορισθεισῶν καὶ ἐφαρμοσθεισῶν νέων μεθόδων Μάχης).

γ') Προσέβαλλον τὸ ἀσθενές σημεῖον τοῦ ἐχθροῦ, συγκεντροῦντες κατ' αὐτοῦ ἰσχυρότερα τοπικῶς (β) μέσα (λόγω τῆς ὀξείας ἀντιλήψεως τῶν ἡγήτορων, τῆς ἐπιτηδειότητός των καὶ τῆς εὐελιξίας των).

δ') Ἐπετύγχανον τὸν αἰφνιδισμὸν τοῦ ἐχθροῦ (χρησιμοποιοῦντες καταλλήλως τὸ ἔδαφος καὶ καταλλήλους σχηματισμούς).

ε') Καθωδήγουν τοὺς ἀνδρας εἰς τὸ νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ γλίσχρα μέσα των κατὰ τὸν ἀποδοτικώτερον τρόπον.

Κατόπιν τούτων, καμμία προσπάθεια δὲν θὰ κατορθώσῃ νὰ μειώσῃ τὴν ἀξίαν τῶν παρασχεθεισῶν ὑπηρεσιῶν ἐκ μέρους τῶν ἀξιωματικῶν (μονίμων καὶ ἐφέδρων).

Πρὸ τίνος χρόνου ἐλέχθη, πρὸς δυσφήμησιν τῶν ἀξιωματικῶν, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπωλειῶν τῶν ὀπλιτῶν εἶνε πολὺ ἀνώτερος, ἐκείνου τῶν ἀπωλειῶν τῶν ἀξιωματικῶν. Πράγματι, ὁ πρῶτος ἀριθμὸς εἶνε πολὺ πολλαπλάσιος τοῦ δευτέρου καὶ εἶνε δυνατόν, προτρέχων τίς νὰ ἀπατηθῇ καὶ νὰ ἐξαγάγῃ δυσμενὲς διὰ τοὺς ἀξιωματικούς συμπέρασμα.

Ἄλλ' ὅταν ἐμβαθύνῃ τίς εἰς τὴν σκέψιν, θὰ εὔρῃ ὅτι αἱ ἀπώλειαι τῶν ὀπλιτῶν πρέπει νὰ εἶνε μεγάλαι καὶ τῶν ἀξιωματικῶν μικραί, διότι τὸ σύνολον τῶν συμμετεχόντων εἰς τὰς μάχας τῶν μὲν ὀπλιτῶν εἶνε μέγιστον, τῶν δὲ ἀξιωματικῶν ἐλάχιστον. (Ὡς παράδειγμα ἂς ληφθῇ λόχος μὲ 5 ἀξιωματικούς καὶ 200 ὀπλίτας. Αἱ ἀπώλειαι δὲν μπορεῖ νὰ εἶνε 1 ἀξιωματικὸς καὶ 1 στρατιώτης, οὐδὲ 5 ἀξιωματικοὶ καὶ 5 ὀπλίται).

Ἐπιβάλλεται ὅθεν ν' ἀναζητήσωμεν τὴν ἀναλογίαν τῶν ἀπωλειῶν ἐπὶ τῇ βάσει 100 μαχομένων ἢ ἀξιωματικῶν ἢ ὀπλιτῶν, διὰ νὰ ἀνεύρωμεν τὴν ἀλήθειαν.

Ἐπὶ τῇ βάσει τοιοῦτου ὑπολογισμοῦ εὐρίσκομεν:

α) Ἀπώλειαι φονευθέντων μονίμων ἀξιωματικῶν 384, ἥτοι 8%, τραυματίαι 473, ἥτοι 9,85%. β) Ἀπώλειαι φονευθέντων ἐφέδρων ἀξιωματικῶν 404, ἥτοι 2%, τραυματίαι 785, ἥτοι 3,9%. γ) Ἀπώλειαι φονευθέντων ὀπλιτῶν 12.620, ἥτοι 3%, τραυματίαι 41.217, ἥτοι 9,8%.

Συνεπῶς καὶ ἐντεῦθεν ἀποδεικνύεται ὅτι οἱ ἀξιωματικοὶ ἐξεπλή-

(6) Διὰ τοῦτο ἐσχηματίσθη παρὰ τῷ ἐχθρῷ ἡ πεπλανημένη ἐντύπωσις ὅτι αἱ ἐπιτιθέμεναι ἐλληνικαὶ δυνάμεις ἦσαν ὑπεράριθμοι τῶν ἰταλικῶν, πρᾶγμα ἀνακριβές.

ρωσαν τὸ καθήκον των, διαψεύσαντες τοὺς συκοφάντας των.

Ἐδόθη ἀφορμὴ ἀνωτέρω νὰ τονίσω, ὅτι ἐνῶ πάντες οἱ ἡγήτορες εἰσηγοῦντο τὴν συνθηκολόγησιν ὡς μοναδικὴν λύσιν, διὰ νὰ ἐξέλθωμεν ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδον, ποὺ εἶχε φθάσει ἡ κατάστασις, κανεὶς δὲν εἰσηγήθη ὀλοκαῦτωμα.

Πάντες εὗρισκον συμφέρουσαν ἐθνικῶς τὴν συνθηκολόγησιν. Λέγων πάντες, ἐνῶ τὴν σωρείαν τῶν συντασσόντων τὰς ἐκκλήσεις πρὸς τὸν Διοικητὴν τοῦ Τ.Σ.Η. καὶ ὅλους τοὺς ἐν τῷ μετώπῳ εὗρισκομένους καὶ συμμεριζομένους τὰς σκληροτάτας δοκιμασίας τῆς κρισίμου καταστάσεως καὶ τὴν ἀγωνίαν τῶν ἀνδρῶν των.

Ἄλλὰ μήπως τὸ ἐσωτερικὸν ἐξεδήλωσε ἀπόφασιν δι' ὀλοκαῦτωμα; Λίαν ἐνωρὶς ἡ Κυβέρνησις ἔλαβε τὰ πρῶτα μέτρα διαλύσεως τῶν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν δυνάμεων. Τὰ πλοῖα τοῦ Στόλου αὐτοβυθίζονται, κατόπιν διαταγῆς ἐκδοθείσης μίαν ἐβδομάδα περίπου πρὸ τῆς αὐτοκτονίας Κορυζῆ, τὰ πυροβολεῖα καταστρέφονται καὶ ὁ θρυλικὸς «Ἀ-θέρωφ», ἐν τῇ κρατούσῃ γενικῇ συγχύσει τῶν πάντων κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, σώζεται καὶ ἀποπλέει τῇ πρωτοβουλίᾳ ἐνὸς σηματοφόρου, εἰς Κρήτην καὶ μετέπειτα εἰς Ἀλεξάνδρειαν.

Τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ναυτῶν τοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ διατάσσεται, ἀπὸ 13ης Ἀπριλίου, νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὰς ἐστίαις του, μὲ τὴν ἐντολὴν «νὰ μὴ μεταθῇ τις ἐκ τούτων εἰς Αἴγυπτον, διότι ἡ πράξις των θὰ ἐχαρακτηρίζετο ὡς τυχοδιωκτικὴ».

Τὴν νύκτα τῆς 18ης πρὸς 19ην Ἀπριλίου (μετὰ τὴν αὐτοκτονίαν τοῦ Κορυζῆ) καλοῦνται ὑπὸ τοῦ Βασιλέως οἱ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ τῆς χώρας καὶ λαμβάνουν γνώσιν τῆς «ἀπελπιστικῆς καταστάσεως τοῦ Μετώπου», κατὰ τὸν ἀρχηγὸν τῶν Φιλελευθέρων καὶ τέως Πρωθυπουργὸν κ. Σοφούλην.

Οὐδεὶς ἀναλαμβάνει τὴν εὐθύνην τῆς ἀναλήψεως τῆς Ἀρχῆς. Ὁ στρατηγὸς Μαζαράκης φέρεται ὡς ὑποψήφιος Κυβερνήτης, ἀλλὰ καὶ οὗτος, μετὰ τὴν μελέτην τῆς καταστάσεως, καταθέτει τὴν ἐντολήν, πρὶν ἐπιστρέψῃ ὁ στρατηγὸς Γιαλίστρας καὶ πρὶν συναφθῇ ἡ ἀνακωχή.

Μετὰ τὴν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς περιγραφὴν τῶν γεγονότων εἰς τὸ Μέτωπον καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικόν, οὐδαμοῦ διαφαίνεται διάθεσις ὀλοκαυτώματος. Τὸναντίον ὅλοι, παριστάνοντες τὸν Βασιλικόν, ἐγκατέλειψαν τὸν Βασιλέα ἐντελῶς μόνον.

Ἰσαύτως δὲν ἐσημειώθη πουθενὰ περίπτωσις, δικαιολογοῦσα τὸ ὀλοκαῦτωμα. Ἐὰν παρίστατο τοιαύτη ἀνάγκη, ἅπαντες οἱ πολιτικοὶ τῆς χώρας θὰ προσεφέροντο νὰ ἡγηθοῦν τῆς τοιαύτης θυσίας, πρὸς χάριν τοῦ Λαοῦ καὶ πρὸς χάριν τοῦ συμμαχικοῦ ἀγῶνος. Τὸ διακηρύσσω πρὸς τιμὴν τῶν πολιτικῶν τῆς χώρας.

Συνεπῶς, πᾶν σχετικὸν περὶ τοῦ ὅτι ὁ Στρατὸς καὶ ὁ Λαὸς ἤθελον νὰ ὀλοκαυτωθοῦν, εἶνε ἀποκύημα τῆς φαντασίας καὶ νωπῇ ἐπινόησις, ἀποβλέπουσα εἰς ἰδιοτελεῖς σκοπούς. Δὲν ὑπῆρχε ἔννοια σκοποῦ, ἀλλ' ἄσκοπος αἰματοχυσία.

Ἐπαναλαμβάνω ἅπαξ ἔτι, ὅτι οὐδόλως ἐπεδεινώθη ἢ ἐπεβαρύνθη ἐκ τῆς ἀνακωχῆς ἡ κίνησις τῶν Βρεταννῶν πρὸς ἀποχώρησιν. Αἱ δύο γερμανικαὶ μεραρχαί, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ μᾶς ἐπιτεθοῦν εἰς Μέ-

τασδον καὶ Ἰωάννινα καὶ ὁλόκληρος ὁ ἐν Ἀλβανίᾳ ἰταλικὸς στρατός, ἐκρατήθησαν βορείως Ἰωαννίνων. Αἱ δυνάμεις, ποῦ ἦσαν προσηνατολισμέναι πρὸς Σαραντάπορον — Λάρισαν — Λαμίαν, αὐταὶ μόνον κατεδίωξαν τοὺς Βρεταννοὺς.

Αἱ τακτικαὶ τῶν στρατῶν τῶν Μεγάλων Κρατῶν, ἀφοῦ προηγουμένως θέτουν αὐστηρότατα δόγματα πειθαρχίας, ἐν τέλει καθορίζουν:

«Ἀπομένει ἐν ταύτοις εἰς τοὺς ἡγήτορας τῶν Μεγάλων Μονάδων (Μεραρχίας — Σώματος Στρατοῦ — Στρατιάς) τὸ δικαίωμα καὶ ἡ εὐθὺνὴ νὰ παραβαίνωσι πάντα ταῦτα, ὅταν, εὐρισκόμενοι εἰς τὸν χώρον τῆς μάχης, ἀντιλαμβάνονται ὅτι ἡ παράβασις θὰ ἦτο ἰκανὴ νὰ περισώσῃ πᾶν ὅ,τι εἶνε δυνατόν κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν νὰ περισωθῇ.

Ἐκ τῶν δογματικῶς καθοριζομένων, ὡς ἀνωτέρω, ὀλίγων γραμμῶν, καθιεροῦνται ἡ ἀξιοματικὴ ἀρχὴ «νὰ γίνηται παράβασις», ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ περισωθῇ πᾶν ὅ,τι εἶνε δυνατόν.

Ἡ περίπτωσις ἡ ἰδική μου δὲν περιέσσωσε μόνον τὸ δυνάμενον νὰ περισωθῇ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πλέον. Ἔσωσε τὸ πᾶν. Ἔσωσε τὴν τιμὴν τῶν ὅπλων καὶ ἔσωσε τοὺς ἀλκίμους πολεμιστάς μας.

Δὲν εἶνε ἄγνωστον εἰς ὑμᾶς ὅτι «ἡ σωτηρία τοῦ Λαοῦ ἀποτελεῖ τὸν ὑπέρτατον Νόμον τῶν Κρατῶν, ἅτινα θέλουν νὰ ζήσουν». Καὶ ἐπειδὴ ἡ Ἑλλάς ἤθελε, θέλει καὶ θὰ βέλη νὰ ζήσῃ, δὲν ἔπρεπε νὰ χαθεῖν τὰ τέκνα τῆς.

Οἱ Σοφούλης, Πάγκαλος, Μερεντίτης, Πετρίτης, Ρέντης, Παναγάκος, Γιαλίστρας, Κανελλόπουλος, Τσάτσος, Γεωργαντάς, Τσακαλῶτος, ἐξέφρασαν τὴν ἀπορίαν των, διότι δὲν παρεπέμφθη ἡ ὑπόθεσις μου εἰς τὸ Στρατοδικεῖον.

Μάλιστα ὁ Πρόεδρος κ. Σοφούλης, τοῦ ὁποίου τὸ κύρος εἶνε βαρυσήμαντον ὡς ἀρχηγοῦ ἱστορικοῦ κόμματος καὶ ὡς διατελέσαντος Πρωθυπουργοῦ, προσέθηκε: «Δὲν ἔπρεπε νὰ εἶνε οὗτοι ἐδῶ κατηγορούμενοι, ἔπρεπε νὰ εἶνε ἄλλοι» καὶ κατέληξε: «Τὸ Στρατηγεῖον δὲν ἔδιδε ἀπάντησιν εἰς τὸ μέτωπον, οὔτεμποροῦσε νὰ διατάξῃ συνθηκολόγησιν, καίτοι τὴν ἔκρινε ἐπιβεβλημένην ἐκ τῆς ἀδηρίτου ἀνάγκης».

Ὁ κ. Ρέντης προσέθεσε: «Τὸ Κράτος δὲν συνθηκολόγησε, ὡλὰ τὸ Τμήμα Στρατιάς συνθηκολόγησε, εὐρεθὲν εἰς ἀδυναμίαν περαιτέρω ἀντιστάσεως. Καὶ κατὰ τοῦτο ἦτο πολῦτιμος ἡ ὑπηρεσία, τὴν ὁποίαν προσέφερε ὁ στρατηγὸς Τσολάκογλου».

Θὰ ὑπομνήσω τὴν ἀντικειμενικὴν κρίσιν, τὴν ὁποίαν οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας ἐκληροδότησαν ὡς ὑποθήκην μέλλουσας ν' ἀποτελῇ τὴν δόσιν τῶν σκέψεών μας καὶ τῶν ὑπὲρ Πατρίδος πράξεών μας.

Α'

Ὁ Θουκυδίδης εἰς κεφάλαιον Υἱ, παράγραφος 81 λέγει:

«Πᾶσι δὲ ἀνεπίφθονον τὴν προσήκουσαν σωτηρίαν ἐκπορίζεσθαι».

Ἦ τ ο ι

Τὸ νὰ ἐξεύρισκῃ τίς τὴν προσήκουσαν σωτηρίαν δὲν εἶνε δυνατόν νὰ προκαλέσῃ μομφὴν τινά.

Β'

Ὁ Πλούταρχος, «Ἀλκιδιάδου δίος», κεφάλαιον XXXI παράγρα-

φορ 16 λέγει:

«Δι' ὃ καὶ δίκην προδοσίας ἐν Λακεδαίμονι φεύγων Ἀναξίλαος, ἐφάνη τῷ λόγῳ τὸ ἔργον οὐκ αἰσχύνων. Ἐφ' ἣν γὰρ οὐκ ὦν Λακεδαιμόνιος, ἀλλὰ Βυζάντιος, οὐδὲ τὴν Σπάρτην κινδυνεύουσιν, ἀλλὰ τὸ Βυζάντιον, ὁρῶν (τῆς μὲν πόλεως ἀποτετειχισμένης, μηδενὸς δ' εἰσαγομένου, τὸν δ' ὄντα σίτον ἐν τῇ πόλει, Πελοποννησίων καὶ Βοιωτῶν ἐσθιόντων, Βυζαντίων δὲ πεινῶντων σὺν τέκνοις καὶ γυναῖξιν) οὐ πρόδοναι τοῖς πολέμοις, ἀλλὰ πολέμων καὶ κακῶν ἀπαλλάξαι τὴν πόλιν, μιμούμενος τοὺς ἀρίστους Λακεδαιμονίους, οἷς ἐν καλὸν ἀπλῶς καὶ δίκαιον ἐστί, τὸ τῆς Πατρίδος συμφέρον. Οἱ μὲν οὖν Λακεδαιμόνιοι ταῦτ' ἀκούσαντες ἡδέσθησαν καὶ ἀπέλυσαν τὸν ἄνδρα».

Ἡ τ ο ι

Ὁ Ἀναξίλαος, ἀρχηγὸς τῶν Βυζαντίων, ἀποστατήσας τὸ Βυζάντιον ἐκ τῶν Ἀθηναίων, συνεμάχησε μὲ τοὺς Λακεδαιμονίους. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐξαπέστειλαν τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ ἐπολιόρησε τὸ Βυζάντιον, ὅπερ παρὰ τὰς ἐπικουρίας τῶν Βοιωτῶν καὶ τῶν Λακεδαιμονίων ἐκινδύνευεν ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν νὰ ἀλωθῇ (ἡ ἄλωσις εἶχε φρικτὰς συνεπείας, διότι ἡ πόλις ἔπρεπε νὰ καταστραφῇ ἀνασκαπτομένη, οἱ δὲ κάτοικοι ἔπρεπε νὰ ἐξανδραποδισθοῦν). Ὁ Ἀναξίλαος βλέπων ὅτι, ἀποτειχισθείσης τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ ἑχθροῦ, ἐπέκειτο ἡ καταστροφή καὶ ὅτι τὸν ὀλίγον σίτον, πού ὑπῆρχεν εἰς τὴν πόλιν, τὸν ἔτρωγον οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ Βοιωτοὶ καὶ συνεπῶς τὰ τέκνα τῶν Βυζαντίων καὶ αἱ γυναῖκες των ἔμεναν νήστευσι, ἐδέχθη τὰς προτάσεις πρὸς συνθηκολόγησιν τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὅστις δὲν ἐπεθύμει νὰ ὑποστῇ τὸ Βυζάντιον τὰς συνεπείας τῆς ἐγγιζούσης ἀλώσεώς του. Διὰ τοῦτο εἰσῆχθη ὁ Ἀναξίλαος εἰς δίκην βραδύτερον ἐν Σπάρτῃ καὶ ἀπολογούμενος εἶπε:

«Ἐγὼ δὲν εἶμαι Λακεδαιμόνιος, ἀλλὰ Βυζάντιος. Δὲν ἔδλεπα τὴν Σπάρτην κινδυνεύουσιν, ἀλλὰ τὸ Βυζάντιον. Δὲν ἐπρόδωσα τὴν Πατρίδα μου, ἀλλ' ἀπῆλλαξα αὐτήν ἀπὸ τοὺς πολέμους καὶ τὴν καταστροφήν, μιμούμενος τοὺς ἀρίστους τῶν Λακεδαιμονίων, οἱ ὅποιοι ἔνα καλὸν καὶ δίκαιον θεωροῦν: τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος των».

Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀκούσαντες ταῦτα ἠύχαριστήθησαν καὶ ἀπέλυσαν τὸν ἄνδρα.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

Τῶν ἀντιπαράταχθεῖσιν δυνάμεων ἐν Ἀλβανίᾳ

Α'

ΚΑΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥΣ

1) 28 Ὀκτωβρίου — 13 Νοεμβρίου 1940

ΙΤΑΛΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

7 Μεραρχίαι Πεζικοῦ (Τζούλια — Φερράρα — Σιένα — Πιεμόντε — Ἀρέτσο — Βενέτσια — Πάρμας).

1 Τεθωρακισμένη Μεραρχία (Κενταύρων)

3 Συντάγματα Ἱππικοῦ

1 Σύνταγμα Γρεναδιέρων

1 Σύνταγμα Βερσαλλιέρων

Ώσαύτως μετακινούνται 3—4 Μεραρχίαι ἐκ τῆς δορείου Ἀλβανίας πρὸς τὸ μέτωπον εἴτε μεταφερόμεναι ἐξ Ἰταλίας.

ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

2 Μεραρχίαι Πεζικοῦ (ΥΙΙΙ καὶ ΙΧ)

2 Ταξιαρχίαι Πεζικοῦ (ΙΙΙ καὶ ΙΥ)

2 Τάγματα Πεζικοῦ Δαδάκη

Ώσαύτως ὠθοῦντο πρὸς τὸ Μέτωπον ἡ Μεραρχία Ἰππικοῦ, μέρος τῆς Ι Μεραρχίας καὶ ἡ Χ Μεραρχία.

2) Περίοδος 14 Νοεμβρίου — 28 Δεκεμβρίου 1940

ΙΤΑΛΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

8 νέαι Μεραρχίαι (Τάρο — Μπάρι — Τριντεντίνα — Πουστέρια — Μοντένα — Κουνεένσε (Ἀλπιν) — Ἄπου — Μπρένερ)

Νέαι Μονάδες Ἰππικοῦ

1 Σύνταγμα Βερσαλλιέρων (τὸ 2ον)

Ἡ Μεραρχία Τζούλια ἐνισχύθη δι' ἐνὸς πλήρους Συντάγματος (8 δις Ἀλπιν).

Ἡ Μεραρχία Φερράρα ἐνισχύθη διὰ τριῶν ταγμάτων (Ι)36, ΙΙΙ)35, Ι)25).

Ἐν συνόλῳ 16 Μεραρχίαι, 2 Συντάγματα Βερσαλλιέρων, 1 Σύνταγμα Γρεναδιέρων, 3 Συντάγματα Ἰππικοῦ καὶ τάγματά τινα Μελανοχιτώνων.

ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

6 νέαι Μεραρχίαι (ΧΙ, ΧΙΙΙ, ΧΥΙΙ, ΙΙ, ΙΙΙ, ΙΥ)

Ἐν συνόλῳ 11 Μεραρχίαι, 2 ταξιαρχίαι, 1 Μεραρχία Ἰππικοῦ.

3) Περίοδος 28 Δεκεμβρίου 1940 — 31 Μαρτίου 1941

ΙΤΑΛΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

11 νέαι Μεραρχίαι (Καλλιάρι — Πινερόλο — Φλωρεντία — Καζάλε — Μεσσήνα — Λενιάνο — Σφορτσέσκα — Κούνεο — Φόρλι — Λύκων Τοσκάνης — Κυνηγῶν Ἀλπεων).

2 νέα Συντάγματα Βερσαλλιέρων

Ἐν συνόλῳ 27 Μεραρχίαι, 3 Συντάγματα Ἰππικοῦ, 4 Συντάγματα Βερσαλλιέρων, 1 Σύνταγμα Γρεναδιέρων, Ὅμας ταγμάτων Μελανοχιτώνων.

ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

14 Μεραρχίαι Πεζικοῦ (Ι, ΙΙ, ΙΙΙ, ΙΥ, Υ, ΥΙ, ΥΙΙΙ, ΙΧ, Χ, ΧΙ, ΧΙΙΙ, ΧΥ, ΧΥΙ, ΧΥΙΙ)

1 Μεραρχία Ἰππικοῦ

(Αἱ ΙΙΙ καὶ ΙΥ Ταξιαρχίαι διελύθησαν, τῶν ἀνδρῶν πληρωσάντων τὰ κενὰ τῶν Μεραρχιῶν).

Β'

Πίναξ συγκριτικὸς κατὰ χρονικὰς περιόδους καὶ ζώνας ἐνεργείας

1) Περίοδος 28 'Οκτωβρίου — 13 Νοεμβρίου εις τὴν ΗΠΕΙΡΟΝ
ΙΤΑΛΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ: 3 Μεραρχίαι (Φερράρα — Σιένα — Κεν-
ταύρων)
ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ: 1 Μεραρχία (ΥΙΙΙ) καὶ 1 Ταξιαρχία Πε-
ζικοῦ (ΙΙΙ).

ΕΙΣ ΠΙΝΔΟΝ

ΙΤΑΛΙΚΑΙ: 1 Μεραρχία Ἀλпинιστῶν (Τζούλια 7 ταγμάτων)
ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ: Δύο τάγματα πλέον πυροβολαρχία. Ἐνισχύθησαν ἀπὸ
τὴν Μεραρχίαν Ἱππικοῦ καὶ μέρος 1 Μεραρχίας.

ΕΙΣ ΒΟΡΕΙΟΔΥΤΙΚΗΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΝ

ΙΤΑΛΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ: 3 Μεραρχίαι (Πάρμα-Πιεμόντε-Βενέτσια)
ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ: 1 Μεραρχία (ΙΧ) καὶ 1 Ταξιαρχία (ΙΥ)
ἀναπτυσσομένη εἰς ΧΥ Μεραρχίαν.

2) 14 Νοεμβρίου — 19 Νοεμβρίου

Ἐπὶ ΙΒΑΝ — ΜΟΡΟΒΑ — ΓΡΑΜΜΟΣ

ΙΤΑΛΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ: 5 Μεραρχίαι (Πάρμα—Πιεμόντε—Βενέ-
τσια — Ἀρέτσα — Τριντεντίνα)

ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ: 3 Μεραρχίαι (ΙΧ, Χ, ΧΥ) καὶ μέρος τῆς
ΧΙΙΙ Μεραρχίας.

Γ'

Περίοδος 24 Νοεμβρίου — 10 Δεκεμβρίου 1940

ΕΙΣ ΠΟΓΡΑΔΕΤΣ — ΚΑΜΙΑ

α) ΙΤΑΛΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ: Ὁλόκληρος ὁ ὄγκος τῶν Στρατευμά-
των ποῦ συνεπτύχθησαν ἐκ Μόροβας — Ἰβάν πλην τῆς Μεραρχίας Πάρ-
μας, ἣτις διελύθη τελευταίως. Ἐπὶ πλέον 1 νέα Μεραρχία (Τάρο) καὶ
ἓν νέον Σύνταγμα Βερσαλλιέρων.

β) ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ: Μέχρι 30 Νοεμβρίου μόνον 2 Με-
ραρχίαι (ΙΧ καὶ ΧΙΙΙ) καὶ μετέπειτα προσετέθη ἡ ΧΥΙΙ Μεραρχία.

Δ'

Κατὰ τὴν ἐαρινὴν ἐπίθεσιν (9—24 Μαρτίου) μεταξύ Ἀώου καὶ
Ἀφου ποταμῶν.

ΙΤΑΛΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ: 12 Μεραρχίαι πλέον 400 πυροβόλα καὶ
300 Ἀεροπλάνα (Καλλιάρι — Τζούλια — Πούλιε — Πινερόλο — Που-
στέρια — Μαντένα — Μπάρι — Σιένα — Λύκων Τοσκάνης — Κυ-
νηγῶν Ἀλπεων — Σφορτσέσκα — Κενταύρων).

ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ: 6 Μεραρχίαι (Ι, Υ, ΥΙ, ΧΙ, ΧΥ, ΧΥΙΙ)
πλέον 180 πυροβόλα (96 ὀρειβατικά, 36 πεδινά, 48 βαρέα).

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Μετά την σύναψιν τῆς ἀνακωχῆς τόσον οἱ Σωματάρχαι καὶ οἱ Μέ-
ραρχοι (πλὴν ἐνίων, οἵτινες ἀπὸ τῆς νυκτὸς τοῦ Μεγάλου Σαββάτου
εἶχον λάβει τὴν πρὸς Ἀθήνας ἄγουσαν, συναποκομίζοντες τὰς ἀπο-
σκευάς των), ὅσον καὶ τὰ Ἐπιτελεῖα τούτων παρεμείνανεν παρὰ τὰ
Στρατόπεδα συγκεντρώσεως, κοντὰ εἰς τοὺς νομιμόφρονας ἄνδρας μας
διὰ νὰ συμμεριζώμεθα τὸν πόνον των καὶ διὰ νὰ μεριμνῶμεν διὰ τὴν
ταχυτέραν ἀπελευθέρωσίν των καὶ τὴν μεταγωγὴν των εἰς τὰς ἐστίαις
των.

Ἐν τῇ τοιαύτῃ μερίμνῃ ἀσχολούμενοι, ἀντελήφθημεν ὅτι ἦτο δυνα-
τὸς ὁ μετριασμὸς τοῦ πόνου ἐκ τῆς «σκλαβιάς» καὶ τῶν ὠμοτήτων τῶν
Κατακτητῶν, ἀπὸ περιστατικά, κατὰ τὰ ὁποῖα συνηνητήσαμεν τὴν συν-
αντίληψιν τῶν Ἀρχῶν Κατοχῆς πρὸς κατάπαυσιν τῶν ὠμοτήτων καὶ
τὴν εἰλικρινῇ προσπάθειαν τούτων πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν ἀδικοπραγιῶν
ποῦ συχνάκις παρετηροῦντο. Οὕτω:

α) Εἰς τὴν Πρέβεζαν ἦσαν ἀποθηκευμένα τὰ ἐφόδια, δι' ὧν θὰ διε-
τρέφοντο οἱ εἰς τὰ πρόσκαιρα στρατόπεδα ἀξίωματικοὶ καὶ ὀπλίται
μας. Ταῦτα ἐγκατελείφθησαν ἀφούρητα παρὰ τῶν ἀρμοδίων καὶ διηρ-
πάζοντο. Ἐπειδὴ ὁ στρατὸς ἐκινδύνευε νὰ μείνῃ νησιτικός, ἀπηνυθύνθη-
μεν πρὸς τὰς Ἀρχὰς Κατοχῆς, αἵτινες εἰς εἰσῆγησίν μας ἐπέτρεψαν νὰ
ἀποστείλωμεν ἔνοπλον Τμήμα πρὸς φρούρησιν τῶν ἀποθηκῶν καὶ ἐ-
πιβολὴν τῆς τάξεως.

β) Ἀξίωματικοὶ καὶ ὀπλίται μας ἐληστεύοντο παρὰ τῶν Γερμανῶν
χωρὶς δυστυχῶς νὰ ἀνθίστανται δεόντως οἱ ληστευόμενοι. Τοῦτ' αὐτὸ
ἔλαβε χώραν ἐντὸς τοῦ ἐν Φιλιππιάδι ξενοδοχείου, ὅπου ἐστεγάζετο
τὸ Στρατηγεῖον Α' Σώματος καὶ εἰς τὸ Μέτσοδον ὅπου ἐστάθμευεν τὸ
Β' Σῶμα Στρατοῦ. Εἰς ἔντονον διαμαρτυρίαν μου πρὸς τὸν Γερμανὸν
μέραρχον ἐδόθησαν ἀμέσως διαταγαὶ πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν αὐθαίρε-
σιῶν. Τὸ γεγονός τοῦτο παρέσχεν ἡμῖν καὶ ἀφορμὴν νὰ διαπιστώσωμεν
ὅτι ἐχρειάζετο ἀντίταξις ἀντιστάσεως. Ἐξεδώσαμεν ὅθεν διαταγὴν, διὰ
τῆς ὁποίας τὸ σφάλμα ἐπερρίπτετο εἰς τὴν παράλειψιν τῶν ληστευθέν-
των νὰ ἀντισταθῶσιν ἀνδρικῶς κατὰ τῶν θρασέων ἀδικοπραγούντων,
παρὰ τὰ διεθνῶς παραδεδεγμένα.

γ) Οἱ Ἴταλοὶ προσεπάθουν νὰ ἐπιρρίψουν εἰς ἡμᾶς τὴν εὐθύνην
τῆς παραβιάσεως τῶν ὅρων τῆς ἀνακωχῆς ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁλό-
κληρος ὁ στρατὸς μας εὐρέθῃ νοτιώτερον τῆς γραμμῆς διαχωρίσεως
μεταξὺ γερμανικῆς καὶ ἰταλικῆς κατοχῆς καὶ συνεπῶς εὐρέθῃ ἐντὸς

τῆς κατεχομένης ζώνης ὑπὸ τῶν Γερμανῶν. Ὡς γνωστὸν ἡμεῖς δὲν εἴχομεν εὐθύνην τινὰ καθ' ὅσον ἐξεδώσαμεν διαταγὴν νὰ σταματήσουν ὅπου εὐρίσκοντο τὰ στρατεύματά μας κατὰ τὸ μεσονύκτιον τῆς 23 Ἀπριλίου. Ἄν δὲν εὐρέθη τίς εἰς τὴν ἰταλικὴν ζώνην τοῦτο ἀποδοτέον εἰς τὸν διατεθέντα χρόνον ἀπὸ 20—23 Ἀπριλίου παρὰ τῆς ἰταλικῆς Διπλωματίας, ἣτις ἐπροτίμησε τὴν διατήρησιν τοῦ γοήτρου τοῦ στρατοῦ τῆς ἐκ τῆς τήρησεως ἐνὸς «τύπου» καὶ ἐπέδειξε τὴν ἐκδικητικὴν τῆς μανίαν κατὰ τῶν ἀόπλων στρατευμάτων καὶ τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ, τοὺς ὁποίους ἐβομβάρδιζε καὶ ἐπολυβόλει μὲ τὰ ἀεροπλάνα τῆς ἐπὶ διήμερον.

Ἰσαυτὼς οἱ Ἰταλοὶ ἠπειλοῦν ἡμᾶς ὅτι θὰ εἰσῆρχοντο εἰς Ἰωάννινα ἐὰν δὲν ἐξανγκάσωμεν τὸν στρατὸν τῶν Ἰονίων Νήσων νὰ καταθέσῃ τὰ ὅλα. Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου δύναται νὰ ἐξαχθῇ τὸ συμπέρασμα, ὅτι δὲν διεπραγματεύθημεν τὴν Ἀνακωχὴν ἐκ μέρους ὁλοκλήρου τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, ὡς κατ' ἐπανάληψιν ἰσχυρίσθησαν τινες ἄλλ' ἐκ μέρους τοῦ στρατοῦ ἐν Ἠπείρῳ καὶ Δυτικῇ Μακεδονίᾳ.

Οὕτως οὔτε τὸν εἰς Ἰονίους Νήσους στρατὸν διετάξαμεν νὰ παύσῃ τὰς ἐχθροπραξίας, οὐδὲ εἰς τὰς ἰταλικὰς ἀξιώσεις ἀπεδώσαμεν σημασίαν.

Τουναντίον διεμαρτυρήθημεν εἰς τὰς Γερμανικὰς Ἀρχὰς διὰ τὰς ὑπερφιάλους καὶ ἀπειλητικὰς ἀξιώσεις τῶν Ἰταλῶν καὶ ἐπεστήσαμεν τὴν προσοχὴν τούτων ἐπὶ τῆς κακοπιστίας των, καταγγέλλαντες, ὅτι ἐνῆργουν ἐν Ἰωαννίνοις προπαγάνδαν πρὸς προσηταιρισμὸν τῶν ἀσθενῶν χαρακτήρων ἵνα διασπασθῇ ἡ Ἐθνικὴ ἐνότης.

Ἐκ τῶν συζητήσεων μετὰ τῶν Γερμανῶν καὶ ἐκ τῶν ἀποφάσεων των ἀντελήφθημεν ὅτι ἐσῴβει ἐχθροπάθεια καὶ ὅτι δὲν ἦτο δύσκολον νὰ ἔχωμεν τὴν ὑποστήριξιν τῶν Γερμανῶν κατὰ τῶν ἀθεμίτων σχεδίων τῶν Ἰταλῶν. Οἱ Γερμανοὶ μᾶς ἐνεθάρρυνον, ὑποσχόμενοι ὅτι θὰ ἦσαν συμπαράστατάι μας.

δ) Εἰς τὴν Ἠπειρὸν καὶ ἰδιαίτατα εἰς Ἰωάννινα καθίστατο καταφανὴς ἡ ἀνάγκη νὰ προστατευθῇ ὁ πληθυσμὸς ἀπὸ τὰς τάσεις πρὸς αὐθαιρεσίας καὶ ὠμότητας τῶν ὁπλιτῶν Γερμανῶν, τοσοῦτοι μᾶλλον, καθ' ὅσον αἱ Διοικητικαὶ καὶ Δικαστικαὶ Ἀρχαὶ εἶχον ἐγκαταλείψει τὰς θέσεις των, καὶ κατὰ συνέπειαν οἱ πολῖται δὲν εἶχον ποῦ νὰ προσφύγουν. Εἰς κάθε παράστασίν μας αἱ γερμανικαὶ ἀρχαὶ ἐπεδείκνυν τὴν συνωντίληψιν των καὶ τὴν συνδρομὴν των.

Ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ (Θεσσαλίας — Γρεβενῶν — Ἠπείρου — Αἰτωλοακαρνανίας) τῆς Ἑλλάδος κατέφθονον πληροφορίες ὅτι ἐπεκράτει χάος καὶ ὅτι τὰ πάντα ἔβαινον πρὸς τὴν ἀποσύνθεσιν καὶ τὴν ἀναρχίαν. Αἱ πληροφορίες ἐγίνοντο πιστευταὶ διότι ἔγνωρίζομεν ὅφ' ἐνὸς μὲν τὰς ἀναρχικὰς τάσεις τῶν φυγάντων, ὅφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἀνάκλησιν τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ἀνδρῶν τῆς Χωροφυλακῆς πρὸς τὰς Ἀθήνας καὶ συνεπῶς ὅτι ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ περιουσία τοῦ φιλονόμου πληθυσμοῦ τῆς ὑπαίθρου χώρας εὐρίσκοντο εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ κάθε κακοποιοῦ.

Τὴν σύγχυσιν καὶ τὴν ἀταξίαν ἐπεδείκνυσε τὸ γεγονός, ὅτι πολλὰ οἰκογένεια πρὸς ἀποφυγὴν τῶν συνεπειῶν τοῦ πολέμου καὶ τῶν μαχῶν

ἐκινήθησαν πρὸς νότον. Αὐταὶ ἔπιπτον εἰς χεῖρας τῶν φυγάδων ἢ τῶν κακοποιῶν τῆς κοινωνίας στοιχείων καὶ ἐληστεύοντο.

Τὰ γεγονότα ταῦτα καὶ ἡ ἐπίγνωσις τοῦ μεγέθους τῆς Ἑθνικῆς συμφορᾶς καὶ τῶν μαρτυριῶν τοῦ Λαοῦ ἐκ τῆς Κατοχῆς διέγραφον μέσα εἰς τὴν ψυχὴν μας μελανὸν τὸ ἄμεσον μέλλον τῆς Ἑλλάδος, δεδομένου ὅτι διὰ τὸ ἀπώτερον μέλλον εἵχομεν τὴν πίστιν ὅτι θὰ ἐνίκα ἡ Μεγάλη Βρεταννία καὶ συνεπῶς θὰ ἀποκαθίστατο ἐνδόξως ἡ Πατρίς μας. Διὰ τὴν ἔκβασιν τοῦ πολέμου, πρέπει νὰ τοῖσιω, ἐγὼ τουλάχιστον εἰχον ἐκδηλωθῇ προφορικῶς καὶ ἐγγράφως καὶ ὁ τέως Πρόεδρος καὶ καθηγητῆς Κανελλόπουλος ἐβεβαίωσεν ὅτι συνομιλῶν μαζί μου ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν τὴν 8ην Μαΐου 1941 ἤκουε διαρκῶς αἰσιοδόξους λόγους περὶ ἐπαύου τῶν Ἀγγλων καὶ περὶ τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ Λαοῦ ἐκ τῆς δουλείας.

Ἡ σκέψις ὅλων μας ἐφέρετο πρὸς τὴν προφανῶς ἀπειλουμένην Ἑθνικὴν Ἑνότητα λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς ἦτο ἐγκαταλελειμμένος εἰς τὴν τύχην του ἀκαθοδήγητος καὶ ἀνυπεράσπιστος. Οὐδενὸς τὴν ἀντίληψιν διέφευγε τὸ γεγονός ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς θὰ ὑπέφερε τὰ πάνδεινα μέσα εἰς σκληροῦς κατακτητὰς καὶ εἰς τὴν προπαγανδιστικὴν κίνησιν δύο προαιωνίων ἐχθρῶν πού ἐπιβουλεύονται τὰ Ἑθνικὰ μας ἐδάφη καὶ τὴν ἐλευθερίαν μας.

Τὸ πνεῦμα ἀνησυχιῶν, οἱ φόβοι μας καὶ ἴσως ἡ ἀπαισιοδοξία μας διὰ τὸ ἐγγὺς μέλλον τοῦ Λαοῦ δὲν ἐγεννήθησαν τῶρα μέσα μας. Διέπνεον τὰ στηθὲς ὅλων πρὸ τῆς Ἀνακωχῆς καὶ ἐξηκολοῦθουν ὀγκούμενοι εἰς φάσματα καὶ μετὰ τὴν Ἀνακωχὴν, εἰς τρόπον, ὥστε νὰ βλέπαμεν ὅτι ἀνέκυπτεν ἡ ἀνάγκη ἀορίστως συλλαμβανομένης ἀντιστάσεως κατὰπιν ἐπισταμένης μελέτης καὶ συστηματικῆς ὀργανώσεως.

Προχείρως ἐπῆλθεν εἰς τὴν μνήμην μας τὸ παράδειγμα τοῦ Σχολαρίου ἔναντι τοῦ Κατακτητοῦ τῆς Βασιλευούσης, ἀλλὰ καὶ τόσων ἐυγενῶν ὁμογενῶν καὶ τῶν ἀρματωλῶν εἰσέτι, οἵτινες πάντες ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς καθυποταγῆς εἰργάζοντο διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἔθνους ἐπὶ αἰῶνας, χωρὶς ν' ἀπολείπη τούτους ἡ ἐλπίς καὶ ἡ ὑπομονή, ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ φοβοῦνται μήπως παρεξηγηθῶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὁμοεθνεῖς.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας καὶ μέσα εἰς τοιαύτας, ὡς ἀνωτέρω, σκέψεις εὗρεν ἡμᾶς ἡ ἀπὸ 26 Ἀπριλίου γενομένη πρότασις τοῦ ἀντιστρατήγου Μπίλετς περὶ συγκροτήσεως Κυβερνήσεως.

Ἡ πρότασις αὕτη κατ' ἀρχὰς μᾶς ἐξέπληξε διότι οὐδαμοῦ, οὐδέποτε ἐγένετο λόγος σχετικῶς με τοιοῦτον ζήτημα μετὰ τῶν Γερμανῶν. Εὐθὺς ἀμέσως ἐγνώσθη ὅτι ἐξ ἀκριτομυθίας τῶν γερμανομαθῶν πού συνάμεινον με διαφόρους Γερμανοὺς ἀξιωματικούς ἐπληροφόρηθησαν αἱ Ἀρχαὶ Κατοχῆς τὴν κίνησιν τοῦ στρατηγοῦ Μπάκου μετ' ἄλλων ἀξιωματικῶν πρὸς σχηματισμὸν κατὰ τὴν Μεγάλῃν Παρασκευὴν ἐπαναστατικῆς Κυβερνήσεως, ἥτις προὔτάθη καὶ εἰς ἐμὲ τὴν νύκτα πρὸς τὴν 20ὴν Ἀπριλίου καὶ ἀπερρίφθη ἀσυζητητί. Τοὺς λόγους ἀνέπτυξα εἰς τὸ Α' μέρος, οἵτινες συνοψίζονται εἰς τὸ ὅτι δὲν ἐπῆντο εἰς ἐμαυτὸν νὰ προσχωρήσῃ ὅλος ἀτίμως εἰς τὸ πλευρὸν τῶν ἐπιβουλεύόντων τὴν ἐλευθερίαν μας Ἱταλῶν καὶ Γερμανῶν, γινόμενος ἐχθρὸς ἐκείνων πού ἡγυῆθησαν τὴν ἀκεραιότητά τῆς Πατρίδος μου, καὶ ἐθυσίαζον τέκνα των πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ πατρίου μας ἐδάφους.

“Άλλως τε οὐδὲν δικαίωμα εἶχον σχετικῶς, παρὰ μόνον τὴν στρατιωτικὴν ἐνέργειαν τῆς Ἀνακωχῆς, ἐν εἶδει ἐλιγμοῦ, καὶ μόνον ταύτην ὡς στρατιωτικὴν πράξιν.

Μετὰ τὴν μικρὰν ταύτην παρένθεσιν ἐπανέρχομαι ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς προτάσεως τοῦ Γερμανοῦ στρατηγοῦ, ἣν ἐμελέτησα ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Δεμέστιχα καὶ ἐπιτελῶν ἀξίωματικῶν. Πρὶν καταλήξωμεν εἰς οἰονδήποτε συμπέρασμα, προσεκαλέσαμεν τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἰωαννίνων ἵνα τὸν συμβουλευθῶμεν.

Ὁ ὑπερπατριώτης οὗτος καὶ σοφὸς Ἱεράρχης μᾶς ἐτόνισεν, ὅτι ἐθεώρει ἐπιβεβλημένον τὸν σχηματισμὸν τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἔνεκα τούτου μᾶς παρώτρυνε νὰ τεθῶμεν εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν Ἑθνικῶν συμφερόντων, συνεχίζοντες ἰδιότυπον ἀγῶνα, ὡς τὸν ἀπεκάλεσε, πρὸς διάσωσιν τοῦ κινδυνεύοντος ν’ ἀφανισθῇ Ἑλληνισμοῦ, ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τῶν ἐπικινδύνων προπαγανδῶν, ἀπὸ τὴν δάρβαραν βίαν τῶν κατακτητῶν, ἀπὸ τὴν πείναν καὶ ἀπὸ τὴν ἐξαπλουμένην ἀναρχίαν. Μὲ ἀπερίγραπτον πικρίαν ἐπρόσθεσεν ὅτι ἐνόμιζεν ἡπιωτέραν καὶ σχεδὸν ἀνεκτὴν τὴν ἐν Ἠπείρῳ κατάστασιν, ἐὰν αἱ Διοικητικαὶ ἐν Ἰωαννίνοις ἀρχαὶ δὲν εἶχον ἐγκαταλείψει τὰς θέσεις των.

Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων διηρευνήσαμεν τὸ ζήτημα καὶ ἀπεφάνθημεν:

α) ὅτι εἰς χεῖρας μας ἦσαν μέχρι προχθὲς πάντα τὰ Ὅσια καὶ Ἱερὰ ἐμπειπιστευμένα. Συνεπῶς οὔτε παρεξήγησις χωρεῖ οὐδὲ δύναται νὰ τεθῇ ἐν ἀμφιβολῳ ἡ ἐθνικὴ μας συνείδησις. Ἀφορμὰς πρὸς παρεξήγησις δὲν εἶνε δυνατόν νὰ δώσωμεν, διότι εἴχομεν πλήρη αὐτοπεποίθησιν ὅτι οὐδὲν τὸ ἀντιπατριωτικὸν θὰ πράξωμεν.

β) ὅτι δὲν εἴχομεν δικαίωμα νὰ ἀρνηθῶμεν παρεχομένης παρὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐκχωρήσεις, αἵτινες δύνανται νὰ θεωρηθῶν ὡς ἐξαιρετικὸν προνόμιον τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τίνα δικαιολογίαν θὰ εἴχομεν ἔναντι τοῦ Πανελληνίου, ἀποποιοῦμενοι τὸ προνόμιον τοῦτο;

Δεδομένου ὅτι διὰ τῆς εἰς ἡμᾶς μεταδιβάσεως δικαιωμάτων του ἐστερεῖτο ὁ ἐχθρὸς τοῦ συνόλου τούτων, δὲν ἦτο μία ἐπιτυχία μας;

Ἐλέχθη πολλᾶκις ὅτι ἔπρεπε ν’ ἀφήσωμεν νὰ μεταδληθῇ ἡ Ἑλλάς εἰς ἀπέραντον νεκροταφεῖον διὰ νὰ ἐπιδαρυνθοῦν οἱ Γερμανοὶ μὲ ὅλας τὰς εὐθύνας!

Δὲν εἶμαι σύμφωνος μὲ τὴν νοοτροπίαν ταύτην. Τὴν Ἑλλάδα δὲν ἀποτελεῖ μόνον τὸ αἵματοδαμμένον χῶμα Τῆς, ἀλλὰ τὰ ὀκτῶ ἑκατομμύρια Ἑλλήνων καὶ Ἑλληνίδων, ἅτινα δὲν ἔπρεπε νὰ καταστραφῶν καὶ νὰ ἐξοντωθῶν. Οὕτε ἔχει τις τὸ δικαίωμα νὰ ἀποφασίσῃ τὸν ἐξαφανισμόν των. Μόνον εἰς νεώτερος Δευκαλίων θὰ ἡδύνατο νὰ προβάλλῃ παρομοίαν ἀξίωσιν νὰ ἐξαφανισθῇ ὁ Ἑλληνισμὸς διὰ νὰ γεννηθῇ ἄλλος.

Ἄν ὑποθέσωμεν ὅτι ἐπραγματοποιούμεν τὰς κακῆς ποιότητος παραδοξολογίας, ἀπὸ ποῖον θὰ ἐξήπουσαμεν εὐθύνας; Μὲ τίνας εὐθύνας θὰ ἐπεβαρύνετο ἡ Γερμανία σήμερον εἰς τὴν δεινὴν κατάστασιν πού εὐρίσκεται; Μὲ ποία ἀνταλλάγματα θὰ ἐξηγοράζοντο αἱ θυσίαι μας; Καὶ παρὰ τίνος θὰ ἐξηγοράζοντο; Εἰς τί θὰ ἐχρησίμευεν εἰς ἡμᾶς ἡ ἐκ μέρους μας ἀπόδοσις εὐθυνῶν εἰς τὴν Γερμανίαν πού κεῖται σήμερον ὡς αὐτόχρημα πτώμα;

“Ετεροι ἐξέφερον τὴν γνώμην ὅτι διὰ τοῦ σχηματισμοῦ Κυβερνήσεως διεμορφούτο ἡ γνώμη παρὰ τῇ Συμμάχῳ μας «Μεγάλῃ Βρετανίᾳ» ὅτι ἐγκατελείπετο ἡ περαιτέρω ἀντίστασις τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ διατὶ νὰ μορφωθῇ τοιαύτη ἐντύπωσις; Τίνα πρόσωπα ἀπετέλεσαν τὴν Κυβέρνησιν; Οἱ ἔως χθὲς ἀποκαλούμενοι Ἐθνικοὶ ἥρωες, οἵτινες ἦσαν ἀνεπίδεκτοι μομφῆς ἢ ὑποφίας καὶ ἐγνωσμένου πατριωτισμοῦ. Ἐὰν δὲν ἦ ἐν Αἰγύπτῳ Κυβέρνησις διεφώτιζε προσηκόντως τὴν Σύμμαχόν μας δὲν θὰ ὑπῆρχε κίνδυνος μορφώσεως κακῆς δι’ ἡμᾶς γνώμης. Ἀτυχῶς ἡσυχολήθη νὰ μᾶς κατασυκοφαντήσῃ ἐξ ἰδιοτελῶν ὑπολογισμῶν καὶ μικροχαροῦς ἀντιλήψεως. Ἐὰν δὲν ἤθελε νὰ ἀναλάβῃ εὐθύνας δι’ ἡμᾶς, διατὶ νὰ μὴ κάμῃ μίαν δοκιμαστικὴν ἀπόπειραν νὰ στείλῃ νὰ συμμορφωθῶμεν πρὸς παραγγελίαν τῆς; Εἰς ἣν περίπτωσιν δὲν ἀνταπεκρινόμεθα εἰς τὴν διαταγὴν τῆς τότε θὰ ἐδικαιούτο νὰ μᾶς κατηγορήσῃ.

Ἀλλὰ τί λέγας; Πῶς θὰ συνίστα ἐαυτὴν ἡ ἐν Αἰγύπτῳ Κυβέρνησις ἐὰν δὲν ἐκατηγόρει ἡμᾶς; Καὶ τί εἶδους ἀξίωσις εἶνε αὕτη νὰ ἀφήσῃ τοὺς συγκροτήσαντας Κυβέρνησιν εἰς Ἀθήνας νὰ ἐκτιμηθοῦν παρὰ τοῦ Λαοῦ, ὡς ἐργασθέντες πρὸς ἐξυπηρέτησίν του;

γ) Ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐρωτηθοῦν οἱ λοιποὶ Στρατηγοὶ καὶ Μέραρχοι. Πάντες οὗτοι ἀπήντησαν ὅτι ἡ Ὑπαρξις Κυβερνήσεως μὲ μέλη ἀδιαβλήτων καὶ ἀναμφισβητήτων ἐλληνοπρεπῶν φρονημάτων ἀπετέλει ἐθνικὴν ἀνάγκην. Διὰ τὸ ἐθνωφελὲς ταύτης δὲν ὑπῆρχε δευτέρα γνώμη. Ἐθεωρήθη μάλιστα παρ’ ὅλων ἡ πρότασις τῶν Γερμανῶν ὡς περιέχουσα τὴν ἔννοιαν μεγίστην παραχωρήσεως προνομίου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πρότασις σχηματισμοῦ Κυβερνήσεως συνωδεύετο μὲ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι ταχέως θὰ ρυθμισθῇ τὸ ζήτημα τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ὀπλιτῶν ἐκ τῶν Στρατοπέδων, ἐθεωρήθη ἔτι πλεονεκτικὴ.

Ἐπικουρικῶς ἔφθασε καὶ ἡ ἐξ ἀκριταμυθίας Γερμανοῦ πληροφορία ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἐκινδύνευε νὰ γίνῃ προτεκτοράτον τῶν Ἱταλῶν ὃν δὲν εὐρίσκετο Κυβέρνησις, ἥτις νὰ θέσῃ τάξιν εἰς τὴν ἀνάστατον Ἑλλάδα. Ὡσαύτως ἐκινδύνευε νὰ κυβερνηθῇ ἀπὸ πρόσωπα φιλοδοξοῦντα τὴν ἐξουσίαν καὶ ἀθεράπευτα ἀπὸ ἀπόψεως ἐθνικῆς συνειδήσεως, τύπου Διαιμάντη ἢ ἄλλων πού προέκυψαν κατὰ τὴν διαδικασίαν.

Ἡ τελευταία πληροφορία διαρκῶς ἐτεβεδοιοῦτο. Ὁ κ. Λούβαρις ἐξέθεσεν ἀπολογούμενος διατὶ δὲν ὠρκίσθη ὡς ὑπουργὸς μαζί μου καὶ πόσῃ ἀντίδρασιν ἐκ μέρους τῶν Ἱταλῶν συνήντησαν οἱ Γερμανοὶ κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς Κυβερνήσεώς μου.

Ὁ Ναύαρχος Οἰκονόμου καὶ ὁ τέως ὑπουργὸς Ρέντης κατέθεσαν σχετικῶς τί ἐπεδίωκον οἱ Ἱταλοὶ καὶ πῶς ἐξεφράζοντο οἱ Γερμανοὶ διὰ τοῦτο.

Ὡσαύτως εἶχομεν λόγους νὰ πιστεύωμεν, ὡς προερρήθη, ὅτι οἱ Γερμανοὶ εἴτε ἐξ ἐχθροπαθείας ἔναντι τῶν Ἱταλῶν, εἴτε δι’ ἄλλους λόγους θὰ παρίσταντο ὑποστηρικταὶ μας, πράγμα πού θὰ μᾶς ἠκόλυε νὰ δολιευώμεθα τοὺς εἰσβολεῖς. Λέγω τοῦτο διότι θὰ ἠδυνάμεθα νὰ παραστέκωμεν συνήγοροι τῶν ἐθνικῶν καὶ ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων τοῦ σκλάβου — φεῦ — Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ θὰ ἐπωφελοῦμεθα ἐκ τῆς ἐπιδεικνυομένης ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἀδυναμίας διὰ τὴν Κυβερνήσιν μας. Ζημίαν δὲν θὰ ὀφίστατο ἡ Ἑλλὰς ἐκ τῆς ἀποδοχῆς τῆς προτάσεως.

Διὰ τὰ καταννοηθῇ ἡ τοιαύτη νοοτροπία μας δέον νὰ μεταφερθῇ τις εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τῶν Ἰωαννίνων, ὅπου εἶχομεν ἀπομονωθῇ ἄνευ συνδέσμου τινὸς μὲ τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ οὐτε καὶ μὲ τὰς Πάτρας, μὲ τὴν Ἄρταν, μὲ τὸ Μεσολόγγιον.

Ἐνεκα τῶν λόγων τούτων ἀπάντων ἐκρίναμεν ὅτι ἡμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἐπωμισθώμεν τὰς μεγάλας προσπάθειάς τῆς διακυβερνήσεως τῆς ὑπὸ ξενικὸν ζυγὸν τελοῦσης Πατρίδος μας, συνεχίζοντες ὑπὸ ἄλλην μορφήν τὸν εἰς Ἀλβανίαν Ἀγῶνα καὶ νὰ αὐτοθυσιασθῶμεν ἐπὶ τῶν ἐπάλξεών της, εἰς ἣν περίπτωσιν συνελαμβανόμεθα δολιευόμενοι τοὺς Κατακτητάς.

Τὸ ξεκίνημά μας ἦτο ἀγνῶς πατριωτικόν.

Ἄνευ ταπεινῆς σκέψεως.

Ἄνευ ἐτέρου ἐλατηρίου.

Μὲ τὴν πίστιν ἐπὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Ἑθνους καὶ ἐπὶ τὴν διάσωσιν τῆς φυλῆς. Ἐπὶ τὴν ἐπιβίωσιν. Τὴν σκέψιν καὶ τὰς ψυχάς μας ἀπησχόλει ἡ Πατρίς, δεδωμένου ὅτι εἶχομεν ἐνστερνισθῇ ὅσα διεκηρύτομεν.

Δὲν ἐφοδίσθημεν τὴν παρεξήγησιν, διότι ἡμεθα οἱ δημιουργοὶ τῆς Νίκης καὶ οἱ συντελεσταὶ τῆς παρατάσεως τοῦ ἀγῶνος καὶ μὲ δεδωμένην γνώμην τῆς πίστεώς μας ἐπὶ τὴν τελικὴν Νίκην τῆς Ἀγγλίας.

Μὲ σύμβολα τὸν Σταυρὸν καὶ τὴν Κυανόλευκον, μὲ πατριωτικὸς παλμοὺς καὶ μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ ἐπετυγχάνετο ἡ δέουσα κατανόησις ἐπὶ τὴν ἱερότητα τοῦ ἔργου μας ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν καὶ ἀπὸ τὴν ἐν Αἰγύπτῳ Κιβέρνησιν, ὑπελογίσσαμεν ὅτι συνεταυτίζοντο αἱ ἐπιδιώξεις μας, αἵτινες συνωψίζοντο εἰς τὰ ἐπόμενα ἄρθρα τῆς πίστεώς μας μὲ τοὺς σκοποὺς τοῦ Ἑθνους:

Α) Διατήρησις τῆς Ἑθνικῆς Ἑνότητος

Β) Ἐξυπηρέτησις τοῦ Λαοῦ ἵνα δυνηθῇ νὰ ἀνταπεξέλθῃ τὰς κρίσιμους περιστάσεις τοῦ χειμαζομένου Ἑθνους

Γ) Διατήρησις παρὰ πάντων ἀκλονήτου τῆς πίστεως ἐπὶ τὴν Τελικὴν Νίκην τῆς Ἀγγλίας καὶ ἐπὶ τὸ εὐοίωνον μέλλον τῆς Ἑλλάδος

Δ) Ἀντίταξις ἀντιστάσεως κατὰ τῆς βίας τῶν εἰσβολέων

Ε) Πρόληψις τῆς ἐξασχρηώσεως καὶ ἐξαθλίψεως τῶν πάντων δι' αὐστηρὰς ἐπαγρυπνήσεως καὶ διὰ τὸν ὀνύσεως τοῦ φρονήματος.

ΣΤ) Παγίωσις τῆς τάξεως καὶ ἀσφαλείας πρὸς περιφρούρησιν τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ περιουσίας τοῦ Λαοῦ

Ζ) Νὰ συντηρηθοῦν οἱ ὑπάλλαιοι καὶ νὰ διατηρηθοῦν εἰς τὴν προσήκουσαν περιωπὴν ὡς ὄργανα τοῦ Κράτους.

Η) Προστασία τῆς φυλῆς ἀπὸ τοὺς κινδύνους τῶν παντοίων ξενικῶν προπαγανδῶν καὶ ἰδίως τῆς ἰταλικῆς, βουλγαρικῆς καὶ κούτσουλαχικῆς.

Θ) Διατήρησις τῆς Ἑθνικῆς ἀξιοπρεπείας εἰς τὸ προσήκον ὕψος.

Ι) Δυνατότης τῆς εἰς Αἴγυπτον Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως νὰ παρέχῃ ἡμῖν τὰς κατευθύνσεις της, ποὺ ἀφοροῦν γενικώτερα ἐθνικὰ συμφέροντα καὶ τοὺς ἐπιδικατέους σκοποὺς της πρὸς τοὺς ἀδιαβλήτους πάσης ὑποψίας ἐθνικοὺς ἥρωας τῆς χθές.

Ἐν ᾧ ἀπεφασίζομεν τ' ἀνωτέρω, ἐτελούμεν ἐν ἀγνοίᾳ ὅτι ἡ ἀνα-

χωρήσασα εις Κρήτην Κυβέρνησις διέταξε τὴν ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν τῆς Κρατικῆς μηχανῆς μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς Γενικοὺς Γραμματεῖς ἢ Γενικοὺς Διευθυντάς.

Ἰσαύτως ὁ πολιτικὸς κ. Παπανδρέου εἶχε σκεφθῇ καὶ εἶχεν συστήσει εἰς τὸν τότε Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν Χρῦσανθον τὴν ἀναβίωσιν τῶν παραδόσεων τοῦ Γένους. Τοῦτ' ἔστι ν' ἀναλάβῃ τὴν διαχείρισιν τῶν ζητημάτων τῆς ἐξουσίας ἢ Ἐκκλησία. Ἀλλ' ἀτυχῶς δὲν ἐπραγματοποιήθη τοῦτο.

Διὰ τοῦτο, ἔνιοι πατριῶται, ὅλως αὐτοδούλως κατέβαλον ἀξιόλογον προσπάθειαν, ὅπως προλάβουν τὴν ἐξάρθρωσιν τῆς Κρατικῆς μηχανῆς καὶ ὅπως περιφρουροῦντες τὰ ὅσια καὶ ἱερὰ ἐξυπηρετήσουν τὸν λαόν, ποῦ ἐπεδίδeto εἰς τὰ εἰρηνικά του ἔργα.

Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ Δήμαρχος Ἀθηναίων Πλυτὰς, Νομάρχης Ἀττικοβοιωτίας Πεζόπουλος, Ὑφυπουργὸς Ἐπισιτισμοῦ Ζαφειρόπουλος, Στρατιωτικὸς Διοικητὴς Καθράκος καὶ ἅπαντες οἱ Γενικοὶ Διευθυνταὶ ἢ γενικοὶ Γραμματεῖς τῶν Ὑπουργείων, οἵτινες εἴτε ἐξυπηρετοῦν τὸ κοινόν, εἴτε ἦλθον εἰς ἐπαφὴν μὲ τὰς Γερμανικὰς Ἀρχὰς Κατοχῆς, εἰς ἃς προσεφέρθησαν νὰ δέχωνται ἀπ' εὐθείας τὰς αἰτήσεις τούτων διὰ νὰ μὴ ἐνοχλήτο ὁ πληθυσμός.

Ἡ κοινὴ Γνώμη ἐπεθύμει τότε νὰ μὴ νεκρωθῇ ἡ Κρατικὴ μηχανὴ οὐδὲ ἡ Ἐθνικὴ Οἰκονομία, ἵνα οὕτω παλαίσῃ ὁ λαὸς πρὸς ἐξοικονόμησιν τοῦ ἐπιουσίου.

Ἀπόδειξιν τρανωτάτην ἀποτελεῖ τὸ γεγονός, ὅτι πλῆθος ἐπιτροπῶν ἐκπροσωποῦσάν σωματεῖα, συλλόγους, ἐπιμελητήρια, συνμοσπονδίας, ἀνώτερα πνευματικὰ ἰδρύματα, ἀνωτέρας πολιτικὰς καὶ δικαστικὰς Ἀρχὰς, προσῆλθεν εἰς τὸ Πρωθυπουργικόν μου γραφεῖον διὰ νὰ ὑποβάλῃ τὰ συγχαρητήριά του, διὰ τὸ ἀναληφθὲν βαρύντατον πατριωτικὸν ἔργον καὶ νὰ δηλώσῃ ὅτι τασσόμενον παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Κυβερνήσεως θὰ τὴν βοηθήσῃ μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις του πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ ταύτης.

Σωρεῖται ἀναφορὰν ὡσαύτως ὑπεβλήθησαν ὑπὸ τὸ ἀνωτέρω πνεῦμα.

Μία ἐκ τούτων εἶνε καὶ ἡ τῆς Συγκλήτου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὑπογραφείσα παρὰ τοῦ Πρυτάνεως Φωτεινοῦ, ἀντιπρυτάνεως Μπαλῆ καὶ ὅλων τῶν μελῶν τῆς Συγκλήτου. Ὑπογραμμίζω ταύτην διότι ὁ Καθηγητὴς κ. Μπαλῆς, λησμονήσας τὴν ὑπογραφὴν του καὶ τὰς διαβεβαιώσεις του πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, κατέθεσεν ὅτι ἡ κοινὴ Γνώμη τότε δὲν ἠσθάνετο τὴν ἀνάγκην ὑπάρξεως Κυβερνήσεως.

Ἀντιπροσωπία τῶν Βιοτεχνικῶν ὁργανώσεων τῆς Ἑλλάδος παρουσιασθεῖσαι ἀνώπιόν μου τὴν 29ην Ἰουνίου 1941, ἐπέδιδον ψήφισμα ἀναφέρον μετὰ ἄλλων:

«Ἀποδοκιμάζομεν μετ' ἀποτροπιασμοῦ καὶ ἀγανακτήσεως τὰς ὑπὸ εὐαρίθμων ταραξιών ἐκδηλωθείσας ἀσχημίας ἐναντίον τῶν στρατευμάτων τῆς Κατοχῆς. Συγχαίρομεν τὴν Ὑμετέραν ἐξοχότητα καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς σας συνεργάτας διὰ τὴν πατριωτικὴν προσπάθειαν τῆς ἀνασυγκροτήσεως τῆς φιλότατης Πατρίδος. Ὑπογραφαί: Γεωργᾶτος Ἀγγ., Δ. Μιχαηλίδης, Κ. Χιωτάκης, Ι. Παπαγιάννης, Θ. Βασιλάκος, Δ. Χαλούλος, Θ. Παπάρογλου, Κ. Ἰγγλέσης, Γ. Πούλος, Ι.

Σιστοδάρης, Ι. Εὐαγγελίδης, Κ. Παπαδόγιαννης κλπ.». (Ἰδὲ «Ἀσύρματον» 6 Ἰουνίου 1945).

(Σημ.: Παραεμπιπτόντως θὰ εἶπω ἐνταῦθα ὅτι ἡ τοιαύτη ἀναφορά τῶν Ἐπαγγελματιῶν—Βιοτεχνῶν δὲν ἤρρεσεν εἰς τὸν ὑποφαινόμενον διότι ἀπεδείκνυνε ὅτι οἱ Βιοτέχναι ἐλάμβανον θέσιν ὑπὲρ τῶν Ἀρχῶν Κατοχῆς καὶ συνεπῶς ἐθεώρουν τὴν Κυβέρνησίν μου ὡς φιλογερμανικὴν! Ἠναγκάσθην, ὅθεν, ἀπαντῶν, νὰ ἀναπτύξω ὅτι ἐδεχόμεν τὸ ψήφισμά των ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἀπεδοκιμάζοντο αἱ ἄσκοποι ἀσχημαῖαι κατὰ τῶν Γερμανῶν, ποὺ μποροῦν νὰ προκαλέσουν λυπηρὰ ἀντίποινα ἐναντίον ἀθῶων ἀντὶ τῶν ὑπευθύνων, καὶ ὅτι δὲν θὰ παύσῃ πᾶς τίμιος καὶ φιλόπατρις πολίτης τὸν συνεχιζόμενον ἀγῶνα μέχρις ἀπελευθερώσεως τῆς Πατρίδος μας).

Ἵσαύτως παραθέτω ἀντίγραφον ἐπιστολῆς τοῦ Προέδρου τῆς Μονίμου Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς Παμπροσφυγικοῦ Συνεδρίου (ἔδρα Ἀθῆναι — Θεμιστοκλέους 7), ζητοῦντος νὰ μετᾶσχη τῆς Κυβερνήσεως:

Ἐν Ἀθῆναις, 30 Ἀπριλίου 1941

Πρὸς τὸν ἐξοχώτατον κ. Γεώργ. Τσολάκογλου — Στρατηγὸν

Πρόεδρον Κυβερνήσεως

Ἐνταῦθα

Ἐξοχώτατε Κύριε Πρόεδρε,

Ἡ Μόνιμος Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Παμπροσφυγικοῦ Συνεδρίου, ὡς ἐκπρόσωπος τῶν ἐν Ἑλλάδι Προσφύγων, δρᾷται τῆς εὐκαιρίας τῆς ὑφ' ὧν ὡς Προέδρου τῆς Ἑθνικῆς Κυβερνήσεως ἀναλήψεως τῆς διακυβερνήσεως τῆς Χώρας, ὅπως εὐχαριστήσῃ Ὑμᾶς διότι διὰ τῆς πράγματι σθεναρᾶς χειρονομίας Σας ἡ χώρα ἀπέκτησε Κυβέρνησιν νόμιμον καὶ Ἑθνικὴν, πρᾶγμα ποὺ ἡ Χώρα ἐστερεῖτο ἀπὸ τῆς 4ης Αὐγούστου 1936. Ἐξοχώτατε,

Ὁ προσφυγικὸς κόσμος ἀποτελεῖ καὶ αὐτὸς ἀναπόσπαστον μέρος τοῦ Ἑθνικοῦ Συνόλου. Θὰ ἦτο εὐτυχὴς ὅπως καὶ αὐτὸς διὰ τῶν νομίμων ἐκπροσώπων του, συντελέσῃ κατὰ τὸ δυνατόν εἰς τὸ βαρὺ ἔργον τῆς ἀνορθώσεως τῆς Χώρας, Ἐξοχώτατε,

Σὰς παρακαλοῦμεν ὅπως δεχθῆτε εἰς ἰδιαιτέραν ἀκρόασιν τὸ πενταμελὲς Προεδρεῖόν μας, ἵνα σὰς ἐκθέσωμεν ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τὰς ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀπόψεις μας.

Μετὰ πάσης τιμῆς καὶ σεβασμοῦ

Διὰ τὴν ἐκτελεστικὴν Ἐπιτροπὴν ὁ Πρόεδρος

Ν. Π. ΘΕΟΛΟΓΟΣ, Διηγόρος

Ἵσαύτως, παρουσιάσθη ἐπιτροπὴ ἐκ προσφύγων, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν κ.κ. 1) Ἀντων. Ἀθηνογένους τέως Ὑπουργοῦ καὶ Ἀντιπροέδρου Βουλῆς, 2) Μιχ. Ἀργυροπούλου πρώην Βουλευτοῦ, 3) Ἐμμ. Ἐμμανουηλίδου, πρώην Ὑπουργοῦ, 4) Ἀνασ. Μπακάλμπαση, πρώην Ὑπουργοῦ, 5) Ἀχιλλέως Παπαδάτου, πρώην Ὑπουργοῦ, 6) Ἀποσ.

Ὁρφανίδου, πρώην Ὑπουργοῦ, 7) Δημοσθ. Ἐλευθεριάδου, πρώην Ὑπουργοῦ, 8) Μιχ. Τσιγδέμογλου, πρώην Βουλευτοῦ καὶ Δημάρχου, 9) Κωνστ. Γιαβάσογλου, πρώην Γερουσιαστοῦ, 10) Σταυρ. Χούρσογλου, πρώην Βουλευτοῦ, 11) Νικ. Μανούση, πρώην Βουλευτοῦ, 12) Λαμπρ. Λαμπριανίδη, πρώην Βουλευτοῦ, 13) Σταμ. Χατζήμπεη, πρώην Βουλευτοῦ, 14) Κωνστ. Λαμέρα, Προέδρου Μικρασιατικοῦ Συλλόγου «Ἀνατολή», 15) Σωκρ. Σινανίδου, Δημοσιογράφου καὶ 16) Δ. Παρθένη — Μιλάνου.

Ὡσαύτως, τρανωτάτην ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι πάντες ἤβελον τὴν ὕπαρξιν Κυβερνήσεως ἀποτελεῖ ἡ γνώμη τῶν ἀρχηγῶν πολιτικῶν κομμάτων τῆς Χώρας καὶ ἄλλων προσωπικοτήτων. Οὗτοι κληθέντες παρ' ἐμοῦ εἰς τὸ Πρωθυπουργικὸν γραφεῖον, ἵνα λάβωσι γινώσιν περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐσχηματίσθη ἡ Κυβέρνησις καὶ περὶ τῶν ἐπιδιώξεων ταύτης ἀπεφάνθησαν πάντες ὅτι:

Ἐθεώρουν προτιμότεραν τὴν Κυβέρνησιν ἀπὸ τὸ Προτεκτοράτον.

Ἐπέδειξαν κατανόησιν τῆς σοβαρότητος τῆς πατριωτικῆς χειρονομίας, ποῦ ἔκαμα καὶ με ἐνεθάρρυναν εἰς τὸ πατριωτικὸν ἔργον, ποῦ ἀνέλαβα καὶ ἐξέφρασαν τὴν πεποίθησίν των, ὅτι ἡ Πατρίς θὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς ὑπάρξεως Κυβερνήσεως.

Ἐκ τῶν προσκληθέντων προσῆλθον καὶ συνεφώνησαν κατὰ τὰ ἀνωτέρω οἱ κ.κ. Πάγκαλος, Γονατᾶς, Μάξιμος, Ρούφος, Παπανδρέου, Κανελλόπουλος, Μόδης, Τσαλδάρης, Σβώλος, Τζερμιᾶς, Καρτάλης, Κούνδουρας, Χατζηγιάννης, Βάρδας, Ὁθωναῖος, Καθενιώτης, Ἀλεξάνδρου, Μερκούρης, Στεφανόπουλος, Πρωτοσύγκελλος, Μοσχονᾶς, Λαπαθιώτης, Τουρκοβασίλης, Ράλλης Πέτρος καὶ οἱ Καθηγηταὶ Πανεπιστημίου Ἐξαρχόπουλος, Σακελλαρίου, Λουδαῖρις, Πίντος, Δένδιας κ.ἄ.

Ἐκ τούτων διήλθον ὡς μάρτυρες κατὰ τὴν δίκην μας:

α) Ὁ Καθηγητὴς καὶ τέως ἀντιπρόεδρος Κανελλόπουλος, ὅστις κατέθεσεν ὅτι:

«Συνωμίλησα ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν με τὸν κ. Τσολάκογλου χωρὶς νὰ μοί εἶπη λέξιν δυνάμενην νὰ ἐκληφθῇ ὡς Γερμανοφιλία ἢ ἡττοπάθεια. Διαρκῶς μοί ἔλεγε ὅτι θὰ ἐφρόντιζε νὰ μειωθῇ ἡ ἐπὶ τοῦ λαοῦ πίεσις τοῦ Κατακτητοῦ καὶ ἐπίσης τὰ δεινὰ τῆς Κατοχῆς καὶ ὅτι νικώσης τῆς Ἀγγλίας πολὺ γρήγορα θὰ ἔλθουν οἱ Βρετανοὶ νὰ μᾶς ἐλευθερώσουν». Καὶ προσέθηκε, χαρακτηριστικῶς (ὁ κ. Τσολάκογλου), «ὅτι οἱ Ἀγγλοὶ λόγω τῶν πολυτίμων ὑπηρεσιῶν, ποῦ προσέφεραμεν εἰς τὸν ἀγῶνα οὕτε παρεξήγησαν, οὔτε ἐθίγησαν ἐκ τῆς ἀνακωχῆς καὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς Κυβερνήσεως, ἥτις θὰ τοὺς ἐξυπηρετήσῃ».

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἔχω νὰ ὑπομνήσω τὴν κατάθεσιν τοῦ κ. Περικλ. Παπαδοπούλου, μάρτυρος ὑπερασπίσεως ἐνὸς τῶν συγκατηγορουμένων μου, ὅστις εἶπε:

«Ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ Μαΐου 1941 ὁ Πρωθυπουργὸς Τσολάκογλου συνεκάλεσε πολλὰ ἔγκριτα πρόσωπα, ὅτινα σὺν τῷ χρόνῳ ἀπετέλεσαν Φιλικὴν Ἑταιρίαν, ἥς ἐτύγχανον Γραμματεῦς καὶ ἥτις εἶχεν ὡς σκοπὸν — καὶ τὸν ἐξεπλήρωσε — νὰ παράσχῃ τὸν τόνον τῆς Ἐθνικῆς Ἀντιστάσεως κατὰ τῶν Κατακτητῶν».

Καὶ οἱ μάρτυρες Ρέντης καὶ Γράφας ὠμίλησαν σχετικῶς ὡς καὶ οἱ συγκατηγορούμενοι Πολύζος καὶ Ρουσόπουλος.

β) Ὁ τέως Πρωθυπουργὸς Παπανδρέου ὠμολόγησεν, ὅτι τὸν κατέστησαν κοινωνὸν τῶν προθέσεών του καὶ ὅτι συνεφώνησε περὶ τῆς ἀγνότητος τούτων. Ἰσχυρίσθη δὲ ὅτι δὲν μοὶ ἀνεκοίνωσε τὴν προτίμησίν του, ὅπως ἡ Ἐκκλησία ἔχη τὴν ἐξουσίαν καὶ ὄχι στρατιωτικὴ Κυβέρνησις, διότι δῆθεν εὕρισκετο πρὸ τετελεσμένου γεγονότος.

Κατὰ τὴν γνώμην μου ἐλησμόνησεν ὅτι μὲ ἐνεθάρρυνε καὶ ὅτι μοὶ συνέστησε νὰ «ὑποκρίνωμαι» εἰς τοὺς εἰσβολαῖς διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὸν λαόν.

Ἐλησμόνησεν, ἐπίσης, ὅτι ἤθελε νὰ μὲ βοηθήσῃ μὲ ὅλην τὴν ψυχὴν του, ὡς ἤυχετο νὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὸ ἀναληφθὲν ἔργον. Ἐφ' ᾧ τὴν 31 Μαΐου 1941, καθ' ἣν ἡ Κυβέρνησις εὕρισκετο πρὸ ἀδιεξόδου λόγω τῆς κλοπῆς τῆς Γερμανικῆς σημαίας ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως ἔσπευσε τὴν 14.30' ὥραν ὑπὸ καυστικώτατον ἥλιον νὰ μὲ συμβουλευθῇ πῶς ἔπρεπε νὰ λυθῇ τὸ ζήτημα διὰ νὰ μὴ ἐξαναγκασθῇ εἰς παραίτησιν, ἥτις θ' ἀπέβαινε ἐπὶ ζημία τοῦ Τόπου» ὡς μοὶ εἶπεν.

Διατί ἄραγε τότε νὰ μὴ μὲ συμβουλευθῇ νὰ φύγῃ, ἐφ' ὅσον ἦτο τῆς γνώμης ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ σχηματίσω Κυβέρνησιν; Μήπως ἤθελε τὸ κακόν μου; Ἄπαγε τῆς βλασφημίας. Ἦθελε νὰ ἐπιτύχῃ διὰ νὰ ἀνακουφισθῇ ὁ λαός. Διὰ τοῦτο ἔσπευσε νὰ μὲ συνδράμῃ. Σήμερον λέγει τ'ἀντίθετα! Ὁ λόγος τῆς τοιαύτης καταθέσεως τοῦ κ. Παπανδρέου ὀφείλεται εἰς τωρινὴν ἐπινόησιν διὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ποινικὴν δίωξίν μας, τὴν ἐγκάθειρξιν καὶ τὴν παραπομπήν μας εἰς δίκην.

γ) Ὁ διακεκριμένος ἐκπρόσωπος τοῦ ὀρθοδόξου Λαϊκοῦ Κόμματος, μοναδικὸς Οἰκονομολόγος καὶ τέως Πρωθυπουργὸς καὶ Ὑπουργὸς κ. Μάξιμος συμπάρισται μετὰ τοῦ κ. Παπανδρέου εἰς τὸ γραφεῖον καὶ ἤκουσε τὰ πλεῖστα τῶν διαμειφθέντων μετ' ἐκείνου. Οὗτος διεβεβαίωσεν ὅτι μὲ ἐνεθάρρυναν διὰ τὸ ἀναληφθὲν Κυβερνητικὸν ἔργον. Καὶ προσέθηκε: «Μόνον ἐγώ, ποὺ ἐγνώριζον τὴν νοοτροπίαν καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν Γερμανῶν, εἶχον ἀμφιβολίας περὶ τοῦ ἔργου σας, στρατηγὲ Τσολάκογλου, καὶ σὰς ἐτόνισα ὅτι θὰ εὕρητε πολλὰς δυσκολίας καὶ κινδύνους, ὅταν θὰ καταδολεῦσθε τοὺς Γερμανούς».

δ) Ὁ στρατηγὸς Πάγκαλος κατέθεσεν ὅτι πάντες ἐφρόνουν κατὰ Μάιον τοῦ 1941, ὅτι ἡ ὑπαρξὶς Κυβερνήσεως, ἀποτελουμένης ἀπὸ ἐπίλεκτα μέλη, δὲν ἦτο ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν Χώραν.

ε) Ὁ τέως δουλευτὴς Θεσσαλονίκης καὶ δικηγόρος Τζεμιάς κατέθεσεν ὅτι ἀπρόσκλητοι μετέβησαν περὶ τοὺς 15 πολιτευόμενοι εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Πρωθυπουργοῦ καὶ συγχαρέντες αὐτόν, ἐδήλωσαν ὅτι εἶνε πρόθυμοι νὰ τὸν συνδράμουν εἰς τὸ δυσχερές, ἀλλὰ πατριωτικώτατον ἔργον του.

Ἄλλὰ καὶ διὰ τῶν ἐφημερίδων ἀποδεικνύεται, ὅτι ἐκρίνετο ὡς ἀναγκασιότατη ἡ ὑπαρξὶς Κυβερνήσεως.

Ἡ «Καθημερινὴ» εἰς τὸ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 30 Ἀπριλίου φύλλον ἀφιερώνει κύριον ἄρθρον, οὗτινος κατωτέρω παρέχομεν ἀποσπάσμα-

τα. Ειρήσθω ἐν παρόδῳ, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ὥρκισθη 4 ὥρας μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς ἐφημερίδας ταύτης.

«Ἀπὸ σήμερον ὁ τόπος θὰ ἔχῃ Κυβέρνησιν νόμιμον, προεδρευομένην ἀπὸ γενναῖον ἀξίωματικόν τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, τὸν στρατηγὸν Γεώργιον Τσολάκογλου, διοικητὴν μιᾶς Στρατιάς, ἡ ὁποία διεκρίθη εἰς ἡρώους ἀγῶνας. Συνεργάται τοῦ νέου Πρωθυπουργοῦ εἰς τὸ τραχὺ ἔργον τῆς ἀνορθώσεως καὶ περισυλλογῆς, εἶνε καθὼς θὰ ἴδῃ ὁ ἀναγνώστης εἰς τὸν ἐν ἄλλῃ στήλῃ δημοσιευόμενον κατάλογον τῶν νέων ὑπουργῶν, διακριθέντες ἀξίωματικοὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ καὶ πολῖται διακεκριμένοι, οἱ ὅποιοι προθύμως ἐπωμίζονται τὸ ἔργον, πράγματι δυσχερὲς καὶ ἐπίσπονον, τῆς οἰκοδομήσεως. Ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς δὲν ἠμπορεῖ παρὰ νὰ βοηθήσῃ ὁλοψύχως τὴν προσπάθειαν, διότι γνωρίζει ὅτι ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἔξαρτάται ἡ εὐημερία καὶ ἡ εὐτυχία τῆς Χώρας ἐν μέσῳ τῆς συμφορᾶς, τὴν ὅποian κατέλειπεν ἡ πολεμικὴ περιπέτεια... Εἰς τὰς προγραμματικὰς δὲ δηλώσεις τοῦ ὁ νέος Πρωθυπουργὸς συνώνησε εἰς ὀλίγα περιοριστικὰ κεφάλαια τὰ προβλήματα, τὰ ὅποια ἡ νέα Κυβέρνησις θεωρεῖ ὡς πρωταρχικὰ εἰς τὴν μέριμναν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς. Εἰς τὰς παρατλεῶρας στήλας ὁ ἀναγνώστης θὰ ἴδῃ τὰ ἑπτὰ κεφάλαια τοῦ ἐπείγοντος ἐνδιαφέροντος τοῦ νέου ὑπουργείου καὶ θὰ συμφωνήσῃ ὅτι ὄντως αὐτὰ ἀποτελοῦν τὰς θεμελιώδεις προϋποθέσεις διὰ τὴν ἐπάνοδον τῆς Χώρας εἰς ἓνα ρυθμὸν τάξεως καὶ παραγωγικῆς δραστηριότητος»... (πρόκειται περὶ τῶν κάτωθι ἑπτὰ κεφαλαίων: 1) ἐπίλυσις τοῦ ζητήματος τῆς θέσεως τῶν ἀξίωματικῶν καὶ ὁπλιτῶν, οἵτινες παρέμενον εἰς στρατώπεδα καὶ ἔπρεπε νὰ ἀπελευθερωθῶν. 2) Ἡ βοήθεια τῶν ἀναπήρων καὶ παθόντων ἐν πολέμῳ καὶ γενικῶς ἡ παροχὴ κοινωνικῆς προνοίας. 3) Ἡ ἐπίλυσις τοῦ ζητήματος τοῦ ἐπισιτισμοῦ τῆς Χώρας. 4) Ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἐθνικῆς καὶ ἰδιωτικῆς οἰκονομίας τῆς Χώρας. 5) Ἡ παροχὴ ἐργασίας εἰς πάντας καὶ ἡ ἐνίσχυσις τῆς γεωργίας καὶ βιομηχανίας. 6) Ἀποκατάστασις τοῦ συγκοινωνιακοῦ ζητήματος. 7) Ἡ ἀπόλυτος τήρησις τῆς τάξεως καὶ Ἀσφαλείας)... «Θὰ ἠθέλωμεν, τερματίζοντες τὰς ὀλίγας αὐτὰς λέξεις, νὰ το-νίσωμεν πόσῃ ἱκανοποίησιν ἐμπνέει εἰς ὁλόκληρον τὸν Λαὸν ἡ φράσις αὕτη, διὰ τῆς ὁποίας καταλήγει ἡ προσκήρυξις τοῦ νέου Πρωθυπουργοῦ: Ἐφεξῆς, μακρὰν παντὸς ξένου συμφέροντος, καὶ ὀδηγοῦμενοι ἀπλῶς καὶ μόνον ἀπὸ τὸ ἀκραίον ἐλληνικὸν συμφέρον, ἅς προσπαθῶμεν νὰ ζήσῃ ἡ Ἑλλὰς καὶ νὰ ἐξασφαλισθῇ ἐκ νέου εἰς τὸν Λαὸν τῆς ἡ εἰρήνη καὶ ἐργασία... Ἰδοὺ πράγματι ἐν σύνθημα ἄξιον τῶν στιγμῶν».

Καὶ αἱ λοιπαὶ ἐφημερίδες ἐχαιρέτησαν τὸν σχηματισμὸν τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐδήλωσαν ὅτι μὲ ἱκανοποίησιν διεπίστωνον ὅτι θὰ ἐξυληρευθῇ ὁ Λαὸς ἀπὸ φιλοπάτριδα πρόσωπα.

Ὁ ἀκαδημαϊκὸς κ. Σπύρος Μελάς ἔγραψε χρονογράφημα τὴν 30 Ἀπριλίου ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ στρατηγὸς» μὲ τὰ ἐπόμενα:

«Ἡ φυσιογνωμία τοῦ στρατηγοῦ Τσολάκογλου, πὺν ἀνεδέχθη χθὲς τὸ πρωθυπουργικὸν ἀξίωμα ἐμπνέει τὴν πῶς δικαιολογημένη ἐμπιστοσύνη στὴν κοινὴ γνώμη τῆς Ἑλλάδος. Ἡ φήμη πῆρε τὸ ὄνομα τοῦ στὰ φερά τῆς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ πολέμου. Μαχηταί, μετόπισθεν, λαὸς, τὸν ἐγνώρισαν κατὰ τὰ εὐτυχέστερα γεγονότα τοῦ ἀγῶνος, στὰ χιονισμένα Ἀλβαν-

καὶ βουνά! Τὸν εἶδα, διοικητὴ Σώματος, ἐπάνω στὴν ἀκμὴ τῆς μάχης στὴ Χότιστε, στ' ἀντερείσματα τῆς Μόροβας μὲ τὰ προκεχωρημένα κλιμάκια τῶν Μονάδων του καὶ δύο ἀπὸ τοὺς μεράρχους του νὰ διευθύνῃ τὴν ἐπί-
 θησι. Ψηλός, μελαχροινός, λεβεντάνθρωπος, γενναῖος, νηφάλιος, καρτε-
 ρικός, ἥθος ἀπόλυτα στρατιωτικόν, λακωνικότης στὴν ἔκφρασι. Ἐνεργητι-
 κός, ταχὺς καὶ ἀκούρατος. Ἡ ἐπταήμερη μάχη τῆς Μόροβας τὸν ἔφερε
 στὴν πρῶτῃ γραμμῇ τῶν στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν μας. Ὁ ἀδιάκοπος πό-
 λεμος ὁλοκλήρων μηνῶν, στίς χιονισμένες κορυφογραμμὰς τῆς ἀφιλόξε-
 νης ὄρεσειρᾶς τῆς Κάμιας, ἐστερέωσε τὴν ἐκτίμησι τοῦ Στρατοῦ καὶ
 Λαοῦ στοῦ πρόσωπό του. Ἡ ἀφογὴ καὶ ἀνώδυνη σύμπτυξις τοῦ δεξιοῦ μας
 στοῦ Ἀλβανικοῦ μέταπτο, ὅταν αἱ περιστάσεις ἐπέβαλαν τὴν κίνησι αὐτὴ
 ὡποτελεῖ ἰδικό του τίτλο. Ἡ ἀτυχὴς ἐξέλιξις τῶν ἐπιχειρήσεων, τίς τε-
 λευταῖες ἑβδομάδες, τὸν βοήκων στάς ἐπάλξεις ἄγρυπνο φρουρὸς τῆς τι-
 μῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατεύματος καὶ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων. Ἐθεσε
 τέρμα στὸν ἀγῶνα μὲ ἀξιοπρεπὴ συνθηκολόγησι. Ἀπ' τὰ βουνά τῆς Ἀλ-
 δανίας ἔρχεται τώρα στὴν Κυβέρνησι τοῦ τόπου, γιὰ ν' ἀναλάβῃ ἓνα
 ἄλλο ἀγῶνα, πολὺ σπουδαιότερο, ποὺ θ' ἀπαιτήσῃ ἑξαιρετικὴ δραστηριό-
 τητα. Τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνασυγκροτήσεως τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς προσαρ-
 μογῆς τῆς στὰ δεδομένα τῆς νέας καταστάσεως. Αὐτὸ τὸ ἔργο δὲν εἶνε
 τυχαῖο. Ἡ χώρα μας ἀποτελεῖ σήμερα μέρος μιᾶς πανευρωπαϊκῆς ὁργα-
 νώσεως ποὺ τὴν διέπουν ἀρχαὶ σαφεῖς καὶ ἀποκρυσταλλωμέναι, πρὸς
 τὰς ὁποίας οἱ Ἕλληνες καλοῦμεθα νὰ προσανατολισώμεν τὸν ρυθμὸν τῆς
 ζωῆς μας. Καὶ θὰ χρειασθῇ προσπάθεια σύντονος, εὐλακρινῆς, γοργῇ καὶ
 ἀποτελεσματικῇ γιὰ νὰ λυθοῦν ὅλα τὰ προβλήματα ποὺ θέτουν οἱ ἀνάγκ-
 ες αὐτοῦ τοῦ νέου προσανατολισμοῦ. Στοὺς πλατεῖς ὧμους τοῦ πρόκει-
 ται νὰ σηκώσῃ ὁ στρατηγὸς τὸ βάρος τοῦ σοβαροῦ τούτου ἔργου. Οἱ Ἑλ-
 ληνες ὅλοι ἀνέξαιρέτως, ἔχομεν καθήκον νὰ τὸν συντρέξωμεν ὁ καθένας
 ἀπὸ τῆς πλευρᾶς του, νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολὴν του. Ἐνωμένοι γύ-
 ρω του, πειθαρχημένοι, ὡς ἐργαστοῦμε, στὴν κατεύθυνσι ποὺ ἐπιβάλλουν
 οἱ πραγματικὲς καταστάσεις, γιὰ νὰ διευκολύνουμε, ὅσο μπορούμε, τὴν
 προσπάθειάν του. Ἡ καλὴ μας θέλησις, ἡ ἀφοσίωσίς μας στοῦ καθήκον
 καὶ ἡ ἐργατικότης μας, εἶνε ἀπαραίτητα στοιχεῖα γιὰ τὴν ἐπιτυχία του,
 ποὺ θὰ εἶνε κι' ἐπιτυχία τοῦ συνόλου.

Δὲν ἔτυχε νὰ συναντήσω ἕκτοτε ἀπὸ τὴν Χότιστε καὶ ἀπὸ τὴν
 Κορυτσάν τὸν κ. Μετᾶν διὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσω δι' ὅσα καλὰ γράφει
 δι' ἐμὲ καὶ διὰ νὰ τὸν ἐρωτήσω περὶ τῆς βαθυτέρας ἐννοίας τῶν συ-
 ντάσεών του, διότι ἐφρόνουν καὶ τὸ διεκήρυξα εἰς δημοσίας μου ἐμ-
 φανίσεις, παραβλέπων τὸν κίνδυνον νὰ προδοθῶ εἰς τοὺς κατακτη-
 τὰς, ὅτι συμβολικῶς εἶμεθα μέλη τῆς Κυβερνήσεως καὶ ὅτι προσε-
 ποιούμεθα τὸν εὐλακρινὴ διὰ νὰ παρέχεται ἡμῖν εὐχέρεια πρὸς κατα-
 δολίευσιν τῶν εἰσβολέων.

Ὡς ἐγνώσθῃ ἐσχάτως, μετὰ τὴν δεδαίαν πτῶσιν τῆς Γερμανίας,
 οἱ Σύμμαχοι ἀπεφάσισαν νὰ μὴ ἐκχωρήσουν τὸ προνόμιον εἰς τοὺς
 Γερμανοὺς πρὸς σχηματισμὸν Κυβερνήσεως ἐκ προσώπων Γερμανι-
 κῶν, διότι εἶνε φυσικὸν νὰ ἐργάζεται δολίως ἡ τοιαύτη Κυβέρνησις
 κατὰ τῶν Συμμάχων. Διατί ἄραγε ὁ κ. Τσουδερὸς ἔθεσεν ἐν ἀμφι-
 δόλῳ τὸν πατριωτισμὸν μας, ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς; Ἦτο δυνα-

τὸν ἀπὸ τῆς μιάς ὥρας εἰς τὴν ἄλλην νὰ μεταβληθῶμεν ἀπὸ πατριῶ-
ται εἰς προδότας; Ὡς νὰ ἔκρινε ἐξ ἰδίων τὰ ἀλλότρια, περιπεσὼν
εἰς τὸ σφάλμα ἐξ ἑξέως, κτηθείσης ἀπὸ τὰ πρῶτα θήματα τῆς στα-
διοδρομίας του, καθ' ἣν καθύβριζε τὸν Μέγαν Πολιτικὸν Ἑλευθ. Βε-
νιζέλον διὰ νὰ τῷ λείψῃ θραδύτερον τὰ ὑποδήματά του ἐπὶ τῷ σκοπῷ
νὰ τύχῃ τῆς προστασίας Ἐκεῖνου.

Δὲν εἶνε ἄγνωστον εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ὅτι ἀνήλθεν εἰς τὸ
ἄξιωμα τοῦ Πρωθυπουργοῦ μὲ μοναδικὸν σκοπὸν νὰ πλήξῃ τὸν Θρόνον
δολοφονικῶς!

Ο ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΥΠΕΡΤΑΤΗΣ ΑΝΑΓΚΗΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Ἐὰν ἐξετάσῃ τις μὲ τὸ πρίσμα τῆς καλῆς πίστεως τὰς ἄνευ
προηγουμένου περιστάσεις καὶ τὰς δυσχερείας τῶν προβλημάτων,
ποῦ ἀνέκυπτον ἐκ τῆς ἀφορήτου τριπλῆς Κατοχῆς, θὰ ἐξάγῃ τὸ συμ-
πέρασμα ὅτι ἦτο ἀπαραίτητος καὶ ἀναπόφευκτος ὁ σχηματισμὸς τῆς
Κυβερνήσεως, διὰ νὰ δύναται νὰ λειτουργήσῃ ἀποτελεσματικῶς ἡ Κρα-
τικὴ Μηχανὴ καὶ νὰ μὴ ἐξαρθρῶθῇ. Ἡ τυχὸν ἐξάρθρωσις ταύτης θὰ
ἐδημιούργει ἀναρχίαν ἐξ ἧς θὰ ἐκαρποῦντο ὀφέλη μόνον οἱ κακοποιοί.

Αἱ Ἀρχαὶ Κατοχῆς δὲν εἶχον τὴν ἀνάγκην τῆς Κυβερνήσεως.
Αὗται εἶχον τὴν δύναμιν νὰ ἱκανοποιοῦν τὰς ἀνάγκας τῶν χωρὶς νὰ
ἐνδιαφέρωνται διὰ τὴν τύχην καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ πληθυσμοῦ
τῆς Ἑλλάδος. Εἴτε ὑπῆρχεν Κυβέρνησις, εἴτε ὄχι, αὗται ἐξυπηρετοῦν-
το μὲ τὴν βίαν, μὲ τὴν ἄρπαγὴν καὶ μὲ τὴν ἔκδοσιν Κατοχικῶν μάρ-
κων. Ἐὰν συνήντων ἀντίστασιν κατέστρεφον ὀλόκληρα χωρία καὶ
ἐφόνευν τοὺς πάντας. Ἡ ἀλάνθαστος κοινὴ γνώμη ἐκ τῶν ἀντιλή-
ψεων τούτων ὥρμητο διὰ ν' ἀποφαίνεται ὑπὲρ τῆς ὑπάρξεως Κυβε-
ρνήσεως καὶ διὰ νὰ τάσσηται παρὰ τὸ πλευρόν της.

Ἄλλως τε κύριον μέλημά μας καὶ μοναδικὸς σκοπὸς μας ἦσαν
ἡ ἐξυπηρέτησις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἡ προσπάθεια ὅπως μειωθῇ
ἡ ἔκτασις τῆς ἄρπαγῆς καὶ λεηλασίας τῶν εἰσβολέων. Ἡ ἐνασκηθεῖ-
σα πολιτικὴ μας ὑπεγορεύθη ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἀποφευχθῇ παντὶ
σθένει ἡ ἀνάμιξις τῶν εἰσβολέων εἰς τὴν Διοίκησιν καὶ τὴν ἐκτελε-
στικὴν ἐξουσίαν. Διὰ τοῦτο παρενετιθέμεθα διαρκῶς μεταξὺ Κατακτη-
τῶν καὶ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἵνα ἀνακουφίζωμεν αὐτόν.

Συνεπῶς ἡ Κυβέρνησις ἦτο ἀποτέλεσμα ἐθνικῆς ἀνάγκης.

Ἐσχάτως, οἱ Ἀγγλοὶ ἐχαράκτηρισαν τὴν ὑπαρξιν Διοικήσεως
ἐξ Ἀγγλῶν εἰς τὰς κατακτηθείσας ὑπὸ τῶν Γερμανῶν νήσους τῆς
Μάγχης τὴν **JERSEY** καὶ τὴν **GURNSEY** ὡς μηχανισμόν ἀνάγκης
ἀπαραίτητον καὶ ἀναπόφευκτον. Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἑσωτερικῶν τῆς
Μεγάλης Βρετανίας κ. **EDE** (Ἦντ) ἐργατικός, ὁμιλῶν τὴν 17 Αὐ-
γούστου 1945 εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων ἐδικαιολόγησε τὸν
σχηματισμὸν Πολιτικῆς Διοικήσεως εἰς τὰς ἀνωτέρω νήσους καὶ τοὺς
δημιουργοὺς τοῦ μηχανισμοῦ τούτου ἀνάγκης δι' οὗ ἀπεφεύχθη ἡ ἐκ
μέρους τῶν Γερμανῶν ἐνάσκησις ἐλέγχου ἐπὶ τῆς Διοικήσεως καὶ τῆς
ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Ὁ ἀξιότιμος κ. Ὑπουργὸς ἐδικαιολόγησε

τοὺς Κυβερνήτας καὶ ἐκεῖ ὅπου ἐμφανίζονται ὡς μὴ ἀντιταχθέντες σθεναρῶς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, εἰπὼν ὅτι «ἡ διαβίωσις ὑπὸ ἐχθρικὴν κυριαρχίαν καὶ ἡ ἔλλειψις πρακτικῆς πείρας δυνατόν νὰ παρέχῃ ἀφορμὴν πρὸς ἐπὶ κρισιν. Ἐάν, ὅμως, ἀναλογισθῇ τις τὰς ὑπερκαμφθείσας δυσχερείας καὶ πρὸ παντὸς τὸ ἐπιτευχθὲν καὶ διατηρηθὲν προνόμιον τῆς Διοικήσεως ὅπως ἀποφευχθῇ ἡ ἀνάμιξις τῶν Γερμανῶν, θὰ ἐκτιμήσῃ τὸ ἔργον τῶν Κυβερνητῶν δεόντως».

Ὁ κ. ΕΔΕ διεπίστωσεν ὅτι ἡ ἐκστρατεία, ποὺ διεξήχθη ἐναντίον τῶν δῆθεν συνεργασθέντων μὲ τὸν ἐχθρὸν νησιωτῶν τῆς Μάχης ἔγινε μὲ τὴν ἰδίαν ἐπιχειρηματολογίαν, ἣν ἐχρησιμοποίησαν τὰ ἄκρα ἀριστερὰ κόμματα εἰς τὰς λοιπὰς ἀπελευθερωθείσας χώρας τῆς Εὐρώπης. Τέλος ἐνέκρινε τὴν πρωτοβουλίαν τῶν τοπικῶν Ἀρχῶν τῶν νήσων, ἣτις ἀπέδῃ ἀναγκαίαι ἐκ τῶν περιστάσεων. (Ὅρα «Ταίμς» Λονδίνου τῆς 18.8.45 καὶ «Ἑλληνικὸν Αἶμα» τῆς 19.8.45).

Κατόπιν τούτων ἀποδεικνύεται ἡ ἀνάγκη ὑπάρξεως Κυβερνήσεως, ἣτις νὰ συντελῇ εἰς τὸ ν' ἀποτρέπηται ἡ ἀνάμιξις τῶν κατακτητῶν εἰς τὴν Διοίκησιν τῆς Κρατικῆς μηχανῆς.

ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΙΣ ΤΩΝ ΣΚΟΠΩΝ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Θὰ εἰσέλθωμεν ἤδη εἰς τὸ ζήτημα ἂν ἡ Κυβέρνησις ἐπραγματοποίησε τοὺς σκοπούς, ποὺ ἔθηκεν ὡς προμετωπίδα τῶν ἐπιδιώξεων τῆς καὶ ἂν ἀντετάχθῃ σθεναρῶς κατὰ τῶν πιέσεων τῶν Κατακτητῶν, κατὰ τῶν ἀδικοπρωγίων του καὶ κατὰ τῶν ἀρπακτικῶν των διαθέσεων. Γενικῶς θὰ ἐξετάσωμεν ἂν ἐτηρήσαμεν τὰ δέκα ἄρθρα τῆς πίστεώς μας.

Α

Ἐκ τῶν παρατιθεμένων κατωτέρω ἐγγράφων ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ χαραχθεῖσα γραμμὴ ἐτηρήθῃ ἀπαρεγκλίτως καὶ ὅτι αἱ πράξεις μας καὶ αἱ ἐπιδιώξεις ἦσαν σύμφωνοι μὲ τὰ ἄρθρα τῆς πίστεώς μας.

Γραφεῖον Προέδρου Κυβερνήσεως

Ἀριθ. Ε.Π. 217

Ἐν Ἀθήναις τῇ 19 Ἰουνίου 1941

Πρὸς τὰ Ἀρχηγεία Ἀστυνομίας Πόλεων καὶ Χωροφυλακίης

Οὐδενὸς τὴν ἀντίληψιν διαφεύγει ὅτι ἡ ζωὴ καὶ ἡ ὑπόστασις τοῦ Ἀσπὸς ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ Σώματα Ἀσφαλείας, πρὸς τὰ ὁποῖα εἶνε ἐστραμμένα τὰ βλήματα ὧλων καὶ ἡ ἐλπίς τῆς Πατρίδος. Ἐν τῇ ἐνασχόσει τῶν ὑψηλῶν καθηκόντων ὧλων σας, δὲν δύνανται ἐμφιλοχρησθῶσι διαφορὰ ἀντιλήψεων, ἣ εὐχαὶ ἣ εὐσεβεῖς πόθοι. Μία εἶνε ἡ κατευθυντηρία εἰς τὴν ἐνάσκησιν τῆς ἐξουσίας. Πῶς θὰ σωθῇ ἀπὸ τὸν κίνδυνον τοῦ ὑποσιτισμοῦ ἡ Φυλὴ μας καὶ πῶς θὰ διατηρηθοῦν ἡ τάξις καὶ ἡ ἀσφάλεια. Ἀγωνισόμεθα ἀγῶνα ἄνευ προηγουμένου καὶ πρέπει νὰ τὸν κατανοήσωμεν διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν Νίκην.

Νίκη θὰ εἶνε ὃν σωθῇ ἀπὸ τὸν θάνατον ἡ Φυλὴ μας.

Νίκη θά εἶνε ἂν ἐπαγρυπνῇ ἡ ἐθνικὴ ψυχὴ ὅλῳ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐννοίας τοῦ Κράτους. Νίκη θά εἶνε ἂν δὲν ἐξαχρειωθῇ ὁ κόσμος.

Νίκη θά εἶνε ἂν δὲν ἀνατραπῇ ἡ Κοινωνία.

Νίκη τῶν Σωμάτων θά εἶνε ἂν διασωθοῦν ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ περικοσία τοῦ Λαοῦ καὶ ἂν ἐξασφαλισθῇ ἡ ἐπὶ τὰ ἔργα ἐπίδοσίς του.

Νίκη θά εἶνε ἂν ἀνιδιοτελῶς ἐξυγιανθῇ τὸ Πανελλήνιον ὑπὸ τῶν Σωμάτων Ἀσφαλείας.

Καὶ ἡ Νίκη αὕτη καὶ ἡ Τιμὴ θά ὀφείλονται εἰς τὰ Σώματα Ἀσφαλείας.

Μὲ στέφανον δόξης θά περιβάλλονται ταῦτα εἰς τὰ διηκεῖς.

Οὐδέποτε καὶ εἰς οὐδεμίαν Χώραν ἐνεφανίσθη τόσον ἱστορικὸς καὶ τόσον τιμητικὸς ὁ ρόλος διὰ τὰ ὄργανα Ἀσφαλείας.

Ἄς ἀρθῶσιν εἰς τὸ ἥθος τῶν περιστάσεων καὶ ἄς ἐπιτελεσθῇ μὲ εὐσυνειδησίαν τὸ ὑψηλὸν καθῆκον των μὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι θά ἐπισύρῃτε τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Παρακαλῶ ὅπως τὰ ὄργανα ἀσφαλείας μὴ ἐνδίδουν εἰς τυχὸν ἐπεμβάσεις τῶν ξένων, ἀλλὰ νὰ ἀντιτάσσουν ἅπασαν τὴν ἐπιβαλλομένην τιμίαν στάσιν, ζητοῦντα τὸ ὄνομα τοῦ ἐπεμβαίνοντος, τὴν Μονάδα, εἰς ἣν ἀνήκει οὗτος καὶ τὸν τόπον τῆς ἔδρας τῆς ξένης Μονάδος. Εἰς πᾶσαν περὶπτωσιν πρέπει νὰ καταγγέλλωνται οἱ ἀναρμοδιῶς ἐπεμβαίνοντες εἰς τὰ οἰκεία φρουραρχεῖα.

Γ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

Πρόεδρος Κυβερνήσεως

Ἐκ τοῦ ἐγγράφου τούτου ἀποδεικνύεται ὅτι ἐπίσημως ὑπηγόρευον εἰς τὰ ὄργανα Ἀσφαλείας τὴν «ἀντίστασιν» καὶ τὴν καταγωγελίαν εἰς τὰ οἰκεία φρουραρχεῖα τῶν ὑπευθύνων. Ὡσαύτως, ἀποδεικνύεται ὅτι ἐδίδετο ὁ τόνος τῆς ἀξιοπρεπείας, ὅτι ἐπεδιώκετο ἡ σωτηρία τοῦ λαοῦ καὶ ἐκαλλιεργεῖτο τὸ φρόνημα. Ἐπὶ πλέον, τονίζεται ὁ κίνδυνος τῆς ἀνατροπῆς τῆς Κοινωνίας παρὰ τῶν κακοποιῶν, οἵτινες ἐπληθύνθησαν καὶ ἐφιστᾶται ἡ προσοχὴ τῶν ὀργάνων ἀσφαλείας, ὅπως ἐπαγρυπνοῦν διὰ τὴν τάξιν καὶ τὴν νομιμοφροσύνην. Εἶχον ἀφορμὰς νὰ ὑπογραμμίσω τοῦτο, διότι ἡ εἰς Αἴγυπτον καταφυγούσα Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἤρχισε διὰ τῶν ραδιοφώνων νὰ συνιστᾷ α) εἰς τοὺς ὑπαλλήλους νὰ μὴ ἐργάζωνται, β) εἰς τοὺς πολίτας καὶ χωρικοὺς νὰ μὴ ὑπακούωσι εἰς τὰς διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεως καὶ νὰ μὴ πληρώνωσι φόρους καὶ γ) εἰς τὰ ὄργανα ἀσφαλείας νὰ ἀδρανώσι, δέδαια ὅτι δὲν θὰ φοβῶνται τι ἀπὸ τὴν μέλλουσαν νὰ ἐπανεέλθῃ ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ Κυβέρνησιν.

Μὲ ἄλλους λόγους οὔτε λίγο οὔτε πολὺ ἐπεδιώκον τὴν ἐξάρθρωσιν τῶν πάντων καὶ τὴν ἀποσύμβειν.

Ἄξιον νὰ ὑπογραμμισθῇ εἶνε τὸ γεγονὸς ὅτι αἱ τοιαῦται προτροπαὶ ἤκούοντο εὐχαρίστως, διότι καὶ ὑπερπατριώτης ἕκαστος ἐχακτριζέτο καὶ εὐχάριστος ἦτο ἡ φυγοπνία ἢ ἡ ἄρνησις νὰ πληρώνωνται φόροι κ.λ.π.

Κατωτέρω παραθέτω δεῦτερον ἐπίσημον ἔγγραφο, δι' οὗ ἀποδεικνύεται ὅτι ἀπέδλεπον εἰς τὴν ἐπιβίωσιν τοῦ λαοῦ μέχρι τῆς ἀπε-

λευθερώσεως, εἰς τὴν διατήρησιν τῶν ἠθικῶν καὶ ψυχικῶν δάθρων τοῦ Ἑθνους, καὶ τέλος εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀλτρούστικῶν αἰσθημάτων καὶ τῆς ἀλληλεγγύης.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 1 Δεκεμβρίου 1941

Πρὸς τοὺς κ.κ. Νομάρχας, Δημάρχους καὶ Κοινοτάρχας

Ἡ ὑψίστη σπουδαιότης τῶν Ὁργανισμῶν Τοπικῆς Αυτοδιοικήσεως κατὰ τὴν παροῦσαν φοβεράν κρίσιν τοῦ Ἑθνους μας, μὲ ὑποχρεώνει νὰ ἀπευθυνθῶ διὰ τῆς παρουσίας πρὸς ὑμᾶς καὶ τοὺς ὄψ' ὑμᾶς ὑπαλλήλους διὰ νὰ χαράξω τὰς γενικὰς γραμμὰς ἐφ' ὧν δεόν νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ δραστηριότης των, ὥστε νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ πραγματοποίησις τῆς πολιτικῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπιβάλλεται νὰ ἀποβλέπῃ κάθε Ἑλληγ, ἔχων συνειδησιν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τῶν ὑποχρεώσεων του πρὸς τὸ Ἑθνικὸν σύνολον, τὸ ὁποῖον τὸν ἐξέθρεψε καὶ τὸν συντηρεῖ.

Οἱ σκοποὶ μου εἶνε πολιτικῶς ἀποχρωματισμένοι. Δὲν ἐπιδιώκω πρὸς γράμμα ἀναγόμενον εἰς αὐτὴν ἡ ἐκείνην τὴν κομματικὴν κατεῦθυνσιν. Ἡ ἀποστολή μου ἔχει τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν ὑποχρεωτικότητα τῆς ἐθνικῆς ἐπαγγελίας: «νὰ σωθῇ» ὁ πληθυσμὸς τῆς Χώρας ἀπὸ τὴν ἄμεσον ἀπειλὴν τοῦ ὑποσιτισμοῦ καὶ «νὰ διατηρηθῶν» ἀλλόγητα τὰ ἠθικὰ καὶ ψυχικὰ δάθρα τοῦ Ἑθνους μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ὁ ἥλιος τῆς εἰρήνης θὰ φωτίσῃ καὶ πάλιν τὸν σκοτεινὸν οὐρανὸν τῆς Εὐρώπης. Ὁ ἀγὼν μου εἶνε διμέτωπος ἀποβλέπων εἰς τὴν σωματικὴν καὶ ψυχικὴν προστασίαν τῆς Φυλῆς. Αὐτὴ ἡ ἐπιδιώξις πρέπει νὰ εἶνε ὁ ὁδηγὸς τῆς καθημερινῆς σας δράσεως. Τὸ μυστικὸν τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἐθνικοῦ μας ἔργου εἶνε τόσον ἀπλοῦν, ὅσον καὶ ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπός. Χρειάζεται ραγδαία καὶ ἀκριδὴς προσαρμογὴ εἰς τὰς δημιουργηθεῖσας βιοτικὰς συνθήκας τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Ἀφήσατε ἐλευθέρως τὰς θίρας τῆς ψυχῆς σας διὰ νὰ τὴν κατακλύσῃ ἡ τραγωδία τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ μας. Ἀναμικθῇτε μέσα εἰς τὴν μάζαν τῶν δεινοπαθούντων καὶ ἀκούσας τὴν ἀγωνίαν τοῦ οἰκογενειάρχου, τὴν ἀπὸγνωσιν τῆς μητρός, τὸ συγκλονιστικὸν παράπονον τοῦ ἀπροστατευτοῦ καὶ πεινῶντος παιδιοῦ, ἀκούσατε τὸν ἀνθρώπινον πόνον εἰς ὅλους τοὺς τόνους τοῦ σπαραγμοῦ.

Σὲ σᾶς Δήμαρχοι καὶ Κοινοτάρχαι, ἀνήκει ἡ τιμὴ καὶ τὸ χρέος νὰ πολεμήσετε κατὰ τῆς δυστυχίας. Ἀντλήσατε θάρρος ἀπὸ τὴν συνειδησιν ὅτι ἐπιτελεῖτε ὑψιστον ἐθνικὸν καθήκον καὶ προχωρήσατε μὲ αὐταπάνησιν εἰς τὸ ἐπιμοχθον ἔργον τῆς σωτηρίας τοῦ Λαοῦ μας.

Ἀναλωθῇτε εἰς τὸν ὥραϊον ἀγῶνα κατὰ τοῦ ἀπαισίου τέρατος τῆς συμφορᾶς πού ἐπιζητεῖ νὰ στρώσῃ μὲ πτώματα τὸ ἐρειπωμένον ἔδαφος τῆς πατρίδος μας. Θυσιασθῇτε χάριν τοῦ δοκιμαζομένου λαοῦ μας, διότι ὁ λαός μας ἀξίζει κάθε θυσίαν... Ἐμφυτεύσατε τὸ αἶσθημα τῆς ἀλληλεγγύης.

Θέτω τὰ πάντα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀγῶνος κατὰ τῆς δυστυχίας. Ὑποτάσσω τὰ πάντα εἰς τὴν προσπάθειαν χάριν τῆς Πατρίδος. Θυσιάζω ὅλους τοὺς τύπους καὶ ὅλας τὰς διατιπώσεις, ἀρκεῖ νὰ σωθῇ ὁ Λαός, νὰ ἀνακουφισθοῦν οἱ πενόμενοι, νὰ ζήσουν οἱ κινδυνεύοντες. Ἡ ζωὴ τοῦ Ἑλλήνος ἀξίζει περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς τύπους πού ἐσαφίσθη κατὰ τοὺς ὁμαλοὺς καιροὺς ὁ γραφειοκρατικὸς ἐγκέφαλος τοῦ Κράτους.

Προκειμένον νὰ σωθῇ ἡ Ἑλλάς, ἔχω ἀπόφασιν νὰ πυρπολήσω δόκλον τὸ χάρτινον οἰκοδόμημα τῶν γραφειοκρατικῶν διατυπώσεων. Ἐδρωσκόμενοι ἐν πλήρει μάχῃ δὲν ἐνδιαφερόμεθα νὰ ικανοποιήσωμεν τοὺς τύπους ἀλλὰ νὰ κερδίσωμεν τὴν Νίκην... Φροντίσατε διὰ τὴν ζωὴν τοῦ Νομοῦ σας ἀλλὰ μὴ λησμονήτε ποτὲ ὅτι, ἂν ἡ Ἑλλάς ἀπολεσθῇ, δὲν πρόκειται νὰ σωθῇ ἡ περιφέρειά σας... Αἱ Νομαρχίαι δέον νὰ ἀποδοῦν κυψέλαι δημιουργικῆς ἐργατικότητος καὶ νὰ παύσουν νὰ εἶνε κέντρα σχολαστικῆς ἐγγραφολογίας.

Νομάρχαι, Δήμαρχοι καὶ Κοινοτάχαι,

Ὅταν κάποτε ὁ πόλεμος τετραμασιθῇ καὶ ὑπὸ τὴν γαλήνην τῆς εἰρήνης ἀναπολήσωμεν τὴν σκληρὰν δοκιμασίαν, ἣν τώρα διανύομεν, ἔστε βέβαιοι, ὅτι θὰ εἴσθε ὑπερήφανοι διότι ὡς ἀληθεῖς ἀδελφοὶ καὶ μάρτυρες τοῦ ἐθνικοῦ καθήκοντος εἰς τόσον θλιβεράς στιγμὰς ὑπηρετήσατε ἀκλόνητοι καὶ ἀδιάφθοροι τὴν φιλότιν μᾶς πατρίδα καὶ τὸν Λαόν.

Τῆς παρουσίας νὰ λάβουν γνῶσιν οἱ ὑπάλληλοι ἐν εἰδικῇ συγκεντρώσει.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως καὶ
Ἐπιτετὸς Ἑσωτερικῶν καὶ Ἀσφαλείας
Στρατηγὸς Γ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

Παραθέτω κατωτέρω καὶ τρίτον ἐπίσημον ἔγγραφον:
ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΚΤΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Ἀρ. Α.Π. 245

Προσωπικῇ Ἀπόρρητος

Πρὸς τὸν Γενικὸν Διοικητὴν Μακεδονίας
Θεσσαλονίκῃ

Αἱ γενικαὶ γραμμαῖ, ἐφ' ὧν θὰ ἐνασκήσητε τὴν ἐξουσίαν καὶ ἐφ' ὧν ἀποδίδω ὑψίστην σημασίαν εἶνε αἱ κάτωθι:

α) Ἀνάπτυξις στενῶν σχέσεων μετὰ τῶν Ἀρχῶν Κατοχῆς πρὸς ταχίστην ἐπίλυσιν ὑπὲρ ἡμῶν τῶν παρουσιαζομένων δυσχερῶν προβλημάτων, χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνει ὅτι θὰ παραιτηθῶμεν τῆς ἀξιοπρεπειᾶς καὶ ὅτι δὲν θὰ ἀντιτάσσωμεν ἐπιμόνον ἄρνησιν εἰς ὅσα ἔχομεν δίκαιον ἢ συμφέρον νὰ ἀρνούμεθα. Μετ' εἰλικρινεστάτης πειθοῦς θὰ διεκδικῶμεν τὰ δίκαιά μας καὶ τὰ δικαιώματά μας.

β) Ἐπιβολὴ τοῦ κράτους τοῦ νόμου πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν. Ἡ ἀμέλεια, ἡ ὀλιγωρία καὶ ἡ φυγοπονία τῶν κρατικῶν ὑπαλλήλων θὰ πατάσσονται.

Ἡ ἀσυνδοσία τῶν πολιτῶν, ἡ τᾶσις τούτων πρὸς ἀναρχίαν, ἡ ἀπληστία των, ἡ κερδοσκοπία των, ἡ ἀπάταιρά των ὡς διαφθείρουν τὰ ὄργανα τοῦ κράτους δέον νὰ τιμωρῶνται.

γ) Ἡ εὐσυνειδητος ἐκ μέρους τῶν ὑπαλλήλων ἐπιτελεῖσις τῶν καθηκόντων των θὰ ἀμειβέται.

δ) Ἀποφυγὴ τοῦ στενοῦ τοπικιστικοῦ πνεύματος, ὅπερ διὰ τὴν Μακεδονίαν εἶνε εὐκόλον νὰ παρερμηνευθῇ. Πάντες δέον νὰ κατανοήσουν καὶ νὰ αἰσθανθοῦν τὴν ἀνάγκην πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ γενικοῦ συμφέροντος τοῦ συνόλου τῆς Κοινωνίας. Ἐπομένως αἱ διαταγαὶ τοῦ Κέντρου καὶ

τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως θὰ ἐκτελῶνται ἀποφασίστως καὶ προθύμως, ἔστω καὶ ἂν αὐταὶ ἐπιβαρύνουν τοὺς Νομούς, ὥς θὰ ἐκτελῶνται παρὰ τῶν ἐπάρχων αἱ διαταγαὶ τῶν Νομαρχῶν, ἔστω καὶ ἂν ἐπιβαρύνουν τὴν ἐπαρχίαν.

ε) Ἡ Κυβέρνησις δὲν ἀποσκοπεῖ τὴν κομματικὴν συγκρότησιν ἀλλ' ἔβηκε ὡς προμετωπίδα τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ λαοῦ. Ἐπομένως δεόν νὰ ἐπαγρυπνῶμεν μὴ παρὰ τινων γίνεται ἐκμετάλλεσις πρὸς δημιουργίαν κόμματος ἢ πρὸς ἐπίτευξιν κομματικοῦ κέρδους. Ἐν καταφατικῇ περιπτώσει ὑποχρεούμεθα νὰ καυτηριάξωμεν τοὺς ἐκμεταλλευτὰς καὶ νὰ ἀποβλέπωμεν εἰς τὸ νὰ ἐξυπηρετῶμεν τὸν λαόν, τὴν γενικότητα.

στ) Ἀποφυγὴ ἐκλογῆς προσώπων εἰς θέσεις κοινοτικές ἢ δημοτικές, ἅτινα ἐξυπηρετοῦν τὰ τέως πολιτικά κόμματα. Θὰ ἐκλέγονται ἄτομα πολιτικῶς ἐργασθέντα ἐθνικῶς καὶ εὐπόλητα εἰς τὸ κοινόν.

ζ) Καλλιέργεια τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, ὥστε νὰ συνασπίζονται ἀδιστάκτως οἱ χωρικοὶ ἐν πλήρει συμπονοῖα διὰ νὰ ἀντιμετωπίζουν τοὺς θρασεῖς ἐκείνους καὶ ὀλιγαρχίμους, οἵτινες τοὺς ἐκδιάζουν ἢ τοὺς ἐκμεταλλεύονται μὲ τὰς θρασεῖς ἀπειλάς.

η) Περιφρούρησις τοῦ πλούτου τῶν κειμηλίων τοῦ Ἀγίου Ὄρους.

θ) Ἡ κρατικὴ ἰδέα καὶ τὸ κράτος τοῦ νόμου δεόν νὰ ἐμπνέωνται εἰς πάντας μὲ σεβασμόν. Ἀπαντες δεόν νὰ κατανοήσωσιν ὅτι πρέπει νὰ ἀποδείξωμεν τὸν πολιτισμόν μας, τὴν ἐθνικὴν ἐνότητά μας καὶ τὴν νομιμοφροσύνην μας, διότι ἡ Πατρίς μας, ὥς μικρὸν κράτος, ἔχει ἀνάγκην ἐκτιμήσεως τῶν Μεγάλων Κρατῶν.

ι) Εἰς τὴν ἐνίσχυσιν δι' ἀνδρῶν τῆς Χωροφυλακῆς Μακεδονίας, ἀποδίδω μερίστην σημασίαν. Συνεπῶς νὰ καταβληθῇ μεγάλη προσπάθεια ὅπως καταταχθοῦν χωροφύλακες ἐκ τῶν μᾶλλον ἱκανῶν καὶ εὐσυνειδήτων.

Ἐν Ἀθῆναις τῇ 12 Δεκεμβρίου 1941

Ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως

Στρατηγὸς Γ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

Τὸ τρίτον τοῦτο ἐπίσημον ἔγγραφον εἶνε θαυμαστέον διότι προδιαγράφει τὴν σκοπιμότητα τῶν σχέσεων μετὰ τῶν ἀρχῶν κατοχῆς καὶ συνιστᾷ ἐπίδειξιν ἀξιοπρεπείας καὶ ἐπίμονον ἀρνήσιν εἰς πᾶσαν ἀξίωσιν τῶν ἀρχῶν κατοχῆς, ἥτις ἀξιώσεις δὲν εἶνε δικαῖα ἢ δὲν μᾶς συμφέρει νὰ ἐκτελεσθῇ.

Μὲ ἄλλους λόγους δίδω ἐντολὴν εἰς τὸν παρὰ τοῦ στρατάρχου ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐπιλεγέντα καὶ διορισθέντα νεωστὶ Γενικὸν Διοικητὴν νὰ ἀνθίσταται σθεναρῶς.

Οὐδαμῶς συναντᾷ τις Γερμανοφιλίαν, δουλοπρέπειαν ἢ ἀναξιοπρέπειαν ὅς νὰ ἐπιβάλλω ἢ νὰ συστήσω εἰς Ἕλληνα. Τουναντίον ἐστενοχωροῦμαι διότι ἔβλεπον νὰ ἀνεβοκατεβαίνουν τὴν κλίμακα τῶν Πρεσβειῶν ἄτομα, ἅτινα προδήλως ἔκαμπτον τὴν ὄσφυν καὶ παρείχον ὑποσχέσεις ὑποταγῆς διὰ νὰ ἐπιτύχουν τοῦ σκοποῦ των. Ταῦτα ἐκαυτηρίαζον μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα.

Εἰς τὴν Βουλγαρικὴν Πρεσβείαν κατέφυγον καὶ πολλοὶ ὀπλίται οἵτινες κατήγγοντο ἐκ Βουλγαροκρατηθισῶν περιοχῶν καὶ οἵτινες ἤθελον νὰ ἐπανακάμψωσιν εἰς τὰς ἐστίαις των ἐπειγόντως. Οὗτοι ἔσα-

γηνεύθησαν ἀπὸ τὰς διευκολύνσεις πού ἔτυχον ἐλάχιστοι ὀπλῖται κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας, καὶ ἀπὸ τὰς παραχὰς εἰς μισθὸν καὶ τροφδοσίαν, χωρὶς νὰ ἀντιληφθῶν ὅτι κατεχωροῦντο ὡς ὑπήκοοι Βουλγάροι καὶ ἐστεροῦντο τῆς Ἑλληνικῆς ἰθαγενείας.

Εὐθὺς ὡς μοὶ ἀνῆνέχθη τὸ γεγονὸς τοῦτο, ἀφ' ἐνὸς μὲν διημαρτηρήθην ἐντόνως εἰς τὰς Γερμανικὰς ἀρχὰς διὰ τὰς ἐκνόμους Βουλγαρικὰς ἐνεργείας ἐν μέσαις Ἀθήναις, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατέβαλον δραστηρίους προσπάθειας ὅπως περισυλλεγοῦν οἱ καταφεύγοντες εἰς τὴν Βουλγαρικὴν Πρεσβείαν. Πρὸς τοῦτο ἴδρυσά συσσίτιον τῶν ὀπλιτῶν καὶ ἐμισθοδότησα τούτους μέχρι τῆς ἡμέρας ἀφίξεώς εἰς τὰς ἐστίας τῶν. Ἐμίσθωσα ἰστιοφόρα διὰ τὴν εἰς Καβάλαν καὶ Ἀλεξανδρούπολιν μεταφορὰν τῶν Μακεδόνων καὶ Θρακῶν ὀπλιτῶν. Ἐπειδὴ παρ' ὅλα ταῦτα οἱ ξενόφωνοι ὀπλῖται μας κατέφευγον παρὰ τοῖς Βουλγάροις, περισυνέλεξα τούτους ἀπ' αὐτὸ τοῦτο τὸ προαῶλιον τῆς Βουλγαρικῆς Πρεσβείας μεταβάς ἐν στολῇ, πρᾶγμα πού προεκάλεσε τὰς διαμαρτυρίας τῶν Βουλγάρων παρὰ ταῖς Γερμανικαῖς Ἀρχαῖς.

Περιέγραψα τ' ἀνωτέρω περὶ τῶν βουλγαρικῶν ἐνεργειῶν ἀφ' ἐνὸς μὲν ἵνα ἀντιληφθῇτε ὅτι ἡγωνιζόμεθα σύμφωνα πρὸς τὰς ἀρχὰς μας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἵνα γνωσθῇ μία ἐθνικὴ ἐκδούλευσίς μας, μικρὰ ἢ μεγάλη κατὰ τὴν κρίσιν σας.

ΕΘΝΙΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΙ

Ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς συγκροτήσεως τῆς Κυβερνήσεώς μου ἱδρύθη τὸ Γραφεῖον Μελετῶν εἰς τὸ Πρωθυπουργικὸν Γραφεῖον, μὲ σκοπὸν νὰ περισυλλέξῃ ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα στοιχεῖα καὶ τὰ ἐπιχειρήματά μας πρὸς ἀντίδρασιν κατὰ τῶν Βουλγαρικῶν ἐνεργειῶν πού ἀπέβλεπον εἰς τὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς ἐθνολογικῆς συνθέσεως τῶν Βουλγαροκρατούμενων ἐπαρχιῶν. Τοῦτο ἀνετέθη εἰς ἐπιτροπὴν ἐκ καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου (κ.κ. Σπυρόπουλος, Βλάχος, Λούδαρις κλπ.).

Ὡσαύτως ἀρχήθην προήλθομεν καὶ εἰς δύο ἄλλας ἐνεργείας ἀποδεικνυούσας τὰς προθέσεις μας καὶ τὰ πατριωτικὰ κίνητρά μας.

Ἡ πρώτη ἐνέργεια ἀπέβλεπεν εἰς τὴν συγκεκαλυμμένην ἀναδιοργάνωσιν τοῦ Ἑθνικοῦ Στρατοῦ μας διὰ πυρηνῶν συντηρούντων τὸ στρατιωτικὸν καὶ ἐθνικὸν φρόνημά του καὶ διατηρούντων τοὺς δεσμούς πειθαρχίας ἵνα δύναται ἕκαστος πυρὴν νὰ ἐπιστρατεύηται καὶ νὰ ἀναλαμβάνῃ ἐθνικὴν δρᾶσιν κατὰ τὰς ὁδηγίας τῆς ἐν Αἰγύπτῳ Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἥς ἀνεμένομεν τὰς διαταγὰς καὶ μεθ' ἧς ἐπεζητήσαμεν νὰ συνδεθῶμεν, πλὴν κατέστη ἀδύνατον.

Καὶ πράγματι παρεσκευάσθη ἅπανα ἡ προκαταρκτικὴ ἐργασία τῆς συγκροτήσεως πυρηνῶν κατὰ φρουρὰς εἰς ἅς ἀνήκον οἱ ἀξίωματικοὶ πού εἶχον ἀποσπασθῇ εἰς τὰς Νομαρχίας, εἰς τοὺς Δήμους καὶ τὰς Κοινότητας, οἱ διορισθέντες ἀξίωματικοὶ εἰς τὰ Γυμνάσια ὡς γυμνασταὶ καὶ οἱ προαιρετικῶς διαμένοντες εἰς ἐκάστην φρουρὰν ἢ τὴν περιοχὴν τῆς (ὡς γνωστὸν οἱ διορισθέντες εἰς τὰς Νομαρχίας, Δήμους καὶ Κοινότητας θὰ κατήρτιζον τοὺς στρατολογικοὺς καταλόγους).

“Απαντες οί ἀνήκοντες εἰς μίαν φρουράν ὀξίωματικοὶ θὰ εἰργάζοντο διὰ τὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ὀργάνωσις διὰ στελεχῶν τῶν ἀντιστοιχουσῶν εἰς τὴν φρουρὰν μικρῶν ἢ μεγάλων μονάδων καὶ διὰ τὰ προπαρασκευασθῇ ἡ ἀνάπτυξις τῶν μονάδων διὰ στρατολογίας καὶ ἡ συγκέντρωσις εἰς χώρον καὶ χρόνον προκαθοριζομένους, ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν, πρὸς ἐξοπλισμόν.

Ἡ καθόλου διεύθυνσις τοῦ καθορισμοῦ τῶν λεπτομερειῶν ἀνετέθη εἰς τὸν τότε ὑποστράτηγον Πλατῆν. Ἀτυχῶς ὅμως, πλείστοι ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἀντέδρασαν κατὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ στρατηγοῦ Πλατῆ καὶ ἀνεκόπη ἡ ἐνέργειά μας.

Ὡσαύτως εἵχομεν ἀποφασίσει νὰ μεταβῇ ὁ προμνησθεὶς στρατηγὸς εἰς Κάϊρον μετὰ τοῦ διπλωματικοῦ ὑπαλλήλου κ. Ἀργυροπούλου ἵνα κατατοπίσῃ τὴν ἐκεῖ Κυβέρνησιν καὶ ζητήσῃ ὁδηγίαν τῆς. Ἡ μετάβασις εἰς Κάϊρον θὰ ἐλάμβανε χώραν ὑπὸ τὴν προσχηματικὴν δικαιολογίαν ὅτι τόσον ὁ στρατηγὸς Πλατῆς, ὅσον καὶ ὁ διπλωματικὸς ὑπάλληλος κ. Ἀργυρόπουλος, μετὰ δύο ἄλλων προσώπων, θὰ ὠρίζοντο μέλη Ἐπιτροπῆς ποὺ θὰ ἀπεστέλλετο εἰς Ἀγκυρὰν πρὸς διαπραγματεύσεις ἀποστολῆς τροφίμων διὰ τοῦ ἀτμοπλοίου «Κούρτουλους» καὶ ἀνταλλαγῆς προϊόντων. Ἐξ Ἀγκύρας οἱ δύο προρρηθέντες θὰ μετέβαινον εἰς Κάϊρον. Ἡ τοιαύτη ὅμως προσπάθειά μας ἐματαιώθη, τῶν Ἰταλικῶν ἀρχῶν ὑποπευθεισῶν τὰς ἡμετέρας ἐνεργείας.

Ἡ δευτέρα ἐνέργειά μας ἀπέβλεπε εἰς τὸ νὰ ζητήσωμεν νὰ ἐπιτραπῇ ἡ ὀργάνωσις ταγμάτων τινῶν διὰ τὰ ἐμπνευσθῇ ὁ Λαὸς αἰσθημα ἀσφαλείας, μὲ ἔδρας τὰς Ἀθήνας, Πάτρας, Τρίπολιν, Καλάμας, Μεσολόγγιον, Λαμίαν, Λάρισαν, Ἰωάννινα, Τρίκκαλα, Κοζάνην, Φλώριναν καὶ Θεσσαλονίκην.

Ἀντὶ ὅλων τούτων ἐπετράπη ἡ ὀργάνωσις Τάγματος Φρουρᾶς Ἀγνώστου Στρατιώτου μόνον. Κατ' ἀνάγκην ὅθεν κατεφύγομεν εἰς τὸ μέτρον νὰ προτείνωμεν τὴν ὀργάνωσιν ἐργατικῆς θητείας ἐν Ἑλλάδι.

Παρεστάθη εἰς τοὺς Γερμανοὺς ὅτι ἐπεδιώκοντο οἱ ἐπόμενοι σκοποὶ:

1) Ἐπεδιώκετο κυρίως ἡ αὐξησης τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν σωματικὴν ἐργασίαν διὰ τῆς καταλλήλου διαπαιδαγωγήσεως τῆς Νεολαίας, ὡσχέτως κοινωνικῆς τάξεως. Εἵχομεν τὴν γνώμην ὅτι ἡ ἀγάπη πρὸς ἐργασίαν θὰ ἐδημιούργει τὰς ἀναγκαίας προϋποθέσεις πρὸς καταπολέμησιν τῆς τάσεως τοῦ Ἑλλήνος πρὸς μεταπρατικὴν ἐμπόριαν.

2) Ἡ τοιαύτη ἐνέργεια θ' ἀνεπλήρου ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς πειθαρχίας συναδελφότητος καὶ ἀλληλεγγύης τὸ μὴ ὑπάρχον Σχολεῖον τῆς στρατιωτικῆς θητείας καὶ θ' ἀπετέλει τὴν προπαίδευσιν χαρακτῆρος καὶ ἥθους.

3) Ἐπεδιώκετο ἡ ἀπορρόφησις μεγάλου ἀριθμοῦ στελεχῶν εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν μονάδων τῆς ἐργατικῆς δυνάμεως. Οὕτω τὰ στελέχη θὰ εἶχον ἀπασχόλησιν.

4) Ἀνεμένετο ὅτι θὰ ἐπραγματοποιούντο ἔργα κοινῆς ὠφελείας τόσον διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς καὶ ἐπομέ-

πως απέτυχεν ή προσπάθειά μας.

Άτυχώς δὲν ἐνεκρίθη ή τοιαύτη πρότασίς μας καί τοιουτοτρόπως τής διατροφής του Λαού, ὅσον καί διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν συγκοινωνιῶν καί τέλος τὴν ἐπούλωσιν τῶν καταστροφῶν τής πολεμικῆς περιόδου.

Τὴν Μακεδονίαν ὡς γνωστόν, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας ἐλυμαίνοντο διάφοροι ἀντεθνικαὶ προπαγάνδαι τείνουσαι νὰ ἀλλοιώσωσι τὴν Ἑλληνικότητά της. Εὐτυχώς ἀπελευθερωθεῖσα ἀπὸ τοῦ 1912 ὑπέστη σὺν τῷ χρόνῳ πλήρη ἐθνικὴν ἐξυγίανσιν διὰ τῶν ἐκουσίῳν μεταναστεύσεων τῶν μὴ Ἑλλήνων καί μετέπειτα τονωθείσα ἰδιαζόντως ὑπὸ τοῦ ἔχοντος χαλυβδίνην ὄντως τὴν σταθερότητα τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως καί ἐξαιρετικὴν ζωτικότητα προσφυγικοῦ στοιχείου κατάρθωσε νὰ καταστή ἀπόρρητον προπύργιον κατὰ πάσης ἀντεθνικῆς ἐνεργείας.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα μέχρι τῆς γερμανικῆς εἰσβολῆς.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν σύμπτυσιν αἱ διοικητικαὶ, δικαστικαὶ καί ἀστυνομικαὶ ἀρχαὶ ἐγκατέλειψαν τὰς θέσεις των, λαβοῦσαι τὴν ἀγούσαν πρὸς τὰς Ἀθήνας, πρᾶγμα ὅπερ συνετέλεσε νὰ προδιαθεθῶν δυσμενῶς οἱ ἀπορραπισμένοι Μακεδόνες. Ἐπειδὴ συνέπεσε τὴν ἀποχώρησιν τῶν Ἀρχῶν νὰ ἐπακολουθήσῃ ή ἀναχώρησις πρὸς νότον τῶν ἐκ Παλαιᾶς Ἑλλάδος καταγομένων καί ἀπὸ μακροῦ ἐγκατεστημένων ἐν Μακεδονίᾳ οἰκογενειῶν, ἐπετάθη ή σοβοῦσα δυσαρέσκεια τῶν Μακεδόνων ἐναντίον τῶν Παλαιοελλαδιτῶν, δεδομένου ὅτι καί ή ὁλότης τῶν ἀποχωρησασῶν ἀρχῶν ἦτο Παλαιοελλαδίται.

Κατὰ τῶν ὑπαλλήλων οἱ Μακεδόνες εἶχον ἀπὸ πολλοῦ χρόνου δικαίως ἀφορμὰς νὰ εἶνε προδιατεθειμένοι δυσμενῶς διότι οἱ τοποθετούμενοι εἰς Μακεδονίαν ἢ ἦσαν ἀκατάλληλοι, ἢ δὲν ἀπέδιδον ἀφέλιμον ἔργον ἐπίτηδες, ὡς θεωροῦντες ἑαυτοὺς ἐδικαιώτους ἐκ τῆς τοποθετήσεως. Καί γενικῶς ὅλαι αἱ Διοικητικαὶ καί Λογαί Ἀρχαί, ἀντὶ νὰ μεταβληθῶν εἰς ἐθναποστέλους, δὲν ἐμεδέκνον τὴν εὐχρῆσαν διαγωγὴν, ἐφατρίαζον ἢ ἐξεμεταλλεύοντο τοὺς ἀνθρώπους Μακεδόνες, πρᾶγμα ποῦ συνετέλεσεν, ὡς ἔλεγον πολλοὶ Μακεδόνες ἐκ τῶν ἐγκρίτων, νὰ ὀγκωθῇ ή καταδρομὴ ἐναντίον τῶν Παλαιοελλαδιτῶν.

Ἡ ἀγανάκτησις τῶν Μακεδόνων ἐκρουήθη, ὅσον ἐγνώσθη ὅτι ὄργανα τῆς ἀσφαλείας εἶχον χαρακτηρίσει ἀγνώστους Μακεδόνες ὡς βουλγαρίζοντας ἢ κομμουνίζοντας. Ὁ χαρακτηρισμός, κατὰ τινας Μακεδόνες, εἶχε γίνει ἐλαφρὸ τῇ καρδίᾳ καί ἄνευ θετικῶν στοιχείων εἰς τὰ κατὰστιχα τῶν σταβμῶν. Ταῦτα μὲ ὅλα τὰ ἀρχεῖα ἐγκατελείφθησαν εἰς τοὺς σταβμοὺς, χωρὶς τουλάχιστον νὰ καταστραφῶσι, ὁπότεν ἔλαβον γνῶσιν οἱ ἐνδιαφερόμενοι ὅμα τῇ ἀποχωρήσει τῶν χωροφυλάκων.

Τὸ γεγονός τοῦτο ἐξεμεταλλεύθη εὐρέως ή βουλγαρικὴ προπαγάνδα, ἥτις ἐπωφελεῖτο ὅλων τῶν περιστάσεων. Τότε ἐδόθη νέα ἀφορμὴ νὰ γενικευθῇ ή συζήτησις ἀν ἔπρεπε νὰ ἀνέχωνται δημοσίους λειτουργοὺς Παλαιοελλαδίτας καί ἐρρίφθη ἐντέχνως τὸ σύνθημα «Ἡ Μακεδονία διὰ τοὺς Μακεδόνες». Ὡς κατανοεῖ πᾶς τις, οἱ Βούλγαροι ἔδρων πρὸς δημιουργίαν χάσματος μεταξύ Παλαιᾶς Ἑλλάδος καί Μακεδονίας, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἔκαστον ἀνίερὸν ἐκμετάλλευσιν τῆς πεί-

νης, τῆς δυστυχίας καὶ τῆς χαλαρωθείσης συνεκτικότητος ἐν Μακεδονία. Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἰδρύθη Βουλγαρικὴ Λέσχη, εἰς ἣν ἐνεγράφησαν ὡς μέλη πολλοί, δελεασθέντες ἀπὸ τὰς παροχὰς τροφίμων καὶ ἄλλων εἰδῶν πρὸς τὰ μέλη τῆς Λέσχης.

Πολλὰ χωρία τῆς Φλωρίνης τῇ προτροπῇ τῆς ἀνενοχλήτως δρώσης βουλγαρικῆς προπαγάνδας ὑψωσαν βουλγαρικὰς σημαίας, ἐξεδίωξαν τὰς Ἑλληνικὰς Ἀρχὰς καὶ τοὺς διδασκάλους καὶ ἔσπευσαν εἰς Μοναστήριον νὰ προσκαλέσουν τοὺς Βουλγάρους ὥπως προχωρήσουν πρὸς Νάτον ἵνα τοὺς ἀπελευθερώσουν καὶ οὕτως ἐπεκταθῇ ἡ Βουλγαρία ἕως καὶ ἐκεῖ.

Πλείστοι Βούλγαροι ἀξιωματικοὶ ἐκυκλοφόρουν ἐλευθέρως εἰς ὅλα κληροῖ τῆς Μακεδονίας καὶ ἐνέγραφον τοὺς προσχωροῦντας εἰς τὴν Λέσχην των διὰ νὰ τυγχάνωσι ἄρτου καὶ τροφίμων. Οὕτως ἐξήπλωνον τοὺς δηλητηριώδεις πλοκάμους των εὐρύτερον καὶ κατεδίωκον πᾶν δυναμικὸν ἀκραϊφνὲς ἑλληνικὸν στοιχεῖον καθιστώντες ὄργανά των τοὺς Γερμανούς.

Ἀνεξαρτήτως τῆς βουλγαρικῆς προπαγάνδας πλείστοι ἄγνοι κάτοικοι τῆς Μακεδονίας ἐπίστευον ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀπαγορευθῇ ἡ ἐπιστροφή τῶν ἀπομακρυνθεισῶν τῆς Μακεδονίας οἰκογενειῶν καὶ τῶν ἀπομακρυνθέντων ὑπαλλήλων (ὥς μὴ παραμεινάντων νὰ συμμερισθῶσι τὰ μαρτύριά των) καὶ ἄλλοι εἶχον τὴν ἀξίωσιν νὰ διορίζωνται μόνον Μακεδόνες εἰς τὰς δημοσίας, δημοτικὰς καὶ κοινοτικὰς θέσεις.

Τὸ τοιοῦτον ἐγκυμονοῦσε πολλοὺς κινδύνους ἂν ἐλάμβανε διαστάσεις εἰς τόσον κρίσιμος στιγμής τῆς Πατρίδος. Ἀπαιτεῖτο ὅθεν λεπτοδὲς χειρισμὸς καὶ μεγίστη προσοχὴ εἰς τὴν ἐπίλυσιν τοιοῦτον λεπτοῦ ζητήματος ἵνα μὴ διασπασθῇ ἡ ἐθνικὴ ἐνότης. Εἰς τὴν πατριωτικὴν ταύτην προσπάθειάν μου, καίτοι τὰ ραδιόφωνα τοῦ Καΐρου καὶ τοῦ Λονδίνου συνεβούλευον νὰ μὴ εἰσακούουν τὴν Κυβέρνησιν, ἔτυχον ἀμερίστου συνδρομῆς πολλῶν διαπρεπῶν καὶ συνετῶν Μακεδόνων ὑπερπατριωτῶν, οὔτινες διέμενον ἐν Ἀθῆναις ἢ ἤλθον ἐπίτηδες ἐκ Θεσσαλονίκης, καὶ ἄλλων μὴ Μακεδόνων μὲν ἀλλὰ πονούντων τὸν τόπον καὶ ἐκτιμώντων τὴν σημασίαν τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος.

Οὗτοι ἦσαν (ἂν δὲν μὲ ἀπατᾷ ἡ μνήμη) οἱ κ.κ. Κεραμόπουλος, Μόδης, Δίγκας, Τσάντος, Ἀσπιώτης, συνταγματάρχαι Βασιλειάδης καὶ Χρυσοχόου, στρατηγὸς Λιότης, Λέτσας, Μερκουρίου, Κυριακόπουλος (καθηγητὴς Πανεπιστημίου) Τζεργιάς, στρατηγὸς Ντάκος. Ὁ τελευταῖος περιέγραψε πρῶτος εἰς ἐκθεσίῳ του τοὺς ἐθνικοὺς κινδύνους.

Οὗτοι πάντες ἐνήσκησαν τὴν ἐπιρροήν των ὥπως ἐξουδετερωθῇ πᾶσα ἄκαιρος καὶ ἄτοπος κίνησις καὶ ἐπέβαλον τὴν νομιμοφροσύνην πάντων πρὸς τὰς Ἑλληνικὰς ἀρχάς. Κατόπιν ἐπισταμένης μελέτης τοῦ ζητήματος ἀπὸ πάσης πλευρᾶς ἀπεφασίσθησαν τὰ ἐπόμενα:

α) Νὰ ἀντιδράσωμεν κατὰ τῶν μηχανορραφῶν τῶν ξένων προπαγανδῶν.

β) Νὰ διορίσωμεν Νομάρχας ἐπίλεκτα πρόσωπα.

γ) Νὰ διορίσωμεν βοηθὸν τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ κ. Ραγκαβῇ (ἡ ναγκάσθημεν νὰ σκεφθῶμεν τοῦτο διότι ὁ κ. Ραγκαβὴς ὀρθότατα εἶχε στρέψει τὴν προσοχήν του — καὶ εἶχε σημειώσῃ πλείστας ἐπιτυχίας — εἰς τὸ νὰ προστατεύῃ τὸν Μακεδονικὸν Λαὸν ἀπὸ τὰς αὐθαίρεσάς των

Γερμανῶν καὶ εἰς τὸ νὰ ἐπαγρυπνῇ διὰ τὸ ἐθνικὸν ζήτημα καὶ τὰς μηχανορραφίας τῶν Βουλγάρων).

δ) Νὰ ἐπιδείξωμεν πρόνοιαν διὰ τὰ φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα καὶ τοὺς ἀπόρους.

ε) Νὰ ἰδρῶσωμεν λαϊκὰ συσσίτια ἐν Θεσσαλονίκῃ.

στ) Νὰ θέσωμεν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἀντιπροπαγάνδας τὸν συνταγματάρχην Χρυσόχου μὲ τὸν συγκεκριμένον τύπον τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Νομαρχιῶν.

ζ) Νὰ παρακληθῇ ὁ καθηγητὴς κ. Κεραμόπουλος ὅπως μεταδῇ εἰς Μακεδονίαν πρὸς κατευνασμὸν τῶν ἀκροτήτων.

η) Νὰ ὀρισθῇ ὁ καθηγητὴς κ. Κυριακόπουλος, ὡς σύνδεσμος τῶν Νομαρχιῶν Ἐδέσεως καὶ Φλωρίνης παρὰ ταῖς Τοπικαῖς Γερμανικαῖς Ἀρχαῖς.

θ) Τέλος ἐπικουρικῶς ἀπεστάλησαν αἱ ἐπόμεναι διαταγαί:

Ἐν Ἀθήναις τῇ 17 Ἰουλίου 1941

Ἀριθ. Ε.Π. 44

Πρὸς τὴν Γενικὴν Διοίκησιν Μακεδονίας

Πρὸς καθορισμὸν τῆς τηρητέας ἐκάστοτε κατευθύνσεως ἐν τῷ χειρισμῷ ὑποθέσεων ἀφορῶσων α) σχέσεις μετὰ ξένων ἀρχῶν κατοχῆς καὶ β) ἄλλα συναφῆ ζητήματα εἰδικῆς φύσεως, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑποθέσεων δὲν ἤθελον τυχὸν ὑπάρχει ὁδηγία τῆς Κυβερνήσεως πρὸς ὑμᾶς, ὀρίζομεν ὅπως συστήσετε παρ' ὑμῖν Εἰδικὴν Ἐπιτροπὴν τελοῦσαν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἑπουργοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ καὶ περιλαμβάνουσας ἐκ παραλλήλου τὸν παρ' ὑμῖν Γενικὸν Γραμματέα, τὸν Διευθυντὴν τοῦ Τύπου, τὸν Διευθυντὴν τῆς Ἱπποφρέσας Ἑσωτερικῶν, τὸν Καθηγητὴν κ. Κεραμόπουλον, τὸν κατὰ βαθμὸν ἀνώτερον τῶν παρ' ὑμῖν διατεθειμένων τέως διπλωματικῶν ὑπαλλήλων καὶ τέλος τὸν Διευθυντὴν τῆς ἀρμοδίας ἐκάστοτε ὑπηρεσίας τῆς Γενικῆς Διοικήσεως.

Ἡ εἰδικὴ αὕτη ἐπιτροπὴ θέλει συζητῇ καὶ κατευθύνει τὰ τυχὸν παρουσιαζόμενα ζητήματα, ἀποφαινομένη ἐν περιπτώσει διαφορᾶς γνώμῶν κατὰ πλειοψηφίαν, ἐπικρατούσης ἐν ἰσοψηφίᾳ τῆς ψήφου τοῦ Προέδρου.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως

Γ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ἡ εἰδική, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, Ἐπιτροπὴ ἐξελεῖτο βραδύτερον εἰς Ἐθνικὸν Συμβούλιον, ὅπερ ἐπέλυε ἅπαντα τὰ ἐθνικὰ ζητήματα, δίδον τὰς ὁδηγίας του εἰς τὴν Γενικὴν Διοίκησιν.

Τοῦ Ἐθνικοῦ τούτου Συμβουλίου πρόεδρος ἐτύγχανεν ἡ Αὐτοῦ Παναγιότης ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης κ. Γεννάδιος, ὅστις μὲ τὴν πείραν του, τὴν δεξιότητά του, τὴν πεφωτισμένην γνώμην καὶ τὴν ἐπιβλητικὴν προσωπικότητά του παρέσχε πολυτίμους ὑπηρεσίας εἰς τὴν Πατρίδα.

Κατὰ τὴν μετάβασίν μου εἰς Θεσσαλονίκην μοι ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ παρυστῶ εἰς συγκέντρωσιν τῆς ὀλομελείας τοῦ Συμβουλίου καὶ νὰ ἐκτι-

μήσω αὐτοπροσώπως τὸ ὠφέλιμον ἔργον τῆς Αὐτοῦ Παναγιότητος καὶ τῶν ἄλλων ἑταφανῶν ὑπερτατριωτῶν μελῶν τοῦ Συμβουλίου.

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΠΡΩΤΗΠΟΤΡΓΟΥ

Ἄρ. Ε.Π. 27

Ἐν Ἀθήναις τῇ 18 Ἰουλίου 1941

Πρὸς ἅπαντα τὰ Ὑπουργεῖα (Γραφ. Ὑπουργοῦ)

Ἐχομεν τὴν τιμὴν νὰ παρακαλέσωμεν ὑμᾶς ὥπως διατάξετε τοὺς ὑπαλλήλους τῶν καθ' ὑμᾶς Ὑπουργείων, εἴτε οὗτοι ὑπηρετοῦσι νῦν εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Β. Ἑλλάδος, εἴτε πρόκειται νὰ μεταβοῦν εἰς αὐτάς ὥπως ἡ ἀποστολὴ των καὶ τὰ καθήκοντά των μὴ περιορίζωνται εἰς τὰ καθαρῶς εἰδικὰ ὑπηρεσιακά των καθήκοντα ἀλλὰ νὰ ἐπεκτείνωνται ταῦτα ὅπου τὸ συμφέρον τῆς Πατρίδος ἐπιβάλλει.

Δι' ὃ δέον ὥπως θεωρῶνται ὅτι ἐποποθετήθησαν ἐκεῖ ὑπὸ τὸν μανθῦνα τοῦ ὑπαλλήλου (ἀνωτάτου, ἢ ἀνωτέρου, ἢ οἰασδήποτε κλίμακος) καὶ νὰ εἶνε ἐπιπροσθῆτως Ἐθναπόστολοι, δυνάμενοι νὰ ἐνεργῶσι, οὐ μόνον κατὰ τὴν διαταγὴν τῶν προϋσταμένων Ἀρχῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν Ἀρχῶν ἐκείνων, αἵτινες ἤθελον ζητήσῃ τὰς ὑπηρεσίας των, ἐφ' ὅσον διὰ τούτων προασπίζεται τὸ συμφέρον τῆς Πατρίδος. Θὰ ἐκτελῶσι δὲ ταύτας προθύμως καὶ ἄνευ ἀντιρρήσεως, ἀκόμη καὶ ἂν αἱ ζητούμεναι ὑπηρεσίαι εἶνε κατωτέραι τοῦ βαθμοῦ των.

ὑπὸ τὸ πνεῦμα τῆς παρούσης δέον νὰ ἐκδώσῃτε τὰς σχετικὰς διαταγὰς σας ἃς νὰ κοινοποιήσῃτε καὶ ἡμῖν. Ἐὰν κατανοηθῇ τὸ πνεῦμα τῆς παρούσης αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ Κέντρου δὲν θὰ ἀξιῶσιν ἐκάστοτε τὴν ἐντὸς τίτλων καὶ νόμων ἐπιτέλεσιν τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν ὑπαλλήλων, ἀλλὰ τὴν οὐσίαν τῆς ἀποστολῆς τούτων καὶ τὴν εὐρείαν των πρωτοβουλίαν.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως

Γ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

Ἄρ. Ε.Π.

Γενικὴν Διοίκησιν Μακεδονίας

Θεσσαλονίκη

Μᾶς παρεσχέθησαν αἱ κάτωθι δυσάρεστοι πληροφορίες:

α) Ὅτι αἱ Ἀρχαὶ κατοχῆς Φλωρίνης καὶ Ἐδέσσης εἰνοοῦσι σκανδαλωδῶς τὴν Βουλγαρικὴν προπαγάνδαν, ἥτις ἔφθασεν εἰς τὸ σημεῖον νὰ προτρέπῃ τοὺς χωρικοὺς εἰς ἀπεΐθειαν καὶ ἀνυποταξίαν.

β) Οἱ χωρικοὶ καταφεύγουσιν εἰς τὰ Γερμανικὰ Φρουραρχεῖα διὰ νὰ παραπονέθωσιν κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν Ἀρχῶν καὶ ζητοῦν τὴν συνδρομὴν τοῦ Κάλτσεφ καὶ τῶν Γερμανικῶν Φρουραρχείων, τὰ ὅποια πολλὰκις ἀξιοῦν ἀπὸ τὰς Ἑλληνικὰς τοπικὰς ἀρχὰς ἐνεργείας ἢ παραλείψεις ἀντικειμένους εἰς τοὺς νόμους μας. Δεδομένου δὲ ὅτι οἱ Γερμανοὶ κατ' ἐξοχὴν σέβονται τοὺς νόμους καὶ ἐπαγρυπνοῦν διὰ τὴν πιστὴν τήρησίν των, ἐξάγομεν τὸ λυπηρὸν συμπέρασμα ὅτι δὲν ἀντιτάσσεται σθεναρὰ ἀρνήσις ἐκ μέρους τῶν Ἑλληνικῶν ἀρχῶν, οὐδὲ διαφωτίζονται οἱ Γερμανοὶ παρ' ὁμῶν καὶ τῶν ὑφ' ὑμᾶς ἀρχῶν περὶ τῆς πλάνης εἰς ἣν ὑποπίπτουν παρυσυ-

·ρόμενοι από τὰς διαβολὰς καὶ εἰσηγήσεις τοῦ Κάλτσεφ ἢ τῶν ὑποκινουμένων χωρικῶν.

Δὲν παρεστάθησαν, νομίζομεν εἰς τοὺς Γερμανοὺς φρουράρχους οἱ ἰδιοτελεῖς καὶ σκότιοι σκοποὶ ἐνίων κακῶν Ἑλλήνων ἢ τῶν ἐλαχιστοτάτων ξενοφώνων Ἑλλήνων. Ἄν οἱ Γερμανοὶ φρουράρχοι ἐτέλουν ἐν γνώσει τῶν ἀπαισίων σκοπῶν τῶν κακῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν συνεπειῶν τῶν ἀντιπατριωτικῶν ἐνεργειῶν των, οὐδέποτε θὰ ἠνείχοντο τὰ τοιαῦτα.

γ) Εἰς τ' ἀναφυόμενα ἐκάστοτε ζητήματα, αἱ τοπικαὶ Ἑλληνικαὶ ἀρχαὶ δὲν ἐπιδεικνύουσι τὸ σθένος, τὴν ἀποφασιστικότητα καὶ τὴν εὐκινητὴν πειθῶ, ἅτινα ἀπαιτοῦνται εἰς τὴν διαχείρησιν καὶ ἀντιμετώπισιν τῶν ζητημάτων, οὐχὶ διότι λείπουν ἀπὸ τὰς τοπικὰς ἀρχὰς αἱ ἀρεταὶ ἐκεῖναι, ἀλλὰ διότι δὲν ἐνισχύονται ἡθικῶς ἀπὸ ὑμᾶς, ὥς ἄλλοτε ἐνεθαρρύνοντο παρὰ τοῦ κ. Ραγκαβῆ.

Λεδομένου δὲ ὅτι προσωπικῶς ὁ Γενικὸς Διοικητὴς τυγχάνει σιμπαθείας καὶ ἀμερίστου ἐμπιστοσύνης παρὰ τῶν Γερμανικῶν ἀρχῶν, παρ' ὧν διωρίσθη ἐν ἀγνοίᾳ ἡμῶν, φρονοῦμεν ὅτι δὲν γίνεται ἐκμετάλλευσις τῶν καλῶν τούτων διαθέσεων τῶν Γερμανικῶν ἀρχῶν, ἢ ἂν γίνεται δὲν δίδεται ὁ τόνος ποῦ ἀπαιτεῖται ἐκάστοτε, ἢ ἀναβάλλονται ἐκάστοτε αἱ λύσεις.

δ) Γερμανικὸν Φρουραρχεῖον ἀπηγόρευσε εἰς τὰς Νομαρχίας μας νὰ κοινοποιῶσι ἔγγραφά των σχετικὰ μὲ τὸν Βούλγαρον Κάλτσεφ ἢ καὶ μὲ ὑπερθεσίας τῶν ἀρχάνων τοῦ Φρουραρχείου, πρὸς τὰς Προϊσταμένας τῶν Νομαρχιῶν ἀρχάς. Ἐν τοσοῦτω οὔτε διαμαρτυρία ἐτολμήθη, οὔτε παρὰ τῆς Νομαρχίας ἢ Γενικοῦ Διοικητοῦ ὑπεβλήθη που, μὲ τὴν εὐλογον δικαιολογίαν ὅτι οὕτω δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ συνεργασία.

Κατόπιν τούτων ἔχομεν νὰ συστήσωμεν ὅτι ἀπαιτεῖται ἀλλοῖα ἀντίληψις ἡμῶν ἰσοδυναμοῦσα πρὸς ἀγῶνα κατὰ τὴν διεκδίκησιν τῶν ἀνθρωπίνων καὶ ἐθνικῶν δικαιωμάτων μας, μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι καὶ τὰ ζητήματά μας θὰ ἐπιλύονται κατ' εὐχὴν καὶ ἡ θέσις ἡμῶν θὰ ἐνισχύηται.

Ἐπειδὴ δέ, προσωπικῶς διὰ τὸν Γενικὸν Διοικητὴν ἔχομεν ἐξασφαλίσαι θέσιν Ἐπουργοῦ εἰς τὸ Κέντρον, διὰ δὲ τοὺς Νομάρχας πᾶσαν ὑλικὴν ἐξασφάλισιν μέχρι πέρατος τοῦ πολέμου, ἀναμένομεν ἀπὸ ὅλους νὰ ἀγωνισθοῦν ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων διὰ νὰ τύχουν πάσης τιμῆς παρὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

Θὰ ἐλπινοῦμεθα τὰ μέγιστα ἂν συνεχισθῇ ἡ ἄνευ σθένους καὶ μετὰ πάσης ἐπιφυλάξεως (μὴ γίνωμεν δυσάρεστοι εἰς τὰς ἀρχὰς κατοχῆς) συνεργασία περιοριζομένη εἰς διαδιδαστικὴν ἐνέργειαν καὶ μόνον, ἐνῶ εἶνε εὐνόητον ὅτι ναὶ μὲν διασφαλίζεται οὕτως ἡ θέσις τῶν Ἀρχῶν ἐναντι τῶν ξένων, ζημιοῦται ὅμως τὸ γενικὸν ἐθνικὸν συμφέρον, ὅπερ ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς τῆς Γενικῆς Διοικήσεως πρέπει νὰ ἀποσκοπῇ ἀντὶ πάσης θυσίας.

Ἐὰν τὰς ἀντιλήψεις ταύτας ἐνστερνισθῶσι πάντες, εὐμεθὰ δέδοται ὅτι θὰ πολλαπλασιασθῇ ἡ ἐκ μέρους τῶν Ἀρχῶν κατοχῆς ἐκτίμησις καὶ ὁ θαυμασμὸς των.

Ὡσαύτως συνιστῶμεν, ὥπως αὐτοπροσώπως διαδιδάξητε πᾶσαν διαμαρτυρίαν σοδαροῦ περιεχομένου, ἔστω καὶ ἂν αὕτη εἶνε συντεταγμένη ἑγγράφως, ἵνα οὕτω δίδηται ὁ τόνος ὅτι συμμερῖσθε τὴν σοδαρότητα

καί ἵνα ἀπευθύνεσθε εἰς τὸν στρατηγὸν καὶ ὄχι διὰ μέσου τῶν εἰσηγητῶν.

Ἡ διαβίβασις διαμαρτυρίας νοεῖται ὡς σύνταξις ἐγγράφου διαμαρτυρίας τοῦ ὑπουργοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ, ἀνευ προσηρημένων εἰς τὴν διαμαρτυρίαν, ἅτινα προῖποθέτουν ὅτι ἀποσείει ἡ Γενικὴ Διοίκησις τὰς εὐθύνας καὶ ἐπιρρίπτει ταύτας εἰς τὰς ὑφισταμένας Ἀρχὰς ποῦ ὑπέβαλον ταῦτα.

Ἡ Γενικὴ Διοίκησις δέον νὰ ἐμφανίζηται ὅτι ἔχει πεποιθήσιν εἰς τὰ ὄργανά της, ὅτι συμπονεῖ μαζί των καὶ ὅτι σιμφωνεῖ πλήρως μὲ τὰ ἀναφερόμενά των.

Τέλος ἔχομεν νὰ συστήσωμεν ὅπως πᾶσαι αἱ ὑπηρεσίαι τῆς Γενικῆς Διοικήσεως κατανοήσιν, ὅτι ἔχουν ὑποχρέωσιν νὰ ἐνδιαφέρωνται διὰ πᾶσαν ἐνέργειαν τῶν ἐπαρχιῶν καὶ νὰ συναισθάνωνται τὴν ἀνάγκην νὰ βοηθῶσι τὰς ἐπαρχίας εἰς τὰ γενικά καὶ πρὸ παντὸς ἐθνικὰ ζητήματα. Γενικῶς θὰ ἀντιλαμβάνωνται τὴν ὑπηρεσίαν των ὡς τραχὺν ἀγῶνα μὲ πεποιθήσιν καὶ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν Νύκην.

Ἡ ψοφοδὴς στάσις, ἡ ἀδράνεια, ἡ παθητικὴ στάσις καὶ ὁ φόβος, δέον νὰ ἐκλείψουν ἀπὸ αὐτὰς καὶ νὰ ἐπικρατῇ τὸ σθένος, ἡ ἐνεργὸς δράσις καὶ ἡ λογικὴ.

Ἀθήναι, τῇ 1 Σεπτεμβρίου 1942

Ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως

Γ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

Κατόπιν τούτων, τὰ ὁποῖα ἐνδεικνύουσι τὴν κυρίαν ἀπασχόλησίν μου εἰς τὸ ἐθνικὸν ἔργον, ἡμβλύθησαν αἱ ἀντιθέσεις μεταξὺ Παλαιολαδιδῶν καὶ Νεοελλαδιδῶν. Δὲν ἐξουδετερώθησαν ὅμως αἱ προπαγάνδαι. Οἱ φιλοπάτριδες Μακεδόνες ἀγρυπνοῦντες, ἀντελήφθησαν ὅτι ἐπεβάλλετο ἄμσος ἀνάγκη νὰ μεταβῶ εἰς Μακεδονίαν. Τὴν αὐτὴν γνώμην ἐσχημάτισαν οἱ δι' ὑπηρεσίαν δις μεταδάντες εἰς Θεσσαλονίκην ὑπουργοὶ κ.κ. Χατζημιχάλης καὶ Καραμάνος ὡς καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς Χωροφυλακῆς κ. Ντάκος.

Ἀπεφάσισα ὅθεν νὰ περιοδεύσω καὶ νὰ ἐνασκήσω τὴν ἐπιρροήν μου πρὸς τοὺς τέως συμπολεμιστάς μου καὶ ἄλλους ἐγκρίτους πολίτας γνωστοὺς μοι πρὸς ἀναχαίτισιν τοῦ ἀποσυνθετικοῦ ρεύματος καὶ ἰδίως πρὸς ἀντίδρασιν κατὰ τῆς δδελυρᾶς βουλγαρικῆς μηχανορραφίας.

Ἡ περιοδεία μου ἐνεργηθεῖσα κατὰ Ἰούνιον 1942 εἶχεν ἄριστα ἀποτελέσματα διότι ἐτονώθη τὸ ἠθικόν, ἐσαρώθη ἡ ἀντεθνικὴ προπαγάνδα, ἐδόθη ὁ τόνος τῆς ἀντιδράσεως κατ' αὐτῆς καὶ διεπιστώθη τὸ ἀφθαστον μένος τοῦ ἀγωνιζομένου Μακεδονικοῦ Λαοῦ. Οἱ αἰσιόδοξοι διὰ τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος λόγοι μου (α) διακηρύξαντες τὰ ἀπαράγραπτα:

(α) Εἰς τὸ βιβλίον του «Ἡ Ἑλλὰς εἰς τὸν πόλεμον» ὁ Σπύρος Σέλληνας παραδέχεται ὅτι «διενήργησα μοκρὰν περιοδεῖαν εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐκφωνῶν πατριωτικοὺς λόγους» ἀλλὰ εἰρωνεύεται ὅτι τοὺς ἐξεφώνησα ὅταν ἐξηκολούθησαν αἱ πρῶται ἐπιτυχίαι τῶν Συμμάχων.

Πλὴν τοῦ ὅτι ἡ ἐκφώνησις πατριωτικῶν λόγων ἐν πλήρει τριπλῇ κατοχῇ εἶνε τόλμημα καὶ κατόρθωμα, ἐξαίρω τὸ γεγονός ὅτι εἰς πᾶσας τὰς δημοσίας ἐμφανίσεις μου ἐνώπιον λαϊκῆς συγκεντρώσεως ἐξεδήλωσα τὸν πατριω-

δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης καὶ διαβεβαιώσαντος ὅτι θὰ ἡγοῦμην ὁλοκλήρου τοῦ Ἑθνους διὰ νὰ ἀποβάλω τὰ σκύβαλα ὅτινα, κακῇ τῇ μοίρᾳ, ἐνυπάρχουν εἰς τοὺς κόλπους τῆς πατρῴας γῆς καὶ ἐξαγοράζονται μὲ μίαν ὁκάν φακῆς ἐτόνωσαν τὸν ἀναξιοπαθόντα ἀγγὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν καὶ ἐπτόησαν τοὺς θρασυδείλους ὑπονομευτὰς τῆς αἱματοδαμμένῃς Βορείου Ἑλλάδος.

Ἡ ἐκφρασθεῖσα σθεναρῶς διαβεβαίωσίς μου πρὸς τοὺς ἐκ τῆς Δυτικῆς Θράκης καὶ Ἀνατολικῆς Μακεδονίας πρόσφυγας περὶ τῆς ταχέως ἐπιστροφῆς των εἰς τὰς νοσταλγικὰς ἐστίαις των, ἐγέμισαν ἀπὸ χαρὰν καὶ ἐλπίδας τὸν ταλανιζόμενον πληθυσμὸν τῆς Βορείου Ἑλλάδος καὶ ἐνεκαρδίωσε πάντας. Ἡ Βουλγαρία δεχθεῖσα τὰς ἀναφορὰς τῶν πρακτόρων της καὶ ἐφημερίδας Ἑλληνικὰς μὲ τὸ περιεχόμενον τῶν δηλώσεών μου, διεμαρτυρήθη εἰς τὰς Γερμανικὰς ἀρχάς. Ἔνεκα τούτου ἐφηρμόσθησαν διάφορα εἰς βάρος Ἑλλήνων μέτρα (συνελήφθησαν οἱ Διευθυναὶ τῶν ἐφημερίδων πού ἀνέγραψαν τὰς δηλώσεις μου, ἀπήτησαν οἱ Γερμανοὶ νὰ ἀπολυθῇ τῆς θέσεώς του ὁ προϊστάμενος τοῦ Τύπου Θεσσαλονίκης καὶ ἔγινε αἵτησις ἐξηγήσεων παρὰ τοῦ Γενικοῦ Πρόξενου Θεσσαλονίκης). Τὸ μέγα ὅμως ἐθνικὸν ἀποτέλεσμα ἐπῆλθε διότι ἐπανειλημμένως ἐτόνισα τὰ ἀναφαίρετα δικαιώματά μας ἐπὶ τῆς Α. Μακεδονίας καὶ τῆς Δ. Θράκης. Ἡ Μακεδονία ὁλοκλήρως ἐπανηγύριζε καὶ πάντες ἐνεπνεύσθησαν ἐγκαρτέρησιν καὶ πίστιν ὁκλόνητον ἐπὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Ἑθνους.

Μετὰ τὰς ἐγγράφους δηλώσεις μου εἰς Θεσσαλονικὴν μετέβην ἀμέσως εἰς Νιγρίταν ὅπου εἰς πύρινον λόγον μου διεκήρυξα ὡς ματαίαις τὰς προσπαθείαις τῶν Βουλγάρων, τῶν ἀδυσωπῆτων τούτων καὶ προαιωνίων ἐχθρῶν μας. Κατόπιν τούτων ὁ Γενικὸς Πρόξενος τῆς Γερμανίας ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἠτήσατο ἀκρόασιν παρ' ἐμοὶ κατὰ διαταγὴν ἐκ Βερολίνου καὶ ὥρισα αὐτῷ ὥραν παρουσιάσεως εἰς τὴν οἰκίαν ὅπου ἐφίλοξενούμην.

Κατὰ τὴν παρουσίαν μου με παρεκάλεσε νὰ τῷ γνωρίσω ἂν ὁ Πρεσβευτὴς τῆς ἐν Ἀθήναις Γερμανικῆς Πρεσβείας εἶχε λάβει γνώσιν τῶν δηλώσεών μου. Εἰς ἀρνητικὴν ἀπάντησίν μου, ἐπωφελέσθην τῆς εὐκαιρίας νὰ εἶπω εἰς τὸν Γενικὸν Πρόξενον ὅτι καὶ ἂν μοι ἐξήτει τοιοῦτον τι ὁ κ. Ἀλτεμπουργκ, θὰ ἡρνούμην νὰ συμμορφωθῶ, καθ' ὅσον ἐγὼ ὅσα θὰ ἔλεγον εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν ἤμην ὑποχρεωμένους νὰ εἶπω ὡς Πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος. Ἀφηγῆθην μάλιστα εἰς τὸν Γενικὸν Πρόξενον ὅτι ὁ Γερμανὸς λοχαγὸς ἐπὶ τῶν πληροφοριῶν καὶ τοῦ τύπου τοῦ ἐν Ἀθήναις Στρατηγεῖου μὲ παρεκάλει νὰ τῷ ἐπιτρέψω νὰ ἔλθῃ καὶ

τισμὸν τῶν Ἑλλήνων, ἐτόνωσα τὸ ἐθνικὸν φρόνημα καὶ ταυτοχρόνως ἐνημέρωσα τούτους ἐπὶ τῶν προθέσεών μου, αἵτινες ἦσαν παρεμφερεῖς πρὸς τὰς τοῦ Γενναδίου καὶ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' (κατ' Αὐγουστον 1941, 31 Δεκεμβρίου 1941, Φεβρουάριον 1942), πράγμα ὅπερ ἀποσιωπᾷ ὁ ἐκδότης τοῦ διδλίου, καθ' ὅσον τότε δὲν εἶχον σημειωθῇ ἐπιτυχίαι τῶν Συμμάχων! Ἀλλωστε καὶ κατὰ τὴν ἄνω ἀναφερομένην περιοδεῖαν δὲν εἶχον σημειωθῇ ἀκόμη αἱ πρῶται ἐπιτυχίαι τῶν συμμάχων, ἀλλὰ μετὰ τινὰς μῆνας (Ἑλ—Ἀλαμείν, ἀποβάσεις εἰς Β. Ἀφρικὴν κλπ.).

οὗτος μὲ τὴν ἑκκολουθίαν του καὶ ἡρνήθην. Οὗτος ἐλθὼν νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ του ἀπετάθη πρὸς τὸν στρατηγόν του, ὅστις εὔρε δίκαιαν τὴν ἄρνησίν μου καὶ μοὶ παρήγγειλε ὅτι καλῶς ποιῶν ἡρνήθην νὰ δεχθῶ τὴν πρότασιν τοῦ Γερμανοῦ λοχαγοῦ.

Ὁ Γενικὸς Πρόξενος τῆς Γερμανίας συνεφώνησε μὲ τὰς ἀπόψεις μου, ἀλλὰ διεφώνησε ὅτι δὲν ἐδικαιούμην νὰ εἶπω διὰ τοὺς Βουλγάρους ὅσα εἶπον καὶ ἐδήλωσα, δεδομένου ὅτι τυγχάνουν σύμμαχοι τῆς Γερμανίας, ἥς ἡ θέσις δυσχεραίνεται ἤδη.

Εἰς ταῦτα ἀπήντησα ὅτι ὡς στρατιωτικὸς καὶ Πρωθυπουργὸς ἐσπερήμενος ὑπουργεῖου Ἐξωτερικῶν ἠγνῶδον τὴν σημασίαν τῆς μονοπλευροῦ ἐνεργείας μου. Οὐχ, ἦττον καὶ ἂν ἐγνώριζον τὴν δυσχερῆ θέσιν, εἰς ἣν θὰ ἔζετον τὴν γερμανικὴν διπλωματίαν, πάλιν θὰ ἐδήλωνον, ὅσα ἐδήλωσα, διότι ἡ πρόθεσίς μου ἦτο νὰ ἀκουσθοῦν ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς καὶ τοὺς Βουλγάρους, βέβαιος ὅτι ἡ Γερμανία δὲν θὰ παρεγνώριζε τὰ δικαιώματά μας.

Εἰς ἣν περιπτώσιν καὶ ἡ Γερμανία ἀνέχεται νὰ ὑφίσταται ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Βορειοανατολικῆς Ἑλλάδος (Ἀνατολικὴ Μακεδονία — Δυτικὴ Θράκη) τὰς θηριωδίας τῶν Βουλγάρων καὶ νὰ ἀναξιοπαθῇ μαρτυρικῶς ὑπὸ τὸ Βουλγαρικὸν πέλμα πρέπει νὰ τὸ μάθω.

Κρίνω περιττὸν νὰ εἶπω ὅτι ὁ Γερμανὸς Πρόξενος κατάπληκτος ἀπὸ τοὺς λόγους μου καὶ τὴν σταθερότητά μου ἀπῆλθε χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ μοὶ ἀπαγορεύσῃ τὴν ἐπανάληψιν τῶν δηλώσεών μου.

Συνεχίσθη μετὰ ταῦτα ἡ περιοδεία μου εἰς Κιλκίς, Γιαννιτσά, Ἐδεσσαν, Ἀρδέαν, Βεύην, Φλώριναν, Ξυνὸ Νερό, Ἀμύνταιον, Πτολεμαῖδα, Κοζάνην καὶ Βέρροισιν. Εἰς ἅπαντα τὰ μέρη ὁμιλήσας, ἐκαυτηρίασα τοὺς εἰς τοὺς κόλπους τῆς Μακεδονίας δηλητηριώδεις ὄφεις, ὧν αἱ κεφαλαὶ συντόμως θὰ θραυσθοῦν καὶ ἐνεθάρρυνα πάντας ὅπως ἀντιδράσουσιν κατὰ τῆς Βουλγαρικῆς προπαγάνδας, ἥτις προσπαθεῖ νὰ ἐξαγαράσῃ τὴν ἔθνικὴν μας συνείδησιν μὲ μιὰ ὁκὰ φασόλια!

Λέγω ταῦτα διὰ νὰ καταδειχθῇ πόσον ἐγένοντο δεκταὶ αἱ ὑποδείξεις τῶν Γερμανῶν καὶ ἂν ἔκαμψα τὴν ὁσφὺν ἐνώπιόν των.

Ἐπιστρέψας εἰς Θεσσαλονίκην ἐπέτυχον τὴν ἀπομόκρυνσιν ἐκ τῆς Μακεδονίας τοῦ Βουλγάρου λοχαγοῦ Μπογδάνωφ καὶ τοῦ φιλοβουλγάρου Γερμανοῦ Φρουράρχου Κιλκίς.

Ἡ κατωτέρω διαταγὴ δίδει τὸ πλαίσιον τῶν ἀρχῶν μας καὶ ἀντιλήψεών μας:

Γραφεῖον Πρωθυπουργοῦ

Ἄρ. Ε.Π. 66

Ἀθήναι 13 Μαγτίου 1942

ΝΟΜΑΡΧΑΣ ΚΡΑΤΟΥΣ

Πληροφοροῦμαι ὅτι εἰς τὴν Βόρειον Ἑλλάδα, τὴν Θεσσαλίαν καὶ εἰς ἄλλα σημεία τῆς Χώρας παρατηρεῖται συστηματικὴ δράσις ξένων προπαγανδῶν, αἵτινες ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν ἐξάρθρωσιν τοῦ Κράτους, εἰς τὴν παραπλάνησιν τῶν ὑπαλλήλων καὶ εἰς τὴν διὰ καταχθονίων μέσων δηλητηρίασιν τῆς ἔθνικῆς συνειδήσεως τοῦ Λαοῦ.

Οἱ σκοτεινοὶ πράκτορες τῆς ἀντεθνικῆς κινήσεως σκοπεῖν ἀφθονον

χοῦμα, δελεάζουν τὸν Λαὸν μὲ τρόφυμα, τώρα ποὺ ταῦτα σπανίζουν, καὶ δοθοῦνται τὸ φάσμα τῆς πείνης, καί, ὅπου εὐρίσκουν ἀκατάλληλον τὸ ἔδαφος διὰ τοὺς σατανικοὺς σκοποὺς, ἀπειλοῦν διὰ παντοίων μέσων.

Ἰδιαίτητα ἐκθιάζονται κάτοικοι χωριῶν, ἐκ τῆς παρουσίας ἀξιοματικῆς ἢ ὑπαξιοματικῆς τῶν ξένων στρατευμάτων παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν ὁργάνων τῶν προπαγανδῶν ἢ τῶν χαμερπῶν ἐκθιαστῶν. Διότι ἀτυχῶς συνεργάζονται καὶ μετὰ τῶν ἀρχῶν Κατοχῆς, ἀποβλέποντες εἰς προσωπικὰ ὄφελη.

Οἷτοι κυρίως εἶνε γνωστοὶ Λεγεωνάριοι, οἵτινες διὰ παντὸς θεμιτοῦ ἢ ἀθεμίτου μέσου ἐρεῖλκυσαν τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν ξένων, καταστάντες τυφλὰ ὄργανα τούτων.

Τὸ λυπηρὸν εἶνε ὅτι οἱ χωρικοὶ, πολῖται τινὲς καὶ ἀκόμη ὄργανα τῆς Ἀσφαλείας, δὲν ἀντιτάσσονται μὲ τὴν ἀρμόζουσαν στάσιν ἐναντι τούτων καὶ παθητικῶς ἀναμένουν τὴν λύσιν μὲ ἐσταυρωμένης τῆς χεῖρας.

Ὁ πόλεμος δὲν ἔληξε. Συνεχίζεται εἰσέτι εἰθηνικῶς ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ τὸ μέτωπον ἀποτελεῖται ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἕλληνας, ἄνδρας καὶ γυναῖκας.

Ἄν νικήσωμεν εἰς αὐτὸν ἡ Πατρίς θὰ μᾶς εὐγνωμονῇ. Ἄν ἡττηθώμεν, ἡ ἱστορία θὰ μᾶς περιγράψῃ μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα.

Δὲν εἶνε νοητὸν νὰ φανῶμεν ἀνάξιοι ἀπόγονοι ἀξιοτάτων προγόνων, οἱ ὅποιοι ἐπέρασαν διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου διὰ νὰ μείνουν ἀλώθητοι καὶ ἀπτόητοι εἰς τὴν ἐθνικὴν σκοπιάν.

Μὴ μμῆσθε ἐκεῖνους τοὺς ἀνθρώπους, οἵτινες διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὸ τομάρι των καὶ τὰ συμφέροντά των ἐκλείσθησαν εἰς τοὺς τέσσαρας τοίχους τῆς οἰκίας των καὶ δῆθεν κλαυθμηροῦν, ἢ σχολιάζουν ἢ ἐπικρίνουν ὑπὸ τὸ προσωπεῖον τοῦ πατριώτου. Μὴ ἀδιαφορῆτε ὥς ἀδιαφοροῦν ὀλίγοι τινές.

Μὴ ἀναμένετε τὰς λύσεις μοιρολατρικῶς. Μὴ πιστεύετε τοὺς διαδοσίας, οἵτινες πολυειδῶς καὶ ποικιλοτρόπως μᾶς ἐκμεταλλεύονται διὰ νὰ πλουτίζουν ἀθεμίτως καὶ παρὰ πάντα νόμον.

Ἐπιστῶ ἰδιαίτερώς τὴν προσοχὴν τῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν ὁργάνων τῆς τάξεως ἐπὶ τῆς βαρυτάτης εὐθύνης ποὺ ὑπέχουν ἀπέναντι τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ ἔθνους.

Οἱ ὑπάλληλοι καὶ τὰ ὄργανα τῆς τάξεως ὀφείλουν νὰ ἐνεργοῦν κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν καὶ ὑπαλληλικὴν των συνείδησιν, συμφώνως πρὸς τὰς ὁδηγίας τῆς Κυβερνήσεως καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ ἔθνους, χωρὶς νὰ ὑποκύπτουν εἰς τὰς θρασείας ἐνεργείας τῶν ἐκθιαστῶν καὶ τῶν ὁργάνων τῶν προπαγανδῶν, ἃ ὅποια ἐπιζητοῦν νὰ ἐκμεταλλευθῶν τὰς δυσχερεῖς τῆς Πατρίδος μας διὰ νὰ καταφέρουν κατ' αὐτῆς, ὕπουλα καὶ δολοφονικὰ πλήγματα.

Οἱ ὑπάλληλοι καὶ τὰ ὄργανα Ἀσφαλείας δὲν πρέπει νὰ λησμονήσουν ἕστω καὶ ἐπὶ στιγμήν ὅτι εἰς χεῖρας των εὐρέθησαν ὕμιστα συμφέροντα τοῦ ἔθνους.

Νὰ διαμαρτύρησθε εἰς τὰ Φρουραρχεῖα τῶν Ἀρχῶν Κατοχῆς, νὰ μὲ τηρῆτε ἐνήμερον διὰ τηλεγραφικῶν καὶ ταχυδρομικῶν ἀναφορῶν ἢ δι' οἰσουδήποτε ἄλλου μέσου, ἐπιβαλλομένου ἀπὸ τὰς εἰδικὰς περιστάσεις, ὅφ' ὧς τελοῦμεν καὶ νὰ διαφωτίζετε ἐπιμόνως τὴν κοινὴν γνώμην ὅπως μὴ πίπτῃ θῦμα τῆς πλεκτάνης τῆς Ἑλλάδος.

Πρέπει νά κατανοηθῇ παρὰ πάντων ὅτι αἱ Ἀρχαὶ Κατοχῆς, αἰτίνες ἐσεβάσθησαν τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν, ἐκτιμῶσι τοὺς φιλονόμους καὶ φιλοσύχους Ἑλληνας καὶ δὲν ἀρέσκονται εἰς ἀνωμαλίας. Συνεπῶς πᾶσα ὑπερήφανος στάσις μας θὰ ἐκτιμηθῇ παρὰ τῶν τοπικῶν ἡγήτορων καὶ θὰ εὐρωμεν τὴν συνδρομὴν των.

Ἀπαιτεῖται ὅμως καὶ πάντες οἱ Ἕλληνες νὰ εἶνε ἔτοιμοι νὰ προτιμήσουν νὰ διακινδυνεύσουν, παρὰ νὰ ὀχρῶσι πρὸ πραγματικῆς ἢ φαινομενικῆς ἀπειλῆς. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δέον νὰ ἐργάζωνται πάντες εἰς τὸ νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸν τοῦτο ὡς ἐθνικὴ ἀνάγκη. Ἄν δὲν νικήσωμεν εἰς τὸν εἰρηνικὸν ἀγῶνα μέχρι τῆς εἰρήνης οὔτε ἡ ζωὴ μας θὰ ἐξασφαλισθῇ οὔτε ἡ περιουσία μας θὰ σωθῇ.

Ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ εὐμεγεία ἐξασφαλίζονται ἐὰν ἐπιδείξωμεν ζωτικότητα, σύμπνοιαν, νομιμοφροσύνην καὶ ἐὰν κρατῶμεν ὑψηλὰ τὸ ἐθνικὸν λάβαρον, χωρὶς νὰ κλονιζώμεθα καὶ χωρὶς νὰ ὀχρῶμεν.

Ἄς μὴ λησμονώμεν ὅτι ὅλοι μας ἀπεφασίσσαμεν νὰ πέσωμεν ἐνδόξως. Λιατὶ τώρα νὰ διστάζωμεν; Εἰς τὰ χέρια ὅλων τῶν Ἑλλήνων εὐρίσκεται ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος. Ἀρθῆτε εἰς τὸ ὕψος τῶν περιστάσεων καὶ φανῆτε ἀντάξιοι τῶν ἐλπίδων, τὰς ὁποίας ἡ Πατρίς στηρίζει εἰς ὑμᾶς.

Στρατηγὸς Γ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως

Περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1941 ἀνεφύη σοβαρώτατον ζήτημα, ὅπερ συνεκέντρωσε τὴν προσοχὴν μας ὡς ἐπιδρών ἀποσυνθετικῶς εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν καρδίαν τῆς Ἑλλάδος, τὴν Θεσσαλίαν. Τοῦτο ἦτο τὸ περιώνυμον καταστὰν Κουτσοβλαχικὸν ζήτημα.

Ὁ Κουτσοβλάχος Ἀλκ. Διαμάντης, κατάσκοπος τῶν Ἰταλῶν κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον 1916—1918 ἐν Ἀλβανίᾳ, ὑπέδεχθη τοὺς Ἰταλοὺς κατὰ τὴν εἰς Γρεβενὰ ἀφίξιν των τῇ ἀνοχῇ τῶν Γερμανῶν (Ἰούnius 1941). Οὗτος ἀνενέωσε τὰς παλαιὰς του σχέσεις καὶ ἀπέκτησε ἤδη τὴν εὐνοίαν τῶν Ἰταλῶν, παρ' ὧν ἐχρησιμοποιήθη ὡς ὄργανόν των ἐκεῖ. Τὴν εὐνοίαν ταύτην ὁ Διαμάντης ἐξεμεταλλεύθη πρὸς διωγμὸν διαφόρων ἀγνῆς συνειδήσεως προκρίτων Ἑλλήνων ἀντιτιθεμένων εἰς τοὺς ἀντεθνικοὺς του σκοποὺς καὶ πρὸς θησαυρισμὸν του.

Πρὸς διατήρησιν τῆς εὐνοίας ταύτης καὶ πρὸς ἀποπεράτωσιν τῶν ἀνοσιῶν καὶ εὐτελῶν σκοπῶν του δὲν ἐδίστασε νὰ ὀργανώσῃ, ὑπὸ τὴν προστασίαν πάντοτε καὶ τὴν ἔμπνευσιν τῆς Ἰταλικῆς προπαγάνδας, κινήσιν πρὸς ἴδρυσιν Σώματος Λεγεωναρίων, συγκροτούντων τὴν Ρωμαϊκὴν Λεγεῶνα, πρὸς ἀναβίωσιν τῆς πρὸ αἰώνων, κατὰ τὴν ἱστορίαν, ἐκμηδενισθεῖσης Λεγεῶνος καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς δῆθεν Ρωμαϊκῆς καταγωγῆς τῶν Κουτσοβλάχων ἀποκαλουμένων.

Οἱ Διοικηταὶ καὶ τὰ Ἐπιτελεῖα τῶν ἐν Λαρίσῃ καὶ Τρικκάλαις Ἰταλικῶν Μεραρχιῶν **FORLI** καὶ **PINEROLO** ἀνεζήτησαν νὰ εὕρουν ἀφωσιωμένα πρόσωπα, ἵνα δι' αὐτῶν ἀφοπλίσουν τὴν ὑπαιθρον τῆς περιοχῆς Γρεβενῶν, Ἐλασσόνης καὶ Θεσσαλίας μέχρις Ἀλμυροῦ καὶ Δομοκοῦ.

Πρὸς τοῦτο ἀπειτάθησαν πρὸς τὸν Διαμάντην, ὅστις ἐπροθυμοποιήθη νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην διότι ἐβλεπε ὅτι οὕτως ἐξυπηρετοῦντο καλύτερον οἱ σκοποὶ του.

Ὁργάνωσεν ὕθεν ομάδας ἐκ Λεγεωναρίων, αἵτινες θὰ ἐξηνάγκαζον τὸν Ἑλληνικὸν πληθυσμὸν νὰ παραδώσῃ τὰ τυχόν κατεχόμενα ὑπ' αὐτοῦ ὅπλα, παντὶ εἶδους. Προσέλαβε δὲ ὡς δοηθὸν καὶ ἐπὶ κεφαλῇς τῶν σπουδαιοτέρων ομάδων τὸν τέως ληστήν Ραμποτίκα πρὸς τελειοτέραν ἐξυπηρέτησιν τῶν προθέσεων τῶν Ἱταλῶν. Τὰς σχηματισθείσας ομάδας συνώδευε συχνάκις Ἱταλὸς ὑπαξιωματικὸς διὰ νὰ ἐπιστημοποιηθῇ ἡ ἀποστολὴ τῶν ομάδων.

Τόσον οἱ Λεγεωνάριοι, ὅσον καὶ ἰδιαίτατα ὁ Ραμποτίκα διὰ σκληροτάτου ἐκβιασμοῦ καὶ ἀνομολογήτων θηριακῶν κατεφυράνουν τὸν Ἑλληνικὸν πληθυσμὸν πρὸς παράδοσιν τῶν ὅπλων, μετὰ συγχρόνου καταβολῆς σηματικῶν ποσῶν, ἢ τροφίμων εἰς εἶδη, ἢ σφαγίων. Ἡ περισυλλογὴ παροχῶν (εἰς χρήμα ἢ εἶδος) ἀπετέλει τὸ κύριον μέλημα τοῦ Ραμποτίκα, τοῦ Διαμάντη καὶ τῶν ὁπαδῶν των εἴτε παρέδιδον οἱ χωρικοὶ τὰ εἰς χεῖρας των ὅπλα, εἴτε δὲν παρέδιδον ὡς μὴ κατέχοντες τοιαῦτα. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν οἱ Λεγεωνάριοι ἰσχυρίζοντο ὅτι συνήντησαν ἄρνησιν τῶν χωρικῶν καὶ ὅτι μόνον κατόπιν ἐρεύνης τὰ ἀνεκάλυψαν, εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἐπαρουσίαζον ἰδικὰ των ὅπλα ὡς ἀνευρεθέντα εἰς χεῖρας χωρικῶν. Ἐπομένως εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἐξεδιάζοντο οἱ χωρικοὶ διὰ νὰ προσφέρουν σημαντικὰς παροχάς. Ὁ τυχὸν συνοδεύων τὴν ομάδα Ἱταλὸς ὑπαξιωματικὸς ἀνέμενε μακρόθεν τὸ ἀποτέλεσμα μὴ ἀνσμιγνύμενος ὡς μὴ γνωρίζων δῆθεν τὴν γλῶσσαν.

Κατὰ τῆς ἀφορήτου ταύτης καταστάσεως ἀντεδράσαμεν μὲ ὅλας μας τὰς δυνάμεις καὶ πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν.

Διηγείραμεν τοὺς Ρουμανίζοντας ἐναντίον τοῦ Διαμάντη. Ἐπέισαμεν τοὺς Ἱταλοὺς ὅτι ἐδυσφημεῖτο ἡ Ἱταλικὴ Διοίκησις μὲ τοὺς ἐνεργουμένους ἐκβιασμοὺς εἰς τὰ χωρία. Τοῦτο μαθεῖσθαι αἱ ἐν Τρικκάλοις Ἱταλικοὶ Ἀρχαὶ ἐνήργησαν αὐτοπροσώπως ἀνακρίσεις εἰς διάφορα χωρία μὲ σκοπὸν νὰ διαφεύσωσιν ἡμᾶς, ἐπιμένοντας εἰς τὴν ἀναξιοτῆτα τῶν λεγεωναρίων. Κατὰ τὰς ἀνακρίσεις ταύτας οὐ μόνον δὲν διεψεύσθημεν, ἀλλ' ἦλθον εἰς φῶς ἐγκληματικά ἢ πράξεις τῶν Λεγεωναρίων.

Οὕτως οἱ Ἱταλοὶ ἐπείσθησαν ὅτι πράγματι ἐδυσφημοῦντο. Συνέλαβον ὕθεν διὰ τοῦτο ὅλους τοὺς ὑπευθύνους καὶ τοὺς παρέδωκαν πρὸς ἐγκάθειρξιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Διοίκησιν Χωροφυλακῆς Τρικκάλων διὰ τὴν περαιτέρω τιμωρίαν ἀπὸ τὰς Ἑλληνικὰς Ἀρχάς.

Ἐπειδὴ αἱ ἐν Λαρίσῃ Ἱταλικοὶ Ἀρχαὶ παρέμειναν ἀμετάπειστοι καὶ ἐξηκολούθουν νὰ ἔχουν πλήρη ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Ραμποτίκα, κατωρθώσαμεν νὰ τὸν διαβάλωμεν εἰς τὸν ἐν Λαρίσῃ Γερμανὸν ἀνθυπασπιστὴν, ὅστις πεισθεὶς ἔδειρε καὶ ἐφυλόκισε τὸν Ραμποτίκα, πρᾶγμα ποὺ ἐτόνωσε τὸ ἠθικὸν τοῦ καταπιεζομένου πληθυσμοῦ καὶ ἱκανοποίησε πάντας.

Ὁ Διαμάντης θέλων νὰ προσεταιρισθῇ πολλοὺς γαιοκτήμονας, ὧν τὰ κτήματα ἀπαλλοτριωθέντα καὶ διανεμηθέντα πρὸ ἐτῶν εἰς τοὺς ἀκτῆμονας κατοίκους κατώρθωσε νὰ τύχῃ ἀδείας τῶν Ἱταλῶν ὅπως τὰ ἀποδώσῃ εἰς τοὺς παλαιοὺς ἰδιοκτήτας. Πρὸς ἀντίδρασιν ἀφ' ἐνὸς μὲν διεμαρτυρήθημεν εἰς τὰς Ἱταλικὰς Ἀρχάς, ἀφ' ἐτέρου δὲ διετάξαμεν τὸν Νομάρχην Κοζάνης ὅπως διανείμῃ ἀμέσως εἰς τοὺς καταστάντας

ἀκτήμονας ἕτερα κοινотικὰ κτήματα ὅπως ἀποτραπή ἢ προσφυγὴ τῶν ἀδικουμένων πρὸς τὸν Διαμάντην. Πράγματι ὁ Νομάρχης Κοζάνης, ἐνήργησε ἀποτελεσματικῶς ὥστε νὰ ἀποφευχθῇ ὁ τυχοδιωκτισμὸς τοῦ Διαμάντη.

Ἐκ παραλλήλου μετέβησαν ἐπὶ τόπου οἱ Βλαχοφῶνοι ὑποστράτηγος Ντάκος, συνταγματάρχης Παπαγεωργίου, λοχαγὸς Σαράντης, δικηγόρος Δασκαλόπουλος, ἵνα ἐνασκῇσιν τὴν ἐπιρροήν των εἰς τοὺς Βλαχοφῶνους καὶ ἵνα ἀντιδράσωσι κατὰ τῶν ἀντιπατριωτικῶν ἐνεργειῶν τῶν Λεγεωναρίων. Μεγίστην συνδρομὴν παρέσχον καὶ τὰ ἐν Ἀθῆναις ἔγκριτα πρόσωπα (βλαχικῆς καταγωγῆς) μὲ ἐπὶ κεφαλῇ τὸν λοχαγὸν Σαράντην.

Ὡσαύτως οἱ Νομάρχαι Χώτζης, Παπαθεοδοσίου καὶ Σαράντης καὶ ὁ ἑπαρχος Ἐλασσόνης καὶ ἄλλοι εἰργάσθησαν μεθοδικῶς καὶ ἀθอรύθως καὶ ἐπέτυχον νὰ ἀραιώσουν αἱ περιπτώσεις ἐκβιασμῶν. Πρὸς ἀπλὴν ἐνδειξιν τῶν ἐθνικῶν μας προσπαθειῶν παραθέτω κατωτέρω δύο διαταγὰς, αἱ ἐξέδωκα σχετικῶς.

Ἀριθ. Ε.Π. 256

ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΑΠΟΡΡΗΤΟΣ

Πρὸς τὸν Νομάρχην Κοζάνης

Πληροφοροῦμαι ὅτι ὁ κ. Διαμάντης Ἀλκ. ἐργάζεται δραστηριῶς εἰς τὸ νὰ καλλιεργῇ παρὰ τοῖς Κουτσοβλάχοις Ρωμαϊκὴν συνείδησιν.

Οὕτως ἐκδιάζει τοὺς ἀκραιφνεῖς Ἕλληνας, ὁμιλοῦντας πλὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τὴν Κουτσοβλαχικὴν τοιαύτην, ὅπως ἐγγράφωσι τὰ τέκνα των εἰς Ρωμανικὰ σχολεῖα, ὑποχρεώνει νὰ ὁμιλοῦν πάντες τὴν Κουτσοβλαχικὴν καὶ φροντίζει νὰ διαφθεῖρῃ τὰς συνειδήσεις διὰ τῆς παροχῆς τροφίμων, ἅτινα ἐπρομηθεύθῃ ἐπιτηδεύς παρὰ τῶν γειτονικῶν περιφερειῶν. Ἐπὶ πλέον, φέρεται ὅτι ἀπηγορεύθῃ τῇ βοηθείᾳ τῶν Ἰταλικῶν Ἀρχῶν, αἱ προφανῶς ἐξηπάτησε, τὴν καλλιέργειαν εἰς τὰ διανεμηθέντα ἀπὸ τοῦ 1924 κτήματα τὰ προερχόμενα ἐξ ἀπαλλοτριώσεως καὶ παρέδωκε ταῦτα εἰς τοὺς πρώην ιδιοκτῆτας. Ὡσαύτως, ἔδωσε λεγεῶνα, εἰς ἣν ἐγγράφει διὰ τῆς βίας πάντας. Αἱ ἐνέργειαι αὗται εἰνε satisfaction, δεδομένου ὅτι οὔτε μειονότης ὑπάρχει ἢ ἀσήμαντος, οὔτε δικαίωμα ἔχει τις νὰ ἰδρῇ σχολεῖα, οὔτε νὰ προσπαγανδίσῃ δικαιούται τις, οὔτε ἐπιτρέπτον εἶνε παρὰ τῶν Ἰταλικῶν Ἀρχῶν τοῦτο.

Ἐπιβάλλεται ὅθεν εἰς δεξιὸς χειρισμὸς τοῦ ζητήματος, ὥστε νὰ διανεμηθοῦν παρ' ὑμῶν εἰς τοὺς ἀκτήμονας γαῖαι καλλιεργησίμοι ἢ βοσκήσιμοι ἐκ τῶν πολλῶν ὑπαρχουσῶν εἰς τὴν κυριότητα τῶν Κοινοτήτων, τῶν συνεταιρισμῶν καὶ τῶν λοιπῶν Ὄργανισμῶν ἢ ἐκ τῶν ιδιοκτῆτων γαιῶν παρεχομένων ἐπὶ ἐνοικίῳ. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἡ πλειονότης θὰ ἀντιδράσῃ εἰς τὰ χιμαϊρικὰ τοῦ Διαμάντη φαντασιοπληκτικὰ.

Ἄλλο ζήτημα, ὅπερ δεόν νὰ λύσῃτε, εἶνε ὅτι δὲν εἶνε ἀνεκτὸν νὰ ἰδρῇ σχολεῖα, οὔτε νὰ ἐκδιάζῃ τοὺς κατοίκους, δεδομένου ὅτι αὐτὸς οὗτος μοὶ ὁμολόγησεν ὅτι «καθὼς ὑμεῖς ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἀφήσατε ἐλευθερίαν ἐκλογῆς σχολεῖον, οὕτω καὶ οἱ Κουτσόβλαχοι οὐδέποτε θὰ ἐκδιάσουν». Εἰς ἣν περιπτώσιν, παρ' ἐλπίδα δὲν ἐπιτευχθῇ ἐπίλυσις τῶν φλεγόντων ζητημάτων δεόν ν' ἀναφερθῇτε ὑμῖν διὰ νὰ ἀπευθυνθῶμεν εἰς τὰς Ἰταλικὰς Ἀρχάς, μὲ τὴν ἀποδείξιν ὅτι θ' ἀποδοθῇ παρ' αὐτῶν τὸ δικαίον.

Ἐκ παραλλήλων πρὸς τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν, ἥτις κυρίως θ' ἀπασχολῇ ἡμᾶς ἀπαιτεῖται δρᾶσις τῶν διδασκάλων, τῶν ἱερέων, τῶν παλαιῶν καὶ νέων πολεμιστῶν τῶν παντὸς εἶδους καὶ ἀρμοδιότητος ὑπαλλήλων καὶ τῶν ὀργάνων ἀσφαλείας, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ κατανοήσωσι οἱ κάτωκοι τῆς Πίνδου τοὺς σκοτίους σκοποὺς τοῦ προμνησθέντος ἀτόμου καὶ νὰ ἀναπτύξωθι σχέσεις πρὸς τὰς αὐτόθι πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς ἀρχάς τῆς Ἱταλίας. Ἡ δρᾶσις αὕτη θὰ ἀπομονώσῃ τὸν Διαμάντην.

Τούναντιον, ἡ ἀδράνεια τῶν ἡμετέρων, ὁ δισταγμὸς των, ἡ ἀναβλητικότητα των, ἡ παθητικὴ των στάσις, ἡ ἀμέλειά των, ἡ ἀδιαφορία των καὶ ὁ δῆθεν ἰσχυρισμὸς των περὶ ἀναρμοδιότητος των θὰ ἀποθρασύνῃ τοὺτον.

Δὲν πρέπει νὰ παρατηρηθῇ τὸ θλιβερὸν φαινόμενον ποὺ παρετηρήθη εἰς τι χωρίον τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας, εἰς ὃ ἐπεβλήθησαν 15 θρασεῖς βουλγαρίζοντες ἐπὶ 65 ἀκραιφνῶν φιλησύχων καὶ νομιμοφρόνων συγχωριανῶν των, ὥστε νὰ θεωρηθῇ τὸ χωρίον Βουλγαρικὸν ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι οἱ πολλοὶ δὲν ἀντετάχθησαν πεποισμένοι ὅτι θὰ ἀπεδίδοτο τὸ δίκαιον ἐκ τοῦ Κέντρου.

Δὲν πρέπει νὰ ἐμπνευσθῇ τις τὸ πνεῦμα τῆς φιλοζωίας καὶ φιλησυχίας καίτοι τοῦτο ἄγει πρὸς ζημίαν τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων καθ' ὅσον ὅλοι μας διεκηρύξαμεν τὴν αὐτοθυσίαν, ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον κινδυνεύῃ ἡ ἐλευθερία μας. Κανεὶς δὲν εἶπεν ὅτι ἤρνεϊτο νὰ ριψοκινδυνεύῃ ἢ ὅτι θὰ ἐπέξῃ. Ὅλοι μας εἴπομεν ὅτι θὰ πέσωμεν ἐνδόξως. Αὐτὸ πρέπει νὰ πρωτανεύῃ μέσα μας μὲ τὴν πεποίτησιν ὅτι καὶ αἱ σημεῖναι θυσίαι δὲν εἶνε ἄσκοποι οὐδὲ μάταιαι. Παρακαλῶ ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο νὰ δώσῃτε τὰς κατευθύνσεις εἰς ὅλα τὰ ἐθνικὰ σχολεῖα καὶ νὰ λάβῃ χώραν εὐρεία διάδοσις παρ' αὐτῶν δεβαιωμένων καὶ πιστευόντων ὅτι θὰ ἐπιτελέσωμεν ὕψιστον πατριωτικὸν ἔργον.

Ἀθῆναι 19 Αὐγούστου 1941
Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΚΤΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
Γ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

Ἀριθ. Α.Π. 341

Ἀθῆναι τῇ 12 Μαρτίου 1942

Πρὸς ἅπαντα τὰ Ἐπιτελῆ, Γενικὴν Διοίκησιν Μακεδονίας, Γενικὴν Διεύθυνσιν Τύπου καὶ Ραδιοφωνίας, Γραφεῖον Μιλετῶν, Ἐπιτελείαν ἀνταποκρίσεως μετὰ τῶν Γερμανικῶν Πολιτικῶν Ἀρχῶν, Ἐπιτροπὴν Συνδέσμων μετὰ τῶν Γερμανικῶν Στρατιωτικῶν Ἀρχῶν, Ἐπιτροπὴν Συνδέσμων μετὰ τῶν Ἰταλικῶν Στρατιωτικῶν Ἀρχῶν.

1. Ἰδιωτελῇ τινι πρόσωπα ἐκμεταλλεζόμενα τὴν κρίσιμον περίοδον ποὺ διατρέχει ἡ Πατρίς μας, προσπαθοῦσιν ἀπὸ τινος νὰ ἐνσπείρῳσι ζιζάνια μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ μὲ τὸν σκοπὸν ν' ἀποκομίσωσι ἀτομικά ὄφελῃ.

Πρὸς τοῦτο ἐξέλεξαν τὸν δρόμον νὰ ἐκμεταλλευθῶν τὸ Ἑλληνικὸν Βλαχικὸν στοιχεῖον. Ἐνόμισαν, δηλαδή, ὅτι ἐπὶ ἤλθε ἡ στιγμή νὰ σκυλεύσωσι τὴν Ἑλλάδα, ἐνῷ θὰ ἔπρεπε νὰ γνωρίζουν ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὁσαύποτε πλήγματα καὶ ἂν ὑποστῇ δὲν θὰ παύσῃ ποτὲ νὰ φωσφορίζῃ καὶ τέλος θὰ ξαναλάμψῃ ἔτι φαεινότερα, διότι τῆς ἀξίζει.

Τὸ Βλαχικὸν στοιχεῖον συνδέεται μὲ τὴν Ἑλλάδα διὰ τοῦ αἵματος καὶ τῆς ψυχῆς. Ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ τὴν εὐρείαν καὶ ἡρώτικὴν συμμετοχὴν

του τόσον εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821, ὅσον καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἀπελευθερωτικούς πολέμους, πλουσίαν συμβολὴν εἰς τὰ ἔργα φιλανθρωπίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τέλος ἐξέχονσαν συνειργασίαν εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἀνάδειξιν τοῦ Τόπου.

Ὁ ἐθνομάρτυρ Ῥήγας Φεράγιος, ὁ πολιτικὸς Κωλέττης, οἱ ἀρματωλοὶ τῆς Πίνδου καὶ τὸν Ὀλύμπου Βλαχάδας, Νικοτσάρας καὶ ἄλλοι, οἱ ἐθνικοὶ εὐεργέται Ἀβέρωφ, Σίνας, Τσιτσίκας, Στουρνάρας καὶ ἄλλοι, οἱ ποιηταὶ Ζαλοκώστας, Κρηστάλλης, Χρηστοδασίλης, οἱ καθηγηταὶ Πανταζίδης καὶ Λάμπρος εἶνε ἅπαντες Ἑλληνας Βλάχοι.

Ἐκ τῶν νεωτέρων Βλάχων πλείστοι ὅσοι ἐσταδιοδρόμησαν, καταλαβόντες ὑψίστας θέσεις.

Αἱ ἀνωτέρω περιγραφικαὶ τῶν παλαιωτέρων καὶ νεωτέρων Ἑλλήνων Βλάχων, πρέπει νὰ πείσουν πάντα δύσπιστον, ὅτι αἱ προσπάθειαι ἐκμεταλλεύσεως τῆς προσωρινῆς δυνατείας τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ δὲν θὰ ἀποδῶσι καρποφόροι, οἷωνδῆποτε μέσων καὶ ἂν γίνῃ χρῆσις. Δὲν εἶνε δυνατόν οἱ Ἑλληνας—Βλάχοι ν' ἀρνηθῶσι τὴν ἱστορίαν τῶν προγόνων τῶν καὶ νὰ περιπλακῶσιν εἰς περιπετείας, εἰς ἃς οἱ ἐκμεταλλεῦνται ἄνευ ἔργματος καὶ μὲ ὑπόπτους κατευθύνσεις τοὺς δὴν γοῦν.

II. Τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος πρὸ τῆς ἐσχευμένης ὡς ἀνωτέρω ἀποπείρας τῶν, πρέπει νὰ ἐξαντλήσῃ ἅπασαν τὴν δυναμικότητά του, ἰδίᾳ σήμερον, πού διέρχεται τὴν κρίσιμον καμπήν, ἵνα ἀντιδράσῃ τελεσφόρως. Δὲν ἀντίδρασε μέχρι σήμερον, οὐδὲ ἐσκέφθη ν' ἀναφέρῃ τ' ἀνωτέρω, καθ' ὅσον οἱ Βλάχοι εἶνε ἄγνοοι Ἑλληνες μὴ διαφέροντες τῶν λοιπῶν ἢ μόνον κατὰ τὸν τύπον τῆς καταγωγῆς. Ὡς γνωστόν, ἦσαν καὶ εἶνε ἰσότιμοι κατὰ πάντα Ἑλληνας, εἰς τὴν συνείδησιν, εἰς τὸν χαρακτῆρα, εἰς τὴν γενναϊότητα καὶ τὴν Ἑλληνοπρέπειαν.

ΠΡΟΣ ΤΟΤΤΟ ΑΠΑΙΤΩ

Ὅπως ἅπασαι, γενικῶς, αἱ Ἀρχαὶ δεικνύουσι πυγμὴν καὶ σθεναρότητα ὡς πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν Νόμων, ἔναντι ἐκείνων, οἵτινες, ὑπὸ τὴν διήφεν εὐνοίαν τῶν Ἀρχῶν Κατοχῆς, προβαίνουν εἰς παρανομίας (ἀντικαταστάσεις Κοινοταρχῶν, κλείσιμον σχολείων).

Ἐφιστῶ τὴν προσοχὴν ὑπὸ πάντων τῶν Κρατικῶν ὑπαλλήλων ἐπὶ τῶν κάτωθι:

— Νὰ ἐπιλύωσι τὰ ἀπασχολοῦντα τοὺς Βλάχους ζητήματα μὲ ἐνδιαφέρον καὶ ἀμεροληψίαν.

— Νὰ μὴ παραλείπωσι νὰ ἐκδηλώνωσι πρὸς τούτοις καὶ ἐξηγῶσι συγχρόνως ὅτι ἡ προσωπομῖα «Βλάχοι» δὲν εἶνε τι διακριτικὸν ἢ ἐπάμεμπτον ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ ὅτι ἅπαντες εἴμεθα Ἑλληνας καὶ ἔχομεν προσφέρει καὶ προσφέρομεν ἐξ ἴσου τὰς ὑπηρεσίας μας καὶ τὸ αἷμα μας ἀκόμῃ, διὰ τὴν ταλαιπωρημένην Πατρίδα μας. Ἰδιαιτέρως τὰ ὄργανα ἀσφαλείας νὰ ἐνεργῶσι μετὰ συνέσεως καὶ μεγάλης συντηρητικότητος καὶ νὰ μὴ πύπτωσι θήματα ἐσχευμένων σκευωριῶν, κινούμενα μὲ ὑπερμέτρον ζῆλον ἐπὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων τῶν.

— Νὰ παύσῃ τελειωτικῶς πᾶσα ἄλλη προσωπομῖα θίγουσα τὴν Ἑλληνικὴν ὑπόστασιν τῶν Βλάχων, κατὰ τὴν διατάξιν τῶν ἐγγράφων ὡς καὶ κατὰ τὰς συζητήσεις ἐπισήμους ἢ μὴ. Μία εἶνε ἡ προσωπομῖα «Βλάχοι».

III. Τὰ Ἑπουργεῖα καὶ αἱ Γενικαὶ Διοικήσεις ν' ἀσχοληθῶσιν ἰδιαιτέρως μὲ τὰς περιοχάς, ἐνθα κατοικοῦσι Βλάχοι, διὰ τὴν ἀποστολὴν Κρατικῶν λειτουργῶν μὲ εὐρύτητα ἀντιλήψεως, ἀμεροληψίας καὶ ἰκανότητα πρὸς ἐπίλυσιν τῶν ἐκκρεμῶν καὶ ἀναφυομένων ζητημάτων, τῶν Βλάχων.

Να ἐπιληφθῶσιν ἀμέσως τῆς μελέτης καὶ λάβωσι ἅμιστα μέτρα πρὸς ἐπίλυσιν τόσοσιν τῶν γενικῶν, ὅσων καὶ τῶν τοπικῶν ζητημάτων τῶν Βλάχων πρὸς ἀνακούφισίν των.

IV. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἄνω κατευθύνσεων τὰ Ἑπουργεῖα, αἱ Γενικαὶ Διοικήσεις νὰ ἐκδώσωσι τὰς διαταγὰς των καὶ νὰ παρακολουθῶσι μετ' ἐνδιαφέροντος τὴν ἐκτέλεσίν των.

Οὕτω μόνον θὰ κατορθώσωμεν νὰ συγκαταστήσωμεν τὴν συνεκτικότητά μας καὶ νὰ ἀντιδράσωμεν εἰς κάθε ἐχθρικήν προσπάθειαν κατὰ τῆς Πατρίδος μας, ἐν ᾧ συγχρόνως θὰ ἐπιτύχωμεν νὰ μᾶς ἐκτιμήσωσι καὶ θαυμάσωσι οἱ Στρατοὶ Κατοχῆς κατὰ τὴν προσωρινὴν αὐτὴν δύστηνον περιόδον ποὺ διερχόμεθα.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Γ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

Αἱ δύο αὗται διαταγαί, καθὼς καὶ ἡ πρὸς τοὺς Νομάρχας ἐγκύκλιος ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰς ἐφημερίδας τῆς Θεσσαλίας, καὶ εἶχον σπουδαιότητα ἀπήχησιν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν φιλοπατρίδων Θεσσαλῶν, οἵτινες ἀντελήφθησαν τὴν ἔννοιαν τῶν ἐγκυκλίων διαταγῶν μου καὶ συνησθάνθησαν τὰς ἀπορρεούσας δι' αὐτοὺς ὑποχρεώσεις.

Ἄλλως τε αἱ συστάσεις μου ἔτεινον εἰς τὸ νὰ διατηρηθῇ ἡ ἐθνικὴ ἐνότης, εἰς τὸ ν' ἀντιτάσσεται σθεναρὰ ἀντίστασις εἰς τὴν βίαν καὶ τὰς αὐθαιρέσις τῶν κατακτητῶν καὶ τῶν εὐνοουμένων των καὶ εἰς τὸ νὰ ἐμποδίσωμεν τὸ Βλαχικὸν στοιχεῖον νὰ παρασυρθῇ ἀπὸ τὰς σκευωρίας τοῦ Διαμάντη καὶ τῶν ξένων προπαγανδῶν. Ἀπόδειξις τῶν ἀνωτέρω ὅτι κατενόησαν τὴν ἔννοιαν τῶν ἐγκυκλίων καὶ ἤρχισαν νὰ ἀγρυπνοῦν κατὰ παντὸς προπαγανδιστοῦ ἀποτελεῖ ἡ ἐπομένη ἀνοικτὴ ἐπιστολὴ τοῦ δικηγόρου κ. Μάντζαρη ἀπευθυνθεῖσα διὰ τῆς ἐφημερίδος «Νέος Ἀγὼν» τῆς Καρδίτσης τὴν 25.4.1942.

ΠΡΟΣ ΤΟΝ Κον ΠΡΩΤΥΠΟΤΡΓΟΝ

Σεβαστέ μοι Κύριε Πρόεδρε,

Τὸ ἀπὸ 13 Μαρτίου 1942 διάγγελμά σας, σχετικῶς μὲ τὴν φθοροποιὸν προπαγάνδαν, ποὺ γίνεται εἰς τὴν Βόρειον Ἑλλάδα καὶ Θεσσαλίαν μὲ συνεκίνησε βαθύτατα. Ἔχω πεποθήσιν ὅτι τὴν αὐτὴν συγκίνησιν ἠσθάνθησαν καὶ ὅλοι οἱ ἀληθινοὶ Ἕλληνες τῶν ἄνω Ἑλληνικῶν Τμημάτων καὶ ἰσως ὀλίγοι, πάρα πολὺ ὀλίγοι, ποὺ μποροῦν νὰ μετρηθοῦν εἰς τὰ δάχτυλα τῆς μιᾶς χειρὸς, δὲν ἠσθάνθησαν μὲν τὴν συγκίνησιν καὶ τὸν παλμόν, ποὺ ἀνασπᾷ εἰς κάθε Ἑλληνικὴν ψυχὴν, ἠσθάνθησαν ὅμως, ἐὰν εἶχον κόκκον φιλοτιμίας, αἰσχύνῃν διὰ τὰς κατὰ τῆς ὥρας μας καὶ ἀθανάτου Ἑλλάδος ἀσχημίας των, εἰς τὰς ὁποίας ἀπὸ εὐτελεῖς ὑπολογισμοὺς προέβδσαν.

Ἐὰν οἱ εὐάριθμοι οὗτοι, οἱ εὐκόλως παρασυρθέντες ἀπὸ ταπεινά

συμφέροντα δὲν ἐσκοκίνισαν καὶ δὲν κοκκινίζουν ἀπὸ ντροπῇ καὶ δὲν με-
τενόησαν ἢ δὲν μετανοοῦν διὰ τὰς ἐνεργείας των αὐτὰς, εἰς τὰς ὁποίας
ὅπως ἡ ἀνακοίνωσίς σας τονίζει, προβαίνουν, ἰδίως τώρα, πού ἡ γλυ-
κειά μας Πατρίς διέρχεται τίς πρὸ δυσχερεῖς καὶ τραγικῆς στιγμῆς, τότε
Σᾶς διαβεβαίωμεν, Κύριε Πρόεδρε, ἡμεῖς οἱ ἄλλοι, οἱ πάρα πολλοὶ Ἑλ-
ληνες, ὅτι δὲν θὰ δυνηθοῦν αἱ σκοτεινὰ καὶ εὐτελεῖς ἐνεργεῖαι των νὰ
ἐπιτύχουν ἀπολύτως οὐδέν, διότι γνωρίζομεν νὰ χαλυβδώνωμεν, ὑπὸ τὴν
προστασίαν, μάλιστα, τοῦ Στρατοῦ Κατοχῆς, τὰ στήθη μας ἐναντι τοι-
ούτων ἐχθρῶν, ὥστε πᾶσα ἐνεργεία των νὰ εἶνε καταδικασμένη νὰ πέσῃ
εἰς τὸ γενικὸν καὶ αἰώνιον ὄνειδος. Καὶ πάλιν, σεβαστέ Πρόεδρε, Σᾶς
σφίγγω θερμότερα τὸ χέρι καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι μὲ τὴν ἰδίαν θέρμην
καὶ ὅμοιον ἐθνικὸν σφρίγος ὅλοι γενικῶς οἱ Θεσσαλοὶ, ὅλοι οἱ κάτοικοι
τῆς Βορείου Ἑλλάδος, ὅπως ὅλοι οἱ Ἕλληνες Σᾶς παρακαλοῦν νὰ θεω-
ρήσῃτε ὅτι ἰδίως τώρα, πού ἡ Πατρίς μας δοκιμάζεται μὲν, ἀλλ' ἐλπίζει,
βασίμως ὅτι δὲν θὰ βλαθῇ, ὅλοι αὐτοὶ εἶνε εἰς θέσιν νὰ μὴ ἀφήσουν
οὔτε τώρα, οὔτε ποτέ, οἰανδήποτε προπαγάνδαν μὲ οἰανδήποτε ὀνομασίαν,
στρεφομένην κατὰ τῆς Ἑλλάδος μας, νὰ προχωρήσῃ.

Μετὰ σεβασμοῦ

Ἄλ. Μάντζαρη, δικηγόρος

Ἡ ἀπήχησις τῶν διαταγῶν μου παρὰ τοῖς Θεσσαλοῖς, καταφαίνε-
ται καὶ ἀπὸ κύριον ἄρθρον τῆς Ἡμερησίας ἐφημερίδος «Θᾶρρος» Τρικ-
κάλων, τῆς 25 Ἀπριλίου 1942 ὑπὸ τὸν τίτλον «ΚΑΙ ΔΙ' ΕΝΑΡΓΕΣΤΕ-
ΡΩΝ ΜΕΣΩΝ» ἔχον οὕτω:

Ἡ ἀνοικτὴ ἐπιστολὴ τοῦ φίλου δικηγόρου κ. Μάντζαρη πρὸς τὸν
κ. Πρωθυπουργόν, τὴν ὁποίαν ἐδημοσιεύσαμεν χθές, ἀποτελεῖ θαυμάσιον
καταπέλτην κατὰ τῶν μισθάρνων ὁργάνων τῶν ξένων προπαγανδῶν,
περὶ τῶν ὁποίων μὲ τόσην σαφήνειαν, ἀλλὰ καὶ μὲ τόσην παραστατι-
κότητα ὁμίλησε ἡ πρωθυπουργικὴ ἐγκύκλιος.

Ἡ εὐγλωττος ἐπιστολὴ τοῦ κ. Μάντζαρη ἐρμηνεύει τὸ κοινὸν αἶσθη-
μα καὶ τὴν γενικὴν ἀντίληψιν ὅλων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἐπίγνωσιν
τῆς σημασίας τοῦ κακοῦ, τὸ ὁποῖον οἱ δούλοι τοῦ Μωμωνᾶ διενόηθησαν
νὰ καταφέρουν κατὰ τῆς ἐνότητος τοῦ Ἑθνους εἰς τὰς σημερινὰς κρι-
σίμους στιγμὰς.

Ἀληθεὶς ἡ ἐμπνευσμένη ἐπιστολὴ τοῦ κ. Μάντζαρη τὴν ἀκλόνητον
ἐμμονὴν τῆς Ἑλληνικῆς συνειδήσεως εἰς τὰ μεγάλα ἔθνη τῆς Περωμένης.
Τὴν πίστιν καὶ προσήλωσιν τῶν ἀγνῶν Ἑλλήνων, τοὺς ὁποίους ἀπο-
πειράται ἡ μίσθαρνος προπαγάνδα νὰ διασφίξῃ, δὲν κλονίζει τὸ παράπαν
ἡ δολοπλόκος προπαγανδιστικὴ προσπάθεια. Ἡ ἐδραία καὶ ἀσάλευτος
πίστις, ἰδίᾳ ἐκείνων τῶν μεγαλωνύμων Ἑλλήνων, πρὸς τοὺς ὁποίους
στρέφεται ἡ σπεῖρα τῶν ἐκμεταλλετῶν διὰ νὰ τοὺς λειθαναγκάσῃ εἰς
φαινομενικὴν ἔστω, καὶ πρόσκαιρον καὶ ἐπιφανειακὴν ὁμόνον προσέγγι-
σιν παρίσταται ἀνάγκη νὰ ἐκδηλωθῇ σαφῆς καὶ ἐμπεριστατωμένη, ἐπι-
δλητικὴ καὶ μεγαλοπρεπής. Διὰ νὰ θάψῃ τὴν καταχθονίαν προσπάθειαν
εἰς τὰ τρίσβαθα τοῦ Ἄδου καὶ νὰ θρονιοφωνήσῃ τὸ ἀκατάβλητον τῆς
Ἑλληνικῆς συνειδήσεως.

Ἡ πίστις αὕτη διετηρήθη μέχρι τοῦδε εἰς τὴν ἀξμαιοῦτητα τῆς

άντοχῆς τῆς διὰ τῆς παθητικῆς μόνον ἀντιδράσεως. Διὰ τῆς περιφρο-
νήσεως τῶν δοκτυλομετρουμένων ἐκμεταλλευτῶν. Πρὸς ἀποφυγὴν παρε-
ξηγήσεων καὶ ἰδίως δολοκλοκιῶν τῶν καταχθονίων μισθάρων. Ἄλλ' ἢ
ἐγκύκλιος τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ τὰ διασαφηνίζει ὅλα.

Ἡ εὐγένεια καὶ εὐμένεια τῶν στρατευμάτων Κατοχῆς πρὸς τὸν
Ἑλληνικὸν Λαὸν ἐξεδηλώθη ἤδη καὶ ἐκδηλοῦται καθημερινῶς... Τὴν
ἐθνικὴν ἐνότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ ἀνεγνώρισαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς
τὰ στρατεύματα Κατοχῆς, ὅτι οὐδέποτε διανοήθησαν νὰ τὴν θίξουν...
Δι' ὧν τῶν φιλονόμων καὶ ἐπιτρεπτῶν μέσων... Διὰ νὰ λάβουν τὰ
μισθάρνα ὄργανα τὸ προσήκον μάθημα ν' ἀντιμετωπίσουν τὴν σκληρὰν
δι' αὐτὰ πραγματικότητα καὶ ν' ἀπελπισθοῦν, ὅτι εἶνε δυνατόν νὰ δια-
φθεύρουν τὴν Ἑλληνικὴν ψυχὴν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν καταγωγὴν τῶν γνη-
σιωτέρων Ἑλλήνων.

Ἐπειδὴ κατόπιν τῶν ληφθέντων μέτρων ἐκορυφώθη ἡ ἀντίδρασις
κατὰ τῶν Διαμαντῆδων καὶ κατὰ τῶν Λεγεωναρίων, περιωρίσθη ση-
μαντικῶς ἡ δρᾶσις τῶν ἐκβιαστῶν Λεγεωναρίων. Τέλος ἐπετεύχθη ἡ
ἀπομάκρυνσις τοῦ Διαμάντη ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος. Τοιοῦτο-
τρόπως διελύθησαν καὶ οἱ Λεγεωνάριοι, οἵτινες κυρίως ἀνέμενον τρό-
φιμα, ἅτινα ὑπισχεῖτο ὁ Διαμάντης ὅτι θὰ ἔφερε ἐκ Ρουμανίας.

Εἰς τὴν περιφέρειαν Βερροίας ἡ δρᾶσις τῶν Κουτσοβλάχων ἔτει-
νε εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν πάσης ἀνθελληνικῆς δράσεως, ἰδίως τῆς Βουλ-
γαρικῆς. Πάντες ἀπεδείχθησαν δηλητηριώδεις ὅφεις μέσα εἰς τοὺς κόλ-
πους τῆς φιλοξένου Ἑλλάδος, αἱ δὲ φιλοφρονητικαὶ ἐκδηλώσεις τῶν
δὲν ἦσαν ἢ καθαρὰ ὑποκρισία διὰ νὰ προσπορίζωνται τὰς ἐκ τοῦ Ἑλ-
ληνικοῦ Δημοσίου παροχὰς (Γεωργικὸς κλήρος — ἐκλογὴ σχολείου καὶ
διδασκάλων κλπ.) χωρὶς νὰ ἀρνοῦνται τὰς ἐκ Ρουμανίας ἀπολαύς καὶ
διὰ νὰ δύνανται ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς νὰ ἐργάζωνται ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων.

Εἰς τὴν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐπιθεώρησιν Νομαρχιῶν ὑπῆρχον ἄφθονα
στοιχεῖα κατὰ τῶν Βλάχων τῆς Βερροίας, ἅτινα φιλότιμοι καὶ πατριῶ-
ται ἀξιοματικοὶ καὶ πολῖται ὑπὸ τὴν ἐμπνευσμένην καθοδήγησιν τοῦ
συναγματοῦ Χρυσοχοῦ περισυνέλεξαν.

Ἄχρι τοῦδε ἐξετέθησαν ἐν πάσῃ συντομίᾳ αἱ παρασχεθεῖσαι ἐθνι-
καὶ ὑπηρεσίαι ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐμοῦ. Πλὴν τούτων κα-
τεβλήθησαν καὶ ἕτεροι ἀκατάπαυστοι ἐνέργειαι, τείνουσαι νὰ τηρήσω-
σιν ὑψηλὰ τὸ γόητρον τῆς Πατρίδος μας. Ἄπασαι αὗται εἶνε σύμφω-
ναι καὶ ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν δέκα ἀρθρῶν τῆς πίστεώς μας, ἀπὸ τοῦ
ὁποῖον πλάσιον δὲν ἀπεμακρύνθη.

Α'

Ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς καταλήψεως τῶν Ἀθηνῶν ἐ-
κυμάτιζε ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως μόνον ἡ Γερμανικὴ Σημαία, ὥς ἐκυμάτι-
ζε καὶ εἰς τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα, ἐθεώρησα καθήκον μου νὰ ἀξιώσω ἀπὸ
τὰς Γερμανικὰς Ἀρχὰς ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ ἐπιτραπῇ ὅπως ὑψωθῇ ἐπὶ τῆς
Ἀκροπόλεως ἡ Ἑλληνικὴ Σημαία, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ὑψωθῇ ἡ Κυανόλευ-
κος εἰς τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα, χωρὶς νὰ εἶνε ὑψωμένη ἄλλῃ τις σημαία

διότι εἰς τὰ Ἀνάκτορα ταῦτα ἐστεγάζετο ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις. Ταῦτα πάντα ἐπετύχωμεν εὐκόλως.

Β'

Ὡσαύτως ἐπετύχωμεν, ὥς προεξετέθη, τὴν ὀργάνωσιν Διλοχίας Εὐζώνων ἐκ 300 ἀνδρῶν, ἵνα χρησιμεύσῃ ὥς τιμητικὴ φρουρὰ τοῦ Ἀγνωστού Στρατιώτου.

Ἐπειδὴ ἐγκατεστάθη φρουρὰ εἰς τὸν Ἀγνωστὸν Στρατιώτην ἐκρίθη σκόπιμον ν' ἀποδίδωνται τιμαὶ κατὰ τὴν ἑπαρσίαν καὶ ὑποστολὴν τῆς Ἑλληνικῆς Σημαίας εἰς τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα, πρᾶγμα ὑπερ ἐξετελεῖτο καὶ παρῆχε ἀρκούσαν ἱκανοποίησιν καὶ παρηγορίαν παρὰ τῷ λαῷ, ὅστις μετ' ἀπεριγράπτου εὐλαβείας καὶ συγκινήσεως ὅλλα καὶ λίαν ἐπιδεικτικῶς παρηκαλοῦνται τὰς διατυπώσεις καὶ ἰδιαιτάτα τὴν ὑποστολὴν τῆς Σημαίας.

Ἡ τοιαύτη ἐθνικὴ ἱεροτελεστία ἐγίνετο ἐνώπιον μεγάλου πλήθους συγκεντρουμένου εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἀγνωστού Στρατιώτου, εἰς τὰς ἐκατέρωθεν ὁδοὺς καὶ ἀκόμη εἰς τὴν πλατεῖαν Συντάγματος καὶ ἔτι μακρύτερα. Αὕτη ἐδίδει τὰ στήθη πάντων, νομιζόντων ἑαυτοὺς ἐλευθέρους πρὸς στιγμήν, ἀνεπτέρωνε τὸ φρόνημα καὶ ἐνέπνεεν ἐλπίδας ὡς καὶ ρίγη συγκινήσεως εἰς τὰ ἀναρριπίσματα τῆς Κωνολεύκου.

Τὸ τοιοῦτον ἀντελήφθησαν οἱ Ἱταλοί, εἰς τοὺς ὁποίους ἀρχήθεν ἀπῆρσε τὸ παραχωρηθὲν παρὰ τῶν Γερμανῶν προνόμιον τοῦτο καὶ ἔνεκα τούτου ἀπηγόρευσαν τὴν ἀπόδοσιν τιμῶν εἰς τὴν Σημαίαν μετ' τὴν δικαιολογίαν ὅτι παρεκωλύετο ἡ συγκοινωνία καὶ ἡ κίνησις τῶν ὀπλιτῶν τῶν καὶ ἠπειλεῖτο ἡ διασφάλεισις τῆς τάξεως.

Γ'

Διὰ τὰς πόλεις τῆς Κρήτης καὶ Μακεδονίας, ἥτοι τῶν Γερμανοκρατουμένων ἐπαρχιῶν μας, ἐπετύχωμεν νὰ γίνωνται συγκεντρώσεις, δοξαλογίαι καὶ νὰ ἀῖσεται ὁ Ἑθνικὸς Ὕμνος, λόγω τοῦ ὅτι οἱ Γερμανοὶ ἠρέσκοντο εἰς τὸν Ἑθνικὸν ἑορτασμὸν καὶ ἐπεδοκίμαζον πᾶσαν ἐκδήλωσιν τῆς ἐθνικῆς μας ὑψηλοφροσύνης καὶ τῆς ὑπερφηανείας. Κατὰ τὴν ἐθνικὴν ἑορτὴν ἀπέστειλλον ἀντιπροσωπίας ἐξ ἀξιωματικῶν Γερμανῶν καὶ ἀκόμη τοὺς μουσικοὺς τῶν ὅπως παιανίσουν τὸν ἐθνικὸν μας ὕμνον.

Διὰ τὴν ὑπόλοιπον Ἑλλάδα, κατόπιν ἐπιμόνων καὶ ἐπιπόνων ἐνεργειῶν ἐπετύχωμεν ὅπως ἐπιτρέπηται ἡ κατάθεσις στεφάνων παρὰ τῆς Κυβερνήσεως καὶ διαφόρων Σωλλόγων καὶ Ὁργανώσεων ἢ ἄλλων ἐτόμων κατὰ τὴν 25 Μαρτίου, τὴν 6 Ἀπριλίου καὶ τὴν 28 Ὀκτωβρίου.

▲'

Ὁ ἐπίλαρχος Παπαδημητρίου Ἰω. κατέθεσεν ἐνὸρκως τὴν γνησίαν ἐλληνικὴν ἐνέργειαν εἰς ἣν προέβημεν ὅπως πείσωμεν τὸ Γερμανικὸν Στρατηγεῖον ἵνα μὴ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν ἀξίωσίν του ὅπως ἐπαυδρώσωμεν τὰ περὶ τὰς Ἀθήνας ἀντιαεροπορικὰ μας πυροβολεῖα μετ' Ἑλλήνων. Ὡς θὰ ἐνθυμεῖσθε κ' Δικασταί, κατετέθη ὅτι τὸ Γερμανικὸν Στρατηγεῖ-

ον ἀπηύθυνεν ἔγγραφον πρὸς τὸ ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Ἀμύνης (στρατηγὸν Μπάκον) ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἔννοιαν:

Ὁ ἀείμνηστος στρατηγὸς Μπάκος κατενόει καλῶς ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπανδρωθῶν τὰ ἀντιαεροπορικὰ πυροβολεῖα δι' Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν καὶ ἀνδρῶν, ἀλλ' ἀνελογίζετο καὶ τὴν σοβαρότητα τοῦ ζητήματος. Ἔσπευσεν ὅθεν νὰ μοὶ ἀναφέρῃ τὸ γεγονός καὶ μοὶ ἐζήτησε τὰς ὁδηγίας μου περὶ τοῦ πρακτέου. Ἀπέρριψα ἀσυζητητὴ τὴν ἀξίωσιν τοῦ Στρατηγεῖου καὶ συνέταξα τὴν σχεδὸν ἔγγραφον ἀπάντησιν τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἣτις εἶχε περίπου ὡς ἐξῆς: «ὡς σύμμαχοι τῶν Ἀγγλων (συνταυτίσαντες τὴν τύχην τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν τύχην τῆς Μεγάλης Βρετανίας) καὶ ὡς ἀδελφοὶ ἐνίων ἐκ τῶν ἱπταμένων Ἑλλήνων ἀεραπόρων οὔτε ἡμῖς δυνάμεθα νὰ διατάξωμεν, οὐδὲ οἱ διαταχθισόμενοι (ἀξιωματικοὶ καὶ ὁπλίται) δύνανται νὰ συμμορφωθῶν μετὰ τὴν τυχὸν διαταγὴν μας. Παρακαλοῦμεν τὸν Στρατάρχην ὅπως ἀντιληφθῇ τὴν δυσχερὴ θέσιν ἡμῶν ὡς στρατιωτῶν τῆς Ἑλλάδος».

Ὁ Στρατάρχης Λίστ εἰς ἀπάντησιν συνεχάρη τὴν Κυβέρνησιν διὰ τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ ἐγγράφου τῆς καὶ ἀπήλλαξε πάσης φροντίδος διὰ τὴν ἐπάνδρωσιν, ἰσχυρισθεὶς ὅτι ἐτέλει ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἀποσταλέντος ἐγγράφου πρὸς τὸν ὑπουργὸν Ἐθνικῆς Ἀμύνης.

Ὑπομιμνήσκω τὸ γεγονός διότι ἀποδεικνύεται ἡ στάσις πού ἐτηροῦμεν ἐκάστοτε Ὡς ἓνας ἐκ τῶν συντελεστῶν τῆς Ἀλβανικῆς Ἐποποιίας τονίζω τ' ἀνωτέρω διὰ νὰ ἐκτιμηθῇ ὅτι ἔμεινα πιστὸς εἰς τὰς ὑποθήκας τῶν νεκρῶν μας καὶ εἰς τὴν σταθερότητα τοῦ συμμαχικοῦ ἐγγώνος.

Ε'

Αἱ Ἀρχαὶ Κατοχῆς ἀκατατόπιστοι ἐπὶ τῆς νοστροπίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ἐλάμβανον σκληρὰ μέτρα ἐναντίον τοῦ συνόλου τῆς περιοχῆς, εἰς ἣν ἐσημειώθη ἔκτροπον.

Οὕτως οἱ Γερμανοὶ ἐτιμώρησαν ὁλόκληρον τὸν ἀριθμὸν τῶν χωρικῶν διότι δὲν συνέλαβον ὑποπτον πρόσωπον, διελθὸν ἐκ τοῦ χωρίου ἢ διότι εὗρέθη εἰς ἐνεργηθεῖσαν ἔρευναν πεπαλαιωμένον τυφέκιον ἢ φουσιγγίον ἢ φουσιγγία τινὰ ἄνευ ὅπλου.

Διὰ νὰ ἐπιβληθῇ ἡ διασκαλευθεῖσα τάξις εἰς τινὰ πόλιν συνελάμβανον τὸν Δήμαρχον καὶ τοὺς προκρίτους τῆς πόλεως ὡς ὁμήρους. Ὁμοίως ἔπραττον διὰ νὰ μὴ ἀποκόπτεται ἐφεξῆς τὸ καλῶδιον τοῦ στρατιωτικοῦ δικτύου.

Ἐκρίνα καθῆκον μου νὰ κατατοπίσω τὰς ξένας ἀρχάς, ὅτι ἡ λήψις τοιούτων μέτρων τοσοῦτον σκληρῶν καὶ πολλάκις ἀνεπανορθῶτων μᾶλλον ἀντίθετα τῶν προσδοκωμένων δυνάτον νὰ ἔχη, διότι ἡ τιμωρία τοῦ Δημάρχου ἢ τοῦ Κοινοτάρχου δὲν ἐνσκει καμμίαν ἐπίδρασιν εἰς τοὺς χωρικοὺς. Μόνον ἡ τιμωρία τῶν ὀλιγίστων πραγματικῶν ἐνόχων θὰ θεραπεύσῃ τὴν κατάστασιν. Ἡ δὲ ἀπειλούμενη πυρπόλησις τῶν χωρίων θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀπαθλίωσιν τῶν κατοίκων τῆς ὑπαίθρου. Ἐξαίρω ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ὅτι ἐπὶ τῆς πρωθυπουργίας μου ἐκάψαν τρία μόνον χωρία.

Μετά τινα χρόνον παρετηρήθη ἀποκοπὴ τῶν καλωδίων περὶ τὴν

Πρωτεύουσαν. Οἱ Γερμανοὶ ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Δήμαρχον Ἀθηναίων τὰ ὀνόματα 50 προκρίτων, ἵνα κρατηθῶσιν ὡς ὄμηροι, καίτοι τοῖς ἀνέπτυ-
ξα ὅτι τὸ καλῶδιον κόπτεται καὶ περισυλλέγεται οὐχὶ διὰ σαμποτάζ
ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποφέρῃ κέρδη ὡς βαρύτιμον.

Ὁ Δήμαρχος Ἀθηναίων, κατετρόμαξεν ἐκ τῆς τοιαύτης ἀξιώσεως
τῶν Γερμανῶν καὶ ἔνεκα τούτου κατέφυγεν εἰς ἐμὲ. Συνέταξα τότε κα-
τάλογον, ὅπου ἰδιοχείρως ἐνέγραψα τὸ ὀνοματεπώνυμόν μου καὶ ἀσο-
λούθως τὰ τοιαῦτα ὄλων τῶν ὑπουργῶν καὶ εἶπα νὰ συστήσουν εἰς τοὺς
Γερμανοὺς νὰ συμπληρώσουν τὸν ἀριθμὸν τῶν πεντήκοντα ἀπὸ τὸν Κα-
τάλογον τῶν Συνδρομητῶν τηλεφῶνων.

Τὸ γεγονός τοῦτο τοὺς κατέπληξε καὶ συνετέλεσε εἰς τὸ νὰ συζη-
τήσουν τὸ ζήτημα καὶ νὰ κατανοήσουν ὅτι τοῖς εἰσηγοῦμην τὸν ὀρθὸν
δρόμον, ὅταν τοῖς ἔλεγα ὅτι δέον νὰ συλλαμβάνωνται οἱ πραγματικοὶ
ἐνοχοι. Ἐκτοτε ἐπέδειξαν διαλλακτικότητα καὶ ἦσαν τὰς συνηθείας τῶν
σκληρῶν μέτρων. Ὡσαύτως ἐζήτησαν ἐφεξῆς ὁμήρους ἐξ Ἀθηνῶν.

Οἱ Ἴταλοὶ ἄφ' ἑτέρου, ἄλλοτε μὲν ἐζήτουν ἀφορμὰν διὰ νὰ ἐκδι-
κηθοῦν τοὺς ἀσυγγνώστους, κατ' αὐτοὺς νικητὰς τῆς Ἰταλίας, ἄλλοτε
δὲ προέβαινον εἰς διώξεις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ὑπαίθρου ἀναιτίως καὶ
παραλόγως. Οὕτω πολλοὺς ἐκ τῶν ἀφανῶν ἡρώων τῆς IX Μεραρχίας,
καταγομένους ἐκ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας κατετυράνουν ἀπηνῶς καὶ
εἰς ἄλλα μέρη ἐνήργουν πιέσεις ἀφορήτους.

Ἡ ἀδικοπραγία καὶ ἡ λεηλασία ἦσαν συνήθη φαινόμενα, ἐπὶ τῷ
λόγῳ ὅτι εὗρισκον ἀποκεκρυμμένα ὅπλα.

Διὰ πάντα ταῦτα διεμαρτυρόμην ἐντόνως προφορικῶς καὶ ἐπηκο-
λούθει ἔγγραφον διαμαρτυρία, ἣτις διεβιβάζετο πρὸς γνῶσιν καὶ εἰς
τὰς Γερμανικὰς Ἀρχάς, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ φιλοτιμῶμαι τοὺς Ἰταλοὺς
ὅπως μὴ διδῶσιν ἀφορμὰς, καθὼς δὲν ἔδιδον οἱ Γερμανοί.

Εἰς τὴν ἐπαρχία Καστοριάς ἐσημειώθησαν ἔκτροπα, ἄνευ προη-
γουμένου, κατόπιν διαβολῆς καὶ συκοφαντίας τῶν Βουλγάρων, οἵτινες
εἶχον καὶ τινὰς Ἰταλοὺς, μίσθαρκα ὄργανα.

Τοιαῦτα ἦσαν:

α) Εἰς τὸ Νεστόριον (Καστοριάς) συνελήφθησαν δημόσιοι ὑπάλ-
ληλοι, ὑπηρετοῦντες ἐκεῖ ἀφοῦ προηγουμένως ἐνηργήθη αἰφνιδιαστικὴ
ἔρευνα εἰς τὰς κατοικίας των πρὸς ἀνέυρεσιν ὅπλων. Ἡ ἔρευνα, ὡς ἦτο
φυσικόν, ἀπέβη ἄκαρπος. Ἐν τοσοῦτῳ ἐνεκλείσθησαν εἰς τὸ κρατητή-
ριον καὶ ἐδάρησαν μέχρι αἱματώσεως.

Ἡ Ἀγία Τράπεζα τῆς ἐκκλησίας τῆς αὐτῆς κωμopolέως ἀνετρά-
πη, ἀνασκαφέντων διαφόρων μερῶν τοῦ Ναοῦ πρὸς ἀνέυρεσιν δῆθεν κε-
κρυμμένων ὅπλων, ἅτινα δὲν ἀνευρέθησαν παρὰ τὰς θετικὰς δῆθεν πλη-
ροφορίας τῶν Ἰταλῶν.

Ὁ νεαρὸς υἱὸς τοῦ ἐφημερίου ἐδάρη τόσο ἀνηλεῶς, ὥστε ἀπεσπάρ-
σθησαν τρίχες τῆς κεφαλῆς του εἰς χεῖρας τῶν δερόντων αὐτὸν καὶ προ-
εκλήθη αἱμορραγία (ρινός, στόματος) καὶ αἱματούρια.

Εἰς τῶν κατοίκων, μὴ δυνάμενος νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὰς κακώσεις ἡ-
τοκτόνησε.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῶν Δημοτικῶν Σχολείων Νεστορίου, δραπτεῦ-
σας ἵνα ἀποφύγῃ τὰ βασανιστήρια συνελήφθη.

β) Εἰς τὸ χωρίον Πεντάδρυσον, δύο χωρικοὶ παρεφρόνησαν καὶ ἀρ-

κατοὶ κατέστησαν ἀνίκαντοι πρὸς πᾶσαν ἐργασίαν, συνεπεία τῶν ἀνηλεῶν δαρμῶν.

Εἰς τοὺς κατοίκους τούτου ἀπεδόθη ἡ κατηγορία ὅτι ἦσαν Ἀγλόφιλοι καὶ ὅτι ἦσαν κάτοχοι ὄπλων.

γ) Εἰς τὸ χωρίον Καλοχώριον πολλοὶ κάτοικοι ἐκακοποιήθησαν.

δ) Εἰς τὴν Ἀγίαν Κυριακὴν, ὁ ἐκεῖ Πρόεδρος Κοινότητος μετ' ἡράκλειον σωματικὴν διάπλασιν κατέστη ῥάκος ἀπὸ τοὺς ἀνηλεεῖς δαρμούς.

Διὰ τοὺς συλλαμβανομένους, ὡς ἀνωτέρω ἐχρησιμοποιοῦντο ἀρπάγαι διὰ τοὺς λαιμούς των, σιδηρὰ μέσα διὰ τοὺς ὀδόντας καὶ τὰς σιαγόνας καὶ χειροπέδες. Εἰς τοὺς δαρμούς καὶ τὰ βασανιστήρια ἐχρησιμοποιοῦντο Βούλγαροι, προθυμοποιούμενοι εἰς τοῦτο. Οὗτοι ἦσαν συνήθως καὶ οἱ καταδότες.

ε) Ἡ ἐξ Ἱεροπηγῆς ἀδελφὴ τοῦ ταγματάρχου πυροβολικοῦ Κρασάκη, ὀδηγηθεῖσα εἰς χωρίον Μεσσοποταμίαν ἐδέρετο καθημερινῶς διότι ὁ ἀδελφὸς της ἐτύγχανεν ἀξίωματικὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ.

στ) Ὁ ἐκ Μεσσοποταμίας Δαμιανὸς Ἀπαντίδης, κληθεὶς παρὰ τοῦ ἐκεῖ λοχαγοῦ Ἱταλοῦ, ἐξηναγκάσθη νὰ υπογράψῃ δήλωσιν διαφεύδουσαν τὴν ὑποβληθεῖσαν εἰς τὸ Φρουραρχεῖον Καστοριᾶς αἵτησίν του, ἣν ὑπέβαλε ἀπὸ μίσος κατὰ τοῦ Ἱταλικοῦ. Αὐτονόητον ὅτι συγκατένευσε διὰ νὰ ὑποβάλῃ τὴν δευτέραν, ἀφοῦ προηγουμένως ἐτέθη ὁ ὁρὸς εἰς τὸν λαιμόν του!

Τὰς ἀνωτέρω ὁμότητες ἐπληροφορήθη ἀπὸ ἀναφορὰν τοῦ Νομάρχου Καστοριᾶς κ. Παπαδάκη, ὅστις εἶχε μεταβῇ ἐκεῖ μετ' ἑνὸς ἐντολὴν νὰ προστατεύσῃ, πᾶση θυσίᾳ, τοὺς Καστοριεῖς καὶ ἐν ἀδυναμίᾳ νὰ πέσῃ ἀγωνιζόμενος εἰς τὰς ἐθνικὰς ἐπάλξεις. Ὁ Νομάρχης οὗτος προθύμως ἀπεδέχθη τὴν ἐντολὴν μετ' ἑνὸς ἐντολῆς του ὅτι «θεωρεῖ συνεχιζόμενον τὸν ἐν Ἀλβανίᾳ πόλεμον».

Μόλις ἔλαβον τὴν ἀναφορὰν τοῦ Νομάρχου Καστοριᾶς, συντάξαμε τὸ ἐπόμενον ἔγγραφον διαμαρτυρίας πρὸς τὴν Ἱταλικὴν πρεσβείαν:

Ἀριθ. 6532

Περὶληψις: Περὶ ἀπανθρωπῶν διωγμῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐν τῇ περιφερείᾳ Καστοριᾶς στοιχείου.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἔχει τὴν τιμὴν νὰ φέρῃ ὑπ' ὄψει τῆς Βασιλικῆς Ἱταλικῆς ἀντιπροσωπίας διὰ τὴν Ἑλλάδα, τὰ ἐπόμενα:

Ὡς ἐπισήμως ἀναφέρεται εἰς τὴν Κυβέρνησιν ταύτην, τὸ ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Νομοῦ Καστοριᾶς τάγμα ἐρευνῆς τοῦ Ἱταλικοῦ στρατοῦ, συνεργαζόμενον καὶ ἐξευθούμενον παρὰ τοῦ Βουλγαρικοῦ στοιχείου, ἐφαρμόζει εἰς βάρος τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν διωγμοὺς καὶ βασανιστήρια, τὰ ὅποια εἰς οὐδεμίαν σχεδὸν ἐποχὴν ἐσημειώθησαν τόσο ἀπηνῶς εἰς βάρος ἀνθρώπων.

Δὲν ἦτο δυνάτον νὰ φαντασθῇ τις ὅτι εἰς τὴν ἐποχὴν μας τὸ μῖσος καὶ ἡ ὀργὴ τῶν Βουλγάρων θὰ ἠδύνοντο νὰ τοὺς κατευθύνουν εἰς πράξεις τόσης ἀγριότητος ὅσαι αἱ μέχρι αἱματώσεως καὶ μέχρι ἐξαναγκασμοῦ εἰς αὐτοκτονίαν, κακοποιήσεις γερόντων, παίδων ἱερωμένων, γυναικῶν. Τὰ ἱερὰ τῶν Ναῶν κατεπατήθησαν, ἀνετράπησαν, ἀνεσκάφησαν καὶ περιεφρονήθησαν.

Ἡ ἐξιστόρησις τῶν δεινοπαθημάτων τῶν κατοίκων τῶν χωρίων Νεστορίου, Πενταβρύσου, Καλοχωρίου, Ἀγίας Κυριακῆς, Μεσποταμίας, προξενεῖ φρίκην.

Ἡ παρώθησις ἐνίων ἰταλικῶν ὀργάνων εἰς τοιαύτας ἀνηκούστους πράξεις ἐκ μέρους τῶν Βουλγαροφάγων, παγκοίως γνωστῶν ὅτι ἐπιδιώκουσι παλαιόθεν ἐκ μίσους, τὴν ἐξολόθρυνσιν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου καὶ τὴν διαρπαγὴν τῆς περιουσίας τούτου, οὐδεμᾶς ἐλαφρυντικῆς κρίσεως θὰ ἦτο δυνατόν νά τύχῃ ὑπὸ τὰς παρούσας συνθήκας.

Κατόπιν τῶν ἄνω ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις διαμαρτυρομένη ἀπευθίνει θερμὴν ἑκκλήσιν πρὸς τὴν Βασιλικὴν Ἱταλικὴν Ἀντιπροσωπίαν, ὅπως μεσολαβήσῃ κατὰ τὴν κρίσιν τῆς, ἵνα ἀποκατασταθῇ τὸ στοιχειώδες, πλὴν μεγάλης ἱστορικῆς σημασίας ἑλληνικὸν τοῦτο δίκαιον.

Εἰς ἣν περίπτωσιν δὲν ἦθελον ληφθῇ ἅμμεσα καὶ ἀποτελεσματικὰ μέτρα διὰ τὸν κολασμὸν καὶ τὴν κατάπαισιν τῶν σημειωθείσων βαρβαροτήτων καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ αἰσθήματος ἀσφαλείας καὶ τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς περιουσίας τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν θὰ εἶνε δυνατόν νά παραμείνῃ εἰς τὴν Ἀρχήν.

Ἡ ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας παραμονὴ εἰς τὴν ἀρχὴν Ἑλλήνων φερόντων τὸν τίτλον τοῦ Κυβερνήτου θ' ἀποτελῇ προδοσίαν καὶ ἄρνησιν τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, ὡς Ἑλλὴν στρατιώτης, ζήσας καὶ τὴν ζωὴν τοῦ μαχητοῦ εἰς περισσοτέροισι πολέμοις δὲν εἶνε δυνατόν νά διαπράξῃ τοιαύτην προδοσίαν. Ὑπερηφάνως καὶ καρτερικῶς θὰ βαδίσῃ καὶ αὐτὸς τὸν δρόμον τοῦ μαρτυρίου καὶ τῆς ἀγωνίας, ὡς ὁ ἑσχατος Ἑλλην, μετὰ τῶν συμπατριωτῶν του.

Ἐπισυνάττομεν προσηρημένως πῖνακα τῶν ἀνηκούστων ἐκτρόπων.

Ἀθῆναι, τῇ 7 Ἀπριλίου 1942

Στρατηγὸς Γ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

ΣΗΜΕΙΩΜΑ. Τὸ ἀνωτέρω ἔγγραφον ἀνεκοίνωσα εἰς τὸ Ἐθνικὸν Συμβούλιον τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἐνεπαίησε μεγάλην αἴσθησιν. Ὁ σκοπὸς τῆς ἀνακοινώσεως ταύτης εἶνε εὐνόητος.

Ἡ τηρηθεῖσα παρ' ἡμῶν στάσις ἐναντὶ τῶν Ἀρχῶν Κατοχῆς ἀποδεικνύεται ἐξ ὅλων τῶν ἐγγράφων καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ἐκφάνσει ἐκ τοῦ ἀνωτέρω ἐγγράφου, ὅπερ ἀπέδωκε τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα.

Ὡσαύτως ἀποδεικνύεται ἡ σθεναρὰ καὶ ἀξιοπρεπεῖς ὑποστήριξις τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Μὲ ἄλλους λόγους εἵχομεν κύριον μέλημα ὅπως μὴ ἀδικῆται ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς καὶ νά μὴ καταπιέζηται συμφῶνως μετὰ τὰς ἀρχὰς μας. Δὲν θὰ ἐξάρω τὸ γεγὸς ὅτι συμμεριζόμεθα τὰ μαρτύριά του, διότι εἶνε γνωστόν.

ΣΤ'

Τὸ θρασὺ τόλμημα τῶν Βουλγάρων νά προδοῦν εἰς ἀπηνεῖς διωγμοὺς τῶν πνευματικῶν ἀρχηγῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ συμπαγοῦς, ἐν Ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ καὶ Αὐτικῇ Θράκῃ, στοιχείου καὶ πάντων τῶν

δυναμικῶν προσώπων, ἐφείλκυσε ἀμέριστον τὸ ἐνδιαφέρον μας. Δὲν ὁμιλῶ διὰ τὰς Διοικητικὰς, Δικαστικὰς καὶ Ἀστυνομικὰς Ἀρχὰς τῶν μερῶν ἐκείνων, διότι ἐγκατέλειψαν τὰς θέσεις των καὶ ἔσπευσαν εἰς Ἀθήνας.

Τὸ σπουδαιότερον ζήτημα ἦτο, ὅτι δυνάμει τῆς συναφθείσης ἀνακωχῆς μεταξὺ Γερμανῶν καὶ στρατηγοῦ Μπαϊκοπούλου, αἱ διοικητικαί, δικαστικαὶ καὶ ἀστυνομικαὶ ἀρχαὶ ὤφειλαν νὰ παραμείνουν εἰς τὰς θέσεις των, πρὸς ὑποστήριξιν καὶ ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἐκεῖ πληθυσμοῦ.

Ἐμερίμνησεν ὅθεν διὰ τὴν ἐπαναφορὰν τῶν ἀρχῶν εἰς τὰς θέσεις των, πρᾶγμα ὅπερ ἐπέτυχε, ὡς ἐπέτυχε νὰ διορισθοῦν καὶ Νομάρχαι εἰς τοὺς Νομοὺς τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, μέχρι Νέστου. Εἰς τὴν Δυτικὴν Θράκην δὲν ἐπετράπη εἰμὴ εἰς Διδυμότειχον.

Ἡ ἐγκρισίς αὕτη ἀπέβη ἀνεκτέλεστος, διότι οἱ Ἴταλοι ἀντέδρασαν ζωηρῶς καὶ αὕτως ἀνεκλήθη ἡ ἐκ μέρους τῶν Γερμανῶν ἄδεια.

Ζ'

Κατὰ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου 1941 αἱ Βουλγαρικαὶ ἀρχαὶ προέβησαν εἰς σφαγὰς καὶ θηριωδίας ἐναντίον τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου τῶν περιφερειῶν Δράμας καὶ Καβάλας, ὑπὸ τὸ πρόσχημα, ὅτι ὠργάνωνε μετὰ τοῦ Βουλγαρικοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος ἐπανάστασιν κατὰ τῶν καθεστηκυῶν Βουλγαρικῶν ἀρχῶν.

Αἱ ἐπιδειχθεῖσαι ὀμότητες καὶ θαρραρότητες ὑπὸ τῶν Βουλγάρων εἶνε ἀπερίγραπτοι. Ἐπικολοῦθουν ἐκτοπισμοὶ τοῦ ἄρρενος πληθυσμοῦ πρὸς τὴν Κεντρικὴν Μακεδονίαν ἀφ' οὗ προηγουμένως ἀπεγύμνωνον παντοῦς συναποκομιζομένου ἐφοδίου ἢ τιμαλφῶν καὶ ἀφ' οὗ ἐληλάτουν τὴν οἰκίαν ἐκάστου.

Τὰ ἀνήκουστα βασανιστήρια τῶν Βουλγαρικῶν θηριωδιῶν ἐξηνάγκασαν πλείστους Μακεδόνας καὶ Θράκας νὰ ἐκπατρισθῶσιν ἐκουσίως εἴτε πρὸς τὴν Κεντρικὴν Μακεδονίαν, εἴτε πρὸς τὴν Γερμανοκρατομένην ζώνην τοῦ Ἑβρου, εἴτε διὰ θαλασσίου μέσου πρὸς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου ἢ τὴν Παλαιὰν Ἑλλάδα. Ἡ μεγαλυτέρα ἀναλογία κατέφυγεν εἰς Νιγρίταν καὶ Θεσσαλονίκην καὶ ἐδημιούργησε προσφυγικὸν ζήτημα ὅπερ ἡ Κυβέρνησις ἀντιμετώπισε τελεσφόρως, ἐπιδείξασα τὴν ὀφειλομένην στοργὴν πρὸς τὰ διωκόμενα τέκνα τῆς Ἑλλάδος. Πρὸς τοῦτο δὲν ἐφείσθη χρημάτων.

Ἡ Κυβέρνησις μόλις ἐπληροφορήθη τὰς ὡς ἄνω σφαγὰς ἡξίωσεν ὅπως διαταχθοῦν οἱ Βούλγαροι νὰ ἐπανέλθουν ἐντὸς τῆς ἐπικρατείας των. Ἐπειδὴ τοῦτο καθίστατο ἀδύνατον ἐζητήσαμεν νὰ ἀποσταλῇ ἐπιτροπὴ τοῦ Διεθνoῦς Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ἥτις νὰ ἐνεργήσῃ ἐμπεριστατωμένας ἀνακρίσεις πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν ὁμοτήτων ποὺ διέπραξαν εἰς βάρος τῶν ἀγνῶν Ἑλλήνων οἱ Βούλγαροι ἀδίκως καὶ ἀναίτιως μὲ τὴν πεποιθήσιν ὅτι θὰ ἀποδειχθῇ ἡ ἀθωότης τῶν Ἑλλήνων. Μετ' ἐπιμόνου ἐνεργείας ἐπετεύχθη ἡ ἀποστολὴ ἐπιτροπῆς τοῦ Διεθνoῦς Ἐρυθροῦ Σταυροῦ ἀπὸ Ἑλβετοῦς, Σουηδοῦς, Γερμανοῦς καὶ Ἰταλοῦς μὲ διττὸν σκοπὸν: α) Νὰ ἐνεργήσῃ ἀνακρίσεις πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ἀληθείας ἐπὶ τῶν κατηγοριῶν τῶν Βουλγάρων κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐπὶ τῶν ἀποδιδомένων εἰς τοὺς Βουλγάρους θηριωδιῶν ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων.

6) Νὰ περιθάλμῃ τοὺς ἀστέγους, τοὺς γυμνητεύοντας καὶ γενικῶς τοὺς ἀναξιοπαθοῦντας Ἕλληνας μὲ φάρμακα καὶ ἄλλα χρειώδη.

Τὸ γεγονός τοῦτο θὰ ἔμενεν ἄνευ σημασίας τινός, ἐάν δὲν ἐξηκριβούντο αἱ ὁμότητες τῶν Βουλγάρων καὶ ἡ φιλονομία τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου, κατὰ τὰς ἀνακοινώσεις τῆς Γερμανικῆς ἐν Ἀθήναις πρεσβείας πρὸς ἡμᾶς.

Τοιοιτοτρόπως ἐπετύχωμεν εἰς τὸν τομέα τοῦτον μίαν νίκην, διαπιστωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Διεθνoῦς Ἐρυθροῦ Σταυροῦ.

ΤΟ ΕΠΙΣΙΤΙΣΤΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

Τὸ πρόβλημα τῆς καθ' ἡμέραν ζωῆς, οὐδέποτε ἀντιμετωπίσθη ἐν Ἑλλάδι ὀξύτερον. Ἡ πολεμικὴ κατάστασις, ἡ ἀδεσφαίτης περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν θὰ τερματισθῇ ὁ πόλεμος, ἡ ἐξάντλησις τῶν ὑπαρχόντων μικρῶν ἀποθεμάτων, ἡ ἐκ μέρους τῶν Ἀρχῶν κατοχῆς ἀφαρπαγὴ τιῶν ἐξ αὐτῶν θεωρηθέντων ὡς λεία πολέμου, ἡ μὴ αὐτάρκεια τῆς Χώρας ἐκ τῶν ἐγχωρίων προϊόντων, ἡ διακοπὴ τῶν συγκοινωνιῶν, ἡ ἑλλειψὶς χερσαίων καὶ θαλασσίων μεταφορικῶν μέσων, ἡ διασάλευσις τῆς τάξεως εἰς τὴν ὑπαιθερὸν καὶ τὰ προσκόμματα τοῦ παρενέβαλλον αἱ στρατιωτικαὶ τοπικαὶ ἀρχαὶ ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐδημιούργησαν ἀπερίγραπτον κρίσιν.

Ἦσαν νὰ μὴ ἔφθανον τὰ ἀνωτέρω, προσετέθη καὶ ἡ διαίρεσις τῆς Ἑλλάδος εἰς 4 οἰκονομικὰς ζώνας, ἥτοι τὴν Βουλγαροκρατουμένην, τὴν Γερμανοκρατουμένην (Μακεδονίαν, Νήσους Αἰγαίου, Κρήτην), τὴν Ἰταλοκρατουμένην καὶ τὰς αὐτονόμους Ἰονίους νήσους (Προτεκτοράτον). Μεταξὺ τῶν ζωνῶν τούτων δὲν ἐπετρέπετο ἀμοιβαίότης συναλλαγῶν καὶ μεταφορῶν καὶ οὕτως αἱ πυκνοκατοικημένοι Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον ἀνάλογον περιφέρειαν περισυλλογῆς τῶν προϊόντων καὶ μεταφορᾶς αὐτῶν. Ἦτο ἐπόμενο, ὅθεν, νὰ ὑποφέρωσιν αὐταὶ περισσότερον ἀπὸ τὴν δευιοτάτην κρίσιν.

Ἐπὶ πλέον ἡ ἀχαλίνωτος κερδοσκοπία τῶν ἐμπόρων τῆς περιστάσεως συνέβαλλεν εἰς τὴν ἐπιδείνωσιν τῆς καταστάσεως. Οἱ ὀληθινοὶ ἐπαγγελματῖαι ἔμποροι, εἴτε λόγῳ ἐλλείψεως ἀσφαλείας, εἴτε διότι δὲν ἠδύναντο νὰ παρακάμψουν τὰ ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια τοῦ ἐπαρουσιάζοντο, εἴτε διότι ἀνηρπάζετο μέρος τῶν ἐμπορευμάτων παρὰ τῶν τοπικῶν Ἀρχῶν κατοχῆς, δὲν ἠδύναντο νὰ ἐξασκήσουν τὸ ἐπάγγελμα των καὶ συναγωνισθῶσι πρὸς τοὺς κερδοσκόπους. Εὐσυνειδητοὶ καὶ συντηρητικοὶ δὲν ἠδύναντο νὰ διακινδυνεύσουν τὰ κεφάλαιά των.

Ἐξεπήγαγεν ὅθεν ἡ ὑποχρέωσις μας νὰ ἐπέμδωμεν παρὰ ταῖς Ἀρχαῖς κατοχῆς ὅπως παύσουν αἱ αὐθαίρεσιν τῶν τοπικῶν ὀργάνων των καὶ ὅπως διευκολυνθῶν αἱ μεταφοραὶ διὰ τῆς παροχῆς ἀδειῶν, ἃς νὰ σέδωνται καὶ αἱ τοπικαὶ ἀρχαί.

Ἐπὶ πλέον ἡσυχολήθημεν διὰ τὴν ἐμπέδωσιν τῆς τάξεως καὶ νὰ ἀντιμετωπίσωμεν τὴν ἄνευ προηγουμένου κρισιμότητα τῆς ἐπισιτιστικῆς καταστάσεως, διὰ σειρᾶς δρακοντείων μέτρων, συντελούντων εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς. Ἐν τοσοῦτῳ ἡ κρίσις ἀντὶ νὰ βελτιωθῇ ἔφθασε εἰς τὸ ἀποκορύφωμα κατὰ τὸν φρικτὸν τῇ μῆμῃ χεῖμῶνα ἐκεῖνον (1941—1942).

Οἱ κυριώτεροι λόγοι εἶνε οἱ κάτωθι:

α) Οί προνοητικοί καὶ ὅπωςδὴποτε διαθέτοντες χρήματα, σκεφθέν-
τες ἐγώιστικῶς, προέβαιναν εἰς τὴν ἀγορὰν σοδαρῶν ποσοτήτων τρο-
φίμων. Συνεπῶς ἡ ζήτησις ἡϋξανε καὶ προήρχετο ἀνατίμησις τῶν τρο-
φίμων καὶ ἔλλειψις.

β) Οἱ θέλοντες νὰ τοποθετήσουν τὰ χρήματά των ἀσφαλῶς ἐνα-
ποθήκευον μεγάλας ποσότητας διαφόρων εἰδῶν, πράγμα τοῦ συνεπέφε-
ρε ἔλλειψιν τροφίμων καὶ ὑψωσιν τῶν τιμῶν.

γ) Οἱ κερδοσκόποι ἀπέκρυπτον τὰ τρόφιμα διὰ νὰ δημιουργή-
σουν τεχνιτὴν ἔλλειψιν καὶ ἀνατίμησιν τούτων.

Οἱ τελευταῖοι διὰ νὰ ἐπιτύχωσι παρὰ τῶν παραγωγῶν μείζονας
ποσότητας προϊόντων, διέβιδον ὅτι δῆθεν ἡ Κυβέρνησις θὰ ἐπέτασσε ἡ
θὰ συνεκέντρωνε μεγάλας ποσότητας προϊόντων διὰ νὰ τὰς παραδώσῃ
δῆθεν εἰς τοὺς εἰσβολαῖς.

Ἐκαναν ὅθεν οἱ καταχθόνιοι οὗτοι ἐπὶ κλησιν τοῦ πατριωτισμοῦ
τῶν παραγωγῶν ὅπως παραδώσωσι εἰς αὐτοὺς τὰ προϊόντα των, ἂν θέ-
λουν νὰ σωθῇ ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς, ὃν οὗτοι δῆθεν ἐξυπηρετοῦν!

Οἱ χωρικοὶ διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν ἐπίταξιν ἡ συνεκέντρωσιν πρὸς
χάριν τῶν ξένων στρατευμάτων καὶ διὰ νὰ ἀποδείξουν τὸν πατριωτι-
σμόν των καὶ τὸ πρὸς τὸν πεινῶντα πληθυσμόν ἐνδιαφέρον των προσέ-
φερον τὰ προϊόντα εἰς τοὺς κερδοσκόπους.

Ἡ Κυβέρνησις ἀπεδύθη εἰς τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων ἀγῶνα πρὸς διά-
σωσιν τῆς φυλῆς ἐκ τοῦ κινδύνου τῆς πείνης ἡ ἐκ τῶν συνεπειῶν τοῦ
ὑποσιτισμοῦ συμφῶνως μὲ τὰς ἀρχάς της νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὸν Λαὸν
κατὰ τὰς τραγικὰς ἐκεῖνας στιγμάς, καθ' ἃς παρατηρήθη πῶρωςις τῶν
ἀνθρωπίνων αἰσθημάτων τῶν συνανθρώπων καὶ ὁμοεθνῶν πλουσιῶν
καὶ πτωχῶν.

Ἡ κυρία μας ὅθεν προσπάθεια ἐστράφη τότε πρὸς 3 κατευθύνσεις.

— Τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς.

— Τὴν αὔξησιν τῶν μεταφορικῶν μέσων καὶ ἐπισκευῇ τῶν ὁδῶν.

— Τὴν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγωγὴν τροφίμων πειθιαναγκασμέ-
νων τῶν ξένων.

1) Ἡ παραγωγή ἦτο ἐλαχίστη ἔλλείπει ἐργατικῶν χειρῶν, μέσων
καλλιέργειας καὶ κυρίως λιπασμάτων. Ἐν τοσούτῳ κατωρθώθη ἡ δι-
πλὴ καλλιέργεια (θέρος καὶ φθινόπωρον) εἰς Λοκρίδα. Ἐπίσης κατωρ-
θώθη ἡ παροχὴ χαλκοῦ, θείου καὶ πετρελαιοειδῶν διὰ τὰς μηχανὰς
(ἀρόσεως, ἀρδεύσεως, ἐλαιοθλίψεως).

2) Τὰ μεταφορικά μέσα εἶχον μειωθῇ εἰς τὸ ἐλάχιστον. Κατὰ τὸν
πόλεμον ἔλαβε χώραν ἡ ἐπίταξις κτηνῶν, αὐτοκινήτων, διτροχῶν, τε-
τρατροχῶν κλπ. Ἐπικολούθησε ἐπίταξις τῶν Ἀρχῶν κατοχῆς. Τὸ ἀ-
πομείναντα δὲν ἀπέδιδον ἔλλειψις ὁδῶν συγκοινωνιῶν καὶ ἔλλειψις ἐλα-
στικών καὶ ἀνταλλακτικῶν. Τὰ θαλάσσια μέσα ἦσαν ἐλάχιστα καὶ ἐ-
στεροῦντο τακτικῆς παροχῆς δενζίνης καὶ πετρελαιοειδῶν.

Ἀπασαι αἱ δυσχέρειαι ὑπερεκάμφθησαν βαθμυδὸν καὶ κατ' ὀλί-
γον δι' ἥρακλειῶν ἐκάστοτε κυβερνητικῶν προσπαθειῶν πρὸς ὄφελος
τοῦ συνόλου.

Ἦσαύτως περιεφρουρήσαμεν τὸ τίμιον ἐμπόριον διὰ νομοθετικῶν
μέτρων καὶ ἀπεδώσαμεν σημασίαν εἰς τὰς σιδηροδρομικὰς μεταφορὰς
καὶ οὕτως ἐπετεύχθη χορήγησις εἰδικῶν καθ' ἐβδομάδα σιδηροδρομικῶν

συρμών τῶν Σ.Ε.Κ. καὶ τὴν κυκλοφορίαι ἰδιαιτέρου συρμοῦ τῶν ΣΠΑΠ καθημερινῶς διὰ τὴν μεταφορὰν κηπευτικῶν ἐκ Πελοποννήσου εἰδῶν. Ὁ συρμός οὗτος εἶνε ἄσχετος τῶν κυκλοφορουσῶν ἀμαξοστοιχιῶν τῶν ΣΠΑΠ κανονικῶς (φορτηγῶν, ἐπιβατικῶν καὶ μικτῶν ἀμαξοστοιχιῶν).

Ἐπετύχοντες τὴν χορήγησιν ἱκανῶν ποσοτήτων καυσίμων ὑλῶν, διὰ τὴν κίνησιν τῶν αὐτοκινήτων, διὰ τὰς αὐτοκινηταμάξας καὶ τὰ πλοία-ρια, διὰ τὰ παραγωγικὰ ἔργα Θεσσαλίας, διὰ τὰς ἀρόσεις, ἀρδεύσεις καὶ ἐλαιοθλίψεις, διὰ τὸν ἠλεκτροφωτισμὸν καὶ τὴν ὕδρευσιν τῆς Πρωτευούσης καὶ τῶν ἐπαρχιακῶν πόλεων, διὰ τὴν κίνησιν τῶν τροχιοδρόμων Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης, διὰ τὰ ἀπολυμαντήρια, διὰ τὰ Νοσοκομεῖα καὶ Σανατόρια, διὰ κοινωφελεῖς βιομηχανίας (Καπνοβιομηχανία, θυροθεφεῖα, χαρτοποιεῖα, Τηλεφωνικὴ Ἑταιρία, ἀλευρόμυλοι, σπορο-λαιοσυρτεῖα, ὀρυχεῖα, ἀλκαί, φυγεῖα, σαπυνοποιεῖα, ἀρτοποιεῖα, κονσερβοποιεῖα, βιομηχανία γάλακτος κλπ.) διὰ τὴν ἀλιεῖαν καὶ τὰ Δημόσια ἔργα. Τριάκοντα μέχρι 40 χιλιάδες τόννοι πετρελαιοειδῶν ἐτησίως διανεμήθησαν καὶ οὕτως ἀνεξωγονήθη βαθμιαίως ἡ φθίνουσα χώρα καὶ ἡδυνήθη νὰ ἀνταπεξέλθῃ εἰς τὸν σκληρὸν ἀγῶνα καὶ νὰ ἐπι-δώσῃ ἡ φυλὴ μέχρι τοῦ γενικοῦ προσκλητηρίου τῆς ἀπελευθερώσεως.

Εὐρέθημεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ δώκωμεν ἀμειλίκτως τὸν μαυραγοριτισμὸν, ὅστις ἀπέκρυπτε ἀνευρυθιάστως τὰ τρόφιμα, διὰ νὰ τὰ παρουσιάσῃ εἰς τοὺς πληρώνοντας ἀκριβὰ. Πρὸ τοῦ χρυσοῦ ὁ μαυραγοριτισμὸς ἀτηρνεῖτο τὰ πάντα.

Ὁργανώσαμεν ἐπιτήδες Ἀγορανομικὰ ὄργανα, ἅτινα μαζί μὲ ὅλα τὰ Ἀστυνομικὰ ὄργανα εἶχον διαταγὴν νὰ ἔχουν κύριον μέλημά των τὴν ἀνακάλυψιν τῶν κεκρυμμένων τροφίμων.

Ἀπυθύνθημεν πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν ὅπως μᾶς συνδράμῃ εἰς τὸ ἔργον μας, καθ' ὃ εἶχε συμφέρον, ἀμυνόμενος διὰ τὴν ὑπαρξίν του διὰ τῆς καταγγελίας τῶν ἀποκρυπτόντων τρόφιμα καὶ διὰ τῆς ὑποδείξεως τῶν ὑφισταμένων ἀποθηκῶν.

Ἐπειτα παρεκλήθη νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως α) ἐὰν πεισθούν οἱ παραγωγοὶ καὶ μετριάσουν τὰς ἀξιώσεις των β) ἐὰν οἱ ἔμποροι καὶ μεταπράτται περιορίσουν τὸ κέρδος των καὶ γ) ἐὰν τὸ καταναλωτικὸν κοινὸν προμηθεύεται καθημερινῶς τὰ ἀπαραίτητα ἀναγκαῖα.

Ἀτυχῶς οὔτε τ' Ἀστυνομικὰ ἢ Ἀγορανομικὰ ὄργανα, οὔτε ὁ Λαὸς μᾶς συνέδραμε ἐπαρκῶς, ὅπως κτυπήθῃ ἡ αἰσχροκέρδεια. Ἰσχυρίζοντο ὅτι ἦτο ὑπεραρκετὴ ἡ πίεσις τῶν εἰσβολῶν ὥστε νὰ παρέλκῃ ἐπιπρόσθετος καταδίδξις τῶν ὀμακνόντων μας. Τὸν ἰσχυρισμὸν τούτων ἐνεπνεύσθησαν καθ' ὑποβολὴν τοῦ μαυραγοριτισμοῦ, ὅστις ἐζήτει ἀλλη-λεγγύην ἀπὸ τοὺς ἀστυνομικοὺς ἀλλὰ χωρὶς καὶ οὗτος νὰ εὐσπλαγχνί-ζεται τὸν θνήσκοντα Λαὸν ἀμοιβαίως.

Ἡ αἰσχροκέρδεια καὶ ὁ μαυραγοριτισμὸς δὲν ἤρκουντο εἰς τὸ νὰ κατασφυοφαντοῦν τὴν Κυβέρνησιν, ὡς προεξετέθη, διότι ἐξηπάτων καὶ τοὺς πελάτας των, μεγαλοποιούντες τοὺς κινδύνους ποὺ διέτρεχον καὶ τὰς δαπάνας εἰς ἃς ὑπεβάλλοντο διὰ νὰ κατορθώσουν νὰ φέρουν ἐλά-χιστα προϊόντα. Παρίστανον ὡσαύτως ὅτι διέπραττον καὶ πατριωτικὸν ἔργον διότι ἐπρομηθεύοντο εἶδη ἅτινα οἱ κατακτηταὶ θὰ παρελάμβανον τὴν ἐπομένην ἡμέραν. Τέλος ἐκλαυθμήριζον διὰ τὴν φτώχειαν των

καὶ τὸ μικρὸν κέρδος ποὺ ἴσως τοῖς ἔμενε χάριν τῆς ζωῆς τῶν δῆθεν πελατῶν των.

Εἰς ὅλα ταῦτα εἶχον συνεπικούρουν τὰ καθουρδιστήρια τοῦ Καΐρου καὶ τοῦ Ἀνδίνου, ἅτινα καταφέροντο κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐν Ἀθήναις, ὡς μελλούσης νὰ συγκεντρώσῃ τὰ προϊόντα διὰ νὰ τὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς κατακτητάς, ἐνῶ οὐδέποτε συνέβη τὸ τοιοῦτον. Τὸ ὅλως ἀντίθετον συνέβη διότι οἱ αἰσχροκερδεῖς ὁσφραινόμενοι καταλλήλως τὰ εἶδη, ὧν εἶχον ἀνάγκην οἱ κατακτηταὶ συνεκέντρωνον ταῦτα καὶ τὰ ἀπέκρυπτον διὰ νὰ τὰ παραδώσουν βραδύτερον μὲ ὑψηλότερας τιμὰς ἀφ' ὅτι θὰ τὰ ἐπώλουν εἰς τοὺς πελάτας των.

Ὡς παραδείγματα φέρω τὰ ἑξῆς:

α) Παραγωγοὶ γεωμῆλων τῆς περιοχῆς Τριπόλεως πληροφορηθέντες ὅτι οἱ Γερμανοὶ ἐπλειοδότην ἐκάστοτε εἰς τὰς προσφορὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου καὶ μαθόντες ὅτι ἡ Κυβέρνησις θὰ συνεκέντρωνε τὴν παραγωγὴν μὲ τὴν τιμὴν τῶν 100 δραχμῶν κατ' ὅκαν, ἀπετάθησαν πρὸς τοὺς Γερμανοὺς ὅπως τὰ παραλάβουν πρὸς 130 δραχμὰς (σχετικὴ ἀλληλογραφία ὑπάρχει εἰς τὴν Νομαρχίαν Τριπόλεως καὶ εἰς ὑπουργεῖον Ἐπισιτισμοῦ).

β) Ἐν Πειραιεὶ εἰς τὰ ψυγεῖα Βλαχούτσικου (ἀμετόχου εἰς τὴν ὑπόθεσιν) ὑπῆρχον 400—500 τέμνιοι λίπους ἀποθηκευμένου. Τὴν ποσότητα ταύτην ἐπεδίωξε τὸ ὑπουργεῖον Ἐπισιτισμοῦ ὅπως τὴν παραλάβῃ πρὸς διανομὴν εἰς τὸν πληθυσμὸν τῆς Πρωτευούσης. Ταῦτο πληροφορηθέντες οἱ ἐνδιαφερόμενοι κατέφυγον εἰς τὸ Γερμανικὸν Φρουραρχεῖον καὶ ὑπέδειξαν εἰς αὐτό, τίς οἶδε μὲ ποίας παραχωρήσεις, νὰ ἐπιτάξῃ τὰ ψυγεῖα. Κατὰ τὴν ἐπίταξιν ἔθετον σφραγίδα εἰς τὴν θύραν τῶν ψυγείων καὶ οὕτως ἦτο ἀπηγορευμένη ἡ εἴσοδος εἰς πάντας ἄνευ Γερμανικῆς ἀδείας. Ἐπειδὴ τοιοιτοτρόπως παρετεινέτο ἡ ἀσφαλὴς διαφύλαξις ἐν τοῖς ψυγεῖοις καὶ αἱ τιμαὶ ἐλάμβανον τεραστίας ὑψώσεις, ἐκρίθη παρὰ τῶν κατόχων τοῦ λίπους ἐπικαίρος ἡ πώλησις. Διὰ μεσιτῶν διεπραγματεύθησαν τὴν πώλησιν καὶ εἰς τὸ ὑπουργεῖον Ἐπισιτισμοῦ εἰς τὴν τιμὴν τῶν 215 δραχμῶν κατ' ὅκαν (ἡ τιμὴ τοῦ ἀγνοῦ βουτύρου εἶχεν ὀρισθῇ εἰς τὰς 80 δραχμὰς παρὰ τοῦ ὑπουργείου Ἐπισιτισμοῦ). Εὐθύς ὡς μοὶ ἀνῆνέχθη τὸ γεγονός ἔσπευσα εἰς τὴν Γερμανικὴν Πρεσβεΐαν διὰ νὰ καταγγείλω τὰ ὄργανά της, ἅτινα συνέπραττον μὲ τοὺς κερδοσκοποῦς, καὶ ἡξίωσα νὰ διαταχθῇ τὸ Γερμανικὸν Φρουραρχεῖον Πειραιῶς νὰ παραδώσῃ ἡμῖν τὴν εἰς τὰ ψυγεῖα Βλαχούτσικου ποσότητα τοῦ λίπους.

Ἡ Πρεσβεΐα διέταξε τὸ Φρουραρχεῖον Πειραιῶς ν' ἀναφέρῃ σχετικῶς. Τοῦτο ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰδοποίησε τοὺς ἐνδιαφερομένους κατόχους ὅπως φυγαδεύσουν τὸ λίπος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀνῆνγκε τῇ Πρεσβεΐᾳ ὅτι ἦσαν κενὰ τὰ ψυγεῖα.

Βραδύτερον ἐπληροφορήθην ὅτι τὸ λίπος ἐφορτώθη εἰς βουλγαρικὸν πλοῖον καὶ ἀποστάλῃ εἰς Καβάλαν τῇ συνδρομῇ τῶν Γερμανῶν. Ἡ τοι τὸ λίπος ἔπρεσεν εἰς χεῖρας Βουλγάρων διὰ νὰ κερδίσῃ ὁ κάτοχος 5 ἢ 10 δραχμὰς κατ' ὅκαν περισσότερον ἀπ' ὅσα θὰ ἐκέρδιζε πωλῶν τὸ λίπος ἐδῶ.

γ) Καπνοβιομήχανος Καλαμών διετάχθη παρὰ τῆς ἐκεῖ Νομαρχίας νὰ συμμορφωθῇ μὲ νομίμους περιορισμούς, ἡττις ἀπέκλειε τὴν κερδοσκοπίαν. Τοῦτο ἀπῆρσεν εἰς τὸν καπνοβιομήχανον καὶ ἔνεκα τούτου προσέφυγεν εἰς τοὺς ἐκεῖ Ἱταλοὺς διὰ νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτοὺς τὴν παράδοσιν τῶν σιγαρέττων του μὲ συμφερωτέραν τιμὴν ἵνα οὕτω παρέχεται ἡ εὐχέρεια νὰ παραδίδῃ σιγαρέττα εἰς τὴν μαύρην ἀγοράν. Ἐλέχθη χωρὶς νὰ ἐξακριβωθῇ ὅτι ὁ καπνοβιομήχανος ἐσυκοφάντησε τὸν Νομάρχην καὶ τοὺς ὑπαλλήλους του παρὰ ταῖς Ἱταλικαῖς Ἀρχαῖς ὡς Ἀγγλοφίλους πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἐφελκύσῃ τὴν εὐμένειαν τῶν Ἱταλῶν.

δ) Βιομήχανος Ἀθηνῶν παρακληθεὶς παρ' ἐμοῦ ὅπως ἐντείνῃ τὰς προσπάθειάς του πρὸς αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς σάπωνος, οὗτινος εἶχον κατὰ τὸ πρῶτον δεκαήμερον τοῦ Αὐγούστου 1941 ὤμεσαν ἀνάγκην, πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ἐξανθηματικοῦ τύφου, ὑπεσχέθη ὅτι θὰ παρέδιδε κατὰ 20ήμερον ἀνὰ 250 χιλιάδες ὁκάδες σάπωνος ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ διατιμηθῇ ὁ σάπων ἀντὶ 75 δραχ. κατ' ὁκάν. Τὴν στιγμὴν πού παρεκάλει τοῦτο ἡγνόει ὅτι ὁ σάπων διετιμήθη τῇ προτάσει τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου εἰς 85 δραχμάς. Διὰ τοῦτο ἐπωφελέθη τῆς εὐκαιρίας νὰ τῷ ἀναγγεῖλω ὅτι ἡ ἐπίσημος τιμὴ τοῦ σάπωνος καθωρίσθη 10 δραχμάς περισσότερον ἐκείνων πού ἐζήτει. Ἀκούσας ταῦτα ἐνεθουσιάσθη καὶ ἐπανέλαβε τὴν ὑπόχεσίν του ὅτι θὰ πολλαπλασιάσῃ τὰς προσπάθειάς του διὰ νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν χρήσιμον διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ Λαοῦ παραγωγὴν σάπωνος.

Μετὰ παρέλυσιν τριῶν ἡμερῶν μοι ἀνῆνέχθη ὅτι ἐπετάχθη τὸ ἐργαστάσιον ὑπὸ τῶν Γερμανῶν. Προφανῶς ἡ ἐπίταξις θὰ ἔγινε τῇ ὑποδείξει τοῦ Βιομηχάνου, ὅστις ἐπώλησε τὴν πρώτην παραρθεῖσαν ποσότητα σάπωνος πρὸς 125 δραχμάς κατ' ὁκάν, ὡς ἀπληροφορήθη.

ε) Ὁ ἐλαϊέμπορος Πειραιῶς Γκόβερης προσέφερε 60 ἐκατομμύρια δραχμῶν εἰς τὴν Γερμανικὴν Ἀεροπορίαν διὰ νὰ κερδίσῃ πολλαπλάσια ἀπὸ τὴν εὐμένειαν καὶ ἐμπιστοσύνην τῶν Γερμανῶν ἐπ' αὐτῶν.

στ) Ὁ μεγάλέμπορος Καρδασιλάρης κατῳρῶσε νὰ μονοπωλῇ ὑπὲρ αὐτοῦ τὰ προϊόντα τῆς Χίου καὶ νὰ γίνῃ προμηθευτὴς τῶν Γερμανῶν.

Ἡ τρίτη προσπάθειά μας ἀπέβλεπεν εἰς τὴν αὐξήσιν πίεσιν τῶν ξένων ὅπως εἰσάγωσιν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ τρόφιμα, σίτον, ἄνθρακα, βενζίνη, φάρμακα καὶ λιπάσματα. Ἐπὶ πλέον ἐπεμείναμεν ἀνενδότως ὅπως ἐπιτύχωμεν τὴν περιοδικὴν ἄρσιν τῆς δεσμεύσεως τῶν ἐγχωρίων προϊόντων μας (σταφίς, σῦκα, καπνὰ, βάμβας, θαμβακόσπορος, σιγάμιον).

Αἱ ἐνταῦθα Ἀρχαὶ Κατοχῆς ἐπροθυμοποιούντο ἢ προσεποιούντο προθυμοποιήσιν, ἀλλ' αἱ Κυβερνήσεις εἰς ἃς ἀπηυθύνοντο τῇ ἐπιμῶνῃ εἰσηγήσει μου, ἐδέχθησαν νὰ ἀπαστείλουν ἐλαχίστην ποσότητα σίτου καὶ τινα ἄλλα εἶδη ἀπαραίτητα. Ὁ ἄρτος δὲν θὰ ἔλειπε κατὰ περιόδους, ἐὰν οἱ Γερμανοὶ μᾶς παρέδιδον τὴν ἀναλογίαν πού συνεφώνουν. Ἐν τούτοις οἱ Γερμανοὶ ἐπέρριπτον τὴν εὐθύνην εἰς τοὺς Ἱταλοὺς οἵτινες εἶχαν τὴν ὑπεύθυνον διοίκησιν τῆς Ἑλλάδος. Ἐπειτα οἱ Γερμανοὶ παρεκάλουν τοὺς Ἱταλοὺς νὰ ἀναλάβουν καὶ τὴν ἰδικήν των ἀναλογίαν, ὑποσχόμενοι νὰ πληρώσουν τὴν ἀξίαν. Οἱ Ἱταλοὶ ὁμως ἀπέστεργον διότι ἐτέλουν ἓν γνώσει ὅτι οἱ Γερμανοὶ εἶχον παθητικὸν λογαριασμόν

μέ την Ἰταλίαν πλείστων δισεκατομμυρίων λιρετῶν, εἰς τὸν ὁποῖον λογαριασμὸν θὰ προσετίθето καὶ ἡ ἀξία τοῦ σίτου.

Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς σειρᾶς μέτρων, ἅτινα ἐλήφθησαν πρὸς δελτίωσιν τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς ἀπεδόθη μεγίστη σημασία εἰς τὴν προμήθειαν ἐλαίου. Οἱ οἰκονομικοὶ παράγοντες τοῦ τόπου προσκληθέντες κατ' Ἰούλιον 1941, ὅπως ἐκφέρωσι τὴν γνώμην των, ὁμοφώνως ἐτόνιζον ὅτι ἡ τακτικὴ διανομὴ 50 δραμίων ἄρτου ἡμερησίως καὶ 100 δραμίων ἐλαίου μηνιαίως θὰ συντελέσῃ νὰ κρατηθῇ ἡ δραχμὴ καὶ νὰ μὴ μειωθῇ ἡ ἀξία της. Ἐδημιουργοῦντο οὕτως αἱ ἀναγκαῖαι προϋποθέσεις ὥστε ἕκαστος νὰ μὴ φοβῆται ὅτι θὰ ἀποθάνῃ ἐκ πείνης.

Αἱ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ ἀπέκλειον τὴν δυνατότητα νὰ μεταφερθῇ ἔλαιον ἐκ Κρήτης καὶ ἐκ Λέσθου, παραπέμπουσαι ἡμᾶς εἰς Μεσσηνίαν.

Αἱ πολιτικαὶ ἀρχαὶ τούναντίον, ὑπὸ σκηνῶν νὰ μεταφέρωσι ἐκ Κρήτης καὶ ἐκ Λέσθου ἔλαιον, ἀλλ' οὐδέποτε τὸ κατώρθωσαν.

Τὸ μονοπώλιον τοῦ ἐλαίου τὸ κατέκτησε εἰς ὄνοματι Τερζόγλου, τῇ συμπράξει τοῦ Γερμανοῦ λοχαγοῦ Ζίγγερτ, εἰδικῶς ἀπεσταλμένου ἐκ Βερολίνου διὰ τὸ ἔλαιον. Δὲν ἐξήχθησαν κατὰ πληροφωρίας μας ἱκαναὶ ποσότητες ἐλαίου εἰς Γερμανίαν. Αἱ μεγάλαι ποσότητες διωχεταῖοντο εἰς τὴν μαύρην μας ἀγορὰν ἐπ' ὠφελεία τῶν δύο συμπατριωτῶν (Ζίγγερτ καὶ Τερζόγλου). Ἐνεκα τῶν λόγων τούτων δὲν ἠδύνατο τὸ ὑπουργεῖον Ἐπισιτισμοῦ νὰ συγκεντρώσῃ ἔλαιον πρὸς διανομὴν.

Ἀρκοῦσαι ποσότητες ἐλαίου μετεφέρθησαν ἐκ Κρήτης παρ' ἰδιωτῶν ἐπιχειρηματιῶν, οἵτινες ἐπέτυχον τὴν ἄδειαν τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Στρατοῦ ἐν Κρήτῃ, ἐξαγοράζοντες ταύτην ἀντὶ μεγάλων ποσῶν Ὡσαύτως στρατιωτικοὶ (Γερμανοὶ ἢ Ἰταλοὶ) μετέφερον ἔλαιον ἐκ Κρήτης διὰ θενζινοπλοίων, διὰ πολεμικῶν σκαφῶν ἐπιφανείας καὶ ἀκόμη διὰ ὑποβρυχίων. Τὸ οὕτω μεταφερόμενον ἔλαιον ἐπωλεῖτο εἰς τὸν Πειραιᾶ εἰς ὅχι ὑψηλὰς τιμὰς μαύρης ἀγορᾶς πρὸς ὄφελος ἀξίωματικῶν ξηρᾶς καὶ θαλάσσης Ἰταλῶν καὶ ναυτῶν ὡσαύτως Ἰταλῶν.

Τὸ τελευταῖον γεγονὸς μᾶς ἠύχαρίσται ἰδιαίτερώς διότι ἐπρομηθεύετο ἡ ἀγορὰ εἰς μετρίας τιμὰς τὸ ἔλαιον, καὶ διότι ἔφθασαν οἱ ξένοι εἰς τὸ κατάντημα νὰ κάνουν ἐμπόριον ἐλαίου πράγμα πού τοὺς ἀπεμάκρυνε ἀπὸ τὸ συναίσθημα τῆς αὐτοθυσίας καὶ τοὺς ἔφερε εἰς τὴν ἀποσύνθεσιν.

Ἐχομεν ἤρεμον τὴν συνείδησίν μας ὅτι ἐμοχθήσαμε μὲ ὅλας μας τὰς δυνάμεις διὰ νὰ βοηθήσωμεν τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν ὅπως μὴ ἀποθάνῃ ἐκ πείνης.

Ἄν δὲν τὸ κατώρθωσαμεν πλήρως, τοῦτο ὑπῆρξεν ἀνεξάρτητον τῆς θελήσεώς μας.

Ἄλλωστε οἱ ἱκανώτεροι ἡμῶν ἠδύνατο νὰ μᾶς ἀντικαταστήσουν, δεδομένου, ὅτι εἶχον δηλώσει, ὅτι ἀνέμενον μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας πάντα αἰσθανόμενον τοὺς ὤμους τοῦ ἰσχυροῦς διὰ νὰ παλαίσῃ ὑπὲρ τοῦ Λαοῦ.

Κατεβάλλομεν συνεχῶς ἀκαταπαύστους ἐνεργείας πρὸς εἰσαγωγὴν τροφίμων ἐκ Τουρκίας, Οὐγγαρίας καὶ Ρουμανίας.

Πρὸ παντὸς ἐπετύχομεν νὰ ἀποσταλῇ ὁ ἀείμνηστος Πανοῦτσος εἰς Ἑλβετίαν διὰ νὰ ἐνεργήσῃ ὅπως ἀποσταλῇ ἐνταῦθα Διεθνῆς Ἐρυθρὸς

Σταυρός ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ ὁποίου νὰ ἀπεστέλλοντο τρόφιμα ἐξ Ἀμερικής.

Δυνάμεθα ὑπερφάνως νὰ διακηρύξωμεν στεντορεῖα τῇ φωνῇ ὅτι οὐδὲν παρεωρήσαμεν. Ἄς παρουσιασθῇ μία διαταγή μας σχετική, ἡ εἰς ὑπάλληλος ἢ ἀποθηκάριος, ὅστις διετάρχη νὰ δώσῃ κάτι ἐκ τῶν ἀποθηκευμένων ἐκ μέρους μας εἰς τοὺς ξένους. Ὅσα περιήρχοντο εἰς χεῖρας τῶν ξένων ἀνητράζοντο καθ' ὅδον ὑπὸ τῶν ὀργάνων των ἢ ἐπετάσσοντο εἰς τὰς ἐπαρχίας χωρὶς νὰ λαμβάνωμεν γνώσιν ἢ ἐδεσμεύοντο.

Ἐπετύχομεν ἐκ μέρους τῶν ξένων ἐκχωρήσεις καὶ διανοεῖν ὁδῶν πρὸς τὴν Τουρκίαν, πρὸς τὴν Γιουγκοσλαβίαν καὶ πρὸς τὴν Οὐγγαρίαν.

Κατὰ τὸ 1941 καὶ 1942 ἡ Κυβέρνησις συνεκέντρωσε τὰ προϊόντα. Ἐκ τούτων οὐδὲ κόκκος ἐπετρέψαμε νὰ βιχθῇ παρὰ τῶν ξένων. Μόνον ἀποθήκη τις με ἑλκίσας εἰς Λαμίαν ἐλεηλατήθη νύκτα τινα παρὰ τῶν Γερμανῶν. Εἶχομεν ὡς ἀρχὴν νὰ μὴ δίδωμεν, ἐφ' ὅσον μάλιστα οὐδέποτε εἶχομεν καὶ νὰ ζητῶμεν ἐπιμόνως ὅπως λάδωμεν, ὡς κατετέθη, διότι το σιτοτρόπως ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπρομηθευόμεθα κάτι ἀπὸ τοὺς ξένους, ἀφ' ἑτέρου δὲ οὗτοι ἀπεστεροῦντο τοῦ εἴδους τούτου (τροφίμων, ὕλικων, μεταφορικῶν μέσων).

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΝΟΙΑ

Διὰ νὰ ἀντιληφθῇ τις τὸ μέγεθος τῶν προσπαθειῶν μας, θὰ ὑπομνήσω ὑμῖν ὅτι:

1) Ἐλειτούργησαν λαϊκὰ συσσίτια ἐν Ἀθήναις με 500.000 συσσιτοῦντας καὶ εἰς ἄλλας πόλεις (Θεσσαλονίκην, Πάτρας, Λάρισα κ.ἄ.) με πολλὰς χιλιάδας συσσιτούντων. Ταῦτα ἐχρηματοδοτοῦντο παρὰ τοῦ Κράτους.

2) Ἰδρύσαμεν τὸν Ε.Ο.Χ.Α., τοῦ ὁποίου ἡ ἀπαστολὴ ἀπεδείχθη πολυτιμοτάτη καὶ εὐεργετικὴ διὰ τὸν Λαόν. Διετέθησαν εἰς τούτον μεγάλη ποσὰ πρὸς ἀνακούφισιν τῶν ἐκ τῶν περιστάσεων δυστυχοῦντων.

Τὰ περισσότερα ποσὰ διετέθησαν εἰς οἰκογενείας, ὧν οἱ προστάται κατεδιώκοντο ὑπὸ τῶν εἰσβολῶν ἢ ἀπουσίαζον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἢ ἐξωτερικὸν δι' ἔθνικας ἀποστολάς. Τονίζω τ' ἀνωτέρω διότι ἦτο ἀδιάφορος εἰς ἡμᾶς ἂν οἱ ἀπόντες μετέβαινον εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἢ ἀνῆκον εἰς πατριωτικὰς ὁργανώσεις τοῦ ἐσωτερικοῦ, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὴν ἐν Καίρῳ Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν τοῦ κ. Τσουδεροῦ, ὅστις διεκλήρουσε συστηματικῶς τὸ «συνῆμα τῆς ἀναρχίας», χωρὶς νὰ ἀναλογίζεται τὰς ὁλεθρίας συνεπειὰς τοῦ συνθήματος τούτου. Θὰ διεσπάτο ἡ ἐθνικὴ ἐφότης, θὰ παρέλυνε ἡ κρατικὴ μηχανή, καὶ θὰ ἐβυθίζετο ἡ Ἑλλάς εἰς τὸ σκότος καὶ εἰς τὸ χάος. Τὸ μόνον πράγμα ποῦ θὰ ἦτο ἱκανοποιητικὸν διὰ τὸν κ. Τσουδερόν εἶνε ὅτι θὰ παρητεῖτο ἡ Κυβέρνησις Ἀθηνῶν πρὸ ἀνυπάρχοντος κράτους. Διὰτὶ ἄραγε νὰ μὴ δύναται ὁ κ. Τσουδερός νὰ ἐξαρθῇ εἰς τὸ ὕψος τοῦ κ. Ἐντ, ὑπουργοῦ τῶν Ἑσωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας;

3) Ἐτυχον χρηματικῆς ἀρωγῆς ὁ Ἑλληνικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς, τὰ Νοσοκομεῖα, τὰ Νοσηλευτήρια, τὰ Ὁρφανοτροφεῖα, τὰ Γηροκομεῖα, οἱ παιδικοὶ σταθμοὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδιαιτέρως τῆς Μακεδονίας, ἵνα δυνηθοῦν νὰ ἀνταποκριθοῦν εἰς τὰς ἀνάγκας των, τὸν ἀνθρωπιστι-

κὸν καὶ τὸν ἐκπαλιτιστικὸν σκοπὸν ποῦ ἐπιδιώκουν. Πάντως ἀντενάντια ἀνακούφισις εἰς τὸν Ἰσλὸν γενικῶς.

4) Ἐτυχον ἰδιαιτέρας στοργῆς οἱ ἀνάπηροι καὶ οὕτως ἔπαυσε τὸ λυπηρὸν φαινόμενον νὰ ἐπαίτουν ἀνὰ τὰς ὁδοὺς.

5) Ἀποκατεστάθησαν οἱ πρόσφυγες ἐκ τῆς θηριωδίας τῶν Βουλγάρων (Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ Δυτικῆς Θράκης), ὡς προσεξετέθη.

6) Διετράφησαν οἱ ἔφεδροι ἀξιωματικοὶ καὶ ὀπλίται ἐκ Κρήτης ὡς μὴ δυνάμενοι νὰ μεταφερθοῦν εἰς τὰς ἐστίαις των. Ὁμοίως οἱ ἔφεδροι ἀξιωματικοὶ καὶ ὀπλίται ἐκ τῆς Βουλγαροκρατουμένης Ἑλλάδος, ἐκ τῆς Κύπρου, ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἐκ τῆς Δωδεκανήσου καὶ ἐκ Ρουμανίας, ὡς ἀδυνατοῦντες νὰ μεταβώσιν εἰς τὰς ἐστίαις των.

7) Ἐτυχον ἀρωγῆς αἱ οἰκογένειαι τῶν πληρωμάτων τῶν Ἐμπορικῶν πλοίων, ὡς στερηθεῖσαι τῶν ἐμβοσμάτων. Τὰ πλοία, εἰς ἃ ὑπῆρτον τὰ πληρώματα, διέπλεον τοὺς ὠκεανούς, πρὸς ὄφελος τοῦ συμμαχικοῦ ἀγώνος. Οἱ ἐφοπλισταὶ σχυρίζοντο ὅτι ἐστεροῦντο χρημάτων διὰ νὰ δοθῇσιν τὰς οικογενεῖαις τῶν πληρωμάτων καὶ ὅτι ἠγνόουν τὴν τύχην τῶν πλοίων των.

8) Ἐτυχον ἀρωγῆς καὶ πάσης προνοίας οἱ Βορειοηπειρώται, οἵτινες κατέφυγον εἰς Ἀθήνας διὰ νὰ ἀποφύγουν τοὺς διωγμοὺς τῶν Ἰταλῶν. Οἱ πλείστοι τούτων ἐτύγχανον ἐπικεκρηγμένοι παρὰ τῶν Ἰταλῶν καὶ ἕνεκα τούτου δὲν ἠδύναντο νὰ κυκλοφοροῦν ἐλευθέρως. Ἐνεκα τούτου ἐνεγράφησαν εἰς τὸ συσσίτιον τῆς εἰς τοὺς στρατώνας Μακρυγιάννη Χωροφυλακῆς ἢ ἐγκατεστάθησαν εἰς Κηφισιά, ὅπου δὲν μετέβαινον οἱ Ἰταλοὶ (Γερμανοκρατουμένη ζώνη) καὶ ὅπου ἐνεγράφησαν εἰς τὸ συσσίτιον τῆς Ὑποδιοικήσεως Χωροφυλακῆς.

9) Ὁμοίως καὶ οἱ φοιτηταὶ ἐξ Αἰγύπτου καὶ Κύπρου ἔτυχον ἀρωγῆς, ὡς ἀδυνατοῦντες νὰ λαμβάνωσιν ἐπιταγὰς ἔξωθεν.

10) Ἐλήφθη πρόνοια διὰ τοὺς σεισμοπλήκτους καὶ τοὺς βομβοπλήκτους.

11) Ἐλήφθησαν ὅλα τὰ μέτρα διὰ τὴν ἀπαφθεირάσιν ἵνα ἀποφευχθῇ ὁ ἐξανθηματικὸς τύφος (λουτρά λαϊκά, σάπων δωρεάν, ἀλοιφαὶ κλπ.).

Διὰ πάντα ταῦτα ἐδαπανήθησαν πολλὰ δισεκατομμύρια εἰς ἐποχὴν ποῦ ἡ χρυσὴ λίρα διετιμᾶτο ἀπὸ 5.000—8.000 δραχ. Δὲν ἐφέεισθημεν χρημάτων διὰ ζητήματα ὡς τὰ ἀνωτέρω, οὐχὶ ἀπὸ ἀσωτίας, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιδιώσῃ ὁ Λαὸς τῆς εἰρήνης. Ὅπου ἐχῶρει οἰκονομία ἐφροντίζομεν νὰ μὴ διασπαθίζεται ὁ Δημόσιος πλοῦτος.

Ἡ ἐπιδειχθεῖσα πρόνοια εἶχε καὶ ἓνα ἄλλον οὐσιωδέστατον σκοπόν. Ἀπέβλεπε νὰ διατηρηθῶσι τὰ ἱερά καὶ τὰ ὅσια, νὰ παραμείνῃ ἀκλόνητον τὸ κοινωνικὸν σύνολον, νὰ ὑπάρχῃ ψυχικὴ ἄρρηκτος καὶ ἀμοιβαία ἐνόησις συμφώνως πρὸς τὰς ὑποθήκας τῶν ἡρωϊκῶς πεσόντων ἐν Ἀλβανίᾳ.

Δὲν ἠδυνάμεθα νὰ παραμείνωμεν ἀστοργοὶ καὶ ἀδιάφοροι πρὸς ἐνδεεῖς, ἢ πρὸς τὰς οικογενεῖαις τῶν λεγομένων «ἐξαφανισθέντων» (εἰς Κάιρον, εἰς τὸ βουνό, εἰς τὰ πολεμικὰ καὶ ἐμπορικὰ πλοία) ἢ πρὸς ἀνοπήρους καὶ τοὺς βομβοπλήκτους.

Ἀτομικῶς ὁ ὑποφαινόμενος καὶ ἐὰν δὲν ἐτύγχανε Πρωθυπουργὸς δὲν θὰ συνεικρατέτο ἀδρανῆς. Θὰ ἔκαμνε συναγεμὸν χάριν ἔργου φιλανθρωπίας καὶ πολιτισμοῦ διὰ τοὺς ἀσθενεῖς, τοὺς γέροντας, τὰ ὀφ-

φανά και τὰ παιδιὰ και γενικῶς διὰ τὸν δοκιμαζόμενον Ἑλληνικὸν Λαόν, μέλη τοῦ ὁποίου ἐπιπτον εἰς τὰ πεζοδρόμια χωρὶς νὰ συγκινοῦν ἢ ἐλαχίστους ὁμαίμονάς μας.

ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Μόλις οἱ κατακτηταὶ εἰσέβαλον εἰς τὰ ἅγια χώματά μας ἐκυκλοφόρησαν μάρκα κατοχῆς καὶ Μεσογειακὰς δραχμάς. Ἡ κυκλοφορία τούτων παραλλήλως πρὸς τὴν δραχμὴν μας ἐπεδεινῶνε τὴν φρικτὴν κατάστασιν τοῦ ἐπισιτιστικοῦ ζητήματος τῆς Χώρας, διότι ἀνετιμάτο ἡ χρυσὴ λίρα.

Προβλέποντες τὴν δεινὴν κατάστασιν, πρὸς τὴν ὁποίαν ραγδαίως ἐφερόμεθα, ἐκάομεν τὰς δεούσας παραστάσεις εἰς τὰς ἀρχὰς κατοχῆς, αἵτινες ἀνεγνώρισαν τὴν ἀνάγκην λήψεως σοβαρῶν μέτρων πρὸς ἐπίλυσιν τοῦ ἐπισιτιστικοῦ καὶ νομισματικοῦ ζητήματος. Οἱ Γερμανοὶ προσέκαλεσαν τὴν ἀφίξιν τοῦ οἰκονομολόγου Κλώντιους πρὸς τοῦτο. Οὗτος ἀνεγνώρισε τὴν φρικτὴν κατάστασιν καὶ ἐγνωμάτευσε ὅτι ἡ Ἱταλικὴ Διοίκησις ὤφειλε νὰ μᾶς βοηθήσῃ, διότι οἱ Γερμανοὶ εἶχον ἤδη συντάξῃ τὸ σχέδιον διανομῆς τῶν ἀγαθῶν χωρὶς νὰ περιλάβουν τὴν Ἑλλάδα! Ἡμεῖς ἀδυνατοῦντες νὰ πράξωμεν τι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπεμείναμε νὰ εἶνε προκαθωρισμένη ἡ κατὰ μῆνα βοήθεια τῶν Ἱταλῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡξιώσαμεν ὡς ὁρθὸν καὶ δίκαιον νὰ παύσουν αἱ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ νὰ θίγουν τὰ ἐγγύρια προϊόντα, ἅτινα εἶνε ἐλάχιστα καὶ ἀνεπαρκῆ διὰ τὴν διατροφὴν τοῦ Λαοῦ.

Αἱ ἀρχαὶ κατοχῆς ἐδέχθησαν τὰς προτάσεις μας, ἀλλ' οἱ Γερμανοὶ ἠρνήθησαν νὰ ὑποσχεθῶν ὅτι δὲν θὰ θίγουν τὰ προϊόντα μας ἰσχυριζόμενοι ὅτι ἐκ τῶν Διεθνῶν Διατάξεων ἀπορρέει τὸ δίκαιον νὰ προμηθεύωνται τὰ προϊόντα ἐπὶ τόπου. Βραδύτερον ἐμάθομεν ὅτι οἱ Γερμανοὶ δὲν εἶχον ἐπιμελητεῖαν, ἀλλ' ἔδιδον διαταγὰς νὰ εὕρσκουν τὰ χρειώδη πάσῃ θυσίᾳ ἐπὶ τόπου!

Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν συμφωνηθέντων ζητημάτων ἐλάχιστα ἐξετελέσθησαν δι' ὃ διαμαρτυρόμεθα ἐκάστοτε ἐντονώτατα. Εἰς μίαν τοιαύτην διαμαρτυρίαν μου αἱ Γερμανικαὶ ἀρχαὶ μοὶ ἐπέδειξαν αἴτησιν παραγωγῶν γεωμήλων Τριπόλεως, δι' ἧς αἰτήσεως προσεκάλουν τοὺς Γερμανοὺς νὰ ἀγοράσουν πάλιν τῶν γεωμηλῶν, ἅτινα δῆθεν θὰ ἐσήποντο εἰς τὰς ἀποθήκας! Περὶ τούτου ἀπασχολήθη ὁ λαχού.

Ἐμελετήσαμεν τὴν συνολικὴν ὑπὸ τοῦ Κράτους συγκέντρωσιν τῶν προϊόντων μας διὰ τὴν ἐξ ἴσου διανομὴν, ἀλλ' εὔρομεν ὅτι δὲν ἦτο πραγματοποιήσιμος ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐλλείψει ἀποθηκῶν, μεταφορικῶν μέσων καὶ καταλλήλου προσωπικοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι θὰ ἠναγκαζόμεθα νὰ καταφύγωμεν εἰς τὴν ἔκδοσιν νέου χαρτονομίσματος, πρᾶγμα ποῦ ἀπέσπεργον οἱ πολιτικοὶ καὶ οἰκονομολόγοι τῆς Χώρας μας διότι θὰ ἐφθάνομεν ἐνωρίτατα εἰς τὸν πληθωρισμόν.

Μέχρι τῶν μέσων Ἰουλίου 1941 δὲν εἶχεν ἐκδοθῇ νέον χαρτονόμισμα διότι ἀντεπεξῆλθομεν μὲ τὰς ὑπαρχούσας διαθεσίμους πιστώσεις.

Ὁσαύτως μέχρι τῆς αὐτῆς ἡμερομηνίας, αἱ ξέναι ἀρχαὶ ἐξοικονομοῦντο μὲ τὰ μάρκα καὶ τὰς Μεσογειακὰς δραχμάς. Ἡ κυκλοφορία τούτων εἶχε ψυχολογικὸν ἀντίκτυπον, ὥστε νὰ ἐπιδεινούται ἡ ἐπισιτιστικὴ κρίσις.

Διὰ τοῦτο προσεκαλέσαμεν τοὺς οἰκονομολόγους μας διὰ νὰ γνωματεύσουν περὶ τοῦ πρακτέου. Οὗτοι ἀπεφάνθησαν ὅτι πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῶν:

— Ἡ ἄρσις τοῦ διμεταλλισμοῦ

— Ἡ μείωσις τῆς ἐκ μέρους τῶν ξένων ἀφαιμάξεως τῶν ἐγχωρίων προϊόντων μας.

Προσωπικῶς ἐγώ, ἐφρόνουν ὅτι ἐπλανῶντο οἱ οἰκονομολόγοι μας γνωματεύοντες διὰ τὴν ἄρσιν τοῦ διμεταλλισμοῦ, διότι ἂν κατηργούντο τὰ μάρκα, ὡς κατηργήθησαν, θὰ ἐστερούμεθα τοῦ μόνου εἰς χεῖρας μας μέσου συναλλαγῆς μετὰ τῆς Βουλγαρίας, Γιουγκοσλαυίας, Ρουμανίας καὶ Οὐγγαρίας, ὅπου ἐκυκλοφόρουν ὁμοίως μάρκα κατοχῆς. Ἐνεκα τούτου ἀντέδρασα κατὰ τῆς γνώμης τῶν οἰκονομολόγων μας καὶ τοῦ ὑπουργοῦ Οἰκονομικῶν. Πλὴν αἱ ἀρχαὶ κατοχῆς, πληροφορηθεῖσαι τὴν ἄιτοψιν τοῦ Συμβουλίου, ἔσπευσαν νὰ δηλώσουν ὅτι συνεφώνουν νὰ μείνῃ ἡ δραχμὴ ὡς μοναδικὸν νόμισμα.

Βραδύτερον ἐπέισθην ὅτι ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν εἶχε προτείνει, ἄνευ τῆς ἐγκρίσεώς μου, καὶ πρὸ τῆς γνωματεύσεως τοῦ Οἰκονομικοῦ Συμβουλίου τὴν ἀπόσυρσιν τῶν ξένων νομισμάτων κατοχῆς.

Ἡ δοθεῖσα λύσις ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῶν οἰκονομολόγων μας καὶ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, καθ' ἣν ἀπεσύρθησαν τὰ μάρκα καὶ αἱ μεσογειακαὶ δραχμαὶ ἐκ τῆς κυκλοφορίας ἐχαιρετίσθη παρὰ τῆς κοινῆς γνώμης καὶ πρὸ παντὸς παρὰ τῶν εἰδικῶν ὡς μεγίστη ἐπιτυχία, διότι δῆθεν θὰ ἐτελοῦμεν ἐν γνώσει τοῦ κυκλοφοροῦντος χαρτονομίσματος εἰς κάθε στιγμὴν. Παρὰ ταῦτα εἰς τὴν πραγματικότητά αἱ κατοχικαὶ ἀρχαὶ ἡγείραν ἀξιώσεις νὰ δίδωμεν ἔξοδα κατοχῆς, πρῶγμα ποῦ μᾶς ἠνάγκαζε νὰ ἐκδῶσμεν νέον χαρτονόμισμα, ὅπερ συνετέλεσε εἰς τὴν ἀνατίμησιν τῶν τροφίμων καὶ λοιπῶν χρειῶν.

Αἱ κατοχικαὶ ἀρχαὶ ἔκαμνον ἀναλήψεις μικρῶν σχετικῶς ποσῶν ἐν ἀρχῇ. Βραδύτερον ὅμως, μετὰ τὴν ἔντασιν τοῦ πολέμου εἰς τὴν Λιβύην καὶ προκύψασαν ἀνάγκην ὅπως ὀχυρώσωσι τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅπως κατασκευάσουν μέγαν ἀριθμὸν ἀεροδρομίων, προέβαλον ἀξιώσεις νὰ παραδίδωνται σημαντικὰ ποσά, ἀπὸ μηνὸς εἰς μῆνα. Οὕτως ἐδημιουργεῖτο ὁ πληθωρισμὸς καὶ συνεπεία τούτου ἡ ὑψωσις τῶν τιμῶν, ἣτις ἐπέβαλλε τὴν ἀνάγκην αὐξήσεως τῶν μισθῶν, τῶν ἡμερομισθίων καὶ γενικῶς τῶν παροχῶν. Κατόπιν τούτου ἐγεννᾶτο ζήτημα νέας ἐκτυπώσεως χαρτονομίσματος καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς:

Ἡ δοθεῖσα λύσις κατὰ τὰ ἀνωτέρω μᾶς ἠνάγκαζε νὰ ἐργαζώμεθα ἡμεῖς διὰ τὴν ἔκδοσιν χαρτονομίσματος, χρησίμου εἰς τοὺς ἐχθροὺς μας. Ἐδέχθημεν νὰ καταπίωμεν τὸ δηλητήριον τούτου μετὰ τὸν ὑπολογισμόν, ὅτι θὰ ἡδυνάμεθα νὰ ἐξυπηρετῶμεν τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν καὶ νὰ καταδολιευθῶμεν τοὺς ἐχθροὺς μας εἰς ἄλλας πλευράς.

Ἡ ὁσημέραι ἀλματωδῶς θαίνουσα ὑψωσις τῶν τιμῶν ἐκ τῆς ὑποτιμήσεως τῆς δραχμῆς ὑπηγόρευσε τὴν σύγκλησιν κατὰ Νοέμβριον Οἰκονομικοῦ Συμβουλίου μετὰ σκοπὸν «νὰ λάβουν τὰ μέλη τοῦ Λόγου γνώσιν ὅλων τῶν στοιχείων τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τοῦ τόπου καὶ νὰ ἐκφέρουν ἐπ' αὐτῶν τὴν γνώμην των, ὅπως διαφωτίσωσι τὴν Κυβέρνησιν».

Τὸ Συμβούλιον ἀπετελέσθη ὑπὸ τὴν προεδρίαν μου ἐκ τῶν ἐπομέ-

νων προσώπων: α) ἐκ τῶν ὑπουργῶν Γκοτζαμάνη, Λιδιεράτου, Χατζη-
μιχάλη, καὶ Καραμάνου β) ἐκ τῶν οἰκονομολόγων κ.κ. Σάντη (Διοικη-
τοῦ Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος), Ζαβιτζιάνου (Διοικητοῦ Ἐθνικῆς Τραπε-
ζῆς), Μαξίμου, Διομήδους, Νεγρεπόντη, Ἡλιασκού, Πασμαζόγλου, Λε-
κατσά, Ζολῶτα, Ἀγγελοπούλου, Κριεζῆ (προέδρου Χρηματιστηρίου),
Εὐλαχίου, Δεληγιάννη, Χέλμη καὶ Πίντου.

Τοῦτο, ἀφοῦ ἐπληροφορήθη ὅτι τὸ κυκλοφεροῦν χαρτονόμισμα ἀ-
νῆρχετο τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς 38 περίπου δισεκατομμύρια, ῥωτήθη
παρ' ἐμοῦ:

1) Εὐρίσκονται ἐν ἀναλογίᾳ αἱ τιμαὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν καὶ
τῆς χρυσῆς λίρας μὲ τὸ κυκλοφοροῦν χαρτονόμισμα;

2) Ὑπάρχουν ἰδιαιτέροι ψυχολογικοὶ λόγοι, οἵτινες ἐπιδρῶν εἰς
τὴν ὑποτίμησιν τῆς δραχμῆς; Καὶ ἐν καταφατικῇ περιπτώσει, τίνα
τὰ ληπτέα μέτρα πρὸς ἐξυγίανσιν τῆς χρηματαγορᾶς;

3) Τίνα τὰ κατασταλτικὰ μέτρα πρὸς παρεμπόδισιν τῆς χρημα-
τιστηριακῆς ἀγορᾶς;

4) Διὰ νὰ ὑποτιμηθοῦν τὰ ἐμπορεύματα τίνα μέτρα δέον νὰ λη-
φθοῦν;

5) Τίς ἡ προτιμότερα λύσις, ἣν δέον νὰ προτείνωμεν εἰς τὰς ξέ-
νας ἀρχάς;

Ἀκολουθῶς ἔλαβε χώραν συζήτησις καὶ ἀνταλλαγὴ γνώμων μὲ κα-
τάληξιν εἰς τὰ ἐπόμενα συμπεράσματα:

α) ἐπροτάθη τὸ ἀνοιγμα τοῦ Χρηματιστηρίου.

β) ἐπροτάθη ἡ ἔκδοσις νέου τίτλου μὲ σχετικῶς παγίαν ἀξίαν.

γ) ἐπροτάθη ἡ δίωξις τῆς κυβείας τῶν χρυσῶν νομισμάτων

δ) ἐπροτάθη ἡ ἐθνικοποιήσις τῶν ἐργοστασίων

ε) ἐπροτάθη ἡ κατὰ δεκαήμερον δημοσίευσις τῆς καταστάσεως
τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος.

στ) ἐζητήθη ἡ ἐφαρμογὴ τῆς κεφαλαιοκρατικῆς πολιτικῆς διὰ νὰ
ἀνακτήσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ τὸ κεφάλαιον.

ζ) ἐζητήθη ἡ καλυτέρα θεβαίωσις τοῦ φόρου

η) ἐζητήθη ἡ κατάργησις τῶν δημοτικῶν, κοινοτικῶν καὶ λιμενι-
κῶν φόρων καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς μεταφορᾶς τῶν τροφίμων.

θ) ἐπροτάθη ὅπως ἐπιδιώξῃ ἡ Κυβέρνησις τὴν ἐκ μέρους τῶν ξέ-
νων, παγίωσιν τῶν ἐξόδων κατοχῆς.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω ἡ μέριμνά μας ἦτο νὰ ἐπιδιώξωμεν τὴν ἐπί-
τευξιν τῶν προταθέντων ὑπὸ τοῦ Οἰκονομικοῦ Συμβουλίου.

Ἀνεπτύξαμεν εἰς τοὺς πρεσβευτὰς Γερμανίας καὶ Ἰταλίας ὅτι αἱ
Κυβερνήσεις τῶν, δέον νὰ κατανοήσωσιν ὅτι ἔχουν ὑποχρέωσιν νὰ ἀπα-
σοθήσωσιν τὸν ἐπαπειλούμενον σοβαρώτατον κίνδυνον ποὺ διατρέχει ἡ
Ἑλλάς νὰ χρεοκοπήσῃ, καὶ ἔτι μᾶλλον ὅτι ἔχουν καθήκον νὰ βοηθήσουν
τὸν σκληρῶς δοκιμαζόμενον Ἑλληνικὸν Λαὸν ὑπαιτιότητι τῶν ἀρχῶν
κατοχῆς.

Ὑπεμνήσαμεν ὅτι τὰ ληφθέντα παρ' αὐτῶν μέτρα τῇ προτροπῇ τοῦ
κ. Κλώντιους ἀπέτυχον, διότι αἱ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ ζητοῦν νὰ ἀνα-
λαμβάνουν παρὰ τῆς Τραπεζῆς τεράστια ποσά, πράγμα, ὅπερ συντελεῖ
εἰς τὴν ἐπιδείνωσιν τῆς καταστάσεως.

Ὑπεγραμμίσσαμεν ὅτι οἱ μὲν Ἰταλοὶ ποὺ διατηροῦν 11 Μεραρχίας

έν 'Ελλάδι, ἀναλαμβάνουν ἐλάχιστα ποσά, ἔναντι ἐκείνων πού ζητοῦν οἱ Γερμανοὶ πού διατηροῦν 25—30 χιλιάδας ἀνδρῶν έν 'Ελλάδι.

Τέλος ἐπεστήσαμεν τήν προσοχήν τῶν κ.κ. Πρεσβευτῶν ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἀδυνατεῖ νά ὑποστή τὰς δαπάνας δύο μεγάλων δυνάμεων εἰς ἓνα τερῶστιον ὑπερπόντιον πόλεμον ἢ μικρά 'Ελλάς. Παρεκάλουν β-θεν νά καθιερωθῇ έν λογικόν καὶ ἀνώδυνον εἰς τήν δυστυχίαν τοῦ 'Ελ-ληνικοῦ Λαοῦ ποσὸν ἐξόδων κατοχῆς.

Ὑπὸ τὸ ἀνατέρω πνεῦμα ἀπετάθημεν ἐγγράφως καὶ προφορικῶς καὶ ἐκρίναμεν χρέος μας νά διαμαρτυρώμεθα συχνάκις ἀξιούντες νά μετριάσῃ τὸ ἀναλαμβανόμενον κατὰ μῆνα ποσόν.

Κατόπιν τοιούτων φορτικῶν καὶ ἐντόνων διαδημάτων μας ἐγένον-το αἱ δέουσαι ἐνέργειαι καὶ συνεκλήθη κατ' 'Ιανουάριον 1942 έν Ρώμῃ Συνέδριον τῶν ἀρμοδίων προσωπικοτήτων ἐκ Γερμανῶν καὶ 'Ιταλῶν ἐμ-πειρογνησμένων πρὸς λύσιν τῶν ἐκτεθέντων ζωτικῶν προβλημάτων μας. Τὸ συνέδριον κατέληξεν εἰς τήν ἀπόφασιν:

— "Ὅτι ἡ 'Ελλάς ὑπεχρεοῦτο νά καταβάλλῃ μηνιαίως ὡς ἐξοδα κατοχῆς 1500 ἑκατομῦρια δραχμῶν (ἀνά 750 ἑκατομμ. εἰς ἑκάτερον τῶν δύο 'Εθνῶν).

— "Ὅτι ἐδικαιοῦντο οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ 'Ιταλοὶ νά ἀναλαμβάνωσι καὶ ἄλλα ποσά, εἰς ἣν περίπτωσιν δὲν ἐπῆρκει τὸ ποσὸν ἐξόδων κατο-χῆς διὰ τήν συντήρησιν τοῦ στρατοῦ κατοχῆς. Τὰ οὕτως ὅμως λαμβανό-μενα ποσά ἐθεωροῦντο ὡς προκαταβολαὶ εἰς χρέωσιν τῶν Γερμανῶν ἢ 'Ιταλῶν ἀντιστοιχῶς.

— "Ὅτι ἡ Γερμανία καὶ ἡ 'Ιταλία ὑπεχρεοῦντο νά χορηγῶσι εἰς τήν 'Ελλάδα, σίτον, ἄνθρακα, ζάχαριν, φάρμακα, βενζίνη, πετρέλαιον καὶ τινα ἄλλα εἶδη εἰς καθορισθείσας ἀναλογίας μηνιαίως. Ἐκ τούτων ὁ μὲν σίτος θὰ ἐδίδοτο ἐξ ἴσου παρ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, τὰ δὲ λοιπὰ εἶδη παρὰ τῶν Γερμανῶν.

Ἡ τοιαύτη ἀπόφασις ἐδημιούργησε εὐοίωνους προϋποθέσεις, ὥστε νά παρατηρηθῇ βελτίωσις τῆς καταστάσεως κατ' Ἀπρίλιον καὶ Μάϊον 1942, πλὴν δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ διότι οἱ ξένοι παρέβαινον τὰ συμπε-φωνημένα καὶ ἐζήτουν ὅλον ἐν καὶ μάλλον ὑπέρογκα ποσά. Τὸν 'Ιούλιον ηὐξήθησαν ἐπικινδύνως τὰ ζητούμενα παρὰ τῶν Γερμανῶν ποσὰ εἰς βα-θμόν, ὥστε νά ζητήσῃ ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν τήν ἐπέμβασίν μου διὰ πρώτην φοράν.

Μετὰ καταπλήξεως ἐπληροφορούμεν τὰ συμβαίνοντα.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἐδόθη ἡ ἀφορμὴ νά διαμαρτυρηθῶμεν ἐν-τονώτατα διὰ νά εἴπωμεν τὰς ἀθετήσεις τῶν λόγων των, ἀπ' εὐθείας κατὰ πρόσωπον καὶ νά δηλώσωμεν ὅτι δὲν εἴμεθα διατεθειμένοι νά συν-τελέσωμεν εἰς τὴν χρεοκοπίαν τῆς πατρίδος μας. Οὕτως ἐτόνισα:

1) Ὑπενθύμισα ὅτι ὑπεσχέθησαν νά περιορίσουν τὰ κονδύλια τοῦ στρατωνισμοῦ (ἀριθμὸς καταλυμάτων, ἐπισκευαί, νέαι ἐγκαταστάσεις, ἐπιπλώσεις) καὶ δὲν ἐξετέλεσαν τὴν ὑπόσχεσίν των.

2) Ὑπεσχέθησαν νά διαιρέσουν εἰς δύο κατηγορίας τὸν έν 'Ελλά-δι στρατὸν των, ἥτοι εἰς στρατὸν κατοχῆς (διὰ τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν δημοσίαν τάξιν) καὶ εἰς στρατὸν διὰ γενικωτέρας ἀνάγκας τῶν πολε-μικῶν σκοπῶν καὶ νά φροντίσουν ὅπως αἱ δαπάναι τῆς πρώτης κατη-

γορίας επιβαρύνουν το 'Ελληνικὸν Δημόσιον, ἄλλ' οὐδὲν ἐκ τούτων ἐπραξαν.

3) Ὑπεσχέθησαν νὰ ὀργανώσουν πολυμερὲς κλήρικκ, ἵνα οὕτω δυνηθῶμεν καὶ καλύψωμεν τὰς εἰς δραχμάς προκαταβολὰς μὲ τὰς ἐκ Γερμανίας ἐξαγωγὰς διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἀντὶ τούτου δὲν ἔγινε τίποτε.

4) Εἰς ἣν περίπτωσιν αἱ κατοχικαὶ ἀρχαὶ ἔχουν ἀνάγκη πλεον τοῦ ποσοῦ ἐξόδων κατοχῆς νὰ εἰσάγουν ἐξωθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα σίτον, ἄνθρακα, φάρμακα, τρόφιμα, διὰ νὰ λαμβάνουν ἀμέσως τὸ ἀντίτιμον εἰς δραχμάς.

5) Προειδοποίησα ὅτι τοῦ λοιποῦ ἔπρεπε νὰ παύσῃ ἡ ἐξαγωγή καπνοῦ, σταφίδος, ἐλαίου, βάμβακος, ἐρίων καὶ σύκων ἐκτὸς ἐὰν ἀντὶ τῶν ἐξαγομένων, εἰσάγονται ἀνάλογοι ποσότητες τροφίμων ἐκ τῶν χωρῶν ταν ἢ ἐκ τῆς Γιουγκοσλαβίας, Βουλγαρίας κλπ.

Κατόπιν τῆς τοιαύτης διαμαρτυρίας μου ἔλαβον χώραν συσκέψεις τῶν ἐδῶ Γερμανῶν καὶ Ἱταλῶν Ἀνωτάτων ὑπαλλήλων καὶ τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν πολιτικῶν ἐμπειρογνομόνων διὰ νὰ εὕρωσι λύσιν, ἣν δὲν εὗρισκον.

Τὴν στενόχωρον θέσιν ὠμολόγουν οἱ κύκλοι τῶν κατοχικῶν ἀρχῶν. Ταύτην ἐπληροφορήθη ὁ στρατηγὸς καὶ τέως Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κ. Πάγκαλος, ὅστις προσελθὼν εἰς τὸ γραφεῖον μου, μὲ συνεχάρη διὰ τὴν ἔντονον καὶ ἀξιοπρεπῆ στάσιν μου καὶ μὲ ἐνεθάρρυνε νὰ ἐπιμείνω ὀρνούμενος τὴν καταβολὴν μεγάλων ποσῶν. Ἐπὶ πλεον μὲ ἠρώτησεν ἂν θέλω τὴν ἡθικὴν ἐνίσχυσιν τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν τῆς Χώρας καὶ ἀπήντησα καταφατικῶς, διότι ἀντελαμβανόμεν ὅτι οἱ Γερμανοὶ θὰ ἐπέμενον εἰς τὸ ν' ἀναλάβουν μεγάλα ποσὰ καὶ συνεπῶς θὰ κατέληγον εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ παραιτηθῶ. Δὲν ἤθελον ὅθεν νὰ θεωρηθῶ λιποτάκτης ἐκ τῆς θέσεως, εἰς ἣν καὶ οὗτοι συγκατανεύσαν ἀρχῆθεν νὰ παραμείνω, οὐδε περιφρονῶν τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ἡ Κυβέρνησις τῆς χώρας περιέπιπτε εἰς ἐπικίνδυνα πρόσωπα ἢ ἀσταθεῖς χεῖρας. Ἐπρεπε καὶ οὗτοι νὰ γνωματεύσωσι ὅτι ἔπρεπε νὰ παραιτηθῶ.

Παρακατιόντες θὰ ἐκθέσωμεν τὰ τῆς ἐπιστολῆς τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν, οἵτινες συνίστων διὰ ταύτης νὰ ἐπιμείνωμεν ἀρνούμενοι, ὅπως χορηγήσωμεν μεγάλα ποσὰ καὶ ἐν τέλει νὰ παραιτηθῶμεν παρὰ νὰ ὑπογράψωμεν τὴν χρεοκοπίαν τῆς Ἑλλάδος.

Τὰς συστάσεις τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν ἀνεκοίνωσα εἰς τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον εἰς ὅλα τὰ μέλη, ὥστε νὰ ληφθῇ ὁμόθυμος ἡ ἀπόφασις νὰ παραιτηθῶμεν παρὰ νὰ συντελέσωμεν εἰς χρεοκοπίαν. Τονίζεται καὶ πάλιν ὅτι καὶ ὁ κ. Γκοτζαμάνης ἦτο σύμφωνος, διότι ἐπίστευεν ὅτι ἔδλεπε χάος καὶ χρεοκοπίαν ἀναποφεύκτως.

Ἡ ἀπόφασις ἐγνωστοποιήθη εἰς τὰς Ἀντιπροσωπίας Γερμανῶν καὶ Ἱταλῶν καὶ οὕτως ἐθεωρούμεθα παρητημένοι. Αἱ ἀντιπροσωπίαὶ ἀνῆγγειλαν τὴν παραίτησιν εἰς τὰς Κυβερνήσεις των, αἵτινες ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν πραγμάτων, ἀπεφάσισαν τὴν σύγκλησιν διασκέψεως, εἰς ἣν νὰ συμμετάσχῃ καὶ ἡ Ἑλλάς διὰ νὰ ἀναπτύξῃ τὰς ἀπόψεις της. Παρεκάλουν δὲ ὅπως μὴ πραγματοποιηθῇ ἡ παραίτησις τῆς Κυβερνήσεώς μας μέχρι πέρατος τῆς οἰκονομικῆς διασκέψεως ἐν Βερολίνῳ καὶ ἐν Ρώμῃ.

Ἡμεῖς κατενοήσαμεν ὅτι ἐζητεῖτο ἡ ἀνάκλησις τῆς παραιτήσεως

μας διὰ τὴν δευτέραν χρόνος εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἀρχὰς νὰ ἀναλάβουν τὰ χρήσιμα αὐταῖς ποσά. Ἐνεκα τούτου ἀπηντήσαμεν ὅτι ἐδεχόμεθα νὰ ἀναβάλωμεν τὴν παραίτησιν μας, ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον ἐπαύομεν νὰ καταβάλλωμεν τὰ ζητηθέντα καὶ ζητηθησόμενα μέχρι πέρατος τῶν ἐργασιῶν τῆς Οἰκονομικῆς Διασκέψεως. Εἰς ἣν ὁμως περίπτωσιν δὲν ἐπῆρχετο συμφωνία ἢ παραίτησις τῆς Κυβερνήσεως θὰ ἐπραγματοποιεῖτο.

Καὶ τῷ ὄντι παρὰ τὴν ἀρίστην ὑποστήριξιν τῶν δικαίων μας ἐκ μέρους τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ πρὸ παντὸς ἐκ μέρους τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, αἱ διασκέψεις δὲν κατέληξαν εἰς ὀριστικὰς λύσεις.

Αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ ἀγὼν διὰ τὸ νομισματικὸν καὶ οἰκονομικὸν πρόβλημα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΑΡΧΗΓΩΝ

Ὁ στρατηγὸς κ. Πάγκαλος ἐξέθηκεν εἰς ὅλους τοὺς πολιτικοὺς ἀρχηγοὺς τὴν σοβαρότητα τοῦ ζητήματος, καθ' ὃ ἡγωνιζόμεν νὰ πεισθοῦν αἱ ἀρχαὶ κατοχῆς νὰ μετριάσουν τὰς ἀπαιτήσεις τῶν περὶ καταβολῆς ἐκ μέρους μας μεγάλων ποσῶν πρὸς αὐτάς. Ἐξήγησεν ὡσαύτως ὅτι ἡ ἄρνησίς μας δὲν προήρχετο ἀπὸ ἰδιοτροπίαν, ἀλλ' ἀνακύπτει ἐκ τῶν πραγμάτων, καθ' ὃ ἐπαπειλεῖται πλήρης χρεοκοπία. Ὡσαύτως ἐτόνισεν ὅτι τὴν ἐπιστολὴν τὴν ἤθελον διὰ τὴν ἔχω τὴν ἔγκρισίν των διὰ τὴν παραίτησίν μου, ὡς ἤθελον νὰ συγκατανεύσωσι ὅταν ἀνέλαβον τὴν ἀρχήν.

Ἄπαντες οἱ πολιτικοὶ ἀρχεγοὶ τῆς Χώρας ἐπέδειξαν πλήρη κατανόησιν τῆς δεινῆς θέσεως, εἰς ἣν εὐρισκόμην καὶ ἐνόμισαν καθήκον των νὰ ἀπευθύνουν πρὸς ἐμὲ τὴν κάτωθι ἐπιστολὴν τῶν ὑπογεγραμμένην παρ' ἀπάντων τῶν ἀναφερομένων κατωτέρω.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 18 Αὐγούστου 1942

Πρὸς

Τὸν Κύριον Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως

Κύριε Πρόεδρε,

Μετ' ἀγωνίας, τῆς ὁποίας δὲν ἀμφιβάλλομεν καὶ ὑμεῖς συμμετέχετε παρακολουθοῦμε τὴν ραγδαίαν πτώσιν τῆς δραχμῆς, τῆς ὁποίας συνέπεια εἶνε ἡ ἀλματική ἔντασις τῶν τιμῶν τῶν τροφίμων καὶ τῶν λοιπῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὴν ζωὴν εἰδῶν, ἧτις φέρει εἰς ἀληθῆ ἀπογνώσιν ὁλόκληρον τὸν ἀστικὸν κόσμον καὶ τὰς λαϊκὰς μάζας, αἵτινες ἐξηντλήθησαν ἤδη οἰκονομικῶς καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπαθλίωσιν, μὴ ἔχουσαι πλέον τί νὰ πωλήσωσι πρὸς συντήρησίν των.

Ἡ Κυβέρνησις ἐπέτυχε, θεθαίως, τὴν μείωσιν τῶν ἐξόδων κατοχῆς καὶ θὰ ἦτο εὐτύχημα ἂν εἰς ταῦτα καὶ μόνον περιορίζοντο αἱ ὑποχρεώσεις μας.

Δυστυχῶς, ὅμως, ἡ Κυβέρνησις ἀπεδέχθη ἐπὶ πλέον καὶ τὴν χορήγησιν προκαταβολῶν ἀπεριορίστως πρὸς τὰς ἀρχὰς κατοχῆς εἰς ἐλλεινηκὰς δραχμὰς καὶ διὰ πάσας τὰς λοιπὰς ἀνάγκας των. Τὰ ὑπὸ τοιαύτην δὲ μορφήν χορηγούμενα ποσὰ πληροφοροῦμεθα ὅτι ἀνέρχονται εἰς

πολλά δισεκατομμύρια δραχμῶν μηνιαίως καὶ δὲν φαίνεται πιθανότης, ὅτι πρόκειται νὰ μειωθοῦν.

Καὶ ὑπάρχει μὲν, καθ' ἃ ἐπίσης πληροφοροῦμεθα, ἡ δεδαίωσις ὅτι αἱ τοιαῦται καθ' ὑπέρβασιν τῶν δαπανῶν τῶν ἀρχῶν κατοχῆς προκαταβολαί, θέλουσι διακανονισθῇ μετὰ τὴν λήξιν τοῦ πολέμου, ἐν τῷ μεταξῷ, ὅμως, αὐξάνει ὁ πληθωρισμὸς καὶ ἐπέρχεται ἡ πτώσις τῆς ἀξίας τῆς δραχμῆς εἰς βαθμὸν πολλαπλασίως ἀνώτερον τοῦ ἐκ τῶν κυκλοφορικῶν στοιχείων δικαιολογούμενου, μὲ ὅλας τὰς δυσαρέστους συνεπείας, τὰς ὁποίας ἀνωτέρω ἀναφέρομεν.

Ἐκρίναμεν, ὅθεν, ἐπιβεβλημένον ἡμῖν καθήκον, ὥπως ἐπιστήσωμεν ἀμέριστον τὴν προσοχὴν ὑμῶν ἐπὶ τῆς δημιουργηθείσης καὶ καθημερινῶς ἐπαδεινوميμένης τραγικῆς οικονομικῆς καταστάσεως τῆς χώρας καὶ νὰ συστήσωμεν ὑμῖν, ὅτι ἐπιβάλλεται νὰ θέσῃτε τέρμα ἔστω καὶ ἀπὸ τοῦδε, εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν αἰτοῦντες ἀπὸ τὰς ἀρχὰς κατοχῆς τὴν διακοπὴν ἢ ἔστω τὴν ἐπὶ χρονικόν τι διάστημα ἀναστολὴν τῶν προκαταβολῶν, καθ' ὅσον ὁ τόπος ἀδυνατεῖ νὰ ἐξακολούθησεν καταβάλλων τὰ ἄνω ποσὰ ἐπὶ πλεόν τῶν καθορισθεισῶν δαπανῶν κατοχῆς, ἄνευ οικονομικῆς συντριβῆς του. Καὶ εἴμεθα θέβαιοι ὅτι ἐὰν διαφωτισθῶσι θεόντως παρὰ τῆς Κυβερνήσεως αἱ ἀρχαὶ κατοχῆς θὰ ἀποδεχθοῦν εἰμενῶς τὴν δικαίαν ταύτην αἰτησὶν ὑμῶν, καθ' ὅσον αὗται δὲν φαίνονται ἐπιθυμοῦσαι τὴν οικονομικὴν ἐξαθλίωσιν τῆς χώρας, ἡ ὁποία καὶ τὰ ἴδια αὐτῶν συμφέροντα παραδίδάπτει σημαντικῶς.

Ἄλλ' ἐὰν παρὰ πᾶσαν πιθανότητα δὲν ἤθελε γίνεαι ἀποδεκτὴ παρὰ τῶν ἀρχῶν κατοχῆς ἡ ἀνωτέρω αἰτησις, εἰς ἡμᾶς ἀπόκειται νὰ κρίνητε ἐὰν πρέπει νὰ ἐξακολούθησῃτε ὑπέχοντες τὰς περαιτέρω εὐθύνας, ἐν γνώσει πλεόν, ὅτι ἡ Ἑλλάς ἄγεται οὕτως εἰς πλήρη οικονομικὴν καταστροφὴν.

Μετὰ πάσης τιμῆς

1) ΘΕΜ. ΣΟΦΟΤΑΗΣ, 2) Γ. ΚΑΦΑΝΤΑΡΗΣ, 3) Σ. ΓΟΝΑΤΑΣ, 4) Δ. ΜΑΞΙΜΟΣ, 5) Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ, 6) Ι. ΡΑΛΛΗΣ, 7) Θ. ΠΑΓΚΑΛΟΣ.

Εἰς τὴν ἐπίδοσιν τῆς ἀνωτέρω ἐπιστολῆς, ἐπηκολούθησεν ἡ δὴλωσις τοῦ στρατηγοῦ Παγκάλου ἐκ μέρους ὧν τῶν ὑπογραψάντων τὴν ἐπιστολήν, ὅτι «φυσικὰ κανεῖς ἐκ τῶν ὑπογραψάντων ταύτην δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἀναλάβῃ ποτὲ τὴν διακυβέρνησιν τῆς χώρας ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ἢ δυσμενεστέρους ὁρους ἐν περιπτώσει παραιτήσεως τῆς Κυβερνήσεως Τσολάκογλου».

Ἡ ἐπιστολὴ ἐνέχει τὴν σημασίαν ὅτι οἱ πολιτικοί, οἵτινες συμφῶνουν μὲ τὴν ὑπαρξιν Κυβερνήσεως κατὰ τὴν κατοχὴν, ἠσθάνοντο τὴν ἀνάγκην νὰ μὲ βοηθήσουν ἤδη καὶ νὰ μὲ συμβουλευσούν περὶ τοῦ πρακτεύου.

Συνίστων ὅθεν νὰ αἰτήσω ἀπὸ τὰς ἀρχὰς κατοχῆς τὴν διακοπὴν ἢ ἀναστολὴν τῶν προκαταβολῶν. Ἄλλ' ἡμεῖς οὐδέποτε ἠτήσαμεν. Ἡξιώσαμεν καὶ ἐπεμείναμε εἰς τὴν ἀξίωσιν, ἀφοῦ προηγούμενως τοὺς διεφωτίζαμεν καταλλήλως.

Ἡ ἀνάγκωσις τῶν προεκτεθέντων ἐπισήμων ἐγγράφων θὰ πιστοποιήσῃ τοῦτο.

Ἵσαύτως ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι οἱ ἄρχηγοὶ τῶν πολιτικῶν κομμάτων τῆς χώρας θέτουσιν εἰς ἐνέργειαν κολακευτικά λόγια διὰ τοὺς κατακτητὰς, οὓς χαρακτηρίζουσι ὡς ἀντιλήπτορας τοῦ δικαίου καὶ ὅτι «δὲν φαίνονται ἐπιδιώκοντες τὴν ἐξαθλίωσιν τῆς χώρας», ἐνῷ ἐτέλουν ἐν πλήρει γνώσει ὅτι ἡδιαφόρουν ἀναλγήτως πρὸ τοῦ συμφέροντος των οἱ ξένοι γενικῶς. Τὰ κολακευτικά λόγια ἐτέθησαν διὰ τὴν ἀπίθανον περίπτωσιν, καθ' ἣν ἡ ἐπιστολὴ θὰ ἔπιπτεν εἰς χεῖρας τῶν εισβολέων, ἵνα μὴ κατηγορηθῶν ὡς ὑπονομεύοντες τὸ ἔργον των. Ἰδοὺ ὁ λόγος, δι' ὃν ἐνίστε καὶ ἡμεῖς ἐθέτομεν γραμμάς τινας φιλοφροσύνης διὰ τοὺς ξένους (καλόπιασμα).

Εἰς τὴν ἐπιστολὴν διατυπῶνται ὁ ὅρος «ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἀπεδέχθη τὴν χορήγησιν προκαταβολῶν». Δὲν πρόκειται περὶ ἀποδοχῆς, διότι δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ ἐκλέξη τὴν ἀποδοχὴν ἢ μὴ. Ἀπλῶς ἀνεκοινώθη ὅτι ταῦτα ἀπεφασίσθησαν εἰς τὴν Ρώμην ἐρήμην τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ περιεχόμενον τῆς ἀνωτέρω ἐπιστολῆς μέ ἐνεθάρρυνε εἰς τὸ νὰ ἐπιμείνω εἰς τὴν διακοπὴν τῆς καταβολῆς τῶν προκαταβολῶν καὶ ἐπειδὴ ἔβλεπον ὅτι ἐπέμενον οἱ Γερμανοὶ διὰ τὴν ἀπρόσκοπτον συνέχισιν τῆς καταβολῆς, ἀπεφασίσαμεν ὁμοφώνως, μεθ' ὅλων τῶν μελῶν τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου νὰ παραιτηθῶμεν.

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΤΟΥ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΠΩΣ ΕΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΗ Η ΠΑΡΑΙΤΗΣΙΣ ΜΟΥ

Ἡ Κυβέρνησις συνεκροτήθη τὴν ἑσπέραν τῆς 29 Ἀπριλίου 1941 ἐκ τῶν κάτωθι μελῶν, ἅτινα ὠρκίσθησαν τὴν 11ην ὥραν τῆς 30 Ἀπριλίου 1941 εἰς τὸ Γραφεῖον τοῦ Πρωθυπουργοῦ ἐνώπιον τοῦ Πρωθυερέως Ἀγίου Γεωργίου (Καρύτση).

ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ, Πρωθυπουργός

ΛΟΓΟΘΕΤΟΠΟΥΛΟΣ, Ἀντιπρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως καὶ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας καὶ προσωρινῶς Πρνοσίας.

ΔΕΜΕΣΤΙΧΑΣ, ὑπουργὸς Ἑσωτερικῶν.

ΜΠΑΚΟΣ, ὑπουργὸς Ἐθνικῆς Ἀμύνης.

ΛΙΒΙΕΡΑΤΟΣ, ὑπουργὸς Δικαιοσύνης καὶ προσωρινῶς Ἐπισιτισμοῦ.

ΜΑΡΚΟΥ, ὑπουργὸς Ἀσφαλείας.

ΜΟΥΤΟΥΣΗΣ, ὑπουργὸς Συγκοινωνίας — Μεταφορῶν — Τ.Τ.Τ.

ΚΑΤΣΙΜΗΤΡΟΣ, ὑπουργὸς Γεωργίας.

ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗΣ, ὑπουργὸς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας καὶ προσωρινῶς Οἰκονοικῶν.

Μετά τινος ἡμέρας παρουσιάσθη ἐνώπιόν μου ὁ ὑποστράτηγος Ρουσσόπουλος, ὅστις κατηγορηθεὶς ὅτι δῆθεν ἐγκατέλειψε τὴν Μερarchίαν του δὲν εἶχε συμπεριληφθῇ εἰς τὸν κατάλογον καίτοι συμμετασχὼν εἰς τὴν σύναψιν τῆς ἀνακωχῆς. Οὗτος ἠτήσατο νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς θέσιν ὑπουργοῦ διὰ νὰ μὴ προσαφθῇ εἰς αὐτὸν ἡ κηλὶς τῆς συκοφαντικῆς διαδόσεως, διαδεδομένη ὅτι ἐγνωμόνως θὰ καταβάλλη πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως ἀνταποκρίνηται εἰς τὸ καθήκον του.

Κρίνων ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ διασύρῃται τὸ ὄνομα ἐνὸς στρατηγοῦ μέ

τὰς κακοδούλους φήμας καὶ πεποιθῶς ὅτι θὰ εἰργάζετο ἑλληνοπρεπῶς καὶ εἰλικρινῶς τῷ ἀνέθηκε τὸ ὑπουργεῖον Ἑργασίας.

Περὶ τὰς 7 Μαΐου ἐπρότεινα εἰς τὸν συνταγματάρχην ἐ.ά. κ. Πολύζον ν' ἀναλάβῃ τὸ ὑπουργεῖον Ἐπισιτισμοῦ, πράγμα ὅπερ μὲ προθυμίαν ἀπεδέχθη.

Τέλος τὴν 8 ἢ 9 Μαΐου ὁ πλοίαρχος ἐ.ά. κ. Παπαδόπουλος Ἰάσων ἐδέχθη τὸ ὑπουργεῖον Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας.

Περὶ τὰ μέσα τοῦ τρίτου δεκαημέρου τοῦ μηνὸς Μαΐου ἐγένετο ὁ διορισμὸς τοῦ κ. Γκοτζαμάνη εἰς τὸ ὑπουργεῖον Οἰκονομικῶν. Τοῦτον δὲν ἐγκώριζον ἢ ἀπλῶς καὶ συνεπῶς δὲν ἠδυνάμην νὰ κρίνω ἐὰν ἔπρεπε νὰ συμμετάσχη εἰς τὸ οὕτω συγκροτηθὲν Ὑπουργικὸν Συμβούλιον. Ἐνέδωκα ὅμως εἰς ἐπιμόνους συστάσεις τῶν φίλων μου στρατηγῶν Κότση καὶ Πλατῆ, τοῦ πολιτευτοῦ καὶ δικηγόρου Τουρκοβοασίλη καὶ τέλος ἐπιμόνους παρακλήσεις τοῦ Ἀντιπροέδρου τῆς Κυβερνήσεως.

Ὁ στρατηγὸς Ραγκαθῆς εἶχε διορισθῇ ἀπὸ 18 Ἀπριλίου 1941 ἰκὸς Διοικητὴς Μακεδονίας, ἥτοι ἐπὶ Κυβερνήσεως Κορυζῆ.

Ὁ πολιτευτὴς κ. Τσιριγώτης διωρίσθη Γενικὸς Διοικητὴς Ἠπειροῦ κατὰ τὸ πρῶτον δεκαπενθήμερον τοῦ Μαΐου 1941, ἀλλὰ συνήντησε πολλὰ ἐμπόδια πού τῷ παρενέβαλον οἱ Ἱταλοὶ ὑπὸ διαφόρους προφάσεις. Οὕτω δὲν κατάρθωσε νὰ μεταβῇ εἰς Ἰωάννινα καὶ ἀπεστάλη εἰς Θεσσαλονίκην ὡς ὑφυπουργὸς παρὰ τῇ Γενικῇ Διοικήσει Μακεδονίας (21.Χ.41) (α).

Ὁ δικηγόρος κ. Λουλακάκης διωρίσθη Γενικὸς Διοικητὴς Κρήτης διὰ νὰ δυνηθῇ(;) νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν εἰς τὴν Μεγαλόνησον καὶ νὰ δυνηθῇ νὰ ἐξευμενίσῃ τὰς ἐκεῖ Γερμανικὰς Ἀρχάς. Οὗτος ἀπεδέχθη τὴν θέσιν ἀφοῦ προηγουμένως ἐπιέσθη παρ' ὅλων τῶν ἐνταῦθα προκρίτων Κρητῶν (Κουνδούρου — Βάρδα — Τζερμιὰ κλπ.) καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῶν πολιτικῶν κομμάτων Σοφούλη, Γονατᾶ, Ρέντη.

(α) Ὁ Ἀμερικανὸς τέως Στρατιωτικὸς Ἀκόλουθος ἐν Ἀθήναις Οὐίλιαμ Χάρντν Μὰκ Νήλ εἰς τὸ διβλίον του «Τὸ Ἑλληνικὸν δῆλημμα» (δρα ἐφημερίδα «Ἐλευθερία» 4.5.47) γράφει:

«Ὁ στρατηγὸς Τσολάκογλου δὲν ἐδυσκολεύθη νὰ εὔρῃ συνεργάτας εἰς τὴν Κυβέρνησιν. Γενικῶς ἡ κυβερνητικὴ μηχανή, ἥτις εἶχε λειτουργήσῃ ὑπὸ τοὺς Μεταξᾶν καὶ Κορυζῆν ἐξηκολούθησε νὰ λειτουργῇ. Ἡ Χωροφυλακὴ διέτηρε τὰ ἀστυνομικά της καθήκοντα (ἐλάχιστοι ἄνδρες ἐλιποτάκτησαν ἢ ἠρνήθησαν νὰ δεχθῶν τὰς διαταγὰς τῆς νέας κυβερνήσεως). Τὸ ἴδιον ὑπῆρξεν ἀληθὲς καὶ διὰ τοὺς ἄλλους κλάδους τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας. Παρ' ὅλους τοὺς ἐλέγχους τῶν κατακτητῶν, κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας, εἰς τὴν συνήθη τρέχουσιν ὑπηρεσίαν, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐλειτούργησε ὅπως ἐπὶ δικτατορίας Μεταξᾶ... Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς κατοχῆς τὸ πνεῦμα τῆς ἀντιστάσεως ὀλίγην εὗρεν ἔκφρασιν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Λαὸς εἶχε παραζαλισθῇ ἀπὸ τὸ αἰφνίδιον τῆς συμφορᾶς του. Ἀπὸ τὴν ἀλλοφροσύνην τῶν νικῶν του κατὰ τῶν Ἱταλῶν, εὗρεθαι αἰφνιδίως εἰς μίαν ἀπέλπιδα ὑποδούλων σιν. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἐστράφησαν ἀπεγνωσμένως εἰς τὴν ἄμεινον προσπάθειαν τῆς ἐπιβιώσεως. Ἡ προσπάθεια ἦτο πολὺ δυσχερής...».

Ἐκ τῶν ὑποστράτηγων ἢ μεράρχων ἐχρησιμοποιήθησαν οἱ ἐπόμενοι :

Ῥυποστράτηγος Καθράκος εἰς τὴν ΚΥΔΕΠ

Ῥυποστράτηγος Στάης, Νομάρχης Μεσσηνίας.

Ῥυποστράτηγος Μεταξᾶς, διὰ τὰς προανακρίσεις εἰς τὰς ἐπαρχίας.

Συνταγματάρχης Γεωργαντᾶς, Νομάρχης Κοζάνης.

Συνταγματάρχης Σπηλιωτόπουλος, Ἀρχηγὸς Χωροφυλακῆς.

Συνταγματάρχης Δημάρτας, Ἀστυνομίας Πόλεων.

Συνταγματάρχης Χρυσόχου, Ἐπιθεωρητῆς Νομαρχιῶν Μακεδονίας.

Ὁ ὑποστράτηγος Βραχνὸς εἶχε συμφωνηθῆ νὰ ἀναλάβῃ χαρτοφυλάκιον ὑπουργοῦ, ἀλλὰ διεπίστωσα ὅτι ἦτο ἀδιάλλακτος ἐναντίον τέως ὑπουργῶν καὶ ἄλλων πολιτικῶν προσώπων καὶ ἔνεκα τούτου δὲν ἐπραγματοποιήθη ἡ ὀρκισίς του.

Ὁ ἀντιστράτηγος Δέδες εὐθὺς ὡς ἀφίχθη ἐκ Μακεδονίας ἠξίωσε μέσω τοῦ φίλου του κ. Λογοθετοπούλου νὰ ἀναλάβῃ τὴν Διεύθυνσιν ὑπουργείου ἢ τὴν Δημαρχίαν Ἀθηνῶν. Σχετικῶς, παρεκλήθη καὶ ἐκ μέρους τῆς Γερμανικῆς Πρεσβείας. Ἐν τοσούτῳ δὲν παρεσχέθη ἡ εὐχέρεια πρὸς πραγματοποιήσιν τῆς θελήσεως τῶν ἀνωτέρω.

Περὶ τὸ τρίτον 10ῆμερον τοῦ Ἰουνίου 1941 ὁ ὑπουργὸς Ἑργασίας ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του ὡς ἐξαντλήσας τὴν δυναμικότητά του, πρὸ τῶν ὠμοτήτων τῶν κατακτητῶν, καὶ ὡς στερούμενος περιθωρίου νὰ ὁπομείνῃ περισσότερον. Μεγάλῃ ἐπίδρασιν πρὸς παραίτησιν ἤσκησε ἡ θετικὴ πληροφορία ὅτι Ἱταλικά στρατεύματα θὰ καταλαμβάνον τὰς Ἀθῆνας, ὡς ἐὰν ἦτο ἡ ἄχρι τοῦδε σκληριὰ ἡπιωτέρα τοῦ ὑπερθετικοῦ θαύματος. Μετὰ τινὰς ἡμέρας παρητήθη ὁ κ. Πολύζος διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους, καὶ διότι, ὡς ὁ ἴδιος ὠμολόγησεν εἰλικρινέστατα ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου σας, ἤθελε νὰ συνεργαζώμεθα μὲ τοὺς ξένους εἰλικρινῶς καὶ ὄχι νὰ καταδολιευώμεθα τούτους προσποιοῦμενοι τοὺς φίλους.

Τὴν 20.9.41 παρητήθησαν οἱ κ.κ. Δεμέστιχας καὶ Κατσιμήτρος καὶ ἀντ' αὐτῶν ὁ μὲν κ. Ἰάσων Παπαδόπουλος ἐπεφορτίσθη καὶ τὸ ὑπουργεῖον Ἑσωτερικῶν, καίτοι ὑποβαλὼν παραίτησιν, ὁ δὲ κ. Καραμάνος ὑπουργὸς τοῦ Ἐπισιτισμοῦ ἐπεφορτίσθη καὶ τὸ ὑπουργεῖον Γεωργίας διὰ τὸν συντονισμόν τῆς παραγωγῆς μὲ τὴν συγκέντρωσιν καὶ διανομήν.

Τὴν 13.12.41 διωρίσθη ὁ κ. Τσιριγώτης ὑπουργὸς τῶν Ἑσωτερικῶν καὶ τὴν 16.4.42 ἀνέλαβε τὸ ὑφυπουργεῖον παρὰ τῷ Πρωθυπουργῷ, ἵνα οὕτως ἀποφύγῃ τὰ θέλη τῶν Γερμανῶν. Ὁ κ. Ἰάσων Παπαδόπουλος ἀπεμακρύνθη ὀριστικῶς περὶ τὰ τέλη Νοεμβρίου 1941.

Περὶ τὰ μέσα Μαρτίου ὁ κ. Καραμάνος ἐπέμεινε νὰ ἀποχωρήσῃ ἐκ τῶν ὑπουργείων, διότι δὲν κατάρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ παρὰ τῶν ἀρχῶν κατοχῆς τὴν ἐλευθερίαν (ἀποδέσμευσιν) τῶν Ἑλληνικῶν προϊόντων καὶ διότι ἡ προσπάθειά του νὰ φέρῃ πρὸς διανομὴν ἔλαιον ἀπέτυχεν. Κρίνω ἀναγκαῖον νὰ τονίσω ἐνταῦθα ὅτι ὁ κ. Καραμάνος κατάρθωσε νὰ κάμῃ διανομὴν κρέατος καὶ σταφίδος κατὰ τὰ Χριστούγεννα 1941 καὶ νὰ δι-

πλασίαση τὴν μερίδα τοῦ ἄρτου διὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας (α). Διὰ ταῦτα παρητήθη.

Ὅμοιως παρητήθησαν οἱ κ.κ. Λιθιεράτος καὶ Χατζημιχάλης, ἐκ τοῦ γεγονότος καθ' ὃ ἀνέλαθε ὁ κ. Γκοτζαμάνης, κατ' ἐπιθυμίαν καὶ ἀμετά-τρεπτον ἐπιμονὴν τῆς ἰταλικῆς ἀντιπροσωπίας, τὴν διεύθυνσιν τῶν 5 παραγωγικῶν ὑπουργείων καὶ οὕτως ἐξετοπίζοντο ὁ μὲν κ. Λιθιεράτος ἐκ τοῦ ὑπουργείου Ἑργασίας, ὁ δὲ κ. Χατζημιχάλης ἐκ τοῦ ὑπουργείου Ἑθνικῆς Οἰκονομίας.

Ὡς προερρήθη ὁ κ. Γκοτζαμάνης προσεφέρθη νὰ ἐφαρμόσῃ νέον τρόπον διοικήσεως τῶν παραγωγικῶν ὑπουργείων (Οἰκονομικῶν, Ἑθνικῆς Οἰκονομίας, Γεωργίας, Ἐπισιτισμοῦ καὶ Ἑργασίας) ἔχων τὴν ὑποστήριξιν τῶν Οἰκονομικῶν ἐμπειρογνομόνων τῆς ἰταλικῆς ἀντιπροσωπίας καὶ ἐπομένως εἶχε ὅλας τὰς προϋποθέσεις ὅτι θὰ ἐπιτύχῃ.

Ἀντελμβανόμην πολὺ καλῶς ὅτι θὰ ἀπετύγχανε ἔστω καὶ ἂν εἶχε τὴν ὑποστήριξιν τῆς ἰταλικῆς ἀντιπροσωπίας. Ἐπομένως ἔπρεπε νὰ τὰ πετάξω ὅλα καὶ νὰ παραιτηθῶ. Ἐν τούτῳ δὲν τὸ ἔκαμα, διότι εἶχον ἀναφυῇ μεγίστης σημασίας Ἑθνικὰ ζητήματα, ὅτινα ἀπῆλθον ἀντιμετώπισιν ἰσχυρὰν καὶ ἐπίλουςιν.

Τὰ περὶ ὧν πρόκειται ζητήματα ἦσαν τὸ Μακεδονικὸν καὶ τῶν Λεγεωνariών. Ὡσαύτως ἦσαν τὰ προκύψαντα κατὰ τὴν διαδικασίαν α) Ἡ ταχεῖα ἀποστολὴ ἀξιωματικῶν εἰς τὴν Μέσσην Ἀνατολὴν ὑπὸ τὴν προσχηματικὴν δικαιολογίαν ὅτι διωρίσθησαν διδάσκαλοι εἰς τὴν Γερμανοκρατομένην ζώνην τοῦ Αἰδυμοτείχου. Ὁργανοῦτο ἡ συγκέντρωσις τῶν δῆθεν διδασκάλων εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἐκεῖθεν διὰ δυνάμειν κατὰ τὴν ἐκείνην ἐποχὴν εἰς τὰ Τουρκικὰ παρόλια κατ' ἀρχὰς καὶ εἶτα εἰς Ἀλεξανδρούπολιν. β) Ἡ συγκάλυψις τῶν Βορειοηπειρωτῶν καὶ Δωδεκανησίων, οἵτινες κατεδιώκοντο ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν.

Εἵπομεν προηγουμένως ὅτι τὴν 29 Αὐγούστου ἀπεφασίσθη παρ' ὧν ἡ παραίτησις τῆς Κυβερνήσεως καὶ ὅτι δὲν ἐπραγματοποιήθη ἡ παραίτησις ἐν ἀναμονῇ τῆς ἀποφάσεως τῆς συγκληθείσης οἰκονομικῆς διασκεψέως. Ἐκ παραλλήλου ἀνεστῶλη καὶ ἡ καταβολὴ προκαταβολῶν.

Ἡ διάσκεψις δὲν κατέληξεν εἰς ὀριστικὴν τινὰ λύσιν καὶ ἔνεκα τούτου ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπιτροπὴ ἐπανῆλθε. Ἡ μόνη ἀπόφασις ποὺ ἐλήφθη, ἦτο νὰ ἀποσταλοῦν δύο ἐμπειρογνώμονες οἰκονομικοὶ (εἰς Γερμανὸς καὶ εἰς Ἰταλὸς) πρὸς ἐξυγιάνσιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ ἐπιτροπὴ ἔφθασε τὴν πρωΐαν τῆς 24 Ὀκτωβρίου ἐκ Ρώμης καὶ τὴν 17ην ὥραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας συνήλθε τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον διὰ νὰ ἀκούσῃ τὴν ἔκθεσιν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν καὶ τὰς λεπτομερείας τῶν συζητήσεων, αἵτινες εἰς τὰς γενικότητας ἦσαν γνωσταὶ ἐκ τηλεγραφημάτων. Ὁ κ. Γκοτζαμάνης, ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν,

(α) Ἀντιθέτως ἐγένετο τὸν Δεκέμβριον 1945. Δὲν διενεργήθησαν διανομαὶ ἐκ μέρους τῆς ΟΥΝΡΡΑ, καίτοι ὁλόκληρα τετραγωνικὰ χιλιόμετρα παρὰ τὸν λιμένα Πειραιῶς ἐστένεζον ὑπὸ τὸ βάρος τῶν συσσωρευμένων ἐκεῖ τροφίμων καὶ παντοειδῶν ἐφοδίων καὶ καίτοι πολυάριθμα μέσα μεταφορᾶς ὑπῆρχον εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Κυβερνήσεως. Ἐκ τούτου δύναται τις νὰ ἐξαγάγῃ τὸ συμπέρασμα ὅτι δὲν χρειάζεται μόνον ἡ ὑπαρξίς τροφίμων, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρὰ θέλησις πρὸς ἀντίδρασιν κατὰ τῆς φυγοπονίας.

ὅστις ὑπεστήριξεν ὄριστα τὰ δίκαιά μας, καὶ ἡρνήθη πεισμώνως τὴν καταβολὴν χρημάτων περισσοτέρων τῶν 1500 ἑκατομμυρίων, ἐξόδων κατοχῆς, ἐξέθηκε ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τὰ τῆς διασκέψεως καὶ κατέληξεν ὅτι ἀπέτυχεν ἡ οἰκονομικὴ διάσκεψις.

Κατόπιν τούτου παρεκάλεσα τὸν ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν νὰ ἀπαντήσῃ ἐπὶ τῶν κάτωθι ἐρωτήσεών μου:

α) Δύναται τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον νὰ καταβάλῃ μεγαλύτερα ποσὰ τοῦ ἐνὸς καὶ ἡμίσεος δισεκατομμυρίου (ἐξόδων κατοχῆς) χωρὶς τὸν κίνδυνον νὰ καταστραφῇ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ (ὑπουργοῦ Οἰκονομικῶν): Δὲν δύναται, διότι θὰ χρεοκοπήσῃ ἀνεπανορθώτως.

β) Ἡμεῖς ἔχομεν παραιτηθῇ ἀπὸ 29 Αὐγούστου, ὡς ἐνθυμείσθε, διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν καταβολὴν ζητουμένων σοδαρῶν ποσῶν. Φρονεῖτε καὶ ἤδη ὅτι πρέπει νὰ παραγματοποιήσωμεν τὴν παραίτησιν μας ἢ ὄχι;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ: Τὸ συμφέρον τῆς Ἑλλάδος ὑπαγορεύει νὰ ἐπιμείνωμεν εἰς τὴν μὴ καταβολὴν τῶν ζητουμένων ποσῶν καὶ εἰς τὴν παραίτησιν.

γ) Εἰσηγείσθε τὴν παραίτησιν μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς διασκέψεως;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ: Μάλιστα, τὴν εἰσηγοῦμαι.

Ὑστερον τούτων παρεκάλεσα νὰ διακόψωμεν τὴν ἐργασίαν τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, διὰ νὰ δεχθῶ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν Οἰκονομικῶν Πληρεξουσίων τῶν Γερμανοϊταλῶν, οἵτινες ἀπεστάλησαν πρὸς ἐξυγίανσιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς Ἑλλάδος, κατ' ἀπόφασιν τῆς οἰκονομικῆς Διασκέψεως, εὐρεθείσης πρὸ ἀδιεξόδου.

Πρὶν ἱστορήσω διὰ τὴν ἐπίσκεψιν καὶ τὰς διαμειφθείσας συζητήσεις μετὰ τῶν οἰκονομικῶν ἀντιπροσώπων, ὀφείλω νὰ τονίσω ὅτι ἡ ληφθεῖσα ὁμοφώνως ἀπόφασις παραιτήσεως ἦτο ἀνέκκλητος καὶ ὀριστική. Ἐπὶ πλέον ἐκαλύπτετο ἀπὸ τὴν πεφωτισμένην γνώμην τῶν ἀρχηγῶν τῶν πολιτικῶν κομμάτων τῆς χώρας, οἵτινες ἀντιπροσώπευον μεγίστην ἀναλογίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, εἰς τρόπον, ὥστε νὰ μὴ ἔχω εὐθύνην ἐὰν ἡ διακυβέρνησις τῆς Χώρας περιέπιπτε εἰς χεῖρας τῶν ἀμφιβόλου συνειδήσεως ἀτόμων ποὺ ἀνεδοκατέβαιναν τὶς σκάλες τῶν πρεσβειῶν.

Τοὺς κατὰ τ' ἀνωτέρω οἰκονομικοὺς ἐμπειρογνώμονας καὶ οἰκονομικοὺς δικτάτορας Νοϊμπάχερ (Γερμανῶν) καὶ Ντ' Ἀγκοστίνιο (Ἰταλῶν), ἐπαρουσίασαν εἰς ἐμὲ τὴν 20ὴν ὥραν τῆς 24 Ὀκτωβρίου οἱ πρεσβευταὶ Ἀλτεμπουργκ (Γερμανῶν) καὶ Γκίζι (Ἰταλῶν) μετὰ τὴν παράκλησιν ὅπως ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, καὶ ἰδίᾳ ὁ πρόεδρος ταύτης συνδράμουν τούτους διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου των.

Παραβλέπων τοὺς τύπους μιᾶς πρώτης τυπικῆς ἐπισκέψεως καὶ θέλων νὰ μὴ ἀφίσω ἀναπάντητον μίαν φράσιν τῶν διπλωματῶν περὶ παροχῆς τῆς συνδρομῆς μας εἰς τὸ ἔργον τῶν παρουσιαζομένων ἐπισκεπτῶν, ἐπωφελήθην τῆς περιστάσεως νὰ τονίσω, ὅτι ἑτέρα Κυβέρνησις μετ' ἕτερον πρόεδρον θὰ συνδράμῃ τὸ ἔργον τῶν κυρίων ἐκείνων, διότι ἡμεῖς εἴμεθα παρητημένοι κατ' οὐσίαν ἀπὸ τῆς 29ης Αὐγούστου ὡς κατηγορηματικῶς, ἐγγράφως καὶ προφορικῶς ἀνεκοινώσαμεν τὴν ἀπόφασιν ταύτην πρὸς τὰς πρεσβεΐας Γερμανίας καὶ Ἰταλίας καὶ διότι πα-

πρεμείναμεν κατὰ τύπους μέχρι σήμερον, διότι ὑπεχωρήσαμεν εἰς τὴν πρόσκλησιν Ἑλληνικῆς Ἐπιτροπῆς ἵνα συμμετάσχω εἰς τὰς συζητήσεις οικονομικῆς ἐν Βερολίνῳ καὶ Ρώμῃ διασκέψεως, μὲ τὴν δὴλῳσίν μας τὴν ρητὴν καὶ κατηγορηματικὴν, ὅτι θὰ ἦτο ἀμετάκλητος ἡ παραίτησις, εἰς ἡν περίπτωσιν ἀποτύχη ἡ οικονομικὴ διάσκεψις.

«Καὶ τίς σὰς εἶπεν, ἠρωτήθη, ὅτι ἡ διάσκεψις ἀπέτυχεν».

Ποῖος ἄλλος, ἀπήντησα, ἀπὸ τῶν ὑπουργῶν τῶν Οἰκονομικῶν κ. Γκοτζαμάνην, ὅστις πρὸ ὥρας μοὶ εἰσηγγέιτο ὅτι ἔπρεπε νὰ μὴ γίνωμεν «νεκροθάπται τῆς Ἑλλάδος».

Παρεκλήθη νὰ εἰδοποιήσω νὰ προσέλθῃ ὁ κ. Γκοτζαμάνης, πρᾶγμα, ὅπερ ἔκαμα καὶ συνέχισα λέγων ὅτι μὲ τὴν περίπτωσιν ταύτην τῆς διαφορᾶς ἀντιλήψεως μεταξὺ ὑμῶν καὶ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν προκύπτει ἡ ὑποχρέωσις νὰ παραιτηθῶμεν ἐφ' ὅσον δὲν κατενοήσαμεν τὴν ἀπλὴν ἀπόφασιν τῆς Διασκέψεως, καὶ νὰ παραχωρήσωμεν τὴν θέσιν μας εἰς ἱκανωτέρους καὶ νοημονεστέρους, οἵτινες θὰ ἀντελαμβάνοντο ἐκεῖνα ποῦ δὲν ἀντελήφθημεν ἡμεῖς.

Οἱ πρεσβευταὶ ἔσπευσαν νὰ μοὶ κάμουν φιλοφρόνησιν, ὅτι δὲν θὰ εὗρουν καλύτερον ἐμοῦ, ἀλλ' ἀπήντησα ἀμέσως ὅτι 100.000 Ἑλληνες εἶνε καλύτεροι ἐμοῦ, ἀλλ' ἀρνοῦνται νὰ προσφερθοῦν, διότι βλέπουν ὅτι ὠθεῖτε τὴν Ἑλλάδα πρὸς τὸν κρημνὸν καὶ διότι ἐκακομεταχειρίσθητε τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν, ὡς πολλάκις διαμαρτυρόμενος σὰς ἐτόνισα.

Παρεμβὰς ὁ Γερμανὸς οικονομικὸς πληρεξούσιος, μὲ παρεκάλεσε νὰ τοὺς διαφωτίσω, ἐκβέτων τὰ παράπονά μας καὶ ἄλλας ἀφορμάς.

Ἀφοῦ τὸν ἠυχαρίστησα διὰ τὴν καλωσύνην ποὺ εἶχε νὰ μὲ ἀκούσῃ εἰς ἀκατάλληλον ὥραν, ἀπήντησα.

α) Ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς ὑπέστη πλήγμα ἀνυπόφορον μὲ τὴν Βουλγαρικὴν κατοχὴν ἐπὶ Ἑλληνικωτάτων ἐδαφῶν.

β) Ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς μὲ τὸ ἀσφαλέστατον διαισθητήριόν του ἀντελήφθη ὅτι ἀθετεῖτε τὰς ὑποσχέσεις σας,

παραβαίνετε τὰς συμφωνίας,

ἐπιδεικνύετε ἑλλειψὶν ἀνθρωπιστικῶν αἰσθημάτων εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ ἔχη ἐγκαταλειφθῇ ὁλόκληρος ἡ φυλὴ μας νὰ ἀποθάνῃ ἐκ πείνης.

Ἀντελήφθη ὡσαύτως ὅτι ἐνῶ ἡ Α.Ε. ὁ καγκελλάριος ἔτεινε φιλικὴν τὴν χεῖραν πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν, τὰ ὄργανά σας κατέσχον τὰ καπνὰ μας, ἀφῆρπασαν τὰ τρόφιμα, ἐδέσμευσαν τὸ ἔλαιον, τὴν σταφίδα, τὰ σύκα, τὸν βάμβακα καὶ ἀκόμη τὰ ἰδιωτικά ἐμπορεύματα.

Ἐπομένως δεδικαιολογημένως ἀνησυχῶ διότι:

1) Ὑπάρχει ἀδελφαιότης εἰς τὸ Ἐθνικὸν ζήτημα

2) Αἱ ὁμότητες τῶν Βουλγάρων ἐξακολουθοῦν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ Δυτικὴν Θράκην.

3) Ἐπιτρέπετε νὰ διενεργῇται προπαγάνδα εἰς τὴν Μακεδονίαν

4) Περιεστῶλθον τὰ δικαιώματα τῆς Κυβερνήσεως (εἶχε ἀρχικῶς ὀρισθῇ ὁ Νέστος ὡς ὄριον τῆς Ἑλληνικῆς Διοικήσεως καὶ τώρα εἶνε ὁ Στρυμὼν)

5) Ὑφίσταται Προτεκτοράτον εἰς τὰς Ἰονίους Νήσους.

6) Συλλαμβάνονται πολῖται καὶ ἀξίωματικοὶ καὶ ἀποστέλλονται ἔξω τῆς Ἑλλάδος.

7) Παρεβιάσθη τὸ πρωτόκολλον ἀνακωχῆς

8) 'Ενώ τὸ ἐπίσημον Κράτος δὲν ἐπιτυγχάνει ἀδείας πρὸς μεταφοράν ἐλαίου ἐκ Κρήτης καὶ Λέσβου, ἰδιῶται μεταφέρουν συνεχῶς μεγάλας ποσότητες καὶ ἀκόμη καὶ ναῦται σας μεταφέρουν τοῦτο δι' ὑποβρυχίων καὶ ἀντιτορπιλλικῶν.

Εἰς πάντας ἐνεποίησαν αἰσθησιν τὰ ἀνωτέρω καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τοὺς καταπλήκτους νεοαφιχθέντας.

'Εν τῷ μεταξύ εἶχε προσέλθει ὁ κ. Γκοτζαμάνης, ὅστις ἐπεβεβαίωσε ὅσα ἀνωτέρω εἶπον, ὅτι μᾶς εἰσηγήθη καὶ ὅστις ἐπανελάβε τὴν γνώμην του ὅτι ἐὰν συνεχίζετο ἡ καταβολὴ καὶ μῖας δραχμῆς ἐπὶ πλέον τῶν 1500 ἑκατομμυρίων, δαπανῶν κατοχῆς, ἡ 'Ελλάς θὰ ἐχρεοκόπει.

Οἱ πρεσβευταὶ καὶ οἱ οἰκονομικοὶ ἐντεταλμένοι δυσηρεστήθησαν μὲ τὰς διαπιστώσεις τοῦ ὑπουργοῦ Οἰκονομικῶν ὡς ἀπροσδοκίτως μὴ διαψεύσαντος ἐμὲ καὶ ἀνεχώρησαν.

'Αλλ' ἐὰν δὲν μὲ διέψευσε ἐκείνην τὴν στιγμήν, τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἀνήρесе τὰ πάντα, διότι ὑπεστήριξεν ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ χορηγώμεν τὰ ζητούμενα παρὰ τῶν κατακτητῶν.

Οἱ ξένοι προσεπάθησαν μὲ ὅλας τινὰς δυνάμεις ὅπως ἀνακαλέσω τὴν ἀπόφασίν μου περὶ παραιτήσεως, ἀλλ' ἀντέταξα ἀνενδύτως ἄρνησιν.

Τότε οἱ πρεσβευταὶ προσεπάθησαν νὰ σχηματίσουν Κυβέρνησιν ἐκ πολιτικῶν προσώπων, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων ἦσαν γλοιώδεις τύποι καὶ ρευστῆς συνειδήσεως καὶ ὑπεστηρίζοντο ὑπὸ τῆς ἰταλικῆς ἀντιπροσωπίας. Αἱ Γερμανικαὶ ὅμως ἀρχαὶ ἀπέστεργον εἰς τοιαύτην λύσιν καὶ οὕτω περιορίσθησαν νὰ ἐξετάσουν τὴν πρωθυπουργοποίησιν τῶν κ. κ. Ράλλης, Σοφianoπούλου, Γεωργ. Μερκούρη, ναυάρχου Οἰκονόμου καὶ τέλους τοῦ ἐκ Λαρίσης δικηγόρου καὶ Λεγεωναρίου Ματούση. 'Εκ τούτων οἱ κ.κ. Ράλλης καὶ Οἰκονόμου δὲν εἶχον προηγουμένως ἐπισκεφθῇ τὰς πρεσβείας ἢ δὲν ἐγνώριζον ὅτι τὰς ἐπεσκέφθησαν.

'Ο ναύαρχος Οἰκονόμου, ὡς κατέθεσεν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου σας, ἀφοῦ ἠρώτησε τὴν ἀπόδῃμον Κυβέρνησιν, ἡρνήθη νὰ δεχθῇ τὴν πρωθυπουργίαν.

Τοὺς κ.κ. Σοφianoπουλον καὶ Ματούσην δὲν ἤθελον οἱ Γερμανοί.

'Ο κ. Ράλλης διὰ νὰ ἀποφασίσῃ ἤθελε νὰ λάβῃ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ στρατάρχου Γερμανοῦ ἐπὶ τῆς πραγματοποιήσεως ὧν τινῶν πού ἔχετε.

Πράγματι μετέβη ἀεροπορικῶς εἰς Θεσσαλονίκην καὶ εἶδε τὸν στρατάρχην.

'Επειδὴ ὅμως δὲν εὗρεν ὁ κ. Ράλλης προσφορὰν πρὸς δοθήειαν ἀπεσύρθη.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ πρώτου 10ημέρου τοῦ Νοεμβρίου οἱ πρεσβευταὶ ἀνενέωσαν τὰς παρακλήσεις των ὅπως ἀναθεωρήσω τὰς ἀποφάσεις μου. Πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν λόγων των ἔκαμον ἐπίκλησιν τῶν πατριωτικῶν μου αἰσθημάτων.

Εἰς ἀπάντησιν εὗρον τὴν εὐκαιρίαν νὰ τονίσω ὅτι ὁ πατριωτισμός μου ὑπαγορεύει νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς Κυβερνήσεως διὰ νὰ μὴ χρησιμεύσω ὡς νεκροθάπτης τῆς πατρίδος μου.

Οἱ πρεσβευταὶ εὐρισκόμενοι πρὸ ἀδιεξόδου κατέληξαν εἰς τὴν λύσιν τῆς παραμονῆς τῶν λοιπῶν, πλὴν ἐμοῦ, μελῶν τῆς Κυβερνήσεως μὲ

ἐπὶ κεφαλῇ τὸν ἀντιπρόεδρον Λογοθετόπουλον. Διηκολύνθησαν εἰς τοῦτο διότι οἱ κ.κ. Μπάκος, Μάρκου, Μουτούσης καὶ Λογοθετόπουλος μεταπεισθέντες ὑπὸ τοῦ κ. Γκοτζαμάνη ἐπίστευσαν ὅτι θὰ ἐβελτιοῦντο τὰ οἰκονομικά μας μὲ τὰ μέτρα ποὺ θὰ ὑπεδείκνυν οἱ νεοαφικθέντες οἰκονομικοὶ δικτάτορες.

Τοιοῦτοτρόπως παρητήθη καὶ παρέμεινεν ὁ κ. Λογοθετόπουλος.

Μόλις ἀνέλαθεν ὁ τελευταῖος (15 Νοεμβρίου) οἱ κ.κ. Τσιριγώτης καὶ Μουτούσης ἐδήλωσαν ὅτι ἡσθάνοντο τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὲ ἀκολουθήσουν. Τοὺς προέτρεψα ὅμως ὅπως παραμείνουν διὰ νὰ ἐπαγρυπνοῦν μήπως λάθουν χώραν παραχωρήσεις πρὸς τοὺς Γερμανοῖταλους εἰς βάρος τοῦ Ἑλληνικοῦ συμφέροντος.

Ἡ παραίτησις θὰ ἐγένετο γενικὴ, ἐὰν δὲν ἐνεφανίζετο ὁ κ. Γκοτζαμάνης ἀνακόλουθος. Τοῦτο συνέβη διότι ἐνήσκει μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτοῦ ὁ προσδευτής τῆς Ἰταλίας, ὅστις τὸν ἐγκατέστησε ἐπάνω εἰς πέντε ὑπουργεῖα ἀπὸ τοῦ Μαρτίου 1942 καὶ ἴσως νὰ τῷ ὑπισχνεῖτο πολλὰ διὰ τὸ μέλλον. Ἐν τοσούτῳ μέχρι τῆς 24 Ὀκτωβρίου 1942 δὲν ἐπέδειξεν ἀμφίβολα ἐθνικὰ ζητήματα, οὐδὲ παρεγνώρισε ποὺ τὰ Ἑλληνικὰ συμφέροντα διὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τοὺς ξένους. Τὸ γνωρίζω καλῶς τοῦτο διότι ἀπ' ἀρχῆς σχεδὸν τῆς ὑπουργίας του (ἦτοι ἀπὸ 22.6.41) περιέπεσεν εἰς τὸ ὀλίσιμα νὰ προτείνῃ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῆς Ρωσίας, καὶ τῆς προσχωρήσεως τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Ἀντικομμουνιστικὸν σύμφωνον καὶ ἔνεκα τούτου τὸν προσεῖχον ἰδιαιτέρως.

Τὴν γνώμην ταύτην ἐξεδήλωσε διὰ τῆς κατωτέρω καταχωρουμένης ἐπιστολῆς του, ἀπευθυνθείσης μοι ὥρας τινας μετὰ τὴν ἀνακοίνωσιν τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου τῆς Γερμανίας κατὰ τῆς Ρωσίας. Ἡ ἰδιόχειρος αὕτη ἐπιστολὴ δὲν ἀνεκοινώθη εἰς τὸ δικαστήριον διὰ νὰ μὴ κατηγορηθῶ ὡς ἀντιδικήσας κατὰ συγκατηγορουμένου μου.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 22 Ἰουνίου 1941

Πρὸς

Τὴν Α. Ε. τὸν Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως

Στρατηγὸν Κύριον Γ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

Ἐνταῦθα

Κύριε Πρόεδρε,

Διὰ τῆς ἀπροόπτου καὶ αἰφνιδιαστικῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου μεταξὺ τοῦ Ἀξονος καὶ τῆς Ρωσίας ἐπαληθεύει καὶ πραγματοποιεῖται μία ἀκόμη τῶν προβλέψεών μου, τὰς ὁποίας εἶχα ἐκθέσει ἐν τοῖς ἀπὸ 26.5.40 καὶ 20.7.40 ὑπομνήμασί μου πρὸς τὴν τότε Κυβέρνησιν καὶ τὸν Βασιλέα. Περὶ τῆς πλήρους ἀντιθέσεως τῶν συμφερόντων τοῦ Ἀξονος καὶ τοῦ Πανσλαβισμού. Ἐπὶ τῆς ἀντιθέσεως ταύτης ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐπιχειρημάτων, ἐστῆριξα τὴν γνώμην μου, περὶ ἀπολύτου συμπτώσεως τῶν συμφερόντων ἡμῶν καὶ τοῦ Ἀξονος καὶ τῆς ἀνάγκης στενωτάτης συνεργασίας Ἀξονος καὶ Ἑλληνισμοῦ τῆς μόνης μὴ σλαυτικῆς δυνάμεως ἐν τῇ Ἑγγύς Ἀνατολῇ.

Ὁ σήμερον ἐκραγεῖ πόλεμος δημιουργεῖ ἄκρως λεπτὴν κατάστα-

σιν χρήζουσιν θαθείας και λεπτομεροῦς ἐρεύνης διὰ τὴν ἐκανεξέτασιν και ἀναπροσαρμογὴν τῆς θέσεώς μας ἐν τῷ νέῳ δημιουργουμένῳ πλαισίῳ. Πρὸς τοῦτο, λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω ὑμῖν τὴν γνώμην και νὰ παρακαλέσω, ὅπως συγκαλέσητε ἐπειγόντως και ὅλως ἐκτάκτως τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον διὰ νὰ ἐπιληφθῇ τῆς τοιαύτης ἐρεύνης και νὰ δοθῇ ἐγκαιρία εἰς ἕκαστον ἐξ ἡμῶν νὰ ἀναπτύξῃ τὰς ἀπόψεις του και νὰ λάβῃ τὴν θέσιν και τὴν εὐθύνην του. Ἐν ἀναμονῇ τῶν ἀποφάσεων, ποῦ θὰ ληφθοῦν, νομίζω, ὅτι θὰ εἶνε λίαν ἐξυπηρετικὸν τῶν συμφερόντων τῆς Χώρας, ἐὰν ἀποστέλλατε ἀμέσως και ἐξ ὀνόματος τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τηλεγράφημα πρὸς τοὺς κ.κ. Χίτλερ και Μουσολίνι, δι' οὗ νὰ εὐχρησθῇ τὴν νίκην τῶν ὀπλῶν ἐν τῷ νέῳ ἀγῶνι πρὸς δημιουργίαν τῆς Νέας Εὐρώπης και ἀποτροπὴν τοῦ Σλαυοκομμουνιστικοῦ κινδύνου, ὅστις ἀπειλεῖ τοὺς πάντας και τὰ πάντα ἐν Εὐρώπῃ.

Μετὰ τιμῆς και φιλικῶν αἰσθημάτων

Δρ. Σ. ΓΚΟΤΖΑΜΑΝΗΣ, Ὑπουργὸς Οἰκονομικῶν

Ἐν πρώτοις ὀφείλω νὰ ὑπογραμμίσω ὅτι οὐδέποτε ἀπηύθυνα τηλεγράφημα πρὸς τοὺς Χίτλερ και Μουσολίνι. Τοῦτο θὰ ἐδημοσιεύετο εἰς τὰς ἐφημερίδας και θὰ ἀνεκοινοῦτο ἀπὸ ραδιοφώνου ὡς ἱστορικὸν γεγονός.

Τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον συνήλθε κανονικῶς τὴν Τρίτην (24.6.41) ἐσπέραν και ἀφοῦ ἐπεράτωσε τὴν ἐργασίαν του ἀνεκοίνωσα τὴν ἐπιστολὴν τοῦ κ. Γκοτζαμάνη και ἐνήργησα ὅπως τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου ἀποφανθοῦν κατὰ τῆς προτάσεως, δηλώσας «ὅτι ἡμεῖς ἀνελάβομεν τὴν ἐξουσίαν διὰ νὰ ἐξυπηρετήσωμεν τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν χωρὶς νὰ ἔχωμεν ἀπὸ κάπου ἐξουσιοδότησιν νὰ κάωμεν πολιτικὴν και ἀπαρνούμενοι τοὺς μετὰ τῆς Ἀγγλίας δεσμοὺς νὰ συμμαχήσωμεν με ἐκείνους, ποῦ διανοήθησαν νὰ μᾶς ὑποδουλώσουν. Χθὲς ἀκόμη ὁ στρατάρχης Λίστ μᾶς συνεχάρη, διότι ὠμολογήσαμεν εἰλικρινῶς ὅτι εἴμεθα σύμμαχοι τῶν Ἀγγλῶν και ἀδελφοὶ ἐν ὀπλοῖς και συνεπῶς ἀπεφύγομεν τὴν δι' Ἑλλήνων ἐπ'ἀνδρωσιν τῶν ἀντιαεροπορικῶν πυροβολείων τῶν Ἀθηνῶν. Ἐὰν προσχωρήσωμεν εἰς τὸν Ἀξονα θὰ συμμαχήσωμεν με τοὺς Βουλγάρους, προαιωνίους ἐχθροὺς μας και ἀπηνεῖς διώκτας τοῦ Ἑλληνισμοῦ!».

Ἀπαντὰ τὰ μέλη πλὴν τοῦ κ. Γκοτζαμάνη και δύο ἄλλων, συνεφώνησαν εἰς τὸ ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔχει συνταυτίσει τὴν τύχην της με τὴν Ἀγγλίαν.

Κατόπιν τούτου, νομίζω ὅτι προσέθεσα και μίαν εἰσέτι πολῦτιμον ὕπηρεσίαν τῇ Πατρίδι, ἀπορρίψας τὴν πρότασιν τοῦ κ. Γκοτζαμάνη διὰ τὴν προσχώρησιν πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ἀξονος.

ΑΝΤΙΔΡΑΣΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Ὡς προεξετέθη, ἡ Κοινὴ Γνώμη ἐχαίρετσε με ἐνθουσιασμὸν τὸν σχηματισμὸν τῆς Κυβερνήσεώς μου και ἐξεδήλωσε τὴν ἱκανοποίησιν της μέσα εἰς τὴν μόνωσιν ποῦ ἡσθάνετο μετὰ τὴν ἀναχώρησιν εἰς Κρήτην τῆς Κυβερνήσεως και μέσα εἰς τὴν ἀπογοήτευσίν της.

Εὐθὺς ὡς ἐπληροφορήθη τοὺς ἐπιδιωκομένους σκοποὺς τῆς Κυβερνήσεως καὶ ὡς διεπίστωσε τὰς προσπάθειάς ταύτης ἐξέφρασε τὴν ἐπιδοκιμασίαν της.

Ὅταν ὁμίλων διὰ τὴν Κοινὴν Γνώμην ἔννοῶ τὰς μεγάλας λαϊκὰς μάζας εἰς ἅπαντα τὰ στρώματα τῆς Κοινωνίας. Δὲν ἔννοῶ τοὺς λεγομένους ἀγγλοφίλους ἢ γερμανοφίλους, διότι τὸ σύνολον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἤρχετο ὁλοψύχως καὶ ἦτο ψυχῇ καὶ σώματι τεταγμένον μὲ τὸ μέρος τῆς Μεγάλης Βρεταννίας, ἥτις θὰ ἐνίκα τελικῶς. Γερμανοφίλων ὑπῆρχεν ἐλάχιστον ποσοστὸν ἀσήμαντον, ὅπερ πλανώμενον οἰκτρῶς, ἐπίστευεν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς δῆθεν θὰ ἐξυπηρετεῖτο μὲ τὴν νίκην τῆς Γερμανίας (ὅρα ἀνωτέρω ἐπιστολὴν τοῦ κ. Γκοτζαμάνη).

Μεταξὺ τοῦ πλήθους ἐκείνων, ποὺ ἐτάχθησαν παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Κυβερνήσεως διὰ νὰ συντελέσουν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν της, ἦσαν καὶ οἱ γερμανόφιλοι, οἵτινες προσεφέρθησαν νὰ μᾶς συνδράμουν δι' ὅλων τῶν δυνάμεών των, προσήρχοντο εἰς τὰ διάφορα γραφεῖα διὰ νὰ δώσουν τὴν συμβουλὴν των καὶ παρηκολούθουν τὰ μέλη τῆς Κυβερνήσεως κατὰ βῆμα διὰ νὰ δεβαιωθοῦν πῶς λύσῃ τὰ διάφορα ζητήματα. Ἐδλεπον ὅθεν ὅτι ἐλύοντο ὅλα τὰ σοβαρὰ ζητήματα ἑλληνοπρεπῶς καὶ οὐχὶ γερμανοπρεπῶς! Διέκοπτον ἀμέσως τὰς σχέσεις των μαζί μας καὶ μετεβάλλοντο εἰς κακογλώσσους κήρυκας ἐναντίον μας χαρακτηρίζοντες ἡμᾶς ὡς «ἀγγλοφίλους», ἐνῶ πραγματικῶς ἡμεῖς κατὰ πρῶτον λόγον Ἕλληνες καὶ δευτερευόντως ἀγγλόφιλοι.

Τοιοῦτοτρόπως ἡ Ε.Σ.Π.Ο. (γερμανόφιλος ὀργάνωσις) ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς ἀντιδράσεως ἐναντίον μας. Εἰς μίαν συγκέντρωσιν ὅλων τῶν μελῶν τῆς Ε.Σ.Π.Ο. ὁ πρόεδρος ταύτης ἐπέρριψε ἐναντίον μου τὴν μομφὴν «ὅτι εἶχον τὸ ἓνα πόδι μου εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸ ἄλλο εἰς τὸ Λονδίνον, καὶ ὅτι ἱεροσυλῶ κατὰ τοῦ Ἀξονος (α)». Προεκλήθη ἐνέργεια ἀνακρίσεων ἐκ μέρους τῶν Γερμανῶν, χωρὶς νὰ γνωσθῇ τὸ ἀποτέλεσμα.

Ἡ ὑποστήριξις τῆς Κυβερνήσεως παρὰ τε τοῦ Λαοῦ καὶ τῶν ἀρχηγῶν ὅλων τῶν πολιτικῶν κομμάτων ὠφέλιμο εἰς δύο λόγους:

1) Πάντες θεώρησαν τὴν Κυβέρνησίν μου ὡς μέσον πρὸς ἐξάλειψιν παντὸς πράγματος, ὅπερ θὰ ὑπενθύμιζε τὴν δικτατορίαν, ἣν ἀπεχθάνοντο (Ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς συμπαθεῖ τοὺς ἀναξιοπαθούντας καὶ ἀδικουμένους καὶ ἐχθρεύεται τοὺς ἀδικούντας). Αἱ ἐλάχισται ἐκτοπι-

(α) Εἰς ἐπίσημα Ἐγγράφα τοῦ Γερμανοῦ Ἀλφρεντ Ρόξμπεργκ ἐνεργούντος μὲ τὴν εἰδικὴν προπαγανδιστικὴν ὀργάνωσίν του, ὡς Διευθυντοῦ τοῦ Γραφείου Ἐξωτερικῶν Ὑποθέσεων, ἐκθέτει τὸ σχέδιον ποὺ ἐφῆρμοσε καὶ ἀπαριθμεῖ τὰς σημειωθείσας ἐπιτυχίας του καὶ τὰ ἀποτελέσματα ποὺ εἶχεν εἰς τὴν Νορβηγίαν, Σκανδιναυικὰς χώρας, Ρουμανίαν, Βέλγιον, Ὀλλανδίαν, Ἰρὰκ, Τουρκίαν, Περσίαν, Ἀφγανιστάν, Ἀραβικὰς χώρας καὶ Βραζιλίαν ἀκόμη. Διὰ τὴν Ἑλλάδα δὲν ὁμιλεῖ, πράγμα, ὅπερ εἶνε γεγονός ἐξαιρετικῆς σημασίας. Θὰ εἶχε κατακυλοθῇ ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ χιλιάδας φιλολόγων, ἐμπορικῶν ἀντιπροσώπων, περιηγητῶν, οἵτινες εἰς τὴν πραγματικότητα ἦσαν πράκτορες, ἀλλὰ δὲν κατάρθωσαν νὰ ἐπιτύχουν τὴν δημιουργίαν σοβαρὰς φιλογερμανικῆς κινήσεως, δυνάμενης νὰ παραλύσῃ τὴν Ἑλληνικὴν ἀντίστασιν... (δ-ρα ἐφημερίδα «Ἐστία» 5.5.1947). Διὰ τὴν ἀναφέρεται ἡ Ἑλλὰς; Διότι ἡ Κυβέρνησις καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς ἀντέδρων παντοιοτρόπως.

σθείσαι διακεκριμένοι προσωπικότητες έπλεξαν τὸν θρόλον ὅτι ἀδίκως κατετυραννήθησαν, πράγμα, ὅπερ ἀπήχησε εἰς τὰ μύχια τοῦ Λαοῦ.

Ἰσαύτως πολλοὶ κατηγορήσαν τὸ καθεστῶς τῆς 4ης Αὐγούστου ὅτι προσεπάθει νὰ ἀποδείξη ὅτι αὐτὸ ἐνέργησε τὸν νικηφόρον πόλεμον καὶ οὐχὶ ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς.

2) Πολλοὶ ἀρχηγοὶ τῶν παλαιῶν κομμάτων δὲν ἀνεγνώριζον τὴν Κυβέρνησιν Τσουδεροῦ, θεωροῦντες αὐτὴν συνέχειαν τῆς ἀπεχθοῦς διὰ τούτους Δικτατορίας. Καὶ οὐ μόνον δὲν ἐστήριζον μὲ τὴν ἐμπιστοσύνην των ἐκείνην, ἀλλὰ τῆς ὑπέσκαπτον τὸ κύρος. Συνεπῶς εἰς τὰς ἀπὸ ρα-διαφώνου ἀλογίστους συστάσεις τῆς Κυβερνήσεως Καίρου ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς ἐκώφευν.

Ἐχαρακτήρισα λίαν ἐπιεικῶς τὰς συστάσεις ὡς ἀλογίστους διότι οὔτε πολὺ, οὔτε λίγο, ὁ κ. Τσουδερὸς καὶ ὁ ἀνομολόγητος κ. Μιχαλόπουλος διεκήρυσσαν τὴν ἀναρχίαν καὶ τὴν ἀνατροπὴν τῶν πάντων, ἱερῶν τε καὶ ὁσίων.

Μάλιστα διεδεβαίουσαν ὅτι θὰ ἀποκατασταθοῦν τὰ πάντα εἰς τὴν θέσιν των!

Δὲν παραγνωρίζομεν ὅτι τὰ πυρποληθέντα χωρία, αἱ καταστραφεῖσαι γέφυραι, αἱ ἐμπρησθεῖσαι οἰκίαι ἢ βομβαρδισθεῖσαι, ἡ ἀνατροπὴ τῶν τεχνικῶν ἔργων, ἡ ἀποψίλωσις τῶν τέως δασωμένων περιοχῶν, αἱ διαρπαγεῖσαι περιουσίαι ἢ τιμαλφὴ ἀντικείμενα ἦτο δυνατόν νὰ ἐπανορθωθοῦν, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἐπανορθώθησαν. (Διότι καθιερώθη μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου ἡ ἀρχή: Αἱ θυσίαι τῶν μικρῶν κρατῶν ὅσων μεγάλα καὶ ἂν εἶνε δὲν ἀποζημιοῦνται παρὰ τῶν μεγάλων. Καὶ ἐτέρα ἀρχή: Οἱ μεγάλοι λαοὶ δὲν λογαριάζουν ἓν μικρὸν κράτος μὲ τὸ μέτρον τῶν προσφερειῶν παρ' αὐτοῦ ὑπηρεσιῶν, ἀλλὰ μὲ τὴν δυνατότητα ποῦ παρουσιάζει διὰ μελλαντικὴν προσφοράν)!

Ἄλλὰ διὰ νὰ συνεχίσωμεν, πῶς θὰ ἐπαναφερθοῦν οἱ ἀναρχοποιηθέντες εἰς τὴν νομιμοφροσύνην; Πῶς θὰ ἐπανεέλθουν εἰς τὸν καλὸν δρόμον ὅσοι συνήθισαν ἐπὶ 4 χρόνια νὰ θεωροῦν τὸ Κράτος ἐχθρὸν των; Πῶς θὰ προσέρχεται ὁ φορολογούμενος εἰς τὰς θυρίδας τοῦ Ταμείου διὰ νὰ καταβάλλῃ τὸν φόρον ἀφοῦ ἡ Κυβέρνησις Καίρου τὸν συνήθισεν νὰ ἀποφεύγῃ τὸ τοιοῦτον; Πῶς θὰ ἀναγκασθοῦν οἱ ὑπάλληλοι, οἱ χωροφύλακες, οἱ ἀστυφύλακες, οἱ ἀγορανόμοι νὰ ἐκτελοῦν τιμῶς, εὐσυνειδήτως καὶ ἀόκνως τὸ καθήκον των ὅταν ἐπὶ μίαν τριετίαν προετρέποντο, ἐν ὀνόματι τῆς Πατρίδος, νὰ τὸ παραμελοῦν; Τίνι τρόπῳ τέλος θὰ ἐθεραπευτο ἡ διάσπασις τῆς Ἑθνικῆς μας ἐνότητος, ἣν διάσπασιν συνεπείλευε τὸ καθουρδιστῆρι Καίρου καὶ Λονδίνου;

Ἄν ἐγνώριζε νὰ ἀναμετρήσῃ τὰς ὀλεθρίας συνεπειὰς τῶν ἐθνικῶν του ἀνομημάτων θὰ ἐπρωτίμα νὰ ἀποκόψῃ τὴν γλῶσσαν του παρὰ νὰ δώσῃ παρομοίᾳς διαταγὰς ἐναντίον τῆς τάξεως, τῆς νομιμοφροσύνης, τῆς εὐρυθμίας καὶ ἐναντίον τῆς Ἑθνικῆς ἐνότητος (α). Ταύτην (τὴν Ἑθνικὴν ἐνότητα) ἐνεθυμήθη ὁ κ. Τσουδερὸς ὡς ἀνασταλτικὸν μέσον

(α) Τοὺς καρποὺς τῶν λόγων τοῦ κ. Τσουδεροῦ τοὺς δρέπομεν νῦν εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ποῦ ἤρχισε ἀπὸ τοῦ 1942 καὶ ἐξακολοθεῖ ἐπὶ ἔτη, καθ' ὅσον οἱ ἀναρχοποιηθέντες προτιμοῦν τοὺς ἀδελφοὺς Βουλγάρους, Σέρβους καὶ Ἀλβανούς, παρ' ὧν ἐνισχύονται, παρὰ τοὺς ὁμαίμονας Ἕλληνας.

ἐνὸς Κράτους, ποῦ ἔβαιναν ἰλιγγιωδῶς πρὸς τὸ θάραθρον;

Ἄλλὰ τότε τὴν ἐνεθυμήθη; Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1943, ὅτε διεκήρυξε τὴν ἀνάγκην τῆς Ἑθνικῆς ἐνότητος, δι' ἣν ἡμεῖς ἡγωνιζόμεθα ἀπὸ τοῦ Μαΐου 1941.

Διὰ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ ζήτημά μας, πρῶτοι ἀντέδρασαν κατὰ τῆς Κυβερνήσεώς μου, οἱ γερμανόφιλοι ἀποτελοῦντες ἀσήμαντον ποσοστόν, ἀλλὰ μὲ φανατισμὸν ἐναντίον μας. Μὲ τούτους συνέπραξαν καὶ πρόσωπα καὶ ὁμάδες ἀνόμιαι εἰς δογματισμοὺς κομμάτων ἢ τάξεων, διὰ νὰ ἐξαρθρωθῇ ἡ Κρατικὴ Μηχανὴ ἢ τουλάχιστον νὰ πέσῃ ἡ Κυβέρνησις, ἢ ὑπαρξῇς τῆς ὁποίας ἀπετέλει ἐμπόδιον εἰς τοὺς σκοποὺς τῶν δολίων ἐκείνων. Ἔνεκα τούτου, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐκαπηλεύοντο τὸν πατριωτισμὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ εἶτα τῷ ἔκαστον ἐνέσεις δηλητηρίου ἐναντίον ἐκείνων, ποῦ ἀπετέλουν τὰ σύμβολα ἢ τὴν ἰθύνουσαν τάξιν εἰς τὴν κοινωνικὴν συνοχήν, διὰ νὰ καταλῇσουν τελικῶς νὰ ζητοῦν τὴν ἰσοπέδωσιν τῶν πάντων.

Ἄλλὰ καὶ ὅργανα ξένης προπαγάνδας ἐλαυνόμενα ἀπὸ εὐτελεῖ λατῆρια καὶ ἐπιδιώκοντα τὸν ἀφανισμόν τῆς Ἑλλάδος ἐπέζητησαν τὴν μείωσιν τοῦ κύρους τῆς Κυβερνήσεώς μας διὰ νὰ μὴ ριζοβολήσουν τὰ πατριωτικὰ κηρύγματα ταύτης.

Περιέργως προσεχώρησαν καὶ ὀλίγιστα πρόσωπα, ἐξ ἐκείνων καθ' ὧν ἔβαλλον οἱ συμπράξαντες μὲ τοὺς γερμανοφίλους, ὡς ἀνήκοντα εἰς τὴν ἰθύνουσαν τάξιν. Ὡσαύτως ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις Καΐρου ἤρχετο ἄρωγος εἰς τοὺς ἐπιδιώκοντας τὸ σάρωμα πάντων.

Καίτοι ἡ ἀντίδρασις ὅλων τούτων ἦτο ἀνεπαίσθητος, ἡ ὑπ' ἐμὲ Κυβέρνησις ἀντελήφθη τὰς ἐπιδιώξεις τῶν ἀντεθνικῶς ἐργαζομένων καὶ τὰς ὀλεθρίας συνεπειὰς ποῦ θὰ συνεπήγοντο αὐταί. ἤρχισε ὅθεν, νὰ καταπολεμᾷ τοὺς θρασεῖς ἐκείνους.

Ἐκ παραλλήλου ἐζήτησα τὴν ἐνίσχυσιν τῆς Ἱερᾶς Ἐκκλησίας ἐναντίον ἐκείνων ποῦ ἔρριψαν τὰ ἅγια τῆς κυσὶ δι' ἐγγράφου μου πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν κύριον Δασασκηνὸν, οὗτινος ἐγγράφου τὸ περιεχόμενον προκύπτει ἐκ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Ἀρχιεπισκόπου.

Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 26 Ἰουλίου 1941

Κύριε Πρόεδρε,

Ἐλάβομεν τὴν ἀπὸ 22 φθίνοντος ὑμετέραν ἐπιστολὴν καὶ ἀνέγνωμεν τὸ περιεχόμενον αὐτῆς μετὰ τῆς δεούσης προσοχῆς καὶ τοῦ προσήκοντος εἰς τὴν σοβαρότητα αὐτοῦ ἐνδιαφέροντος. Ἐὰν δ' ἐβράδυνε ἡ μετὰ χειρὸς ἀπάντησις τοῦτο ἀποδοτέον, ἔνθεν μὲν εἰς τὴν ἐπὶ τριήμερον μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν ἀπουσίαν ἡμῶν, ἔνθεν δὲ εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς περιεσχεμένης μελέτης τῶν ἐν τῇ ὑμετέρα ἐπιστολῇ διερμηνευομένων σκέψεων καὶ ἀπάνσεων.

Θεωροῦμεν προσήκον νὰ δηλώσωμεν ἐξ ὑπαρχῆς, δὲν εὐρίσκομεν ἀνταποκρινομένην ἐντελῶς πρὸς τὰ πράγματα τὴν ἐξήγησιν, τὴν ὁποίαν δίδετε εἰς τὰς διαθέσεις τοῦ Λαοῦ ἔναντι ὑμῶν προσηγορικῶς καὶ τῆς ὑπὸ τὴν Προεδρίαν ὑμῶν Κυβερνήσεως. Χωρὶς νὰ θέλωμεν νὰ ἀρνηθῶμεν τὸ γεγονός, ὅτι ὁ λαϊκὸς παράγων δὲν διάκειται μετ'

ἐξαιρετικῆς συμπαθείας πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, νομίζομεν οὐχ' ἦττον, ὅτι ἡ δυσφορία αὕτη ἔχει ὀλιγωτέραν σχέσιν πρὸς πολιτικὰς ἀνύψεις καὶ κρίσεις, περισσότερον δὲ πρὸς τὴν σοβαράν, σχεδὸν ἀδιέξοδον, ἐσωτερικὴν κατάστασιν, ἡ ὁποία προέκυψε ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς κατοχῆς καί, ἐν ἰσχυρῷ μέτρῳ, συνεπεῖα ταύτης.

Ὅπως εὐστόχως παρατηρεῖτε, ἡ σύγχρονος ἐποχή, δὲν δύναται νὰ κρίνῃ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ αἷτια τῶν ἐπερχομένων μεταβολῶν, μετ' ἀμεροληψίας καὶ δικαιοσύνης - ιδιότητος, αἱ ὁποῖαι προσιδιάζουν εἰς τὸν ψυχρὸν καὶ ἀδέκαστον κριτὴν τοῦ μέλλοντος, τὴν Ἱστορίαν. Ὅσονδ' ἂν, ὅμως, ἐπηρεασμένοι καὶ ἂν εἶνε ἐκ τῶν γεγονότων αἱ προσωπικαὶ διαθέσεις τῶν συγχρόνων, θὰ ἦτο πολλὸν δυσχερὲς νὰ εὐσταθήσῃ ἐν τῇ πολιτικῇ πρακτικῇ ἡ γνώμη, ὅτι οἱ σύγχρονοι δύναται νὰ παραμαίνουν ἀνεπηρέαστοι ἐνώπιον τῶν γεγονότων καὶ δὴ γεγονότων τοιαύτης ἱστορικῆς σημασίας, οἷα τὰ σήμερον διαδραματιζόμενα ἐντὸς καὶ περὶ τοῦ ἔθνικου ἡμῶν οἴκου.

Εἰδικεύοντες τὴν γενικὴν ταύτην παρατήρησιν καὶ μεταφέροντες τὸ πεδίον τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῆς εἰς τὴν σημερινήν, θλιβεράν ἑλληνικὴν πραγματικότητα, θεωροῦμεν σκόπιμον καὶ δὴ ἀναγκαῖον νὰ διαστειλωμέν τὴν διαμορφωθείσαν ἐν τῇ Χώρα πραγματικὴν κατάστασιν ἀπὸ τὴν κρίσιν περὶ προσώπων καὶ τῶν διαθέσεων αὐτῶν, αἵτινες ὠδήγησαν ἐκεῖ, ὅπου σήμερον εἰρσικόμθα. Καὶ ὥς πρὸς μὲν τὰ πρόσωπα, δὲν ἔχομεν τὴν παραμικρὰν δυσκολίαν, οὐδὲ τὸν ἐλάχιστον δισταγμὸν νὰ συνομολογήσωμεν, ἐν καθαρᾷ συνειδήσει, ὅτι ἀναγνωρίζομεν εἰς αὐτὰ καὶ ΔΙΑΘΕΣΕΙΣ ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΔΑΣ ΚΑΙ ΕΥΓΕΝΗ ΕΛΑΤΗΡΙΑ. Διότι, ἐν ἀληθεία, εἶνε πολλὸν δύσκολον, εἰς ἡμᾶς τοῖςλάχιστον, νὰ φαντασθῶμεν, ἔστω καὶ κατὰ προσέγγισιν, τί θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπισκήψῃ κατὰ τῆς Πατρίδος, ἐάν, μὴ ἀποτραπέντος τοῦ δευτέρου πολέμου, δὲν ἐλαμβάνετο γενναῖα τις πρωτοβουλία, διὰ τὸν ἔγκαιρον τεματισμὸν αἱματοχυσίας, ἡ ὁποία, παρατεινομένη ἄνευ ἐλπίδων βασίμων καὶ ἄνευ σκοποῦ πρακτικῶς ἐπιτεκτοῦ, θὰ ἤξανε ἀπλῶς τὸν ἀριθμὸν τῶν θυμάτων καὶ θὰ ἐπολλάπλασάζε, κατὰ γεωμετρικὴν πρὸδον, τὰς ΕΘΝΙΚΑΣ ΣΥΜΦΟΡΑΣ.

Καθ' ὅσον, ὅμως, ἀφορᾷ εἰς τὴν προκείμεσαν ἐπιγενομένους πραγματικὴν κατάστασιν, νομίζομεν, ὅτι δὲν δικαιούμεθα, ὁμιλοῦντες πρὸς ὑμᾶς ἐν οὕτῳ κρίσιμῳ ὥρῃ νὰ ἀποκρύψομεν τὴν σκέψιν ἡμῶν, ὅτι τοῦλάχιστον εἰς ὅ, τι ἐνδιαφέρει τὴν ἀνακούφισιν τῆς λαϊκῆς δυστυχίας, ἐγένετο ἑλλιπῶς ὅ, τι ἔπρεπε νὰ γίνῃ, ἐξ ἀρχῆς ἀποφασιστικῶς καὶ ἀνενδοιάστως. Δὲν παραγνωρίζομεν οὔτε τῶν προβλημάτων τὸ μέγεθος, οὔτε τῶν πολιτικῶν ὅρων τὰς ἐνίοτε ἀνυπερβλήτους δυσχερείας, οὔτε τῶν ἀπαιτιμένων θυσιῶν τὴν ἔκτασιν, οὔτε τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ τὸν γνωστὸν βραδὺν ρυθμὸν. Ἡ διαπίστωσις, ὅμως, αὕτη, δὲν ἀρκεῖ, αὕτη καὶ μόνη, νὰ δικαιολογήσῃ εἰς τὴν ἀνήσυχον λαϊκὴν ψυχὴν τὰ περιορισμένης σημασίας ἀποτελέσματα εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς περιθάλψεως (α) καὶ παρεμβίας τῶν πολιτῶν κατὰ τὴν χειμάζουσαν αὐτοὺς σήμερον βαθυτάτην ὕλην καὶ ἡθικὴν κρίσιν.

Ταῦτα πάντα ἔχονσα πρὸ ὀφθαλμῶν ἡ Ἐκκλησία, συνειδὺα τὸ ἐαν-

(α) Ὑπαινίσσεται τὴν μὴ εἰσέτι ὀργάνωσιν τοῦ Ε.Ο.Χ.Α., εἰς ὃν ἀπέδιδε σπουδαιοτάτην σημασίαν λίαν δεδικοιολογημένην, ὥς ἀπεδείχθη.

τῆς καθήκον εἰς τὰς σημερινὰς χαλεπὰς στιγμὰς, προσέφερren ἤδη τὸ κῦρος καὶ τὴν προθυμίαν τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τοῦ δεινοπαθοῦντος ἐθνικοῦ συνόλου.

Ἐπράξε δὲ τοῦτο, ἐν θαθείᾳ συνειδήσει, ἄνευ οὐδεμιᾶς διέψεως δι' ἐαυτὴν ἐν τῷ παρόντι καὶ τῷ μέλλοντι, διότι ἐνεπνέετο ἀπὸ τὴν πεποίθησιν, ὅτι κοινέτι καιρὸς λόγων ἄλλ' ἔργων», ὅτι τέλος κοῦχ' ὦρα βουλεύεσθαι, ἀλλὰ δεβουλεύεσθαι». Ἡ λαϊκὴ δυσφορία διογκουμένη κατὰ λόγον τῆς ὁσημέραι ἐπυτεινομένης δυσπραγίας, ἀπειλεῖ νὰ ἀνατρέψῃ ἐκ βάθρων ὁλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα.

Ποίαν, λοιπόν, θὰ εἶχεν ἀξίαν τὸ ἀπὸ ἁμβωνος κήρυγμα — καὶ ἂν τοῦτο ὑποτεθῇ ὅτι ἦτο δυνατόν καὶ ἐπιτετραμμένον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὑπὸ τὰς παρούσας ἰδιαιτέρας συνθήκας —, ὅταν θὰ λείπῃ ἐκ τῶν λόγων τὸ οὐσιώδες ἄρτιμα τῶν γονίμων ἔργων, ἡ σφραγὶς τῶν ἐμπνευσμένων ἀποφάσεων, ἡ δικαίωσις τῶν γενναίων ἀποτελεσμάτων;

Πόθεν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ λειτουργοὶ θὰ ἤντλουν ἐπιχειρήματα, πειστικὰ καὶ εὐγλωττίαν ἱκανοποιούσαν, ὅταν ἡ κατάστασις θὰ ἐξηκολούθει ἐπαδεινουμένη συνεχῶς νὰ ἀντιτίθεται πρὸς τοὺς λόγους; Καὶ δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἄραγε θάσμος φόβος νὰ ἴδωμεν τότε τὴν Ἐκκλησίαν ἀναλισκομένην εἰς τὸ ἀχάριστον αὐτὸν ἀγῶνα τῶν λόγων καὶ τὸ γόητρον αὐτῆς συνθλιβόμενον ὑπὸ τὸ συντριπτικὸν βάρος τῶν γεγονότων, τὰ ὅποια δὲν θὰ εἶχε τὴν δύναμιν νὰ διενθετῇ ἄλλως;

Κύριε Ἠρόδωρε,

Ἀποβλέπομεν μετὰ θαθείας ἐκτιμήσεως πρὸς τὴν τολμηρὰν πρωτοβουλίαν, πού ἀνελάβατε, ἐνώπιον τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως εἰς μίαν κρισιμοτάτην, ἴσως τὴν κρισιμοτάτην ἐξ ὅλων, καμπὴν τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας. Ἐκτιμῶμεν τὴν διάθεσιν ὑμῶν ταύτην καὶ διαβεβαιούμεθα ἡμᾶς ὅτι ἡ Ἐκκλησία, σιμμέτοχος τῶν τυχῶν τοῦ εὐσεβοῦς Ἑλληνικοῦ Ἔθνους θὰ πράξῃ τὸ ἐφ' ἐαυτῇ, εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν διατήρησιν ἀκιδήλου καὶ ἀκαίου τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἐμπιστοσύνης πρὸς τὰ μέγала πεπωμένα τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος, εἰς τὴν κράτυνσιν τῆς ἐλπίδος ἐπὶ τὴν δικαίωσιν αὐτῆς ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ. Πρὸς τοῦτο δὲν θὰ παύσῃ μεταλαμπαδεύουσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ εὐσεβοῦς Ἑλληνικοῦ Λαοῦ τὸ φῶς τῆς πίστεως, ἐδραιούσα τὸ πνεῦμα τῆς ἐγκαρτερήσεως, διδάσκουσα, παραμυθούσα, σφυρηλατοῦσα ἀπαύστως εἰς τὴν φλόγα τῶν δοκιμασιῶν καὶ προσαρμόζουσα στερεῶς εἰς τὴν μακρὰν ἄλυσιν τῆς κοινῆς, ἐνδόξου παραδόσεως τοὺς νέους ἀκαταλύτους κροίκους τῶν δύο ἀδελφῶν ἐννοίων: τῆς ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ καὶ τῆς ΠΑΤΡΙΔΟΣ.

Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο καὶ οἱ ποιμένες τῆς ἐκκλησίας καὶ ὁ προκαθήμενος αὐτῆς καὶ ὁ λοιπὸς κλήρος θὰ πράξουν, ἀκατακρίτως, ὁλόκληρον τὸ καθήκον αὐτῶν.

Θέλομεν δὲ νὰ ἐλπίζωμεν θασίμως, ὅτι καὶ ἐκ μέρους τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας θὰ διαμορφωθῶν συντόμως θετικοὶ ὁροι καὶ ζωτικαὶ προϋποθέσεις τοιαῦται, ὥστε οὔτε ἡ προθυμία τῆς Ἐκκλησίας νὰ παραμείνῃ ἄγονος, οὔτε τὸ ἐθνικὸν τῆς κήρυγμα ἐνδεὲς οὐσιαστικοῦ περιεχομένου. Διότι, ἐὰν τοῦτο μὴ συμβῇ, ἡμεῖς τοῦλάχιστον, ἀδυνατοῦμεν νὰ διακρίνωμεν τὴν ὁδόν, ἡ ὅποια θὰ ἐπαναφέρῃ τὴν χώραν εἰς τὴν ἱστορικὴν τῆς τροχίαν καὶ τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ὑπερκάμπτοντα τὰς προσωρινὰς, ἔστω

καὶ μεγάλας δυσχερείας τῆς στιγμῆς, εἰς τὴν εὐκλειαν τῶν ἐθνικῶν τοῦ παραδόσεων.

Διάπυρος εὐχέτης ὑμῶν πρὸς Κύριον

+ 'Ο 'Αθηνῶν ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ

Πρὸς

Τὴν Α. Ε. τὸν Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως

Κον Γ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ, 'Αγπιστράτηγον

Ἐν ταῦθα

Σημείωσις: Κρίνω σκόπιμον νὰ ὑπογραμμίσω σημεία τινὰ τῆς ἐπιστολῆς:

α) 'Αποδίδει τὴν δυσφορίαν τοῦ 'Ελληνικοῦ Λαοῦ εἰς τὴν σοβαρὰν ἐσωτερικὴν κατάστασιν, ἥτις ἤρχισε ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς κατοχῆς καὶ συνεπεία τῆς κατοχῆς.

β) 'Αναγνωρίζει φιλοπάτριδας διαθέσεις καὶ εὐγενῆ ἐλατήρια εἰς τοὺς σκοπούς μας.

γ) Φρονεῖ ὅτι ἂν δὲν ἐλαμβάνετο ἡ γενναία πρωτοβουλία πρὸς τερματισμὸν τῆς ἄνευ βασίμων ἐλπίδων καὶ ἄνευ πρακτικῶς ἐπιτευκτοῦ σκοποῦ τῆς αἵματοχυσίας, θὰ ἐπέφερε πολλαπλασίας συμφορὰς ἢ παρτάσις τοῦ πολέμου. Μὲ τὴν παρτάσιν ἔβλεπε τὰς συμφορὰς.

δ) Δεικνύει ἐπιφυλακτικότητα εἰς τὸ κήρυγμα ἀπὸ τοῦ ἄμδωνος πρὸς τὸν εὐσεβῆ λαὸν μὲ τὸν σκοπὸν νὰ τὸν διαφωτίσῃ ἐπὶ τῆς κατὰστάσεως καὶ νὰ τὸν ὀδηγήσῃ εἰς τὸν δρόμον τοῦ καθήκοντος καὶ τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων, προφανῶς, διότι τηρεῖ τὴν παθητικὴν στάσιν ποὺ τηροῦν καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες ἔδει νὰ ὀδηγοῦν ἀντὶ νὰ ρυμουλκούνται ἀπὸ τὸ πλῆθος. Οἱ ταγοὶ δεικνύουν τὸν δρόμον καὶ ὁ λαὸς ἀκολουθεῖ. Μὲ τὰς ὑπεκφυγὰς καὶ τὴν γενικὴν παθητικὴν στάσιν κατελήξαμεν εἰς τὸν ἄνευ προηγουμένου ἐμφύλιον σπαραγμὸν.

ε) 'Εκτιμᾷ τὴν πρωτοβουλίαν μας νὰ ἀναλάβωμεν τὴν διακυβέρνησιν τῆς Χώρας εἰς τὴν κρίσιμωτέραν καμπὴν τῆς 'Ελληνικῆς 'Ιστορίας.

Μετὰ τὴν μικρὰν ταύτην παρένθεσιν, καθ' ἣν ἀπεδείχθησαν ἡ ἀντίδρασις ἡμῶν κατὰ τῶν ἀπατρίδων συκοφαντῶν μας καὶ ἡ ἐνέργεια ἡμῶν, ὅπως ἔλθῃ ἄρωγός ἡ 'Εκκλησία πρὸς διαφώτισιν τῆς κοινῆς γνώμης περὶ τῶν σκοπῶν, οὓς ἐπεδιώκομεν καὶ περὶ τῶν ὑπηρεσιῶν, δὲς παρείχομεν εἰς τὸν Λαόν, ἐπανερχόμεθα διὰ νὰ τονίσωμεν ὅτι ἐπιστεῦομεν δοθῆναι, ὅτι συνεχίζετο ὁ ἀγὼν, ποὺ ἤρχισε εἰς τὰ ἄξενα 'Αλβανικὰ ἐδάφη.

'Εκολακευόμεθα νὰ πιστεύωμεν ἡμεῖς, ποὺ ἐχαίρετisen ἡ Κοινὴ Γνώμη μὲ ἀνυπόκριτον χαράν, καὶ τοὺς ὁποίους προσεφέρνησαν νὰ βοηθήσουν, ταχθέντες παρὰ τὸ πλευρόν μας, ἡ Σύγκλητος τοῦ Πανεπιστημίου, ἡ 'Ακαδημία, τὸ Πολυτεχνεῖον, οἱ 'Εμπορικοὶ Σύλλογοι, τὰ 'Εμπορικὰ καὶ Βιομηχανικὰ 'Επιμελητήρια, αἱ Τράπεζαι, οἱ συναφεῖς 'Οργανισμοί, οἱ σύλλογοι τῶν δικηγόρων, τῶν ἱατρῶν, τῶν φαρμακοποιῶν, κάθε σωματεῖον κλπ. ὅτι εἴχομεν λαϊκὸν ἔρεισμα.

Καὶ δὲν διεψεύσθημεν. Τρανωτάτην ἀπόδειξιν ἀποτελοῦν τὰ ἐπόμενα:

Περὶ τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου 1941 συνεκλήθη, ὡς προείπομεν, τὸ Οἰκονομικὸν Συμβούλιον, ἀποτελούμενον ἐξ ὄλων τῶν Οἰκονομολόγων μας καὶ τῶν διατελεσάντων Ὑπουργῶν Οἰκονομικῶν, διὰ νὰ γνωματεύσῃ πῶς εἶνε δυνατόν νὰ βελτιωθοῦν τὰ οἰκονομικά μας.

Ἀνεξαρτήτως τοῦ ἀποτελέσματος τῆς Συσκέψεως, ἐλέχθησαν τὰ κάτωθι, ἅτινα ἐλήφθησαν ἐκ τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν, πού ἐτηρήθησαν:

1) Ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Πεσμαζόγλου:

«... ὡς εἶπη, λοιπόν, ὁ καθεὶς τὴν γνώμην του ἐπὶ ὅσων ὁ κ. Πρόεδρος μᾶς ἠρώτησε μετὰ τὴν ὥμην εἰλικρίνειας τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ἐὰν δὲν ἔχῃ ἐμβαθύνει εἰς τὰ πολὺπλοκα οἰκονομικὰ ζητήματα, τὰ κρίνει μὲ λογικότητα καὶ μὲ σαφήνεια. Καὶ τὸ συμπέρασμα ὡς εἶνε νὰ βοηθήσῃ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἔχουν ἀνάλαβει τόσοσιν δυσχερῇ σκοπὸν...».

2) Ὑπὸ τοῦ κ. Διομήδους:

«... Κύριε Πρόεδρε, ἔχω νὰ συστήσω, ὅπως ἀρχίσητε ἀμέσως νὰ δημοσιεύητε κατὰ 10ῆμερον τὴν κατάστασιν τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος... Εἶνε τόση ἡ δυσπιστία, ὥστε θὰ ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ κατοχυρώσητε τὴν δημοσίευσιν... Σεῖς ἀμύνεσθε. Θὰ πολεμήσετε μέχρι τέλους, ἀλλ' εἶνε μάταιον νὰ νομίζετε, ὅτι ἐχάσαμεν εἰς σταθερότητα...».

3) Ὑπὸ τοῦ κ. Δεληγιάννη:

«Σὰς πονοῦμεν, κύριε Πρόεδρε, διότι βλέπομεν πόσο βασανίζεσθε καὶ διότι ἡ ἐπιτυχία σας θὰ εἶνε ἐπιτυχία ὄλων μας καὶ δι' αὐτὸ εἵμεθα στὸ πλευρό σας. Μὴ ἀμφιβάλλετε, ὅτι εἵμεθα φορεῖς αὐτῆς τῆς αἰσιοδοξίας. Δὲν συνήντησα πολιτικόν, ἄξιον νὰ λέγεται πολιτικὸς εἰς τὸν Τόπον αὐτόν, ὁ ὁποῖος νὰ μὴ συμμερίζεται τὰ αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα σήμερον σὰς διαδηλώνω. Αἱ τελευταῖαι δηλώσεις σας (πρόκειται διὰ τὴν Διακήρυξιν πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν τῆς 17.10.1941), κύριε Πρόεδρε, μὲ συνεκίνησαν δοθῦντα, ὅπως καὶ ὄλον τὸν κόσμον καὶ ἐλυπήθηκα, διότι δὲν εἶχα τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἔλθω νὰ σὰς σφίξω τὸ χέρι».

Καὶ ἐρωτῶ ἥδη: Δὲν εἶνε ἀληθές ὅτι τὸ Πανελλήνιον εἶχε ταχθῇ μετὰ τὸ μέρος μου; Ἀλλὰ μήπως ἡ ὑποδοχή, πού μοι ἐπεφύλαξαν εἰς τὴν Μακεδονίαν, εἰς τὴν Θεσσαλίαν, εἰς τὴν Κρήτην, εἰς τὴν Ἀμφίκλειαν καὶ τὴν Λεβασθεῖαν δὲν ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν ὅτι ὁ Λαὸς ἦτο παρὰ τὸ πλευρόν μου;

Μέχρι τοῦ θέρους 1942 οἱ ἐκμεταλλευταὶ τοῦ Λαοῦ δὲν εἶχον κατορθώσει νὰ τοῦ δηλητηριάσουν τὴν ψυχὴν καὶ νὰ τοῦ θολώσουν τὴν κρίσιν. Βραδύτερον, ὅμως, ἐπῆραν ἀνὰ χεῖρας ὅλα τὰ πατριωτικὰ συνθήματα καὶ προσφερθέντες νὰ συμπράξουν μετὰ τὴν ἐν Καίρῳ Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ἐκάλουν τὸν Λαὸν ἀδιακρίτως φρονημάτων ἢ κοινωνικῶν ἀντιλήψεων εἰς ἀγῶνα κατὰ τῶν μισητῶν ὑπὸ πάντων κατακτητῶν. Καὶ ἐνῶ οἱ κίνδυνοι ἦσαν προφανεῖς καὶ οἱ σκοποὶ ἔκδηλοι, ἡ μὲν Κυβέρνησις Καίρου ἐδημιουργεῖ ἀναρχικὰς μονάδας εἰς τὴν Μέσσην Ἀνατολήν, ἡ δὲ ἐν Ἑλλάδι Πολιτικὴ Ἡγεσία μοιρολατρικῶς ἀνέμενε τὴν ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ τοὺς Συμμάχους. Οὕτω τὸ Ἀπελευθερωτικὸν σίν-

νημα είχε συγκινήσει κάθε σκλαβωμένην ψυχὴν καὶ κάθε σκεπτόμενον ἔθνικως, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀποκαλυφθῇ ὑποπτος σκοπὸς κάπου. Τούναντίον, ὑποψίας ἐνέπνεεν ἡ Κυβέρνησις Τσουδεροῦ, ὡς διακηρύττουσα τὴν ἀναρχίαν καὶ τὴν ἀποσύνθεσιν καὶ ὡς ὄργανοῦσα κομμουνιστικὸν σκοπὸν.

Ἐκρίνα, ὅθεν, ἐπιβεβλημένον καθήκον νὰ μὴ ἀντιδρῶσάμην κατὰ τοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ Μετώπου, ἀλλὰ νὰ ἀπομακρυνθῶ τῆς ἐξουσίας, ἀφοῦ εἶχον τὴν συγκατάθεσιν τῶν Πολιτικῶν τῆς Χώρας καὶ τὰς λοιπὰς δικαιολογίας. Ἡ τυχὸν ἀντίδρασις κατὰ τοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ Μετώπου ἦτο ἐνδεχόμενον (ἀπεδείχθη βέβαιον) ὅτι θὰ ὠδήγει εἰς ἐμφύλιον σύρραξιν, ἣν ἐθεώρουν καὶ θεωρῶ ὡς τὸ εἰδεχθέστερον ἔγκλημα κατὰ τῆς Πατρίδος καὶ τὴν τρομερωτέραν μομφὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ φίλους καὶ συνεργάτας ἐσχολιάζετο ἡ Κυβέρνησις διὰ τὰς πράξεις της καὶ διὰ τὰς παραλείψεις της, αἵτινες ἀναποφεύκτως εἶνε δυνατόν νὰ ὑφίστανται τὴν καλὴν κριτικὴν.

Εἰς ἐξ αὐτῶν ἦτο ὁ Πολιτευτὴς καὶ δικηγόρος κ. Τουρκοβασίλης, ὅστις προσεφέρθη νὰ συνεργασθῇ μαζί μου, πλὴν, διεφώνησε εἰς λεπτομερείας τινὰς καὶ δυσηρεστήθη.

Οὗτος μοὶ ἀπηύθυνε τὴν κατωτέρω μακροσκελὴ ἀπὸ 2 Ἰουνίου 1941 ἐπιστολήν, ὡς καὶ εἰς ὅλα τὰ μέλη τῆς Κυβερνήσεως, ἔχουσαν ὡς ἐξῆς: (παραθέτω μόνον περικοπὰς).

Κύριε Πρόεδρε τῆς Κυβερνήσεως,
Κύριοι Ὑπουργοί,

Δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκπλήττεσθε οὔτε διὰ τὴν κλοπὴν τῆς Γερμανικῆς σημαίας ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως, οὔτε διότι τὸ ποσοστὸν τῶν Ἀγγλοφίλων ἐν Ἑλλάδι διαρκῶς αὐξάνει, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ εἶνε ὑπερβολὴ νὰ εἴπω ὅτι τὰ 99% τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ εἶνε ἤδη Ἀγγλόφιλοι... Τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύτης αὐξανομένης Ἀγγλοφιλίας θὰ τὴν εὑρητε κατὰ ἓνα ποσοστὸν εἰς τὰς πράξεις, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς παραλείψεις τῆς ὑμετέρας Κυβερνήσεως... Δὲν ἐδίστασεν ἡ Κυβέρνησίς σας νὰ προδῇ εἰς τὸν διορισμὸν τοῦ Καραθόδωρου ἀκόμη, ἀσχημονήσαντος ἐπὶ μίαν πενταετίαν περίπου ἐν Μακεδονίᾳ μετὰ τοῦ ἀνεκδιηγῆται Κυρίμου, καὶ ὅστις ἀνέμενε νὰ συλληφθῇ καὶ νὰ φυλακισθῇ, εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ὑποδιοικητοῦ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης... καὶ ἐματαιώθη μὲν ὁ διορισμὸς αὐτὸς ὑπὸ τῆς κοινῆς κραυγῆς κατὰ τῆς κακῆς ταύτης πράξεως, οὐχ' ἦτον ἔχομεν ἔκδηλον τὴν διάθεσιν τῆς Κυβερνήσεως. Ὁμοίως ὁ διορισμὸς τοῦ νέου Κυβερνητικοῦ Ἐπιτρόπου ἐν τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ μπορούσε καὶ νὰ μὴ γίνη. Ἄξιον τιμῆς τὸ πρόσωπον, ποῦ ἀνέλαβε... Οὐδεμία, ἄλλωστε, ἐπιλογὴ γίνεται καταλλήλων προσώπων ἐν τῇ πληρώσει ἔστω θέσεων. Προτιμῶνται δὲ κατὰ περίεργον καὶ συγκινητικὸν τρόπον ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεώς σας οἱ ΦΙΑΑΓΓΑΟΙ (ἴδρα Μιχαλάκης, Γιοκαρίνης κ.λπ.). Ἄν δὲ συμπέσῃ νὰ συμπαθῇ κανεὶς, ἔστω καὶ ὀλίγον τοὺς Γερμανοὺς, αὐτοὺς τιγχάνει τῆς δεινότερας κακομεταχειρίσεως, δηλαδὴ ἐάν φρονῇ ὅτι τὰ συμπερόντα τῆς Ἑλλάδος θὰ ἐξυτηρηθῶν καλύτερα διὰ τῆς Γερμανίας. Ἐπομένως μὴ διαπορῆτε, ἐάν αὐξάνῃ μέχρι τελείας συμπληρώσεως τὸ φίλαγγλον ρεῦμα οὔτε ἡ δυσμένεια τῆς Γερμανίας ἐναντίον μας.

Τὴν θέσιν τοῦ Διοικητοῦ τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, κατ' ἐξοχὴν

πολιτικήν θέσιν, Κυβερνητικήν θέσιν, διότι ἡ Τράπεζα αὕτη εἶνε τὸ ἕτερον σκέλος τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους, ἐνεκρίνατε κατ' ἀρχὴν νὰ δοθῇ εἰς ΦΑΝΑΤΙΚΟΝ ΑΓΓΛΟΦΙΛΟΝ, τὸν κ. Νεγγερόντην, ὅστις εἶνε περισσότερον Ἀγγλόφιλος ἀπὸ τὸν φυγόντα εἰς Κρήτην κ. Βαρθαρέσσον...μποροῦσε νὰ δοθῇ εἰς ἓν ἄλλο πρόσωπον, τὸ ὁποῖον νὰ πιστεύῃ εἰς τὴν γερμανικὴν νίκην καὶ νὰ εὐρίσκεται εἰς τὸ ἦθος τῆς μεγάλης ταύτης θέσεως. Καὶ ἐὰν Σὰς ἔλεγον, φερ' εἰπεῖν, ὅτι τὴν θέσιν αὐτὴν εὐχαριστικῶς θὰ ἠθέλων νὰ καταλάβω ἐγώ, τί θὰ ἐλέγατε παρακαλῶ; Ἀλλ' ἐκτὸς ἐμοῦ ὑπάρχουν ἴσως καὶ πολλοὶ ἄλλοι πολιτευόμενοι καὶ μὴ, μὲ τὰ αὐτὰ ἢ καὶ ἀνώτερα ἀπὸ ἐμὲ προσόντα... Καὶ ὅμως, εἰμὶ δέ-βαιος, δὲν ἔχω περὶ αὐτοῦ καμμίαν ἀμφιβολίαν, ἀλλὰ καὶ ἀτάραχος δι' αὐτό, ὅτι ἡ αἰτησίς μου αὕτη θὰ ἀπορριφθῇ καὶ θὰ μοῦ ἀπαντήσῃ ὁ κ. Πρωθυπουργός, ἐάν, ἐννοεῖται, μοῦ κἀνῃ τὴν τιμὴν αὐτὴν — δὲν μὲ ἔχει συνηθίσει μέχρι στιγμῆς — θὰ μοῦ ἀπαντήσῃ, λέγω, ὅτι ὑπῆρξεν ἀντίδρασις ἐν τῷ Πρωθυπουργικῷ Συμβουλίῳ, ἐνῶ ἡ ἀντίδρασις εἶνε πάν-τοτε ἐξωκυβερνητικὴ καὶ τοῦ ὅλως ἰδιαιτέρως Ἀγγλόφιλου περιβάλλον-τος τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ... Ὅπωςδήποτε, σὰς κάμνω τὴν δῆλωσιν, ἥτις ἴσως θὰ ἦτο περιττή, ὅτι ἐγὼ θὰ εἰμαι πάντοτε εἰς τὸ πλευρὸν σας, διότι πιστεύω εἰς τὰς ἰδέας μου, ἀγωνίζομαι δι' αὐτάς τοὺς σκληρο-τέρους ἀγῶνας, δὲν ἀναμένω ἐκ τῶν ἰδεῶν αὐτῶν τίποτε τὸ προσωπικὸν παρὰ μόνον τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς Πατρίδος μου, ὥπως πιστεύω ὅτι τὸ αὐτὸ κάμνετε καὶ Σεῖς.

Μετ' αἰσθημάτων ἐκτιμήσεως καὶ φιλίας

Θ. ΤΟΥΡΚΟΒΑΣΙΑΗΣ

Ἀθῆναι 2 Ἰουνίου 1941

Ἀξιότιμον κ. Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως καὶ κ. κ. Ὑπουργούς.

Ἡ ἀνωτέρω ἐπιστολὴ ἔχει καὶ ὑπερόγραφον μακροσκελέστατον, συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Τουρκοβασίλη τὴν 6ην Ἰουνίου 1941 ἐν συνε-χείᾳ. Εἰς τὸ ὑπερόγραφον τοῦτο εἶνε ὀριμὺς ἐναντίον τῆς Κυβερνή-σεώς μου καὶ ἐναντίον τῆς Κυβερνήσεως τοῦ ἀειμνήστου Μεταξᾶ καὶ συνεχίζει ὡς ἑπεται:

«Υ. Γ. Ἐνθυμοῦμαι ὁποῖον ἀγῶνα ἐδοκίμασα διὰ νὰ σὰς πείσω, ὅτι πρέπει νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν Κυβέρνησιν σας ὁ κ. Γκοτζα-μάνης καὶ δὲν νομίζω ὅτι θὰ εἴσθε μετανοημένοι διὰ τὴν ἀποδοχὴν τῆς συστάσεώς μου αὐτῆς, μολοντί ἐξηντλήσατε προηγουμένως ὅλους τοὺς φίλαγγλους οἰκονομολόγους διὰ νὰ καταλήξετε εἰς τὴν ἰδικὴν μου σύ-στασιν.

Ὑπεστηρίχθη, ὡσαύτως ἀνακριδῶς, ὅτι τὸ γραφομηχανούμενον ἐν τῷ Ὑπουργείῳ Παιδείας χειρόγραφόν μου ἦτο ἄλλο καὶ ἀπηυθύνετο δῆθεν εἰς τὴν Γερμανικὴν Πρεσβεῖαν. Τοιοῦτον τι δὲν συνέβαινε, ἀλλὰ καὶ ἂν συνέβαινε, ἐρωτῶ: Διατί τάχα δὲν εἶχα δικαίωμα νὰ ἀπευθυνθῶ πρὸς τὴν Πρεσβεῖαν Κράτους, ὑπὸ τὴν στρατιωτικὴν κατοχὴν τοῦ ὁ-ποίου τελοῦμεν;...».

Θὰ κάμωμεν ἐνταῦθα μίαν παρένθεσιν πρὸς κρίσιν τῆς ἐπιστο-λῆς ταύτης:

1) Μᾶς ἀποκαλεῖ φίλαγγλους, διότι μᾶς ἤθελε νὰ εἵμεθα Γερμανό-

φιλοι! Καὶ συνεχίζει τὴν διαπίστωσιν, ὅτι κάθε Γερμανόφιλος τυγχάνει τῆς δεινότερας κακομεταχειρίσεως. Καὶ τέλος μᾶς συνιστᾷ νὰ μὴ ἀποροῦμεν (οὐδέποτε ἠπορήσαμεν), διότι αὐξάνει ἡ δυσμένεια τῆς Γερμανίας ἐναντίον μας.

Οἱ ἐκ τῶν ἀγγλοφίλων Ἑλλήνων παρακολουθοῦντες τὰ θήματα μας ἐπέρριπτον τὴν μομφὴν ὅτι εἴχομεν φιλογερμανικὰ αἰσθήματα διότι ἔδλεπον ὅτι ὠμιλοῦμεν μὲ τοὺς Γερμανούς!! καὶ ὅτι δὲν ἠνυσάσαμεν τοὺς τυχόν Γερμανοφίλους!!

2) Διὰ τὴν θέσιν τοῦ Διοικητοῦ τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος εἶχε τὴν γνώμην ὅτι ἔπρεπε νὰ διορισθῇ εἰς, ὅστις ἐπίστευεν εἰς τὴν γερμανικὴν νίκην!! Τὸ τοιοῦτον ὅμως θὰ μᾶς ὠδήγει εἰς τὸ ἐκτελεστικὸν ἀπόσπασμα ὅλους, διότι θὰ κατεδίδοντο αἱ διάφοροι φίλαγγλικάι πράξεις μας. Βεβαίως ἂν διωρίζετο ὁ ἴδιος ὅστις ἐπηγυρνεῖ κυρίως διὰ τὰ Ἑλληνικὰ συμφέροντα καὶ δευτερευόντως διὰ τὰ γερμανικὰ τὸ πρᾶγμα ἦτο διαφορετικόν.

3) Ἀποκαλεῖ ἐπίσης τὸ περιβάλλον μου εἰς τὸ Πρωθυπουργικόν μου γραφεῖον ὡς ἀγγλόφιλον. Ἦτο ἀγνῶς Ἑλληνικόν. Ἐσκέπτετο Ἑλληνιστὶ καὶ ἐνῆργει πρὸς τὸ ἑλληνικὸν συμφέρον, ὅπερ συνεταιρίζετο μὲ τὸ ἀγγλικὸν τοιοῦτον. Τοῦτο οὔτε συνίστα τὸν διορισμὸν τινός, οὐδὲ ἀντέδρα ἐναντίον τοιοῦτου τινός. Ἐξετέλει τὰς διαταγὰς μου καὶ τίποτε ἄλλο.

4) Ὑπόσχεται νὰ εἶνε παρὰ τὸ πλευρόν μας ὡς ἦτο καὶ ἔμεινε σταθερὸς μέχρι τῆς συλλήψεώς του ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, ποῦ ἔλεγε νὰ καλοτιανῶμεν διὰ νὰ μὴν αὐξάνῃ ἡ δυσμένεια.

5) Μᾶς κατηγορεῖ ὅτι ἀφοῦ ἀπετάθημεν πρὸς ὅλους τοὺς φιλαγγλους, οἱ ὅποιοι δὲν ἐπροθυμοποιήθησαν, κατελήξαμεν εἰς τὸν διορισμὸν τοῦ κ. Γκοτζομάνη ὡς ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν συμφώνως πρὸς συστάσεις θερμᾶς, ποῦ μᾶς ἔκαμε πράγματι.

6) Διὰ τὸ γραφομηχανοῦμενον χειρόγραφον εἰς τὸ ὑπουργεῖον Παιδείας ὑπεστηρίχθη πράγματι ὅτι ἀπηνθύνετο εἰς τὴν Γερμανικὴν πρεσβείαν. Ἡμεῖς σύμφωνα μὲ τὰς ἀρχὰς μας, ἐσπεύσαμε νὰ ἐξακριβώσωμεν ἂν ὠλήθευε ἡ διάδοσις, ὅτε βεβαίως θὰ ἤρχιζεν ἡ διακοπὴ κάθε σχέσεως μὲ τὸν κ. Τουρκοβασίλην. Διότι ἀντιθέτως πρὸς τοὺς ἰσχυρισμούς του, ἐπιστεύαμεν ὅτι δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ ἀποτείνηται πρὸς ξένην πρεσβείαν καὶ νὰ μιμῆται ἐλαχίστους ἀνεθοκατεβαίνοντας τὰς κλίμακας τῶν Πρεσβειῶν διὰ νὰ... διαβάλλουν τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν καὶ νὰ ἐγκωμιάζουν τοὺς ἑαυτοὺς των... ὡς ἱκανοὺς διὰ τὴν Κυβέρνησιν.

Βεβαίως ὁ κ. Τουρκοβασίλης οὐδέποτε θὰ ἔφθανε εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπλή ἀναφορὰ πρὸς πρεσβείαν δὲν ἦτο πρᾶξις ἀξιέπαινος.

Ὡς ἐτονίσθη ἤδη οἱ ἐλάχιστοι Γερμανόφιλοι τῶν Ἑλλήνων μᾶς ὑπελάμβανον ὡς γερμανοφίλους, ἐνῶ ἡμεῖς εἴμεθα Ἕλληνες καὶ εἴχομεν ὡς σκοπὸν μας ὑπέρτατον τὴν σωτηρίαν τοῦ λαοῦ καὶ μόνον ταύτην.

Δὲν ἠδυνήθησαν πλείστοι ἄλλοι Ἕλληνες νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι οὐδαμοῦ καὶ οὐδέποτε ἐκάμαμεν διάκρισιν ἢ ἐξητάσαμεν τὰς πολιτικάς

ἡ πολιτειακὰς ἀντιλήψεις τῶν συνεργατῶν μας καὶ τῶν διοριζομένων εἰς ποικίλας θέσεις.

Ἡμεῖς ἐβλέπομεν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ νεοδιοριζομένου τὴν Ἑλληνικότητα καὶ τὴν ἰκανότητα νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰ καθήκοντά του καὶ τέλος τὴν ἀνάγκην τῶν ζητούντων διορισμόν.

Εἰς ἐν σημείον τῆς ἐπιστολῆς του ὁ κ. Τουρκοδασίλης μοῦ ἐπισύρει τὴν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι «ἐναντίον τῆς στρατιωτικῆς κατοχῆς ἀσκεῖται ἡ φοδερωτέρα προπαγάνδα ἐκ μέρους ὄλων τῶν κρατικῶν ὀργάνων» καὶ ὑπενθυμίζει τὰς εὐθύνας μας. Ἡμεῖς εἰχομεν γῶσιν τοῦ πράγματος, τὸ ἠυνοήσαμεν καὶ τὸ ἐνεβαρρύνσαμεν ὡς στερρῶς ἐμμένοντες εἰς τὴν συμμαχίαν μας μετὰ τὴν Ἀγγλίαν. Ἄξιον ἐξήρασεως εἶνε τὸ γεγονός τοῦτο, ὅπερ, καίτοι γνωστόν τοῖς πᾶσι, δὲν κατεδόθη εἰς τὰς Γερμανικὰς Ἀρχάς.

Ἐπίσης εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν κατακτητῶν οὐδέποτε περιῆλθον οἱ λόγοι μου, οὓς ἐξεφώνησα εἰς τὸ Δημαρχεῖον μὲν κατ' Αὐγούστον 1941, εἰς τὸ καπνιστήριον δὲ τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου τὴν νύκτα τῆς 31 Δεκεμβρίου 1941.

Ἐτόνισα ὅθεν δημοσία καὶ ἐνώπιον πολυπληθεὺς συγκεντρώσεως ὅτι συνεμεριζόμεν τὸ βάρος τῆς σκληδιάς πού ἐπεκάθησεν ἐπὶ τοῦ τραχήλου μας καίτοι ἐνίκησαμεν μίαν Αὐτοκρατορίαν καὶ ὅτι θὰ εἰργαζόμεν μετὰ ὅλην μου τὴν δύναμιν χάριν τῆς σωτηρίας καὶ ἐπιβιώσεως τοῦ Λαοῦ. Παρεκάλεσα νὰ μὴ κρινώμεθα καὶ κατακρινώμεθα ὡς οἱ συνηθισμένοι Κυβερνῆται μιάς χώρας. Διότι ἡμεῖς δὲν ἤμεθα κατ' οὐσίαν Πρωθυπουργοὶ καὶ ὑπουργοί, ἀλλὰ κατείχομεν τοὺς ἀντιστοιχοῦς θώκους συμβολικῶς, ὡς ἔπραξαν ἄλλοτε ὁ Γεννάδιος Σχολάριος καὶ οἱ ἄλλοι Πατριάρχαι καὶ μετέπειτα ὁμογενεῖς. Ἐνθυμηθῆτε, κατέληξα λέγων, ὅτι ὁ Γρηγόριος ὁ Ε΄ φιλικὸς ὢν, ἀφώρισε τοὺς Φιλικοὺς διὰ νὰ σώσῃ τὰς ψυχὰς τῶν ἐν Τουρκίᾳ ὁμογενῶν πού ἐκινδύνευαν νὰ σφαγοῦν.

Τοιοῦτατρόπως ἐφθάσε τὸ φθινόπωρον τοῦ 1942, ὅπερ μετὰ εὖρε παρητημένον ἀπὸ 29 Αὐγούστου χωρὶς νὰ παραστῇ ἀνάγκη νὰ ἀντιδράσω κατὰ τοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ Μετώπου, ὡς προεήθη. Εἶχε ὁμως χαραχθῇ ἡ ἐν παντὶ ἀντίταξις ἀντιστάσεως κατὰ τῶν εἰσβολέων, εἶχεν ἰδρυθῇ καὶ ἐλειτούργει ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία, καθὼς καὶ τὸ Γραφεῖον Μελετῶν (ὑπόμνησις μαρτυρικῶν καταθέσεων κλπ. κ.κ. Γράφα, Περικλ. Παπαδοπούλου, Μπουλαῶ, Ἀργυροπούλου, Ρέντη, Βλάχου).

Η ΜΑΤΑΙΩΣΙΣ ΤΗΣ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΕΩΣ ΛΕΓΕΩΝΟΣ ΑΝΤΙΣΟΒΙΕΤΙΚΗΣ

Ἐπανελημμένως περιαυτολόγησα ὅτι ἐπηγρύπνησα διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ διὰ τὴν σταθερὰν ἐμμονήν μας εἰς τὴν συμμαχίαν μετὰ τῆς Ἀγγλίας.

Δὲν εἶνε ὑπερβολή. Εἶνε ὡμὴ ἡ ἀλήθεια.

Θὰ ἐκθέσωμεν ἤδη ἕτερον ζήτημα διὰ νὰ ἀποδειχθῇ μίαν εἰσέτι φερόν ἡ ἐπαγρύπνησίς μου πρὸς πᾶν ὅτι Ἑλληνικὸν καὶ συμμαχικόν.

Ὡς γνωστόν, πολλὰ ἐκ τῶν γερμανοκρατουμένων Κρατῶν ἤρχι-

σαν συγκροτούντα ἐθελοντικὰς λεγεώνας ἀντικομμουνιστικάς, αἵτινες ἐπρόκειτο νὰ σταλοῦν — καὶ ἐστάλησαν — εἰς τὸ Ἀνατολικὸν Μέτωπον διὰ νὰ πολεμήσουν τεταγμένοι παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Γερμανῶν ἐναντίον τῶν Ρώσων.

Τὸ αὐτὸ ἐπεχειρήθη νὰ γίνη καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ ἐξωκυδερνητικῶν κύκλων. Οὕτως εἰς μὲν τὴν Θεσσαλονίκην ἐλέγετο ὅτι ἐνεγράφησαν ὑπὲρ τοὺς δισχιλίους, εἰς δὲ τὰς Ἀθήνας ὑπὲρ τοὺς διακοσίους.

Εὐθὺς ὡς ἐπληροφορήθη τὸ λυπηρὸν ὅσον καὶ λίαν ἐγκληματικὸν τοῦτο ἐγχείρημα, ἀντέταξα πάσαν ἀντίδρασιν, ἔχων καὶ τὴν συνδρομὴν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Χωροφυλακῆς ὑποστρατήγου Ντάκου, ὅστις ἐμνήθη εἰς τὰς προθέσεις μου πρὸς ἀντίδρασιν καὶ ὅστις παρενέβαλε πολλὰ ἐμπόδια, ὥστε ἡ προσπάθεια τῶν διανοηθέντων νὰ συνδράμωσι τοὺς ἐχθροὺς τῆς Πατρίδος μας νὰ μὴ ριζοβολήσῃ.

Πάντως ὅμως ἐπέκρεματο ὁ τρομερὸς κίνδυνος νὰ ἀποσταλοῦν οἱ ἐγγραφέντες εἰς τὴν λεγεῶνα. Ἐνεκα τούτου ἔδει νὰ ληφθοῦν ριζικὰ μέτρα πρὸς ὁλοσχερὴ ματαίωσιν τῆς ιδέας τῆς ἀποστολῆς ἑλληνικῆς λεγεώνας ἐναντίον τῆς Ρωσίας.

Τὰ μέτρα εὐρέθησαν ἐκ τῆς σκέψεως ὅτι οἱ Ἱταλοὶ θὰ ἀπέστεργον τὴν ἀποστολὴν λεγεώνας, πράγμα, ὅπερ θὰ εἶχε ὡς συνέπειαν τὴν ἀνταμοιβὴν τῶν Ἑλλήνων εἰς θάρος τῶν ὀνείρων ποῦ ἔπλεκεν ἡ Ἱταλία. Ἡ ἀνταμοιβὴ θὰ παρείχeto εὐγνωμόνως καὶ ἐν καιρῷ ὑπὸ τῆς Γερμανίας ἐναντι τῶν θυσιῶν ποῦ θὰ ὑφίσταντο οἱ Ἕλληνες ἐν Ρωσίᾳ, χάριν τοῦ ἀγῶνος τῶν Γερμανῶν.

Πρὸς τοῦτο τὴν ἐν ἀγνοίᾳ τελοῦσαν Ἱταλικὴν πρεσβείαν τὴν κατεστήσαμεν ἐνήμερον τῆς συντελουμένης συγκροτήσεως λεγεώνας εἰς Θεσσαλονίκην καὶ εἰς Ἀθήνας μὲ τὴν προσθήκην ὅτι «οἱ προθυμοποιούμενοι διὰ νὰ ἐνδυθοῦν καὶ νὰ ἐξοπλισθοῦν προτίθενται νὰ λιποτακτῇσιν εἰς τὰ βουνὰ διὰ νὰ κτυποῦν ἐκεῖθεν τοὺς Ἱταλοὺς κυρίως καὶ δευτερευόντως τοὺς Γερμανοὺς.

Ἡ ψευδὴς αὕτη ἀνακοίνωσις, κατὰ τρόπον δῆθεν φιλικὸν διὰ τοὺς Ἱταλοὺς, ἐξώργισε τὸν πρεσβευτὴν τῆς Ἱταλίας ἐναντίον τῶν Γερμανῶν, ὡς δημιουργοῦντων ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ἱταλικῆς ἀντιπροσωπίας ζητήματα, ἅτινα εἶνε δυνατόν νὰ ἔχωσι δυσαρέστους συνεπείας διὰ τοὺς Ἱταλοὺς, ἂν δὲν καταβληθῇ προσπάθεια νὰ γίνη ἀπόλυτος ἐπιλογὴ τῶν μελλόντων νὰ συμμετάσχωσι εἰς τὸν κατὰ τῆς Ρωσίας πόλεμον.

Ἐνεκα τούτου ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἱταλίας χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν ἔσπευσε νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Γερμανικὴν πρεσβείαν, ὅπου δὲν γνωρίζω τί διημείβη. Γνωρίζω ὅμως ὅτι συνεφώνησε μὲ τοὺς Γερμανοὺς διὰ τὴν ἀναβολὴν τῆς συγκροτήσεως Ἑλληνικῆς Λεγεώνας, μέχρις ὅτου ληφθοῦν ὁδηγαὶ ἐκ Ρώμης.

Μετά τινας ἡμέρας ἔκτοτε ἀνεκοινώθη ἡμῖν ἐκ μέρους τῆς Γερμανικῆς πρεσβείας ὅτι ἐματαιοῦτο ἡ ὁργάνωσις Ἑλληνικῆς Λεγεώνας διότι «διὰ λόγους τεχνικοὺς δὲν εἶνε δυνατόν νὰ σταλῇ ἡ Λεγεὼν εἰς τὴν Ρωσίαν».

Τοιοιουτρόπως ὑπενομεύθη ἐντέχνως ἡ ιδέα τῆς ἀποστολῆς εἰς τὰς στέππας τῆς Ρωσίας λεγεώνας, ἥτις θὰ ἠγωνίζετο παρὰ τὸ

πλευρὸν τῶν ἐπιβουλευθέντων τὴν ἐλευθερίαν μας καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν μας, τῶν συντελούντων νὰ ἀξιοπαθῇ ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς σκλαβιάς.

Ἡ ὑπηρεσία αὕτη μαζὶ μετὰ τὴν ἄρνησίν μου νὰ κηρύξωμεν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Ρωσίας καὶ τὴν μὴ συμμόρφωσίν μας πρὸς τὴν περὶ ἐπανδρώσεως τῶν ἀντισταεροπορικῶν πυροβολείων ἀξίωσιν τῶν Γερμανῶν, μοῦ δίδει τὸ δικαίωμα νὰ ὑπερηφανεύωμαι.

ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ Η ΚΑΤΑΒΙΒΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΣ ΤΟΥ ΧΙΤΛΕΡ

Ὁ κ. Παπανδρέου ἀπέδωκεν εἰς ὄλους ἡμᾶς συλλήθδην καὶ ἀθρόως, τὴν κατηγορίαν, ὅτι «καὶ προγενεστέρως δὲν ἐτυγχάνομεν γερμανόφιλοι, μετὰ τὴν ἀποδοχὴν τοῦ ὑπουργικοῦ ἢ πρωθυπουργικοῦ ἀξιώματος, θὰ ἐγινόμεθα γερμανόφιλοι». Ὑπονοεῖ προδήλως, ὅτι τὸ ἀτομικὸν μας συμφέρον θὰ μᾶς ὤθει πρὸς τὴν γερμανοφιλίαν, κρίνων ἐξ ἰδίων!

Ἐγὼ στεντορεῖα τῇ φωνῇ ἀρνούμαι τοῦτο. Διότι εἰς τὴν ψυχὴν μου, τὸ συμφέρον τῆς Πατρίδος κυριαρχεῖ. Τὸ ἀτομικὸν δὲν ὑπολογίζεται, οὐδὲ ὑπελογίσθη ποτέ.

Συγκεκριμένα γεγονότα ἔχω δύο διὰ νὰ ἀντιτάξω:

Τὸ πρῶτον εἶνε τὸ κατατεθὲν παρὰ τοῦ δικηγόρου καὶ πολίτευτοῦ κ. Τζεργιά ὅτι ἀπεφάνθη ὅτι ἡ εἰκὼν τοῦ Χίτλερ δὲν εἶχε θέσιν εἰς Ἑλληνικὸν Γραφεῖον τῆς Νομαρχίας καὶ συνεπῶς ἔπρεπε νὰ καταβιβασθῇ. Καὶ πῶς διευτυπώθη ἡ τοιαύτη διαταγή; Προφορικῶς καὶ εἰς ἐπὶ τοὺς πλῆθους κόσμου, ὅπερ μετὰ ἀνέμενε διὰ νὰ τὸ ἀκροασθῶ.

Τὸ δεύτερον εἶνε ἐκεῖνο ὅπερ κατέθεσεν ὁ κ. Γράψας. Οὗτος συνειργάζετο μαζὶ μου εἰς τὸ πρωθυπουργικὸν γραφεῖον, ὅτε εἰσῆλθον καὶ δύο ὑπουργοί, οἵτινες κατηνύθησαν πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἦτο ἀνηρτημένος ὁ χάρτης τῆς Ρωσίας, τελοῦντες ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν εἰδήσεώς τινος. Εὐθὺς ὡς ἐξηκρίβωσαν τὴν θέσιν τοῦ Καυκάσου καὶ τῆς Τιφλίδος προέδωκαν εἰς ζωηρὰς ἐκδηλώσεις χαρᾶς, διότι ἔβλεπον ταχέως τερματιζόμενον τὸν πόλεμον ὑπὲρ τῆς Γερμανίας.

Δυσπαρασθηθεὶς τότε ἐκ τῶν ἐκδηλώσεων καὶ πρὸ παντὸς ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι δὲν ἐρριζοβόλουν αἱ παντοτειναὶ συστάσεις μου, ἐξεφράσθην χαμηλοφώνως: «Μόνον ἀνόητοι ἔπρεπε νὰ χαίρουν». Πλὴν ἡκούσθην παρὰ τοῦ κ. Γράψα. Στραφεὶς εἶτα πρὸς τοὺς ὑπουργοὺς εἶπον μεγαλοφώνως: «Ἐχετε καμμίαν εὐχάριστον εἶδσιν διὰ τοὺς Ἀγγλοὺς ἢ διὰ τοὺς συμμάχους τῶν; Μόνον εἰς τὴν τοιαύτην περίπτωσιν δικαιολογεῖται τόση χαρὰ, διότι μόνον ἔτσι θὰ ὠφεληθῇ ἡ Ἑλλάς».

Παρόμοια γεγονότα κατέθεσαν καὶ ἄλλοι μάρτυρες.

ΠΩΣ ΕΤΕΘΗΝ ΥΠΟ ΑΥΣΤΗΡΑΝ ΕΠΙΤΗΡΗΣΙΝ ΥΠΟ ΤΩΝ ΙΤΑΛΩΝ

Ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ὁ κ. Παπανδρέου εἶχε τὴν γνώμην ὅτι θὰ ἐγινόμεθα γερμανόφιλοι, ἰταλόφιλοι, ἢ ἀξονόφιλοι, ἐφ' ὅσον ἐδέχθημεν τὴν Πρωθυπουργίαν!

Ἡ παρ' ἡμῶν ἀνάληψις τῆς ἐξουσίας ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ δοκιμασθῇ ἡ ἀπόλυτος σταθερότης τῶν συναισθημάτων μας καὶ ἡ σιδηρὰ ἐμμονὴ εἰς ὅ,τι ἐλληνικόν.

Ἐν τῇ ἐπαγρυπνήσει ὑπὲρ τῆς Πατρίδος καθιστάμενη, φαίνεται, ἄμμος καὶ σκληροτράχηλος, ὥστε νὰ θεωροῦμαι φορτικὸς εἰς τὰς ἀπαιτήσεις μου καὶ νὰ μὴ μπορῶ νὰ ἐφελκυσῶ τὴν ἀνθρωπίνην, ἔστω, συμπάθειαν τινὸς ἐκ τῶν Πρεσβευτῶν μὲ τοὺς ὁποίους συνωμίλουν ἐπὶ παρουσίᾳ διερμηνέως. (Αὐτὸ εἶνε τὸ ὄλον ποὺ ἐπὶ χρόνια τώρα ἀναμασάται ὡς συνεργασία μὲ τοὺς ἐχθρούς).

Πρὶν πραγματοποιηθῇ ἡ κατὰ τύπους παραίτησις, εἶνε ἀληθές, ὅτι ἐπύκρναν ὅλους μὲ τὴν ὥμην ἀλήθειαν ποὺ ἐξέφρασα, ὡς ἔχει λεχθῇ προηγουμένως, καὶ περισσότερον τοὺς Γερμανούς.

Ἐν τοσούτῳ ἡ ἰταλικὴ ἀντιπροσωπία, ἅμα τῇ ἀποχωρήσει μου ἐκ τῆς ἀρχῆς, διέταξε τὴν αὐστηρὰν ἐπιτήρησίν μου καὶ τὴν παρακολούθησίν μου ἐν παντί.

Ἐγκατέστησε φυλάκιον ἐκ πέντε ἀστυνομικῶν ἐντὸς αὐτοκινήτου, ὅπερ ἐστάθμευε εἰς τὴν ἐξώθυραν τῆς οἰκίας μου. Μόλις μὲ ἐξέλκον ἐξερχόμενον οἱ τρεῖς ἐκ τῶν ἐπιβαινόντων ἐπὶ τοῦ αὐτοκινήτου μὲ παρηκολούθουν κατὰ βῆμα πεζῇ, ἐὰν ἤμην πεζός, καὶ εἶπετο τὸ αὐτοκίνητον διὰ τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν θὰ ἐπέβαινον αὐτοκινήτου. Καθ' ὅλην τὴν νύκτα, ἔνοπλος σκοπὸς ἐντὸς τοῦ αὐτοκινήτου ἐπετήρει πάντα εἰσερχόμενον καὶ ἐξερχόμενον τῆς οἰκίας μου ρίπτων δέσμεν φωτὸς πρὸς πάντας, χωρὶς ἄλλην τινα διατύπωσιν ἢ ἐνόχλησιν. Ἄν ἀντελαμβάνετο ὁ σκοπὸς ὅτι θὰ ἐπέβαινον αὐτοκινήτου, μὲ παρακολούθει ὁλόκληρον τὸ ἐντὸς τοῦ ἰταλικοῦ αὐτοκινήτου φυλάκιον.

Ἐπετήρουν τὴν οἰκίαν, ὅπου μετέβαινον, καὶ ἀνέμενον τὴν ἀναχώρησίν μου διὰ νὰ μὲ παρακολουθήσουν ἐκ νέου (ὑπομιμνήσκω καὶ καταθέσεις Παναγᾶκου, Γράψα, Γαργαροπούλου, Κοταρίδου).

Ἡ παρακολούθησις συνεχίσθη ἀπὸ 15 Νοεμβρίου 1942 μέχρι τέλους Ἀπριλίου 1943, ὅτε ἐτερματίσθη ἄνευ ἐνεργείας τινος.

Κατόπιν τούτων δὲν εἶνε δύσκολον νὰ ἀντιληφθῇ τις τὰς σχέσεις ποὺ εἶχον ἀναπτυχθῇ κατὰ τὴν συνεργασίαν ἐπὶ 18μηνον!

Ἡ συνεργασία εἶχε τὸν τύπον τῆς διαμαρτυρίας ἢ τῆς ἀξιώσεως (ὑπομιμνήσκω καταθέσεις ἐνὸς ἀπλῶς γνωστοῦ μοι ἱατροῦ Κοφτεροῦ, ἐξετασθέντος ὡς μάρτυρος ὑπερασπίσεως ἄλλου κατηγορουμένου καὶ ἐνθυμηθέντος πῶς ἐξεφράσθη κατὰ τῶν Γερμανῶν ὅταν ἐπεσκέφθη τὸ Ζάννειον Νοσοκομεῖον, ἐπὶ τινὶ εὐκαιρίᾳ.

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΔΙΑΡΠΑΓΕΙΣΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΤΗΣ ΔΗΛΟΥ

Κατὰ Σεπτέμβριον 1941 ἐπληροφορήθην μὲ κατάπληξιν ὅτι συνταγματάρχης τις Ἰταλὸς, μεταβὰς εἰς Δῆλον, διήρπασε τὰς ἐκεῖ ἀρχαιότητας ἅς ἐφόρτωσεν εἰς ἀποπλεῦσαν ἰταλικὸν ἀτμόπλοιον.

Τὸ γεγονός τοῦτο ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον ἐντανωτάτης διαμαρτυρίας μου εἰς τὸν πρεσβευτὴν τῆς Ἰταλίας ἐναντίον τοῦ συνταγματάρχου καὶ ἐναντίον τῆς ἰδέας ποὺ εἶχεν οὗτος νὰ ἀναρπάσῃ τὰς ἱερὰς ἀρχαιοτήτας. Πλὴν τῶν ἄλλων ἐτόνισα καὶ τὰ ἐπόμενα:

«... Ἐχομεν τὴν ἀξίωσιν ὅπως ἐνεργήσῃτε διὰ τὴν ἐπιστρο-

φήν τῶν ἀρχαιοτήτων εἰς τὴν Δῆλον καὶ διὰ τὴν ἐπανατοποθέτησιν τούτων εἰς τὴν θέσιν, εἰς ἣν ἐκάστη εὐρίσκετο. Αἱ ἀρχαιότητες αὗται ὡς ἔργα τῶν προγόνων μας ἀνήκουν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ διὰ μόνον εἰς τὴν Δῆλον, ὅπου εὐρέως καὶ θεωρητικῶς ἀνήκουν εἰς ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα, ἥτις εἶνε ὑποχρεωμένη νὰ μεταδίδῃ ἐκεῖ διὰ τὰς προσκυνῆς ὡς κατὰ θεῖον καὶ ὑπερφυσικόν, ὡς θὰ μεταδίδουν καὶ οἱ Ἕλληνες.

Εἰς οἰονόητετε ἄλλο σημεῖον τῆς Γῆς ἃν τοποθετηθοῦν θὰ ἀποτελοῦν παραφωσίαν, οἷαν ἀποτελοῦν καὶ ἄλλαι διαρπαγεῖσαι ἀρχαιότητες πρὸ χρόνων. Ἡ τυχὸν ἀπώλεια τῶν περὶ ὧν πρόκειται ἀρχαιοτήτων δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν παραμονὴν τῆς Κυβερνήσεώς μου εἰς τὴν Ἀρχήν. Θὰ παραιτηθῇ καὶ θὰ καταγγείλῃ τὸ γεγονός εἰς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον».

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας προσελθὼν εἰς τὸ γραφεῖον μου ὁ πρεσβυτὴς τῆς Ἰταλίας μοὶ ἐ γνωστοποίησε ὅτι ἐπεστράφησαν αἱ ἀρχαιότητες ἅπασαι εἰς τὰς θέσεις, ἐξ ὧν ἀφῆρέθησαν.

Τὸ αὐτὸ γεγονός ἐξηκρίθωσε καὶ τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ἐξ ἄλλων πηγῶν καὶ οὕτως ἐδοκιμάσαμεν μίαν εὐχαρίστησιν ἐναντίον τῶν διαθέσεων τῶν ἱεροσύλων.

ΜΑΤΑΙΩΣΙΣ ΤΗΣ ΣΥΛΛΗΨΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ

Εἵμεθα ὑπερήφανοι διότι διὰ τῆς ἀναγκῆς κατωρθώσαμεν, πλὴν τῶν ἄλλων, νὰ ἀποφευχθῇ ἡ αἰχμαλωσία τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν ὁπλιτῶν τοῦ ἐν Ἀλβανίᾳ ἀγωνισθέντος στρατοῦ καὶ νὰ ἀποδοθοῦν ἐλεύθεροι εἰς τὰς οικογενείας των, εἰς τὴν κοινωνίαν, καὶ εἰς τὴν Ἑθνικὴν Ἀντίστασιν (εἰς τὴν Μέσσην Ἀνατολήν, εἰς τὰ βουνὰ τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὰ σαμποτάζ τῶν πόλεων).

Ὡς γνωστόν, πολλοὶ ἀξιωματικοὶ καὶ ὁπλίται τοῦ κατὰ ξηρὰν, ἀέρα καὶ θάλασσαν Στρατοῦ ἔσπευσαν νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν Μέσσην Ἀνατολήν διὰ νὰ πολεμήσουσιν παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων μας Βρετανῶν, παρὰ τοὺς κινδύνους, ποὺ διέτρεχον νὰ κριθοῦν ἀνεπιθύμητοι καὶ νὰ κλεισθοῦν εἰς στρατόπεδα ἢ νὰ θεωρηθοῦν ὡς τυχοδιώκται, ὡς ἐχαρακτηρίσθησαν ἀπὸ τῆς 11 Ἀπριλίου εἰς διαταγὴν τοῦ ὑπουργείου Ναυτικῶν (ὑπόμνησις καταθέσεως ναυάρχου Οἰκονόμου).

Ὡσαύτως πλείστοι (ἀξιωματικοὶ καὶ ὁπλίται) ἔσπευσαν νὰ καταταχθοῦν εἰς τὰς νεοσυγκροτουμένας ἐθνικὰς ὁργανώσεις ἀντιστάσεως μετὰ τὴν ἀπόφασιν νὰ ἀγωνισθοῦν καὶ νὰ θυσιάσθωσιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας κατὰ τῶν δυναστευόντων τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν Ἰταλῶν καὶ Γερμανῶν.

Τὸ ζήτημα τῶν ἀξιωματικῶν μας, οἵτινες ἐπλαισίωσαν τὸν στρατὸν τῆς Μέσης Ἀνατολῆς καὶ τὸν στρατὸν τῶν βουνῶν τῆς Ἑλλάδος ποὺ ἀνῆκε εἰς διαφόρους ἐθνικὰς ὁργανώσεις ἀντιστάσεως, δὲν διέφυγε τὴν προσοχὴν τῶν εἰσβολέων τοσοῦτω μάλλον, καθ' ὅσον εἶχον συλλάβει ἀξιωματικούς τινας κατὰ τὴν ἀπόδρασίν των ἐκ τῆς Ἑλλάδος.

Ἐπειδὴ δὲ εἶχον ἀποστερηθῇ 300 χιλιάδων ἐργατικῶν χειρῶν ὧν τόσην ἀνάγκην εἶχον εἰς Γερμανίαν ἦσαν μετανοημένοι ὅλοι διὰ τὴν

άτυχῇ δι' αὐτοὺς ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἐν Ἀλβανίᾳ ἀγωνισθέντος Στρατοῦ.

Ἐκαμον ὅθεν τὴν σκέψιν νὰ συλλόβουν κατ' ἀρχὰς ὅλους τοὺς ἀξιωματικούς. Ἡ τοιαύτη σκέψις ἤρχισε ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου 1942, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῆς κατωτέρω παρατιθεμένης ἀναφοράς τοῦ συνταγματάρχου Μπαλλῆ, πρὸς τὸ ὑπουργεῖον Ἑθνικῆς Ἀμύνης, κοινοποιηθείσης καὶ εἰς ἐμέ.

Ἀριθ. Α.Π. 66

ΑΠΟΡΡΗΤΟΣ — ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ

Πρὸς

Τὸ Ὑπουργεῖον Ἑθνικῆς Ἀμύνης

Ἐνταῦθα

Περὶ συγκεντρώσεως τῶν ἀξιωματικῶν εἰς στρατόπεδα

Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ἀναφέρω ὑμῖν τὰ κάτωθι:

Ὡς πληροφοροῦμαι ἐξ Ἑλληνος προσκεיμένου τοῖς Γερμανοῖς ἡ ἐνταῦθα Γερμανικὴ Διοίκησις φαίνεται ὅτι ἐνεργεῖ εἰς Βερολίνον ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Ἀρχικαγκελλαρίου Χίτλερ διὰ τὴν ἀναίρεσιν τῆς ἀδείας των, ὅπως οἱ Ἕλληνες Ἀξιωματικοὶ παραμείνουν ἐλεύθεροι καὶ ζητεῖ, ὅπως ἐπιτραπῇ ἡ συγκέντρωσις τούτων εἰς Στρατόπεδα. Κατὰ τὰς αὐτὰς δὲ πληροφορίας οἱ χώροι συγκεντρώσεως θὰ ὀρισθοῦν ἐν Ἀλβανίᾳ.

Τὰς ἐνεργείας ταύτας ἡ Γερμανικὴ Διοίκησις πιθανώτατα βασίζει εἰς τὸ ὅτι κατ' αὐτὴν τὸ σύνολον σχεδὸν τῶν Ἀξιωματικῶν διακρίνεται εὐμενῶς πρὸς τοὺς ἀντιπάλους τοῦ Ἄξονος καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅτι οἱ Ἀξιωματικοὶ ἐνσωματοῦνται εἰς ὑπόπτους ὁργανώσεις καὶ ὑποβοηθοῦν τὰς προσπάθειάς των Ἀγγλων ἐν Αἰγύπτῳ, ὁπωσδήποτε καὶ ἐν γένει πραγματοποιοῦσιν ἐκδηλον ἀντιαξονικὴν τροπαγάνδαν.

Σχετικῶς, ἐπίσης, παρακολουθοῦνται καὶ πρόσσωπα προσκείμενα τῇ Κυβερνήσει, ὡς ἐνεργοῦντα, ἐπίσης, ἐν τινι μέτρῳ ὡς ἄνω καὶ τῶν ὁποίων ἡ σύλληψις ἴσως προσεχῶς νὰ λάβῃ χώραν.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς

Ν. Μπαλλῆς, Συνταγματάρχης

Κοινοποιήσις:

Α.Ε. κ. Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως

Εὐθὺς ὡς ἔλαβον γνῶσιν τοῦ περιεχομένου τῆς ἄνω ἀναφοράς, ἔσπευσα εἰς ἀμφοτέρας τὰς πρεσβείας (Γερμανικὴν καὶ Ἰταλικὴν) διὰ νὰ ἐρωτήσω ἂν ἦσαν θάσιμοι αἱ περιελθούσαι εἰς γνῶσιν μου πληροφορίες καὶ ἐν καταφατικῇ περιπτώσει νὰ διαμαρτυρηθῶ διὰ τὴν κατάφωρον παραβίαν τῶν ὅρων τῆς συναφθείσης ἀνακωχῆς, ὅπως ἀδίκως, καθ' ὅσον οἱ ἀξιωματικοὶ εἰργάζοντο πρὸς εὐάδωσιν τοῦ ἔργου τῆς Κυβερνήσεώς μου. Ἐπὶ πλέον ἤθελα νὰ εἰδοποιήσω αὐτοὺς ὅτι ἡ Κυβέρνησις θὰ παρητεῖτο, εἰς ἣν περίπτωσιν οἱ ἀξιωματικοὶ ἐγκλειστοῦν εἰς στρατόπεδα.

Οἱ πρεσβευταὶ διέψευσαν τὴν πληροφορίαν ὡς ἀσύστατον καὶ διεβεβαίωσαν ἐμέ, ὅτι θὰ ἐνήργουν ὥστε νὰ μὴ ἀδικηθῶσι οἱ ἀξιωματικοὶ

ἔνευ λόγου καὶ ἀφορμῆς. Ἀπεφύχθη οὕτως ἡ σύλληψις τῶν ἀξιωματικῶν.

Ἐγένοντο καὶ πλείσται ἄλλαι διαμαρτυρίαι προφορικῶς καὶ ἡ κολούθουν ἔγγραφοι τοιαῦται, δι' ὧν πολλὰ ἐπετεύχθησαν ὑπὲρ ἡμῶν.

Τὰ σχέδια τούτων εὐρίσκονται εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ «Συνδέσμου μετὰ τῶν Ἀρχῶν Κατοχῆς» τοῦ Πρωθυπουργικοῦ Γραφείου. Διὰ τούτων θὰ πεισθῇ πᾶς τις πόσον σθεναρῶς προησπίζομεν τὰ δικαιώματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ τίνας ἐπιτυχίας εἶχομεν μὲ τὰ οὐχὶ ἄνευ κινδύνων ὅπως ὑποπέσωμεν εἰς τὴν καχυποψίαν τῶν διαδήματα μας.

ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΣ

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς «Σκλαβιάς» καὶ μετέπειτα μέχρι σήμερον κάμνομεν χρῆσιν τῆς λέξεως «Ἀντίστασις» χωρὶς νὰ καθορισθῇ ἀπακριδῶς ἡ σημασία τῆς ἐννοίας ταύτης.

Ἄλλοι διὰ νὰ ἔχουν τὸ μονοπώλιον τοῦ ἀγῶνος τῆς ἀντιστάσεως ἐνεφανίσθησαν ὡς ἥρωες, ὡς σωτήρες καὶ ἀκόμη ἀπελευθερωταί μας. Οὗτοι διὰ νὰ ἀποκτήσουν τὸν τίτλον τοῦ ἀγωνιστοῦ καὶ διὰ νὰ τὸν ἐκμεταλλεθοῦν, διότι ὁ τίτλος εἶνε «ἐπάγγελμα προσοδοφόρον», ἤρχισαν νὰ θορυβοῦν γύρω ἀπὸ τὴν ὀργάνωσιν τῶν καὶ τὸ ὄνομά τῶν. Τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἐνεφανίσθησαν πάρα πολλοὶ διεκδικοῦντες τὸν τίτλον τοῦ ἀγωνιστοῦ κατὰ τὴν Ἀντίστασιν καὶ μάλιστα οὗτοι φωνασκοῦν περισσότερο διὰ νὰ τύχουν ἀμοιβῆς. Ἐπειδὴ οἱ πραγματικοὶ ἀγωνισταὶ εἶνε σεμνοὶ καὶ ἀθόρυβοι μὲ πλήρες τὸ συναίσθημα τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ καθήκοντός τῶν δὲν ζητοῦν ἀμοιβήν, οὐδὲ ἐπιδεικνύονται. Δημιουργεῖται ὅθεν σύγχυσις μεταξὺ τῶν πραγματικῶς ἀγωνισθέντων ἄφ' ἑνὸς καὶ τῶν ἀπατεῶνων ἄφ' ἑτέρου, χωρὶς νὰ εἶνε δυνατόν νὰ ἀποδειχθῇ πρὸς ποῦ κλίνει ἡ ἀλήθεια.

Τινὲς ἐδέχθησαν νὰ εἶνε ἔμμισθοι πρῶκτορες τῶν Ἀγγλῶν, οἵτινες εἶνε μὲν φίλοι καὶ σύμμαχοι ἀλλὰ ξένοι, οἵτινες ἐσχάτως ἐπεκύρωσαν τὴν καταδίκην τῶν διεκδικήσεών μας (Ἑλληνικὴ Βόρειος Ἡπειρος — Διαρρῦθμισις Ἑλληνο-βουλγαρικῶν συνόρων) διὰ νὰ δώσουν τὴν εἰρήνην εἰς τοὺς λαοὺς τῶν. Καὶ ἡ κατηγορία τούτων δυνατόν νὰ ἀποκληθῇ «Κατηγορία τῶν φιλελλήνων καὶ οὐχὶ τῶν Ἑλλήνων».

Ἄλλοι ἐξέδιδον τὰ λαθραῖως καὶ μὲ ξένα χρήματα κυκλοφοροῦντα «φύλλα τῆς ἀντιστάσεως». Τινὲς τούτων ἐξέδωσαν τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς κατοχῆς τοιαῦτα λαθραῖα ἀντίτυπα, πρᾶγμα, ὅπερ ἐπέτρεψε νὰ ἀποκαλέσουν ἑαυτοὺς ἥρωας καὶ νὰ σπεύσουν νὰ δρέψουν τοὺς καρποὺς τῶν κόπων τῶν καὶ τῶν θυσιῶν τῶν.

Τέλος ἄλλοι προσεπάθουν νὰ τονώσουν τὸ ἐθνικὸν φρόνημα διὰ τὴν ἄμμαν κατὰ τῆς διαβρωτικῆς πολιτικῆς τῶν εἰσβολέων καὶ νὰ διατηροῦν τὴν ἐθνικὴν ἐνότητα, ἥτις ἐνότης ἦτο εἰσβολῆς διὰ τὴν ὑπόστασιν, διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ διὰ τὴν ἀνάπλασιν τῆς κατεστραμμένης Ἑλλάδος.

Ἡμεῖς ἠκολούθησαμεν τὴν τετάρτην κατηγορίαν, ὑπεβοηθήσαμεν τὴν μετάβασιν ἐβελοντῶν εἰς Αἴγυπτον καὶ εἰς τὰ βουνὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐξασφαλίσαμεν ἐπιδόματα διὰ τὰς οἰκογενεὰς τῶν. (Τὰ ζητή-

ματα ταῦτα ἀπεδείχθησαν διὰ τῶν προσκομισθέντων ἐπιστήμων ἐγγράφων πρὸς τὰ ὄργανα τῆς Ἀσφαλείας, Νομάρχας, Δημάρχους καὶ Κοινοτάρχας καὶ διὰ τῶν λόγων μου εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ Δημαρχείου, εἰς τὸ καπνιστήριον τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου καὶ εἰς τὸ κίνηματοθέατρον «Πάλλας» πρὸς τοὺς συγκεντρωθέντας ἐργάτας. Ὡσαύτως διὰ τὴν ἐπιδότησιν τῶν οἰκογενειῶν τῶν ἐθελοντῶν ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ἐξετασθέντων μαρτύρων ἡ ἀλήθεια. Καὶ ἡ Α.Μ. ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν δύναται νὰ δεβαιώσῃ τὴν ἐπιδότησιν παρὰ τοῦ ΕΟΧΑ.

Ἐκβέτων τὰ ἀνωτέρω δὲν ζητῶ εὐσημα, διότι ὑπεραρκετὰ ἔδρεψα κατὰ τοὺς πολέμους καὶ περισσότερα κατὰ τὸν ἐν Ἀλβανίᾳ πόλεμον. Τὰ ἐκτέτω διὰ νὰ ἱστορήσω πῶς ἀντελαμβανόμην τὸ καθήκον μου. Ἄλλως τε ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἀντέταξαν ἀντίστασιν. Ἐκαστος, μὲ τὸν τρόπον του. Ὁ καθεὶς δὲν ὑπετάχθη. Ἡ ψυχὴ ὅλων ἐσφυρηλατεῖτο δι' ἀγῶνας κατὰ τῶν κατακτητῶν. Οἱ ἐλάχιστοι ποὺ ἀπέβλεπον νὰ ἐπωφεληθοῦν ἐκ τοῦ καθολικοῦ ἀγῶνος ζημιοῦν τὴν Πατρίδα καὶ δημιουργοῦν ἀπογοητεύσεις τῶν ὅλων καὶ διχασμούς.

Αἱ ὁργανώσεις τῆς Ἀντιστάσεως ποὺ ἐδημιουργήθησαν περὶ τὰ τέλη τοῦ 1942, ἀνερμάτιστοι, ἀκαθοδήγητοι καὶ ἀδιαιφάνιστοι ἀπὸ τὴν Πολιτικὴν Ἡγεσίαν, παρεξετράπησαν πολὺ συντόμως. Ἰδοὺ κατωτέρω πῶς περιγράφει τὸ λαθραίως κυκλοφοροῦν φύλλον «Ἀγωνιζομένη Ἑλλάς» ἐπίσημον ὄργανον τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος (Ἔτος Γ' Ἀθῆναι, Σεπτέμβριος — Ὀκτώβριος 1943) εἰς ἄρθρον τιτλοφορούμενον «Ὁ διχασμός».

Δὲν πιστεύομεν νὰ ὑπάρχῃ Ἑλλήν, σὲ ὁποιαδήποτε πολιτικὴ ἢ κομματικὴ παράταξι καὶ ἂν ἀνήκῃ, εἴτε ἀστὸς εἶνε, εἴτε ἀγρότης, πλούσιος ἢ πτωχός, ἐγγράμματος ἢ ἀγράμματος, πού νὰ μὴ βλέπῃ καθαρά ὅτι ἀπὸ τριῶν — τεσσάρων μηνῶν ἄρχισε νὰ ξαναζωντανεῖται μεταξὺ μας ἡ ἀρρώστεια τοῦ πάθους, τοῦ μίσους, τῆς διχονοίας. Τῆς διχονοίας, πού **στάθηκε αἰτία** τόσον **ἐθνικῶν συμφωρῶν**. Στὴν ἀρχὴ ἄρχισε νὰ διαφάνεται σὰν μιὰ ἀσυμφωνία, πῆρε τὴν μορφή τῆς διαιρέσεως, μπῆκε στὸ **στάδιο τῆς διχονοίας** καὶ ἀπὸ **ἐβδομάδων** ἔχομεν τὰ **επακόλουθά** τῆς, τὸν ἀλληλοσπαραγμό. Στὰ δυνά σκοτώνονται **ἀξιωματικοὶ χρησιμώτατοι στὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα**, γιὰ τὸν λόγο ὅτι δὲν συμφωνοῦν μὲ τὴν μιὰ ἢ τὴν ἄλλη μερίδα, στὶς πόλεις **δολοφονοῦνται νέοι ἀπὸ μέλη ἀντιθέτων παρατάξεων**... Καὶ πολὺ φυσικὰ ἡ ἐρώτησις τοῦ κοσμάκη «Εἶνε ἀπελευθερωτικὸς ἀγῶνας αὐτὸς ἢ ἐμφύλιος πόλεμος; Ποῦ θὰ πάμῃ ἐτσι; Δὲν βλέπουν αὐτοί, πού ἔτυχε νὰ διευθύνουν, τίς ποικιλώνυμες αὐτὲς ὁργανώσεις ὅτι ἔτσι ἡ Ἑλλάδα **σέρνεται στὸν γκρεμὸ τῆς καταστραφῆς**;» Τὸ Ε.Α.Μ. δεχόταν κάθε προσφορὰ ἀπὸ κάθε ἐλληνικὴ μεριά. Ἔτσι χωρὶς νὰ τὸ καλοσκεφθῇ δέχτηκε μέσα του καὶ τὸ κομμουνιστικὸ κόμμα τὸ ὁποῖον μπῆκε... ὄχι ἀπὸ ἀγνὴ πρόθεσιν νὰ ἐξυψηγετῇ τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τόσο, ὅσο γιὰ νὰ μεταχειρισθῇ τὴν ἔτοιμη, τὴν ὄργανωμένην **πιά δύναμι** γιὰ κομματικούς καθαροὺς σκοποὺς.

Κριμμένος στὴν ἀρχὴ ὁ κομμουνισμὸς μέσα στὸ Ἑθνικὸ Ἀπελευθερωτικὸ Μέτωπο (Ε.Α.Μ.) ἔκαμνε τὴν δουλειά του περίφημα καὶ ἀνενόηλητα. Ἔτσι δουλεύοντας συστηματικὰ κατώρθωσε νὰ αἰχμαλωτίσῃ τελείως τὸ Ε.Α.Μ. μέσα στὸ ὁποῖον οἱ ἄλλες **συνεργαζόμενες ὁργανώ-**

σεις ἔχασαν ὄχι τὴν αὐτοτέλεια, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ τὴν ὑπόστασίν τους. Ὁ μουνσαφίρης ἔγινε νοικοκύρης. Δὲν ἀμφισβητοῦμε ὅτι μέσα στὰ Ε.Α.Μ. ὑπάρχουν πολλοί, ἴσως 80%, ποὺ δὲν εἶνε κομμουνιστές. Ὅτι αὐτοὶ κατὰ τὸ πλείστον δημοκράτες, δὲν τοὺς χωρίζει τίποτα ἀπὸ τοὺς ἄλλους παλιούς Ἑλληνας. Ὅτι αὐτοὶ καθόλου δὲν ἐπιδοκιμάζουν τὴν τακτικὴ τῶν δολοφονιῶν, τὴν πολιτικὴ τῆς βίας, οὔτε τὴν προσπάθειαν τῆς με' κάθε τρόπο καταλήψεως τῆς ἀρχῆς καὶ ἐγκαθιδρύσεως μιᾶς αἰσωπαγοῦς δικτατορίας. Ἀστυγῶς, ὅμως, τόσο καλὰ ἔχει γαντζωθῇ ὁ κομμουνιστικὸς πολέμους στὸ σῶμα τοῦ Ε.Α.Μ., ὥστε ἡ μεγάλη πλειοψηφία, ἂν καὶ διαφωνοῦσα, νὰ μὴ μπορῇ νὰ κάμῃ τίποτα.

Τὸ Ε.Α.Μ. ἐξωπλίσθηκε γιὰ τὸν ἀπελειθερωτικὸ ἀγῶνα, τὸν ὁποῖο ἀπὸ δμήνιον χαλάσσει καὶ στρέψῃ με' ὅλες τὶς δυνάμεις του στὴν ἐξυτηρέτησιν τῶν ἐπιδιώξεων τοῦ κομμουνισμοῦ.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος εἶνε αἱ πολυτλήθειες ἐθνικῆς ὁργανώσεως. Καὶ λέγονται ἐθνικῆς ὁργανώσεως, ἐννοοῦμε ἐκείνες μόνον, ποὺ ἔχουν πραγματικὴ μαχητικὴ δύναμι. Διότι ὑπάρχουν καὶ ἄλλες, ποὺ ὅλη τους ἡ ΔΡΑΣΙΣ συνίσταται στὴν ἐκδοσι ΕΝΟΣ ΕΝΤΥΠΟΥ...

Διὰ τοῦ ἠνωτέρω ἄρθρου ἀποσαφηνίζονται αἱ ἐπιδιώξεις τοῦ Κομμουνισμοῦ καὶ ἡ ἔννοια τῆς πραγματικῆς ἀντιστάσεως ἐθνικῶν ὁργανώσεων. Ὡσαύτως καθορίζεται ἡ εὐθὴν τῶν Διευθύνσεων τῶν ποικιλονύμων ὁργανώσεων, διότι δὲν ἠθέλησαν, ἐξ ὑπολογισμοῦ, νὰ συνενώσουν εἰς μίαν μεγάλην ὁργάνωσιν τὰ μέλη των καὶ νὰ τὰς ἐξαναγκάσουν εἰς πλήρη πειθορχίαν, ἀποροίτητον εἰς τοιαύτας περιπτώσεις.

Ὁ Λοχαγὸς Λίντελ Χάρτ ὁ γνωστότερος τῶν συγχρόνων στρατιωτικῶν κριτικῶν καὶ βαθεῦς μελετητῆς τῶν διεθνῶν προβλημάτων ἐκφορᾷ τὴν γνώμην (ὅρα «Βῆμα» τῆς 14.2.47) ὅτι τὰ κινήματα Ἀντιστάσεως ποὺ ὁργανώθησαν εἰς τὰς κατεειλημμένας χώρας, ὑπῆρξαν περισσότερον ἐπιβλεβῇ ἢ ὠφέλιμα. Ἦτο κεκρυμμένος ὑπὲρ τοῦ ἀνταρτοπολέμου, ἀλλὰ μετέβαλε γνώμην, διότι ἡ περιορισμένη ἀξία τῆς πολεμικῆς συμβολῆς του, ἐπεσκιόσθη ἀπὸ τὴν κληρονομίαν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ποὺ ἄφησεν ὁ ἀνταρτοπόλεμος εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ἡ πολιτικὴ τῶν Ἀγγλων ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξασθενήσῃ ὁ Χίτλερ. Ἡ ἀντίληψις αὕτη ἀνταπεκρίνετο εἰς τὴν σκέψιν καὶ ψυχασύνθεσιν τοῦ Τσῶτσιλ, ὅστις πλὴν τῆς ἐνστικτώδους μαχητικότητος καὶ τῆς μαγίας τῆς συντρίψεως τὸν Χίτλερ, ἦτο βασιμαστὴς τοῦ Λῶρενς, τοῦ ἐφευρέτου τοῦ ἀνταρτοπολέμου. Συνεπῶς εἰάν τις ἡμφισθῇ τὴν χρησιμότητα τούτου ἐθεωρεῖτο ἔχων ἑλλειψιν ἀποφασιστικότητος ἢ εἶνε ἀντιπατριώτης.

Εἰς τὰς κατεχόμενας χώρας ἡ ἀντίστασις ἔλαβε δύο μορφάς: α) Παθητικὴ, ἥτοι ἐπίμονη ἄρνησις συνεργασίας με' τοὺς κατακτητὰς, β) Ἐνεργὸς ἐκστρατεία πράξεων σαμποτάζ, ἐπιδρομῶν καὶ ἐνεδρῶν πρὸς συντριβὴν τοῦ ἡθικοῦ τῶν ἐχθρικών δυνάμεων.

Ἀνατρέχοντες εἰς τὸ παρελθόν βλέπομεν ὅτι αἱ ἄτακτοι δυνάμεις ποὺ ἐξώπλισε τὸ 1870 ἡ Γαλλία ἐστράφησαν ἐναντίον τῆς. Ἦσαν ἀπλὴ ἐνόχλησις διὰ τοὺς εἰσβολεῖς καὶ ἀνεπτύχθησαν εἰς πυρῆνα ἀδελφοκτόνου συγκρούσεως (Κορμούνα). Ἡ δρᾶσις ἀτάκτου πολέμου τῆς Ἰσπανίας κατὰ τὸν Ἰθνηρικὸν πόλεμον. Ὁ Ναπολέων συνέτριψε

τὸν ἰσπανικὸν στρατόν, ἀλλὰ κατενικήθη ὑπὸ τῶν ἀτάκτων. Ἐπικο-
λοῦθησε ἐπιδημία ἐπαναστάσεων ἐπὶ 50 χρόνια.

Τὸ σοδαραῖτερον ἐμπέδιον ἦτο ἠθικῆς τάξεως, διότι τὸ ἔνοπλον
κίνημα προσεῖλκυε πολλὰ κακὰ στοιχεῖα, ἅτινα διέπραξαν κακουργή-
ματα ὑπὸ τὸ κάλυμμα τοῦ πατριωτισμοῦ. Ὁ δόκτωρ Τζόνσον παρατη-
ρεῖ ὅτι «ὁ πατριωτισμὸς εἶνε τὸ ἔσχατον καταφύγιον τῆς παλιανθρω-
πιάς».

Χειροτέραν ἐπίδρασιν εἶχεν ἐπὶ τῆς νέας γενεᾶς, διότι ἐδιδάχθη
νὰ μὴ ὑποτάσσεται. Τοιοῦτοτρόπως ἔμεινε μία περιφρόνησις πρὸς τὸν
νόμον καὶ πρὸς τὴν τάξιν. Ἡ συνήθεια τῆς βίας ἀποκτὰ θαυτέρως
ρίζας εἰς τὸν ἄτακτον παρὰ εἰς τὸν τακτικόν, ὥστις τὰ ἀνάγει ὅλα
εἰς τὴν συνήθειαν τῆς ὑπακοῆς εἰς τὴν ἐξουσίαν.

Τὰ ἡρωικώτερα μέλη τῆς Γαλλικῆς Ἀντιστάσεως, παροδέχονται
σήμερον ὅτι ἡ στρατιωτικὴ ἐπίδρασις τῶν «ΜΑΚΙ» ἐπεσκιάσθη ὅπῃ
τὴν συσσωρεύουσιν τῶν κακῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ἀνταρτοπολέμου καὶ
θὰ ἤρχοντο νὰ εἶχε περιορισθῇ τὸ κίνημα εἰς ὀργάνωσιν παθητικῆς
ἀντιστάσεως, ὡς ἔπραξαν ἐν Νορβηγίᾳ, Ὀλλανδίᾳ καὶ Δανίᾳ.

(Σημείωσις: Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπισφρογίζεται ἡ ὁρμήτης τῆς
ἀκολοθηθείσης πολιτικῆς μου).

ΟΙ ΒΡΕΤΑΝΝΟΙ ΕΧΡΕΙΑΖΟΝΤΟ ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΝ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΑΡΚΕΙΑΝ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ

Εὐθὺς ὡς διετύπωσα τὴν ὁπέφασίν μου νὰ ἀπομοκρυνθῶ τῆς
Ἀρχῆς, ἡ Μυστικὴ Ὑπηρεσία τῶν Ἀγγλῶν ἐπρότεινε εἰς τὸν ναύαρ-
χον Οἰκονόμου ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐξουσίαν, διότι θὰ τῆς ἦτο χρησιμώτε-
ρος ἀπὸ ἄλλους μνηστήρας.

Ὁ ναύαρχος Οἰκονόμου κατέβασεν ἐνώπιον τοῦ Δικαστηρίου τὰς
συνθήκας ὑφ' ἃς ἐβόλιδουσκοπήθη παρὰ τῶν κατοκτητῶν διὰ τὴν ἀνά-
ληψιν τῆς πρωθυπουργίας καὶ τοὺς λόγους, δι' οὓς τελικῶς δὲν ἀπε-
δέχθη τὴν ἀνάληψιν τῆς ἐξουσίας.

Ἐννέα μῆνας μετὰ τὴν παραίτησίν μου, ἡ Μυστικὴ ἐν Ἀθήναις
τῶν Βρεταννῶν Ὑπηρεσία, ἀπετάθη πρὸς ἐμὲ διὰ προσώπου κοινῆς
ἐμπιστοσύνης, διὰ νὰ μὲ ἐρωτήσῃ ἂν ἤμην διατεθειμένος ν' ἀναλάβω
καὶ πάλιν τὸν σχηματισμὸν Κυβερνήσεως. Ἡ ἐρώτησις συνωδεύετο καὶ
μὲ τὴν θεδαίωσιν ὅτι δὲν θὰ συνήντων δυσκολίας διὰ τὴν ἀνάληψιν
τῆς ἐξουσίας, διότι ἔχουν ἤδη προλειανθῇ τὰ πράγματα. (Ὑπομιμνή-
σκω καταθέσεις Ρέντη καὶ Παναγάκου).

Ἠρνήθησαν κατὰ θέσιν ν' ἀποδεχθῶ τὴν πρότασιν τῶν Ἀγγλῶν,
διότι ἐγνώριζον πόσον εἶχα διεγείρει τὴν καχυποψίαν τῶν Ἰταλῶν,
οἵτινες εἰς τὴν παραμικροτέραν ἀφορμὴν θὰ μὲ συνελάμβανον, δεδο-
μένου ὅτι αὐτοὶ οὗτοι μὲ εἶχαν θέσει ἐπὶ 6 μῆνας ὑπὸ αὐστηρὰν ἀστυ-
νομικὴν ἐπιτήρησιν καὶ παρακολούθησιν.

Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ἡμερῶν ἡ Ἰταλία ἠναγκάσθη νὰ συνθη-
κολογήσῃ ἀναγκῶν πρὸς τοὺς Συμμάχους καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ ἀρνη-
σικυρία τῶν ἐν Ἀθήναις κατηγορήθη πλέον. Τότε ἡ Ἀγγλικὴ Ὑπηρε-
σία καὶ πάλιν ἀπημυθύνθη πρὸς ἐμὲ διὰ νὰ μοὶ ὑπενθυμίσῃ ὅτι οἱ Ἰ-
ταλοὶ, εἰς τοὺς ὁποίους ἤμην ἀνεπιθύμητος καὶ ὑποπτος, ἐξέλιπον ἐκ

τῆς Ἑλλάδος, μὲ τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι τὸ ἔδαφος εἰς τὴν Γερμανικὴν Πρεσβείαν εἶχε προλειανθῇ, ὥστε νὰ μὴ συναντήσω ἐμπόδια.

Τότε διετύπωσα τὴν ἀπορίαν μου, διὰ τίνα λόγον ἐπρωτίμων ἐμὲ, ἐνῶ ὁ κύριος Ράλλης ἢ οἰσodήποτε ἄλλος θὰ ἐπροθυμοποιεῖτο εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν των. Οὗτοι ἀπήντησαν ὅτι προτιμοῦν στρατιωτικὸν Πρωθυπουργόν, ὅστις θὰ κατέβαλλεν ἀπάσας τὰς δυνάμεις του διὰ νὰ «διευκολύνῃ τὸ πολιτικὸν καὶ στρατιωτικὸν ἔργον τῆς Μεγάλης Βρεταννίας ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν τοῖς Βαλκανίοις, πάντοτε πρὸς ἀγαθὸν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων τῆς». Ἐζήτησαν μάλιστα ἔγγραφον βεβαίωσίν μου ὅτι ἤμην πρόθυμος νὰ τοὺς διευκολύνω εἰς τὸ τοιοῦτον ἔργον των.

Τότε συνέταξα ἰδιόχειρον βεβαίωσίν μου μὲ περιεχόμενον ὅτι «θὰ κατέβαλλον ἀπάσας τὰς προσπάθειάς μου πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ πολιτικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ ἔργου τῆς Μεγάλης Βρεταννίας ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν τοῖς Βαλκανίοις, πάντοτε ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων τῆς καὶ πάντοτε ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ἡ Α.Μ. ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ ἐν Καῖρῳ Κυβέρνησις θὰ ἦσαν σύμφωνοι».

Ἡ Μυστικὴ Ἀγγλικὴ Ὑπηρεσία μοι ἔθηκεν ὄρον νὰ συνεργασθῶ μετὰ τοῦ κ. Τσιρονίκου, τυγχάνοντος ὑπουργοῦ Οἰκονομικῶν τῆς Κυβερνήσεως Ράλλη, χωρὶς νὰ τὸν καταστήσω ἐνήμερον περὶ τῶν σχεδίων μου μετὰ τῆς Μυστικῆς Ἀγγλικῆς Ὑπηρεσίας καὶ περὶ τῶν κοινῶν προβέσεων μας μετ' αὐτῆς.

Ἡ ἔγγραφος ὑπόσχεσίς μου ὅτι θὰ ἐργασθῶ πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου τῶν Ἀγγλων, ἀπεσφόλη εἰς τὴν Μέσῃ Ἀνατολῇ, μὲ τὴν παράκλησιν νὰ ἐγκριθῇ ἡ παρ' ἐμοῦ ἀνάληψις τῆς Κυβερνήσεως ἐν Ἀθῆναις. Τὸ Στρατηγεῖον ὅμως τῆς Μέσης Ἀνατολῆς δὲν ἐνέκρινε τὴν πρότασιν ταύτην, διότι μετεβλήθη ἤδη ἡ πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας καὶ δὲν εἶχον ἀνάγκην τῶν ὑπηρεσιῶν μου.

Ἡ μεταβολὴ τῆς πολιτικῆς ἐγένετο κοινῇ συμφωνία, συνομολογηθεῖσα ἐν Τεχεράνῃ ὑπὸ τῆς τριανδρίας Ρούζβελτ, Στάλιν καὶ Τσώρτσιλ, καθ' ἣν δὲν θὰ ἐλάμβανον χώραν ἐπιχειρήσεις τῆς Ἀγγλίας ἐκ τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὰ Βαλκάνια καὶ καθ' ἣν μόνον ἡ Ἑλλὰς ἀνήκεν εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῆς Ἀγγλίας. Αἱ λοιπαὶ χώραι τῆς Βαλκανικῆς ὑπῆχθησαν εἰς Σοβιετικὴν ἐπιρροήν.

Τὸ Στρατηγεῖον τῆς Μέσης Ἀνατολῆς ἔδωκε τὴν ἀρνητικὴν ἀπάντησιν διὰ ραδιοτηλεγραφήματος, ὅπερ συνέλαβον καὶ μετέφρασαν οἱ Γερμανοί, οἵτινες ἤρχισαν νὰ ἐξετάζουσι τὰς κινήσεις μου. Τὸ γεγονός τοῦτο ἀνεκοινώθη εἰς τὸν κ. Τσιρονίκον ἐκ μέρους τῶν Γερμανῶν καὶ διὰ μέσου τοῦ κ. Τσιρονίκου εἰδοποιήθη ὅπως ἀλλάξω κατοικίαν διὰ τινὰς ἡμέρας.

Εὐτυχῶς, ὅτι ὁ κ. Τσιρονίκος ἔπεισε τοὺς Γερμανοὺς ὅτι δὲν θὰ ἐδολιευόμην αὐτοὺς καὶ οὕτως ἔπαυσεν ἡ δίωξις μου.

Ὁ συνταγματάρχης κ. Κρίς εἰδοποιήθη ἀμέσως ὅτι οἱ Γερμανοὶ ἀνεκάλυψαν τὴν κλεῖδα τοῦ κρυπτογραφικοῦ κώδικος τῶν Ἀγγλων, διὰ νὰ ἐνεργήσῃ διὰ τὴν ἀλλαγὴν τῆς κλειδός, πρῶγμα ποῦ προεκάλεσεν ἐνθέρμους εὐχαριστίας τῶν Βρεταννῶν.

Κατόπιν τῆς ματαιώσεως τῆς προσπάθειας πρὸς συνεργασίαν μὲ τοὺς Ἀγγλους, ὡς Πρωθυπουργός, ἐπρότεινα ν' ἀναλάβω τὴν ἐνιαίαν

Διοίκησιν τῶν Ἑθνικῶν Ὁργανώσεων Ἀντιστάσεως ἐν τῇ Βορείῳ Ἑλλάδι, ἵνα παρεμποδίσω τοὺς Γερμανοὺς νὰ συμπτυχθοῦν ἐκ τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Γιουγκοσλαυίαν ἢ τουλάχιστον νὰ παρεμποδίσω τὸ τροχαῖον ὕλικόν πάσης φύσεως, ὅπερ θὰ ἐπιπτεν ὁλόκληρον εἰς χεῖρας μας.

Οἱ Βρεταννοὶ μὴ ἐνδιαφερόμενοι πλέον δι' εὐρείας ἐπιχειρήσεις ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀπήντησαν: «Ὁ στρατηγὸς θὰ χρησιμοποιηθῇ ἐν καιρῷ εἰς σπουδαιότεραν ὑπηρεσίαν».

Κατόπιν τούτων ἀποδεικνύεται ὅτι ἐκεῖ ποὺ ἔχουν ἀνάγκας οἱ Βρεταννοὶ παραβλέπουν τὴν συνεργασίαν Κυβερνήσεώς τινος μὲ τοὺς ἐχθροὺς των, ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον ἡ Κυβέρνησις αὕτη θὰ ἐξυπηρετῇ τοὺς σκοποὺς των.

Ἀλλὰ καὶ ἀπολύτως δὲν κατεδίκάζον φαίνεται τοὺς Κυβερνήτας ἐκείνους, οἵτινες ἐσχημάτιζον Κυβέρνησιν εἰς κατακτηθέντα μέρη παρὰ τῶν Γερμανῶν.

Τοῦτο προκύπτει ἐκ τοῦ λόγου, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν ὁ Βρεταννὸς ὑπουργὸς τῶν Ἑσωτερικῶν κ. **EDE** (?Ηντ) τὴν 17 Αὐγούστου 1945 εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων διὰ τὴν Κυβέρνησιν ποὺ ἐσχημάτισαν εἰς τὰς νήσους τῆς Μάγχης, αἵτινες αὐτοδιοικοῦνται.

Κατὰ τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἑσωτερικῶν, ἀπεδόθη τεραστία σημασία εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας εἰς χεῖρας Βρεταννῶν καὶ εἰς τὴν ἀποφυγὴν τῆς ἀσκήσεως τοῦ ἀπ' εὐθείας ἐλέγχου ὑπὸ τῶν Γερμανῶν.

Ὡσαύτως ὁ κ. **EDE** ἀποδίδει ἐξαιρετικὴν σημασίαν εἰς τὸ ὅτι ἀφέθη ἡ κυριότης μεγάλου μέρους τῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ οὕτως ἀντιμετωπιζόντο τὰ δυσχερῆ προβλήματα ποὺ ἐδημιουργήθησαν, συνεπεία τῆς Κατοχῆς ἀποτελεσματικῶς. Ἀντιθέτως, ἐὰν εὐρίσκοντο εἰς χεῖρας τῶν Γερμανῶν, οὗτοι θὰ ἐπέβαλλον τὰς ἰδικὰς των ἀνάγκας καὶ θὰ ἠδιαφόρουν διὰ τὰ συμφέροντα τοῦ πληθυσμοῦ τῶν νήσων. Τέλος, ἐκφράζει τὴν ἱκανοποίησίν του, διότι αἱ Κυβερνήσεις τῶν νήσων τῆς Μάγχης ἀπεδείχθη ὅτι ὠθοῦντο ὑπὸ μόνου τοῦ σκοποῦ νὰ γίνῃ διὰ τὸν πληθυσμὸν ὅ,τι καλύτερον.

Ἀλλὰ μήπως ἡμεῖς ἐν Ἑλλάδι δὲν εἴχομεν τὸν αὐτὸν σκοπὸν καὶ τὸν ἐπεδιώξαμεν οὐχὶ ἀκινδύνως, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καταστῶμεν ἀνεπιθύμητοι καὶ ὑποπτοι; Διατὶ δὲν ἠρεύνησαν οἱ δικασταὶ τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἀποκάλυψιν τῆς ἀληθείας;

Ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης κ. Κολυβάς, ὅστις εἶνε καὶ ὁ νομοθέτης τοῦ Νομικοῦ ἐξαμβλώματος, ὅπερ ἀπεκάλεσε ὑπ' ἀριθ. 6 Συντακτικὴν Πράξιν, εἰς δηλώσεις του δημοσιευθείσας μετὰ τὴν παραίτησίν του εἰς τὴν ἑβδομαδιαίαν ἐφημερίδα «Δημοκρατικὰ Χρονικὰ» λέγει τὰ ἑξῆς:

«... Κατὰ τὰς καθημερινὰς ὁκροάσεις τῶν πολιτῶν, προσήρχοντο ἐπιτροπαὶ καὶ μοὶ ἐζήτουν τὴν ἀπόλυσιν τῶν δοσιλόγων. Αἱ ἐπιτροπαὶ δὲν ἦσαν σκηνοθετημέναι, ἀλλ' αὐθόρμητοι. Τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης διὰ δημοσίων προσκλήσεων, ἐκάλει τοὺς πολίτας, ποὺ εἶχαν στοιχεῖα κατὰ τῶν δοσιλόγων νὰ υποβάλουν μηνύσεις. Κανεὶς δὲν ὑπέβλε τοιαύτην...».

Ἐκ τῆς συνεντεύξεως ταύτης προκύπτει ὅτι ὁ κ. Κολυβάς ἐγνώ-

ρίζεν, ὅτι ἡ κοινὴ γνώμη συνεπάθει τοὺς πολιτικοὺς δοσιλόγους καὶ ὅτι δὲν ἤθελε νὰ τιμωρηθοῦν οἱ σχηματίσαντες Κυβερνήσεις. Ἐν τούτῳ ἐτόλμησε, χωρὶς νὰ ἔχῃ σύμφωνον τὴν κοινὴν γνώμην, νὰ συντάξῃ τὴν ὑπ' ἀριθ. 6 Συντακτικὴν Πράξιν, δι' ἧς κατέλυε ἀκαταλύτους ἀρχάς.

Ἄλλωστε, ἐκφραζόμενος εἰς τὴν εἰσηγητικὴν του ἔκθεσιν τῆς ἐν λόγω Συντακτικῆς Πράξεως, ὅτι ἐτροποποίησε τὴν ὑπ' ἀριθ. 1 Συντακτικὴν Πράξιν καὶ καθώρισε ὁδίκημα τυπικόν — χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ δόλος — ὁμολογεῖ ὅτι «ἐν ἐναντία περιπτώσει θὰ διετρέχσμεν τὸν κίνδυνον νὰ τοὺς ἴδωμεν ἀθωουμένους, διότι δὲν εἶνε δυνατόν ν' ἀποδειχθῇ δόλος».

Μὲ ἄλλους λόγους, ἤξερεν ὅτι ἤμεθα ἀθῶοι μὲ τοὺς κειμένους μέχρις Ἰανουαρίου 1945 Νόμους καὶ συνέταξε ἄλλον, ποῦ νὰ μὴ ἀπαιτῆται δόλος διὰ νὰ τιμωρηθοῦν οἱ πολιτικοὶ δοσιλόγοι.

Ἀπλὴ σύγκρισις ἀντιλήψεων μεταξὺ τοῦ ὀξιοτίμου κυρίου ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης, θὰ πείσῃ καὶ τὸν μᾶλλον δύσπιστον, ὅτι εἰς μὲν τὴν Ἀγγλίαν ἐπικρατεῖ δικαιοσύνη, πνεῦμα ἀξιοπρεπείας, ἔλλειψις κοχυποψίας καὶ ἀμοιβῆ τῶν ἐργαζομένων ἀγγλοπρεπῶς, εἰς δὲ τὴν Ἑλλάδα ἐπικρατεῖ πνεῦμα ἐκδικήσεως, ἐδικία καταφανῆς καὶ ἀμολογημένη, καταδιώξεις ὧσαν δὲν ἐργάζονται δουλοπρεπῶς καὶ ξενοπρεπῶς.

Ὅπως δὲ ποτε, ἡ ὑπερβίξις Κυβερνήσεως, ὡς ἐλέγχθῃ καὶ ἄλλοι, ἦτο ἀπαραίτητος πορὰ τὴν γνώμην ἑνὸς ἢ δύο ἐκ τῶν μερτῶρων τῆς κατηγορίας.

Ὁ κ. Τριανταφυλλόπουλος, θέλων νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἐκφροσθεῖσαν γνώμην του, ὅτι «ἄνευ Κυβερνήσεως θὰ ἐπερνούσαμε καλύτερον», κατέθεσε ὅτι τὸ Βέλγιον καὶ ἡ Ὁλλανδία οὐδόλως ἐδεικνύοντο, διότι δὲν ὑπῆρχον Κυβερνήσεις Κατοχῆς.

Πλὴν τοῦ ὅτι ὁ μάρτυς δὲν ἐγνώριζε τὰ δεινοπαθήματα τῶν Ἰονίων Νήσων, ποῦ δὲν εἶχαν Κυβέρνησιν, ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ὑστέρων ὅτι ἦτο ἀνακριθὴς καὶ φαντασιώδης ἡ κατάθεσις, διότι ἡ Ὁλλανδία ἔπαθε καταστροφὰς ἄνευ προηγουμένου.

Ἡ ἐφημερὶς «Καθημερινή» (15.1.47) ἀναγράφουσα τὴν ἀνασκόπησιν τῶν «Τάϊμς» λέγει ὅτι ὁ κύριος Ἀττλὴ ὡς λάρδος προεδρος τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ἐδέλωσε τὴν 9.11.44 εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων τὰ ἑξῆς:

«Ὁλόκληρος ὁ κόσμος συνεταράχθη πρὸ τῶν καταστροφῶν, ἃς προεκάλεσεν ὁ Γερμανὸς ἐπιδρομεὺς εἰς τὴν Ὁλλανδίαν. Δύναμι νὰ εἶπω ὅτι ὅλοι αἱ δίκαιαι ἀπαιτήσεις ἐδαφικῆς ἀποζημιώσεως εἰς βάρος τῆς Γερμανίας, τὰς ὁποίας θὰ προβάλλῃ ἡ Ὁλλανδία, θὰ τύχουν ἐνεργοῦ ἀποζημιώσεως».

Συνεπῶς, ἦσαν ἀνακρίβειαι τὰ ὅσα κατετέθησαν περὶ πλεονεκτημάτων τῶν χωρῶν ποῦ δὲν ἐσχημάτισαν Κυβερνήσεις.

Ἰδιαιτέρως εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦτο χρησιμωτάτη ἡ Κυβέρνησις, διότι προέλαβε τὴν ἀνσχίαν καὶ τὴν διάσπασιν τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος. Δὲν ὁμιλῶ δι' ὅσα λέγει ὁ ἑντιμος κ. Ἦντ, διότι δὲν ὑπελογίσθησαν ποτὲ ἐν Ἑλλάδι, οὐδὲ ἐξετιμῆθησαν.

Ἄλλωστε ἔχομεν τὸ πρότυπον τοῦ πῶς θὰ περνούσαμε!

Ἄς ἐρωτηθοῦν οἱ Ἴονιοι Νῆσοι.

Ὁ σημερινὸς πρόεδρος τῆς Βουλῆς κύριος Θεοτόκης, ὡς μάρτυς κατέθεσεν ὅτι «στὴν ἀρχὴ ἤμην κατὰ τοῦ σχηματισμοῦ Κυβερνήσεως ἐν Ἀθῆναις. Ἄλλ' ὅταν μετέβην εἰς Κέρκυραν καὶ εἶδα τὰ δεινὰ τοῦ κόσμου, τὰς στερήσεις καὶ πρὸ παντὸς τὸ ὅτι εἰς τὰ σχολεῖα ὠμιλεῖτο ἡ ἰταλικὴ γλῶσσα καὶ εἰς τὰ δικαστήρια ἐδίκαζον ἐν ὀνόματι τοῦ Ἑμμανουέλ, τότε ἐσχημάτισα τὴν γνώμην ὅτι ἐπλανήθην οἰκτρῶς, πιστεύσας ὅτι θὰ ἐξῇ ὁ Ἑλληνισμὸς φροντίδι τῶν ξένων».

Εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐρρίφθη τὸ σύνθημα «Οἱ Μακεδόνες διὰ τὴν Μακεδονίαν» καὶ ἐσπεύσαμεν νὰ τοὺς πειθαναγκάσωμεν νὰ παύσουν τὴν διακήρυξιν τοῦ διαδρωτικοῦ συνθήματος. Ποῖος θὰ ἔσπευδε ἄνευ τῆς Κυβερνήσεως; Ὁ Ἀνδρὲ ἢ ὁ Μύλλερ;

Μὰ θὰ εἶχον τὴν εὐθύνην οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Ἴταλοί!

Ὅρισατε! Ἐδῶ εἶνε καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δέ!

Ἀπὸ τίνα θὰ ζητήσητε εὐθύνας; Ἀπὸ τοῦ πτώμα τῆς Γερμανίας; Ἡ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, ἥτις τυγχάνει ἀπεριορίστου ἀρωγῆς ἀπὸ τοὺς Συμμάχους, διὰ νὰ ὀρθοποδίῃ;

Τὴν εἶχον καταδικάσει εἰς τὴν Διάσκεψιν τῆς Εἰρήνης νὰ δώσῃ τὰ πολεμικὰ τῆς πλοῖα εἰς τοὺς Ἀμερικανοὺς καὶ εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς. Σήμερον ἀπεφάσισαν ὅλοι νὰ μὴ τὰ ζητήσουν ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν.

Ἐπειδὴ οἱ Γερμανοὶ δὲν ἀνῆρπασάν μόνον ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς των τὸν χρυσὸν καὶ ἄλλα θαυράματα εἶδη, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς φίλους των Ἰταλοὺς ἀπεφάσισαν αἱ Ἠνωμέναι Πολιτεῖαι, ἡ Μεγάλη Βρεταννία καὶ ἡ Γαλλία νὰ στείλουν ἐκ τοῦ κατασχεθέντος εἰς Γερμανίαν χρυσοῦ 25 ἕως 30 τόνους χρυσοῦ εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐναντι τοῦ διαρπαγέντος («Ἐθνικὸς Κήρυξ» 28.1.47). Ἡ Ἀγγλία ἐχάρισεν εἰς τὴν Ἰταλίαν δύο δισεκατομμύρια λίρας χαρτίνας, ἃς ὤφειλε προπολεμικῶς ἡ Ἰταλία εἰς αὐτήν.

Καὶ ἔπειτα ἰσχυρίζονται τινες ὅτι θὰ ἐξήτουν τὰς εὐθύνας ἀπὸ τοὺς ξένους.

Ζ'

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΣΧΕΘΕΙΣΩΝ ΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΤΥΧΙΩΝ ΜΑΣ

Τοιαῦται εἶνε πάμπολλαι. Θὰ σημειώσωμεν τινὰς, διὰ νὰ ἐκτιμηθοῦν αἱ προσπάθειαι μου εἰς τὴν Κυβέρνησιν:

- 1) Ἡ ἀποφυγὴ Γκαουλάιτερ εἰς τὴν διακυβέρνησιν τῆς χώρας.
- 2) Ἡ ἐπάνοδος ἐκ τῶν στρατοπέδων τῆς Ἡπείρου τοῦ Ἐθνικοῦ Στρατοῦ εἰς τὰς ἐστίας του καὶ τὰ εἰρηνικά του ἔργα.
- 3) Ἡ ἀξιοπρεπὴς διαμορτυρία μας καὶ ἡ δημιουργία τῶν προϋποθέσεων διὰ τὴν ἀποστολὴν εἰς Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν Ἐπιτροπῆς Ἑρυθροῦ Σταυροῦ, ἥτις διεπίστωσε τὰς θηριωδίας τῶν Βουλγάρων.
- 4) Ἡ ἀντίδροσις κατὰ τῆς βουλγαρικῆς προπαγάνδας, μέχρις ἐξουδετερώσεως.
- 5) Τὸ σώωμα τῶν φιλοαξονικῶν λεγεωναρίων.
- 6) Ἡ διάσωσις τῶν κειμηλίων τοῦ Ἁγίου Ὄρους.
- 7) Ἡ ματαίωσις τῆς ἀποστολῆς ἐθελοντικῆς λεγεῶνος ἐναντίον τῶν Ρώσων, δι' ἀντιδράσεώς μου ἐμπνευσμένης.

8) 'Η ἐξουδετέρωσις τῆς ροπῆς ἐνίων, ὅπως κηρυχθῇ ὁ πόλεμος κατὰ τῆς Ρωσίας.

9) 'Η διάσωσις τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Δήλου.

10) 'Η κατάργησις παρὰ τῶν Γερμανῶν τοῦ ἐθίμου των πρὸς κράτησιν ὁμήρων.

11) 'Η σθεναρὰ ἀντίταξις μας κατὰ τῶν διαιοπραγιῶν τῶν εἰσβολέων.

12) 'Η ἀποστολὴ ἀξίωματικῶν εἰς Μέσσην Ἀνατολὴν ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἀποστολῆς των ὡς διδασκάλων εἰς ἐπαρχίας.

13) 'Η ὑψωσις τῆς Ἑλληνικῆς Σημαίας εἰς τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα.

14) 'Η πρόνοιά μας διὰ τοὺς ἐκπατρισθέντας ἐξ Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ Δυτικῆς Θράκης.

15) 'Η ἀντίδρασις κατὰ τῆς κακῆς τάσεως πλείστων νὰ καταφεύγουν εἰς τὰς ἀρχὰς Κατοχῆς ἀντὶ τῶν Ἑλληνικῶν Ἀρχῶν.

16) Ἐπιδότησις χιλιάδων οἰκογενειῶν ναυτιλλομένων.

17) Ἐπιδότησις τῶν εὐρεθέντων ἐν Ἑλλάδι Αἰγυπτίων, Κυπρίων, Δωδεκανησίων καὶ Βορειοηπειρωτῶν.

18) 'Η διάσωσις τῶν εἰς χεῖρας τῶν ἐμπόρων καὶ τῶν διορχάνων ἐμπορευμάτων, δι' ἐπεμβάσεώς μου οὐχὶ ἀμοίρου κινδύνων.

19) 'Η διάσωσις ἐκ τοῦ ἐκτελεστικοῦ ἀποσπάσματος ἱκανοῦ ἀριθμοῦ Ἑλλήνων πατριωτῶν.

20) 'Η Ἰδρυσις Φιλικῆς Ἑταιρίας.

21) 'Η μὴ ἐξάρθρωσις τῆς Κρατικῆς Μηχανῆς ὡς ὅπλου κατὰ τῆς ἀναρχίας.

22) 'Η Κοινωνικὴ Πρόνοια.

23) 'Η ἀπαγόρευσις πωλήσεως πλοίων εἰς ἄλλοδαπούς.

24) 'Η ἄγρυπνος μέριμνα διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ φρονήματος καὶ τὴν τήρησιν τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος.

25) 'Η δημιουργία τῶν ἀναγκαίων προϋποθέσεων πρὸς ἄρσιν ἐκ μέρους τῶν Συμμάχων τοῦ ἀποκλεισμοῦ, ἵνα μεταφέρηται ἡ βοήθεια ἐξ Ἀμερικῆς, τῇ ἐγγυήσῃ τοῦ Διεθνοῦς Ἐρυθροῦ Σταυροῦ.

26) 'Η ἐπαγρύπνησίς μας δι' ὅτι καλὸν διὰ τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν.

27) Παραμπόδισις ἐφέδρων, καταγομένων ἐκ βουλγαροφώνων μερῶν τῆς Μακεδονίας, ὅπως πλησιάζωσι τὴν Βουλγαρικὴν Πρεσβείαν καὶ διευκόλυνσις αὐτῶν διὰ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὰς ἐστίας των.

28) 'Η ἄρνησίς μας πρὸς τὴν ἀξίωσιν τῶν Γερμανῶν ὅπως ἐπανδρώσωμεν δι' Ἑλλήνων τὰ ἀντιαεροπορικὰ πυροβολεῖα τῶν Ἀθηνῶν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα, δικαιοῦμαι νὰ νομίζω ὅτι εἰς τὸν ἰδιότυπον ἀγῶνα, ποὺ ἀνέλαβον, ἐπετέλεσα τὸ καθήκον μου, προέταξα τὰ στήθη μου, προήσπισα τὰ ἐθνικά καὶ τ' ἀνθρώπινα δικαιώματα τοῦ Λαοῦ, ἐμόχθησα διὰ τὴν ἐπιβίωσιν τῆς φυλῆς καὶ ἐχόραξα τὴν ἀντίστασιν.

Ἐν τῷ μέσω τῆς γενικῆς ἐξοθλιώσεως καὶ ἐν τῷ μέσω πλανῶν καὶ παρεξηγήσεων, δὲν ἐπηρεάσθημεν ἀπὸ τὴν ἐπικρατοῦσαν σύγχυ-

σιν, ἀλλὰ παρεμείναμεν οἱ σθεναροὶ λειτουργοὶ τῆς ἀνωτέρας ἠθικῆς καὶ διοικητικῆς ἀντιλήψεως καὶ οἱ γρανιτώδεις βράχοι, πρὸ τῶν ἀποίων ἐθραύοντο καὶ ὠπισθοχώρουν τὰ διαρκῆ κύματα τῶν ἐπιδιωκόντων τὸ σάρωμα ὧλων καὶ τὴν ἰσοπέδωσιν. Ἀλλοίμονον ἂν ἐπ' ἐλαχίστον ἐκλονιζόμεθα.

Περιεφρονήσαμεν τοὺς κινδύνους, σκεπτόμενοι καὶ συμπεριφερόμενοι ἑλληνιστῇ, καὶ ἀπεδλέπομεν διαρκῶς πρὸς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Πατρίδος μας, διὰ τὴν ὁποίαν ἐργαζόμεθα καὶ πρὸς τὴν ὁποίαν ἡμεθα ἀφωσιωμένοι (ὕπόμνησις καταθέσεως κ. Κανελλοπούλου).

Ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι προπαρεσκευάσαμεν τὰς ἐνόπλους δυνάμεις, δι-οικοῦντες καὶ ἐκπαιδεύοντες τὰς Μονάδας,

Ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐμορφώσαμεν τὰ στελέχη τοῦ Στρατοῦ καὶ τὰ ἔξοικειώσαμεν εἰς τὴν πειθαρχίαν καὶ εἰς τὸ καθῆκον,

Ἡμεῖς, οἵτινες ἐγρανιώσαμεν προπολεμικῶς τὸ φρόνημα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς περιφερείας μας,

Ἡμεῖς, οἵτινες ὠδηγήσαμεν τὸν Στρατὸν εἰς τὴν Νίκην καὶ εἰς τὴν Δόξαν, εἰσηγηθέντες τὴν ἐπίθεσιν ἀντὶ τῆς διαταχθείσης ἀμύνης,

Ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι συνετελέσαμεν εἰς τὸ νὰ παραταθῇ ὁ Ἀγών,

Ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐπιστεύομεν εἰς τὴν τελικὴν νίκην τῆς Μεγάλης Βρετανίας καὶ ἡγωνίσθημεν διὰ τὴν Ἐλευθερίαν,

Ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι ἀπεκλήθημεν παρὰ τοῦ ἀειμνήστου Κορυζῆ «Ἀ-ξιοὶ τῆς Πατρίδος», (ὕπόμνησις καταθέσεως στρατηγοῦ Παναγᾶκου),

Ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι διὰ τοῦ ἐλιγμοῦ τοῦ Ὀδυσσεῶς, κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Μουσολίνι, διεσώσαμεν τὴν τιμὴν τῶν ὅπλων καὶ ταυτοχρόνως τὴν ζωὴν τῶν συμπολεμιστῶν μας, οἵτινες ἐχρησιμοποιήθησαν βραδύ-τερον εἰς τὴν Μέσσην Ἀνατολήν καὶ εἰς τὴν ἀντίστασιν τοῦ Βουνού,

Ἡμεῖς, ποὺ ἐμοχθήσαμεν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ,

δὲν εἶδομεν τὴν Ἀπελευθέρωσιν.

Ἐγκατείρχθημεν (ἄνευ νομίμου ἐντάλλματος — μετὰ ἓνα μῆνα ἀ-δημιουργήθη τὸ ἀδίκημα, διὰ τὸ ὁποῖον θὰ ἐδίδομεν λόγον καὶ ἐνομι-μοποιήθη ἡ προφυλάκισις) ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι ἡ ὑπηρεσία «ἐμερί-μνα διὰ τὴν ἀτομικὴν μας ἀσφάλειαν».

Ἐγκατελείφθημεν εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνυπεράσπιστοι κα-τὰ τὴν ἐπίθεσιν τῶν ἐλασιτῶν κατὰ τῶν φυλακῶν Ἀδέρωφ (18.12.44).

Διελθόντες ἀπὸ τὴν φρικαλεότητα τοῦ ἐκτελεστικοῦ ἀποσπᾶσμα-τος, διεφύγομεν, ὡς ἐκ θαύματος, τὸν θάνατον, εἰς τὸν ὁποῖον θάνα-τον ἐστήριζεν ὁ κ. Παπανδρέου τὰς ἐλπίδας του (ὡς κατέθεσε), διότι ὑπελόγιζεν ὅτι θὰ ἱκανοποιούντο οἱ ἐλασίται καὶ θὰ ἐπῆρχετο πολιτι-κὴ συμφιλίωσις μὲν ἀφ' ἑνός, λήθη δὲ τοῦ παρελθόντος καὶ τῶν προ-σώπων ποὺ θὰ ἔχονον τὴν ζωὴν των ἐκ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου, ἀφ' ἐ-τέρου.

Ὤδηγήθημεν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἐρυθραίαν, ὅπου ἐμαρτυρήσαμεν κυριολεκτικῶς καὶ παρεπέμφθημεν εἰς τὸ Δικα-στήριον ἐπὶ προδοσίᾳ, δυνάμει τῆς ὑπ' ἀριθ. 6 Συντακτικῆς Πράξεως, ἥτις διετυπώθη κατὰ τρόπον ὥστε «νὰ μὴ διατρέξῃ κίνδυνον ὁ νομοθέ-της κ. Κολυβάς, νὰ μᾶς ἴδῃ ἀθωοουμένους, ὡς θὰ μᾶς ἔβλεπε μὲ τὴν ὑπ' ἀριθ. 1 Συντακτικὴν Πράξιν, ἥτις ἀπῆτει δόλον, ὅστις δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀποδειχθῇ».

Αισθάνομαι ὑπερηφάνειαν διότι, διασώσας τὸν Στρατόν, κατέστησα δυνατὴν τὴν συνέχισιν τοῦ Ἀγῶνος, διαρκούσης τῆς Κατοχῆς καὶ ἀκόμη τὴν σημερινὴν δημιουργίαν Ἐθνικοῦ Στρατοῦ, πρὸς προάσπισιν τῶν συνόρων μας καὶ τὴν ἐμπέδωσιν τῆς τάξεως.

Χάριν τῶν νικητῶν συμπολεμιστῶν μου,

Χάριν τῆς ἐπιδιώσασης φυλῆς, τὴν ὁποίαν ἐγώ, οἱ πολῦτιμοι συνεργάται μου καὶ ἄλλοι πολλοὶ φιλοπάτριδες ἐξυπηρετήσαμεν

Ὑφίσταμαι τὰ πάντα ἀγογγύστως.

Ἐπειδὴ τὸ «Βάσταξα» κατὰ τὴν πρωθυπουργίαν μου «Ἑλληνικό».

Γ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ

Ἀντιστράτηγος

ΤΕΛΟΣ